Arch. Clar.

FLAVII JOSEPHI

DE BELLO JUDAICO

LIBRI SEPTEM.

AD FIDEM CODICUM EMENDAVIT,

VARIIS LECTIONIBUS INSTRUXIT

ET

NOTIS PARTIM ALIORUM PARTIM SUIS

ILLUSTRAVIT

EDVARDUS CARDWELL, S.T.P.

AULÆ SANCTI ALBANI PRINCIPALIS.

VOL. II.

OXONII,

E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.

MDCCCXXXVII.

FLAVII JOSEPHI

DE BELLO JUDAICO

LIBRI SEPTEM,

INTERPRETE RUFINO AQUILEIENSI, AD GRÆCUM COLLATI ET EMENDATI PER SIGISMUNDUM GELENIUM.

LIBER PRIMUS.

PROLOGUS.

QUONIAM bellum, quod cum populo Romano gessere Judæi, omnium maximum, quæ nostra ætas vidit, quæque auditu percepimus, civitates cum civitatibus gentesve commisisse cum gentibus: quidam, non quod rebus interfuerint, sed vana et incongrua narrantium sermones auribus colligentes, oratorum more perscribunt: qui vero præsto fuerunt, aut Romanorum obsequio, aut odio Judæorum contra fidem rerum falsa confirmant: scriptis autem eorum partim accusatio, partim laudatio continetur: nusquam vero exacta fides reperitur historiæ: idcirco statui, quæ retro barbaris antea misi, patria lingua digesta, Græce nunc his, qui Romano Imperio reguntur exponere, ego Josephus Matathiæ filius Hebræus genere, sacerdos ex Hierosolymis: qui et initio cum Romanis conflixi, posteaque gestis, quia necessitas exegit, interfui.

2. Nam cum hoc, ut dixi, bellum gravissimum exortum est, Romanorum quidem populum domesticus motus habebat: Judæorum autem, qui ætate validi, et ingenio turbulenti erant, manu simul ac pecunia vigentes adeo temporibus insolenter abusi sunt, ut pro tumultus magnitudine, hos possidendarum spes, illos amittendarum partium Orientis metus invaderet. Quoniam Judæi quidem cunctos etiam, qui trans Euphratem essent, gentiles suos, secum rebellaturos esse crediderant. Romanos autem et finitimi Galli irritabant: nec Germani

quiescebant: dissensionumque plena erant omnia post Neronem: et multi quidem temporum occasione Imperium affectabant: lucri autem cupidine exercitus rerum novandarum cupidi erant. Itaque indignum esse duxi, errantem in tantis rebus dissimulari veritatem: et Parthos quidem, ac Babylonios, Arabumque remotissimos et ultra Euphratem gentis nostræ incolas, itemque Adiabenos, mea diligentia vere cognoscere, unde cœpisset bellum, quantisque cladibus constituisset, quove modo desiisset: Græcos vero et Romanorum aliquos, qui militiam secuti non essent, figmentis sive adulationibus captos, ista nescire.

3. At qui historias audent eas inscribere, hi præter hoc (ut mihi quidem videtur) quod nihil sani referunt, etiam de proposito decidunt. Nam dum Romanos volunt magnos ostendere, Judæorum res extenuant, et in humilitatem dejiciunt. Non autem intelligo, quonam pacto magni esse videantur, qui parva superaverint. Et neque longi temporis eos pudet, quo bellum tractum est: neque multitudinis Romanorum, quam in ea militia labor exercuit: neque ducum magnitudinis: quorum profecto gloria minuitur, si cum multum pro Hierosolymis desudaverint, rebus per eos prospere gestis aliquid derogetur.

4. Nec tamen ego contentione Romanas res extollentium, gentiles meos amplificare decrevi: sed facta quidem utrorumque sine ullo mendacio prosequar: dicta vero de factis reponam, dolori atque affectioni meæ in deflendis patriæ cladibus indulgens. Nam quod domesticis dissensionibus est eversa, et in templum sacrosanctum invitas Romanorum manus atque ignem Judæorum tyranni traxere, testis est, qui eam vastavit, ipse Cæsar Titus: per omne bellum miseratus quidem populum, quod a seditiosis custodiretur: sæpe autem consulto differri passus civitatis excidium, protracto obsidionis spatio, dummodo belli pœniteret autores. Quod si quis me adversus tyrannos eorumque latrocinium accusatorie loqui putet, vel patriæ miseriis ingementem calumniari præter legem historiæ, dolori veniam tribuat. Ex omnibus enim, quæ Romano Imperio parent, solam nostram civitatem contigit ad summum felicitatis fastigium evadere, eandemque in extremum miseriæ dejici. Denique omnium post condita secula

res adversas, si cum Judæorum calamitatibus conferantur, superatum iri non ambigo. Et horum autor nullus externus est: unde nec fieri potest, ut a questibus temperetur. Siquis autem durior misericordiæ sit judex, res quidem tribuat historiæ, lamenta vero scriptori.

5. Quanquam merito Græcorum disertos increpaverim, qui tantis rebus sua memoria gestis, quarum comparatione præterita olim bella exigua redduntur, judices resident aliorum facundiæ detrahentes: quorum et si doctrinam superant, proposito vincuntur. Ipsi vero Assyriorum et Medorum gesta perscribunt, veluti minus recte a scriptoribus antiquis fuerint exposita: cum in scribendo tantum eorum viribus cedant, quantum sententiæ. Erat enim unicuique studium, quæ vidisset facta, conscribere: quoniam et interfuisset rebus gestis, et efficaciter quod promittebat, impleret: mentirique apud scientes, inhonestum esse videretur. Enimvero nova quidem neque ante cognita memoriæ tradere, suique temporis res commendare posteris, laude ac testimonio dignum est. Industrius autem habetur, non qui alienam dispositionem atque ordinem transfert, sed qui nova dicendo etiam corpus proprium conficit historiæ. Sed ego quidem sumptu ac labore maximo, qui cum sim alienigena, Græcis simul et Romanis gestarum rerum memoriam repono. Ipsis autem indigenis, ad quæstum quidem ac lites, ora patent, linguæque solutæ sunt, ad historiam vero, in qua verum dicendum est, summaque ope negotia colligenda sunt, obmutescunt: concessa infirmioribus neque scientibus licentia scribendi res a principibus gestas. Honoratur itaque apud nos historiæ veritas, quæ a Græcis negligitur.

6. Ab origine quidem Judæos repetere, qui fuerint, quove pacto ab Ægyptiis discesserint, quasque regiones errando peragraverint, et quas vel quoties incoluerint, et quemadmodum inde migraverint, neque hujus esse temporis, et præterea supervacaneum existimavi: quoniam multi ante me Judæorum de majoribus hujus gentis verissima composuerunt: et nonnulli Græcorum, quæ illi scripserant, patria voce prosecuti non multum a veritate deviarunt: ex eo autem historiæ principium sumam, quo scriptores eorum et prophetæ nostri desierunt. Et bellum quidem meis temporibus gestum, la-

tius quaque potuero diligentia referam: quæ vero ætate mea sunt antiquiora, summatim breviterque percurram.

7. Quomodo Antiochus cognomento Epiphanes, devicta penitus Hierosolyma, cum triennium sexque menses eam tenuisset, ab Asamoniæ filiis expulsus est: deinde quod eorum posteri de regno dissentientes, ad res suas occupandas populum Romanum Pompeiumque traxerunt: quomodoque Herodes Antipatri filius eorum potentiæ finem fecerit, auxilio Sosii: tum, quomodo Herode mortuo, plebis in eos orta seditio est, Augusto quidem imperante Romanis, Quintilio autem Varo provinciam obtinente: quodque bellum anno duodecimo imperii Neronis eruperit: quamque multa per Cestium acciderint: quantaque ad primos impetus armis Judæi pervaserint.

8. Quoque modo accolas permunierint: et quod Nero propter acceptas Cestii ductu clades summæ rei metuens, Vespasianum bello præposuerit: et quod, is cum maximo filiorum Judæam intraverit, quantumque Romanorum exercitum ducens: quantaque manus auxiliorum per omnem cæsa fuerit Galilæam: et quod ejus civitatum quasdam vi ceperit, alias deditione: ubi etiam Romanorum in bello disciplinam curamque rerum, et utriusque Galilææ spatia, et naturam finesque Judææ, necnon et peculiarem terræ qualitatem, lacusque et fontes, captarumque civitatum mala, cum fide sicut vidi, aut pertuli, expediam. Nec etiam miserias meas celaverim, cum scientibus eas relaturus sim.

9. Deinde, quod jam fessis rebus Judæorum, Nero quidem mortem obierit: Vespasianus autem in Hierosolymam properans, imperii causa retractus sit: quæque signa de hoc ei contigerint, Romæque mutationes: et quod invitus a militibus Imperator declaratus sit: et quod eo disponendæ reipublicæ gratia in Ægyptum digresso, Judæorum status seditionibus agitatus sit: quoque modo tyrannis succubuerint, eorumque inter se discordias moverint.

10. Et quod ex Ægypto Titus reversus, bis Judæorum fines ingressus sit: quoque modo exercitum, et quo in loco congregaverit: vel qualiter, et quoties civitatem affecerit ipso præsente seditio: aggressus quoque numerosos et quantos erexerit aggeres: triumque murorum ambitum et magnitudinem,

sive mensuram, et munitionem civitatis: et fani templique dispositionem: ad hæc aræ spatium, mensuramque verissime dicam: festorum quoque dierum mores aliquos, septemque lustrationes, et munia sacerdotum. Itemque pontificis vestes, sanctaque templi cujusmodi fuerint, sine aliqua dissimulatione, vel adjectione memorabo.

11. Narrabo deinde tyrannorum in suos gentiles crudelitatem, Romanorumque in alienigenas humanitatem: quotiesque Titus, civitatem simul ac templum servare cupiens, ad concordiæ fœdera dissidentes provocavit. Disseram vero populi vulnera, et calamitates: quamque multa mala nunc bello, nunc seditionibus, nunc fame perpessi, postea capti sint. Nec vero, aut perfugarum clades, aut captivorum supplicia prætermittam: vel quemadmodum templum invito Cæsare conflagraverit: quamque multæ opes sacræ flamma raptæ sint: ac totius, quæ reliqua erat, civitatis excidium: et quæ præcesserant portenta, atque prodigia, vel tyrannorum captivitatem, vel qui servitio abducti sunt, multitudinem: aut cui quisque fortunæ sit distributus: et quod Romani quidem belli reliquias persecuti sunt, devictorumque munimina funditus eruerunt: Titus vero peragrata regione cuncta restituit: ejusdemque reditum in Italiam, ac triumphum.

12. Hæc omnia septem libris comprehensa, adnixus ne vituperationem a rerum scientibus et qui bello interfuerunt sustineam, studiosis veritatis magis quam voluptatis perscripsi. Narrandi autem initium faciam hoc ordine, quo capitula sunt digesta.

CAP. I.

CUM potentes Judæorum inter se dissiderent eo tempore, quo de tota Syria cum Ptolemæo Sexto Antiochus, qui Epiphanes dictus est, ambigebat (erat autem illis contentio de potentia, quod honoratus quisque graviter ferret similibus subjugari) Onias quidam e pontificibus postquam prævaluit, Tobiæ filios expulit civitate. Illi autem supplices ad Antiochum confugerunt, petentes ut ipsis ducibus in Judæam irrumperet. Idque regi persuasum est, jampridem sic animato. Quare cum magnis militum copiis egressus et civitatem fortiter expugnatam capit, et maximam eorum multitudinem,

quibus Ptolemæus carior erat, interfecit. Dataque passim militibus prædandi licentia, ipse et templum spoliavit, et quotidianæ religionis assiduitatem per annos tres, sexque menses inhibuit. Pontifex autem Onias effugit ad Ptolemæum: acceptoque ab eo in Heliopolitana præfectura solo, ibi oppidum condidit Hierosolymis simile, templumque ædificavit: de quibus iterum opportune referemus.

2. Veruntamen Antiocho neque præter spem devicta civitas, neque populatio, neque tantæ cædes satis fuere: sed intemperantia vitiorum, eorumque memoria quæ in obsidione pertulerat, Judæos cogere cœpit: ut abrogato more patrio, nec infantes suos circumciderent, porcosque super aram immolarent. quibus omnes quidem adversabantur, optimus vero quisque propterea trucidabatur. Et Bacchides præsidiis ab Antiocho præpositus, ad naturalem crudelitatem suam præceptis impiis obsecundans, omnimodam iniquitatem excessit, cum et singulatim viros honorabiles verberaret, et communiter quotidie speciem captæ urbis exhiberet: donec eos atrocitate incommodorum, qui ea patiebantur, ad vindictæ audaciam irritavit.

3. Denique Matthias Asamonæi filius, unus ex sacerdotibus, ex vico cui nomen Modin est, cum manu domestica (nam quinque filios habebat) sicis armatus Bacchidem occidit: et statim quidem præsidiorum multitudinem veritus, in montes refugit. Multis vero ex populo sibi sociatis, recepta fiducia descendit: commissoque prælio, superatos duces Antiochi ex Judææ finibus exegit. Secundis autem rebus potentiam nactus, suisque volentibus, quod ab alienigenis eos liberasset, imperans, moritur relicto Judæ principatu, qui filiorum suorum natu maximus erat.

4. Ille autem (nec enim cessaturum existimabat Antiochum) et indigenarum conflavit exercitum, et cum Romanis primus amicitiam pepigit: Antiochumque Epiphanem iterum in fines suos ingredientem vehementissima percussum plaga repressit. Adhuc autem fervente victoria, in præsidia civitatis impetum fecit: necdum enim cæsa fuerant: habitoque conflictu, milites de superiori civitate, quæ pars sacra dicitur, ad inferiorem compellit. Fano autem potitus, et locum purgavit omnem, muroque cinxit: et vasa nova divinis rebus cu-

randis fabricata, in templum intulit, veluti prioribus profanatis: aramque aliam ædificavit, et religionibus dedit initium. Sacro autem ritu vix civitati reddito, moritur Antiochus: regni autem ejus, et in Judæos odii filius Antiochus hæres existit.

5. Quare coactis peditum millibus L. equitum autem prope V. millibus, LXXX. vero elephantis, montana Judææ per partes aggreditur, et Bethsuram quidem oppidum capit. in loco vero cui Bethzachariæ nomen est, qua transitus erat angustior, Judas cum suis copiis occurrit. et prius quam congrederentur agmina, Eleazarus frater ejus, prospecto præter alios excelso elephante, turrique maxima et munimentis aureis ornato, illic Antiochum esse ratus, a suis procul excurrit, ruptaque hostili acie ad elephantum usque pervenit. sed illum quidem quem regem esse opinabatur, contingere, quod multum superemineret, minime potuit. beluam vero in alvo percussam super se dejecit, et obtritus interiit: nulla alia re gesta nisi quod magnum opus aggressus, vitam gloriæ posthabuit. qui tamen regebat elephantum privatus erat. et si casu in eo fuisset Antiochus, nihil plus Eleazaro præstitisset audacia, quam ut sola spe præclari facinoris mortem videretur optasse. hoc autem fratri ejus totius prælii præsagium fuit. nam fortiter quidem Judæi diuque decertarunt: sed a regiis secunda fortuna usis, numeroque præstantibus superati sunt: multisque interfectis Judas cum cæteris in Gophniticam toparchiam refugit. Antiochus autem ad Hierosolymam profectus, ibique dies paucos commoratus, penuria utensilium abstitit: relicto quidem ibi præsidio, quantum satis esse arbitrabatur: cætera vero multitudine ad hyemandum deducta in Syriam.

6. Discessu autem regis Judas non quiescebat, sed accessione multorum suæ gentis animatus, aggregatis etiam quos ex prælio receperat, apud vicum Adasa cum Antiochi ducibus congreditur: factisque fortibus in prælio cognitus, multis hostibus interfectis occubuit. et in diebus paucis frater ejus Joannes occiditur, insidiis eorum captus, qui cum Antiocho sentiebant.

CAP. II.

CUM autem successisset ei frater Jonathas, et in aliis quæ ad indigenas pertinerent, cautius se ageret, suamque poten-

tiam Romanorum amicitia corroboraret, Antiochi quidem filio reconciliatur. non tamen horum ei quicquam profuit ad depellendum periculum. Namque Tryphon tyrannus, Antiochi quidem filii tutor, sed insidiis eum captans, et præter hoc amicis nudare cupiens, Jonathan, cum ad Antiochum paucis comitatus Ptolemaida venisset, dolo comprehendit. eoque vincto contra Judæam movit exercitum. unde repulsus a Simone Jonathæ fratre, quodque ab eo superatus esset, iratus, eundem Jonathan interfecit.

2. Simon autem fortiter gerendis rebus intentus, Zara quidem et Joppen, et Jamniam capit. Evertit autem et Accaron subactis præsidiis: adversusque Tryphonem Antiocho auxilium præbuit, qui Doram ante expeditionem quam in Medos fecit obsidebat. Sed regis aviditatem satiare non potuit, quamvis neci Tryphonis suam quoque operam adhibuisset. Non multo enim post Antiochus Cendebeum ex ducibus suis ad vastandam Judæam opprimendumque servitio Simonem cum exercitu misit. Ille autem, quanquam senior erat, bellum tamen juveniliter administrabat: et filios quidem suos cum validissimis præmisit, parte vero multitudinis comitatus alio latere aggreditur: multisque per multa loca insidiis etiam in montana dispositis, in omnibus superat, clarissimaque potitus victoria, pontifex declaratur: et ducentos septuaginta post annos Judæos liberat a dominatione Macedonum.

3. Sed et ipse periit in convivio, captus insidiis Ptolemæi generi sui: qui ejus conjuge, duobusque filiis in custodiam conclusis, certos misit, ut Joannem tertium, cui etiam Hyrcanus nomen fuit, interficerent. Cognito autem impetu, qui parabatur, adolescens ad civitatem properabat, multo populo fretus, et propter memoriam paternæ virtutis, et quod iniquitas Ptolemæi cunctis esset invisa. voluit autem Ptolemæus etiam alia porta ingredi civitatem, sed a populo rejectus est, qui maturius Hyrcanum susceperat. et is quidem statim recessit in quoddam ultra Hierichunta castellum, quod Dagon vocatur. Hyrcanus autem paternum honorem pontificis assecutus, postquam Deo sacrificia reddidit, velociter Ptolemæum petit et matri simul et fratribus adjumento futurus.

4. Castellumque aggressus, aliis quidem rebus superior

erat, justo autem dolori cedebat. Ptolemæus enim quoties premeretur, matrem ejus fratresque in murum productos, palam ut possent conspici, verberabat: eosdemque præcipitandos, nisi quam primum recederet, minabatur. Unde Hyrcanum quidem plus timor ac misericordia, quam iracundia commovebat. Mater vero ejus nihil plagis, aut intentata nece perterrita, manus protendens, filium precabatur, ne vel suis fractus injuriis, parceret impio: siquidem ipsa sibi mortem a Ptolemæo propositam immortalitate duceret meliorem, dummodo ille pœnas eorum, quæ in domum suam contra fas admisisset, expenderet. Joannes autem nunc obstinationem matris cogitans, ac preces ejus audiens, ad irruendum impellebatur: modo verberari eam lacerarique conspiciens, effœminabatur: totusque plenus doloris erat. Ob hæc autem diu tracta obsidione, feriatus annus advenit: quem septimo quoque circuitu redeuntem, apud Judæos cessare moris est, exemplo septimorum dierum. Et in hoc Ptolemæus obsidionis requiem nactus, fratribus Joannis una cum matre occisis, ad Zenonem confugit, qui Cotylas cognominatus est, Philadelphiæ tyrannum.

5. Antiochus autem ob ea, quæ per Simonem passus fuerat, iratus in Judæam ducit exercitum: ibique assidens Hierosolymis, Hyrcanum obsidebat. Ille autem patefacto sepulchro David, qui regum ditissimus fuerat, ablatisque inde pecuniæ plus quam tribus millibus talentorum, et Antiocho persuasit, datis ei trecentis talentis ab obsidione discedere, primusque Judæorum privatis opibus alere peregrina cœpit auxilia.

6. Rursusque tamen quando Antiochus contra Medos bello suscepto tempus ei vindictæ præbuit, confestim adversus civitates Syriæ perrexit, vacuas propugnatoribus esse ratus: quod et verum fuit. Medabam quidem et Samæam cum proximis, necnon et Sichimam, et Garizim ipse cepit, et super his Chuthæorum gentem, adjacentia fano loca incolentium, ad exemplum ejus, quod est Hierosolymis, ædificato. Cœpit autem et Idumææ non paucas alias civitates, et præterea Doreon, et Marisa.

7. In Samariam vero usque progressus, ubi nunc est Sebaste civitas ab Herode rege condita, ex omni eam parte con-

cludit: filiosque suos Aristobulum et Antigonum obsidioni præfecit. Quibus nihil remittentibus, ad hoc famis penuria, qui erant intra civitatem venerunt, ut etiam insuetam carnem cogerentur attingere. Igitur Antiochum adjutorem sibi advocant, Spondium cognominatum. qui cum prompta eis voluntate paruisset, ab Aristobulo et Antigono superatur. et ille quidem ad Scythopolim usque persequentibus eum memoratis fratribus effugit: hi vero in Samariam reversi, et multitudinem iterum intra murum concludunt, et expugnata civitate ipsam diruunt: et habitatores ejus captos abducunt. Prospere autem gestis ita cedentibus, alacritatem refrigescere non sinebant: sed cum exercitu Scythopolim usque progressi, et ipsam pervaserunt, et agros intra Carmelum omnes, inter se partiti sunt.

8. Secundarum autem rerum Joannis et filiorum ejus invidia seditionem gentilium concitavit, multique adversus eos collecti non quiescebant, donec aperto bello devicti sunt. reliquum vero tempus Joannes cum fortunatissime viveret, et optime rebus per annos xxx. et tres administratis, et quinque filiis relictis moritur: vir plane beatissimus, et qui nullam dedisset occasionem, cur ejus causa de fortuna quispiam quereretur. Denique tria vel maxime præcipua solus habebat. nam et gentis princeps, et pontifex erat, et præterea propheta: cum quo Deus ita colloquebatur, ut futurorum nihil penitus ignoraret. quinetiam de duobus majoribus filiis suis, quod rerum domini permansuri non essent, prævidit atque prædixit. quorum vitæ quis fuerit exitus, narrare non indignum videtur, quantumque a paterna felicitate diverterint.

CAP. III.

PATRE nanque mortuo major Aristobulus translato in regnum principatu, diadema sibi primus imposuit: quadringentis et octoginta uno annis ac tribus mensibus, postquam populus in eam terram devenit, servitio quod apud Babylonios sustinuit liberatus. Fratrem vero a se secundum Antigonum (nanque illum diligere videbatur) in honore pari producebat: alios autem vinctos custodiæ tradidit. Matremque itidem colligavit, ausam aliquid de potestate contendere. Nanque

hanc rerum dominam Joannes reliquerat. Eoque crudelitatis processit, ut vinctam fame necaret.

2. Horum autem facinorum pœnas Antigoni fratris morte persoluit, quem plurimum amabat, quemque regni participem habebat. nam et hunc interemit, adductus criminationibus per malevolos regni compositis. Itaque primo quidem Aristobulus dictis fidem non habebat, qui et fratrem magnipenderet, et pleraque livore fingi arbitraretur. Sed cum Antigonus ex militia clarus rediisset, festis diebus, quos tabernaculis positis Deo celebrare mos patrius exigebat, evenit eodem tempore ut adversa valetudo Aristobulum corriperet. Antigonus vero circa festorum solenniorum finem armatis comitatus templum ad orandum quam maxime petivit, plusque in honorem fratris ascendit ornatus. Tnmque delatores nequissimi regem adeuntes, et armorum pompam, et Antigoni arrogantiam privata fortuna majorem esse criminabantur: quodque maxima caterva stipatus, ut illum interficeret eo venisset: nec enim perpeti honorem solum ex regno habere, cui regnum ipsum liceat obtinere.

3. His paulatim, quamvis invitus tamen credidit Aristobulus, ac ne vel suspicari quicquam videretur, prospiciens, et ut incerta præcaveret, suos quidem satellites in quendam subterraneum et tenebrosum locum transire jubet. Ipse autem jacebat in castello, Bari ante, post autem Antonia cognominato: et ut inermi quidem parcerent, occiderent autem Antigonum, præcepit, si cum armis adiret: necnon et ipsi Antigono qui præciperent misit, ut inermis veniret. ad hæc regina satis callidum cum insidiatoribus consilium capit. nanque his qui ad eum missi fuerant persuadet, ut mandata quidem regis taceant, dicant vero Antigono, quod frater audisset, arma sibi eum pulcherrima in Galilæa ornatumque bellicum fabricasse: quæ ne singulatim inspiceret, morbo impeditum fuisse: nunc autem, præsertim cum alio discussurus sit libenter cum videret armatum.

4. His auditis, Antigonus (ne quid enim male suspicaretur, fratris suadebat affectus) cum armis velut ostentatum se veniens, properabat. Sed ubi ad obscurum transitum, qui Stratonis pyrgus vocabatur, accessit, a satellitibus interemptus est: certumque documentum præbuit, omnem benevolentiam

jusque naturæ calumniis cedere, nullamque optimatum affectionem tantum valere, ut invidiæ perpetuo possit obsistere.

5. In hoc autem etiam Judam quis non recte miretur? Essæus erat genere, qui nunquam divinando aberravit, neque mentitus est. Is Antigono transeunte per templum, mox ut eum vidit, ad notos qui aderant exclamavit (non paucos autem discipulos sive consultores habebat) Papæ, nunc mihi pulchrum est mori, quando ante me veritas interiit, mearumque prædictionum aliquod mendacium deprehensum est. vivit enim iste Antigonus, qui hodie deberet occidi. Locus autem neci ejus apud Stratonis pyrgum fato fuerat destinatus. et ille quidem sexcentorum abhinc stadiorum intervallo distat. Horæ vero diei sunt quatuor: sed et vaticinationem tempus effugit. Hæc locutus senior, mœsto vultu et mente solicita secum multa reputabat. et paulo post interfectus Antigonus nunciatur, in loco subterraneo, qui eodem nomine quo maritima Cæsarea, Stratonis pyrgus appellabatur: et hoc fuit quod vatem fefellit.

6. At vero Aristobulo confestim sceleris pœnitudine morbus ingravescit: semperque facinoris cogitatione solicitus, perturbato animo tabescebat, donec mœroris acerbitate visceribus laceratis subito sanguinem vomeret. Hunc ergo unus e servulis ejus ministerio destinatus foras efferens, providentia numinis erravit: et ubi Antigonus erat occisus, super extantes adhuc cædis maculas cruorem interfectoris effudit. Ululatu autem eorum qui id conspexerant continuo sublato, tanquam puer de industria sanguinem illic libasset, clamor ad aures regis pervenit, causamque requirebat: et cum eam prodere nullus auderet, ad resciendum magis ardebat. ad extremum vero minitanti, vimque adhibenti, verum quod erat indicaverunt: atque ille cum lacrymis opplesset oculos, quantumque poterat ingemuisset, hæc dixit: Sperandum certe non erat, ut maximum Dei lumen facta mea nefaria laterent. nam cito me ultrix cognatæ cædis justitia persequitur. Quam diu, o corpus improbum, fratri matrique damnatam animam detinebis? quam diu paulatim illis libabo sanguinem meum? simul totum accipiant: neque jam meorum viscerum inferias fortuna derideat. His dictis ilico moritur, cum non plus anno regnasset.

CAP. IV.

UXOR vero fratre ejus vinculis dissolutis regem constituit Alexandrum, qui ætate major erat, et modestia præstare videbatur. Sed ille potestatem adeptus, fratrem quidem alterum regnum appetentem occidit: alterum autem privata vita contentum ablatis rebus secum habebat.

2. Prælium etiam cum Ptolemæo cognomento Lathyro committit: qui oppidum Asochin ceperat, et multos quidem peremit hostium, sed victoria in Ptolemæi partes propensior fuit. Postea vero quam ipse pulsus a matre Cleopatra discessit in Ægyptum, et Gadaram obsidione capit Alexander, et castellum Amathuntis, omnium maximum quæ trans Jordanem sita erant, ubi preciosissima quæque bonorum Theodori filii Zenonis habebantur. At Theodorus repente superveniens, et proprias res recipit, et sarcinas regis aufert, Judæorumque fere decem millia interficit. Verum Alexander receptis post cladem viribus, aggressus maritimas regiones Raphiam capit, et Gazam, itemque Anthedonem, quæ postea ab rege Herode Agrippias nominata est.

3. His autem servitio domitis, concitatur in eum festo die populus Judæorum. Nam plerunque epulæ seditiones accendunt, nec videbatur insidias posse comprimere, nisi conductitios haberet auxilio Pisidas et Cilicas: nam Syros mercenarios respuebat, propter ingenitam cum Judæorum gente discordiam. Cæsis autem supra octo millibus ex turba rebellium, Arabiæ bellum intulit. Ibique Galaaditis ac Moabitis subactis, tributoque his imposito, ad Amathunta regressus est. Cumque Theodorum metus ejus secundis successibus perculisset, castellum sine præsidio repertum funditus eruit.

4. Mox autem congressus cum Oboda rege Arabum qui locum fraudi opportunum in Galaadensi regione occupaverat, captus insidiis totum amisit exercitum in vallem altissimam compulsum, atque obtritum multitudine camelorum. Ipse vero elapsus in Hierosolymam, olim sibi gentem infensam ad novarum rerum motus magnitudine cladis accendit. Fit autem etiam tunc superior, crebrisque præliis non minus quinquaginta millibus Judæorum per sex annos interfecit, nequaquam tamen victoriis lætabatur, quoniam regni sui vires consumeret.

Unde armis omissis, sermone placido cum subjectis redire in gratiam conabatur. Illi autem inconstantiam ejus morumque varietatem in tantum oderant, ut percontanti, quonam pacto eos sedare posset: dicerent, si moreretur. nam vix etiam mortuo daturos veniam, qui tam multa scelerate fecisset. simul etiam Demetrii auxilium, cui cognomen Acæro, accersiverunt. qui cum his majorum præmiorum spe facile paruisset, venissetque cum exercitu, miscentur auxiliis ejus Judæi circa Sichimam.

5. Utrosque tamen Alexander mille quidem equitibus, sex autem peditum mercenariorum millibus excepit, cum haberet rex Judæis quoque prope ad decem millia bene sibi cupientium, adversæ autem partis essent equitum tria millia, peditumque millia quadraginta. Et priusquam veniretur ad manus, intercedentibus nunciis et præconibus, reges transfugia tentabant: Demetrius quidem Alexandri mercenarios, Alexander autem Judæos qui Demetrium sequerentur, obtemperaturos sibi sperantes. Sed cum neque Judæi sacramenta, neque fidem Græci contemnerent, armis jam comminus decernebant. Superatque prælio Demetrius, quamvis Alexandri mercenarii multa et animose et fortiter gessissent. Eventus autem pugnæ præter spem cedit utrique. nam neque hi qui Demetrium acciverant, in partibus victoris permanserunt: et immutatæ fortunæ misericordia, sex Judæorum millia se ad Alexandrum, qui in montes effugerat, contulerunt. Hujus inclinationis momentum Demetrius ferre non potuit: sed Alexandrum jam quidem collectis viribus prælio sufficere ratus, omnem vero gentem ad eum transire existimans, mox inde digressus est.

6. Non tamen reliqua multitudo ob abscessum auxiliorum simultates deposuit: bello autem assiduo tam diu cum Alexandro decertabat, donec plerisque interfectis cæteros in Bemeselim civitatem compulit, eaque subacta in Hierosolymam captivos abduxit. Verum immoderata fecit iracundia, ut crudelitas ejus ad impietatem usque procederet. Octingentis enim captivorum in media civitate crucifixis, mulieres earumque filios in conspectu matrum necavit, atque hæc potans, et cum suis concubinis recubans, prospectabat. Tantus autem populum terror invasit, ut etiam diversæ partis studiosi

proxima nocte octo millia hominum extra totam Judæam profugerent: quorum exilii mors Alexandri finis fuit. Cum ejusmodi factis tandem ægreque regni otium quæsisset, ab armis requievit.

7. Rursus autem fit ei turbarum initium Antiochus, qui etiam Dionysius dictus est, Demetrii quidem frater, sed eorum novissimus, qui Seleucum generis autorem habebant. hunc enim timens qui Arabas parato bello pulsarat, totum quidem super Antipatrida montibus proximum, et inter Ioppes littora spacium, fossa altissima diremit. ante fossam vero murum ædificavit excelsum, turresque ligneas, ut faciles aditus obstrueret, fabricavit: nec tamen Antiochum arcere valuit. Exustis enim turribus fossisque repletis, cum suis copiis transgressus est. Vindictaque posthabita, qua deberet eum a quo prohibitus est ulcisci, protinus contendit in Arabas. Horum autem rex in loca suæ nationi commodiora cedens, mox ad pugnam cum equitatu reversus (habebat autem numerum decem millium) imparatos ex improviso Antiochi milites invadit. Valido autem prælio commisso, quam diu quidem supererat Antiochus, durabat ejus exercitus, quamvis eum passim Arabes trucidarent. Ubi vero procubuit (succurrendo enim victis semper in periculis aderat) omnes terga dederunt: maximaque pars eorum cum in acie, tum in fuga absumitur. Reliquos autem in vicum Cana delapsos, alimentorum penuria perire contigit, præter admodum paucos.

8. Hinc Damasceni Ptolemæo Minnæi filio infensi Aretam sibi sociant: Syriæque cæles regem constituunt. qui bello illato Judææ, postquam pugna vicit Alexandrum, pactione discessit. Alexander autem Pella capta Gerasam petivit rursus opum Theodori cupidus: triplicique ambitu circumdatis defensoribus, locum expugnavit: necnon et Gaulanem et Seleuciam, et eam quæ Antiochi Pharanx dicitur, sub jugum mittit. Ad hæc autem capto Gamala castello validissimo, ejusque præfecto Demetrio multis criminibus involuto, in Judæam regreditur, expleto in militia triennio: lætusque a gentilibus ob res prospere gestas excipitur. Belli autem requiem secutum est morbi principium. Et quoniam quartano febrium recursu fatigabatur, depulsum iri valetudinem credens, si rursus animum negotiis occupasset, intempestivæ

militiæ sese dedit: et ultra vires corpus laboribus vexans, inter ipsos tumultus trigesimo et septimo regni anno moritur.

CAP. V.

IDQUE Alexandræ conjugi suæ reliquit: Judæos ejus vel maxime dicto obedientes fore non dubitans: quod longe ab ejus crudelitate discrepans, et iniquitati resistens, benevolentiam sibi populi comparasset. Neque spes eum fefellit. Namque opinione pietatis obtinuit muliercula principatum. Quippe quæ morem gentis patrium probe norat, et qui sacras leges temerassent ab initio detestabatur. Cum autem duos filios Alexandro genitos haberet, natu quidem maximum Hyrcanum, et propter ætatem declarat pontificem, et quod præterea segnior esset quam ut potestate regia molestus cuiquam videretur, regem constituit: minorem autem Aristobulum, privatum vivere maluit, quod ferventioris esset ingenii.

2. Jungit autem se ejusdem mulieris dominationi quædam Judæorum factio, Pharisæi: qui præter alios pietatem colere putarentur, et peritius leges interpretari: ob eam causam magis eos suspiciebat Alexandra, divinæ religioni superstitiose deserviens. Illi autem paulatim fœminæ simplici insinuati quo suis pro sua libidine summovendo, deponendo, itemque vinciendo, ac solvendo, jam procuratores habebantur: prorsus ut ipsi quidem regiis commodis fruerentur, expensas vero ac difficultates Alexandra perferret. Sed eadem mire callebat res administrare majores: itaque augendis copiis semper intenta, duplicem conflavit exercitum: neque pauca mercenaria paravit auxilia, quibus non modo statum suæ gentis roboravit, sed etiam metuendam se reddidit externæ potentiæ. Imperabat autem aliis, verum Pharisæis ipsa ultra parebat.

3. Denique Diogenem quendam insignem virum, qui Alexandro fuerat amicissimus, interficiunt, ejus factum consilio criminati, ut octingenti (quos supra memoravi) regis jussu tollerentur in crucem. nihilominus autem Alexandræ suadebant, ut et alios, quibus autoribus Alexander in eos fuisset concitatus, occideret. Cumque his nimia superstitione nihil abnuendum putaret, quos sibi libuisset ea specie trucidabant, donec optimus quisque periclitantium ad Aristobulum con-

fugeret. atque ille matri persuasit, ut his propter dignitatem parceret, civitate autem pelleret quos nocentes existimaret. Igitur illi quidem data sibi copia per regionem dispersi sunt. Alexandra vero in Damascum misso exercitu, quoniam Ptolemaeus sine intermissione civitatem premebat, illam quidem nulla re memorabili gesta cepit. Regem autem Armeniorum Tigranem, qui admoto Ptolemaidi milite, Cleopatram circumsedebat, pactionibus donisque solicitat: sed illum domesticarum turbarum metus, ingresso in Armeniam Lucullo, jamdudum inde retraxerat.

4. Inter hæc Alexandra morbo laborante, minor ejus filius Aristobulus, cum famulis suis quos multos habebat, omnesque pro ætatis favore fidissimos, universa castella obtinuit: et pecunia quam ibi reperit conductis auxiliis regem se declaravit. Ob hæc miserata querelas Hyrcani mater, conjugem Aristobuli cum filiis includit apud castellum quod a Septentrione fano adjacens, Baris antea vocabatur, ut diximus, postea vero Antonia cognominata est, imperante Antonio, quemadmodum de Augusti et Agrippæ nomine Sebaste et Agrippias aliæ civitates appellatæ sunt. Ante tamen Alexandra moritur, quam in Aristobulum fratris ejus Hyrcani contumelias vindicaret: quem dejici regno curaverat, quod ipsa novem annos administravit.

CAP. VI.

ET hæres quidem omnium fit Hyrcanus, cui regnum etiam viva commiserat. Verum Aristobulus viribus atque autoritate præstabat. Habito autem inter eos circa Hierichunta de rerum summa conflictu, plerique Hyrcano relicto transeunt ad Aristobulum. Hyrcanus autem cum reliquis fuga pervenit in castellum Antoniam: ibique salutis obsides nactus (erat enim ibi in custodia ut præmisimus, conjunx Aristobuli cum filiis) priusquam gravius aliquid accideret, ea lege in concordiam rediit, ut regnum quidem Aristobulus haberet, ipse vero cederet, quasi frater regis, aliis honoribus contentus. Hoc modo in fano reconciliati, cum in conspectu circumstantis populi benignissime alter alterum complexus esset, domus permutant: et Aristobulus quidem discedit in regiam, Hyrcanus autem in Aristobuli domum.

2. Metus vero et alios ejus inimicos præter spem dominantis occupat, et maxime Antipatrum jamdudum Aristobulo invisum. Erat autem genere Idumæus, et nobilitate ac opibus gentis suæ princeps. Is igitur et Hyrcanum ut ad Aretam regem Arabiæ confugeret, ejusque auxilio regnum repeteret hortabatur, et ipsi Aretæ ut Hyrcanum susciperet atque in regnum deduceret suadebat, multum obtrectans Aristobuli moribus, multisque Hyrcanum laudibus prædicans. simulque admonebat quod eum deceret regno clarissimo præsidentem, iniquitate oppressis manum porrigere: Hyrcanum autem injuriam pati, qui principatu jure successionis sibi debito excidisset. Sic instructis et præparatis ambobus: nocte cum Hyrcano ex civitate profugit: citatoque cursu in oppidum quod Petra dicitur salvus evasit: ea est Arabiæ regio. Ibi postquam Hyrcanum in manum regis Aretæ tradidit, multis dictis multisque muneribus ut Auxilium præberet, quo in regnum deduceretur, effecit. Erant autem peditum equitumque millia L. quibus nequaquam restitit Aristobulus: sed primo impetu superatus, in Hierosolyma fugere cogitur: atque omnino captus esset, nisi dux Romanorum Scaurus adversis horum temporibus imminens solvisset obsidionem. namque is ex Armenia quidem in Syriam missus erat a Pompeio Magno qui cum Tigrane bellum gerebat. Sed ubi Damascum venit, recens a Metello et Lollio captam reperit: his inde submotis, cognitoque in Judæa quid ageretur, illuc velut ad quæstum cucurrit.

3. Denique mox ut fines ingressus est, Judæorum legati ad eum veniunt a fratribus utrisque, ut sibi potius adjumento essent orantibus. Sed trecentis talentis quæ Aristobulus ei miserat, justitia posthabita est. Tot enim acceptis Scaurus ad Hyrcanum et Arabes legatos misit Romanorum, eis Pompeii nomen intentans, nisi ab obsidione desisterent. Itaque et Areta ex Judæa in Philadelphiam recedit metu perculsus, et Scaurus Damascum redit. Aristobulus autem quod captus non esset, satis sibi esse non credidit: sed omnibus quas haberet copiis collectis, persequebatur hostes: et circa locum quem Papyrona vocant prælio commisso, supra sex eorum millia cædit: in quibus erat et Cephalon frater Antipatri.

4. Hyrcanus vero et Antipater Arabum privati auxilio,

spem in adversarios transtulerunt. et cum Pompeius Syriam ingressus Damascum pervenisset, ad ipsum confugiunt. multisque muneribus ei datis, eadem illa quibus ad Aretam usi fuerant allegantes, magnopere precabantur ut Aristobuli violentia damnata, regno Hyrcanum restitueret, cui tam ætate quam moribus deberetur. sed nec Aristobulus sibi defuit, corruptione Scauri fretus. Venerat autem quantum potuit ornatus cultu regio: deinde offensus obsequiis, neque ferendum existimans abjectius quam regem deceret utilitati servire, a Diospoli regrediebatur.

5. Ob hoc iratus Pompeius, etiam Hyrcano ejusque sociis hoc precantibus, Aristobulum petit, et Romano simul exercitu et Syrorum instructus auxiliis. Cum vero Pellam et Scythopolim prætergressus Coreas venisset, unde Judæorum fines incipiunt per mediterranea loca subeuntibus, cognito Aristobulum in Alexandrium confugisse (castellum est magnifice structum, in monte præcelso situm) mittit per quos eum juberet inde descendere. Ille autem decreverat, quia pro imperio vocaretur periclitari potius quam parere. sed populum videbat horrescere: et amici monebant ut Romanam vim cogitaret, quam sustinere non posset. Itaque horum consiliis obediens, descendit ad Pompeium: quodque juste regnaret, multis pro se dictis in castellum rediit. et cum iterum descendisset provocatus a fratre, ac de suo jure cum eo disceptasset, denuo regreditur non prohibente Pompeio. Erat autem inter spem timoremque medius: et veniebat quidem velut exoraturus Pompeium, ut sibi cuncta permitteret, ad montem vero revertebatur, ne quid regiæ dignitati derogare videretur. quia tamen castellis eum Pompeio cedere placebat, hisque præpositos monere literis ut decederent, quibus præceperat ut non nisi manu sua scriptis epistolis obtemperarent: jussa quidem facit: sed in Hierosolymam cum indignatione discessit: belloque jam congredi cum Pompeio cogitabat.

6. Ille autem, nec enim tempus apparatui dandum putavit, statim eum insequitur. multum quippe alacritati ejus addiderat, circa Hierichuntem Mithridatis mors nunciata. Ubi pinguissima Judææ regio, et palmarum plurimum ac balsamum nutrit: cujus inciso lapidibus acutis robore stillantem

lacrymam ex vulneribus colligunt. Cumque illic pernoctasset, mane in Hierosolymam properabat. Itaque hoc ejus impetu perterritus Aristobulus: supplex occurrit, pecuniamque pollicitus, quodque semetipsum ei cum civitate permitteret, Pompeium mitigat sævientem. Nec tamen quicquam eorum quæ promisit effectum est. Gabinium enim qui ad suscipiendam pecuniam missus fuerat, ne in oppidum quidem Aristobuli socii receperunt.

CAP. VII.

HIS commotus Pompeius, Aristobulum in custodiam collocat: ad civitatem vero profectus, explorabat qua ex parte facilior esset accessus. nam et murorum ejus firmitatem oppugnari posse facile non videbat: vallemque pro mœnibus horribilem, fanumque illic cernebat proximum, adeo tutissima munitione circumdatum, ut etiam si civitas caperetur, secundum esset hostibus in eo refugium.

2. Hoc autem diu quid faceret hæsitante, seditio intra civitatem orta est: Aristobuli quidem sociis bellum geri potius regemque liberari dignum esse censentibus: qui vero cum Hyrcano sentirent, Pompeio portas aperiri. Metus autem hos plures faciebat, Romanorum constantiam reputantes. Denique victa pars Aristobuli concessit in templum: et ponte qui ab eo civitati jungebatur abscisso, ut ad ultimum usque resisteret, instruebatur. Cum autem alii Romanos recepissent in civitatem, hisque domum regiam tradidissent, ad hanc obtinendam Pompeius unum e ducibus suis Pisonem cum militibus intromittit. Hisque præsidiis in civitate dispositis, quia nemini eorum qui in templum confugerant, pacem persuadere poterat, omnia quæ circum erant, oppugnationi parabat: Hyrcano ejusque amicis ad consilia conferenda, et ad efficienda quæ juberet alacriter animatis.

3. Ipse vero ad partes septentrionales fossamque vallemque replebat omni genere materiæ per milites comportato, cum per se opus esset difficillimum, propter immensam altitudinem, et præterea Judæi modis omnibus desuper obsisterent, mansissetque labor imperfectus, nisi Pompeius observatis diebus septimis, quibus Judæos religio ab omni opere manus abstinere compellit, per eos aggerem cumulare præcepisset inhibitis a prælio militibus. Pro solo enim corpore Judæis

etiam per sabbata pugnare licet. Igitur jam valle repleta, et impositis aggeri turribus, admotisque machinis Tyro allatis, mœnia tentabat. Desuper obstantes lapidibus repellebantur, cum diu turres obsidentium magnitudine simul et pulchritudine præstantes, vim repugnantium sustinerent.

4. Verumtamen Romanis tunc plurimum defatigatis, Pompeius Judæorum tolerantiam et in aliis admiratus est: et præcipue, quod nihil ceremoniarum inter media tela versantes intermiserunt. sed velut in alta pace civitas ageret, quotidie sacrificia et victimas omnemque Dei cultum diligentissime celebrarunt, nec vel in ipso excidio, cum ad aram in dies singulos trucidarentur, legitimis religionis suæ muneribus abstinuerunt. Mense igitur obsidionis tertio vix una turre dejecta, in fanum irruptum est. Primus autem murum transcendere ausus est Syllæ filius Faustus Cornelius. et post eum centuriones duo Furius et Fabius cum suis cohortibus. et circumsepto undique fano, alios alio confugientes vel etiam paulisper repugnantes interficiunt.

5. Ubi plurimi sacerdotum, quanquam hostes strictis gladiis irruentes videbant, intrepidi tamen in peragendis rebus divinis perseverabant: et in ipso libandi templumque adolendi ministerio mactabantur, saluti quoque præferentes religionis obsequium. Multos autem sui gentiles adversæ partis studiosi trucidabant, plurimi sese in rupes præcipitabant. nonnulli furibundi cunctis quæ circa murum erant in desperatione succensis, pariter conflagrabant. Itaque Judæorum quidem millia duodecim occubuerunt: Romanorum vero perpauci, sed plures sauciati sunt.

6. Nihil autem gravius in illa clade Judæorum genti visum, quam sanctum illud arcanum, neque cuiquam prius visum alienis esse detectum. Denique Pompeius una cum suis comitibus in templum ingressus, ubi neminem præter pontificem adesse fas erat, quæ intus erant candelabra cum lychnis et mensis in quibus libare atque adolere moris est, et vascula ex auro cuncta spectavit: congestamque pigmentorum molem, sacræque pecuniæ ad duo millia talentorum. Nec tamen vel hæc vel aliud quicquam de sacrosanctis opibus sive instrumentis attigit: sed postero die post excidium purgare templum æditos jussit, et solennia sacra celebrare.

Ipse autem Hyrcanum pontificem declaravit: quod se et in aliis rebus alacrem obsidionis tempore præbuisset, promptamque ad bellum agrestium multitudinem ab Aristobulo revocasset: per quæ sicut imperatorem bonum decuit, benevolentia potius quam timore plebem sibi conciliavit. Inter captivos etiam comprehensus Aristobuli socer idemque patruus tenebatur: et illos quidem qui maxime belli causa fuissent, securi percussit. Faustum vero et qui una fortiter operam navaverant, præclaris præmiis donat: et Hierosolymis tributum indicit.

7. Ablatas autem genti etiam quas in Cœlesyria ceperant civitates, Romano qui tunc erat præsidi parere jussit, propriisque tantum finibus circumclusit. Instauravit autem in gratiam cujusdam ex libertis suis Demetrii Gadarensis, etiam Gadaram, quam Judæi subverterant. Mediterraneas præterea civitates ab eorum imperio liberavit, quas præventi non exciderant, Hippon, et Scythopolim, et Pellam, et Samariam, et Marisam: itemque Azotum, et Jamniam, et Aretusam: necnon et maritimas, Gazam, et Joppen, et Doram, et quæ pridem Stratonis pyrgus vocabatur, post autem ab Herode rege clarissimis ædificiis transformata, Cæsarea nominata est: easque omnes indigenis civibus redditas provinciæ Syriæ conjunxit. Hujus autem et Judææ, cunctorumque administratione ad Ægypti usque fines ad flumen Euphratem cum duabus legionibus Scauro permissa: Romam ipse per Ciliciam properavit, captivum ducens Aristobulum cum familia. Erant autem filiæ duæ, totidemque filii: quorum unus Alexander ex itinere fugit, minor autem Antigonus cum sororibus Romam vectus est.

CAP. VIII.

INTEREA Scaurus in Arabiam ingressus, ad Petram quidem regionum asperitate prohibebatur accedere: quæ autem circum erant, omnia vastabat, multis et in hoc malis afflictus. nam exercitum fames premebat: cui tamen Hyrcanus per Antipatrum victui necessaria suppeditabat. quem velut Aretæ familiarem etiam Scaurus ad eum legavit, ut bellum pactione deponeret. Itaque persuasum est Arabi, ut ccc. talenta daret: atque ita Scaurus ex Arabia transduxit exercitum.

2. Alexander autem Aristobuli filius, qui Pompeium fuge-

rat, magna manu medio tempore congregata, Hyrcano gravis imminebat, Judæamque depopulabatur. quem quidem mature debellare posse credebat: quoniam disturbatum quoque a Pompeio murum Hierosolymis renovatum esse confidebat: nisi Gabinius in Syriam missus, qui Scauro successerat, quum in aliis fortem se præbuisset, tum etiam in Alexandrum movisset exercitum. Hujus autem ille impetum veritus, et ampliorem militum manum congregabat: donec facta sunt decem millia peditum, et mille quingenti equites: locaque opportuna muris, hoc est, Alexandrium et Hyrcanium, et Machærunta non longe ab Arabiæ montibus, muniebat.

3. Igitur Gabinius cum parte copiarum præmisso M. Antonio, ipse cum toto exercitu sequebatur. Lecti autem Antipatri comites, aliaque Judæorum multitudo, quorum Malichus et Pitholaus principes erant: junctis cum M. Antonio viribus suis, Alexandro obviam processerunt: neque ita multo post aderat cum suis copiis Gabinius. Alexander autem, quod tum in unum confertam hostium multitudinem sustinere non poterat, abscessit. Cumque Hierosolymis appropinquasset, coactus prælio decertavit: amissisque sex millibus, quorum tria viva capta sunt, tria vero prostrata, cum reliquis effugit.

4. Gabinius autem ubi Alexandrium castellum venit, quia multos deseruisse castra cognovit, promissa delictorum venia conabatur eos ante prælium sibi conjungere. Cum autem illi nihil mediocre cogitarent, plerisque interfectis, reliquos in castellum concludit. In hoc prælio dux M. Antonius multa præclare gessit: et quamvis semper et ubique vir fortis apparuisset, tamen nunc etiam suum vicit exemplum: Gabinius autem relictis, qui castellum expugnarent, ipse civitates adire, et intactas quidem confirmare, subversas autem erigere curabat. denique jussu ejus et Scythopolis habitari cœpit, et Samaria, et Anthedon, et Apollonia, et Jamnia, et Raphia, et Marisa, et Dora, et Gadara, et Azotus, aliæque multæ, lætis civibus atque incolis ad eas concurrentibus.

5. His autem recte dispositis regressus Alexandrium, vehementius urgebat obsidium. Qua re territus Alexander, omnibus desperatis legatos ad eum misit, et ignosci delictis orans, et quæ sibi parerent castella Machærunta et Hyrca-

nium tradere non dubitans: quinetiam Alexandrium ejusdem potestati permisit. Quæ quidem Gabinius omnia consilio matris Alexandri funditus eruit, ne rursus belli alterius receptaculum fierent. Aderat autem, quo suis Gabinium palparet obsequiis, viro suo cæterisque captivis metuens, qui Romam fuerant abducti. Post hæc ergo Gabinius Hyrcano Hierosolymam deducto, eique fani cura mandata, cæteris reipublicæ partibus optimates præfecit: omnemque Judæorum gentem in conventus quinque divisit: uno Hierosolymis, altero Doris, itemque tertio ut apud Amathunta respondeat, destinatis, quarto Hierico, et quinto Sephoris Galilææ civitas attributa est. Singulari autem unius dominatione Judæi liberati, libenter ab optimatibus regebantur.

6. Veruntamen non multo post evenit, ut turbarum his fieret initium elapsus Roma Aristobulus: qui magna iterum Judæorum manu conflata partim cupida mutationis, partim quibus olim dilectus erat, primum occupat Alexandrium: idque recingere muro tentabat. Deinde cognito quod Gabinius Sisennam et Antonium et Servilium duces contra se cum exercitu misit, in Machærunta concedit, vulgique imbellis onere deposito, solos armatos prope ad octo millia militum secum duxit: inter quos et Pitholaus erat secundarum partium rector cum mille viris ex Hierosolymis profugus. Romani autem sequebantur, habitoque conflictu, aliquandiu cum suis Aristobulus fortiter dimicando perseverabat, donec vi Romanorum subacti, cæsa sunt virorum V. M. prope vero ad duo millia in quendam tumulum confugerunt. cæterique mille cum Aristobulo, perrupta Romanorum acie, in Machærunta coacti sunt. Ubi rex cum in ruinis prima vespera tetendisset, sperabat quidem aliam se manum per inducias belli posse contrahere, castellumque bene munire. Imperium autem Romanorum supra quam poterat, per biduum remoratus, postremo capitur, et cum Antigonio filio, qui Romæ secum fuerat vinctus, ad Gabinium atque inde Romam perductus est. Sed illum quidem senatus carceri inclusit. filios autem ejus in Judæam transmisit, quia Gabinius scripserat per epistolas, id pro traditione castellorum conjugi Aristobuli spopondisse.

7. Parato autem Gabinio bellum Parthis inferre, Ptole-

mæus impedimento fuit. Qui reversus ab Euphrate, petebat Ægyptum, Hyrcano et Antipatro amicis usus ad omnia, quæ militiæ necessitas exigebat. nam et pecuniis et armis eum et frumento Antipater et auxiliis adjuvit. Et Judæis in ea parte vias, quæ Pelusium ducerent, observantibus, transmittere Gabinium persuasit: alia vero Syria discessu Gabinii commota, et Judæos iterum Alexander Aristobuli filius ad defectionem reduxit: et maxima multitudine conflata, Romanos omnes, qui per eam terram degerent obtruncare decreverat. Quam rem Gabinius metuens (jam enim ex Ægypto redierat) hoc tumultu instante, nonnullis dissidentium præmisso Antipatro concordiam persuasit. Cum Alexandro autem millia triginta remanserant, et ille ad bellum promptus erat. Itaque ad pugnam egreditur. Occurrunt autem Judæi, et circa montem Itaburium congressi, decem millia sternuntur: cæteram vero multitudinem fuga dispersit. Et Gabinius ad Hierosolymam reversus (id enim Antipater voluit) rempublicam ejus composuit: deinde hinc profectus, Nabathæos pugna superat, et Mithridatem et Orsanem a Parthis perfugas clam dimittit: eosque militibus aufugisse dixit.

8. Interea Crassus ei successor datus Syriam suscepit. Is in Parthicæ militiæ sumptum, et omne aliud aurum templi quod Hierosolymis erat, abstulit, et a quibus Pompeius temperaverat, duo millia talentorum. Euphratem vero transgressus et ipse perit et exercitus ejus: de quibus non est hujus temporis commemorare.

9. Post Crassum autem Parthos in Syriam properantes irruere Cassius inhibuit, receptus in provinciam. Ejus autem favore quæsito, in Judæam festinabat: captisque Tarichæis, prope ad tria millia Judæorum abducit in servitium. Occidit autem etiam Pitholaum, seditiosos Aristobuli colligentem, cujus necis suasor erat Antipater. Huic autem nupta fuit ex Arabia nobilis fœmina nomine Cypris: unde filios quatuor, Phasaëlum, et regem Herodem, et Josephum, et Pheroram, et Salomen filiam habebat. Cum autem omnium, qui ubique potentes essent, amicitiam hospitiis familiaritateque conquireret, præcipue regem Arabum per affinitatem sibi sociavit: ejusque fidei commendans filios suos ad eum misit: quoniam bellum cum Aristobulo gerendum susceperat. Cassius autem

compulso ad otium per conditiones Alexandro, ad Euphratem reversus est, Parthos transitu prohibiturus, de quibus alio loco referemus.

CAP. IX.

CÆSAR autem post senatus et Pompeii fugam trans mare Ionium, rebus omnibus Romaque potitus, solutum vinculis Aristobulum cum duabus cohortibus velociter ad Syriam misit, et hanc facillime et cuncta Judææ proxima per illum subjici posse ratus; verum et spem Cæsaris, et Aristobuli alacritatem prævenit invidia. Nam veneno peremptus a Pompeii studiosis, aliquandiu etiam sepultura in solo patrio carebat, corpusque mortui servabatur melle conditum, donec ab Antonio Judæis missum est in monumentis regalibus sepeliendum.

2. Occiditur autem Alexander quoque filius ejus, a Scipione securi percussus Antiochiæ, secundum Pompeii literas, accusatione ejus pro tribunali prius habita super his, quæ in Romanos admiserat. Ptolemæus autem Minnæi filius, qui Chalcidem sub Libano tenebat, captis ejus fratribus, filium suum Philippionem, qui eos arcesseret, mittit Ascalonem: atque ille abstractum ab Aristobuli conjuge Antigonum, ejusque sorores adducit ad patrem. Amore autem captus, minorem earum conjugio sibi copulat, ob eamque postea causam a patre occiditur. Accepit enim Ptolemæus in matrimonium Alexandram perempto filio: hujusque affinitatis gratia fratres ejus propensiore cura tuebatur.

3. Antipater autem Pompeio mortuo in clientelam Cæsaris se contulit, et quia Mithridates Pergamenus ab accessu Pelusii prohibitus, cum exercitu quem ducebat in Ægyptum, apud Ascalonem morabatur, non solum Arabas, quamvis hospes esset, auxilium ferre persuasit: verum et ipse armata Judæorum tria circiter millia secum movit. Excitavit autem præsidio Syriæ quoque potentes, et incolam Libani Ptolemæum, et Iamblichum, et Ptolemæum alterum, quorum gratia civitates illius regionis alacri animo bellum pariter inchoarunt. Jamque fretus Mithridates auctis propter Antipatrum copiis, Pelusium proficiscitur. Et quia transire vetaretur, civitatem obsidebat: Antipater vero in hac oppugna-

tione clarius enituit. Effracto enim ex parte sua muro, primus in civitatem cum suis insiluit.

4. Et Pelusium quidem captum est: ulterius autem eos progredi non sinebant Judæi Ægyptii, terrarum incolæ, quæ appellantur Oniæ. Quibus tamen Antipater non modo ne obstarent, verumetiam, ut victui necessaria præberent militi, persuasit. Unde factum est, ut nec Memphitæ ad manus venirent, ultroque sese traderent Mithridati, atque ille Delta jam peragrato pugnam cum cæteris commisit Ægyptiis, in loco cui nomen est Judæorum Castra: eumque in acie omni dextro cornu liberavit Antipater, circumgressus fluminis ripam. Lævum enim cornu contra se positum superabat. Facto autem in eos impetu qui Mithridatem persequerentur, multos occidit: tamque diu reliquos fugientes agebat, donec etiam castris eorum potitus est, octoginta tantum de suorum numero amissis. Octingentos autem fere Mithridates cum fugeret perdidit. Præter spem vero servatus ex prælio, vacuus invidia testis rerum ab Antipatro gestarum fuit apud Cæsarem.

5. Unde ille tunc quidem Antipatrum spe et laudibus incitatum ad subeunda pro se pericula reddidit promptiorem. In quibus omnibus bellator audacissimus comprobatus est, multaque perpessus vulnera, toto corpore gerebat signa virtutis. Post autem quando rebus in Ægypto compositis, ad Syriam rediit, et Romana eum civitate simul et immunitate donavit: aliisque rebus honorando, amicissimeque tractando, dignum æmulatione reddidit: ejusdemque gratia etiam pontificatum confirmavit Hyrcano.

CAP. X.

EODEM vero tempore Antigonus quoque Aristobuli filius cum venisset ad Cæsarem, majoris præter opinionem felicitatis causam præbuit Antipatro. Nam qui de patris morte queri deberet, propter inimicitias Pompeii veneno, quantum putabatur, perempti, et crudelitatis in fratrem accusare Scipionem, nullumque invidiæ dolum admiscere miseriis, ultra hæc Hyrcanum et Antipatrum criminabatur, veluti se patrio loco cum fratribus iniquissime pellerent, multisque gentem injuriis afficerent dummodo satiarentur: quodque in Ægyptum auxilia ipsi Cæsari non benevolentia, sed timore veteris discordiæ miserint, et ut amorem Pompeii deprecarentur.

2. Ad hæc Antipater, veste projecta, multitudinem vulnerum demonstrabat, et qua fide quidem Cæsarem coluisset, verbis non esse opus dixit: nam corpus etiam se tacente clamare: Antigoni autem mirari audaciam, qui cum hostis Romanorum sit filius, et fugitivi Romanorum, novarumque rerum studium votumque seditiosum patris habeat, apud Romanorum principem alios accusare conetur, bonique aliquid adipisci tentet: quem hoc solum oportere contentum esse quod viveret. Namque nunc eum non propter inopiam desiderare facultates: sed, ut in eos, qui dedissent, Judæorum seditiones accenderet.

3. Quæ ubi Cæsar audivit, Hyrcanum quidem pontificatu digniorem esse pronunciavit: Antipatro autem cujus vellet potestatis detulit optionem. Qui permisso dignitatis modo ipsi, qui daret, Judææ procurator declaratus est, et præter hoc impetravit, ut subversa patriæ mœnia renovare sibi liceret. Et hos quidem honores Cæsar incidendos in Capitolium misit, ut justitiæ suæ virtutisque signum Antipatri memoriæ traderetur.

4. Antipater vero, ubi de Syria Cæsarem prosecutus est, in Judæam reversus, ante omnia patriæ muros a Pompeio dirutos reparabat: omniaque lustrando, ne quid in illis regionibus turbarum esset, nunc interminando, nunc etiam suadendo curabat: unumquemque admonens, quod si cum Hyrcano sentirent, in otio atque opulentia victuri essent, fortunisque suis et communi pace potituri: sin spe vana ducerentur eorum, qui privati quæstus gratia res novas optarent, se quidem non procuratorem, sed dominum omnium, Hyrcanum vero tyrannum pro rege, itemque Romanos et Cæsarem hostes pro amicis et rectoribus habituri: nec enim passuros hujus potestatem labefactari, quem ipsi regem constituissent. Sed quamvis hæc diceret, tamen etiam per se, quoniam Hyrcanum segniorem videret, neque tam efficacem quam regni posceret solicitudo, statum provinciæ componebat. Et Phasaëlum quidem natu maximum filiorum suorum militibus præpositum, Hierosolymæ ejusque territorio præfecit. Herodem vero ætate posteriorem, nimisque adolescentem, Galilææ destinat, similia curaturum.

5. Qui cum natura strenuus esset, cito materiam ubi animi

magnitudinem exerceret, invenit: captumque latronum principem Ezechiam, quem prædari maximo agmine continentia Syriæ deprehendit, ipsum aliosque latrones multos interfecit. Eaque res adeo grata fuit Syris, ut per vicos atque oppida caneretur Herodes, veluti per eum pace reddita, et possessionibus restitutis. Ex hujus denique operis gloria, Sexto etiam Cæsari propinquo magni Cæsaris, et Syriam tunc administranti est cognitus. Quin et Phasaëlus fratris indolem contentione bona superare certabat, augendo erga se benevolentiam Hierosolymis habitantium: atque illam quidem civitatem possidens, nihil autem contumeliose per insolentiam potestatis admittens. hinc et Antipater obsequiis regalibus ab ea gente colebatur, et honores ei tanquam rerum domino omnes habebant. Nec tamen ipse propterea minus fidelis, aut benevolus Hyrcano fuit.

6. Verum fieri non potest, ut livorem quisquam in secundis rebus effugiat. Namque Hyrcanus, quamvis et antea tacite sua sponte mordebatur adolescentium gloria, maximeque rebus ab Herode gestis, et crebris nunciis laudes ejus per singula facta prædicantibus augerentur: a multis tamen invidis, qui regias infestare solent, quibusque Antipatri ejusque filiorum probitas officiebat, instigabatur: dicentibus, quod Antipatro et filiis ejus rebus traditis, solo contentus et hac potestate vacuo regis nomine sederet. Et quam diu sic errabit, ut in se reges producat? Nec enim eos vel simulare jam procurationem, sed certe esse dominos ipso rejecto: cujus nec mandatis nec epistolis præter Judæorum legem tantam multitudinem peremisset Herodes: illumque nisi regnet, sed adhuc privatus sit, ad judicium venire debere, rationem tam ipsi regi quam patriis legibus redditurum, quæ indamnatos occidi non sinerent.

7. His paulatim accendebatur Hyrcanus. Ad extremum autem iracundia prodita, causam dicturum Herodem jubet accersiri: atque ille et patris monitu, et quod ei fiduciam res gestæ darent, firmata prius Galilæa præsidiis, ad regem proficiscitur. Ibat autem cum forti caterva, ne vel derogare videretur Hyrcano, si plures duceret, vel invidiæ nudus pateret. Sextus autem Cæsar adolescenti metuens, ne quid apud ini-

micos deprehenso mali fieret, ad Hyrcanum mittit, qui ei manifeste denunciarent, ut homicidii crimine liberaret Herodem. Hyrcanus autem, qui eum diligeret, per se quoque id cupiens, absolutionem decernit.

8. Atque is invito rege evasisse ratus, Damascum recessit ad Sextum, nequaquam paratus obedire, si denuo fuisset accitus. Rursumque ab improbis irritabatur Hyrcanus, qui dicerent iratum Herodem abiisse, et ut se contra ipsum strueret, properasse. Hæc autem rex vera esse existimans, quid ageret nesciebat: quoniam potentiorem inimicum videbat. Cum vero a Sexto Cæsare dux militum per Syriam itemque per Samariam declaratus esset Herodes, neque solum propter gentis favorem, sed etiam viribus suis terribilis putaretur, in timorem extremum incidit, jamjamque illum contra se credens cum exercitu esse venturum.

9. Neque opinione deceptus est. Namque Herodes intentatæ sibi accusationis iracundia, conflatam militum multitudinem in Hierosolymam ducebat, ut Hyrcanum regno deponeret. Idque fecisset, ni pariter egressi pater et frater fregissent ejus impetum, deprecantes, ut et ipse vindictam minis tantum, solaque indignatione metiretur: regi autem parceret, sub quo ad hoc potentiæ processisset: ac si propterea quod in judicium vocatus esset, indignaretur: quia tamen absolutus est, gratias ageret, neque tristibus quidem paria referret, saluti vero esset ingratus. Quod si etiam momenta bellorum reputanda viderentur, iniquitatem militiæ consideraret: neque omnino de victoria bene speraret, qui cum rege congressurus esset domestica consuetudine juncto et de se bene merito, sævo autem nunquam, nisi quod malevolorum consiliis impulsus, umbram ei tantum iniquitatis intentasset. Paruit his Herodes, qui speratis putaverat posse sufficere, suasque vires demonstrare nationi.

10. Et inter hæc discordia Romanorum circa Apamiam bellumque domesticum oritur: quoniam Cæcilius Bassus favore Pompeii Sextum Cæsarem dolo necaverat, ejusque militem occupaverat. Alii vero Cæsaris duces, mortis ejus ulciscendæ gratia, cunctis viribus Bassum petebant. Quibus tam interempti quam superstitis Cæsaris causa, quod ambobus

esset amicus, Antipater per filios suos misit auxilia. Cum autem bellum traheretur, ex Italia successor antedicti Sexti venit Marcus.

CAP. XI.

EODEM tempore magnum bellum inter Romanos conflatur, dolo Cassii et Bruti Cæsare interfecto, postquam triennium septemque menses tenuit principatum. Maximo autem motu cædis ejus gratia concitato, et optimatibus inter se dissidentibus, propria spe quisque ducebatur ad id quod existimabat esse commodius. Itaque Cassius Syriam petit, occupaturus militem, qui Apamiam circumsidebat: ubi et Marcum et dissidentes cohortes Basso conciliavit, simulque obsidione liberavit Apamiam. Ipse vero exercitum ducens stipendium civitatibus indicebat: nec modus erat exactionum.

2. Cum autem Judæos quoque septingenta talenta jussisset conferre, minas ejus veritus Antipater filiis suis et aliis amicis mature pecuniæ cogendæ curam distribuit: et inter eos Malicho cuidam ex amicis: adeo necessitas urgebat. Primus autem Herodes Cassii favorem promeruit, qui ex Galilæa parte sua, talenta centum attulit, propter eaque inter eximios amicos numerabatur. At vero cæteros tarditatis arguens Cassius, ipsis civitatibus irascebatur. Eoque Gophnam et Ammauntem, et duas alias civitates ex vilioribus depopulatus, ibat quidem quasi Malichum interfecturus, quod remissior in exigendo fuisset. Verum et hujus et cæterarum civitatum interitum repressit Antipater, centum ilico talentis Cassio delinito.

3. Nequaquam tamen Malichus post abitum Cassii beneficiorum Antipatri memor fuit. Sed illi ipsi, quem sæpenumero memorabat sui servatorem fuisse, periculum moliebatur, iniquitatis suæ impedimentum abolere festinans. Itaque Antipater et vires ejus et calliditatem metuens, flumen transit Jordanem, ad ulciscendas insidias collecturus exercitum. Deprehensus autem Malichus Antipatri filios impudentia superat. Nam et Phasaelum apud Hierosolymam præsidiis appositum, et Herodem, qui custodiam curabat armorum multis excusationibus et sacramentis circumventos impellit, ut ipsis intercedentibus reconciliaretur Antipatro: atque ita denuo per Antipatrum exorato Marco, tunc in Syria militem regente,

servatus est: qui Malichum statuerat occidere, quod novis rebus studuisset.

4. Cæsare vero adolescente et Antonio cum Bruto et Cassio bellum gerentibus, Marcus et Cassius exercitu de Syria conflato, quod magnum momentum, ubi usus poposcit, Herodes fuisset, ipsum quidem totius Syriæ procuratorem præficiunt, equitum illi manu peditumque attributa: si autem bellum desiisset, regnum quoque Judææ Cassius se eidem delaturum esse pollicitus est. Evenit autem, ut Antipatro et spes et fortitudo filii causa mortis fieret. Horum enim metu Malichus, ministro quodam regio pecunia corrupto, mixtum ei veneno poculum dari persuadet. Atque ille quidem injustitiæ Malichi præmium fuit post convivium mortuus, vir et alias strenuus rebusque administrandis idoneus, et qui regnum recuperatum conservasset Hyrcano.

5. Malichus autem infensum propter suspicionem veneni populum, negando placabat: simulque, ut validior esset, armatorum sibi copias conquirebat. Nec enim Herodem cessaturum arbitrabatur, quinetiam mox cum exercitu necis paternæ ultor adveniret. Sed Phasaëli fratris consilio, qui eum palam minime persequendum esse dicebat, ne vulgi seditio concitaretur, et purgantem se tunc Malichum patienter admisit, et suspicione liberum esse concedens, clarissimas paterno funeri celebravit exequias.

6. Conversus autem in Samariam, et civitatem composuit seditione turbatam, perque dies festos in Hierosolymam remeabat, præmissis ac comitantibus armatis: cui Hyrcanus, ita suadente ob metum Malicho, denunciat, ne alienigenas superinducat indigenis festum pure casteque celebrantibus. Herodes autem, et ipso qui præceperat, causaque contempta, nocte ingressus est. Iterumque Malichus ad eum veniens, Antipatrum flebat. Contraque ille se falli, cum vix animi dolorem premeret, simulabat: et tamen de nece patris apud Cassium per epistolas questus est, cui propterea Malichus invisus erat. Itaque non modo, ut mortem patris ulcisceretur, ei rescripsit: sed etiam tribunis quibus præerat, ut in causa justa Herodi opem ferrent, occulte præcepit.

7. Et quoniam capta Laodicia, undique ad Herodem convenerant optimates cum muneribus et coronis, ipse quidem

hoc ultioni tempus destinaverat. Malichus autem id Tyri fore suspicabatur: et filium suum tunc apud Tyrios obsidem, statuit subducere, et ipse in Judæam fugam parabat. Salutis autem desperatio stimulabat, ut etiam majora cogitaret: nam et Judæorum gentem contra Romanos excitaturum se credidit, dum bello adversus Antonium Cassius occupabatur, dejectoque Hyrcano facillime regnaturum.

8. Sed profecto irridebat ejus spem fatale decretum. Etenim quo intenderet animum suspicatus Herodes, et ipsum et Hyrcanum ad cœnam vocat. Deinde servorum quendam instruendi convivii specie mittit. Sed res erat, ut tribunis prædiceret ad insidias egredi: atque illi præceptorum Cassii memores, ad littus civitati proximum armati gladiis occurrunt, ibique circumseptum Malichum multis vulneribus interficiunt. Hyrcanus autem statim concidit stupore dissolutus: vixque anima recepta, Herodem percontabatur quis Malichum occidisset. Et cum e tribunis unus respondisset, Cassii præceptum: plane, inquit, et me et patriam meam Cassius servat incolumem: qui amborum insidiatorem peremit. Utrum autem ex animo dixerit, an quod timore factum probaret, incertum est. Sed enim Malichum hoc modo ultus est Herodes.

CAP. XII.

POSTQUAM vero Cassius excessit e Syria, iterum Hierosolymis orta seditio est, cum Felix in Phasaelum movisset exercitum et in Herodem, fratris pœna, vellet necem Malichi vindicare. Casu autem Herodes cum Fabio Romano duce apud Damascum habitabat: et ne cupiens auxilio foret, morbo impediebatur. Interea Phasaelus etiam sine cujusquam auxilio superavit Felicem: probrumque ingrati objiciebat Hyrcano, qui et Felici studuisset, fratremque Malichi castella occupare permisisset. Jam enim multa tenuerat, omniumque tutissimum Massadam.

2. Nec tamen ei quicquam contra vim Herodis potuit sufficere, qui mox, ut convaluit, et alia recepit, et illum ex Massada supplicem dimisit, et Marionem Tyriorum tyrannum ex Galilæa pepulit: tria enim castella possederat, Tyriisque quos ceperat, vitam concessit omnibus: nonnullos etiam donatos abire jussit, una et sibi civitatis benevolentiam, et ty-

ranno comparans odium. Marion autem a Cassio quidem meruerat tyrannidem, qui tot Syriæ tyrannos præfecerat: sed ob Herodis inimicitias etiam Antigonum Aristobuli secum ducebat, et Ptolemæum, propter Fabium, quem Antigonus sibi pecunia sociatum, adjutorem incepti habebat. Cuncta vero socer Ptolemæus Antigono subministrabat.

3. Contra quos Herodes instructus, in aditu Judææ commisso prælio, victoria potitur: fugatoque Antigono, redit in Hierosolymam, pro merito gestæ rei omnibus carus, ut etiam quibus antea despectus erat, tunc in ejus familiaritatem sese dederint, propter Hyrcani affinitatem. Namque is Herodes jampridem ex indigenis habuerat uxorem non ignobilem, quæ Doris vocabatur, et Antipatrum ex ea susceperat filium. Tunc autem duxerat Alexandri, cujus pater fuit Aristobulus, filiam Mariamnem, Hyrcani neptem ex filia, atque inde regi familiaris erat.

4. Sed ubi Cassio circa Philippos interfecto, Cæsar in Italiam, et Antonius in Asiam discesserunt: legatis ab aliis civitatibus ad Antonium missis in Bithyniam: etiam Judæorum optimates accusatum veniunt Phasaelum et Herodem: quod illis rerum summam vi possidentibus, nomen tantum honorabile superesset Hyrcano. Ad quæ Herodes, qui præsto erat magna pecunia placatum sic Antonium affecit, ut ne verbum quidem inimicorum ejus pateretur audire. Et tunc quidem ita digressi sunt.

5. Quum autem denuo Judæorum primates centum viri, Antiochiæ proximam Daphnen ad Antonium venissent, amori Cleopatræ jam servientem, delecti a cæteris, qui eloquentia et dignitate præstabant, adversus fratres accusationem proponunt. Respondebat autem Messala, causæ defensor, astante etiam propter affinitatem Hyrcano. Auditis deinde utrisque partibus, Antonius percontabatur Hyrcanum, quinam essent regendis rebus aptissimi. Cumque is Herodem, ejusque fratres aliis prætulisset, voluptate repletus (nam et hospes eorum paternus erat, humanissimeque ab Antipatro susceptus, eo tempore quo in Judæam cum Gabinio venerat) tetrarchas ambos declarat, totius eis Judææ procuratione permissa.

6. Legatis autem id ægre ferentibus, quindecim eorum correptos, carceri tradidit, quos etiam pene occidit. Cæteros

autem rejecit cum injuria: unde major tumultus Hierosolymis excitatus est. Denique mille legati iterum Tyrum missi sunt, ubi commorabatur Antonius in Hierosolymam paratus irruere. Et contra eos vociferantes, magistratus Tyriorum directus est, data ei licentia, ut quos comprehendisset, occideret: præceptoque ut eorum potestatem confirmare curaret, qui tetrarchæ ipsius essent Antonii suffragio constituti.

7. Ante hæc autem Herodes usque ad littus cum Hyrcano progressus, multis eos admonebat, ne et sibi interitus, et patriæ belli causa fierent, dum inconsiderate contendunt. Illis autem tanto magis id indigne ferentibus, Antonius missis armatis, multos occidit, multos etiam vulneravit. quorum et saucios cura, et mortuos sepultura Hyrcanus dignatus est. Non tamen ideo qui effugerant quiescebant: perturbando enim civitatem, Antonium irritabant, ut etiam quos in vinculis haberet, occideret.

CAP. XIII.

BARZAPHARNE autem Parthorum satrapa Syriam biennio post cum regis filio Pacoro detinente, Lysanias patris sui mortui successor Ptolemæi Minnæi filii, mille satrapæ talenta pollicitus, et mulieres quingentas, ei persuadet ut Antigonum in regnum inducerent, Hyrcanumque deponerent. Impulsus igitur ab eo Pacorus, ipse quidem per maritima loca perrexit, Barzapharnem autem itinere mediterraneo jussit irrumpere. Sed maritimorum Tyrii Pacorum excluserunt, cum Ptolemaidenses eum et Sidonii recepissent. Ille autem quendam regium pincernam, cognominem suum, equitatus ei parte attributa, ad Judæam jussit accedere, et exploraturum hostium consilium, et ubi usus exegisset, præsidio futurum Antigono.

2. Quibus Carmelum populantibus, multi Judæi ultro ad Antigonum confluunt, ad expeditionem alacriter animati. Ille autem ad locum qui Drymos dicitur, occupandum eos præmittit: ubi commissa pugna, depulsisque hostibus et effugatis, Hierosolymam cursu petebant: auctique multitudine, usque ad regiam processerunt. Excepti autem ab Hyrcano et Phasaelo, forti acie in foro confligunt. Ibique hostes in fugam versos pars Herodis in fanum concludit: custodesque

his sexaginta viros apponit, per ædes proximas collocatos. Sed hos quidem infensus fratribus populus, igne consumit. Herodes autem iracundia peremptorum congressus cum populo, multos obtruncat: inque dies singulos invicem sese per insidias incursantibus, assiduæ cædes erant.

3. Instante vero die festo, qui Pentecoste vocatur, omnia circa templum, totaque civitas plebe rustica repleta est, et pleraque armata. Et Phasaelus quidem muros, Herodes autem cum paucis domum regiam custodiebat. Invasisque de improviso hostibus in suburbano, complures quidem peremit, omnes autem in fugam vertit, et hos in civitatem, alios in fanum, alios in extremum vallum includit. Interea pacis arbitrum Pacorum Antigonus petit admitti. Exoratus autem Phasaelus et civitate et hospitio cum quingentis equitibus Parthum recepit, prætextu quidem componendæ seditionis venientem, re autem vera ut adjuvaret Antigonum. Denique Phasaelum dolo perpulit, ut ad Barzapharnem legatus de pace proficisceretur: quamvis multa dissuadente Herode, atque ut insidiatorem occideret, neve se ejus fallaciis dederet, admonente: natura enim Barbaros fidem negligere. Exiit etiam Pacorus cum Hyrcano, quo minus suspectus esset: nonnullisque relictis equitibus apud Herodem, quos Eleutheros vocant, cum cæteris Phasaelum prosequebatur.

4. Sed ubi ad Galilæam venerunt, indigenas quidem dissidentes atque armatos offendunt: satrapam vero conveniunt satis callide et officiis dolos tegentem. Denique postquam dona eis dedit, redeuntibus insidias posuit. Illi autem in maritimum quendam locum deducti, cui nomen est Ecdippon, fraudem intelligunt. Ibi enim de promissis mille talentis audierunt: et quod Antigonus plerasque mulieres ex his quas ipsi haberent, inter quingentas Parthis devovisset: quodque sibi semper a Barbaris præstruerentur insidiæ, ac olim capti essent, nisi mora fuisset, dum Hierosolymis caperetur Herodes, ne sibi præscius quæ de his agerentur, caveret. Hæc jam non verba erant solum, nam et custodes háud procul abesse conspiciebat.

5. Et tamen Phasaelus Hyrcanum deserere non sustinuit, quamvis eum sæpius moneret Offilius ut fugeret: cui Saramalla Syrorum tunc ditissimus dixerat: quemadmodum essent

omnia de insidiis constituta. Sed convenire satrapam maluit, atque in os exprobrare, quod se insidiis appetisset: ac maxime quia pecuniæ causa talis extitisset, cum plus ipse pro salute daturus esset, quam pro regno promisisset Antigonus. Ad hæc Parthus subdola satisfactione jureque jurando suspicionem deprecatus, perrexit ad Pacorum: statimque a Parthis qui remanserant, quibusque jussum erat, Phasaelus atque Hyrcanus comprehenduntur, perjuriam simul ac perfidiam execrantes.

6. At interim pincerna ad hoc missus, Herodem capere moliebatur: eumque fallere, ut extra murum procederet, sicut sibi mandatum fuerat, conabatur. Ille autem suspectos habere solitus Barbaros, et tunc minime dubitans in hostes incidisse literas quæ insidias indicarent, prodire nolebat: quanquam satis idoneam causam Pacorus obtenderet, epistolas portantibus obviam ire debere: nec enim ab hostibus esse captos, aut quicquam de insidiis, sed quæ Phasaelus gessisset, his contineri. Jamdudum autem ab aliis audierat Herodes, fratrem suum Phasaelum esse correptum: et Hyrcani filia Mariamne prudentissima fœminarum, multis eum precibus ne prodiret orabat: neve se crederet manifestis jam conatibus Barbarorum.

7. Adhuc autem Pacoro cum sociis deliberante, quonam modo clam patraret insidias, nec enim fieri posse ut tantæ sapientiæ vir ex aperto circumveniretur, nocte Herodes cum propinquissimis sibi ad Idumeam ignaris hostibus proficiscitur. Eo cognito, Parthi persequebantur. Et ille matrem quidem fratresque suos, desponsatamque puellam cum matre, minimoque fratre prætendere iter jussit. Ipse autem caute cum famulis suis Barbaros retentabat: multisque per omnes conflictus interemptis, ad castellum Massada properabat.

8. Graviores autem in fuga Parthis Judæos expertus est. Qui cum semper molesti fuissent, a sexagesimo tamen civitatis stadio aliquandiu etiam acie decertaverunt. ubi Herodes victoria potitus, cum multos interfecisset, ipsumque locum in memoriam præclari facinoris ædificatum, locupletissima exornavit regia, arcemque in eo munitissimam condidit, ac de suo nomine Herodion vocavit. Et tunc quidem cum fugeret, multos sibi adjungebat. Postea vero quam Thresam Idumææ

pervenit, occurrit ei frater Josephus, turbamque sequentium diminui persuadet: nec enim capacem esse tantæ multitudinis Massadam. Erat autem supra quam novem millium multitudo. Itaque paruit Herodes ejus consilio, et impares quidem necessitati per Idumæam dimisit cum viatico, lectissimos autem maximeque necessarios tenuit, atque ita in castellum receptus est. Deinde octingentis ibi relictis, qui mulieres defenderent, itemque commeatu, qui satis esset obsessis, ipse in Petram civitatem Arabiæ perrexit.

9. Parthi autem apud Hierosolymam in prædam versi, in fugientium domos ac regiam irruebant, solis Hyrcani pecuniis abstinentes: quæ trecenta talenta superabant, aliorum vero spe minores inveniebantur: quoniam Herodes jampridem Barbarorum perfidiam suspicans, quicquid in opibus pretiosum in Idumæam multo ante comportaverat: ejusque sociorum itidem quisque fecerat. Verumtamen postquam præda potiti sunt Parthi, ad hoc injuriæ processerunt, ut omnem terram illam bello implacato replerent, Marisa quoque civitate vastata: nec solum Antigonum regem constituerent, verum etiam Phasaelum et Hyrcanum vinctos ei traderent verberandos. At ille Hyrcani quidem auriculas dentibus truncat, ut ne solutus quidem mutatis rebus unquam pontificatum recipiat: ab integris enim celebrari sacra oportet.

10. Phasaeli vero virtute præventus est Antigonus. Qui cum nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad saxum fracto capite interiit: atque ita probato, quod verus Herodis frater esset, Hyrcanusque degenerasset, viriliter moritur: dignum anteacta vita obîtum assecutus. Fertur tamen et aliud, quod ex illa quidem plaga resipuerit, sed veluti curandi ejus causa, missus ab Antigono medicus, venenis malis vulnus expleverit, eoque illum pacto peremerit. Utrumvis autem verius sit, præclarum habet initium. Denique aiunt eum prius quam efflaret animam, cognito ex quadam muliercula, quod Herodes evasisset, dixisse: Nunc bono animo discedam, qui ultorem inimicorum reliquerim.

11. Ille quidem hunc exitum habuit. Parthi autem quanquam mulieribus caruerint, quas maxime cupiebant, rebus tamen cum Antigono apud Hierosolymam compositis, vinctum in Parthiam Hyrcanum ducunt.

CAP. XIV.

HERODES autem obstinatus in Arabiam, velut adhuc vivo fratre suo festinabat: ut pecunias a rege acciperet, quibus solis exoratum iri pro Phasaelo sperabat avaritiam Barbarorum. Etenim cogitabat, si Arabs minus memor fuisset paternæ amicitiæ, animoque liberali parcior, vel mutuum ab eo sumere, quod redemptionis causa præberet: pignori opposito ipsius filio quem redimeret. Secum enim habebat fratris filium, septem annos natum: trecentaque talenta dare decreverat, interpositis precationi Tyriis. Sed profecto studium fortuna prævenerat: et Phasaelo mortuo nequicquam fratrem diligebat Herodes. Non tamen vel apud Arabas salvam amicitiam reperit. Denique Malichus rex eorum præmissis qui hoc admonerent, quamprimum reverti eum ex finibus suis jubet, simulatione quidem Parthos per legatos petisse, ut Herodem Arabia pelleret: certa vero causa fuit, quod vicem Antipatro debitam negare proposuerat, neque pro beneficiis ab eo perceptis aliquid ejus filiis gratiæ rependere, consolationis egentibus. Impudentiæ vero suasores habebat, qui Antipatri vellent abjurare deposita. Erant autem circa eum potentissimi.

2. Proinde Herodes ubi Arabas ex ea sibi causa hostes esse deprehendit, unde amicissimos existimabat, eaque respondit nunciis, quæ dolor imperavit, Ægyptum versus recedit. et prima quidem vespera in quoddam agreste fanum, dum post se relictos reciperet, divertit. Postero autem die cum Rhinocoluram pervenisset, fratris ei mors nunciatur. acceptoque tanto luctu, quantum curarum æstum deposuit, ibat ulterius. Itaque Arabem sero facti pœnituit: et qui revocarent eum, quem contumeliose tractaverat, velociter misit. Herodes autem in Pelusium pervenerat: ibique transitu prohibitus ab ejus rei speculatoribus, rectores adit: et illi famam viri dignitatemque reveriti, Alexandriam eum prosequuntur. Ingressus autem civitatem, a Cleopatra honorifice susceptus est, ducem sibi militum fore eum ad ea quæ parabat, existimante. Posthabitis autem reginæ precibus, neque hyemis asperitatem, neque marina discrimina, quo minus navigaret Romam, extimuit.

3. Circa Pamphiliam vero periclitatus, majore oneris parte rejecta, vix in Rhodum vehementer bello Cassii vexatam, salvus evadit, amicorum autem suorum, Ptolemæi et Saphinii receptus hospitio, licet rei pecuniariæ premeretur inopia, maximam tamen ædificat navim triremem: eaque cum amicis delatus Brundusium, atque inde continuo Romam profectus, familiaritatis paternæ gratia primum convenit Antonium: eique tam suas quam totius generis clades exponit: quodque affinibus suis in castello relictis, atque obsidione cinctis ad eum hyeme supplex navigasset.

4. Itaque tantæ miserationis casu miseratus Antonius, et memoria quidem junctæ cum Antipatro dexteræ, tum vero ipsius qui aderat contemplatione virtutis, etiam tunc eum regem constituere proposuit Judæorum, quem ipse tetrarcham antea fecerat. Non minus autem quam favore Herodis, odio ducebatur Antigoni. Hunc enim et seditiosum, et Romanis inimicum esse arbitrabatur. Cæsarem quidem habebat multo quam ipse paratius renovantem Antipatri expeditiones, quas in Ægypto cum ejus patre pertulerat: et hospitium et in rebus cunctis benevolentiam: cum præter hæc ipsius quoque Herodis strenuitatem cerneret. Verumtamen et senatum convocabat ubi Messala, et post eum Atratinus, astante Herode, patris ejus merita, et ipsius circa populum Romanum fidem prosequebantur, quo simul hostem Antigonum demonstrarent: non solum quod intra breve tempus is dissidere cœpisset, verum etiam quod antea quoque populo Romano despecto, Parthorum suffragio regnum curavisset accipere. His autem commoto senatu, cum Antonius etiam bello contra Parthos gerendo utile esse diceret Herodem regem creari,omnes assentiunt. Dimissoque senatu, Antonius quidem et Cæsar egrediebantur, medium stipantes Herodem. Consules autem cum aliis magistratibus antecedebant, cæsuri hostias, decretumque senatus in Capitolio repositurі. Primo autem die regni Herodis, apud Antonium cœnatum est.

CAP. XV.

EODEM vero tempore Antigonus apud Massadam inclusos obsidebat. aliis quidem victui necessariis abundantes, aquæ autem inopes. Unde Josephus quoque frater Herodis cum

ducentis familiaribus suis ad Arabas confugere cogitabat: audito quod eorum quæ in Herodem commiserat, Malichum pœniteret: castellumque reliquisset, nisi circa noctem, qua exiturus erat, plurimum imbrium contigisset effundi. aqua enim repletis puteis, fugiendi causa non erat. adeo ut etiam ultro in Antigoni militem eruptiones auderent: multosque nunc aperto prælio, nunc insidiis neci darent: non tamen illis omnia pro voto cedebant, sed ipsi quoque interdum cum adverso casu revertebantur.

2. Interea dux Romani militis Ventidius, prohibitum missus Parthos a Syria, post illos in Judæam venit: verbo quidem ut Josepho et qui una obsidebantur, ferret auxilium: re autem vera, ut pecunias auferret Antigono. Itaque cum non longe ab Hierosolymis tetendisset, quæstu expletus, ipse quidem cum maxima exercitus parte discessit. Silonem vero cum paucis, ne furtum deprehenderetur, si omnes abduxisset, reliquit. Antigonus autem sperans iterum Parthos sibi adjumento fore, Silonem interim placabat: ut pendente spe, nihil inquietaret.

3. Jam vero navi ex Italia in Ptolemaidem devectus Herodes, non parva manu coacta externorum atque gentilium, per Galilæam adversus Antigonum properabat, Ventidii et Silonis fultus auxilio: quibus Gellius ab Antonio missus, ut Herodem in regnum deducerent, persuasit. Horum autem Ventidius quidem turbas in civitatibus, quæ propter Parthos evenerant, componebat. Silonem vero Antigonus in Judæa mercede corruperat. Non tamen Herodes opis egebat: in dies enim singulos, quo magis iter promovebat, augebantur ejus copiæ. nam præter paucos omnis ei Galilæa consensit, et præpositum habebat præmium necessarium Massadam, ut primum affines suos obsidione liberaret, sed impedimento fuit Joppe. Hæc enim prius, quod hostilis esset, eximenda videbatur: ne dum ipse peteret Hierosolymam, receptaculum a tergo aliquod inimicis relinqueretur. Silo autem jungit agmina, invenisse gaudens resistendi occasionem, quod eum persecutio premeret Judæorum. Hos autem Herodes parvæ manus excursatione perterritos, mature in fugam vertit: et Silonem male repugnantem, periculo eripit.

4. Deinde capta Joppe, suos liberaturus ad Massadam fes-

tinabat: dum indigenarum alios amicitia paterna sibi sociaret, alios ipsius gloria, nonnullos utriusque beneficiis debita vicissitudo: plurimos tamen spes, ut a rege certissimo. Jamque validissimas quæsierat militum copias: sed Antigonus iter ejus impediebat, loca insidiis opportuna præoccupans, unde nullum aut minimum afferebat hostibus detrimentum. Herodes autem facile receptis ex Massada pignoribus suis et rebus, a castello in Hierosolymam perrexit. Cui se Silonis milites et multi ex civitate junxerunt, virium ejus timore perculsi.

5. Castris autem positis ad occiduam regionem oppidi, custodes ejus partis ipsum sagittis et jaculis impetebant: ab aliis vero per cuneos excurrentibus primæ frontis acies tentabantur. Herodes autem primo circa muros præconis voce declarari jussit, populi se bono et saluti civitatis advenisse: pœnasque ab nullo quamvis manifesto inimico repetiturum, sed discordissimis etiam offensarum oblivionem daturum. Deinde cum allocutionibus contrariis pars Antigoni obstaret, quo minus aut præcones exaudire, aut voluntatem mutare quispiam posset, quod reliquum erat, suis imperat murorum defensores deturbare: atque illi statim sagittis cunctos ex turribus in fugam verterunt.

6. Ibique tunc Silonis detecta corruptio est. Multis enim militum subornatis, qui rebus egere se necessariis acclamarent, pecuniamque alimentis poscerent, atque hyemandi gratia in loca opportuna dimitti (nam civitati proxima deserta erant, ita omnibus ab Antigono ante provisis) et incitabat exercitum, et ipse recedere conabatur. Herodes autem non solum duces qui Siloni parerent, sed etiam milites ubi plurimi essent conveniendo, rogabat ne se destituerent, quem scirent a Cæsare et Antonio et senatu deductum, in uno die pollicitus eos penuria solvere. Deinde hæc precatus ipse agros adit: tantamque his exhibuit copiam commeatus, ut Silonis omnes accusationes perimeret. simulque prospiciens, ne vel in posterum ministrare desinerent, accolas Samariæ per epistolas admonebat (nam civitas ejus se clientelæ dederat) ut alimenta et vinum et oleum, et pecora in Hierichunta deferrent. Hoc ubi audivit Antigonus, statim qui frumentatu hostes prohiberent, atque insidiis opprimerent, per agros di-

mittit. Illique jussis obediunt, et magna jam manus armatorum super Hierichunta fuerat congregata. Discreti autem montibus insidebant, siqui exportarent victui necessaria speculantes. Non tamen Herodes otiosus erat, sed decem cohortibus comitatus, quinque Romanorum, et quinque Judæorum, quibus permixti erant etiam mercede conducti trecenti, præterea paucis equitibus Hierichunta pervenit: et civitatem quidem vacuam habitatoribus reperit, quingentos vero cum mulieribus ac familiis montium occupasse cacumina. et hos quidem captos dimisit: Romani autem in reliquam civitatem irruunt, eamque diripuere, cum plenas domos offendissent omnigenis opibus. Rex autem apud Hierichunta præsidio collocato, reversus est: Romanumque militem in his quæ sibi accesserant civitatibus, hoc est Idumæa, et Galilæa, et Samaria, hyematurum dimisit: Antigonus quoque Silonis corruptione meruit, ut exercitus partem Lyddenses susciperent in Antigoni gratiam.

CAP. XVI.

ET Romani quidem armorum cura soluti, rebus omnibus abundabant. Herodes autem non quiescebat, sed Idumæam duobus millibus peditum, et quadringentis equitibus, misso etiam fratre suo Josepho, communivit, ne quid novi cum Antigono tentaretur. Ipse autem, matre cum aliis quos ex Massada liberaverat affinibus suis in Samariam translata, ibique tutissime collocata ut cætera Galilææ subverteret, atque Antigoni præsidia expelleret, proficiscitur.

2. Cumque Sephorim, licet vehementissime ningeret, pervenisset, facillime civitatem capit, custodibus ejus ante aggressionem fuga dilapsis: ibique suis militibus, quos hyems fatigaverat, recreatis (erat enim magna copia commeatus) adversus latrones in speluncis degentes direxit animum: qui pleraque illius regionis incursantes, non minoribus quam belli cladibus incolas afficiebant. Præmissis autem tribus peditum cohortibus, unaque ala equitum in vicum Arbelam, ipse diebus quadraginta post cum reliqua manu supervenit. Nec tamen ejus incursum hostes extimuere, sed armati obviam procedebant, peritia bellatoris fisi, et ferocitate latronis. Deinde prœlio commisso, dextro ipsorum cornu sinistrum Herodis in

fugam pellitur. Ille autem de suo dextro circumgressus, velociter subvenit, et suos quidem a fuga retrahit: irruendo autem in hostes impetum persequentium refrenabat, donec a fronte pugnantes violentiæ concesserunt.

3. Qui tamen eos usque ad Jordanem cædendo persequebatur: et magna fugientium parte perempta, cæteri trans fluvium disjecti sunt: et Galilæa metu est purgata, nisi quod in speluncis latitantes reliquerant, eorumque causa diutius ibi remorandum fuit. Quamobrem primum laboris fructum militibus rependebat, centum quinquaginta argenti drachmas singulis dividendo: eorumque ducibus multiplicatam summam ad hyberna mittendo. Pheroræ autem fratri minimo scripsit, ut et foro venalium consuleret, muroque castellum Alexandrium cingeret: quæ ab illo curata sunt.

4. Interea circum Athenas versabatur Antonius. Ventidius autem ad bellum contra Parthos Silonem atque Herodem accersit: mandato eis per epistolas, ut Judææ statum ante componerent. Sed Herodes, libenter ad Ventidium Silone dimisso, ipse adversum latrones in speluncis habitantes movet exercitum. Istæ autem speluncæ in præruptis montibus erant, undique inaccessæ, transversosque tantum ac perangustos ascensus habebant: saxumque ab earum fronte usque ad fauces altissimas pertingebat, rectum vallibus imminens, ut aliquandiu quidem rex pro loci difficultate quid ageret, incertus esset. Postremo autem placuit, ut molimine uteretur satis incauto. Etenim valentissimus quisque demissus arculis, exponebatur in ostia speluncarum. Hique cum familiis eos mactabant, ignemque repugnantibus injiciebant. Cumque aliquós ex his conservare vellet Herodes, ut ad se accederent, voce præconis edixit. Sed illorum neque voluntarius se quisquam ei tradidit: sed et quos vis coëgerat, multi mortem captivitati prætulerunt. Ubi etiam senior quidam, septem filiorum pater, orantes cum matre pueros, ut egredi sibi ad fœdera permitteret, occidit hoc modo. Jussit exire singulos, ipse ad ostium stabat, et prodeuntem quemque filiorum trucidabat. Herodes autem e specula hæc prospiciens, et dolore conficiebatur: et ut filiis parceret, seni dexteram cum precibus porrigebat. Ille autem dictis ejus nequaquam mitior factus, insuper humilem animum Herodi exprobravit,

et post filios occidit uxorem: dejectisque desuper mortuis, postremo semetipsum præcipitem misit.

5. Speluncis igitur et qui in his erant ita subactis, Herodes relicta exercitus parte, quantum ne quis rebellare tentaret satis esse arbitrabatur, eique parti Ptolemæo præposito, in Samariam rediit: scutatorum quidem tria millia, sexcentos vero equites in Antigonum ducens. Tuncque propter ejus abscessum nacti licentiam, quibus Galilæam turbare mos erat, Ptolemæum quidem ducem aggressi, nec-opinantem interficiunt. Agros autem vastabant, in paludes atque in abditissima loca refugientes. Quibus cognitis Herodes mature succurrit: et magnam quidem eorum multitudinem morte consumit. Omnibus autem castellis obsidione liberatis, hujus mutationis causa mulctam exegit a civitatibus pecuniam, centum talenta.

6. Jam vero Parthis expulsis, occiso etiam Pacoro, Ventidius Antonii literis monitus, equitum mille auxilia duarumque legionum adversus Antigonum miftit Herodi. eorum autem ducem Machæram, ut se adjutum veniret, per epistolas rogavit Antigonus, et de injuria Herodis multa conquestus, et pecuniam dare pollicitus. Sed is, nec enim ad quos missus fuerat, negligendum putabat, cum præsertim plura daret Herodes, in proditione quidem ei non paruit, simulata vero amicitia res Antigoni exploratum perrexit, non admisso Herodis consilio, dissuadentis id fieri. Antigonus autem, quia præsensit quid cogitaret, civitatem ei clausit, et tanquam hostem arcebat a mœnibus, donec Machæram incepti puduit, et in Amathuntem ad Herodem recessit. Iratus autem quod res aliter cesserat, quoscunque Judæos offendisset interficiebat, ut nec vel Herodianis parceret, sed ut Antigonianis omnibus abutebatur.

7. Hæc cum ægre ferret Herodes in Machæram quidem vindicare voluit, tanquam in hostem: iracundiam vero repressit, et ad Antonium properabat, apud eum accusaturus Machæræ iniquitatem. Ille autem delicta sua reputans velociter regem consequitur: utque in gratiam secum redeat, multis precibus efficit. Neque tamen Herodes a proposito suo revocatus est quo minus ad Antonium pergeret. Sed cum audisset eum magnis viribus oppugnare Samosatam,

juxta Euphratem validissimam civitatem, acrius festinabat, opportunum hoc tempus esse perspiciens demonstrandæ virtutis, et ut magis magisque placeret Antonio. Denique mox ut ad eum venit, finem attulit obsidioni, multis Barbaris interfectis, magnaque prædæ parte sibi destinata: ut Antonius quidem, quanquam ejus virtutem antea mirabatur, tamen etiam tunc magis eandem opinionem haberet, multumque ad honores ejus spemque regni adderet: Antiochus vero tradere Samosatam cogeretur.

CAP. XVII.

DUM hæc agerentur, res Herodis in Judæa fractæ sunt. Reliquerat enim Josephum fratrem suum, qui omnia procuraret, cum mandatis hujusmodi, ut nihil ante reditum suum adversus Antigonum moveret, quia non firmum esset auxilium Machæræ, quantum ex delictis superioribus appareret. Verum Josephus, ubi fratrem procul abesse cognovit, immemor præceptorum, Hierichunta cum quinque cohortibus a Machæra secum missis petit, ut maturo messium tempore frumenta diripiat. Incursu autem hostium per montana atque aspera loca oppressus, et ipse cadit, magnam viri fortis in ea pugna gloriam consecutus, et omnes Romani milites pereunt. Recens autem lectæ de Syria cohortes erant, nec veteranorum quenquam permixtum habebant, qui belli imperitis opitulari posset.

2. Antigonus autem victoria minime contentus fuit: sed eo processit iracundiæ, ut mortuum quoque Josephum verberaret. Denique nactus corpora mortuorum, etiam caput ejus abscidit, quamvis L. talenta Pheroras frater pretium redemptionis offerret. tanta vero novitas post Antigoni victoriam Galilææ res occupavit, ut qui partibus ejus magis faverent, productos primates Herodis studiosos lacu submergerent: multaque in Idumæa quoque mutarentur, ubi Machæra castelli cujusdam instaurabat mœnia, cujus nomen est Githa. nec horum quicquam Herodes audierat. Captis enim Samosatis Antonius, et præposito Syriæ Sosio jusso ut Herodem quoque adversus Antigonum adjuvaret, discessit in Ægyptum. Sosius autem duabus cohortibus in Judæam præmissis, quarum Herodes uteretur auxilio, ipse cum cætera manu militum sequebatur.

3. Herodi autem degenti prope Daphnem Antiochiæ, mortem fratris somnia manifesta significant. Cumque turbatus prosiluisset e stratis, ecce nuncii cladis intrabant: quare præ dolore paululum questus, maxima parte luctus dilata, in hostes properabat, ultra vires iter accelerans. et ubi ad Libanum venit, octingentos montis accolas assumit auxilio, unamque his jungit Romanorum cohortem. cum quibus non expectata luce, Galilæam ingressus est, hostesque obvios in eum quem reliquerant locum avertit. et assidue quidem castellum oppugnare tentabat: sed prius quam id caperet, asperrima hyeme coactus, in vicum proximum recepit exercitum. paucis autem diebus post, auctus etiam alterius cohortis præsidio, quam Antonius miserat, tanto hostibus terrori fuit, ut castellum nocte desererent.

4. Jamque per Hierichunta properans ibat, ut quam primum interfectores fratris sui posset ulcisci, ubi etiam mirabilis ei monstrique similis casus evenit: unde præter spem liberatus, opinionem quod Deo carus esset adeptus est. nam cum multi honorati vespera illa apud eum cœnavissent, postquam dimisso convivio omnes egressi sunt, confestim cœnaculum concidit. Id autem commune sibi tam periculorum quam salutis præsagium, quantum ad futurum bellum pertineret, esse conjiciens mane primo castra movet: hostiumque sex circiter millia de montibus decurrentes, prima tentabant agmina: et manum quidem cum Romanis conserere non satis fidebant: lapidibus autem ac telis eos, dummodo plurimos sauciarent, eminus appetebant. ubi Herodes quoque ipse præteriens, latus jaculo vulneratur.

5. Antigonus autem se non solum audacia suorum, sed etiam multitudine superiorem videri cupiens, Pappum quendam ex contubernalibus suis cum manu militum in Samariam mittit, quibus quidem Machæra erat præmium victoriæ. Herodes vero terram pervagatus hostilem, quinque municipia capit, duoque habitatorum millia consumit. exustisque domibus, ad exercitum redit, circa vicum, qui appellatur Cana tendentem.

6. In dies autem singulos magna ei multitudo Judæorum vel ex ipsa Hierichunte, vel ex aliis regionibus accedebat: cum hos odium moveret Antigoni, alios ipsis Herodis præ-

clara facinora. Enimvero multos ratione carentes mutationis cupiditas impellebat. hoc autem congredi festinante, Pappi milites neque multitudine hostium, neque impetu perterriti, acriter ad pugnam ex altera parte procedunt. sed ubi agmina conflixerunt, cæteri quidam paulisper restiterunt. Herodes autem fraternæ cædis recordatione periculosius dimicans, dummodo ejus ulcisceretur autores, adversam aciem facillime superat. deinde semper integros aggrediendo, universos in fugam vertit. erat enim plurima occumbentium strages, cum alii quidem in vicum unde venerant compellerentur, novissimus autem ipse instaret, atque infinitos occideret. postremo ruens inter fugientes hostes in vicum irrupit: cum omnes domus armatis essent refertæ, plenaque propugnatorum desuper tecta: et quoniam foris deprehensos facillime superabat, disturbando ædes intus abditos extrahebat, alios convulsis obrutos tectis, multos simul necabat. si quis autem subterfugisset ruinam eum gladiis armati milites excipiebant, tantaque cadaverum per omnes vias multitudo coacervata est, ut etiam victoribus ipsis transitus obstrueretur. hanc plagam hostes adeo non tulerunt, ut confluentium turba, conspectis, qui in vico perissent, fuga discederent. statimque successu fretus Herodes ad Hierosolymam perrexisset, nisi eum hyemis asperitas prohibuisset. Hæc enim perficiendæ victoriæ fuit impedimentum, et ne penitus opprimeretur Antigonus, obstitit, qui civitatem jam deserere cogitabat.

7. Herodes autem ad vesperam, cum lassos amicos reficiendi corporis gratia dimisisset, ipse adhuc ab armis calidus, more militis lavatum ibat. Siquidem unus tantum puer eum sequebatur. Et prius quam in balneum perveniret, obvius ei quidam ex hostibus gladio armatus occurrit, deinde alter, et tertius, et plures. Et hi confugerant armati ex acie in balneum, sed perculsi etiam tum metu ac latitantes, ut regem viderunt, illum quidem stupore debilitati ac trementes, cum inermis esset prætereunt: exitus vero qua fugerent cursu petebant. Itaque cum alius casu, qui eos deprehenderet, nullus adesset, Herodi autem nihil pati satis fuisset, omnes effugiunt.

8. Postero autem die Pappum quidem, Antigoni militum ducem, abscisso capite obtruncant: idque Pheroræ magistro

exercitus fratri suo mittit in perempti fratris ultionem. namque Pappus erat qui Josephum interfecerat. Ubi autem rigor hyemis cessit, Hierosolymam repetiit: murisque admoto milite, (annus autem tertius agebatur, ex quo Romæ rex fuerat declaratus) pro templo castra posuit, qua facilior erat expugnatio, et antea Pompeius ceperat civitatem. Exercitu autem in opera distributo, suburbanisque divisis, tres quidem levare aggeres, et super eos turres ædificare jubet. relictis autem, qui operibus instarent, impigerrimis amicorum, ipse in Samariam vadit, uxorem accepturus, Alexandri filii Aristobuli filiam, sibi desponsatam, ut diximus, et dum obsidet, succisiva opera nuptias curaturus: quippe jam hostes despiciebat.

9. Igitur ubi eam duxit, ad Hierosolymam redit, auctus militum copiis: eique Sosius cum magna manu equitum peditumque sociatur: qua mediterraneo itinere præmissa, ipse per Phœnicem iter fecit, universo autem exercitu congregato, ad peditum legiones undecim, equitumque sex millia, præter auxilia Syrorum, non pro minima parta ducenda, prope a Septentrionali muro castra collocarunt: Herodes quidem senatusconsulto fretus, quo rex fuerat declaratus: Sosius vero Antonio, a quo milites, quibus præerat, sciret missos Herodi auxilio.

CAP. XVIII.

JUDÆORUM autem intra civitatem agentium populus varie turbatus erat. Nam circa templum infirmior multitudo conveniens furore agebatur: multaque veluti divinitus de temporibus dictitabat: et qui audaciores essent, in catervas conglobati, multis modis latrocinabantur: maxime ex locis oppido proximis victui necessaria proripientes, neque aut equis, aut viris alimenta relinquebant. bellatorum autem constantiores obsidentibus oppositi, e muris opus aggerum prohibebant, et contra instrumenta oppugnantium semper novum aliquod obstaculum moliebantur. In nulla re autem æque ac cuniculis superabant.

2. Rex autem adversus latrocinia quidem occultas excogitavit militum insidias quibus eorum reprimerentur excursus: inopiam vero alimentorum longinquis transvectionibus adjuvari disposuit. ac pugnæ intenti, quamvis omnem modum audaciæ supergrederentur, Romanorum tamen peritia vince-

bantur. nihilominus aperte cum his, certa morte proposita, confligebant. Ex improviso autem Romanis per cuniculos intermedios emergentibus, prius quam muri aliqua pars dirueretur, alteram ejus vicem muniebant. Prorsus autem neque manibus neque machinis deficiebant, quoniam usque ad ultimum repugnare decreverant, denique tanto exercitu circumsidente, per quinque menses obsidium toleraverunt: donec quidam ex his quos lectos habebat Herodes, ausi murum transgredi, civitatem irrupere, et post eos Sosii centuriones. Igitur ante omnia fano proxima capiebantur: et infuso exercitu plurima ubique mors erat: Romanis quidem propter obsidionis moras iratis: Herodis vero manu Judaica summo intenta studio, ne quis penitus ex adversariis evaderet. Mactabantur autem quamplurimi, et per angustiores vicos oppidi, et in domos compulsi, etsi ad templum etiam confugissent: nec ulla erat, aut senectutis, aut muliebris infirmitatis miseratio. Denique licet rex ubique mittens rogaret, ut parcerent, nemo tamen dexteram continuit: sed veluti furentes, omnem persequebantur ætatem. Ibi tunc etiam Antigonus, neque priorem neque præsentem fortunam cogitans, domo descendit et ad pedes Sosii prosternitur. Ille autem nihil eum tantæ mutationis causa miseratus, et intemperanter derisit, et Antigonam appellavit: neque tamen etiam custodia liberum dimisit, ut fœminam. Itaque ille quidem vinctus asservabatur.

3. Herodes autem cum jam hostes vicisset, ut externa quoque auxilia compesceret providebat. Visendi enim templi, sanctorumque ejus studio, omnis multitudo peregrina fuerat incitata. Ob eamque rem, hos minis, alios precibus, nonnullos armis etiam refrænabat, acerbiorem, quam si victus fuisset, existimans sibi fore victoriam, si quod videri nefas esset, culpa sua visum fuisset. mox autem etiam rapinas in civitate prohibuit, multa invectus in Sosium, si vacuefacto viris et pecuniis oppido, Romani regem se solitudinis reliquissent, qui pro tanta civium cæde, totius orbis terræ imperium, vile pretium judicaret. Illo autem justum esse dicente, ut pro labore obsidionis prædandi licentiam milites haberent: ipse de suis facultatibus mercedem singulis distributurum se asseveravit. Atque ita redemptis patriæ reliquiis, promissa

complevit. Nam et militum quemque liberaliter, et pro merito, duces, ipsumque Sosium regia largitate donavit, ut nemo egens pecuniis abiret. Post hæc Sosius aurea corona Deo dedicata, ex Hierosolymis remeavit, Antonio vinctum Antigonum ducens. et illum quidem vana spe vitæ cupidum usque ad ultimum diem, ignavia digna securis excepit.

4. Rex autem Herodes discreta multitudine civitatis, suarum quidem partium studiosos, quo magis benevolos sibi faceret, honorifice tractabat, Antigonianos autem neci tradebat. et cum pecunia defecisset, diviso quicquid ornamentorum haberet, Antonio ejusque comitibus misit, non tamen omnino ne quid pateretur redemit. Jam enim Antonius Cleopatræ amore corruptus, in omni re cupidini cesserat. Etenim Cleopatra, ubi tanta cognationem suam sævitia persecuta est, ut neque propinquus sanguine superesset, cædis rabiem contulit in extraneos: Syrorumque optimates apud Antonium criminando suadebat eos interfici ut eo modo cujusque possessiones dominio suo facilius quæreret. Postea vero quam in Judæos atque Arabas usque extendit avaritiam, ut reges eorum Herodes et Malichus interirent, occulte moliebatur.

5. Cui cum verbotenus annuisset Antonius, occidere quidem bonos viros tantosque reges injustum esse duxit: verum inter amicos ultra non habuit, sed multa terra ex eorum præcisa finibus, et quod erat in Hierichunte palmetum in quo balsamum gignitur, et civitates præter Tyrum et Sidonem cunctas intra flumen Eleutherum ipsi dedit. Quorum potita dominio, ad Euphratem usque Parthis bellum inferentem prosecuta Antonium, per Apamiam et Damascum in Judæam venit. Atque hic Herodes, licet magnis muneribus infensum ejus animum mitigasset, tamen ducentis talentis annuis abscissas regno suo possessiones impetrat sibi locari: ipsamque omnibus obsequiis placans, Pelusium usque deducit. Nec multum interea tempus et Antonius ex Parthis aderat, captivumque Artabazen Tigranis filium dono Cleopatræ ducebat. Nam cum pecuniis omnique præda Parthus illi statim condonatus est.

CAP. XIX.

CONCITATO autem bello Actiaco, Herodes quidem cum

Antonio proficisci paratus erat, et aliis per Judæam turbis liberatus, et Hyrcanio potitus, quem vicum Antigoni soror tenebat: veruntamen a Cleopatra callide ne periculorum Antonii particeps fieret, interclusus est. Regibus enim, ut diximus, insidias tendens, bellum in Arabas ut Herodi committeret, persuadet Antonio. quos si vicisset, Arabiæ: sin autem victus esset, Judææ domina constitueretur, alterumque potentium per alterum pessundaret.

2. Sed hoc ejus consilium Herodi feliciter cessit. nam primum in Syros hostes ducens, magnum quem conflaverat equitatum, circa Diospolim in eos mittit, et quamvis fortiter resistentes, superavit. qui cum jam victi essent, magno motu Arabes suscitantur: et infinita manus in Syriæ cœles Canatham congregati, expectabant Judæos. ubi rex eos Herodes cum exercitu aggressus, bellum consultius administrare tentabat, castraque muro cingi præcipiebat. non tamen ei paruit multitudo, sed priore victoria freti Arabas impetunt, et prima coitione in fugam versos urgebant: in persecutione vero insidiis periclitatur Herodes, Canathensibus ab Athenione immissis, qui ex Cleopatræ ducibus semper ei fuerat inimicus. Namque horum incursu recreati Arabes, pugnam repetunt: junctisque agminibus circa saxosa loca et devia, Herodis militem fugant, plurimis cæde prostratis. Qui vero ex prælio servati sunt, in vicum Ormizam confugiunt. ubi etiam castra eorum cum hominibus circumventa Arabes, sicut erant plena ceperunt.

3. Neque multo post accepta clade, Herodes aderat cum auxiliis, serius quam usus poposcit. Hujus ei vulneris causa fuit: præpositorum militibus contumacia, quod jussis obedire noluerunt. non enim repentino commisso prælio ullum Athenio insidiandi tempus habuisset. rursus tamen ultus est Arabas, assiduis fines eorum incursionibus infestans: quodque semel victus est, sæpe rependit. Sed dum inimicos persequitur, incurrit ei divinitus alia calamitas, septimo regni anno et Actiaco bello fervente. namque veris initio terra mota, infinita quidem pecorum, triginta vero hominum millia peremit, cum exercitus mansisset incolumis, quoniam sub divo tendebat: ibique Arabas in majorem audaciam fama sustulit, tristibus nuntiis gravius semper aliquid affingens. unde velut

omni subversa Judæa, terræ obtinendæ spe, quia neminem superesse credebant, in eam irruunt, legatis prius interfectis, qui ad se venerant a Judæis. Herodes autem adventu hostium perterritam suorum multitudinem, tam magnitudine, quam assiduitate calamitatum fractam, ad repugnandum incitare tentabat: hæc dicens:

4. Rationem habere non videtur, cur vos præsens formido perculerit. nam divinæ quidem indignationis plagas mœrori vobis esse non miror. Ignavum autem est perpeti idem, etiam cum incursus hominum repellendi sunt. Ego enim tantum abest, ut hostes post terræmotum pertimescam, quod magis putaverim Deum hanc illis illecebram immisisse, ut pœnas redderent. non enim tantum manu armisque freti, quantum nostris calamitatibus, veniunt. Fallax autem spes est, quæ non suis viribus nititur, sed alienis adversis. Neque vero vel secundæ res, vel contrariæ, apud homines certæ sunt: sed in utramque partem videas fortunam nutare vicissim, ut exempla vobis propria demonstrabunt. Nempe prælio superiore victores, post ab hostibus victi sumus. et nunc ergo, quantum æstimare licet, illi capiuntur, victores se fore credentes. Nimis enim confidens incautus est: metus autem providentiam docet. itaque mihi quidem hoc ipsum quod timetis, fiduciam suggerit. Nam cum ferociores quam opus erat fuistis, et præter voluntatem meam in hostes egressi estis, Athenion insidiandi tempus invenit. nunc autem vestra cunctatio, et minus alacer animus, ut videtur, certam mihi victoriam spondet. Convenit tamen ante prælium sic esse affectos, in ipso autem opere virtutem exerere: conscleratisque hostibus planum facere, quod neque humanum aliquod malum, neque ira cælestis unquam deprimit fortitudinem Judæorum, donec spiritum vitæ ducunt, vel eorum quisquam in bonis suis Arabas dominari patietur, quos aliquoties pene captivos abduxit. nihil autem vos terreat rerum anima carentium metus: neque arbitremini, terræ concussionem alicujus futuræ cladis esse portentum. Naturalia nanque sunt elementorum quoque vitia: nullumque damnum inferunt, nisi quod ex ipsis evenerit. nam pestilentiæ quidem, vel famis, vel terræmotus signum aliquod tardante malo fortasse præcesserit: ipsa vero cum extiterint, sui magnitudine finiuntur.

Cæterum quid nobis amplius quam terræ concussio, bellum nocere poterit etiam victis? Imo enim vero maximum imminentis excidii monstrum, sponte sua, neque alienis manibus inimicis accidit, qui legatos nostros præter omnium hominum leges crudeliter mactaverunt, talesque Deo pro belli eventu hostias ceciderunt. Non enim effugiunt maximum ejus lumen invictamque dexteram, sed continuo pœnas dabunt: si patrio repleti spiritu, in vindictam violati fœderis animos excitemus. pergite quisque non pro conjugibus neque pro liberis, aut pro patriæ periculis pugnaturi, sed legatorum cædis ultores. Illi melius quam nos, qui vivimus, exercitum regent: vobisque mihi obedientibus, periclitabor ipse pro cæteris. Pro certo enim sciatis, fortitudinem vestram sustineri non posse, nisi temeritate lædatur.

5. His adhortatus milites, ubi eos alacres vidit, sacra Deo celebravit: deinde cum exercitu Jordanem fluvium transgressus est. Castris autem Philadelphiæ positis, haud procul ab hostibus, quasi de interjacente castello contenderet, pugnam eminus irritabat, quamprimum cupiens congredi. nam et hostes præmiserant, qui castellum occuparent. Sed illos quidem regii facile repulerunt, collemque tenuerunt. ipse vero quotidie producto ad prælium milite, instructaque acie, Arabas lacessebat. Cum autem nemo contra procederet (quædam enim eos vehemens formido tenebat, et ante multitudinem dux Altemus timore obriguerat) vallum eorum disturbat ipse aggressus: eoque modo coacti ad pugnam confusis ordinibus, mixtique cum equitibus pedites egrediuntur: etsi multitudine superiores, Judæis tamen alacritate impares, quamvis audaciores eos faceret victoriæ desperatio.

6. Et quandiu quidem restiterunt, non magna eorum cædes facta est: ubi vero terga nudaverunt, multi a Judæis, multi vero a semetipsis conculcati perierunt. Denique millia v. in fuga ceciderunt, cæteraque multitudo intra vallum compulsa est, eosque statim circumseptos obsidebat Herodes. et licet armis prope adesset excidium, tamen aquæ penuria vehementer urgebat. Cumque rex arrogantius eorum legatos despiceret, et talenta quinquaginta pro redemptione offerentibus, magis instaret, denique ardescente siti, catervatim exeuntes, ultro se Judæis tradebant, adeo, ut quinque diebus quatuor

millia vincirentur, sexto reliqua multitudo ad pugnam desperata salute procederet. Quibus congressus Herodes, iterum septem millia circiter sternit: et tam magna plaga ultus Arabiam, extincto virorum ejus spiritu, tantum profecit, ut ejus patronus ab ea gente optaretur.

CAP. XX.

MOX autem illum excepit desueta rerum solicitudo propter amicitiam Antonii, post victoriam Cæsaris apud Actium. Veruntamen plus timoris habebat, quam ipse patiebatur. Nec enim Cæsar victum judicabat Antonium, donec Herodes cum eo superesset. Itaque rex periculis decrevit occurrere: Rhodumque transmissus, ubi Cæsar eo tempore morabatur, adiit eum sine diademate veste quidem cultuque privato, sed fastu regio, neque dissimulata veritate coram eo hæc dixit: Ego quidem, Cæsar, rex factus ab Antonio, fateor utilem me fuisse regem Antonio. Neque dissimulaverim, quod omnimodo armis quoque me gravem expertus esses, nisi Arabes prohibuissent. Veruntamen et auxilia ei pro viribus meis misi, et multa frumenti millia: sed nec accepta apud Actium plaga, bene de me meritum deserui. Nam cum auxilii minus commodarem, optimum ei consilium dedi, unam esse dicens Cleopatræ mortem adversorum correctionem. quam si occidisset, et pecunias ei, et muros ad tuitionem, et exercitum, et memetipsum belli contra te socium pollicebar. Sed profecto ejus aures Cleopatræ amores, et Deus, qui tibi victoriam donaret, obstruxit. Una ergo cum Antonio victus sum, et diadema cum ejus fortuna deposui. Ad te autem veni, spem salutis de virtute præsumens: et ut in examen adduceretur properans, qualis amicus alicujus fuerim.

2. Ad hæc Cæsar: Imo vero salvus esto, inquit, et nunc regnato certius. Nam meritus es, qui plurimos regas, cum amicitiam tanta fide tuearis. Experire autem, ut etiam felicioribus fidus permaneas: siquidem ego præclarissimam spem de tua magnanimitate mihi promitto. Recte tamen fecit Antonius, qui magis Cleopatræ, quam tibi paruit. Te nanque lucrati sumus propter ejus amentiam. Prior autem ab officiis cœpisti, quantum apparet, quem adversus eorum gladiatores idonea auxilia misisse Ventidius perscribit. Quare interim

tibi decreto firmitatem regni præbeo. Experiar autem ipse quoque bene tibi aliquid facere, ut non desideres Antonium.

3. Hujus sermonis humanitate regem ne quid de amicitia sua dubitaret hortatus, et diadema illi imposuit, et indulgentiam decreto consignat: in quo multa magnifice in ejus laudem commemoravit. Ille autem prius eum muneribus delinitum rogabat, ut Alexandrum quendam supplicem, ex amicis Antonii, juberet absolvi. Sed vicit iracundia Cæsaris, multa illum et gravia pro quo rogabatur admisisse dicentis, quibus repulit deprecantem. Postea vero ad Ægyptum euntem per Syriam Cæsarem, Herodes cunctis accepit regni divitiis, tumque primum cum eo milites recensente, circa Ptolemaidem equo vectus est, cœnamque illi cum omnibus amicis exhibuit, atque insuper exercitus ejus epulis cuncta distribuit. Prospexit etiam, ut per arida loca proficiscentibus ad Pelusium, atque inde redeuntibus aquarum copia non deesset. Nec fuit quicquam utensilium, quod desideraret exercitus. Pro his denique meritis parvum esse Herodi regnum, tam Cæsar quam milites existimabant. Ideoque postquam venit in Ægyptum, jam Cleopatra et Antonio mortuis, non solum cæteros ejus honores auxit, verum etiam regno partem finium addidit, quam Cleopatra dempserat. Et præterea Gadara, Hippon, Samariam: maritimarumque insuper civitatum Gazam et Anthedonem: et Joppen, et Pyrgum Stratonis, et ad hæc satellites quadringentos Gallos ei donavit, quos antea Cleopatra stipatores habebat. nulla autem res magis liberalitatem Cæsaris incitabat, quam magnus animus accipientis.

4. Post primam vero Actiada, etiam regionem, quæ Trachon vocatur, ejus ditioni subdidit, eique continentem Batanæam, itemque Auranitin, ex hujusmodi causa. Zenodorus, qui domus Lysaniæ conductor erat, non cessavit unquam ex regione, quæ Trachon dicitur, latrones Damascenis immittere. Illi autem ad Varum tunc rectorem Syriæ confugerunt, eumque deprecati sunt, quo suas miserias Cæsari declararet. Cæsar autem his cognitis ei rescripserat, ut latrocinium penitus curaret extinguere. Varus autem milite aggressus loca suspecta, expurgavit latronibus terram, ipsamque Zenodoro abstulit: quam Cæsar, ne latronum denuo contra Da-

-mascum receptaculum fieret, Herodi dedit, eumque præterea totius Syriæ procuratorem constituit. Et decimo anno reversus iterum in provinciam, ne quid eo inconsulto procuratoribus liceret administrare præcepit: ac Zenodoro mortuo terram omnem, quæ inter Trachonem et Galilæam erat, eidem attribuit. Quod autem majus his omnibus existimabat Herodes, a Cæsare quidem post Agrippam amabatur, ab Agrippa vero post Cæsarem. Hinc ad summum felicitatis evectus, et ad majorem sublevatus animum, maximam providentiæ partem obsequio pietatis impendit.

CAP. XXI.

ITAQUE anno regni sui quintodecimo, et templum instauravit, et duplum terræ spatium, quam fuerat circa templum, muro amplexus est, ingenti sumptu et magnificentia singulari. Argumento erant in ambitu fani magnæ porticus, eique junctum a Septentrione castellum. Et illas quidem a fundamentis erexit. Hoc autem nulla re minus, quam regni sedes, largis opibus renovatum, Antoniam vocavit, in honorem Antonii. Quinetiam domo sibi regia in superiori parte civitatis extructa, duas ædes in ea maximas atque pulcherrimas, quibus ne templum quidem usquam conferri posset, ædificavit: easque amicorum vocabulis unam Cæsaream, Agrippium alteram nominavit.

2. Nec vero solis tectis memoriam eorum et cognomina circumscripsit, sed in totas etiam civitates studium liberalitatis extendit. nam in Samaritica regione oppidum muro pulcherrimo per viginti stadia circumdatum, Sebasten appellavit, deductis eo sex milibus colonorum, terraque fœcundissima his attributa: ubi templum quoque maximum inter ædificia, et circum id aream trium et semis stadiorum Cæsari dedicavit, ejusdemque oppidi habitatoribus præcipua legum beneficia præstitit.

3. Ob hæc alterius terræ adjectione donatus a Cæsare, aliud ei templum circa Jordanis fontem candido marmore posuit, qui locus appellatur Panium. Ubi montis quidam vertex in præcelsum editus, propter subjecti lateris vallem specus aperit umbrosum, qua profundæ altitudinis rupes ad immensum liquentis guttæ receptaculum concavatur, ut stag-

nantis aquæ copia demittentibus aliquid, donec terram inveniant, longitudo nulla sufficiat. Foris autem e speluncæ radicibus oriuntur fontes: et (ut quidam putant) hoc est Jordanis principium. Sed veri fidem in posterioribus indicabimus.

4. Quin et apud Hierichunta, inter castellum Cyprum et priores domos regias, meliores alias, et quæ commodiorem usum præberent advenientibus fabricatas, eorundem amicorum nominibus vocitavit. Prorsus non est idoneus regni locus, quem honore Cæsaris nudum reliquerit. Postea vero quam fines suos templis replevit, in provinciam quoque honores ejus effudit, et in multis civitatibus templa, quæ Cæsaria vocantur, constituit.

5. Cum autem inter maritimas civitates vidisset unam vetustate jam fessam, quæ Stratonos pyrgos vocabatur, et pro loci natura munificentiæ suæ capacem, totam eam candido saxo reparatam, clarissima regia decoravit, et in ea maxime innatam sibi animi magnitudinem demonstravit. Nam inter Doram et Joppen, quarum media civitas sita est, omnis ora maritima adeo fuit importuosa, ut omnes, qui ad Ægyptum ex Phœnice navigarent, in salo fluctuare cogerentur, minas Africi metuentes: cujus etiam mediocris aura, tantas undarum moles ad scopulos erigit, ut remeante æstu gurgitis, per aliquantum spatium maris feritas augeatur. Sed rex liberalitate ac sumptibus devicta natura, Piræo majorem portum fabricavit, et in ejus penetralibus alias navibus stationes fecit altissimas.

6. Et quanquam totus ei locus adversabatur, tamen ita cum difficultate certavit, ut firmitas quidem structuræ nequaquam mari cederet: pulchritudo vero tanta esset, quasi nulla res ardua præpedisset ornatum. Metitus enim quantum diximus portui spatium per viginti ulnas in profundum saxa demisit, quorum pleraque pedum quinquaginta longitudinis, et altitudinis novem, et latitudinis decem, nonnulla vero etiam majora fuerunt. Expleto autem spatio quod unda celabat, in ducentos pedes murum dilatavit. Ex quibus centum repellendis erant fluctibus ante constructi, unde etiam procymia dicebantur: cæteri autem saxeo portus quo cingitur muro subjecti sunt, magnis turribus interpositis, quarum maxima atque pulcherrima ex nepote Cæsaris Drusium cognominata est.

7. Crebri autem fornices ad deducenda, quæ portus haberet: proque fornicibus et circum eos crepido saxea, et lata, quæ naves egredientes exciperet, deambulatio. aditus autem Septentrionalis erat. Ventorum enim pro situ loci placidissimus est boreas. ad ostium vero colossi tres, utrinque fulti columnis: quarum a leva quidem intrantibus stantes solida turris sustinet: dextra vero duo proceri lapides juncti, et partis adversæ turris magnitudinem superantes. domus autem portui connexæ, candido item lapide: parique mensura spatiorum, civitatis viæ tendentes in portum. Contra ostium vero portus, in colle, Cæsaris templum magnitudine simul et pulchritudine præcipuum: in eoque Cæsaris colossus non minor quam Jovis apud Olympiam, cujus ad exemplar factus est, Romano autem par, et Junoni quæ Argis est. Oppidum autem provinciæ dedicavit, rebusque advecticiis portum, Cæsari vero conditoris honorem, unde civitati nomen Cæsareæ imposuit.

8. Quinetiam et cætera opera, forum, theatrum, amphitheatrum, digna vocabulo collocavit: et quinquennali certamine instituto, nomen ei Cæsaris donavit. Primusque ipse in centesima nonagesima et secunda Olympiade maxima præmia proposuit: ut non solum victores, sed et proximi et tertii successores eorum regalibus divitiis potirentur. Anthedona quoque renovatam, quam bella subverterant, Agrippium vocavit: nimiaque benevolentia, nomen amici etiam portæ inscripsit, quam ipse in templo ædificavit.

9. Sed nec parentes suos ita quisquam dilexit. nam et patri monumentum optimo regni campo civitatem condidit, fluminum arborumque ditissimam, eamque Antipatridem nuncupavit. et super Hierichunta castellum natura tutum, et pulchritudine præcipuum, muro cinxit, atque in honorem matris Cyprum vocavit: fratrique Phasaëlo turrim cognomine Phasaelidem Hierosolymis ædificavit, cujus ambitus et in magnitudine liberalitas postea declarabitur. Aliamque civitatem in regione quæ a Hierichunte in boream tenditur, Phasaëlum nominavit.

10. Cognatis autem et amicis æternæ gloriæ traditis, ne sui quidem fuit immemor: sed castellum contra montem Arabici lateris propugnaculo permunitum, de suo nomine

Herodium vocavit: tumulumque in mammæ formam manufactum, qui stadiorum sexaginta spatio ab Hierosolymis aberat, similiter nominatum, munificentius accuravit. Etenim rotundis quidem turribus cacumen ejus amplexus est. Ambitum autem complevit ædibus regiis liberalissime exornatis: ut non solum interna membrorum facies clarior esset, verum etiam foris parietes ac maceriæ tectaque largis infusa divitiis elucerent. Aquam etiam plurimam ingenti sumptu ex longo intervallo induxit, perque ducentos gradus marmoris candidissimi fabricavit ascensum. Erat enim totus collis manu factus, et vehementer excelsus. Quin et aliam circa radices ejus regiam, ac diversoria, quæ et sarcinas et amicos recipere possent, ædificavit: ut pro rerum quidem omnium copia civitas esse videretur castellum: circumscriptione vero, domus regalis.

11. Tantis autem constructis ædificiis, animi sui magnitudinem in plurimis etiam externis civitatibus demonstravit. Nanque apud Tripolim et Damascum et Ptolemaidem, publicas balneas quæ gymnasia dicunt: Bibli autem murum, exhedras vero et porticus, foraque et templa Beryti ac Tyri: necnon et apud Sidonem, et Damascum theatra condidit. Maritimis autem Laodicensibus aquæ ductum: apud Ascalona vero Nymphea sive lacus ornatissimos, et balneas, item peristylia, tam opere quam magnitudine miranda constituit. Sunt quibus etiam lucos portusque præstitit. Multæ civitates ab eo, tanquam regni sociæ, agris quoque donatæ sunt. Ad exhibitionem vero thermarum aliis reditus annuos ac perpetuos delegavit, quemadmodum Cois, ne quando beneficii gratia deficeret. ad hæc frumenta cunctis ministravit egentibus: et Rhodiis ad instruendam classem pecunias sæpe multisque in locis præbuit, incensumque Pythium in meliorem formam reparavit sumptibus suis. Quid dicam ejus in Lycios aut Samios liberalitatem? perque omnem Ioniam eorum quæ desiderasset quisque, largitiones? Nonne etiam Athenienses et Lacedæmonii, et Nicopolitani, et in Mysia Pergamus, Herodis sunt plena donariis? Nonne Antiochensium Syriæ plateam, cum plena cœni ab omnibus vitaretur, per viginti stadia prolixam, stravit polito marmore: declinandisque imbribus, quam longa esset, porticibus ornavit?

12. Sed hæc quidem propria quis dixerit illorum, quibus ea detulit, populorum. Quod autem Elidensibus præstitit, non solum Achaiæ commune, sed etiam totius orbis terræ munus videtur, per quem Olympiaci certaminis gloria diffunditur. Nam cum hoc deficere sumptuum videret inopia, quodque solum ex veteri Græcia restabat collabi, non solum agonotheta ipse factus est, eo lustro, quod cum Romam navigaret, offendit: sed etiam perpetuos pecuniarum reditus instituit, ut nunquam ejus memoria agonothetæ munere fungi desineret. Inextricabile opus fuerit, debitorum sive tributorum remissiones exponere, sicut Phasaelitas et Balaneotas, aliaque circa Ciliciam municipia levavit annuis pensionibus: licet multum ejus animi magnitudinem timor fregerit, ne quam pateretur invidiam: velut majus aliquid aucuparetur, si beneficiis amplioribus afficeret civitates, quam qui eas haberent.

13. Quin et corpore usus est, quod animo conveniret. cumque summus venator esset, in hoc tamen ipso equitandi peritia quæ cuperet assequebatur. Denique uno die quondam quadraginta feras subegit. Est autem aprorum altrix illa regio, sed magis cervis et onagris frequentatur. Bellator autem erat, qui sustineri non posset. itaque multos etiam in exercitatione terrebat: quibus et torquendo jaculo directissimus, et sagittarum librator videbatur egregius. Præter animi autem corporisque virtutem, fortuna quoque secunda usus est. Raro enim contra votum ejus, belli cessit eventus. et si quando id accidit, non ipsius culpa, sed aut proditione quorundam, aut temeritate militum factum est.

CAP. XXII.

AT vero publicam ei felicitatem mœrores invidere domestici, et adversi casus ex muliere cœperunt, quam maxime diligebat. Nam quia regis metuit potestatem, repudiata quam prius acceperat uxorem ex Hierosolymis genus ducentem, quæ Doris vocabatur, Mariamnem sibi conjunxit, Alexandri filiam Aristobuli filii, unde domus ejus in discordiam venit, et antea quidem, maxime vero postquam Roma regressus est. nam primum Antipatrum ex Doride filium, eorum causa quos e Mariamne susceperat, expulit civitate: solis festis diebus eo commeandi facultate concessa. Deinde avum conjugis

Hyrcanum, ex Parthis ad se reversum propter insidiarum suspicionem peremit: quem captum quidem, occupata Syria, Barzapharnes abduxerat: miserati vero gentiles liberaverant, qui ultra Euphratem colebant. Et si monitis eorum paruisset, ne ad Herodem transiret, non interisset. Verum mortis ejus illicebra fuit neptis matrimonium. hoc enim fretus, multoque amplius patriam desiderans, venit. Herodem autem commovit, non quod regnum affectaret, sed quod ipsi jure deberetur.

2. Quinque autem filiorum quos ex Mariamne susceperat, duæ fœminæ, cæteri mares erant, horumque minimo Romæ in studiis mortuo, duos majores natu, et propter matris nobilitatem, et quod jam regnanti sibi fuissent geniti, regie producebat. Sed enim fortior amor his Mariamnes suffragababatur: qui in dies singulos proficiens, adeo succendebat Herodem, ut eorum nihil sentiret quæ propter dilectam sibi dolerent. Tantum namque in eum Mariamnes erat odium, quantum ipse illam amabat. Habens igitur ex rebus quidem ipsis inimicitiarum probabiles causas, ex amore vero fiduciam, in os ei, quæ Hyrcano avo suo fecisset, objiciebat, quæque in fratrem Aristobulum egisset. Nec enim vel huic, quanquam puer erat, parcebat: quem pontificem in decimoseptimo ætatis anno creatum, post honorem statim occidit. Atque ille quidem cum sacra veste amictus ad aram accessisset festo die, populus omnis illacrymavit: et tamen noctu missus in Hierichunta, ibi sicut mandatum fuerat, lacu submersus a Gallis interiit.

3. Hæc igitur Herodi Mariamne probro dabat, sororemque ejus et matrem maledictis atrocioribus dehonestabat. Sed ille quidem amore mutus erat. Gravi autem indignatione mulieres sæviebant: et quo maxime commoveretur Herodes, insimulabant eam adulterii: præter alia multa, quæ verisimilia fingerentur, hæc accusantes, quod in Ægyptum imaginem suam misisset Antonio: proque immoderata libidine, absentem se properasset ostendere viro mulierum cupidine insanienti, et qui vim posset inferre. Id veluti fulmen aliquod emissum perturbavit Herodem, maxime quidem amoris causa zelotypia succensum, deinde etiam cogitantem Cleopatræ sævitiam, cujus gratia et Lysanias rex et Malichus Arabs erant

perempti. Non enim conjugis amissione, sed morte sua periculum metiebatur.

4. Itaque profecturus Josepho Salomes sororis suæ viro, quem fidum habebat, et pro affinitate benevolum, commendabat uxorem: mandato ei clam, ut eam interficeret, si etiam se occidisset Antonius. Verum Josephus non maligne, sed regis amorem mulieri cupiens demonstrare, quod ab ea nec mortuus pateretur divelli, secretum ei sermonem aperit. Et illa reverso Herode, multaque inter fabulas de affectu jurante, quodque nunquam esset alterius mulieris amore captus, Valde, inquit, amor erga nos tuus mandatis Josepho comprobatus est, quibus ut me occideret præcepisti.

5. His auditis quæ occulta credebat, amens erat Herodes ilico: nec unquam Josephum mandata sua prodituram fuisse ratus, nisi eam corrupisset, præ dolore insaniebat. Cumque stratis exiluisset, in regia spatiatur: ibique tunc Salome soror ejus arrepto tempore criminandi, suspicionem de Josepho confirmavit. Unde Herodes immoderata zelotypia furens confestim utrunque jussit interfici. Deinde pœnitudo sequebatur insaniam: et postquam iracundia concidit, amor iterum calescebat. Tanta vis autem cupidinis erat, ut ne mortuam quidem putaret eam, sed præ ægritudine tanquam vivam alloqueretur: donec processu temporis funere cognito, mœroris magnitudine eum quo superstitem dilexerat æquavit affectum.

CAP. XXIII.

MATERNÆ autem iracundiæ succedunt filii, et immanitatem sceleris reputantes, non aliter suspectum patrem quam si hostis esset, habebant: idque et antea, quam diu Romæ in studiis erant, et multo magis postquam in Judæam reversi sunt. Siquidem cum ætatibus eorum, mentium quoque roborabatur affectio. Jam vero maturi conjugio, unus amitæ suæ Salomes, quæ matrem amborum accusaverat, filiam duxit: alter Archelai Cappadocum regis. Unde accessit etiam libertas odio, et occasiones ex eorum confidentia delatoribus collatæ sunt. Itaque apertius quidam cum rege colloquebantur, quod ei per utrumque filium struerentur insidiæ: et alter quidem ultrices materni exitii simul cum fratre armaret manus: alter vero, hoc est Archelai gener, socero fretus etiam

fugam pararet, ipsum apud Cæsarem accusaturus Herodem. His igitur criminationibus repletus Herodes, veluti propugnaculo sibi futurum adversus filios, adducit Antipatrum ex Doride susceptum: hisque illum præponere modis omnibus cœpit.

2. Qui cum hanc mutationem tolerabilem non putarent, ac privata matre editum proficientem viderent, indignationem cohibere pro sua nobilitate non poterant: sed in singulis quibus offenderentur, iram prodebant. Et illi quidem in dies singulos magis magisque negligebantur. Antipater autem etiam sui causa favorabilis erat: nam et patri blandiri callide noverat, et varias in fratres suos calumnias conferebat, quædam ipse dictitans, amicos vero suos ad alia divulganda submittens, donec omnino spem regni abscidit fratribus suis. In testamento enim ipse aperte quoque jam successor fuerat declaratus. Denique tanquam rex etiam ad Cæsarem missus est, cultuque regio et cæteris obsequiis præter diadema utebatur. Tempore autem voluit etiam suam matrem in cubile Mariamnes inducere: duobusque armorum generibus in fratres usus, blanditiis et calumniis, regi obrepsit ut etiam de filiorum morte cogitaret.

3. Quapropter Alexandrum quidem secum Romam pater abstractum, veneni sibi dati reum apud Cæsarem postulavit. Ille autem vix deplorandi copiam nactus, et licet apud imperitissimum judicem, tamen Herode et Antipatro prudentiorem, delicta quidem patris verecunde suppressit: in se vero delata crimina fortiter diluit: periculorumque socio fratre purgato, mox de Antipatri calliditate, et de suis injuriis questus est: cum præter innocentiæ conscientiam eloquentia juvaretur. erat enim acerrimus in dicendo. postremo prolocutus quod eos pater libenter occideret, crimen illi objecit. et lacrymas quidem cunctis excussit: verum Cæsarem sic affecit, ut eorum accusationibus spretis, Herodem statim revocaret in gratiam. Hac autem lege reconciliatio facta est, ut adolescentes quidem patri in omnibus obedirent, ille autem relinqueret regnum cui vellet.

4. Postea rex Roma reversus, licet solvisse criminibus filios videretur, nondum tamen erat suspicionibus liberatus: quoniam argumentum odii sequebatur Antipater, etsi verecun-

dia reconciliatoris palam proferre inimicitias non auderet. Cum autem Ciliciam prætemavigans Eleusam delatus esset, suscepit eum benignissime Archelaus, pro salute generi gratiam referens, et redintegratæ concordiæ causa lætus: quippe nihil moratus amicis Romæ scripserat, ut in causa dicenda suffragarentur Alexandro: et usque ad Zephyrium deduxit talentis xxx. donatum.

5. Postea vero quam Hierosolymam pervenit Herodes, populo convocato, tribusque filiis prope astantibus causam reddit profectionis: multasque Deo gratias agit, multas etiam Cæsari, qui domus suæ perturbationem sedasset: et, quod regno majus esset, concordiam filiis præstitisset, quam ego, inquit, arctius copulabo. Nam ille quidem me regni dominum et successorum judicem constituit. Ego autem cum mea commoditate illi gratias refero, tresque filios meos reges designo, hujusque sententiæ meæ socium primum Deum fieri precor, deinde vos. Namque huic ætas, illis nobilitas successionem regni conciliat, et quidem magnitudo ejus etiam pluribus sufficit. Quos autem Cæsar junxit, et pater instituit, observate, non injustis eos, neque disparibus, sed meritis colentes honoribus. Nec enim tanta quis afficiet eum lætitia, cui præter ætatem obsequitur, quantum ei, quem despiciet, doloris infliget. Quos autem singulis conjunctos esse oporteat propinquos atque amicos, ego distribuam, et concordiæ sponsores illos constituam: pro certo sciens, seditionum contentionumque causas ex contubernalium nasci malitia: hosque si boni fuerint, affectiones tueri. Rogo autem ut non solum isti, sed etiam primates ordinum exercitus mei, in me solo spem habeant in præsentia. Non enim regnum, sed regni honorem filiis meis trado: et jucunditate quidem quasi rectores potientur, pondus autem rerum tametsi nolim, meum est. Consideret autem quisque vestrum ætatem meam, vitæque institutum, necnon etiam pietatem. nam neque senex adeo sum, ut de me cito desperatur: neque voluptatibus assuetus, quæ adolescentium quoque vitam spacio breviore concludunt. Divinitatem vero ita coluimus, ut in longum nos ævum progressuros esse credamus, quod si quis in contemptum meum filiis meis placere maluerit, etiam pro illis mihi supplicium dabit. Ego enim, non quod invideam ex me

genitis, honorifice eos haberi veto: sed quia novi hæc studia adolescentibus ferociæ nutrimenta suggerere. Itaque si cogitent qui ad eos se applicant, bonis quidem apud me paratum esse præmium, seditiosis vero apud ipsos etiam quibus lenocinabantur, infructuosam fore malignitatem, omnes profecto mecum, hoc est, cum filiis meis sentient. Namque ipsis expedit me regnantem, meque his esse concordem. Vos autem, o boni filii, sacram primum retinentes mente naturam, cujus affectiones inter feras bestias salvæ sunt, deinde Cæsarem qui nos reduxit in gratiam, meque tertium qui ea quæ jubere liceat rogem, fratres permanete. Jam nunc autem vobis et vestimenta, et obsequia dabo regalia: Deumque oro ut conservet judicium meum, si concordes eritis. Hæc locutus, singulos benigne consalutavit, populumque dimisit: alios convenientia dictis ejus optantes: qui vero mutationis erant cupidi, ne audisse quidem se quicquam simulantes.

CAP. XXIV.

FRATRES autem dissensio non reliquit, sed pejora suspicantes alius de alio digressi sunt. Namque Alexander et Aristobulus ægre ferebant confirmatum esse Antipatro meritum, Antipater autem succensebat vel secundo loco fratres haberi. sed tamen ille pro varietate morum, et reticere secreta noverat, et quanto sibi essent odio multa fraude celabat. His autem pro nobilitate generis, in lingua erat quicquid venisset in mentem. Et multi quidem his instigandis operam dabant, plures autem amicorum sese explorandi causa insinuabant. Itaque omne quod dictum esset apud Alexandrum, statim apud Antipatrum erat, et ab Antipatro ab Herodem cum adjectione deferebatur. Nec vel simpliciter aliquid prolocutus, adolescens innoxius habebatur, sed cuncta ejus verba in crimina vertebantur: maximaque minimis affingebantur, sicubi liberior paulo fuisset. Semper autem qui eum irritarent submittebat Antipater, ut mendacia sua veras occasiones haberent: multisque falso vulgatis, unum quid comprobatum fidem omnibus faceret. Sed hujus quidem amicorum quisque aut natura taciturnus erat, aut muneribus parabatur, ne quid occultum exprومeret: nec errasset aliquis, si Antipatri vitam malitiæ dixisset arcanum. Alexandri vero familiares, aut pe-

cunia corruptos, aut impulsos blanditiis, quibus expugnavit omnia, fures ac proditores eorum quæ contra se dicerentur sive agerentur, effecerat. Cum autem caute universa committeret, astutis etiam criminationibus aditus ad Herodem moliebatur: fratrisque personam gerens aliis delatoribus subornatis utebatur. Si quid in Alexandrum nunciassent favore simulato, id quod primo reprehendisset, mox otiose astruendo, regis iracundiam provocabat omniaque ad insidias referebat: et ut necem patris Alexander optare videretur. nihil enim majorem fidem calumniis suggerebat, quam si eum purgaret Antipater.

2. His accensus Herodes, quantum in dies singulos de affectu adolescentium detrahebat, tantum adjiciebat Antipatro. In eandem vero partem inclinàti sunt etiam qui regno parebant: hi volentes, alii pro imperio, sicut Ptolemæus amicorum clarissimus, regisque fratres, ac tota progenies. omnia namque in Antipatro sita erant: et quod Alexandro fuit acerbissimum, cuncta in eorum perniciem matris Antipatri consilio gerebantur. Noverca enim sævior erat, multoque plusquam privignos oderat, quos regina mater ediderat. Sed quanquam omnes, ut Antipatro magis obsequerentur, spes inducebat: non minus tamen præcepta regis quemque ab adolescentibus separabant: qui carissimis edixerat, ne quis ad Aristobulum vel ejus fratrem accederet, aut se ad eos applicaret. non solum autem regalibus erat formidini, verumetiam externis amicis. Nulli enim regum tantum potestatis Cæsar dederat, ut fugitivos suos quamvis ex civitatibus non subjectis ei liceret educere. Adolescentes autem delata in se facinora nesciebant, hisque propterea capiebantur incautius. Nullus enim palam incusabatur a patre: sed affectu refrigescente paulatim intelligentes, adversus dolorem asperius excitabantur. Eodem autem modo etiam Pheroram patruum, et Salomen amitam, contra illos commovit Antipater, assidue velut cum uxore sermocinando quibus in eos instigaretur. Hujus autem inimicitias augebat Alexandri quoque uxor Glaphyra, multa de sua nobilitate commemorans, cunctarumque se quæ in regno viverent dominam esse dictitans: paternum enim genus a Temeno, maternum autem a Dario Hystaspis filio ducere, multumque ignobilitatem despiciens sororis ut uxo-

rum Herodis: quarum quæque propter formam, non propter nobilitatem esset electa. Namque multas ei fuisse diximus uxores: quod liceret Judæis more patrio plures habere, quodque rex pluribus oblectaretur. Omnibus igitur propter superbiam et contumelias Glaphyræ invisus erat Alexander.

3. Salomen autem Aristobulus, et si socrus ejus erat, ipse inimicam sibi reddidit, et ante quidem propter maledicta Glaphyræ sævientem: frequenter enim humilitatem generis objiciebat uxori: quodque ipse privatam, reginam vero frater suus duxisset Alexander. Hoc Salomes filia cum fletu matri nunciavit. Addebat autem, quod aliorum quoque fratrum matres idem Alexander et Aristobulus, si regnum obtinuissent, textrices cum ancillis facere minitarentur, ipsos quoque vicorum scribas, scilicet irridentes, quod literarum studiis operam darent. His commota Salome, quod iracundiam cohibere non posset, Herodi cuncta indicavit. Satis autem idonea videbatur contra generum dicens. Et præter hæc alia quædam criminatio divulgata est, quæ succendit animum regis. Audivit enim Alexandrum et Aristobulum crebro matrem implorare, casumque ejus cum gemitu atque imprecationibus conqueri: ac sæpe illo quædam ex Mariamnes vestimentis posterioribus dividente conjugibus, minitari solitos esse, quod cito pro regalibus deliciis nigris vestibus induerentur.

4. His de causis Herodes licet constantem animum adolescentium formidaret, tamen ne spem correptionis abscinderet, ad se eos vocavit: Romam enim migraturus erat: et quasi rex pauca interminatus, pluribus quasi pater monuit: rogavitque ut fratres diligerent, promissa priorum peccatorum venia, si post hæc meliores fierent. Illi autem criminationum invidiam deprecando, fictas eas esse dicebant, purgationisque suæ fidem rebus ipsis posse constare: verum ipsum quoque debere, omissa facilitate credendi, aditum maledictis obstruere. nunquam enim calumniatores defore, dum cui persuadeatur extabit.

5. Cum his eum mature placavissent, ut patrem, præsenti metu rejecto, de futuris mœrere cœperunt. Etenim cognovere Salomen sibi esse infensam, et patruum Pheroram: uterque autem sævi et graves erant: sed amplius Pheroras, qui totius quidem regni præter diadema socius esset: proprios

autem reditus haberet centum talentorum, totiusque trans Jordanem terræ fructus ipse caperet, a fratre sibi dono datæ. Quinetiam tetrarcham eum fieri beneficio Cæsaris, idem Herodes impetraverat: regalique conjugio dignatus erat, sorore uxoris suæ nuptum ei collocata. Et post illius mortem, desponderat ei filiarum suarum maximam, trecentis talentis in dotem datis. Sed regale matrimonium Pheroras, ancillæ amore captus, refugerat. quamobrem iratus Herodes, filiam nuptum dedit fratris filio, qui post a Parthis occisus est. Mox autem morbo Pheroræ venia data, indignationem remisit.

6. De hoc autem erat vetus opinio, quod etiam viva regina Herodem opprimere voluisset veneno. Sed tunc plurimis delatoribus aditus erat, ut quamvis amantissimus fratris esset Herodes, fide tamen eorum quæ audisset, adduceretur ad metum. Itaque de multis qui suspecti erant habita quæstione, postremo ad Pheroræ amicos venit, quorum nulla quidem fuit de maleficiis aperta confessio, quod cum amica subrepta in Parthos cogitasset effugere prodiderunt: hujus autem consilii et fugæ conscium esse Aristobulum Salomes maritum: cui rex eam tradidit, postquam superior adulterii causa peremptus est. sed nec Salome criminatione libera manserat. nam et hanc frater Pheroras accusabat, quod cum Syllæo procuratore Obodæ regis Arabum de nuptiis constituisset, quem inimicissimum Herodes habebat. Convicta autem et in hoc, et in omnibus quæ Pheroras detulerat, indulgentiam meruit: itaque ipsum etiam rex Pheroram criminibus solvit.

7. Domus vero tempestas in Alexandrum transiit, totaque capiti ejus incubuit. Tres erant eunuchi regis carissimi, et ex genere famulatus neminem id latebat. Uni enim vinum ministrare fuit cura, alteri cœnam apponere, tertius autem dormitum eum collocabat, et cum ipso cubabat: hos muneribus maximis Alexander cupiditati suæ subjecerat. Itaque postquam regi hæc sunt indicata, vi tormentorum coacti, et stuprum statim confessi sunt, et quibus essent ad hoc promissis inducti aperuerunt: quomodo eos fefellisset Alexander, nullam in Herode spem habendam esse, improbo sene, commemorans, et qui capillos inficeret, ut ob hoc etiam eum juvenem putarent: verum se coli oportere, qui etiam in-

vito eo regni esset futurus successor: neque multo post ab inimicis pœnas repeteret, fortunatosque amicos suos beatosque faceret, ac præ cæteris ipsos. Quin et obsequia potentium Alexandro clam parere, militumque rectores, itemque ordinum principes occulte ad eum convenire dixerunt.

8. Hæc Herodes adeo pertimuit, ut non auderet statim delata proferre, sed exploratores die noctuque submittens, dicta factaque singula scrutabatur: et de quibus suspicio esset, ilico trucidabat. Itaque regnum ejus acerbissima iniquitate repletum est. Nam pro suo quisque odio vel inimicitiis, calumnias finxere, multique regis iracundia cædis cupida contra adversarios abutebantur. et mendacio quidem confestim fides habebatur: erant autem criminationibus ipsis velociora supplicia. Denique accusabatur qui modo accusaverat: et cum eo qui ante se convictus esset, ducebatur ad pœnam. De vita namque periculum regis quæstiones breviore compendio terminabat. Ad hoc autem sævitiæ processerat, ut nec eorum quenquam humanis aspiceret, qui accusati non essent: verum etiam amicis immitissimum sese præberet. Itaque multis etiam regno interdixit, et in quos potestatem non habebat, in eos dictis asperis sæviebat. Accessit malis Antipater, collectaque propinquorum caterva, nullum criminationis genus omisit. Tantus autem ineptia sua regem commentisque delatorum timor invasit ut stricto instare sibi gladio videretur videre Alexandrum. Denique subito et ipsum correptum in vincula conjecit, et in amicorum ejus tormenta perrexit, multi autem tacite moriebantur, nulla voce supra conscientiam prodita. alii vero quibus mendacium impatientia doloris extorsit, de patris eum insidiis cum fratre Aristobulo cogitasse dixerunt: tempusque observare, ut illo dum venaretur occiso, Romam profugerent. His tametsi verisimilia non erant, sed necessitate cruciatus ex tempore fingebantur, libenti tamen animo rex credebat, pro consolatione accipiens vincti filii, ne id fecisse videretur injuste.

CAP. XXV.

VERUM Alexander quoniam suspicionem patris nullo modo aboleri posse arbitrabatur, ultro malis assentiendum putavit: ac digestis adversus inimicos quatuor libris, fatetur insidias,

earumque se plurimos socios habere perscribit; ante omnes autem Pheroram et Salomen. Hanc enim etiam stupro sibi quondam esse mixtam, cum vim noctu adhibuisset invito. Jamque libri in manibus erant Herodis: multa et gravia de optimatibus clamantes, cum mature in Judæam Archelaus venit, metuens genero simul ac filiæ, quibus etiam providentissimo consilio succurrit, regisque minas arte dissolvit. Mox enim cum eo congressus, ubinam est, clamat, exitiabilis gener meus? aut ubi parricidate caput aspiciam, quod meis manibus ipse lacerabo: addamque filiam meam bono marito novo? nam etsi consilii particeps non est, quia tamen ejusmodi viri conjunx fuit, inquinata est. Miror autem patientiam tuam, cujus periculum agitur, quod adhuc vivit Alexander: ego namque ita ex Cappadocia properans veniebam, ut qui et illum reperirem olim dedisse supplicium, et de filia quæstionem tecum haberem, quam tui tuæque dignitatis contemplatione illi desponderam. At nunc de utroque nobis consulendum est: licet nimium pater sis, et ad puniendum insidiatorem filium minus fortis. Permutemus dexteras, et alter alterius iracundiæ vicarii succedamus.

2. Talibus increpans, quamvis pertinacem fallit Herodem. Itaque ille quos Alexander perscripserat libros, legendos ei præbet, singulisque capitulis insistens, cum eo deliberabat. Unde occasionem sui consilii nactus Archelaus, paulatim causam in eos, qui scriptis continebantur, et in Pheroram contulit. Cum autem sibi credere regem videret, considerandum est, inquit, ne forte adolescentulus tot nequissimorum insidiis circumveniatur, non tu ab adolescentulo. nec enim apparere causam, cur in tantum ruerit scelus, qui et nunc regno potiretur, et successionem regni speraret, nisi aliquos haberet hujus persuasionis autores, qui ad deteriorem partem lubricum ætatis impellerent. Ab ejusmodi namque hominibus non solum adolescentulos falli, verumetiam senes, domosque clarissimas totaque regna solere subverti.

3. Consentiebat dictis Herodes, iramque paulatim remittebat in Alexandro, et in Pheroram excitabatur. namque hic erat librorum quatuor argumentum. qui ubi propensiorem esse regis animum sensit, et in omnibus apud eum amicitiam Archelai prævalere, quam honeste non posset, ex impudentia

salutem quæsivit. relictoque Alexandro, confugit ad Archelaum. et ille negat se videre, quo pacto eximat tot criminibus involutum, quibus manifeste convinceretur regem insidiis voluisse decipere, omniumque malorum præsentium adolescenti causa fuisse: nisi malit omissis artibus callidis, et negandi pertinacia, de quibus insimularetur omnia confiteri, et a fratre, præsertim cui dilectus esset, veniam petere. namque ad hoc ei modis omnibus se quoque opem laturum.

4. Paruit Archelao Pheroras, atraque veste cum lacrymis, ut quam miserabilis appararet, instructus, ad pedes Herodis accessit: veniamque meruit postulans. et se quidem sceleratum esse fatebatur: namque omnia quæ sibi objicerentur fecisse, horum autem causam esse diminutionem mentis atque insaniam, ex mulieris amore conceptam. Itaque postquam stetit Pheroras suimet ipse accusator ac testis, tunc eum jam Archelaus excusando, Herodis iracundiam mitigabat, propriis usus exemplis: etenim se quoque a fratre multo graviora perpessum, naturale jus dicebat anteposuisse vindictæ. Quippe in regnis, velut in magnis corporibus, semper aliquam partem pondere ipso tumescere: quam recidi quidem non oportere, leniter vero curari.

5. Multa in hunc modum locutus Archelaus, Herodem quidem Pheroræ placidum reddidit, ipse autem Alexandro tandiu manebat iratus, filiamque ab eo distractam secum abducturum se aiebat, donec Herodem compulit ultro pro adolescentulo deprecari, ut iterum ei filiam desponderet. Satis autem gravatim Archelaus cui vellet eam præter Alexandrum collocari permisit; maximi enim pendere, quo jura inter se affinitatis inviolata permaneant. Rege autem sibi filium ab eo donatum affirmante, nisi matrimonium diremisset, quod et liberos jam haberent, uxor quoque ab adolescente diligeretur: quæ si remaneret, peccatorum foret oblivio: si vero discederet, causa de omnibus desperandi: molliorem namque fieri audaciam si domesticis affectionibus distrahatur: vix tandem cessit, unaque et ipse rediit cum adolescente in gratiam, et patrem ejus reduxit. Procul dubio tamen eum Romam mitti debere ait, cum Cæsare collocuturum: de omnibus enim sese literas ad eum fecisse.

6. Vafrum igitur Archelai consilium, quo generum peri-

culo liberavit peractum erat, et redintegrata concordia in epulis et humanitate convictus familiariter versabantur. Abeuntem autem muneribus talentorum septuaginta, solio quoque gemmis ornato, et eunuchis, et concubina donat Herodes, quæ Pannychis vocabatur: itemque amicorum ejus quemque pro merito, quin et cognati regis omnes jussu ejus Archelao dona splendidissima dederunt: eumque tam ipse quam optimates Antiochiam usque prosecuti sunt.

CAP. XXVI.

NON multo post quidam in Judæam venit, Archelai consiliis multo potentior: qui non solum reconciliationem gratiæ Alexandro quæsitam fecit irritam, verumetiam causa fuit, ut periret. Laco erat genere, nomine Eurycles, ad regni desiderium amore pecuniæ corruptus. Jam enim luxum ejus regia tolerare non poterat. Is amplissimis donis Herodi oblatis, velut eorum, quæ aucuparetur illecebra, cum statim multiplicata recepisset, immaculatam liberalitatem nihil esse ducebat, nisi regum sanguine comparasset. Itaque regem adulatione falsisque de ipso laudibus, et sermonis calliditate circumvenit: matureque perspecto ejus ingenio, dictis simul et factis quæ illi placerent, inter primos ejus amicos habetur. Nam et rex et omnes ejus comites libenter civem Spartæ patriæ causa, præcipuo dignum honore ducebant.

2. Ille autem postquam fragilitatem domus animadvertit, fratrumque inimicitias, et quemadmodum pater in singulos esset animatus, Antipatri quidem hospitio præventus erat. Simulata vero amicitia fallebat Alexandrum olim se et Archelai socium esse mentitus, quo etiam citius quasi probatus obrepsit. Moxque ab eo fratri quoque Aristobulo commendatus est. Pertentatis autem personis omnibus, aliam alio modo subibat: ac primum fit Antipatri mercenarius, et Alexandri proditor: illum exprobrando castigans, quod et quum fratrum sit maximus, spei suæ negligat insidiatores. Alexandrum vero, quod regina creatus, et regiæ vir conjugis, filium privatæ mulieris pateretur regno succedere: præsertim quum haberet magnam occasionem Archelaum: quæ quidem adolescenti bona fide suadere videbatur, quod amicitiam simulasset Archelai. Unde nec Alexander quicquam metuens, et

de Antipatro quæ se moverent apud eum querebatur: et quod nihil mirum faceret Herodes, si cum matrem illorum interemit, ipsis quoque regnum ejus auferret. quorum causa Eurycles et miserari eós et condolere simulans, etiam Aristobulum ad ea dicenda pellexit: atque ita querelis in patrem utroque devincto, referens ad Antipatrum secreta discedit: afficto quoque insidiarum mendacio, quas ei fratres parasse affirmabat, ac pene jam strictis gladiis in eum irruere. Ob hæc autem multa pecunia donatus ab Antipatro, laudator ejus erat apud patrem: et ad extremum necis Alexandri et Aristobuli redempta opera, ipse accusatoris partibus fungitur. Cumque adisset Herodem, vitam ei se rependere pro beneficiis et sibi delatis, et lucem referre dixit pro hospitio: olim Alexandrum exacuisse in eum gladium, et confirmasse dexteram: verum sceleri tanto fuisse impedimento, quod societatem facinoris assimulasset. Alexandrum enim dicere, non bene se cum Herode actum putare, quod regnum obtinuisset alienum, et post matris eorum necem principatum ejus dilacerasset, nisi etiam degenerem coaptaret hæredem, avitumque ipsorum regnum Antipatro spurio traderet. Proinde semet Hyrcani manes et Mariamnes ultum ire. Nec enim decere successionem regni ab hujusmodi patre sine cæde suscipere, multis autem rebus ad hoc excitari quotidie, quia nihil sibi omnino loqui sine calumnia licéret. Nam si de nobilitate aliorum fiat mentio, sine ratione se contumeliis affici, patre dicente, solus generosus Alexander, et cui pater sit pro ignobilitate dedecori. In venationibus quoque offendere, si taceat: si vero laudet, cavillatorem appellari. et prorsus immitem sibi patrem inveniri, solique Antipatro indulgentem: ob quæ vel emori non recusare nisi ex voto insidiæ successissent: sin eum occidisset, primum salutis occasionem fore Archelaum socerum suum, ad quem facile possit effugere: deinde Cæsarem, qui nunc usque ignoraret mores Herodis. nee enim sic ei adstaturum ut antea, patris præsentiam formidando, nec de suis tantum criminibus locuturum, sed primum totius gentis ærumnas: et quod ad necem usque tributis opprimeret vulgaturum. deinde in quibus deliciis, quibusque actibus partæ sanguine pecuniæ consumptæ sint, et qui vel quales ex illis fuerint locupletati, quæ causa civitatis afflictæ: ibi autem

lamentaturum et avi et matris necem, omniaque scelera regis retecturum: quibus cognitis nemo se judicaverit patricidam.

3. His Eurycles in Alexandrum falso delatis, Antipatri laudes prosequebatur, illum solum, qui patrem diligeret esse confirmans, quique adhuc insidias retardasset. Rex autem nondum præteritæ suspicionis dolore compresso, intolerabilis iracundiæ feritate perturbatur. Iterumque hoc tempus nactus Antipater, alios accusatores fratribus subornavit, qui eos dicerent cum Jucundo et Tyrannio clam colloqui solitos esse, equitum regis olim principibus, tunc vero propter quasdam offensiones ordinibus motis. Hac denique indignatione succensus, confestim eos tormentis Herodes subdidit. Illi autem nihil eorum se, quæ crimini darentur, scire confessi sunt. Sed oblata est quædam velut ad præfectum castelli Alexandrii ab Alexandro scripta epistola, deprecante ut cum Aristobulo fratre se in castellum reciperet, si patrem interfecissent: tamque armis quam aliis subsidiis eos uti permitteret. Hanc Alexander Diophanti commentum esse dicebat, qui regis erat notarius, homo audacissimus, et cujuslibet manus literas imitari percallidus. Itaque multis sæpe falso conscriptis, ob hoc postremo occisus est. torto autem castelli præfecto, nec ejus indicio quicquam Herodes eorum, quæ delata erant, verum esse cognovit.

4. Sed quamvis nullum documentum validum proferretur, filios tamen asservari præcepit. Euryclem vero domus suæ pestem, ac totius sceleris fabricatorem, bene de se meritum datoremque salutis appellans, talentis quinquaginta donavit. Ille autem prius quam certa fama nunciaret, ad Archelaum properat: ausus que dicere, quod Herodem reconciliasset Alexandro, ab illo quoque pecunias capit. deinde in Achaiam transgressus, ad similia facinora male quæsitis abusus est. Postremo apud Cæsarem accusatus, quod dissensionibus replevisset Achaiam, et civitates spoliaret, in exilium mittitur: atque hoc eum modo pœnæ Alexandri et Aristobuli persecutæ sunt.

5. Hoc loco dignum est Coum Euaratum huic Spartiatæ conferre. Namque is cum amicissimus esset Alexandro, eodemque tempore quo Eurycles ibidem erat, advenisset, per-

contanti regi super his, quæ ille insimularet, juratus nihil se ab adolescentibus audisse affirmavit. nec tamen id quicquam miseris profuit apud Herodem, solis maledictis aures paratissimas aperientem: eumque gratiosissimum sibi judicantem, qui secum eadem crederet, iisdemque moveretur.

CAP. XXVII.

INCITABAT præterea Salome crudelitatem ejus in filios. Nam ad hanc Aristobulus, quo periculis involveret, quam et socrum habebat et amitam, monitum miserat, ut saluti suæ consuleret: quasi rex eam decrevisset occidere, iterum insimulatam, quorum ante fuerat accusata: quod Syllæo Arabi nubere cupiens, quem sciret ejus inimicum, occulte illi secreta regis nunciaret. Et hoc fuit extremum quo tanquam tempestate oppressi adolescentes, non secus ac turbine pessundati sunt. Salome enim protinus contendit ad regem, eique monita Aristobuli prodit: atque ille ulterius durare non passus, utrumque filium vinxit, et separatos asservari præcepit. Deinde Volumnium militiæ magistrum, et ex amicis suis Olympum descripta ferentes judicia, proficisci jussit ad Cæsarem: qui postquam Romam navi delati, regis litteras reddiderunt, vehementer quidem Cæsar ob adolescentes indoluit, verum potestatem in filios a patre auferendam non duxit. Denique rescribit ei, ut ipse sui dominus esset arbitrii: melius tamen facturum dicens, si in communi consessu propinquorum suorum provinciæque rectorum de insidiis quæreret: eosque si delato crimini reperiret astrictos, occideret; si vero fugam tantum esse meditatos, mediocri supplicio contentus esset.

2. Paret scriptis Herodes: cumque Berytum quo Cæsar jusserat, pervenisset, cogit judicium. Præsederunt autem rectores, quibus a Cæsare scriptum fuerat, Saturninus et Pedanius legati, et cum his Volumnius procurator, itemque propinqui regis et amici, necnon et Salome et Pheroras, et post hos optimates Syriæ, præter Archelaum regem: namque hunc Herodes, quod Alexandri socer esset, suspectum habebat. Sed filios quidem satis provido consilio in judicium non produxit: sciebat enim quod si tantum visi fuissent, omni modo ad misericordiam cunctos impellerent: si vero etiam

dicendi copiam nacti essent, facillime Alexander objecta dilueret. Igitur illi quidem custodiebantur in Platane, vico Sidoniorum.

3. Exorsus autem rex, veluti cum præsentibus ageret, commovebatur. et insidias quidem timide objiciebat: nam probationibus deficiebat. maledicta vero et probra et injurias, et peccata plurima in se admissa prosequebatur: eaque morte graviora esse consessoribus demonstrabat. postremo cum nemo contradiceret, semetipsum argui miserabiliter questus, acerbamque victoriam vincere, singulos sententiam proferre rogat in filios. et primus Saturninus condemnandos esse adolescentulos, sed non morte pronunciavit. Nec enim fas esse cum tres ipse astantes habeat filios, mortem alienis decernere. Idem etiam duobus legatis visum est, eosque nonnulli alii secuti sunt. Tristem vero sententiam primus Volumnius dixit, cunctique post eum Herodis æmulatione, vel odio; neque indignatione quisquam necandos esse adolescentes judicavit. Tum autem universa Judæa et Syria, suspensa quidem operiebatur hujus tragœdiæ finem: sed nemo existimabat Herodis crudelitatem ad parricidium usque processuram. Ille tamen filios Tyrum traxit: atque inde navi Cæsaream devectos, quo mortis genere perimeret cogitabat.

4. Interea vetus quidam regis miles, Tiro nomine, qui et filium habebat Alexandro assuetum atque amicum, et ipse diligebat adolescentulos; præ nimia indignatione mentis postremo circumveniens clamitabat conculcatam esse justitiam, veritatem periisse, naturam esse confusam, vitamque hominum iniquitatis esse plenam, et omnia quæ dolor contemptori vitæ dictasset. Deinde ipsum etiam regem ausus adire: Mihi vero, inquit, omnium videris esse infelicissimus, qui contra carissimos nequissimis credas. Siquidem Pheroras et Salome fidem apud te adversus filios tuos habent, quos sæpe ipse mortis supplicio dignos esse judicasti: neque advertis hoc eos agere, ut justis successoribus destitutus, cum solo remaneas Antipatro, capi facile regem optantes. Veruntamen cogita, ne ille quoque militibus odiosus sit, propter cædem omnium fratrum. Nullus enim est, qui non adolescentium misereatur, principum autem plurimi etiam palam graviter ferunt. hæc dicens: simul eos quibus res indigna vide-

retur nominabat. Rex autem statim illos et ipsum cum filio comprehendi jubet.

5. Ibique tum alius quidem regius tonsor, nomine Tryphon, nescio qua exagitatus insania, semetipsum indicans prosilit: ac mihi quoque Tiro, inquit, iste persuasit, ut occasione tondendi novacula te occiderem: magnaque inde Alexandrum daturum munera pollicebatur. His auditis, Herodes et Tironem ejusque filium, et tonsorem subdidit quæstioni. Cumque illi pernegarent, tonsor autem amplius nihil diceret, Tironem vehementius torqueri jussit: tumque filius ejus, patris miseratione commotus, cuncta se regi, si eum sibi condonasset, indicaturum promisit. Eoque relaxato, ipsius occidendi patrem suum habuisse voluntatem dixit, impulsum ab Alexandro. Hoc autem quibusdam fictum ab adolescente videbatur, quo tormentis eriperet patrem, nonnulli verum esse affirmabant.

6. Herodes tamen et militum principibus et Tirone pro concione accusatis in eos armavit populum, ut ibidem cum tonsore lignorum et lapidum ictibus interirent. Filios vero in Sebasten missos, quæ non longo a Cæsarea intervallo distaret, profocari jubet: eaque re mature perfecta, in castellum Alexandrium mortuos asportari, cum Alexandro materno avo sepeliendos. His finis Aristobulo et Alexandro vitæ fuit.

CAP. XXVIII.

ANTIPATRUM vero, cum jam cum sine controversia successionem regni speraret, intolerabile gentis excepit odium, cunctis scientibus, illum omnes fratribus suis conseruisse calumnias: nihiloque minus timor eum non mediocris solicitabat, crescente sobole peremptorum. Erant enim Alexandro ex Glaphyra filii duo, Tigranes et Alexander: itemque Aristobulo ex Berenice Salomes filia, Herodes et Agrippa et Aristobulus, filiæque Herodias et Mariamne. Sed Glaphyram quidem Herodes cum dote sua in Cappadociam dimisit, postquam Alexandrum interfecit: Bernicem autem Aristobuli conjugem, avunculo Antipatri nuptum dedit: ut enim Salomen, quam infensam habebat, sibi reconciliaret Antipater, istas nuptias excogitavit. Idem vero etiam Pheroram muneribus aliisque obsequiis, atque amicos præterea Cæsaris am-

biebat, magnas Romam mittendo pecunias. Saturninum enim cum aliis omnibus apud Syriam donis expleverat. Hoc autem magis invisus erat cunctis, quo plura donabat, velut opes tantas non munificentia largiretur, sed metu consumeret. Itaque eveniebat, ut nec accipientium benevolentia quicquam profecerit: quibusque nihil dedisset, acerbiores inimicos haberet. In distributionibus autem munerum quotidie largior erat, cum præter spem videret orbos pueros ab Herode curari: quantumque illum peremptorum cædis pœniteret, prolis eorum miseratione significari.

2. Convocatis enim propinquis atque amicis suis, et pupillis astantibus cum lacrymis opplesset oculos, dixit: Horum quidem mihi patres fortuna quædam tristis eripuit, ipsos autem orbitatis misericordia cum natura commendat. Experiar itaque, ut etsi pater infortunatissimus fui, avus tamen sim providentior, et a quibus post me regantur, amicissimos mihi relinquam. Despondeo igitur filiam tuam Pherora maximo filiorum Alexandri, ut ei curator sis necessarius: tuo vero Antipater filio, Aristobuli filiam: eris enim hoc modo pater orbatæ. Sororem vero ejus meus Herodes accipiet, ex pontifice avo materno prognatus. Et de his quidem hoc sit judicium meum, neque id quisquam dirimat, qui me amabit. Precor autem etiam Deum bono regni mei, meorumque nepotum copulare nuptias, atque hos pueros placidioribus, quam patres eorum oculis aspicere.

3. Postquam hæc locutus est, flevit, et puerorum dexteras junxit, benignissimeque consalutatis singulis dimisit concilium. Statim diriguit Antipater, quantoque dolore affectus esset neminem latuit pupillorum. namque honorem apud patrem quoque sibi derogatum existimabat: iterumque de rebus cunctis periculum fore, si Alexandri filiis præter Archelaum etiam Pheroram tetrarcham adjutorem habere licuisset. Ad hæc reputabat odium suum, et orbitatis miserationem, qua tota gens flectebatur, quanto viventium puerorum studio, et quanta memoria mortuorum ipsius scelere tenerentur Judæi. Itaque omnimodo dirimere sponsalia statuit.

4. Et callide quidem patri surrepere timuit, sævienti acriterque vigilanti ad suspicandum, palam vero eum supplex adire ausus est, coramque deposcere, ne se honore privaret,

quo dignum esse judicasset, nudumque regis nomen habere vellet, regni autem substantiam penes alios esse. Nec enim posse rerum obtinere dominatum, si præter avum Archelaum, etiam Pheroras Alexandri filiis socer esset adjunctus. Instantissime vero precabatur quia numerosa esset regia progenies, nuptias permutari. Novem namque regi uxores erant, sed harum septem unde filios susceperat, ipsum Antipatrum ex Doride, Herodem autem ex Mariamne pontificis filia: itemque Antipam et Archelaum ex Malthace Samaritide, filiamque Olympiadem, quam frater ejus Josephus habuerat, ex Hierosolymitide vero Cleopatra Herodem et Philippum, necnon ex Pallade Phasaelum. Habebat autem filias quoque alias, Roxanen et Salomen, unam ex Phædra, et alteram ex Elpide: duasque uxores sine filiis, consobrinam et fratris filiam: et præter has Alexandri et Aristobuli sorores duas ex Mariamne. Cum igitur tanta prolis copia superesset, aliter nuptias jungi postulabat Antipater.

5. Rex autem perspecto ejus animo, quid de pupillis cogitaret, vehementer iratus est: quippe filiorum quos interfecerat casum reputans, verebatur ne etiam hi quandoque criminationum Antipatri præmium fierent. Sed tunc quidem sævioribus dictis eum protelat. Postea vero blanditiis ejus adductus, sponsalia reformavit: ac primum ipsi Antipatro Aristobuli filiam collocat, filium vero ejus jungit filiæ Pheroræ.

6. Hinc licebat advertere, quantum Antipatri valuerit adulatio, quod idem in simili causa impetrare Salome non potuit. hanc enim quamvis soror esset, atque hæc sæpe intercedente Julia uxore Cæsaris postulasset, Arabi Syllæo nubere non passus est: sed inimicissimam sibi fore juravit, nisi ab hoc studio destitisset. posteaque invitam Alexæ cuidam ex amicis suis in matrimonium dedit: ejusque filiarum unam Alexandri filio, alteram Antipatri avunculo tradidit. Natarum autem Mariamnes una sororis filium habebat Antipatrum, altera fratris Phasaelum.

CAP. XXIX.

SIC interrupta pupillorum spe Antipater, et pro sua commoditate affinitatibus junctis, expectatione certa nitebatur: adjectaque malignitati fiducia, nequaquam erat tolerabilis:

nam quia singulorum odium vitare non poterat, securitatem sibi ex terrore quærebat: cum præterea Pheroras ei veluti jam confirmato regi obsecundaret. Quin et mulierum conflata in aula conflictio novas turbas excitabat. Etenim Pheroræ uxor cum matre ac sorore sua, necnon et matre Antipatri, multa in regia insolenter agebat, ausa etiam duas regis filias contumeliose tractare: cui rei maxime ab Antipatro erat objecta. Itaque cum illi invisa essent, alias quidem morigeras habebant: sola vero Salome adversabatur eorum concordiæ: quodque non bono regis coirent, apud ipsum insimulabat. Cognita vero ejus delatione mulieres, quodque Herodes ægre tulisset, aperto quidem conventu et familiaritate abstinuerunt, contra vero et discordare inter se rege audiente simulabant: cum his adeo colluderet Antipater, ut palam Pheroram minime dubitaret offendere: occultos autem cœtus et nocturnas comessationes agebant: earumque consensionem fecit observatio firmiorem: cum horum nihil ignoraret Salome, sed Herodi cuncta nunciaret.

2. Ille autem ardens iracundia, maximeque adversus Pheroræ conjugem, quod eam præter cæteras accusaret Salome, advocato cognatorum amicorumque concilio, et alia multa mulieri et filiarum contumelias crimini dedit, quodque Pharisæis mercedem contra se præbuisset, fratremque sibi hostem reddidisset expugnatum venenis. Postremo conversus ad Pheroram, utrum, ait, se fratrem, an uxorem vellet optare? Cumque ille se citius vita dixisset quam conjuge cariturum, incertus quid ageret, ad Antipatrum sermonem contulit: ac ne cum Pherora vel ejus conjuge, aut quovis alio, qui ad eam pertineret, unquam colloqueretur edixit. Verum ille palam præcepta custodiens, in occulto cum his pernoctabat: metuensque observationem Salomes, per amicos in Italia degentes, ut Romam proficisceretur, effecit ipsorum perlatis literis, ubi Antipatrum aliquanto post tempore ad Cæsarem mitti oportere perscriberent. Igitur Herodes nihil moratus eum misit, cunctis quæ usui forent, magnaque pecunia liberaliter instructum; testamentumque una ei portandum dedit, in quo rex ipse Antipater inscriptus erat, et Antipatri successor Herodes, ex Mariamne pontificis filia procreatus.

3. Quin et Syllæus Arabs itidem Romam, neglecto Cæsaris præcepto, navigavit: de his cum Antipatro certaturus, de quibus cum Nicolao causam ante dixerat. Non leve autem cum Areta rege suo certamen habebat, cujus et alios amicos interfecerat, et Soemum in Petra oppido potentissimum, redemptoque Fabato procuratore Cæsaris fautore utebatur etiam in Herodem. Sed majore pecunia data Herodes Fabatum a Syllæo alienavit: ac per eum quæ Cæsar jusserat exigebat. Ille autem cum nihil dedisset, accusabat apud Cæsarem Fabatum, dispensatorem esse dicens, non quæ ipsi, sed quæ Herodi expedirent. Quibus commotus ad iracundiam Fabatus, adhuc autem apud Herodem in honore maximo habebatur, secretorum Syllæi proditor factus est: regique indicavit, quod Syllæus Corinthum ejus satellitem pecunia corrupisset, eumque asservari oporteret. Neque rex id facere dubitavit: quoniam Corinthus iste, licet in aula regis esset educatus, ex Arabia tamen fuerat oriundus. Igitur mox non illum solum corripi, sed etiam duos alios Arabas jussit apud eum repertos, unum Syllæi amicum, alterum Phylarchum. Qui subditi quæstioni, magna pecunia Corintho, ut Herodem occideret, persuasisse confessi sunt: atque etiam a Saturnino Syriæ rectore interrogati, Romam transmissi sunt.

4. At Herodes Pheroræ vehementius imminebat, ut repudiaret uxorem, neque quomodo mulierem plecteret inveniebat, cum multas in eam odii causas haberet, donec ipsum etiam fratrem cum ea supra modum indignatus ejecit. Pheroras autem æquo animo accepta injuria, in tetrarchiam suam recessit, juratus unum sibi exilii finem fore mortem Herodis, neque ad eum reversurum esse dum vixerit. Denique nec ægrotum quamvis sæpe accitus fratrem invisere voluit, cum quibusdam mandatis eum quasi moriturus vellet instruere. Sed ille quidem præter spem convaluit. Postquam autem Pheroras in morbum incidit, tum Herodis patientia demonstrata est. Nam et venit ad eum, et humanissime curatum voluit: sed morbum superare non quivit: intra dies enim paucos est mortuus. Quem licet usque ad ultimum vitæ diem dilexisset Herodes, tamen quod illum quoque veneno peremisset, fama vulgatum est. Verum ejus corpore in Hierosolymam depor-

tato, luctum maximum cunctæ genti denunciavit, clarissimaque funus sepultura dignatus est. Unus quidem interfector Alexandri et Aristobuli hunc exitum vitæ sortitus est.

CAP. XXX.

TRANSIIT autem in Antipatrum autorem pœna sceleris, ex interitu Pheroræ nacta principium. Quidam enim ex ejus libertis, cum regem tristes adiissent, fratrem ipsius Pheroram veneno interceptum esse dicebant. Nam quendam ei cibum obtulisse conjugem suam, et non eo quo solebat modo conditum: eoque sumpto illum morbo protinus esse correptum. Venisse autem ante biduum, matris ac sororis ejus accitu, quandam veneficam mulierculam ex Arabia, ut venenum Pheroræ conficeret amatorium: et pro amatorio dedisse mortiferum Syllæi consilio: namque illi notam fuisse.

2. Perculsus igitur plurimis suspicionibus rex, ancillas et nonnullas libertinas quæstioni subjecit. Ibique tum exclamat aliqua doloris impatiens, Deus cæli terræque rector, in matrem Antipatri, quæ horum nobis malorum causa est, vindicet. Hoc rex initium nactus, persequebatur ulterius indaginem veritatis. Mulier vero et matris Antipatri familiaritatem cum Pherora ejusque mulieribus, et occultos eorum conventus aperuit: quodque Pheroras et Antipater redeuntes a rege, tota cum illis nocte potare soliti essent, servis omnibus exclusis et ancillis. Una quidem libertinarum hæc indicavit.

3. Cum autem ancillæ separatim singulæ torquerentur, patuit omnium dicta congruere, qua de causa Romam quidem Antipater ex composito, Pheroras vero trans flumen secedere curavisset. Nam sæpe illos in sermone dixisse, quod post Alexandrum et Aristobulum ad ipsos eorumque conjuges transiturus esset Herodes. Nec alicui posse parcere, qui Mariamnæ ejusque filiis minime pepercisset: ideoque melius esse, ab hac belua quam longissime fugere. Sæpe autem dixisse matri Antipatrum conquerentem, quod cum ipse jam canus esset, pater in dies singulos juvenesceret, seque fortasse prius quam regnare incipiat moriturum: aut si unquam ille decesserit (quando autem istud futurum?) voluptatem sibi successionis omnino fore brevissimam. Pullulare præterea hydræ capita, hoc est Alexandri et Aristobuli

filios: sibi autem filiorum quoque spem ademptam esse patris injuria: qui non eorum quenquam post mortem suam regni successorem, sed Mariamnes filium scripsisset hæredem. Qua quidem in re prorsus eum senectute delirare, si testamento suo standum arbitraretur; se namque ut ex ejus progenie nemo superesset curaturum. Quinetiam cum omnes patres, quibus invisi unquam filii fuerunt, odio vincat, plus tamen eum etiam fratres odisse. Denique nuper sibi ne cum Pherora colloqueretur, centum talenta donasse: atque cum Pheroras diceret, quid enim per nos lædebatur? respondisse Antipatrum, utinam cunctis ablatis nudos se dummodo vivos relinqueret. Verum hoc nequaquam fieri posse, ut tam pestiferam bestiam quisquam effugiat, sub qua nec amicis esse palam liceret. Denique nunc occulte, inquit, convenimus: licebit autem aperte, si virorum spiritum manusque habeamus.

4. Hæc in tormentis ancillæ prodiderunt: et quod Pheroras cum illis Petram fugere cogitasset. Ut omnibus autem dictis Herodes crederet, centum talentis effectum est. De his enim soli Antipatro dixerat. Igitur ante alios in Doridem Antipatri matrem furor ejus erumpit: eamque omni ornatu, quem illi donaverat, spoliatam, multis comparato talentis, expellit. Deinde ira deposita, Pheroræ mulieres a tormentis recreabat. Timore autem pavidus erat, et ad omnes suspiciones excitabatur: multosque innocentes, metu ne quem nocentium prætermitteret, in tormenta ducebat.

5. Hinc ad Samaritam se convertit Antipatrum, qui procurator erat Antipatri, et ex illius tormentis comperit, necandi sui causa ex Ægypto Antipatrum venenum malum petiisse, per quendam Antiphili amicum: idque ab eo Antipatri avunculum accepisse Theudionem, ac Pheroræ tradidisse, cui mandasset Antipater ut Herodem occideret, dum ipse Romæ abesset, ac suspicione careret: Pheroram vero venenum uxori suæ dedisse servandum. Itaque hanc evocatam, statim rex quod acceperat afferre jubet. Illa vero quasi allatura egressa, de tecto se præcipitem dedit, ut eo modo probationes et regis tormenta præveniret. Sed Dei providentia, sicut apparet, quæ ab Antipatro pœnas repeteret, non in caput, sed in diversam delata partem, periculum mortis evasit. Portataque

ad regem, ubi resipiscere potuit (nam casus eam perturbaverat) quamobrem sepræ cipitasset interrogata; adjurante rege, quod vera dicenti remittere tomne supplicium, sin falsa promere maluisset, corpus ejus tormentis absumeret, neque sepulturæ quicquam relinqueret;

6. Paulisper tacuit. deinde inquit, Secreta custodio, cum Pheroras obierit, Antipatro qui nos omnes perdidit servitura? Audi rex, et tecum Deus testis mihi veritatis, qui falli non potest. Cum Pheroræ morituro lacrymans assiderem, tunc ille me ad se vocavit: En multum, inquit, conjunx de fratris erga me animo sum deceptus. Nam qui sic me diligeret, invisum habui, et necare cogitavi: qui tanto nunc mei, quamvis necdum mortui, dolore confunditur. Sed ego quidem impietatis precium fero: tu vero quod in eum servas relictum nobis ab Antipatro venenum, huc affer propere, meque vidente consume, ne ad inferos quoque ultricem hujus sceleris conscientiam deferam. Ita ut jussit attuli, et magnam quidem veneni partem sub obtutibus ejus in ignem effudi: modicum vero mihi propter dubios casus, et quæ te metuerem, reservavi.

7. His dictis, illa quidem omnino paululum quiddam veneni habentem pyxidem profert: rex vero in matrem fratremque Antiphili contulit quæstionem. Verum hi quoque Antiphilum ex Ægypto attulisse pyxidem fatebantur. illumque venenum a fratre apud Alexandriam exercente medicinam accepisse dicebant. Totum autem regnum circumeuntes Alexandri et Aristobuli manes, ipsi erant incertarum rerum exploratores atque indices, et a suspicionibus remotissimos ad probationes trahebant. Denique etiam pontificis filiam Mariamnem consciam esse maleficiorum patuit. Hoc enim tortis ejus fratribus demonstratum est. Rex autem matris audaciam filii quoque pœna coercuit. Nam quem illa pepererat Herodem, patri successorem scriptum ex testamento delevit.

CAP. XXXI.

POST hæc etiam Bathyllus novissima consiliorum Antipatri fides documentis accessit. Namque is erat quidem libertus ejus: aliud autem venenum ferens, hoc est, aspidum virus, advenerat, aliorumque serpentum succos: ut si prius

fuisset invalidum, hoc se Pheroras cum sua conjuge in regem armaret. Idem vero præter susceptam contra salutem patris audaciam, velut operam succisivam, habebat epistolas adversum fratres compositas ab Antipatro. Erant autem Romæ in studiis Archelaus et Philippus, jam adolescentuli, magnique animi, regis filii, quos Antipater velut imminentes spei suæ removere festinans, quasdam in eos literas ipse finxit, amicorum nomine Romæ degentium. Nonnullis autem corruptis scribere persuasit: quod multis patrem maledictis carperent, ac de Alexandri et Aristobuli nece manifeste quererentur, seque accitos esse graviter ferrent: jam enim pater eos redire præceperat, idque maxime solicitabat Antipatrum.

2. Quinetiam prius quam proficiscerentur, in Judæa constitutus Antipater, ejusdem modi contra eos Romæ literas mercabatur: patremque adeundo vitandæ suspicionis causa fratres purgare simulabat: quædam falso scripta, quædam vero adolescentiæ peccata esse commemorans. Quo quidem tempore scriptoribus epistolarum, quas in fratrum perniciem simulabat, plurimis pecuniis datis, sumptuum confundere tentabat indicia, vestem preciosam variaque stragula, poculaque argentea necnon et aurea comparando, aliaque plurima instrumenta, ut preciorum magnitudine mercedes falsariis erogatas celaret. Denique ducenta talenta retulit expensa, et eorum maxima fuit occasio causa Syllæi. Universis autem malis tunc minoribus majore contectis, cum omnia quidem tormenta de patricidio, epistolæ vero de iteratis fratricidiis conclamarent, nemo tamen ex Judæa venientium, quo loco fortunæ domus essent ei nunciavit, quamvis inter scelus probatum et ipsius reditum septem mensium intervalla fluxissent. Ita erat invisus omnibus. Fortasse autem etiam quibus indicandi voluntas fuit per interfectorum fratrum manes obmutescebant. Denique Roma literas misit, continuo se venturum esse, quodque honorifice dimissus esset a Cæsare nuncians.

3. Rex autem insidiatorem manibus tenere desiderans, timensque ne si quid præscisset, forte caveret, ipse quoque literis benevolentiam simulans, et alia familiarissime scripsit, et ut reversionem suam maturaret oravit. Nam si properasset, matris suæ quoque offensionem posset componere, quam

expulsam esse non ignoravit Antipater. Primam quidem jam de morte Pheroræ susceperat epistolam apud Tarentem, eumque vehementer luxerat: id autem nonnullis de patruo laudabile videbatur: sed quantum intelligi datur, causa doloris erat, quod insidiæ pro voto non cesserant: neque tam Pheroram flebat, quam maleficiorum ministrum. Præterea metus eum quidem ob ea quæ confecerat occupabat, ne quando forte deprehenderetur venenum. Tunc autem in Cilicia patris epistola sibi reddita quam supra memoravi, statim quidem festinabat: sed postquam in Celenderin delatus est, subit eum quædam materni casus cogitatio, anima jam per semetipsam divinante. Et amicorum quidem prudentiores ei suadebant, ne prius patrem conveniret, quam pro certo cognosceret, quibus ex causis matrem suam repudiasset: namque timere, ne forte criminibus matris adderetur. Minus autem prudentes, et visendæ patriæ cupidi magis, quam quid Antipatro esset utile considerantes, ut properaret monebant, ne ex ipsa mora et patri causam pravæ suspicionis, et occasionem præberet calumniantibus. Nunc enim si quid motum est, in absentem esse factum: nec enim præsente illo quenquam id ausurum fuisse. Absurdum autem videri, propter suspiciones incertas certis bonis carere, neque mature se patri reddere, ab eoque regnum accipere, quod solo ipso niteretur. Paruit his Antipater, impellente fortuna, transmissusque in Sebastum Cæsariæ portum defertur.

4. Occurrit autem illi præter opinionem maxima solitudo, cum omnes eum devitarent, nullusque auderet accedere. Nam etsi semper æque invisus erat, odio tamen ut proderetur tunc data libertas est. Multos autem avertebat ex rege formido, quoniam cunctas jam civitates de Antipatro fama repleverat, solusque de se quid ageretur Antipater ignorabat. Nec enim vel clarius eo quisquam deductus est, cum Romam navigaret, vel ignobilius inde susceptus est. Enimvero clades ille domesticas intelligens, calliditate celabat, metuque pene mortuus, vultu confidentiam simulabat. Et neque fugæ spes ulla erat, neque circumstantibus malis emergere poterat: certumque nihil ei de domo, ne ibi quidem nunciabatur: id enim regis interminatio prohibuerat. Unde interdum etiam spes eum pertentabat hilarior, aut nihil esse deprehensum, aut si

quid esset, hoc sese impudentia sua diluturum, ac dolis, quæ sola instrumenta salutis haberet.

5. Itaque his armatus, sine amicis in regiam venit, qui a prima janua cum injuria sunt repulsi. Forte autem Varus Syriæ rector intus aderat. Ingressus inde ad patrem, confirmatusque audacia, velut ejus salutandi causa, propius accedebat: cum ille objecta manu, et capite declinato, exclamat: Et hoc parricidæ est, ut me amplexari velis, qui tot maleficiis involutus sis. Dispereas, impium caput, neque me attingas, prius quam criminibus te exuas. Dabo enim tibi judicium et judicem, qui opportune præsto est, Varum. Abi, et quemadmodum te purges in diem crastinum meditare. nam et tempus indulgeo calliditatibus tuis. Ad hæc metu obstupefactus Antipater, quia respondere nihil potuit, reversus est. Cum autem ad eum venissent mater et uxor, cunctas ei probationes exposuerunt. Tumque recepta mente, quo pacto sese defenderet cogitabat.

CAP. XXXII.

POSTERO autem die rex adhibito propinquorum atque amicorum concilio, Antipatri quoque amicos vocat. Ipse autem cum Varo residens, cunctos indices jussit adduci, in quibus erant etiam servi matris Antipatri quidam pridem comprehensi, qui ab ea literas ad eum deportaverunt hujuscemodi: Quoniam illa omnia patri tuo cognita sunt, cave ne ad eum venias, nisi aliquod auxilium a Cæsare impetraveris. Itaque his una cum aliis introductis, ingreditur Antipater. Cumque pronus ante pedes patris cecidisset: Oro, inquit, pater, ne quid de me præjudices, sed integras aures satisfactioni meæ præbeas. Demonstrabo enim me innoxium, si tu velis.

2. Ille autem magna voce imperato ei silentio, ad Varum locutus est: Quod et tu Vare, et quivis justus judex, Antipatrum morte dignum judicaverit, certo scio. Vereor autem ne mea quoque tibi sit invisa fortuna, omnique calamitate dignum deputes, qui tales filios genuerim. Atqui hoc tibi magis miserandus videri debeo, quod erga tam scelestos indulgentissimus pater fui. Nam illis prioribus adhuc adolescentulis regnum detuleram, eosque Romæ educatos amicos Cæsaris feceram: sed quos aliis invidendos regibus æmu-

landosque constitui, meæ salutis hostes inveni, quorum tamen interitus Antipatro magis profuit. Isti enim quod juvenis et successor meus futurus esset, maxime securitas quærebatur. at vero hic belua, patientia mea supra quam satis erat, expletus, in me satietatem suam profudit: eique diu vivere sum visus, meamque senectutem graviter tulit, rexque fieri non nisi parricidio passus est, quæ quidem profecto novi qua ratione cogitavit: quod eum ex agro abjectum reduxerim, et exclusis quos mihi regina pepererat filiis, regni mei vicarium declaraverim. Equidem tibi Vare confiteor meæ mentis errorem. Ego illos contra me filios irritavi qui Antipatri gratia spes eorum justas abrupi. Quid enim tantum de illis, quantum de isto bene sum meritus? cui vivus etiam potestatem meam pene concessi: aperte autem regni successionem testamento reliqui, et præter destinatos ei separatim quinquaginta reditus talentorum, sumptum passim mea pecunia subministravi: ac nuper Romam quoque navigaturo dedi trecenta talenta, quemque solum ex omni familia mea, tanquam patris servatorem, Cæsari commendavi. Aut quid illi tantum sceleris, quantum Antipater admiserunt? quodve de his habui indicium, quale demonstravit hujus insidias? etiam approbo, quia ausus est aliquid parricida, rursumque veritatem dolis sperat obtegere: tibi Vare cavendum: nam ego istam beluam novi: et quam sit verisimilia dicturus, jam nunc prospicio, fletusque simulatos. Hic est qui me quondam monebat, ut vivum Alexandrum caverem, neque meum corpus omnibus crederem. Hic est qui usque ad cubile meum solebat ingredi, et circumspicere, ne quis mihi forte parasset insidias. Hic somni mei custos erat, et securitatis dator, qui consolaretur luctum peremptorum, et viventium fratrum benevolentiam dijudicaret: hic propugnator et satelles meus. Quum ejus calliditas Vare in mentem venit, et quemadmodum singula simulasset, vix me credo vivere, tamque gravem insidiatorem quo pacto effugerim miror. Verumtamen quia fortuna quædam excitat contra me domum meam, mihique amicissimi semper infensi sunt: ego quidem fatorum iniquitatem flebo, et mecum ipse solitudinem gemam. Nemo autem qui meum sanguinem sitierit elabetur, etiamsi per omnes filios meos indicia ventura sint.

8. Hæc dicens, ipse quidem interrupto sermone tacuit, dolore confusus. Nicolaum autem unum ex amicis probationes jussit exponere. Inter hæc autem Antipater sublato capite, cum prostratus ante patris pedes maneret, exclamat: Tu pater meas partes defendisti. Nam quomodo ego parricida, quem tu semper servatorem te habuisse commemoras? Aut si ficta, ut dicis, simulataque mea pietas fuit, cur in aliis tam callidus, in hoc adeo demens fui, ut non intelligerem, quod si homines lateret tanti sceleris cogitatio, cælestem latere judicem omnino non posset, qui ubique præsto esset, et cuncta conspiceret? An fratrum exitus ignorabam, quos ob id Deus ultus est, quia tibi male cogitaverant? Quid autem fuit cur me tua salus offenderet? Spes regni? Sed regnabam. Odii suspicio? Sed diligebar. An ex te metus aliquis? Quin tui servans, aliis timendus eram. Fortassis egestas causa fuit? Multo minus. Quis enim magis expensarum habuit potestatem? Si autem omnium hominum perditissimus essem, immanisque bestiæ animum gererem, certe mansueti patris beneficiis vincerer: quem, sicut tu dixisti, reduxeris, totque filiis anteposueris, vivusque regem declaraveris, aliorumque bonorum magnitudine reddideris invidendum. ô me miserum acerbissimamque peregrinationem meam, quam longum livori tempus magnumque insidiantibus spatium præbui. Sed tamen tibi pater tuisque rebus abieram, ne Syllæus tuam contemneret senectutem. Roma mihi testis est pietatis, et princeps orbis terræ Cæsar, qui me patris amatorem sæpe vocitabat. Accipe pater has ejus literas, hæ fictis in me criminationibus veriores. his me defendo. hæ affectus erga te mei argumenta certissima. Recordare quam invitus hinc navigaverim, latentes in regno contra me inimicitias non ignorans. Tu pater imprudens me perdidisti, tu compulisti ut darem accusandi tempus invidiæ. Verum ad indicia veniam. Ecce adsum, terra marique nihil usquam parricida perpessus. Sed nondum me hoc argumento diligas, nam et apud Deum, et apud te pater condemnatum me esse scio. Condemnatus autem deprecor, ne aliorum tormentis fidem habeas: in me feratur ignis, per viscera mea pergant instrumenta pœnarum, ne parcas scelesto corpori. Nam si parricida sum, tormentorum expers mori non debeo. Talia cum

lacrymis ac ejulatu vociferans, et omnes alios, et Varum ad misericordiam provocavit: solum autem Herodem, quo minus fleret, iracundia continebat, documentis veris intentum.

4. Ibi autem Nicolaus, jussu regis multa de Antipatri calliditate præfatus, et misericordiæ spem abstulit, et atrocissimam accusationem instituit, cuncta quidem regni maleficia ascribens: maxime vero fratrum interitum, quos ipsius calumniis interfectos esse demonstrans, etiam superstitibus eum insidiari quasi successionis captatoribus affirmabat. Nam qui patri venenum parasset, multo minus a fratribus abstineret. Cum autem ad veneni probationem venisset, per ordinem proferebat indicia, etiam de Pherora crimen exaggerans, veluti illum quoque Antipater fratricidam fecisset, corruptisque regis amicissimis, scelere omnem domum replevisset. Atque ita multis aliis dictis et probatis peroravit.

5. Varus autem cum respondere jussisset Antipatrum, et ille nihil amplius elocutus, quam, Deus testis est innocentiæ meæ, silensque jaceret, venenum petiit, idque cuipiam damnatorum capitis ex custodiis bibendum dedit: eoque statim mortuo, quædam in secreto cum Herode sermocinatus, gesta in concilio Cæsari scripsit: posteroque die inde discessit. Nihiloque minus rex Antipatro vinculis tradito, cladis suæ nuncios ad Cæsarem misit.

6. Post hæc Salomen appetisse insidiis arguebatur Antipater. Quidam enim e servis Antiphili Roma venerat, epistolas ferens cujusdam Acmes nomine, ancillæ Juliæ: quibus ad regem scriptis, indicaverat Salomes epistola inter literas Juliæ reperta, clam ei benevolentiæ causa misisse. Ipsius autem Salomes epistolis et maledicta in regem acerbissima, et accusatio maxima continebantur. Sed hæ ab Antipatro erant fictæ: isque Acmen pecunia corruptam, ad Herodem eas mittere persuaserat. Epistola enim ejusdem mulierculæ ad ipsum scripta id prodidit, cujus verba hæc sunt: Sicut voluisti patri tuo scripsi, et alias epistolas misi, certo sciens, regem sorori suæ minime posse parcere, si eas recitavit. Bene autem facies, si consummatis omnibus, pollicitationum tuarum memor fueris.

7. Hac epistola et quæ in Salomen sunt composita deprehensis, regem subiit cogitatio, ne forte etiam Alexander falsis

epistolis fuisset oppressus: quodque pene sororem propter Antipatrum occidisset, anxius erat. Itaque non est ultra cunctatus, quo minus ab eo sumeret omnium causa supplicium: sed ne propositis satis faceret, gravi morbo impeditus est. De Acme tamen ancilla, et in Salomen fictione conflata, dedit literas ad Cæsarem. ac propterea testamento mutato, exemit nomen Antipatri, regemque scripsit Antipam, præteritis Archelao et Philippo natu majoribus. nam et hos Antipater insimulaverat. Cæsari autem post alia pecuniaria munera mille talenta, et uxori ejus ac filiis, itemque amicis et libertis, prope quinquaginta: cæterisque omnibus agrorum et pecuniarum non parum distribuit, ac sororem Salomen luculentissimis donis honoravit. In testamento quidem ista correxit.

CAP. XXXIII.

MORBUS autem ingravescebat, quod eum senectus pariter ac mœror urgeret, et annos jam septuaginta natus esset: et filiorum cladibus animum adeo habebat afflictum, ut nec bona valetudine quicquam jucunditatis admitteret. Acriorem autem faciebat ægritudinem, quod Antipater viveret. Hunc enim non obiter et aliud agens, sed cum ipse convaluisset, cogitabat occidere.

2. Ad has ei calamitates accidit etiam populi quidam tumultus. Erant in civitate sophistæ duo, qui summe scire leges patrias videbantur: et propterea per omnem gentem maxima gloria prædicabantur: Judas filius Sepphoræi, et alter Margali Matthias. Hos non pauci adolescentium sectabantur, cum leges exponerent, et in dies singulos puberum exercitum congregabant. Qui cum regem audissent mœrore ac morbo tabescere, apud notos loquebantur, opportunum jam tempus esse, ut Deus vindicaretur, fabricataque adversus leges patrias opera destruerentur. Siquidem in templo nefas sit imagines, aut vultus, aut cujuslibet animalis cognomine simulacrum haberi. Hoc propterea dicebatur, quod supra maximam portam templi Aquilam collocaverat auream. Eumque tunc monebant sophistæ ut tollerent, pulchrum esse dicentes, etiam si quod inde periculum immineret, pro legibus patriis mori non recusare: sic enim decentibus et animam immortalem, et bonarum rerum sensum perseverare perpetuo:

minus autem fortes, et sapientiæ suæ nescios amare animam imperitia: magisque morbo cupere, quam virtute defungi.

3. Dum hæc illi dissererent, rumor subito pervagatur, regem fere jam mori: unde etiam confidentius adolescentes coronam adorti sunt: ipsoque meridie, quum plurima multitudo versaretur in templo, crassis demissi funibus, Aquilam ex tecto auream securibus abscindebant. Qua re statim regis duci nunciata, non parva ille manu comitatus ad templum cucurrit: et prope ad quadraginta juvenes comprehensos regi exhibuit. Qui primum interrogati, an Aquilam ipsi auream concidere ausi essent, fecisse confessi sunt: deinde quo jubente, lege patria responderunt. Cum vero, quid exultarent tantum, quibus mors immineret, ab his quæreretur: quia post mortem bonis plurimis frui sperarent, asseruerunt.

4. His itaque rex commotus, magnitudine iracundiæ morbum superat, atque in concionem procedit. Deinde multum in eos quasi sacrilegos invectus, et quod occasione legis patriæ quædam majora tentassent, velut impios supplicio dignos esse judicavit. Populus autem metuens, ne per multos quæstio iret, precabatur, ut primum facinoris suasoribus, deinde in eo deprehensis pœnæ subditis, cæteris indignationem remitteret. Tandem igitur exoratus, et ipsos rex qui funibus demissi erant cum sophistis vivos incendi, et reliquos qui una comprehensi sunt, obtruncandos carnificibus tradidit.

5. Hinc totum ejus corpus morbo occupatum variis doloribus differebatur. nam febris quidem non mediocris erat: prurigo autem intolerabilis habebat omnem corporis superficiem. Assiduis autem vexabatur coli tormentis, pedesque tanquam ex intercutis vitio tumuerant. Quin et inflatio ventriculi, putredoque virilis membri vermiculos generans, ac præterea creber anhelitus, et irrupta eum suspiria, membrorumque omnium contractio fatigabat: ut qui hæc ad divinitatem referrent, ultionem eam esse dicerent sophistarum. Ille autem, quamvis cum tot morborum cruciatibus luctaretur, vitæ tamen cupidus erat, et remediis excogitatis salutem sperabat. Denique Jordanem transgressus, apud Calliroen aquis calidis utebatur, quæ in lacum feracem bituminis, qui Asphaltites

vocatur, effluentes, præ dulcedine potui sunt. Ibi autem corpus ejus, quod medicis oleo calidiori foveri placuerat, in solium plenum demersum ita dissolutum est, ut etiam lumina quasi mortuus resoluta torqueret. Deinde perturbatis qui eum curabant, ad clamorem quidem illorum respicere visus est. desperata vero salute, militibus quinquagenas drachmas, multamque pecuniam rectoribus atque amicis dividi jussit.

6. Cum autem rediens ad Hierichunta venisset, atra jam bili correptus, et pene ipsi morti minabatur, factumque nefarium excogitavit. Collectos enim cujusque vici ex omni Judæa nobiles, in locum cui nomen est Hippodromus, concludi præcepit. Deinde Salome sorore et Alexa marito ejus ad se vocatis: Scio, inquit, mortem meam festis gaudiis celebraturos esse Judæos. Verum per alios lugeri potero, et præclarissimos honores sepulturæ assequi, si quæ præcipio feceritis. Hos viros qui habentur in custodia, cum animam efflavero, statim militibus circumdatos occidite: ut etiam invita omnis mihi Judæa, omnisque domus illacrymet.

7. Et simul his mandatis, legatorum quos Romam miserat, epistolæ sunt allatæ, quibus Acmen ancillam Juliæ jussu Cæsaris interemptam, et Antipatrum morte damnatum esse indicabatur. Quin et si pater eum in exilium dare mallet, id quoque permisisse Cæsarem, scriptum erat. Herodes autem paululum hoc nuncio recreatus, doloribusque rursum victus (nam inedia tussisque pariter violentia distendebatur) fatum prævenire conatus est: sumptoque malo, etiam cultellum poposcit: sectum enim comedere consueverat. Deinde circumspecto ne quis arbiter impediret, tanquam se percussurus dexteram sustulit. Cum vero Achiabus consobrinus ejus accurrisset, manumque continuisset, ululatus maximus in regia statim, quasi rex mortuus esset, excitatus est. Eoque propere audito, Antipater fiduciam recepit: lætusque jam custodes promissa etiam pecunia, rogabat, ut se solverent, atque dimitterent: quod eorum princeps non solum ne fieret obstitit, sed etiam regi velociter nunciavit. Ille autem fortius exclamans, quam vires ægrotantis valebant, continuo satellitibus missis occidit Antipatrum: mortuumque sepeliri præ-

cepit in Hyrcanio. Deinde rursum corrigit testamentum, et successorem quidem Archelaum natu maximum Antipæ fratrem scripsit, tetrarcham vero Antipam.

8. Post interitum autem filii quinque diebus exactis moritur: annos quidem trigintaquatuor, ex quo interfecit Antigonum, regno politus: triginta vero septem, postquam rex a Romanis declaratus est. Et in aliis quidem omnibus, secunda fortuna usus est, si quis alius. Regnum enim quod privatus sibi quæsierat, tanto conservatum tempore, filiis suis reliquit. In rebus autem domesticis infelicissimus fuit. Salome autem, antequam resciret mortem regis exercitus, cum marito progressa, vinctos absolvit, quos occidi mandaverat: ipsum dicens mutasse consilium, et unumquenque jussisse domum dimitti. Atque ita post horum abitum militibus indicatur. Quibus in concionem cum alia turba in amphitheatrum apud Hierichunta collectis, Ptolemæus anuli regis custos, quo signare solitus erat, et fortunatum illum cœpit dicere, et multitudinem consolari. Relictamque ab eo militibus epistolam recitavit, in qua multum rogabat, ut benevolo animo successorem suum foverent. Deinde post epistolam testamentum legebat, in quo Philippum quidem hæredem Trachonis, proximarumque regionum: tetrarcham vero, sicut supra diximus, Antipam: regem autem Archelaum scripserat: eidemque anulum ad Cæsarem ferre mandaverat, assignatamque regni administrati notitiam. Omnium namque dispositionum suarum dominum et confirmatorem Cæsarem esse voluit, cætera vero servari juxta superius testamentum.

9. Quo perlecto, confestim clamor secutus est omnium Archelao gratulantium: militesque per cuneos et populus adeuntes, suamque promittebant, deique benevolentiam precabantur. Hinc ad sepeliendum regem operam contulerunt. Nihil autem munificentiæ prætermisit Archelaus, sed omnem ornatum extulit regium in funeris pompa ducendum. Lectus quippe totus erat gemmis auroque distinctus, totus autem purpura variatus, corpusque super eum velatum itidem purpura. Capiti autem diadema erat impositum: corona vero desuper aurea, sceptrumque in dextera, et circa lectum filii cum propinquis. præterea satellites agmenque Thracium,

Germanique et Galli, velut ad bellum instructi omnes antecedebant. Cætera vero militum manus armata, ducesque suos ordinumque principes sequebantur decenter. Quingenti autem servi ac liberi odores ferebant: corpus autem per ducenta stadia portatum est in castellum Herodion: ibique secundum ipsius regis mandata sepultum est. Et Herodis quidem regis hic finis fuit.

FLAVII JOSEPHI

DE BELLO JUDAICO

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

TURBARUM autem novarum principium fuit, Archelao Romam proficiscendi necessitas. Diebus enim septem in lugendo patrem consumptis, epulisque feralibus prolixe populo exhibitis, (hic autem mos apud Judæos necessario multos ad inopiam redegit: nam qui eum neglexerat, impius æstimabatur) candida veste indutus procedit ad templum. Ibique variis favoribus exceptus a plebe, ipse quoque in excelso tribunali, solioque aureo residens, humanissime vulgus admisit: eisque et quod sepulturam patris sedulo curavissent, gratias egit, et quod sibi quasi certo jam regi, magnos honores habuissent. Verum se tamen ait non potestate solum interim, sed etiam ipso regis nomine temperare, donec a Cæsare sibi confirmata fuerit successio, qui etiam testamento rerum esset omnium dominus constitutus. Idcirco enim se apud Hierichunta voluntati exercitus restitisse, cum sibi diadema voluisset imponere. Cæterum pro alacritate ac benevolentia, æque militibus ac populo plenam se vicissitudinem relaturum, si ab his quorum etiam esset imperium, certus rex declaratus fuisset: studiumque sibi esse, ut erga illos rebus omnibus patre melior appareret.

2. His gavisa multitudo, statim ejus mentem magnis tentare petitionibus cœpit. Namque alii tributa levari, alii vectigalia tolli, quidam solvi custodias acclamabant. Cunctis autem postulatis in gratiam populi facile annuebat Archelaus. Deinde celebratis hostiis, cum amicis erat in epulis. Ecce autem subito post meridiem congregati non pauci novarum rerum studiosi, ubi communis luctus de rege cessavit, propria lamenta suscipiunt, flentes eorum casum, quos propter absci-

sam ex porta templi aquilam auream Herodes morte damnaverat. Dolor autem non occultus erat, sed clarissimis questibus, fletuque justo et planctu civitas personabat, virorum causa videlicet quos pro templo ac legibus patriis interiisse dicebant. Eorum autem mortis pœnas, ab illis quos Herodes pecunia donasset, repetendas esse clámitabant: ac primum, quem is constituerat pontificem rejiciendum, aliumque pietate præstantem, magisque purum optari debere.

3. Quibus etsi movebatur Archelaus ad ultionem, tamen eum profectionis festinatio continebat, metuentem, ne sibi multitudinem reddidisset inimicam, motu ejus impediretur. Quamobrem monendo magis quam vi experiebatur sedare turbatos: missoque magistro militum, ut quiescerent, eos rogabat. Sed illum seditionis authores, ubi ad templum venit, prius quam verbum faceret, lapidibus proturbarunt: et aliis post eum mulcendi sui gratia missis, multos enim legabat Archelaus, iracunde omnia responderunt: neque si numero aucti fuissent, otiosi fore videbantur. Itaque instante azymorum die festo, qui apud Judæos Pascha vocitatur, plurima victimarum copia plenus, infinita quidem ad templum ex agris multitudo religionis causa descendit, cum illi qui sophistas lugebant in templo consisterent, nutrimenta seditioni quærentes. Hoc autem metu Archelaus, antequam omnem populum morbus iste corrumperet, cohortem militum et tribunum, qui etiam seditionis principes comprehenderent, eo dirigit: contra quos omne vulgus excitatum, multos lapidum ictibus interfecit: saucius vero tribunus vix elabitur. Et illi quidem statim, veluti nihil mali actum esset, ad celebranda sacra conversi sunt. Sed Archelao sine cæde jam multitudo comprimi non posse videbatur. quamobrem totum illis immisit exercitum, pedites per civitatem simul omnes, equitesque per campum: qui cum sacrificiis occupatos singulos invasissent, prope ad tria millia hominum occidunt: reliquam vero manum per montes proximos disjecerunt. præcones autem sequebantur Archelaum, jussu ejus unumquemque, ut domum recederet, admonendo: Itaque cuncti neglecta diei festivitate abiere.

CAP. II.

IPSE autem cum matre, necnon et Popla, et Ptolemæo,

et Nicolao amicis, ad mare descendit: relicto Philippo regni procuratore, itemque rerum familiarium curatore. Una vero egressa est cum filiis suis Salome, fratrisque regis filii, generque, specie velut Archelao ad obtinendam successionem adjumento futuri: certa vero causa, quæ contra leges in templum admissa fuerant, delaturi.

2. Interea fit illis Cæsareæ obviam Sabinus Syriæ procurator, ad Judæam veniens, ad pecunias custodiendas Herodis, quem ulterius progredi Varus inhibuit, multis accitus Archelai precibus, intercedente Ptolemæo. Et tunc quidem Sabinus in gratiam Vari, neque ad arces venire properavit, neque thesauros paternæ pecuniæ clausit Archelao: sed usque ad cognitionem Cæsaris se otiosum esse pollicitus, apud Cæsaream commorabatur. Postea vero quam sibi obstantium unus Antiochiam petiit, alter, hoc est, Archelaus Romam navigavit, mature profectus in Hierosolymam, regiam tenet: custodumque principibus, itemque dispensatoribus evocatis, rationes pecuniarum discutere conabatur, et arces occupare tentabat. Non tamen immemores Archelai mandatorum custodes erant, sed in observando singula quæque perseverabant, causam custodiæ magis Cæsari quam Archelao tribuentes.

3. Ad hoc autem Antipas quoque de regno certabat, posteriore superius Herodis testamentum firmius esse defendens, in quo rex ipse Antipas fuerat scriptus: eique se tam Salome quam multi alii cognati, qui cum Archelao navigarant, suffragio fore promiserant. Ducebat autem secum matrem, fratremque Nicolai Ptolemæum, in quo pro fide apud Herodem probata, nonnihil videbatur esse momenti. Namque illi fuerat amicorum carissimus. Oratori autem Irenæo propter dicendi acrimoniam plurimum confidebat. unde etiam qui se monuerant, ut Archelao pro ætatis merito et secundi testamenti voluntate cederet, audiendos esse non censuit. Romæ vero migraverunt ad eum cunctorum studia propinquorum, quibus invisus erat Archelaus, quique præcipue liberi omnes suique juris esse cupiebant, et aut Romano magistratu administrari, aut si hoc non impetrarent, Antipam regem habere.

4. Ad hoc etiam Sabini ope nitebatur Antipas, qui Archelaum per epistolas accusaverat apud Cæsarem, Antipam vero

multum laudaverat. Itaque digesta crimina Salome et cæteri, qui cum ea sentirent, Cæsari tradiderunt, et post eos Archelaus gestorum suorum perscripta capitula, patrisque anulum per Ptolemæum, rationesque administrationis intromisit ad Cæsarem. Ille autem secum præmeditans ea, quæ ab utraque parte dicerentur, ubi et regni magnitudinem, multitudinemque redituum animadvertit, atque insuper Herodis familiam numerosam, perlectis etiam Vari ac Sabini literis, optimates Romanorum ad concilium vocat, in quo tunc primum ex Agrippa ac filia sua natum Caium sedere jussit, filium adoptivum: atque ita partibus prosequendi copiam dedit.

5. Igitur Salomes filius Antipater (namque is erat orator acerrimus eorum, qui adversabantur Archelao) accusationem proposuit, insimulans Archelaum, quasi verbis quidem de regno videretur contendere, re autem vera jamdudum rex esset effectus, et apud aures modo Cæsaris cavillaretur, quem judicem successionis expectare noluisset. Nam post Herodis mortem, quibusdam, ut diadema sibi imponerent subornatis, regis eum more in solio aureo residentem, partim ordines militiæ permutasse, partim condonasse promotiones: et insuper his omnia annuisse populo, quæ velut a rege impetranda petiisset: maximorumque reos criminum, quos pater suus vinxerat, absolvisse: qui cum ista fecisset, modo regni umbram a Domino postulaturus venisset, cujus sibi corpus ipse rapuisset, ut non rerum, sed vocabulorum dominum esse Cæsarem demonstraret. Ad hæc ei, quod etiam luctum patris assimulasset, objiciebat: cum interdiu quidem personam componeret in mœrorem, noctu vero ad comessationes usque potaret. Denique seditionem vulgi ex hac indignatione conflatam esse dicebat. Totius enim orationis suæ vires, eorum multitudine, qui circa templum cæsi fuerant, astruebat. Hos enim ad diem festum quidem venisse: ad hostias vero, quas ipsi mactandas venerant, crudeliter esse jugulatos: tantumque in templo funerum esse congestum, quantum nullum ab externis illatum bellum implacabile congessisset. Itaque hujus crudelitatis Herode præscio, ne spe quidem regni unquam eum dignum esse visum, nisi cum sanæ mentis inops erat, animo deterius ægrotante, quam corpore, et quem in secundo testamento successorem scriberet, ignorabat: præ-

sertim, qui priore testamento successorem scriptum incusare nihil posset, quod incolumi corpore, omnique vitio purgata mente fecisset. Ut tamen quis firmius esse ponat morbo laborantis arbitrium, ipsum se Archelaum abdicasse regia dignitate, multis in eam contra leges admissis. Nam qualem fore si acciperet a Cæsare principatum, qui ante quam acciperet, tantum populum peremisset.

6. Multa in hunc modum prosecutus Antipater, multis ex numero circumstantium propinquorum in singula crimina testibus exhibitis peroravit. Surrexit autem Nicolaus defensor Archelai, et ante omnia cædem in templo necessario factam esse perdocuit: nam quorum necis argueretur, non regni solum, sed etiam ipsius judicis, id est, Cæsaris hostes fuisse: aliorum autem criminum suasores adversarios ipsos demonstravit. Secundum vero testamentum idcirco ratum manere postulabat, quod Herodes in eo successoris sui firmatorem Cæsarem constituisset. nam qui tantum saperet, ut rerum Domino potestate sua cederet, nec unquam in hæredis errasse judicio, sed sano corde quem constitueret elegisse, qui per quem constitui deberet non ignoravit.

7. Cum autem omnibus expositis, etiam Nicolaus perorasset, in medium progressus Archelaus, ad genua Cæsaris accidit ocyus. Quo perbenignè Cæsar erecto, quod paterna quidem successione dignus esset, ostendit: certum vero nihil pronunciavit. Sed illo die dimisso concilio, secum ipse de cognitis deliberabat, utrum ex his, qui testamento continerentur, aliquem regni oporteret constitui successorem, an toti familiæ distribui principatum. Multitudo enim personarum egere subsidio videbatur.

CAP. III.

SED antequam de his quicquam statueretur a Cæsare, mater Archelai Malthace morbo correpta moritur. Et variæ literæ de Syria perlatæ sunt, Judæos defecisse nunciantes: quod Varus fore prospiciens in Hierosolymam, postquam Archelaus navigarat, ascendit, ut incentores seditionis prohiberet. Et quia multitudo cessatura non videbatur, ex tribus quas ex Syria duxerat secum legionibus, unam in civitate reliquit: atque ita in Antiochiam ipse remeavit. At Sabinus cum postea in Hierosolymam venisset, causas novarum rerum

Judæis præbuit: modo vim custodibus, ut sibi arces traderent, adhibendo, nunc maligne regis exquirendo pecunias. Non autem solis relictis a Varo militibus fretus erat, sed etiam servorum suorum multitudine, quos etiam omnes armatos avaritiæ ministros habebat. Festo autem quinquagesimo die, quæ Pentecoste a Judæis vocatur, septies septem diebus exactis rediens, ex eorum numero vocabulum nacta, non religionis solennitas populum, sed indignatio congregavit. Denique concursus infinitæ multitudinis ex Galilæa, itemque Idumæa et Hierichunte, transque Jordanem positis regionibus, factus est: cum indigena ex ipsa civitate populus Judæorum, et numero simul et alacritate præstaret: et tripartita manu terna castra collocaverunt, una in Septentrionali regione templi, altera in meridionali Hippodromum versus, tertiaque in occiduo prope regiam tractu, circumsessosque Romanos undique obsidebant.

2. Sabinus autem multitudine pariter, eorumque spiritu perterritus, crebris quidem Varum nunciis precabatur, ut quam mature ferret auxilium, quasi occasione delenda legione, si quid moræ intervenisset. Ipse vero in altissimam castelli turrim, quæ Phasaelus vocabatur, evadit, fratris Herodis cognominem, quem Parthi necaverunt. Hinc legionariis, ut in hostes irruerent, signum dabat. Nam præ timore nec ad eos quibus ipse præerat, descendere audebat. Ejus autem præcepto milites obedientes, in templum volant, vehementique cum Judæis pugna confligunt: in qua dum nemo desuper adjuvaret, imperitos belli peritia superabant. Postea vero quam multi Judæi porticibus occupatis, a vertice telis eos appetebant, plurimi conterebantur: et neque ex alto jaculantes ulcisci facile poterant, neque cominus dimicantes ferebant.

3. Ab utrisque tamen afflicti succendunt porticus, opere magnitudine atque ornatu mirabiles. ibique tum multi flamma subito comprehensi aut ea consumebantur, aut in hostes desilientes ab ipsis occidebantur: alii retrorsum cedentes præcipitabantur ex muro: nonnulli desperata salute, incendii periculum suis gladiis præveniebant. Qui tamen ex mœnibus obrependo in Romanos fecissent impetum, metu attoniti nullo negotio subigebantur, donec omnibus, aut interemptis,

sat timore disjectis, thesauro Dei defensoribus destituto manus milites attulerunt, et XL ex eo talenta diripuere: quorum quæ furto sublata non sunt, conquisivit Sabinus.

4. At Judæos multo plures, magisque pugnaces, tam virorum quam opum interitus in Romanos contraxit. Obsessaque his regia minitabuntur exitium, nisi quam primum inde secederent: Sabino, si vellet, una cum legione abeundi copiam pollicentes. Quibus opitulabantur regiorum plurimi, qui ad eos sponte transfugerant. Pars tamen bellicosior erat, Sebastenorum tria millia, hisque Rufus et Gratus præpositi, unus peditum rector, at vero equitum Rufus: quorum uterque vi corporis atque prudentia, etiam si nullam manum obedientem haberent, magnum tamen momentum belli Romanis addidissent. Itaque Judæi quidem instare obsidioni, simul et castelli mœnia tentantes, et ad Sabinum clamantes, ut discederet, neu impediret habituros tanto post tempore patriam libertatem. Sabinus autem quamvis optaret evadere, fidem tamen pollicitationibus non habebat: sed eorum lenitatem, insidiarum esse illecebram suspicabatur: simulque auxilium Vari sperans, obsidionis periculum perferebat.

CAP. IV.

EODEM tempore per Judæam plurimis locis tumultus erat, multosque ad regni cupidinem tempus impulerat. Nam in Idumea quidem duo millia veteranorum, qui sub Herode militaverant, congregati, armisque instructi cum regiis decertabant: quibus Achiabus regis consobrinus, ex vicis munitissimis repugnabat, campestre prælium declinando. In Sephori autem Galilææ, Judas filius Ezechiæ latronum principis, ab Herode quondam rege capti, qui tunc illas regiones vastaverat, non parva multitudine collecta, ruptisque regiis armamentariis, et omnibus quos circa se habebat armatis, contra potentiæ cupidos manus movebat.

2. Trans flumen quoque Simon quidam ex regiis servis pulchritudine simul et vastitate corporis fretus, imposito sibi diademate, cum latronibus quos congregaverat ipse circumiens, et apud Hierichunta regiam, et multa alia magnifica diversoria igni corrupit, facilem sibi prædam ex incendio comparans. Omnesque habitationes, quibus aliquid decoris

erat, concremasset, nisi Gratus regiorum peditum rector ex Trachone sagittarios, itemque Sebastenorum pugnacissimos ducens, properasset occurrere. Ubi peditum quidem in pugna multi consumpti sunt: ipse autem Simonem compendio prævenit, ardua valle fugientem, et ex transverso percussum in cervice dejecit. Incensæ sunt autem et quæcunque Jordani proximæ fuerunt sedes regiæ, apud Betharantes, quorundam aliorum manu conflata ex locis ulterioribus.

3. Tunc enim pastor quidam, cui nomen Athrongæus, regnum affectare ausus est: quod ut speraret, vi corporis animæque fiducia mortem contemnentis impulsus est, ac præterea fratrum quatuor sibi similium robore, quorum singulis tanquam ducibus et satrapis attributa manu armatorum, ad incursus utebatur. Ipse autem veluti rex majora negotia procurabat. Et tum quidem etiam diadema sibi imposuit. Non parvo autem post tempore, cum fratribus suis vastando territoria, et occidendo præcipue Romanos, itemque regios perseveravit: cum nec Judæorum quisquam effugeret, qui lucrum aliquod ferens venisset in manus. Ausi sunt etiam apud Ammauntem repertum Romanorum agmen circumvenire, qui frumenta legioni atque arma portabant. Ubi Arium quidem centurionem et quadraginta fortissimos jaculis confecere: cæteri vero in eodem periculo constituti, auxilio Grati, qui cum Sebastenis advenit, elapsi sunt. Multis in hunc modum contra indigenas, itemque alienigenas per omne bellum gestis, post aliquod tempus tres ex his comprehensi sunt; natu quidem maximus ab Archelao, duo vero, qui ætate sequebantur, in manus Grati ac Ptolemæi delati. Nam quartus Archelao pactione concessit. Sed hic finis eos postea secutus est. Tunc autem latrocinali bello cunctam inflammabant Judæam.

CAP. V.

VARUS autem acceptis Sabini et principum literis, toti legioni metuens, opem his ferre properabat. Itaque cum duabus reliquis legionibus, et quatuor alis equitum, in Ptolemaida profectus, eodem regum atque optimatum auxilia convenire jussit. Ad hæc a Beritiis etiam, cum per eorum transiret oppidum, mille et quingentos accepit armatos. Ubi vero in Ptolemaidem tam cætera manus auxiliorum, quam

propter Herodis inimicitias Aretas rex Arabum non cum exiguo numero equitum peditumque pervenit, statim exercitus partem in Galilæam, quæ Ptolemaidi propinqua erat, dirigit, amici sui Galli filio his rectore præposito. Qui mox et adversus quos ierat, omnes in fugam vertit, et Sephori civitate capta, ipsam quidem incendit, incolas vero ejus servitio subjugavit. Varus autem ipse cum omni exercitu Samaria potitus, civitate quidem abstinuit, quod inter aliorum turbas nihil eam movisse deprehendit: castris autem ad vicum positis, qui appellatur Arun, Ptolemæi possessionem propterea direptam ab Arabibus, qui et amicis Herodis infensi erant, inde ad Sappho progreditur, alterum vicum tutissimum: quem similiter, omnesque reditus ibi repertos depopulati sunt. Cædis autem ignisque plena erant omnia, nec prædationi Arabum quicquam obstabat. Exusta est et Ammaus jussu Vari, necem Arii cæterorumque indigne ferentis, habitatoribus ejus fuga dispersis.

2. Hinc progressus ad Hierosolymam cum exercitu, solo visu Judæorum castra disjecit: et alii quidem per agros abiere fugientes: qui vero intra civitatem degebant, suscepto eo, seditionis causas in alios conferebant, nihil quidem se penitus movisse dicentes, sed propter diem festum receptam necessario multitudinem, in civitate obsessos esse potius cum Romanis, quam cum dissidentibus conspirasse. Ante vero obviam ei venerant Josephus, Archelai consobrinus, et cum Grato Rufus, ducentes exercitum regium, et Sebastenos, et Romanos milites ornatos habitu consueto. Sabinus enim nec in os Vari venire ausus, jamdudum ex civitate ad mare discesserat. Varus autem dispartitum adversus autores tumultus per agros dimisit exercitum: multisque sibi exhibitis, quos minus turbulentos invenisset, custodiæ tradidit: maxime vero nocentium prope ad duo millia cruci suffixit.

3. Adhuc autem circa Idumæam superesse decem armatorum millia nunciato, confestim Arabas domum abire jubet: quod eos non auxiliantium more uti militia, sed pro sua libidine, et supra quam ipse vellet, agros vastare perspexit: suis autem comitatus agminibus, in adversarios properabat. Verum illi se Varo prius quam in manus veniretur, Achiabi consilio tradiderunt. Varus autem multitudini, venia data,

duces ejus interrogandos misit ad Cæsarem. At ille cum ignovisset cæteris, in nullos regis cognatos (erant enim quidam inter eos Herodis propinqui) animadvertit, quod omnino contra regem suum arma cepissent. Varus autem hoc modo rebus apud Hierosolymam compositis, eademque legione, quæ dudum in præsidio civitatis fuerat, ibi relicta, Antiochiam rediit.

CAP. VI.

ROMÆ autem Archelao alia rursus cum Judæis causa conflata est: qui ante seditionem permissu Vari, legati exierant, jus genti suæ liberum petituri. Erant autem numero quinquaginta, qui venerant, et astabant eis plus quam octo millia Judæorum Romæ degentium. Itaque convocato a Cæsare optimatum Romanorum amicorumque concilio in Palatini Apollinis templum, quod privatum ipsius erat ædificium admirandis opibus exornatum, multitudo quidem Judæorum constitit cum legatis, contraque Archelaus cum amicis. Cognatorum autem amici ab utraque parte secreti erant. nam et cum Archelao stare propter odium atque invidiam recusabant, et cum accusatoribus conspici pudore Cæsaris prohibebantur. Inter quos erant etiam Philippus Archelai frater, benevolo animo duabus ex causis præmissus a Varo, ut et Archelao subveniret, et si regnum Herodis nepotibus ejus distribui placuisset, partem aliquam mereretur.

2. Jussit autem accusatoribus exponere, quænam contra leges fecisset Herodes: primum non se regem, sed omnium, qui usquam fuissent, tyrannorum crudelissimum tolerasse dicebant. Deinde multis ab eo trucidatis, ea pertulisse superstites questi sunt, ut beatiores mortui putarentur. Non enim tormentis solum eum lacerasse corpora subjectorum, sed etiam gentis suæ civitatibus deformatis exteras ornavisse, populisque alienis Judææ sanguinem condonasse. Pro antiqua vero felicitate ac patriis legibus, nationem suam tanta egestate simul ab eo atque iniquitate repletam, prorsus ut plures ex Herode paucis annis clades sustinuerint, quam omni ævo majores sui, postquam ex Babylone discessere, perpessi sunt, Xerxe tunc regnante ad discordias concitati. Verum se tamen ad modestiam ex adversæ fortunæ consuetudine profecisse, ut etiam successionem voluntariam acerbissimæ servitutis subi-

rent, qui et Archelaum tanti tyranni filium, patre mortuo regem appellassent nihil morati, et una cum eo luxissent mortem Herodis, ac pro ejus successore vota celebrassent. Illum autem quasi metueret, ne non certus ejus filius videretur, a cæde trium millium civium regni sumpsisse primordia: et quia principatum meruerit, tot immolasse Deo hominum victimas, tot festo die templum cadaveribus implevisse. Recte igitur eos, qui de tantis malis superessent, aliquando respexisse calamitates suas, et belli lege cupere vulneribus excipiendis ora præbere: atque ab Romanis precari, ut Judææ reliquias misericordia dignas existimarent: neve quod ex ea natione restaret, his objicerent, a quibus crudelissime lacerabatur: sed patriam suam conjungi Syriæ finibus, ac per judices Romanos administrari decernerent: hoc enim modo probatum iri, Judæos qui nunc veluti turbulenti ac belli cupidi reprehenduntur, moderatis rectoribus obedire nosse. Judæorum quidem accusatio ejusmodi petitione conclusa est. Cum autem surrexisset contra Nicolaus, primum criminibus, quæ in reges erant proposita, dissolutis, nationem cœpit arguere: quia neque gubernari facilis esset, naturaque regibus vix pareret. una etiam propinquos Archelai, qui se ad accusatores contulerant, insimulabat.

3. Sed tum quidem partibus Cæsar auditis, conventum diremit. Paucis autem diebus post, mediam regni partem sub ethnarchiæ nomine dedit Archelao: etiam regem, si se dignum præbuisset, facturum esse pollicitus. Reliquam vero dimidiam in duas tetrarchias divisit, duobusque aliis Herodis filiis attribuit: unam Philippo, alteram Antipæ, qui cum Archelao de regno certaverat. Hujus parti cesserat trans flumen regio, et Galilæa: quarum ducenta talenta reditus erant. Batanea vero et Trachon, et Auranitis, et quædam partes domus Zenonis, circa Jamniam, Philippo destinatæ sint: quæ talentorum centum reditus ministrabant. Archelai vero ethnarchia Idumæam, omnemque Judæam, et Samariam habebat quarta tributorum parte levatam, pro munere quia non rebellasset cum cæteris. Ac civitates quibus imperaret ei traditæ sunt, Stratonis pyrgus, et Sebaste, et Joppe, et Hierosolyma. Cæteras autem, Gazam et Gadaram et Hippon, regno avulsas, Syriæ Cæsar adjecit. Erant autem reditus

Archelai quadringenta talenta. Quin et Salomen præter illa, quæ testamento regis ei relicta erant, Jamniæ dominam, et Azoti, et Phasaelis idem Cæsar constituit, regiamque apud Ascalonem largitus est: ex quibus omnibus talentorum sexaginta reditus colligebantur. Domum vero ejus ethnarchiæ subdidit Archelai. Quum autem cæteris quoque Herodis propinquis testamento relicta solvisset, duas ejus filias virgines extrinsecus quingentis millibus pecuniæ donavit: easque nuptum Pheroræ filiis collocavit. Diviso autem Herodis patrimonio, etiam sibi relictas ab eo facultates ad mille talenta eis distribuit: exceptis suo nomine quibusdam rebus vilissimis propter honorem defuncti.

CAP. VII.

INTEREA quidam juvenis natione Judæus, apud quendam libertinum Romanorum in Sidoniorum oppido educatus, illum se formæ similitudine, quem Herodes necaverat, Alexandrum esse mentitus, fallendi spe Romam venit. Hujus autem facinoris habebat socium quendam gentilem suum, omnes regni actus optime scientem: a quo instructus affirmabat eorum se misericordia, qui sui atque Aristobuli occidendi causa missi fuerant, similibus corporibus subditis morti esse subreptos. Denique his multos jam Judæos fefellerat, in Creta degentes: ac liberaliter illic acceptus, Melumque inde transmissus, ibique ampliore quæstu cumulatus, etiam hospites suos magna verisimilitudine Romam secum navigare pellexerat. postremo delatus Dicæarchiam, multisque muneribus ab Judæis ejus loci donatus, quasi rex a paternis amicis deducebatur. Ad hoc enim fidei processerat formæ similitudo, ut qui Alexandrum illum viderant, planeque noverant, hunc eum esse jurarent. Igitur omnes etiam Romæ Judæi, visendi ejus studio circumfusi properabant: et infinita multitudo per vicorum angustias, quocunque ferebatur, conveniebant. Tanta namque dementia multos ceperat, ut illum sella portarent, ac regale obsequium propriis ei sumptibus exhiberent.

2. Sed Cæsar Alexandri vultum optime sciens (accusatus enim apud eum fuerat ab Herode) etsi prius quam videret hominem, fallaciam similitudinis adverterat, hilariori tamen

animi spei nonnihil indulgendum putavit, et Celadum quendam, qui Alexandrum bene cognosceret, misit, ut ad se adolescentem deduceret. Qui illo conspecto, statim personæ differentiam conjectura deprehendit. Maxime vero, ubi corporis ejus duritiam, et servilem formam consideravit, intellexit omne commentum. Valde autem commotus est dictorum ejus audacia: de Aristobulo enim percontantibus, salvum quidem illum esse commemorabat: consulto vero non adesse, quia apud Cyprum degeret cavendo insidias: minus enim se circumveniri posse disjunctos. Itaque ab aliis ei separato vitam dixit a Cæsare præmium fore, si tantæ fraudis prodidisset autorem. Id autem se facturum ille pollicitus, ad Cæsarem sequitur: et Judæum indicat, qui formæ suæ similitudine abusus esset ad quæstum. Tanta enim dona ex civitatibus eum singulis abstulisse docuit, quanta vivus Alexander non accepisset. Risit his Cæsar: et falsum quidem Alexandrum, propter habitudinem corporis, remigum numero inseruit, suasorem vero ejus interfici jussit. Meliis autem sumptuum detrimentum pro amentiæ precio satis esse judicavit.

3. Ethnarchia vero suscepta, memor discordiæ superioris Archelaus, non solum Judæis, sed etiam Samariensibus crudeliter abusus est. Nonoque principatus sui anno legatis contra se ab utrisque ad Cæsarem missis, ipse quidem in exilium pellitur Viennam Galliæ civitatem: patrimonium vero ejus fisco Cæsaris adjudicatur: quem quidem prius quam evocaretur ad Cæsarem, hujuscemodi somnium vidisse commemorant: novem spicas plenas et maximas a bobus comedi somniaverat: accitos deinde vates, Chaldæorumque nonnullos quidnam illo putarent indicari somnio, consuluerat. Aliis autem aliter interpretantibus, Simon quidam Essenus genere, dixerat spicas annos arbitrari, bovesque rerum mutationes: eo quod agros arando verterent ac mutarent. Ideoque regnaturum quidem illum esse tot annos, quot significasset numerus aristarum: varias autem rerum mutationes expertum, esse moriturum. Hisque auditis, Archelaus quinque diebus post ad causam dicendam est evocatus.

4. Dignum autem memoria duxi, etiam conjugis ejus Glaphyræ somnium, Archelai filiæ Cappadocum regis, referre:

quam cum Alexander prius habuisset uxorem, frater hujus de quo loquimur, Herodis filius regis, a quo ille interfectus est, sicut jam designavimus, post illius mortem Jubæ regi Libyæ nuptam, eoque defuncto domum reversam, domique apud patrem in viduitate degentem, Ethnarches Archelaus ubi conspexit ad hoc amoris accensus est, ut eam statim, repudiata conjuge sua Mariamne, sibi copularet. Hæc igitur brevi tempore postquam in Judæam rediit, videre visa est superstantem sibi Alexandrum dicere: Satis fuerat tibi Libycum matrimonium: sed tu illo non contenta, rursus ad meos penates reverteris avidissima viri tertii, et quod gravius est, mei fratris juncta matrimonio. Equidem non dissimulabo contumeliam, teque licet invitam recuperabo. Atque hoc exposito somnio, vix biduum supervixit.

CAP. VIII.

IGITUR Archelai finibus in provinciam redactis, procurator Coponius quidam eques Romanus missus est, ea sibi a Cæsare potestate mandata. Hoc disceptante, Galilæus quidam, Simon nomine, defectionis arguebatur: quia indigenas increparet, si tributum Romanis pendere paterentur, dominosque post Deum ferre mortales. Erat autem propriæ sectæ sophista, nulla in re similis aliis.

2. Etenim tria sunt apud Judæos genera philosophiæ. Horum unum Pharisæi profitentur, alterum Sadducæi. tertium vero quod etiam probabilius habetur, Esseni colunt, gente quidem Judæi, verum inter se mutuo amore conjunctissimi: et qui præter cæteros voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiam vero servare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos vero filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia conjugia vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cavendam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum uni viro fidem servare credentes.

3. Quin et divitiarum contemptores sunt, rerumque apud eos communicatio admirationi habetur, neque invenias alteri alterum opulentia præstare: legemque sibi dixerunt, ut qui

disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ita enim fore, ne vel paupertatis humilitas, vel divitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, unum esset omnium patrimonium. Probro autem ducunt oleum, et si quis vel invitus unctus fuerit, munditiis corpus absterget: quoniam squalorem decorem putant, dummodo semper in veste sint candida. Designatos autem communium rerum procuratores habent, et ad usus omnium singulos indivisos.

4. Non est autem illis una civitas certa, sed in singulas multi domicilia transferunt, et aliunde advenientibus sectæ suæ professoribus, quicquid habeant, promptum exhibent quasi proprium. Denique tanquam consuetissimi ad eos ingrediuntur, quos nunquam ante viderunt. Hinc est quod cum peregrinantur, propter latrocinia tantum armentur, neque præterea quicquam ferant. In singulis autem civitatibus, ex eodem collegio specialis curator hospitum constituitur: qui eorum vestimenta cæteraque usui necessaria tueatur. Amictus autem cultusque corporis omnibus pueris, in metu et sub cura magistri agentibus par est. Nec vero vestitum sive calceos mutant, nisi aut omnino conscissis prioribus, aut longi temporis usu consumptis. Nihil autem inter se mercantur aut vendunt: sed egenti quisque quod habet præbens, refert ab eo quod ipse non habet: quamvis etiam sine permutatione cunctis libera sit facultas, a quibus libuerit accipiendi quod opus sit.

5. Præcipue circa Deum religiosi sunt. Namque ante solis ortum nihil profani loquuntur, sed ei patria quædam voto celebrant, quasi ut oriatur precantes. Deinde ad quas venerunt singuli artes, a curatoribus dimittuntur. Cumque ad horam quintam studiose fuerint operati, rursus in unum congregantur: linteisque præcincti velaminibus, ita corpus aquis frigidis abluunt. Atque hac lustratione facta in eadem secreta coeunt, quo neminem alterius sectæ hominem spirare concessum est, ipsique purificati, velut in sanctum quoddam templum in cœnaculum veniunt: quibus ibi cum silentio residentibus, pistor quidem panes ordine, unum autem vasculum ex uno pulmento singulis cocus apponit. Deinde voce cibum sacerdos antevenit: neque gustare quemquam fas est,

nisi prius Deo celebretur oratio. Post finem quoque prandii vota repetunt. Nam et cum incipiunt, et cum desinunt, quasi datorem victus, Deum laudibus canunt. Tunc veluti sacris illis depositis vestimentis, in opere usque ad vesperam versantur. Similiterque inde reversi cœnant, consedentibus etiam hospitibus, si quos forte intervenisse repererint. Neque vero clamor unquam tectum illud, neque tumultus inquietat: cum etiam loquendi ordine aliis alii cedant, eorumque silentium, extra tectum constitutis arcanum quoddam videatur venerabile. Cujus quidem rei perpetua sobrietas causa est, quodque apud eos edendi aut potandi modus saturitate definitur.

6. Sed quamvis aliarum rerum nihil sine præcepto faciunt curatoris, tamen in his duobus, hoc est juvando et miserendo, sui juris sunt. Nam et subvenire dignis, cum opus est, suo arbitrio cuique licet, et indigentibus alimenta porrigere. Sane cognatis dare aliquid sine curatoribus, interdictum. Iidem iracundiæ moderatores justi sunt, indignationem cohibent, fidem tuentur, paci obsecundant: et omne quod dixerint, jurejurando fortius habent. Ipsum autem jusjurandum quasi perjurio deterius vitant. Jam enim mendacii condemnatum arbitrantur, cui sine Deo non creditur. Summum autem studium veterum scriptis adhibent, ea maxime inde, quæ animæ et corpori expediant, eligentes. Hinc illis morborum remedia, stirpes medicæ, quamque vim propriam singuli lapides habeant, rimantibus conquiruntur.

7. Sectæ vero suæ studiosis non statim cum eis una collectio. sed per annum integrum extrinsecus commoranti cuique eundem victus ordinem tribuunt, dolabellam quoque, et quod prædictum est perizoma, et albam vestem tradentes. Cum vero processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communem cibum: et purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in convictum assumitur. Post ostensionem quippe continentiæ, duobus annis aliis mores ejus probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demum in consortium assumitur. Prius vero quam incipiat communem habere cibum, magnis execrationibus adjurat se primum quidem colere Deum, deinceps quoque erga homines servare justitiam, et neque propria sponte no-

cere cuiquam, neque ex præcepto obesse: quinimo iniquos omnes odisse, et collaborare semper justitiæ sectatoribus, fidem omnibus servare, maxime vero principibus. Neque enim absque voluntate Dei cuiquam posse principatus potentiam contingere. Si vero ipse cæteris præsit, nunquam se abusurum viribus potestatis ad contumeliam subjectorum, sed neque veste aut ambitioso aliquo ornatu reliquis eminere, veritatem semper diligere, et habere propositum convincere mentientes. Manus vero a furto, et animam puram servare ab injustis compendiis: et neque aliquid de mysteriis consectaneos celare, neque profanis eorum quippiam publicare, etiam si intentata quispiam morte compellat. Super hæc autem addunt, nihil se de dogmatibus aliud quam ipsi susceperint, tradere. Fugere autem latrocinia, et conservatum ire simul et dogmatis sui libros et angelorum nomina. His quidem execrationibus explorant, et quasi præmuniunt accedentes.

8. Deprehensos vero in peccatis a sua congregatione depellunt: et qui taliter fuerit condemnatus, miserabili plerunque morte consumitur. Illis quidem sacramentis, ac ritibus obligatus, neque capere ab aliis oblatum cibum potest. herbas vero pecudum more decerpens, et fame exesus per membra corrumpitur. Ob quod etiam plurimos plerumque miserati, extremum spiritum agentes receperunt: sufficientem pro peccatis eorum quæ usque ad mortem adduxerit, pœnam luisse censentes.

9. In judiciis vero sunt diligentissimi atque justissimi. Disceptant autem non minus quam centum in unum coacti: quod autem his decretum fuerit, immobile manet. Veneratio quoque apud eos post Deum magna legislatoris est: ita ut si quis eum blasphemaverit, morte damnetur. Senibus vero obedire et plurium quorunque decreto, probabile arbitrantur officium. Cum simul denique sederint decem, nullus unus novem loquitur invitis. Expuere quoque in medium eorum, vel in dexteram sui partem, quisque devitat. Sabbatis quoque operationem aliquam contigisse, omnibus Judæis diligentius cavent: neque cibum sibi solum pridie præparant, ne videlicet illo die ignem accendant: sed neque vas aliquod transponere audent, imo nec alvum purgant. Aliis autem

diebus fodientes foveam uno pede altam σκαλίδι, hoc est, illa dolabella quam tradi nuper accedentibus diximus, dimissa veste sese diligentissime contegentes, ne scilicet splendori divino injuriam faciant, in eadem fovea ab onere ventris levantur, ac deinceps terram quam effoderant reducunt: idque ipsum faciunt in locis secretissimis: et cum naturalis sit ista purgatio, nihilominus tamen solenne habent, ut quasi ab immunditia diluantur.

10. Discernuntur autem inter se, secundum susceptæ abstinentiæ tempora, in ordines quatuor: tantumque hi qui juniores sunt, inferiores præcedentibus æstimantur, ut si aliquos eorum contigerint, quasi a contrectatu alienigenæ diluantur. Vivunt autem quam longissime, ita ut plurimi eorum usque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, ut equidem puto, et institutionem bene in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores adversorum: cruciatus siquidem vincunt firmitate consilii. Mortem vero, si cum decore obeunda sit, judicant etiam immortalitate meliorem. Prodidit autem eorum in omnibus negotiis animos, bellum quod gestum est cum Romanis. Tunc siquidem per artuum confractiones et ignes, ac per tormenta omnigena transeuntes, ut videlicet vel in legislatoris aliquid loquerentur injuriam, vel ciborum quippiam quod non solent ederent, ad neutrum horum potuerunt compelli: sed neque deprecari suos tortores, aut inter ipsa flere supplicia: in mediis quinimo cruciatibus subridentes, et eis qui tormenta admoverant illudentes, constanter animas cum quadam hilaritate reddebant, scilicet quasi qui eas essent denuo recepturi.

11. Opinio quippe apud illos firmata consistit, corruptibilia quidem esse corpora, materiamque eorum non esse perpetuam: animas autem immortales semper manere, et de æthere subtilissimo commeantes, quasi carceribus ita corporibus implicari, velut quas illecebra naturalis attraxerit. Cum vero fuerint a carnalibus relevatæ vinculis, quasi de servitute longissima liberatas, ita ilico lætari eas, sublimesque ferri. Et quidem bonas concinentes in hoc Græcorum sententias, pronuntiant ultra Oceanum degere, ubi eis sit reposita perfruitio: illic quippe esse regionem, quæ neque imbribus, neque nivibus, neque æstibus aggravetur: sed quam Oceano

oriens Zephyrus, et leniter aspirans amœnet. Malis autem animabus procellosa loca et hyberna delegant, plena gemitibus exercendarum sine fine pœnarum. Videntur autem mihi secundum hanc ipsam intelligentiam Græci quoque fortibus suis, quos Heroas et semideos vocaverunt, beatorum insulas sequestrasse: improborum autem animabus locum apud inferos impiorum: in quo etiam cruciari quosdam commentati sunt, Sisyphos videlicet, et Tantalos, et Ixiones, et Tityos: principio quidem immortales esse animas existimantes, ob adhortationem utique virtutis, dehortationemque nequitiæ: bonos quippe fieri in hujus vitæ conservatione meliores, per spem bonorum etiam post lucem redhibendorum: improborum autem impetum retardari æstimantes: quoniam etsi in hujus vitæ spatio latuerint, post obitum tamen sint immortalia tormenta passuri. Hæc sunt ergo quæ Esseni de divinitate animæ philosophantur, plane illecebram inevitabilem eis qui semel de eorum sapientia gustaverint, reponentes.

12. Sunt autem in eis qui etiam futura nosse promittant, sacris videlicet libris, et variis sanctificationibus, prophetarumque dictis a primis ætatibus adhærentes: raro autem accidit ut prædictiones eorum frustratio consequatur.

13. Est autem aliud etiam Essenorum collegium, cibos quidem et mores legesque similes cum prioribus habens, distans vero opinione de conjugio. Maximam siquidem vitæ hominum partem, successionem scilicet, amputare eos qui abstineant nuptiis arbitrantur: quippe si in eandem velint omnes ire sententiam, defecturum confestim genus humanum. Nihilominus autem cum tanta ipsi moderatione conveniunt, ut per triennium explorent valetudinem fœminarum: et si constanti purgatione apparuerint idoneæ partui, ita eas in matrimonia asciscunt. Nemo tamen eorum cum prægnante concumbit: ut ostendant, quod nuptias non voluptatis, sed liberorum causa inierint. Lavantibus autem fœminis, ita ut viris perizomatum inest amictus. Tales sunt mores hujus collectionis.

14. Duorum autem priorum ordinum, Pharisæi dicuntur, qui certiorem legalium rituum notitiam profitentur: et hi primum dogma habent, ut fato et Deo universa deputent: et quidem vel agere quæ justa sunt, vel negligere, secundum

majorem partem esse in hominibus profitentur: adjuvare tamen in singulis et fatum. Animam autem omnem quidem incorruptam esse, transire autem in alia corpora solas bonorum, improborum vero interminabili supplicio cruciari. Sadducæi porro, secundus ordo, fatum omnino negant: et Deum extra omnem mali patrationem inspectionemque constituunt. Aiunt autem electioni hominum vel bonum, vel malum esse propositum: et secundum voluntatem propriam, alterutrum unicuique contingere. Animarum autem generaliter vel supplicia denegant vel honores. Et Pharisæi quidem sociales, et qui studeant se mutua dilectione complecti: Sadducæi vero et inter se feris moribus discrepantes, et conversatio eorum circa exteros inhumana. Hæc sunt quæ de Judæorum philosophis dicenda reperi: nunc ad inceptum revertor.

CAP. IX.

ARCHELAI ethnarchia in provinciam redacta, reliqui, id est, Philippus et Herodes, qui cognominabatur Antipas, tetrarchias suas regebant. Salome enim moriens Juliæ Augusti conjugi toparchiam quam rexerat, et Jamniam, et in Phasaelide palmeta testamento reliquit. Delato autem ad Tiberium Juliæ filium Romano imperio, post mortem scilicet Augusti, qui præfuit rebus annis septem et quinquaginta, mensibus sex, diebus duobus, manentes in tetrarchiis suis Herodes ac Philippus, hic quidem juxta fontes ipsos, e quibus Jordanis flumen exoritur, in Paneade condidit civitatem, quam Cæsaream vocitavit, aliamque in inferiore Gaulanitide, quam Juliadem nominavit, Herodes vero in Galilæa Tiberiadem, in Peræa autem cognominem Juliæ.

2. Missus autem a Tiberio in Judæam Pilatus, cum curandam accepisset regionem, nocte intempesta opertas in Hierosolymam intulit imagines Cæsaris, quæ res post triduum ingentem inter Judæos suscitavit tumultum: nam qui aderant stupore permoti sunt, quasi jam profanatas leges suas viderent. Nullum enim fas esse collocari in urbe simulacrum. Ad querelam autem eorum qui in civitate erant, subito etiam ex agris multitudo confluxit. Euntes autem ilico Cæsaream ad Pilatum, intentissime deprecabantur, ut ab Hierosolymis auferrentur imagines, et eis jura patria servarentur. Pilato

autem supplicantibus abnuente, circa domum ejus proni corruerunt: et immobiles quinque diebus continuis noctibusque mansere.

3. Post autem Pilatus tribunal ascendens, studio magno convocat multitudinem Judæorum, quasi qui eis vellet dare responsum: cum subito milites accepto signo (sic enim jam fuerat præparatum) armati circunsteterunt Judæos: circundataque triplici acie, Judæi quidem stuporis erant pleni, videntes insperatam rerum faciem. Tunc Pilatus denuncians trucidaturum se omnes, nisi imagines Cæsaris susciperent, annuit militibus ut educerent gladios. Judæi autem quasi uno consilio omnes subito corruerunt, et cervices nudatas excipiendis ictibus pararunt, vociferantes universos se interfici magis velle quam legem profanari. Tunc Pilatus circa religionem studium populi demiratus, confestim de Hierosolymis statuas jussit auferri.

4. Deinde vero conturbationem alteram commovebat. Est apud eos sacer thesaurus quem Corban dicunt, hunc ad inductionem aquarum jussit expendere, erat autem inducenda aqua ab stadiis trecentis. ob hoc itaque vulgi oriebantur querelæ: ita ut etiam Pilati, qui Hierosolymam venerat, cum clamore circumdarent tribunal. Ille autem præviderat tumultum eorum: siquidem populo permiscuit armatos milites, qui tunc essent privatorum vestibus induti: præcepitque ut gladiis quidem non uterentur, fustibus autem acclamantes ferirent. Sicque compositis rebus, dat ex tribunali signum, confestimque cædebantur Judæi: quorum multi quidem plagis, multi vero se invicem conculcantes, in fuga misera contritione perierunt. Tunc ad calamitatem interfectorum stupens multitudo conticuit.

5. Atque ob hoc accusator Herodis tetrarchæ Agrippa, qui fuit filius Aristobuli, quem pater Herodes interfecit, ad Tiberium venit. Illo autem non suscipiente accusationem, residens Romæ et reliquorum quidem potentium notitias ambiebat: maximis autem colebat officiis Germanici filium Caium, cum adhuc esset privatus. Et quodam die inter copiosum epularum apparatum, quibus eum demerebatur, ad ultimum extensis manibus, aperte Deum cœpit precari, celeriter illum mortuo Tiberio dominum cunctorum videre. Hoc cum qui-

dam e familiaribus ejus Tiberio nunciasset, statim concludi jussit Agrippam, qui sub grandi ærumna, usque ad mortem Tiberii, in carcere per menses sex tenebatur.

6. Sed defuncto eo, post regnum annorum duorum et viginti, sex mensium, trium dierum, succedens in imperium C. Cæsar absolvit Agrippam vinculis, et tetrarchiam Philippi (jam enim is decesserat) ei tradidit, regemque appellavit. Cum venisset autem in regnum Agrippa, Herodis tetrarchæ cupiditates per invidiam suscitavit. Irritabat autem eum maxime in spem regni Herodias uxor, exprobrans ei socordiam, et dicens, quia per id quod noluerat ad Cæsarem navigare, careret potestate majore. nam cum Agrippam ex privato regem fecisset, quomodo dubitaret illum ex tetrarcha eodem honore donare? His adductus Herodes, venit ad Caium, a quo ob avaritiam vehementer increpitus, ad Hispaniam fugit: secutus eum quippe fuerat accusator Agrippa, cui etiam tetrarchiam illius C. Cæsar adjecit. Atque ita Herodes quidem in Hispania, peregrinante secum etiam uxore, decessit.

CAP. X.

CAIUS vero Cæsar in tantum contumeliose abusus est fortuna, ut etiam et Deum se putaret, et vellet vocari. Patriam quoque suam multorum nobilium cæde truncavit. Extendit autem impietatem suam etiam in Judæam: Petronium denique cum exercitu Hierosolymam misit, præcipiens ut in templo statuas ejus locaret: quas nisi susciperent Judæi, contradicentes quidem ex his interficeret, reliquam vero multitudinem captivaret. Permovebat autem hoc profecto Deum. Et Petronius quidem cum tribus legionibus, multisque e Syria auxiliaribus properabat in Judæam ex Antiochia. Judæorum vero quidam non credebant famæ bellum nuntianti. qui vero credebant, nihil de resistendo poterant comminisci. Celeriter autem in omnes pervadit metus, nam jam Ptolemaidem pervenerat exercitus.

2. Est autem hæc civitas Galilææ littore in magno campo sita: circundatur autem montibus ab Orientali plaga per sexaginta stadia disparatis, sed ad Galilæam pertinentibus: a meridiana autem Carmelo, qui abest stadiis centum viginti: a Septentrionali quoque monte qui est altissimus, quem vocant

incolæ Scalam Tyriorum: et hic autem distat stadiis centum. Ab ea autem urbe distans duobus stadiis præterlabitur fluvius, quem vocant Beleum, exiguus prorsus: cui prope est sepulcrum Memnonis, habens juxta se centum fere cubitorum spacium, sed admiratione dignissimum. Est enim specie vallis rotundæ, vitream emittens arenam: quam cum exhauserint multæ naves, pariter accedentes, locus idem rursus impletur. Venti siquidem quasi dedita opera, convehunt illuc de circunstantibus superciliis arenam istam, utique communem. locus autem metalli, statim in vitrum quod susceperit, mutat. Mirabilius quoque mihi illud videtur, quod jam conversæ arenæ in vitrum, quæcunque pars super margines loci ipsius fuerit jacta, in vulgarem arenam denuo convertitur. Igitur loci quidem illius natura talis est.

3. Judæi autem cum mulieribus et filiis collecti in campum, in quo est sita Ptolemæis, Petronio supplicabant, principio ob patrias leges, deinceps vero etiam pro suo statu. Ille autem ob multitudinem precantium et precum inflexus, exercitum quidem et statuas in Ptolemaide reliquit: procedens autem in Galilæam, et convocans in Tiberiadem tam populum Judæorum quam omnes eorum nobiles, et vim Romani exercitus cœpit exponere, et minas Cæsaris: his addens, quod et contumeliosa esset supplicatio Judæorum: cum omnes siquidem gentes quæ parerent imperio Romano, in suis urbibus inter reliquos deos imagines quoque Cæsaris locavissent, soli Judæi istud abnuerent. hoc siquidem quasi ab imperio deficere esset, etiam cum injuria præsidentis.

4. Illis vero contra hæc legem moresque patrios allegantibus: et quia ne Dei quidem simulacrum, nedum hominis, nec solum in templo, sed neque in profano aliquo totius regionis loco fas sibi esset locare: arripiens dictum Petronius, respondit: Sed et mihi mei domini lex servanda est. si eam quippe transgrediar, vobisque parcam, juste animadversionem subibo. Impugnabit sane vos non Petronius, sed ille a quo sum missus, nam et ipse æque ac vos cogor implere quæ jussa sunt. Ad hæc tota multitudo unanimiter succlamavit, ante legis temerationem omnem se libenter subire perniciem. Sedato autem eorum clamore Petronius ait: Pugnare ergo adversus Cæsarem estis parati? Respon-

derunt Judæi, pro Cæsare quidem et populo Romano se per dies singulos offerre sacrificia: si autem in templo imagines æstimet collocandas, debere eum totam Judæorum gentem prius immolare: præbere se quippe jugulos cum mulieribus et parvulis ei, qui interficere voluisset. Ad hæc admiratio Petronium miseratioque pervasit, intuentem et insuperabilem religionem virorum, et tantum vulgus ad mortem constanter paratum. Et tunc quidem infectis omnibus recesserunt.

5. Postridie autem ac deinceps summates eorum privatim viritimque compellans, populum quoque publice alloquens, nunc quasi consulens admonebat, interdum etiam minabatur, extollens et virtutem Romanam et indignationem Cæsaris: inter hæc etiam suam necessitatem, cui essent exequenda præcepta. Sed illis ad nulla horum experimenta cedentibus, cum videret etiam sementem regionis intercipi (ipsum quidem anni tempus erat, et quinquaginta pene continuis diebus multitudo in urbe otiosa morabatur) ad ultimum convocatis omnibus ait sibimet periculosam rem se velle aggredi. Aut enim, inquit, Deo cooperante placabo Cæsarem, ac vobiscum salvabor libenter: aut illo in ultionem irritato, pro tanta multitudine impendam animam meam. Atque ita dimissis turbis, multa pro eo vota facientibus, Antiochiam ab Ptolemaide revocavit exercitum: atque illinc confestim misit ad Cæsarem, referens et quo apparatu in Judæam irruisset, et quod tota gens supplicasset: quibus si abnuendum putaret, nosset cum viris etiam provinciam esse perdendam. Servare siquidem ipsos legem patriam: et novis præceptis vehementer obsistere. His epistolis respondit Caius immodice, comminans Petronio mortem, quoniam jussionem suarum segnis executor fuisset. Sed scriptorum talium vectores per tres continuos menses contigit adversa tempestate retineri: alii autem exitium C. Cæsaris nunciantes, prospere navigaverunt: denique ante septem et viginti dies epistolas Petronius accepit, finem Cæsaris indicantes, quam illi pervenirent, qui comminantia scripta portabant.

CAP. XI.

CAIO per dolum interempto, qui regnaverat annis tribus, mensibus sex, rapitur in regnum ab eo exercitu, qui Romæ

erat, Claudius. Senatus autem, referentibus consulibus Sentio Saturnino et Pomponio Secundo, mandat tribus cohortibus urbanis, ut essent præsidio civitati, et ipse frequens in Capitolium convenit: et propter immanitatem Caii, bellum agi cum Claudio decernebat, volens imperium ad optimates reducere: ut sicut olim ad regendum dignissimi eligerentur.

2. Accidit interim, ut Agrippa adveniret: quem cum et senatus in concilium, in castra Claudius evocasset, ut scilicet eo strenuo adjutore uteretur in quibus res posceret, videns Agrippa Claudium jam esse opibus Cæsarem, ad eum perrexit: quem ille ilico legatum ad senatum misit, indicantem suum propositum, quoniam primo quidem invitus ab exercitu raptus sit, et iniquum esse, si militum erga se studia tam religiosa desereret, imo tutam aliter suam non esse fortunam: jam enim ad invidiam satis fore, quod in regnum vocatus sit. deinde administrare paratum esse rempublicam, non, ut aliquis tyrannus, sed ut princeps benignus: sufficere sibi quippe honorem nominis. De singulis autem negotiis communem omnium stare sententiam. nam et si non natura esset modestus, locuples tamen moderandæ potestatis exemplum Caii morte esse propositum.

3. Quæ cum detulisset Agrippa, respondit senatus, quasi qui militi suo bonisque consiliis fideret, nolle se subire voluntariam servitutem. Sed accepto patrum responso, Claudius rursus misit Agrippam, nunciantem eis, se non posse adduci, ut eos proderet, quorum consensu in imperium esset accitus. Invitum autem se initurum esse pugnam adversus eos, cum quibus confligere minime vellet: proinde eligendum esse locum extra civitatem in quo confligerent. neque enim fas esse, propter illorum pervicaciam, patriam civili cæde fœdari. Et Agrippa quidem ista senatui nunciavit.

4. Inter hæc unus ex illis militibus, qui cum patribus erant, educens gladium, Commilitones, inquit, quibus perturbati causis parricidia perpetrare cupimus, et concurrere adversus propinquos nostros Claudium secutos? maxime cum habeamus Imperatorem quem in nulla re culpare possimus, et ad quem cum justis magis allegationibus, quam cum armis egredi debeamus. Hæc dicens, per mediam egressus est curiam, omnibus se militibus consecutis. Hoc exemplo opti-

mates deserti, in magno metu esse cœperunt. ac deinceps videntes sibi adversationem tutam non esse, sicuti milites, ad Claudium transierunt. Occurrebant autem eis pro muris strictis gladiis hi, qui fortunæ regis ambitiosus adulabantur: et pene accidit, ut progressi quinque interficerentur, ante scilicet quam militum impetum Cæsar agnosceret: nisi accurrens Agrippa, imminentis ei facinoris periculum nunciasset: dicens quod nisi coercuisset exercitum, jam in sanguinem civium furentem, confestim amissurus esset omnes per quos conspicuum esset imperium, fieretque solitudinis Imperator.

5. Hæc audiens Claudius, continuit militum impetum. Suscepit autem in castris advenientem senatum, et indulgenti honore complexus, egressus cum patribus confestim obtulit Deo hostias, ut mos est pro Imperio supplicari. Agrippam quoque protinus donat regno paterno universo, adjiciens ei etiam illa quæ Augustus Herodi donaverat, Trachonitidem scilicet et Auranitidem: præter hæc autem aliud quoque regnum, quod Lysaniæ vocabatur. Et populo quidem donationem hanc per edictum indicavit. Patribus autem præcepit, ut incisam æreis tabulis in Capitolio collocarent. Donat autem etiam fratrem ejus Herodem, qui gener ejusdem erat, junctus Berenicæ reginæ, Chalcidis.

6. Opinione autem celerius Agrippæ dati regni census maximus affluebat: qua sane pecunia non ille in rebus exiguis abutebatur, sed talem murum Hierosolymis circundare cœpit, qualis, si potuisset absolvi, irritam prorsus obsidionem Romanis oppugnantibus effecisset. Sed antequam impleret opus, decessit in Cæsarea. Regnavit autem annis tribus. Ante quoque cum tetrarchiam regeret, aliis tribus annis tenuerat potestatem. Reliquit filias tres e Cypride natas, Berenicem, Mariamnem atque Drusillam: filium autem ex eadem ipsa conjuge, nomine Agrippam. qui cum admodum parvulus esset, Claudius regnum in provinciam redegit, in cujus procurationem missus est Cestius Festus: post hunc autem Tiberius Alexander: qui nihil de consuetudine patria immutantes, gentem in pace tenuerunt. Post hæc vero et Herodes, qui regnabat in Chalcide, decessit, relinquens ex fratris quidem filia Berenice filios duos, Berenicianum et Hyrcanum: ex priore autem Mariamne Aristo-

bulum. Alius quoque ejus frater Aristobulus mortuus fuerat privatus, relicta filia Jopata. Hi quidem erant (sicut diximus) liberi Aristobuli, qui fuerat Herodis filius. Alexander autem et Aristobulus nati fuerant Herodi e Mariamne, quos ipse parens occidit. Alexandri autem posteri in majori Armenia regnaverunt.

CAP. XII.

POST obitum autem Herodis, qui regnavit in Chalcide, Claudius Agrippam filium Agrippæ in patrui sui regno constituit. Alterius autem provinciæ suscepit curam post Alexandrum Cumanus, sub quo oriri cœperunt tumultus, et denuo Judæos calamitas comprehendit. Conveniente quippe multitudine ad diem festum azymorum in Hierosolymam, stante cohorte Romana super porticum templi (armati quippe milites semper custodiebant festos dies, ne quid convenientes populi novare auderent) unus e militibus reductis turpiter vestimentis inclinans posteriora sua vertit ad faciem Judæorum: et ad hunc habitum vocem emittens similem succlamavit. Ob quod factum tota cœpit multitudo conqueri, ita ut circumstarent Cumanum, ad supplicium militem deposcentes. Ex his autem inconsulti juvenes, et quasi natura apti ad seditiones movendas, in rixam gravissimam prosiliebant: continuo quippe saxa rapientes, percutiebant milites. Tunc veritus Cumanus ne totius in eum vulgi impetus fieret, plures evocavit armatos: qui cum essent porticibus immissi, metus gravis incidit Judæis. statimque in fugam versi, relicto templo refugere cœperunt. Tanta autem per egressus de constipatione obtritio facta est, ut conculcatione mutua super decem millia hominum consumpta sint. Facta est autem universæ genti luctuosa festivitas, et planctus per domos singulas personabat.

2. Successit autem huic calamitati latrocinantium tumultus. Juxta Bethoron quippe, per viam publicam, Stephanus quidam servus Cæsaris supellectilem quandam vehebat, quæ ab irruentibus latronibus direpta est. Cumanus autem ad inquisitionem mittens eos, qui in proximis vicis essent, vinctos ad se adduci jussit, objiciens quod latrones illos non comprehendissent: qua occasione quidam militum in vico quodam libros sacræ legis offensos discidit atque combussit.

Judæi autem quasi totam religionem inflammatam viderent, undique confluxerunt: et velut machinamento aliquo, ita vi superstitionis attracti, omnes ad unam evocationem ad Cumanum Cæsaream concurrunt: precantes ut militem, qui tantam contumeliam Deo legique ejus intulisset, non relinqueret impunitum. Ad hæc ille (videbat enim multitudinem nequaquam quieturam, nisi aliqua esset satisfactione sedata) adjudicatum militem per medium populum ad supplicium jussit abduci: sicque Judæi placatis animis recesserunt.

3. Denuo autem Galilæorum et Samaritanorum conflictus exoritur. In vico enim quem Gæman vocant, qui est in magno Samariæ campo situs, quidam Galilæus de numero Judæorum ad festivitatem ascendens interficitur. Ad quod factum multi ex Galilæa regione concurrerunt, ut cum Samaritanis confligerent. Horum autem nobiliores convenerunt ad Cumanum, rogantes, ut antequam gravis calamitas oriretur, transiret in Galilæam: et in eos qui autores essent homicidii, vindicaret. Cumanus vero his negotiis, quæ habebat in manibus postponens illorum petitiones, sine effectu precatores remisit.

4. Nunciato igitur homicidio Hierosolymam, omnis multitudo commota est: et relicta diei solennitate, in Samariam vulgus impetum fecit sine ullo duce, nec quicquam principum suorum retinenti acquiescentes. Latrocinii autem eorum et tumultus, quidam Dinæi filius Eleazarus, et Alexander, principes erant: qui in Acrebatenæ regioni conterminos irruentes, promiscuam edidere cædem, et a nullius ætatis exitio temperantes, vicos etiam inflammaverunt.

5. Cumanus autem hæc audiens, adduxit secum unam equitum alam, quæ vocatur Sebastenorum, ut auxilio his qui vastabantur esset: sicque eorum multos, qui Eleazarum erant secuti, comprehendit, plures quoque interfecit. Ad reliquam autem multitudinem, qui in vastandos Samaritanorum fines irruerant, principes gentis de Hierosolymis occurrerunt: opertique ciliciis, et aspersis cinere capitibus precabantur, ut ab incepto desinerent: nec propter exercendam in Samaritas ultionem, ad Hierosolymæ perniciem Romanos commoverent: misererentur autem patriæ suæ atque templi, filiorumque et conjugum propriarum: neque omnia pariter in discrimen ad-

ducerent, neque ob unius Galilæi vindictam cuncta disperderent. His acquiescentes Judæi, a negotio recesserunt. Multi autem per idem tempus in latrocinia conspirabant: sicut fere solet insolentia crescere rebus quietis: per quæ in omni regione agebantur rapinæ et audacissimus quisque reliquis vim afferebat. Tunc Samaritarum primates ad Numidium Quadratum, qui Syriam procurabat, Tyrum venerunt, vindicari de his, qui regionem eorum deprædati fuerant postulantes. Præsto autem fuerant etiam Judæorum nobiles: et Jonathas filius Anani, princeps sacerdotum, objecta diluens allegabat, initium quidem tumultus Samaritas fuisse, qui primi homicidium perpetrassent: causam tamen calamitatum postea secutarum præbuisse Cumanum, qui inter principia autores cædis noluisset ulcisci.

6. Tunc Quadratus utramque partem interim distulit, dicens se cum ad ipsas regiones venisset, diligenter singula inquisiturum: deinceps vero progressus Cæsaream, eos omnes quos Cumanus vivos ceperat, in crucem sustulit. Inde cum Lyddam venisset, denuo audivit Samaritanorum querelas, et accitos Judæorum decem et octo viros, quos cognovit pugnæ fuisse participes, securi percussit. Duos autem principes sacerdotum, Jonatham et Ananiam, ejusque filium Ananum, et nonnullos alios Judæos nobiles ad Cæsarem misit: similiter autem et Samaritarum nobilissimos quosque. Præcepit etiam Cumano, et Celeri tribuno, Romam navigare reddituros Claudio rationem pro his quæ in regione gesserant. His ita compositis a Lydda ascendebat Hierosolymam: et inveniens multitudinem festivitatem azymorum celebrantem sine ulla conturbatione, Antiochiam rediit.

7. Romæ autem Cæsar auditis allegationibus Cumani et Samaritanorum (aderat autem etiam Agrippa, Judæorum causam magna contentione defendens: siquidem et Cumano multi potentium aderant) pronuncians adversus Samaritas, tres eorum nobilissimos jussit interfici, Cumanum autem in exilium deportari. Celerem autem tribunum vinctum Hierosolymam missum, Judæis ad supplicium tradidit, ut per urbem tractus, capite plecteretur.

8. Post hæc Felicem Pallantis fratrem misit ad Judæos, qui et eorum provinciam cum Samaria et Galilæa curaret.

Agrippam vero de Chalcide in regnum majus transtulit, tradens ei illam quoque provinciam, quæ Felicis fuisset. Erat autem ista Trachonitis et Batanæa et Gaulanitis. Addidit autem regnum etiam Lysaniæ, et tetrarchiam quam Varus rexerat. Ipse autem per annos tredecim, menses octo, dies triginta administrato imperio, decessit, successorem regni Neronem relinquens, quem suadelis Agrippinæ uxoris suæ in imperium cooptaverat: et quidem cum legitimum haberet filium Britannicum ex Messalina natum, priore scilicet conjuge, et Octaviam filiam, quam ipse privigno collocarat Neroni. Susceperat autem ex Agrippina Antoniam.

CAP. XIII.

ET Nero quidem quemadmodum per magnitudinem felicitatis et opum abusus sit fortuna, et qualiter fratrem suum, atque uxorem, matremque interfecerit, post quos in omnes proximos immanitatem suam convertit, atque ut ad ultimum per amentiam ad histrionum opera scenamque pervenerit, quoniam scio esse narratione molestum, silentio præterire melius puto. Convertar autem ad narranda quæ ab eo adversus Judæos gesta sunt.

2. Minorem igitur Armeniam regnandam Aristobulo dedit, Herodis filio. Regno autem Agrippæ quatuor urbes addidit cum agris ad singulas pertinentibus: in Peræa scilicet regione, Abilam et Juliadem: in Galilæa autem Tarichæam et Tiberiadem. Reliqua autem Judææ Felici procuranda dedit. Hic principem latronum Eleazarum, qui per viginti annos regionem fuerat deprædatus, aliosque cum eo multos cepit, vinctosque Romam misit: aliorumque quos in crucem sustulit, latronum vel in communione sceleris deprehensorum popularium, fuit pene innumerabilis multitudo.

3. Sic autem regione purgata, aliud genus latrocinantium in Hierosolymis oriebatur. Hi autem sicarii vocabantur, die claro et in media civitate passim quosque interficientes. Potissimum vero diebus solennitate festivis immiscebantur vulgo, sicas sub veste gestantes. His inimicos interficiebant: ac deinceps collapsis hominibus, illi inter reliquos de scelere querebantur: qua fraude extra suspicionem manebant, diuque latuerunt. Primus igitur ab eis Jonathas pontifex interficitur.

Post hunc autem quotidie plurimi cædebantur, atque ipsis calamitatibus molestior timor civitatem premebat: sicut enim in medio bello per singula momenta omnes mortem operiebantur. Circumspiciebant autem eminus quosque appropinquantes: et neque amicis suis fidere poterant, dum tamen in mediis suspicionibus atque custodiis nihilominus interficerentur. Tanta erat latrocinantium temeritas, et ars quædam latendi.

4. Ad hæc autem alia etiam malorum collectio facta est, cæde quidem abstinentium, sed consiliis magis impiorum, quæ pars non minus quam sicariorum felicitatem urbis statumque corrupit. Seductores namque homines et circumventores, sub specie religionis novis rebus studentes, vulgus insanire fecerunt. nam in solitudines egrediebantur, promittentes Deum signa eis ostensurum libertatis. Contra quos Felix (videbantur quippe semina defectionis esse) mittens equites atque pedites armatos, magnam multitudinem interfecit.

5. Majore autem plaga Judæos afflixit Ægyptius quidam pseudopropheta. Adveniens quippe in provinciam, magnus cum esset, prophetæ opinionem sibi arrogans, triginta ferme millia hominum congregavit, quos vana seductione deceperat. Et circumducens eos de solitudine in montem, qui vocatur Olivarum, inde ad Hierosolymam nitebatur ascendere, depulsoque Romanorum præsidio, in populares exercere dominationem. Utebatur autem stipatoribus, qui ad id facinus convenerant. Prævidit sane ejus impetum Felix, et occurrens cum ipsis Romanis armatis, quos etiam Judæorum reliqua multitudo juvabat, iniit conflictum. Et Ægyptius quidem cum paucis fugit. Plurimi autem, qui cum ipso fuerant, comprehensi atque vinculis traditi sunt. Reliqua vero multitudo in regiones proprias dispersa est.

6. Compressis vero his etiam, sicut fere in ægro corpore, rursus pars altera tumescebat. Magi enim quidam et latrones collecti, multis afflictionem inducebant, et quasi ad libertatem vocabant, mortem apertissimam comminantes his, qui Romanorum principatui obedire voluissent: ut vel reluctantes averterent eos, qui spontaneam ferrent servitutem. Dispersi ergo per totam regionem diripiebant quorumque potentium

domos, eosque insuper trucidabant: inflammabant etiam vicos, ita ut desperatione eorum tota Judæa protinus impleretur. Et hoc quidem bellum indies ingravescebat.

7. Alter autem tumultus ortus est circa Cæsaream, inter Judæos scilicet, qui ibi permixti habitabant, et Syros, seditione commota. Hi siquidem postulabant, ut eorum fieret civitas, Judæum ejus fuisse conditorem dicentes: erat autem rex Herodes. Æmuli vero conditorem quidem confitebantur Judæum, ipsam vero civitatem fuisse gentilium vindicabant. Neque enim illic statuas et fana potuisse constitui, si ad Judæos eam conditor pertinere voluisset. Ob has ergo causas inter se populus uterque jurgabat. Procedebat autem usque ad arma contentio: et quotidie ad confligendum audaces quique partis alterutræ prosiliebant. Neque enim Judæorum seniores cohibere tumultus gentis suæ poterant, et Græcis turpissimum videbatur, Judæis inferiores videri. Præstabant autem hi quidem divitiis et corporum viribus, Græci vero auxilio militum: magna siquidem pars Romanæ manus, de Syria illo fuerat congregata: et quasi cognati, ad auxiliandum parati erant Syris. Præfecti autem militum curabant comprimere tumultum: et pugnaces quosque comprehensos, taureis ulciscebantur ac vinculis. Nec tamen supplicia comprehensorum, impedimentum aut timorem reliquis inferebant: imo magis hoc ipso in seditionis irritabantur augmentum. Tunc demum Felix minaci edicto præcepit contumaces quosque urbe discedere: non parentium autem immissis militibus interfecit non paucos, quorum etiam bona direpta sunt. Manente autem seditione, nobiles utriusque partis electos, legatos misit ad Neronem, de jure disceptaturos.

CAP. XIV.

SUCCESSIT autem ei Festus, et hos qui maxime infestabant provinciam solicite persecutus, latronum plurimos comprehendit atque interfecit. Verum successor ejus Albinus non eodem modo negotiis præfuit, neque enim fuit aliqua malignitatis species, quam ille præterierit. Denique non solum causis civilibus furabatur et diripiebat bona singulorum, neque solum tributorum additamentis in commune gentem gravabat: sed etiam quos ob latrocinia decuriones civitatum

comprehenderunt, vel qui a prioribus judicibus in custodiis erant relicti, accepta a cognatis eorum pecunia, liberavit: et is solum qui non dedisset, in carceribus quasi nocentissimus remanebat. Per idem tempus, eorum quoque qui res novare cupiebant, in Hierosolymis crescit audacia. Ex quibus sane, qui erant opulenti Albinum largitione redimebant, ut eis tumultum moventibus non indignaretur: pars autem popularis quæ non satis gaudebat quiete, Albini participibus jungebatur. Unusquisque ergo improborum cohorte propria circundatus, ipse quidem inter cæteros quasi princeps latronum et tyrannus eminebat: stipatoribus vero suis ad direptionem mediocrium abutebatur. Ita fiebat, ut hi quidem quorum vastabantur domus, tacerent: illi autem qui extra incommodum stetissent, metu ne similia paterentur, etiam officiis ambirent eos, quos constabat dignos esse suppliciis. In commune autem omnium fuit intercepta fiducia. et erat tunc multiplex dominatio, et semina captivitatis futuræ jam ab illo tempore spargebantur.

2. Cum sane ejusmodi morum fuisset Albinus, tamen succedens ei Gessius Florus, optimum eum per comparationem sui fecit videri. Ille siquidem plura occulte et cum fraude nocuerat: Gessius vero iniquitates suas in universam gentem, tam palam quasi gloriaretur exercuit: ac velut non ad regendam provinciam, sed ad damnatorum pœnas carnifex missus, neque rapinarum ullum morem, neque afflictionum prætermisit. In miseris autem crudelissimus erat, in turpibus vero impudentissimus. Neque enim quis illo amplius offendit fallacia veritatem, neque commentus est callidiores nocendi vias. Huic siquidem viritim illatis dispendiis lucra quærere exiguum visum est: sed totas simul despoliabat urbes, et labes populis inferebat, tantum non voce per totam regionem edicens, liberum esse omnibus latrocinari, dum ipse prædarum acciperet portionem. Denique ob illius avaritiam contigit totam pene deseri regionem, ita ut plurimi sedes patrias relinquentes, ad externas provincias commigrarent.

3. Donec autem in Syria Cestius Gallus provinciam regebat, neque ausus quispiam Judæorum est adversus Florum ad eum mittere legatos. Cum vero instante azymorum solennitate ipse Hierosolymam venisset, occurrens multitudo, quæ

facile tricies centenorum millium fuit, precabatur, ut gentis suæ calamitatibus subveniret, et pestem illam provinciæ Florum ut ejiceret, clamitabat. Qui tamen cum sub populi ore esset, et Gallo assisteret, non solum nihil movebatur, sed voces illas etiam deridebat. Cestius tamen compescens impetum populi, et edicens quod deinceps placatiorem eis Florum redderet, regressus est Antiochiam. Deduxit autem eum usque ad Cæsaream Florus, illudens mendaciis, et Judæorum genti bellum sedulo comminiscens, quo scilicet solo iniquitates suas occultari posse credebat. Pace siquidem permanente, habiturum se apud Cæsarem accusatores Judæos: verum si defectionem negotiatus fuisset, majore utique malo abducendam a se esse invidiam peccatorum minorum. Igitur ut gens ab Romano abrumperetur imperio, sedulo indies augebat calamitates.

4. Per idem tempus apud Neronem Cæsarienses gentiles victores extitere, decretumque istud contestantes literas attulerunt: perque hoc bello Judaico dabatur exordium, duodecimo scilicet anno regni Neronis, decimoseptimo autem regni Agrippæ mense Maio. Ad magnitudinem autem excitatorum de eo malorum, nequaquam idoneas causas habuisse deprehenditur. In Cæsarea siquidem habitantes Judæi, habebant synagogam prope locum, cujus erat dominus gentilis quidam Cæsariensis. et frequenter quidem egerant, ut ad eorum jus illa possessio jungeretur, multis partibus majus precium quam res meruerat offerentes. dominus autem loci preces eorum despexisse non contentus, ad majorem dolorem ædificavit in loco tabernas, ita ut angustum eis transitum et prorsus coarctatum relinqueret. Primum igitur ferventiores aliqui juvenum prosilientes, ædificationem vetabant. Cum vero Florus hos a prohibendo cohiberet, non habentes Judæorum nobiles quid agerent, inter quos erat etiam Joannes publicanus, inflectunt Florum oblatione octo talentorum, ut ædificationem vetaret. Ille autem ob capiendum tantummodo, promittens se cuncta facturum, accepta pecunia statim de Cæsarea egressus est, venitque in Sebasten, seditioni tribuens facultatem, quasi qui pugnæ spatium Judæorum summatibus vendidisset.

5. Sequenti autem die, Judæorum sabbato, cum plebs ad

synagogam coisset, seditiosus quidam Cæsariensis vas Samium ante ingressum eorum ponens, alites immolabat. Hoc factum Judæos incoercibiliter accendit, et legem suam quippe contumeliam pertulisse, et locum ipsum dicebant fuisse pollutum. pars autem Judæorum, quæ erat constantior atque moderatior, denuo apud judices esse conquerendum rebatur. Seditiosi autem et juventute turgentes Judæi, effundebantur in rixam. Stabant autem ad confligendum parati etiam Cæsariensium tumultuosiores. Ex composito quippe missus fuerat, qui pro synagogæ foribus immolaret: sicque continuo est pugna commissa. Interveniens autem Jucundus, qui ad prohibendum erat relictus, præfectus equitum, vas illud quidem quod positum fuerat jussit auferri, et tumultum sedare pergebat. Cum vero superatus esset præ Cæsariensium violentia, Judæi statim libros legis rapientes secesserunt in Nabata: regio quædam eorum hoc nomine appellatur, dirempta a Cæsarea stadiis sexaginta. Primates autem eorum duodecim, cum Johanne in Sebastem ad Florum venerunt, de his quæ acciderant conquerentes, et ut auxilio esset rogabant, quamvis reverenter, tamen eum et de octo talentis admonentes. Ille vero ilico comprehensos eos vinciri jussit, arguens cur leges de Cæsarea auferre ausi fuissent.

6. Ob hoc igitur apud Hierosolymitanos gravissima indignatio nascebatur: veruntamen adhuc iram suam frenabant. Florus vero, quasi ad hoc operam suam locasset, ut bellum inflammaret, misit ad sacrum thesaurum, ut inde decem et septem talenta auferrentur, quasi eam pecuniam impensæ Cæsaris flagitaret. Tunc vero statim invasit populum multa confusio: concurrentes ad templum, maximis vocibus nomen Cæsaris appellabant, ut a tyrannide Flori liberarentur orantes. Quidam autem seditiosorum in Florum maledicta jaciebant ultima: et canistrum circumferentes stipem ejus nomine postulabant, quasi inops et miserrimus talibus indigeret auxiliis. His autem omnibus nihil est a cupiditate deterritus, sed multo magis ad deprædandum irritatus est. Denique cum deberet Cæsaream veniens ignem belli illic nascentis extinguere, causasque tumultuum submovere, pro quo etiam mercedem acceperat pactus, tamen cum exercitu equitum atque

peditum Hierosolymam contendit, ut Romanis armis ad quod volebat uteretur, ac timore et minis urbem circumdaret.

7. Tunc populus lenire ejus impetum volens, obviam militibus processit, cum solitis utique favoribus, et Florum honorare officiis paratus. Ille vero præmittens cum equitibus quinquaginta centurionem, nomine Capitonem, discedere eos jussit: Neve eum, in quem tam gravia maledicta jecissent, falso denuo honore deluderent. Oportere quippe eos, si viri sunt fortes, animique constantis, etiam in præsentem effundere contumelias: nec solum in verbis, sed etiam in armis amorem libertatis ostendere. His dictis exterrita multitudo, simul etiam militibus, qui cum Capitone venerant, in medium vulgus irruentibus, diffugerunt, antequam Florum salutarent, aut militibus officia consueta redderent. Discedentes igitur in domos, cum metu atque humilitate pervigilem duxere noctem.

8. Florus autem tunc quidem degit in regia, postridie autem adversum eos extructo tribunali sublimius resedit: convenientesque sacerdotum principes, et civitatis universa nobilitas, astiterunt tribunali. His præcepit Florus, ut omnes qui maledicta in eum succlamassent, protinus dederent: edicens in ipsos esse, nisi reos produxerint, vindicandum. Ad hæc respondent Judæi, populum quidem pacifica quæque sentire, illis vero qui erravissent in verbis, veniam conferendam postulabant. In tanta siquidem multitudine, nihil esse mirandum, offendi aliquos temerarios, et per ætatem insipientes: esse autem impossibile eorum qui deliquerint, discrimen agitari, cum et singulos nimirum pœniteat, et præ timore ad negandum sint parati. debere tamen illum si consuleret gentis quieti, et vellet Romano imperio servare urbem, magis propter multos innoxios dare veniam etiam paucis delinquentibus, quam propter paucos improbos perturbare multitudinem tantam bonorum.

9. Ad hæc vero ille magna indignatione inflammatus, militibus exclamavit, ut forum rerum venalium, quod erat in superiori parte civitatis, diriperent, ac passim obvios trucidarent. Illi vero ad lucri sui cupidinem addita autoritate rectoris, non solum illum diripuerunt locum in quem fuerant

immissi, sed in universas insilientes domos, interficiebant habitatores. Fuga autem erat per angiporta omnia, et cædes eorum qui comprehendebantur: direptionis quoque nulla species præteribatur. Multos autem etiam nobilium comprehendentes adduxerunt ad Florum, quos ille verberibus laniatos in crucem sustulit. Denique omnis numerus illo interfectorum die cum parvulis et mulieribus (neque enim vel lactantibus pepercerant) fuit sexcenti et triginta. Graviorem autem faciebat calamitatem videri novitas Romanæ calamitatis: quod enim nemo unquam prius, tunc Florus ausus est, ut viros scilicet equestris ordinis pro tribunali flagellis cæderet, ac patibulis affigeret: quorum etsi origo Judæa, tamen Romana dignitas erat.

CAP. XV.

PER idem tempus rex quidem Agrippa Alexandriam erat profectus ut Alexandrum, qui Ægyptum procurabat missus a Nerone, jure hospitis conveniret. Germanam autem suam Berenicen, Hierosolymis inventam, et iniquitatem militum videntem, gravis ob hoc angor invaserat. et frequenter quidem præfectos equitum suorum, custodesque corporis mittens ad Florum precabatur, ut a cæde desineret. Ille vero neque in multitudinem interfectorum, neque in nobilitatem precatricis, sed tantum in lucra sua, quæ de rapinis congregarentur, aspiciens, contempsit annuere: impetus autem militum etiam adversum reginam efferatus est. Non solum quippe sub oculis ejus obvios quosque mulctabant atque trucidabant, sed etiam ipsam, nisi confugisset in aulam, interfecissent. Ibi autem pervigilem noctem cum intenta custodia egit, verens utique irruptionem militum. Venerat autem Hierosolymam, ut vota Deo solveret. His enim qui morbo vel aliis necessitatibus implicantur, mos est orare per triginta dies, antequam immolent hostias: abstinere quoque vino, et capillos radere. Quem morem Berenice regina illis exercens diebus, nudipes etiam ante tribunal stetit, deprecans Florum: et præter quod nihil honoris habitum est, etiam de vita sua periclitata est.

2. Hæc autem facta sunt sextodecimo die mensis Maii. Postridie autem conveniens multitudo in forum, quod erat in superiori parte civitatis, magnis clamoribus de his qui inter-

fecti fuerant, querebantur: potissimum autem invidiosæ in Florum voces erant: quod veriti primates quique et pontifices, disruptis vestibus, et viritim singulos comprehendentes, postulabant, ut ab his verbis, quorum causa tanta mala pertulerant, desisterent, neque in majorem indignationem Florum moverent. Sicque sedata est multitudo, tam reverentia precantium, quam spe quod nequaquam Florus ultra in eos sæviret.

3. Ille autem videns multitudinis tumultum fuisse compressum, angebatur, et denuo eam inflammare cupiens, pontifices cum nobilibus advocavit. Itaque unum ait argumentum fore, quod nihil ulterius de novandis rebus cogitaret, si populus obviam procederet militibus de Cæsarea venientibus: veniebant autem duæ cohortes. Qui cum convocasset populum ad occurrendum, mandat centurionibus, ut nullam salutationem redderent obviantibus Judæis. Ad quod si offensi petulanter quippiam essent locuti, statim in eos uterentur armis. Pontifices ergo collecta multitudine in templo, precabantur ut occurrerent Romanis, et ante grave incommodum cohortes solenniter salutarent. His hortationibus seditiosi quique abnuebant, et ob interfectorum dolorem reliqua multitudo jungebatur audacibus.

4. Tunc vero omnes sacerdotes omnesque levitæ sacra vasa proferentes ornatumque templi, citharistæ etiam et cantores cum musicis organis procidebant ante multitudinem, et obnixissime precabantur, ut illum templi honorem custoditum esse vellent, neque ad direptionem vasorum sacrorum Romanos contumeliis incitarent. Erat autem videre ipsos sacerdotum principes sparsis cinere capitibus, et pectora disruptis vestibus nuda monstrantes, nominatim singulos quosque nobilium compellare, ac denuo in commune multitudinem precari, ne ob modicum peccatum patriam suam proderent his, qui direptioni ejus inhiarent. Quam enim utilitatem vel militibus esse de Judæorum salutatione tribuendam, vel illis quæ acciderant correctionem, si in præsenti procedere cessarent? At contra, si officiose susciperent solenniter venientes, auferri Floro occasionem pugnæ: ipsos vero salvare patriam suam, et providere ne quid ultra quam pertulerant, experirentur. His addunt, quod paucis seditiosis si tanta multitudo

gatur, hoc magis ad pacificum consilium suam deberent autoritatem transferre.

5. Tali hortatu multitudinem inflectentes, etiam ipsos seditionis autores quosdam quidem minis, quosdam autem sui reverentia mitigaverunt: ac deinceps præcedentes cum quiete omni populo sequente, militibus obviam prodierunt. Jamque cominus factos salutaverunt: illis autem nihil respondentibus, seditiosi Judæorum adversum Florum, cujus hæc fierent consiliis, succlamaverunt. confestimque milites comprehendentes eos, cædere fustibus adorti sunt: atque in fugam versos persequentes equites proculcabant. Corruebant autem multi quidem cum a Romanis cæderentur, plures autem cum se mutuo propellerent. In ipsis autem portis gravis facta est compressio, et uno quoque alterum prævenire cupiente tardior fuga cunctis fiebat.. Collabentium vero durus erat interitus. Suffocatu enim atque conculcatu miseri disperibant, et neque ad sepulturam quisquam proximis suis cognoscendus remanebat. Irruebant autem etiam pariter milites immoderate, eos quos comprehendissent cædentes: et per ingressum qui Bezetha vocatur detrudebant multitudinem, transire cupientes ut Antoniam et templum obtinerent. Quos etiam Florus consecutus, eduxit de regia eos qui secum erant, et in arcem transire nitebatur. Frustratus tamen est ejus impetus. Conversus quippe adversum eos populus repugnavit, et per tecta evadentes obruebant saxis Romanos. Qui cum superne venientibus sagittis vincerentur, nec possent defendere multitudinem quæ per angustos arctabatur ingressus, ad reliquum se exercitum qui erat in regia receperunt.

6. Seditiosi autem verentes, ne superveniens denuo Florus templum occuparet, per Antoniam ex templo ascendentes, porticus a templo ad Antoniam continentes interciderunt, quatenus avaritiam Flori desperatione compescerent. Nam cum divinis inhiaret thesauris, proque his in Antoniam transgredi niteretur, ubi intercisas porticus vidit, ab impetu conquievit. et convocans sacerdotum principes atque curiam, se quidem ait urbe digredi, præsidium tamen apud eos relinquere quantum ipsi voluissent. Ad hæc illis respondentibus, nihil novandum fore, si unam tantum relinqueret apud eos cohortem, dum tamen non illam quæ cum civibus paulo ante

conflixerat (ob ea siquidem quæ pertulere populum illis militibus infensum esse) cohorte sicut precabantur mutata, cum reliqua manu Cæsaream regressus est.

CAP. XVI.

ALIUD autem denuo pugnæ consilium comminiscens, retulit ad Cestium, et Judæos defectionis criminatus est: impudenti mendacio illos perpetrasse dicens, quæcunque eos pertulisse constabat. Nec sane principes Hierosolymorum quæ gesta fuerant, tacuerunt: sed et ipsi et Bernice ad Cestium de his quæ Florus inique in urbe egerat, retulerunt. Ille autem susceptis literis partis utriusque, quid facto opus esset cum principibus deliberabat. Et quibusdam quidem videbatur, cum exercitu in Judæam Cestium ire debere, et aut vindicare defectionem, si fuisset admissa, aut magis fidos reddere Judæos eorumque accolas. Ipsi tamen magis placuit aliquem de suis præire, qui et negotia et consilia Judæorum posset ei fideliter nuntiare. mittit ergo tribunum Politianum, qui ab Alexandria revertenti Agrippæ circa Jamniam occurrens, et a quo fuisset missus, et ob quas causas indicat.

2. Quo loci Judæorum etiam pontifices, et reliqui nobiles, eorumque curia adesse curaverant, ut circa regem scilicet officia novarent. Postea vero quam illum congrua humanitate coluerunt, conquesti sunt quam potuerunt flebiliter de calamitatibus propriis, et inhumanitatem Flori explicaverunt. Quam licet argueret Agrippa, vafre tamen invectionem suam in Judæos transtulit, quorum maxime miserebatur, volens scilicet frænare eorum motus: ut per hoc ipsum quod viderentur nihil perpessi injuriæ, ab ultionis desinerent appetitu. Ad hæc ergo quicunque egregii erant, et propter sua prædia desiderabant quietem, intelligebant regis redargutionem esse plenam benignitatis. Populus autem Hierosolymorum sexaginta stadiis obviam progressus, officiose Agrippam et Politianum suscepit. Lamentabantur tamen interfectos conjuges mulieres: quarum plangoribus reliquus quoque populus ad lamenta conversus, precabatur Agrippam ut genti consuleret. Succlamabant etiam Politiano, ut ingrederetur urbem, videretque quæ essent a Floro gesta: et ita ostendebant forum desertum domosque vastatas. Deinceps vero per Agrippam

suasere Politiano, ut is cum uno tantum famulo ad Siloam usque totam circuiret civitatem: quatenus ipsis cognosceret oculis, Judæos omnibus quidem aliis parere Romanis, soli autem Floro adversari propter magnitudinem in eos factæ crudelitatis. Ille igitur cum circuisset urbem, et mansuetudinis populi sufficiens documentum teneret, ascendit in templum, quo etiam multitudinem convocavit: et cum plurimis verbis fidem eorum circa Romanos collaudasset, multa etiam ad conservationem pacis hortatus, adoravit Deum ejusque sancta, in eo tamen consistens loco, in quo licebat per religionem: sicque regressus ad Cestium est.

3. Vulgus autem Judæorum, ad regem pontificesque conversus petebat, ut legati adversum Florum ad Neronem mitterentur, neque de tanta cæde tacentes suspicionem suæ defectionis præberent: visum iri quippe eos principes capiendorum armorum fuisse, nisi prævenientes ostendissent illum esse qui dedisset exordium, constabat autem multitudinem non esse quieturam, si legationem aliquis impedisset. Ad hæc Agrippa, ordinari quidem legatos, qui Florum accusarent, invidiosum putabat: despicere autem Judæos in bella commotos neque sibi expedire cernebat. advocata igitur concione in xystum, et in suggesto constituens germanam suam Bernicen, in Asamonæorum domo (ea siquidem xysto imminebat contra superiorem partem urbis: nam xysto templum erat ponte conjunctum) hujusmodi orationem habuit.

4. Si quidem viderem vos omnes ad pugnandum cum Romanis esse incitatos, neque populi puriorem syncerissimamque partem pacem velle servare, neque processissem ad vos, neque consulere confisus essem: supervacua quippe de utilibus oratio est, quando omnium auditorum conspirat ad deteriora consensus. Quoniam vero aliquos quidem ætas, malorum belli nescios facit, quosdam vero inconsiderata spes libertatis, nonnullos vero avaritia succendit, et in confusione rerum capiendum de inferioribus lucrum, quemadmodum ipsi ab hoc errore corrigantur, et non per paucorum improba consilia etiam boni dispereant, existimavi oportere, ut omnibus vobis in unum coactis ea exponerem, quæ arbitror expedire. Obstrepat autem nemo, si non ea audierit quæ ipsius fert libido. His siquidem qui sunt ad defectionem irrevoca-

biliter incitati, licebit etiam post meos monitus manere in pristina voluntate. mea autem etiam ad illos qui audire cupiunt intercipietur oratio, nisi ab omnibus vobis silentium præbeatur. Novi quidem quod multi et injurias procurantium provincias, et præconia libertatis quasi tragice prosequantur. Ego autem priusquam discutiam qui sitis, et contra quos bellum suscipere tentetis, primum separabo causas, quas connexas putatis. Si enim violatores vestros cupitis ulcisci, cur libertatem magna laude attollitis? Si vero istud ipsum servire intolerabile ducitis, superflua est adversum rectores querela. illis siquidem vel moderatissime agentibus, nihilominus turpe erit servire. Considerate autem singillatim, et videte quam exigua sit materia bellorum. Et primum quidem ipsa rectorum consideranda sunt crimina. Colere siquidem officiis, non exasperare oportet jurgiis potestatem. Cum vero modicorum peccatorum exprobrationes maximas facitis, adversum vos profecto eos quibus infertis contumelias irritatis. Relinquentes quippe et quod antea clanculo et cum quadam verecundia nocebant, palam vos confidenterque populantur. nihil autem ita plagas coercet ut patientia, et violatorum quies violantibus injicit pudorem. Fac autem eos, qui a Romanis in provincias mittuntur, esse graviter molestos, non tamen etiam Romani omnes violant vos, neque ipse Cæsar, adversum quem pugnare vultis. Neque enim ex præcepto illorum improbus ad vos quisquam venit: neque possunt illi, quæ in Oriente geruntur, positi in Occidente conspicere. sed neque facile ea quæ hic fiunt, illic audiuntur. Est autem importunissimum, et propter exiguas causas cum tantis, et ea de quibus querimur nescientibus, velle confligere. Et quidem nostrorum criminum cito erit futura correctio. neque enim unus atque idem provinciæ semper curam tenebit, et successores ejus credibile est modestiores futuros. Motum autem semel bellum neque deponere facile est absque magnis calamitatibus, neque sustinere. Libertatis vero bona sitientibus providendum atque certandum est, ut principio non ea careant. molesta enim est novitas servitutis: quam ne utique subeas, justum suscipi certamen videtur. Qui vero semel subjectus est, et deinceps deficit, contumax magis servus quam amator libertatis ostenditur. Tunc igitur oportuit

omnia agere, ne susciperentur Romani, cum in provinciam Pompeius intraret. Majores vero nostri eorumque reges, pecunia, corporibus, animis multo vobis meliores, exiguæ parti potentiæ Romanæ obsistere nequiverunt. vos autem qui hæreditariam obedientiam suscepistis, rebus autem omnibus illis qui primi paruere longe inferiores estis, contra omne Romanorum regnum obsistere posse arbitramini? Et Athenienses quidem, qui ob Græcorum libertatem patriam suam quondam ignibus tradere, qui superbissimum illum Xerxem per terram navigantem, per mare vero ambulantem, et cujus classem non caperet amplitudo pelagi, latiorem autem Europa duceret exercitum, hunc in quam cumuna nave fugientem gloriosissime persecuti sunt: circa parvam autem Salaminem qui tantas opes Asiæ confregere, nunc tamen serviunt Romanis, et illam regiam Græciæ civitatem administrant Italiæ jussiones. Lacedemonii quoque post Thermopylas, et Plateas, et Agesilaum Asiam perscrutatum, eosdem dominos venerantur. Macedones vero qui adhuc pene imaginantur Philippum videre cum Alexandro promittentem sibi orbis imperium, ferunt tamen rerum mutationem, et adorant eos ad quos fortuna migravit. Aliæ quoque multæ gentes ad libertatem fiducia subnixæ, et multo majores, cesserunt tamen et obediunt: vos autem soli servire dedignamini his, quibus videtis universa esse subjecta. Quibus exercitibus, quibus confiditis armis? Ubi est classis vestra, quæ pervagetur Romanorum maria? Ubi autem qui expensis possint sufficere thesauri? Contra Ægyptios forte aut Arabas existimatis vos bellum movere. Non circumspicitis Romanorum imperium? non metimini vestram imbecillitatem? Nonne scitis vestram civitatem a conterminis gentibus frequenter esse superatam? illorum autem virtus per totum orbem invicta percurrit, imo etiam hoc orbe plus aliquid quæsierunt? Neque enim sufficit eis ad Orientem quidem totus Euphrates, ad Septentrionem, Ister, neque in Meridie solitudine tenus perscrutata Libya, neque in Occidente Gades: sed ultra Oceanum alium quæsierunt orbem, et usque ad Britannias, inaccessas prius, arma et exercitum transtulerunt. Quid ergo? Vosne ditiores Gallis, fortiores Germanis, prudentiores Græcis? postremo plures estis omnibus in toto orbe degentibus? Quæ vos

fiducia adversum Romanos erigit? Sed dicet aliquis, servire molestissimum est. At quanto magis id Græcis: qui universis sub sole habitantibus videbantur præstare nobilitate: et tam latam quondam provinciam possidentes, nunc bis ternis fascibus Romanorum obediunt? Totidem autem etiam Macedones obsequuntur, qui certe multo vobis justius deberent libertatem tueri. Quid autem quingentæ Asiæ civitates? nunquid non absque ullo præsidio, uni tantummodo rectori parent, et fascibus consulis obsequuntur? Quid autem pergam enumerare Heniochos, et Colchos, et Taurorum gentem: Bosphoranos quoque, et habitantes circa Ponti littora nationes, Mæoticasque gentes? apud quas nimirum olim neque domesticus aliquis dominus noscebatur: nunc vero militum subjiciuntur tantum tribus millibus, et quadraginta naves longæ innavigabile prius mare in pace custodiunt. Quanta autem Bithynia, et Cappadocia, et Pamphyliorum gens, Lydi quoque et Cilices pro libertate dicere valerent? tamen nunc sine armis tributa pendunt. Quid autem Thraces? quinque quidem diebus in latum, septem autem in longum commeabilem provinciam possidentes, asperioremque multo quam vestra est, ac multis partibus fortiorem, altissimoque gelu eos qui irruerint retardantem, duobus millibus Romanorum in præsidio manentibus obsequuntur. Post hos Illyrici usque ad Dalmatiam, et Istro tenus incolentes, duabus tantum legionibus obediunt: cum quibus et ipsi impetus compescunt Dacorum. Ipsi quoque Dalmatæ, qui tam multa pro libertate conati, sæpiusque capti, rursum cum majoribus opibus rebellarunt, nunc sub una Romanorum legione agunt quietem. Verumtamen si aliquos magnæ causæ ad defectionem incitare deberent, Gallos potissimum oporteret assurgere, quos videlicet tantis munimentis natura cinxisset; ab Orientali plaga Alpium montibus, a septentrionali Rheno flumine: a meridie Pyrenæis montibus, ab Occidente vero Oceano. sed tali munitione gaudentes, trecentis et quindecim gentibus numerosi, fontes autem (ita ut dixerim) felicitatis domesticæ habentes, omnibusque bonis totum pene orbem irrigantes, ferunt nihilominus vectigales esse Romanorum, ac felicitatem suam in eorum felicitate reponere. idque sane ipsum, non per animorum mollitiem, nec propter ignobilitatem parentum (quippe

qui per octoginta annos pro libertate pugnaverunt) sed Romanorum admirati sunt horrueruntque cum virtute fortunam, qua illi plura sæpe obtinuere quam bellis. Denique sub mille et ducentis militibus serviunt, quibus pene plures habuerunt civitates. Neque Hispanis nascens in agris aurum pro libertate bella gerentibus profuit, neque tanto terrarum marisque spatio a Roma diremptæ gentes, Lusitani scilicet et pugnaces Cantabri, nec vicinus Oceanus, etiam accolis suis fragore terribilis: sed ultra columnas Herculis prolatis armis, et per ipsas nubes Pyrenæorum montium eluctati vertices, ditioni suæ hos quoque subdiderunt Romani: atque ita bellicosis gentibus, tantoque (ut dixi) spatio diremptis, legio in præsidio una satis est. Quis vestrum non audivit multitudinem Germanorum, virtutem quoque et magnitudines corporum (ut arbitror) sæpe vidistis. siquidem ubique Romani earum gentium captivos habent. Sed illi ita ingentem spatiis regionem incolentes, spiritus autem majores corporibus gerentes, et animam quidam contemptricem mortis, indignationes autem vehementiores feris, nunc Rhenum limitem habent, et octo Romanorum legionibus domantur: et serviunt quidem qui capti sunt, reliqua autem eorum gens universa salutem in fuga non in armis reponit. Considerate autem etiam Britannorum muros, qui Hierosolymæ confiditis muris. Illos siquidem circumdatos Oceano, et pene non minorem quam noster orbis est habitantes, Romani navigantes redegerunt in ditionem suam: quatuorque legiones tantæ magnitudinis insulam tuentur. Et quid opus est plura dicere? quando etiam Parthi, bellicosissimum genus, tantis prius populis imperantes, et tam magnis opibus circundati, obsides tamen mittunt Romanis: estque cernere, sub specie pacis servientem in Italia præcipuam Orientis nobilitatem. Universis pene qui sub sole incolunt, Romanorum arma venerantibus vos soli bellum geretis? Neque Carthaginiensium considerabitis finem, qui magnum illum Hannibalem jactantes, et ex nobili Phœnicum stirpe venientes, tamen sub Scipionis dextera corruerunt? Sed neque Cyrenæi Lacedæmone oriundi, neque Marmaridarum genus usque ad inaquosas solitudines protentum, neque terribiles etiam audientibus Syrtes, Nasamones quoque et Mauri, et innumerabilis multitudo Numidarum

virtutes impediere Romanas. Sed tertiam partem orbis terrarum, cujus ne numerare quidem nationes facile est, quæ scilicet sub Atlantico mari et columnis Herculis usque ad rubrum mare infinitos numero et locis Æthiopas continet, totam tamen ceperunt armis: et præter fruges annuas quibus Romanam multitudinem octo mensibus pascunt, alia quoque vectigalia pendunt, expensas quoque devotissimi imperio ministrant, nihil de his quæ jubentur, sicut vos, contumeliosum putantes. et quidem una cum illis tantum legio commoratur. Sed quid opus est longe petitis exemplis potentiam explicare Romanam? cum ea possitis de vicina vobis Ægypto diligenter inspicere. Hæc enim cum usque ad Æthiopias porrigatur, opulentamque Arabiam, contigua quoque sit Indiæ, quinquaginta et septingentas myriadas incolarum habens, præter Alexandrinorum plebem, tamen vectigalia, quorum magnitudinem de censu singulorum capitum æstimari licet, devotissime penditans, Romanum non dedignatur imperium, et certe quam magnum stimulum defectionis habens, Alexandriam scilicet, multitudine et divitiis abundantem, magnitudine quoque non imparem. Habet siquidem in longitudine stadia triginta, in latitudine vero non minus quam decem, tributorum vero multo amplius per menses singulos infert, quam vos toto anno penditis: et præter pecuniam, quatuor mensium Romanæ plebi annonam ministrat. Munitur autem undique aut incommeabili solitudine, aut importuoso mari, aut fluminibus, aut cœnosis paludibus, quorum tamen omnium nihil Romana fortuna fortius fuit. Duæ enim legiones civitati insidentes, profundam Ægyptum cum illa Macedonum nobilitate frænant. Quos igitur in bella de solitudinibus aliquibus socios assumetis? Siquidem omnes qui in orbe habitabili degunt, Romani sunt: nisi forte quis vestrum spes suas ultra Euphratem porrigat, et Adiabenorum regionem gentiles suos æstimet adjutores. Porro nec illi propter irrationabilem causam tanto se bello implicabunt: nec si tam probroso operi assensum darent, Parthus tamen sineret. Est quidem ei cura tuendæ cum Romanis amicitiæ, et arbitrabitur fœdus esse temeratum, si quis de his qui subjecti sunt ejus imperio, adversum Romanos in bello procedat. Superest igitur ad divinum confugiatur auxilium. verum et hoc apud

Romanos est. sine Deo quippe impossibile esset imperium tale consistere. Considerate autem quemadmodum hæc ipsa erga ipsam religionem immoderatio, etiam si cum longe inferioribus bellum geratis, tamen ad dispensandum sit vobis difficillima, atque eadem transgrediendo offendatis Deum, per quæ eum auxiliaturum putatis. Si enim servetis sabbatorum consuetudinem, et ad nullum actum moveamini, facile profecto capiemini. Sic quippe etiam majores vestri experti sunt, hos maxime dies Pompeio ad bellum destinante: in quibus scilicet hi qui oppugnabantur, otia gerebant. Transgredientes autem in bello legem patriam, nescio propter quid in reliquum dimicetis. Una siquidem nunc vobis intentio est, ne quid de patria institutione solvatur. Quemadmodum autem advocabitis in adjutorium Deum, si cultum ei debitum sponte violetis? Assumunt autem singuli quique bellum, vel divinæ virtuti, vel humanis opibus confidentes. Cum vero utraque hæc quantum ad ipsam pertinet consequentiam, deseruntur, in manifestam utique captivitatem volentes pugnare prosiliunt. Quid autem prohibet propriis manibus filios vestros conjugesque laniare, et hanc pulcherrimam inflammare patriam? Erumpentes siquidem in furorem, lucrabimini vel ignominiam superatorum. Bonum est, o amici, bonum est, dum adhuc stat navis in portu, præcavere tempestatem futuram, et non eo tempore, quo in medias irruetis procellas trepidare. His siquidem qui in improvisa mala inciderint, superest ut digni vel miseratione videantur: qui vero se in apertum discrimen injecerint, etiam exprobrationibus onerentur. Nisi forte aliquis vestrum æstimet secundum pacta conflictum ire Romanos, aut postquam vicerint, moderate vobiscum acturos, et non in exemplum aliarum gentium sacram hanc urbem inflammaturos, interfecturos autem universum genus vestrum. Neque enim qui superfueritis armis, usquam locum fugæ habebitis, universis scilicet gentibus vel jam habentibus Romanos dominos, vel habere metuentibus. Periculum autem non solum vos manebit, sed etiam in reliquis civitatibus habitantes Judæos. Neque enim est in toto orbe populus, in quo non vestra portio sit: quos certe omnes vobis rebellantibus, cæde crudelissima diversi quique conficient, et propter paucorum virorum prava consilia universæ

urbes Judaico sanguine redundabunt. Manet autem venia eos qui talia patraverint, quod sint nimirum vestro vitio coacti. Si vero eadem exequi supersederint, considerate quam impium sit adversum tam benignos arma movisse. Subeat autem vos miseratio, etsi non filiorum vestrorum atque conjugum, saltem istius civitatis, quæ mater urbium vestræ regionis vocatur. Parcite mœnibus sacris, parcite venerabilibus adytis, templumque vobis et sancta sanctorum servate. Neque enim ulterius victores Romani his abstinebunt, quibus primo parcentes nullam receperunt gratiam. Ego testor quidem sancta vestra, sacrosque angelos Dei, patriamque communem, quod nihil eorum consiliorum, quæ vobis viderim expedire, subtraxerim. vos autem decernentes, quæ oportet, mecum in pace degetis: si vero protuleritis iras, absque me periculis subdemini.

5. His dictis, astante etiam sorore lacrymavit, et multam partem de eorum impetu lacrymis infregit. Succlamabant autem non se adversum Romanos, sed adversum Florum ob ea quæ pertulissent, bellum gerere. Ad quos rex Agrippa: Sed opera vestra, inquit, talia sunt, qualia adversum Romanos pugnantium. neque enim Cæsari vectigal dedistis, et Antonianas porticus incendistis. Sopietis autem causam defectionis, si et porticus denuo construatis, et tributa reddere maturetis. Neque enim Flori hoc præsidium est, aut pecuniam Floro dabitis.

CAP. XVII.

HIS consultis populus acquievit, et cum rege ac Bernice ascendentes in templum porticus ædificare adorti sunt. Per vicos autem et regiones principes quique decurionesque dispersi, vectigal colligebant: celeriterque quadraginta talenta (tantum enim erat reliquum) redacta sunt. Et belli quidem imminentes minas eo tunc more Agrippa compescuit. Deinceps vero persuadere populo tentabat, ut parerent Floro, donec successor ei a Cæsare mitteretur. Ad quam orationem multitudo accensa, nec a verborum in regem contumeliis temperavit, sed protinus eum urbe pepulerunt: ausique sunt nonnulli seditiosorum etiam saxa in eum jacere. Rex autem videns tumultuantium irrevocabilem impetum, et conquerendo quod contumeliis esset affectus, principes quidem eorum una

cum aliis potentibus misit ad Florum Cæsaream, ut ipse ex eis eligeret, qui de tota regione vectigal exigerent. ipse vero discessit in regnum.

2. Per idem tempus quidam eorum, qui bellum maxime movebant, congregati irruebant in quoddam præsidium, quod vocabatur Massada: et occulte eo pervaso, Romanos omnes interfecerunt: alios autem de suis posuerunt custodes. In templo quoque Hierosolymorum Eleazarus quidam, filius Ananiæ pontificis, juvenis audacissimus, dux illo tempore militum, persuasit his qui sacrificiis ministrabant, ut nullius munus aut hostia, qui non esset de Judæorum gente, susciperetur. Id autem erat Romani belli seminarium atque materia. Rejecit siquidem hostias Cæsaris, quæ pro Romano populo offerri solitæ erant. Plurimum autem super hoc pontificibus, aliisque nobilibus deprecatis, ut non præterirent eum morem, quo supplicabatur pro regibus, nihil tamen acquieverunt, non parum quidem et suæ multitudini confidentes: robur siquidem omne res novare cupientium, eorum voluntates juvabat maxime autem aspiciebant Eleazarum, qui per idem tempus ut dixi, princeps erat.

3. Convenientes igitur potentes quique cum pontificibus, et Pharisæorum nobilissimis, et videntes quam gravibus malis pergerent subjicere civitatem, decreverunt seditiosorum animos experiri: et ante portam quæ ærea vocatur, concionem advocantes (erat autem in interiore parte templi posita, quæ respicit ad solis exortum) ac primo quidem multa de temeraria eorum defectione conquesti, et quod tam grave bellum patriæ commoverent, deinceps irrationabilitatem causæ ipsius arguebant, dicentes, majores quidem eorum ornasse templum ex magna parte de muneribus gentium, semperque eorum, qui foris essent populorum munera suscepisse: et non solum non prohibuisse aliquorum hostias (id siquidem esse impiissimum) sed etiam eas, quæ viserentur permanerentque ad præsens usque tempus, oblationes eorum in templi cultibus collocasse. At nunc eos, qui Romana arma irritarent, et desponderent eorum bella, novum statuere morem religionis, atque cum periculis etiam ream facere civitatem impietatis videri: siquidem ea sit, in qua præter solos Judæos, nullus alius immolet externus, neque ad orandum sinantur ac-

cedere. Et si quidem circa unius alicujus privati personam lex ferretur ejusmodi, posset nimirum jure nos inhumanitatis arguere: nunc autem despiciuntur Romani, et judicatur Cæsar profanus. Unde verendum esse, ne qui immolandas pro illis hostias repellunt, ipsi in reliquum etiam pro se sacrificia prohibeantur offerre: fiatque vere extra principatum civitas, nisi celerius resipiscentes reddiderint hostias, ac prius quam ad eos, in quorum contumeliam id tentatum est, hujus ausus perveniat fama.

4. Simul autem ista dicentes, producebant in medium scientissimos morum paternorum, sacerdotes quoque, narraturos quomodo omnes eorum majores exterarum gentium semper sacrificia suscepissent. Attendebat autem nemo res novare cupientium his, quæ dicebantur, sed neque procedebant in medium altaris ministri, ut belli materiam præparantes. Videntes igitur nobiles quique seditionem eo jam processisse, ut eorum non posset authoritate compesci, et Romanorum armorum periculum se primos esse sensuros, in quantum poterant consulentes, amoliri causas parabant. et legatos quidem alios ad Florum miserunt, quorum erat princeps filius Ananiæ Simon: alios autem ad Agrippam, inter quos nobilissimi Saulus, et Antipas, et Costobarus erant, qui etiam regem propinquitate tangebant. Precabantur autem utrumque, ut cum exercitu ascenderent in civitatem, et seditionem opprimerent, prius quam ea intolerabilis fieret. Et Floro quidem malum istud quasi bonus nuncius fuit, volensque inflammare bellum nihil respondit legatis. Agrippa autem pariter utrisque parcens, scilicet deficientibus, et iis adversum quos bellum movebatur, volensque et Romanis conservare Judæos, et Judæis templum atque patriam, ad hæc autem nec sibi conducere talem conturbationem sciens, misit in auxilium populo equites ter mille, Auranitas scilicet, et Batanæos, et Trachonitas, sub præfecto equitum Dario, duce vero Philippo Iachimi filio.

5. His ergo venientibus, optimates quique cum pontificibus et omni multitudine quæ optabat quietem, superiorem occupant civitatem: inferiorem siquidem et templum, seditiosorum manus tenebat. Missilibus igitur et fundis indesinenter utebantur, et continua erat emissio sagittarum ex utraque

scilicet parte: erat autem quando ex insidiis procurrentes cominus dimicabant. Præstabant autem audacia quidem seditiosi, belli vero scientia regii. Et his quidem erat propositum maxime templum obtinere, profanatoresque ejus expellere; seditiosis vero qui cum Eleazaro agebant, ut præter ea quæ obtinebant, etiam superiorem invaderent urbem. Per septem igitur dies gravis utriusque partis cædes fiebat, et neutri de eo loco quem tenuerant depellebantur.

6. Deinceps vero adveniente ea festivitate, quæ Xylophoria dicitur, in qua mos est omnibus grandem lignorum materiam convehere ad templum, quatenus nunquam ignis deficiat esca (semper enim inextinguibilis perseverat) adversarios quidem a cultu religionis excluserunt. inter infirmiorem autem vulgum irrumpentes multi sicariorum (sic enim vocant latrones, gladios in sinibus gerentes) recepti audacissime prosequebantur opus quod adorti erant. Regii autem audacia et multitudine vincebantur. Ita superiore civitate cesserunt, cum isti protinus irruentes, Ananiæ pontificis domum, et Agrippæ ac Berenices palatium inflammaverunt: post quod ignem archivo intulerunt, volentes omnia creditorum documenta disperdere, ne esset unde ratio creditæ pecuniæ pateret, utque omnem sibi debitorum adjungerent multitudinem, et adversum locupletes egenis præberent insurgendi facultatem liberam. Fugientibus vero chartarum publicarum custodibus ignem ædibus injecerunt: atque ita incensis civitatis nervis, in hostes irruebant. Quo loco pontificum atque nobilium quidam in cloacis latuerunt, quidam cum regiis in superiorem regiam confugerunt, portas celeriter obserantes. Inter quos Ananias pontifex, et Eleazarus frater ejus erant: et illi quos apud Agrippam functos legatione diximus. Tunc ergo victoria et inflammatione contenti cessaverunt.

7. Postridie autem, quintadecima scilicet die Augusti mensis, fecerunt impetum in Antoniam: et omnes in eo præsidio agentes, per biduum obsessos, ceperunt atque interfecerunt, præsidiumque incenderunt. postea vero transierunt in regiam, ad quam confugere Agrippæ milites: et in quatuor partes agmen suum dividentes, muros evertere moliebantur. eorum vero qui intus erant, erumpere nullus audebat, propter multitudinem oppugnantium: sed distributi per propugnacula et

turres, subeuntes interficiebant, ac frequentes omnino latrones sub muris cadebant. Nec die autem conflictus nec nocte cessabat: seditiosis videlicet existimantibus in desperationem cogi eos, qui in præsidio erant, propter inopiam victus: regiis vero credentibus oppugnatores suos cessuros labori.

8. Interea Manahemus quidam, filius Judæ Galilæi, callidissimi illius sophistæ, qui quondam sub Cyrenio exprobraverat Judæis, quod post Deum subjicerentur Romanis, assumptis quibusdam nobilium, perrexit in Massadam, ubi armamentarium Herodis regis erat. eoque perrupto populares aliosque latrones diligenter armavit. hisque utens stipatoribus, veluti rex Hierosolymam revertitur: factusque princeps seditionis, oppugnationem disponebat. Machinarum autem inopia erat, nec poterat palam suffodere muros, superne hostibus tela jacientibus. cuniculum igitur longe cœptum sub unam turrim agentes suspenderunt eam materie subjecta: ac postea in sustinentia ligna igne immisso egressi sunt. Sicque subicibus exustis, turris quidem ex templo emota est. alter autem murus intus ædificatus apparuit. Regii quippe molitiones eorum præsentientes, forte etiam de concussione turris, alium sibi murum celerius ædificaverunt. Inter hæc autem hi quidem qui oppugnabant, et statim se victores credebant, cum vidissent alium murum, stupore defecti sunt: regii tamen ad Manahemum aliosque seditionis principes mittebant, precantes, ut eis discedere liceret. Quod cum solis regiis ejusque religionis reliquis Manahemus annuisset, protinus discesserunt. Romanos autem qui soli relicti erant, grandis animi occupavit defectus. Neque enim vi contra tantam multitudinem pares erant: et precari, ut exire liceret, ignominiam judicabant: quanquam et si permitteretur, nequaquam tutum putabant. Derelinquentes igitur inferiorem locum, qui Stratopedon vocabatur, quippe quasi capi facilem, in turres regias confugerunt: quarum una appellabatur Hippicos, alia Phasaelus, tertia Mariamne. Hi vero qui cum Manahemo erant, protinus irruentes in ea loca e quibus milites fugerant, si quos eorum comprehenderent trucidantes, omnem reliquum apparatum diripientes, Stratopedum incenderunt. Hæc igitur acta sunt sexto die mensis Septembris.

9. Sequenti autem die pontifex Ananias circa Euripos regiæ domus latens capitur, et a latronibus interficitur cum Ezechia fratre. Circumsidentes autem etiam turres seditiosi, custodiebant ne quis militum posset effugere. Manahemum autem et munitorum locorum destructio, et pontificis Ananiæ mors, in crudelitatem erexit: et neminem parem sibi in negotiis arbitrans, intolerabilis erat tyrannus. Insurrexerunt autem duo de sociis Eleazari: et mutuo collocuti, quod non decet a Romanis desiderio libertatis deficientes, eandem populari suo prodere, dominumque ferre, et si non violentum, tamen seipsis humiliorem: nam si oporteat cunctis aliquem præesse, quemvis magis alium quam illum decere: atque ita pacti, adoriuntur eum in templo. magno enim fastu adoraturus accesserat, regali habitu indutus, et studiosos sui in armis habebat. Cum igitur hi, qui circa Eleazarum erant, in illum prosiluissent, reliquus quoque populus rapiens saxa lapidavit sophistam: existimantes quod illo interempto tota seditio solveretur. Paululum autem stipatores Manahemi resistentes, postquam viderunt totam adversum se multitudinem irruere, quisque quo potuit diffugit. Et cædes quidem erat eorum, qui comprehensi sunt, perscrutatio autem latentium sequebatur: paucique ex eis clam in Massadam perfugerunt: cum quibus et Eleazarus filius Jairi, propinquus genere Manahemo, qui postea etiam in Massada tyrannidem egit. Ipsum autem Manahemum cum fugisset in locum qui Ophlas vocatur, atque illic humiliter delitesceret, capientes extraxerunt in publicum, multisque tormentis excruciatum interfecerunt; similiter autem sub eo agentes principes, præcipuumque tyrannidis ejus adjutorem Absalomon nomine.

10. Et populus quidem, sicut dixi, in his adjutor fuit, suspicans aliquam totius seditionis correctionem futuram. Hi vero non ut comprimerent bellum, sed ut cum majori licentia gererent, interfecerunt Manahemum. Denique cum populus multum precaretur, ut oppugnationem militum relaxarent, vehementius insistebant, donec ulterius resistere non valentes, Metilius Romanorum præfectus et reliqui mittunt ad Eleazarum, precantes, ut solam eorum pacisceretur vitam: arma autem et reliqua quæ haberent, ipsis tradentibus sumeret. qui precationem ilico arripientes, remittunt ad eos Go-

rionem Nicodemi filium, et Ananiam Sadducæum, et Judam Jonathæ, scilicet eis dextras et sacramentum daturos. Quibus actis, deducebat milites Metilius: sed quandiu Romani arma retinebant, nemo adversus eos seditiosorum fraudis aliquid molitus est. postea vero quam secundum pactiones omnes scuta gladiosque posuerunt, neque quicquam ulterius suspicantes discedebant, facto in eos impetu stipatores Eleazari, comprehensos trucidabant neque resistentes, neque supplicantes, solas autem pactiones et juramenta quæ dederant inclamantes. Et hi quidem ita crudeliter interfecti sunt, præter Metilium. Hunc enim deprecantem, et usque ad circumcisionem Judaizare se promittentem, servaverunt solum. Detrimentum autem Romanis quidem erat leve: ex copiis siquidem amplissimis pauci fuerunt interempti: Judæorum autem captivitatis illud exordium videbatur. Videntes autem graves jam instare causas bellorum, urbem autem tali facinore fuisse respersam, ex quo nimirum divina indignatio imminebat, etiam si a Romanis nulla ultio timeretur, lugebant publice, et tristitia civitas premebatur. moderati autem quique, quasi pro seditiosis causas reddituri, turbabantur. siquidem sabbato illam cædem contigerat perpetrari, quo scilicet die propter religionem a sanctis quoque operibus agunt quietem.

CAP. XVIII.

EODEM autem die, eademque hora, quasi aliqua cælesti providentia Cæsarienses quoque Judæos apud se habitantes trucidaverunt: ita ut uno tempore super viginti millia hominum cæderentur, et cunctis Judæis vacuata Cæsarea remaneret. Nam et eos, qui effugerant comprehendens Florus, vinctos in arenam deduxit. Post Cæsariensem vero cladem tota gens efferata est. Divisique Judæi, Syrorum vicos ac finitimas civitates protinus vastaverunt, id est, Philadelphiam, et Gebonitin, et Gerasam, et Pellam, et Scythopolim. Deinceps vero irruerunt et in Gadaram et Hippon et Gaulanitidem: et alia quidem subruentes loca, alia vero inflammantes, etiam in Cedasam Tyriorum et Ptolemaidem, Gabam quoque, Cæsareamque tendebant. Obstitit autem eorum incursui neque Sebaste, neque Ascalon: sed his quoque flamma vastatis Anthedona et Gazam everterunt. Multa autem circa fines

harum civitatum diripiebantur, vici scilicet et agri, eorumque qui capiebantur virorum immensa cædes fiebat.

2. Neque tamen Syri minorem numero multitudinem de Judæorum gente vastabant, sed etiam eos, qui in civitatibus erant, comprehensos disperdebant: non solum ob vetus odium, sed ut discrimen imminens prævenirent. Gravis ergo conturbatio totam Syriam pervaserat, et omnis civitas in binos dividebatur exercitus: unaque alterutris salus erat, si prævenissent alteros cæde facienda: et dies quidem ducebantur in sanguine, noctes autem molestiores formido faciebat. Nam licet viderentur amoliri Judæos, tamen etiam aliarum gentium Judaizantes cogebantur habere suspectos: et ob hoc ipsum quod in eis videbatur ambiguum, neque temere eos placebat interfici, et rursus ob ipsam religionis commixtionem quasi penitus externos timebant. Provocabat autem ad cædes adversæ partis etiam illos qui prius fuerant mansueti, avaritia. siquidem substantias cæsorum passim diripiebant, et quasi victores eorum prædam quos trucidaverant, in domos alias transferebant. Gloriosior autem erat qui plura collegisset, quasi scilicet plures virtute superasset. Erat autem cernere civitates plenas cadaveribus insepultis, et inhumatos passim jacere cum parvulis senes, fœminas autem neque pudenda contectas. Et omnis quidem provincia plena erat inenarrabilium calamitatum. majorum autem metus quam quæ peracta erant, facinorum imminebat.

3. Et hactenus quidem Judæis adversum alienigenas conflictus erat. Incurrentes autem in Scythopoleos fines, etiam Judæos qui illic habitabant, experti sunt hostes. Hi enim cum Scythopolitis conspirantes, et consanguinitatem utilitati propriæ postponentes, adversum Judæos cum gentilibus dimicabant. Suspecta tamen eorum ipsa belli fuit aviditas. Denique Scythopolitæ veriti ne civitatem noctu adirent, et magna sua calamitate civibus excusarent defectionem, edixerunt eis, ut si vellent inter eos firmare consensum, et circa alienigenas ostendere fidem, transirent cum omnibus filiis suis in lucum. quibus quæ fuerant jussa sine suspicionem facientibus, diebus quidem secutis duobus quieverunt Scythopolitæ. tertia vero nocte exploratores, alios incautos, alios vero dor-

mientes invadunt, subitoque omnes interfecerunt, qui fuerunt numero tredecim millia: postque eorum bona diripuerunt.

4. Dignum autem etiam videtur, Simonis interitum enarrare. Hic enim Sauli cujusdam non ignobilis viri filius erat, fortitudine quoque corporis et audacia animi insignissimus: quibus utrisque ad incommoda suæ gentis abusus est. Multos siquidem Judæorum propinquos Scythopoli, quotidie obtruncabat, et frequenter integros cuneos fudit, ita ut totius aciei momentum solus existeret. Comprehendit autem eum digna civili cæde pœna. Nam cum Scythopolitæ circumfusi Judæis, passim per lucum eos jaculis configerent, educto Simon gladio, in nullum quidem hostium impetum fecit. Nihil enim se in tanta multitudine promoturum videbat. Exclamans autem miserabiliter: digna, inquit, Scythopolitæ, his quæ gessi patior: quippe, qui tam multa cæde civium meorum, benignitati erga vos nostræ fidem feci. Digne enim nobis extera gens infida est, qui in nostrum genus tanta impietate deliquimus. morior ego quasi profanus propriis manibus: neque enim decet hostili manu cadere. Iste autem ipse finis mihi et sceleris digna pœna, et idoneum virtutis decus erit: ut nemo scilicet hostium de meo interitu glorietur, neque insultet cadenti. Hæc dicens, miserantibus simul ac furentibus oculis circumspicit omnem familiam suam. erat autem ei uxor et filii, et provecti in senectutem parentes. Ille igitur primum quidem patrem a cæsarie comprehendens, et super eum stans ense penetravit: post quem non sane invitam matrem suam interfecit. super hos autem conjugi et filiis intulit ferrum, singulis sane horum pene occurrentibus gladio, et hostes prævenire cupientibus. Cum vero omnem suam necessitudinem trucidasset, cæsis superstans extulit dexteram, ut neminem posset latere, et totum in viscera sua ensem demersit: dignus quidem miseratione juvenis propter robur corporis atque animi firmitatem, cæterum quantum ad fidem, quam alienigenis præstitit, digno fine consumptus.

5. Ad cædem autem quæ in Scythopoli facta est, reliquæ quoque urbes in Judæos apud se habitantes irruebant: et duo millia quingentos Ascalonitæ, Ptolemæis autem duo millia interfecit. Vinxerunt quoque non paucos Tyrii: multos-

que trucidaverunt: plures autem eorum vinctos custodiis tradidere. Hippeni quoque et Gadarenses similiter audacissimos quidem amoliebantur, terribiles autem solicite adservabant. Reliquæ quoque urbes adversum Judæos singulæ, prout habebant, vel timore vel odio movebantur. Soli autem Antiocheni, et Sidonii, et Apameni, suis cohabitatoribus pepercerunt, et neque interfecere quempiam Judæorum, neque vinculis tradiderunt. forte autem et propter multitudinem suam despexerunt eorum si qui motus fuissent. mihi autem videntur magis erga eos miseratione moti, quos utique nihil moliri videbant. Geraseni autem neque in eos, qui apud se remanere delegerunt, quicquam gesserunt mali: et egredi volentes usque ad fines suos deduxerunt.

6. Excitata est autem etiam in regno Agrippæ adversum Judæos pernicies. Ipse quidem perrexerat ad Cestium Gallum Antiochiam, relicta administratione cuidam ex amicis, nomine Varo, Sohemo regi genere propinquo. Venerunt autem de Batanæa regione septuaginta numero viri et nobilitate et prudentia civium suorum præstantissimi, poscendi præsidii gratia: ut si qui scilicet apud eos quoque motus fierent, haberent idoneam custodiam, per quam possent insurgentes quosque comprimere. Hos Varus, quosdam armatos de regiis præmittens, interfecit in itinere omnes. Ausus autem est tale facinus præter consilium Agrippæ, et propter nimiam avaritiam impie in gentiles suos agere non recusans, regnum omne corrupit, perseverans post tale scilicet principium in totum genus exercere iniquitatem: donec discussis Agrippa rebus animadvertere quidem in eum veritus est propter iniquitatem Sohemi, procuranda tamen eum regione summovit. Seditiosi autem capto præsidio, quod appellatur Cyprus, imminens finibus Hierichuntis, custodes quidem interfecerunt, munimenta autem destruxerunt. Per eosdem dies etiam in Machærunte multitudo Judæorum persuadebat in præsidio relictis Romanis, deserere castellum, eisque tradere. Illi autem quod rogabantur cogi metuentes, pacti sunt cum eis discessionem suam: et accipientes fidem, tradunt præsidium, quod diligentibus cœperunt Machæruntii custodiis obtinere.

7. In Alexandria autem semper quidem erat incolis adversum Judæos seditio, jam ab illo tempore, ex quo strenuis

Alexander contra Ægyptios usus Judæis, præmium societatis tradidit eis, et habitandi apud Alexandriam facultatem, et jus civitatis æquale cum gentibus: permanebat autem eis honor iste apud successores quoque Alexandri: denique et in parte urbis locum eis proprium deputaverunt, quatenus haberent conversationem per omnia mundiorem a communione scilicet gentium sequestratam: præstiteruntque eis, ut etiam Macedones appellarentur. deinceps vero cum in ditionem Romanorum Ægyptus venisset, neque Cæsar primus, neque post eum quispiam, honores quos Alexander Judæis decreverat minuit. conflictus autem eorum adversus Græcos pene continuus erat: et judicibus in multos quotidie ab utraque parte animadvertentibus, seditio accendebatur. Tunc vero cum et apud alios turbata res esset, illic magis exarsit tumultus. Nam cum Alexandrini in concionem venissent, ut ordinarent pro certis negotiis legationem ad Neronem ferendam, occurrerunt in amphitheatrum permixti Græcis plurimi Judæorum. Quos quum vidissent æmuli, extemplo clamare cœperunt, Judæos hostes et exploratores esse: ac deinceps insilientes intulerunt eisdem manus: et reliqui quidem fugientes dissipati sunt, tres vero ex his comprehensos, trahebant, quasi vivos incensuri. Commoti sunt autem universi Judæi ad opem ferendam: et primum quidem in Græcos saxa faciebant, postea vero etiam facibus raptis in amphitheatrum impetum fecerunt, comminantes quod in ipso loco tantum simul populum concremarent, et pene minas implessent rebus, nisi iras eorum compressisset Tiberius Alexander magistratus civitatis. Nec tamen ipse coercendi principium ab armis sumpsit, sed nobiles eorum quosque submittens, hortabatur, ut desinerent, neque adversum se milites Romanos commoverent. Seditiosi autem benignam deprecationem ridentes, Tiberium contumeliis appetebant.

8. Qui postquam vidit absque magna calamitate tumultuosos non posse compesci, immisit in eos duas Romanorum legiones, quæ in civitate erant: et cum his alios quinque millia milites, casu ad Judæorum interitum de Libya venientes, præcepitque ut non solum interficerent, sed etiam bona eorum diriperent, domosque inflammarent. Qui protinus concurrentes in locum, qui vocatur Delta (illic quippe erat Judæo-

rum multitudo collecta) exequebantur strenue jussa, nec sane sine cruenta victoria. Conglobati enim Judæi his quos melius armatos habebant, in fronte positis, aliquandiu quidem restiterunt: semel vero in fugam versi mactabantur: nec unus erat exitii modus, cum alii sub divo atque in campo deprehenderentur, in ædes autem alii concluderentur, et eas quoque succenderent Romani, una etiam diripiendo quæ in his reperissent: cum neque illos, aut infantum misericordia, aut reverentia senectutis moveret, sed in omnes ætates pari cæde sævirent. Unde totus quidem ille locus sanguine redundabat: quinquaginta vero congesta sunt millia mortuorum: nec tamen saltem reliquiæ remansissent, nisi ad preces se contulissent, eorumque misertus Alexander Romanos jussisset abscedere. Sed illi quidem quibus erat consuetum obedire præceptis, primo ejus nutu necibus pepercerunt: populares autem Alexandrini propter odii magnitudinem difficulter ab incepto revocabantur, vixque a cadaveribus distrahebantur.

9. Apud Alexandriam quidem talis casus evenit. Cestio vero jam quiescendum esse non videbatur, infensis ubique Judæis, sed duodecimam legionem integram ex Antiochia secum ducens, et ex reliquis bina millia lecta peditum, et quatuor alas equitum, insuperque regum auxilia, hoc est Antiochi duo millia equitum, et peditum tria millia, sagittarios omnes, Agrippæ vero tantundem peditum et equitum mille, et cum Sohemus sequeretur quatuor millibus comitatus, quorum tertia pars equitum erat, pluresque sagittarii, Ptolemaida progressus est. Plurimi autem ex civitatibus auxilio convenere, peritia quidem militibus inferiores, quod autem scientiæ deerat, in Judæos odio, itemque alacritate supplentes. Aderat autem ipse quoque Agrippa Cestio, et eorum quæ conducerent simul et itineris princeps. Ibi cum abducta exercitus parte Cestius in validissimam Galilææ civitatem contendit Zabulon, quæ appellatur virorum, et ab Judæorum finibus Ptolemaida discernit. Cumque offendisset eam civibus destitutam (in montes enim multitudo refugerat) omnigenum autem rerum plenam, illas quidem militibus diripiendas concessit: ipsum vero oppidum, quamvis admiratus esset ejus pulchritudinem, quippe domus habebat similiter ut apud Ty-

rum et Sidona et Berytum ædificatas, incendit. Deinde cursu territorio peregrato, quicquid invenisset obviam depopulatus est: inflammatisque etiam circum eam positis vicis, in Ptolemaida revertit. Syris autem adhuc prædæ inhærentibus, et præcipue Berytiis, recepta Judæi fiducia (Cestium enim recessisse cognoverant) repente in eos qui remanserant irruunt, et prope ad duo millia cædunt.

10. Cestius autem ex Ptolemaide profectus, ipse quidem Cæsaream pervenit: in Joppen vero partem præmisit exercitus cum præceptis hujusmodi, ut oppidum custodirent, si eo potiri possent: aut si oppidani impetum præsensissent, tam suum quam cæterorum militum præstolarentur adventum. Illorum igitur alii mari, alii terra profecti, utrinque Joppen facilime capiunt: ita ut ne fugæ quidem habitatores copiam reperirent, nedum ad pugnam se pararent. Aggressi autem cunctos interficiunt cum familiis, direptamque civitatem incendunt. Interfectorum autem numerus octo millia quadringenti fuerunt. Simili modo et in finitimam Samariæ Nabartenen toparchiam non paucos misit equites, qui et partem finium vendicaverunt, magnamque indigenarum multitudinem peremerunt: direptisque patrimoniis, etiam vicos igni dederunt.

11. In Galilæam quoque misit Cæsennium Gallum, ductorem duodecimæ legionis: eique tantam militum manum attribuit, quantam genti expugnandæ sufficere posse credebat. eum validissima Galilææ civitas Sepphoris cum favore suscepit. Hujusque prudens consilium secutæ civitates aliæ quiescebant. Qui vero seditionibus et latrociniis operam dabant, in Galilææ montem undique medium recessere, qui est contra Sepphorim, et vocatur Asamon. Adversus eos Gallus ductabat exercitum. Illi autem quam diu superiores erant, facile Romanos ad se ascendentes arcebant, et ex his plures quam ducentos interfecerunt. Ubi vero eos viderunt circumacto itinere ad celsiora progressos, mature victoriam concesserunt: et neque pugnam minus armati ferebant, neque, si terga dedissent, equitum poterant manus effugere: adeo ut pauci locis asperis delitescerent, amplius vero quam duo millia trucidarentur.

CAP. XIX.

GALLUS igitur cum nihil jam tentari novitatis apud Galilæam videret, Cæsaream cum exercitu remeabat. Cestius vero cum omni manu reversus in Antipatridem perrexit. Cognitoque non parvam multitudinem Judæorum in turrim quæ Aphæci vocabatur esse collectam, qui cum his congrederentur præmisit. Sed prius quam in manus venirent, Judæi metu dispersi sunt: eorumque castra jam desolata milites adorti, cum vicis circumpositis incenderunt. Ex Antipatride autem Cestius in Lyddam profectus, vacuam viris civitatem offendit. nam propter scenopegiorum dies festos, in Hierosolymam populis omnis ascenderat. quinquaginta vero quos ibi comprehendit occisis, exustoque oppido, ulterius procedebat: perque Bethoron profectus, in quodam loco, cui nomen est Gabeo, castra posuit, distante ab Hierosolymis stadiis L.

2. Judæi vero cum jam civitati propinquare bellum viderent, omissis dierum festorum solennibus, ad arma properabant: satisque freti multitudine, incompositi ad pugnam et cum clamore prosiliebant, ne dierum quidem septem habita ratione feriatorum. erat enim sabbatum, quod apud eos religione maxima curabatur. idem autem furor qui eos ab obsequio pietatis emoverat, in prælio quoque superiores effecit. Tanto namque impetu Romanos aggressi sunt, ut eorum et aciem perrumperent, viaque aperta cædibus in medios ruerent: ac nisi ei militum parti, quæ necdum locum amiserat, equites ex circuitu subvenissent, quique nondum defecerant pedites, in periculo totus Cestii exercitus fuisset. Interfecti sunt autem quingenti et quindecim Romani milites: ex quibus quadringenti pedites, cæteri equites erant, Judæi vero vigintiduo. fortissimi autem videbantur Monobazi regis Adiabeni propinqui, Monobazus et Cenedæus, et post hos Peraita Niger, et Silas Babylonius, qui ad Judæos ab Agrippa rege transfugerat, cui pridem militabat. A fronte igitur repulsi Judæi, ad civitatem revertebantur. Romanos autem ad Bethoron ascendentes Gioræ filius Simon invadit, multosque postremi agminis coactores laniavit: ac multos carros cum sarcinis captos, in civitatem reduxit. Cestio vero in agris triduo commorante, Judæi locis superioribus occupatis, observabant ejus

transitum: neque cessaturos eos certum erat, si Romani proficisci cœpissent.

3. Itaque dum Agrippa, infinita hostium multitudine montes amplexa, ne Romanos quidem a periculo tutos esse perspiceret, verbis Judæos experiri decrevit, vel omnes sibi parituros existimans, ut bello desisterent, vel si qui adversarentur, revocandos qui ab eorum sententia discreparent. Misit igitur ex comitibus suis Borcæum et Phœbum, quos illis sciebat notissimos: ut a Cestio fœdus amicitiæ, certamque pro peccatis a populo Romano veniam pollicerentur, si projectis armis, secum sentire voluissent. Verum seditiosi metu, ne cuncta multitudo spe securitatis ad Agrippam sese conferret, legatos obtruncare statuerunt: et Phœbum quidem, priusquam verbum faceret, peremerunt: nam Borcæus vulneratus effugit: populares autem, hoc indigne ferentes factum, cædendo fustibus atque lapidibus in oppidum compulerunt.

4. Cestius vero, quia intestinam eorum discordiam opportunum ad irruendum tempus invenit, totum in eos duxit exercitum: inque fugam versos, usque ad Hierosolymam persecutus est. Castris autem in loco positis, qui appellatur Scopus, intervallo septem stadiorum a civitate discedens, nihil per triduum adversus oppidum conabatur: sperans fortasse intus degentes aliquid remissuros. In vicos autem circa civitatem, non parvam militum manum ad rapienda frumenta dimisit. Quarto autem die, qui tricesimus mensis erat Octobris, ordinatum in oppidum introduxit exercitum. Populus quidem a seditiosis custodiebatur: ipsi autem Romanorum disciplina territi, exterioribus cessere partibus civitatis: et in partem interiorem templi refugerunt. Cestius vero transgressus Bezethan, quæ sic vocatur, et Cænopolim et forum, quod appellatur materiarum, incendit. deinde cum ad superiorem civitatem venisset, prope aulam regiam castra posuit. Et si tunc voluisset intra muros violenter irrumpere, civitatem ilico possedisset, belloque finem dedisset. sed Tyrannus et Priscus præfectus castrorum et plures equitum magistri, a Floro pecunia corrupti, conatum ejus averterunt: et Judæos intolerandis repleri cladibus contigit.

5. Interea plurimi popularium nobilissimi, et Ananus Jona-

thæ filius, Cestium, quasi portas ei patefacturi, vocabant. Ille autem et ira fastidiens, et quod non satis ei credendum putaret, tam diu id neglexit, donec proditione comperta, seditiosi Ananum quidem cum cæteris, de muro dejectis lapidibus feriendo, in domos suas refugere coegerunt: ipsi vero per turres dispositi, murum tentantibus repugnabant. Per dies igitur quinque Romanis undique tentantibus frustrabatur conatus. sexto autem Cestius cum plurimis selectis, itemque sagittariis, a Septentrionali tractu templum aggreditur, Judæis ex porticu resistentibus. qui frequenter quidem Romanos ad murum adeuntes avertere, postremo autem repulsi telorum multitudine, recesserunt. Itaque Romanorum qui anteibant, scutis suis muro nixi, et qui eos sequebantur, aliis ac per ordinem aliis similiter superadjunctis, quam sic ipsi appellant, testudinem contexuerunt. unde sagittæ in eam delatæ, irritæ delabebantur: et sine aliqua noxa milites mœnia suffodiebant, templique portas incendere moliebantur.

6. Vehemens autem seditiosos stupor invaserat, jamque multi ex civitate diffugiebant, veluti continuo caperetur. His autem populus alacrior efficiebatur: et quantum nequissimi cadebant, tantum ut ipsi portas aperirent, Cestiumque quam optime de se meritum, reciperent, appropinquabant. Et profecto si paululum in obsidione perseverasset, statim civitatem obtinuisset. sed credo jam tunc infestus Deus pessimis, ejusque sancta illo die finem bello dare prohibuerunt.

7. Denique Cestius, neque animis populi, neque obsessorum desperatione perspecta, repente militem revocat, et sine ulla spei repulsa, inconsulte nimis ac injuste discessit. inopinata vero ejus fuga, latronum fiduciam recreavit: insecutique novissimos aliquot equitum peditumque peremere. Et tunc quidem Cestius in castra, quæ apud Scopon munierat, tetendit: altero autem die ulterius recedendo, magis hostes provocavit: jamque postremos assecuti multos necabant, tum utraque itineris parte vallata, in transversos tela jactabant. et neque in eos se retorquere, a quibus a tergo sauciabantur, novissimi audebant, quandam infinitam multitudinem insequi existimantes, neque a lateribus instantium vim repellere sufficiebant: cum ipsi quidem graves essent, ordinemque interrumpere formidarent, viderent autem Judæos leves, et ad

excurrendum faciles esse. unde eveniebat, ut multa mala perpeterentur, cum nihil contra inimicis nocerent. Tota igitur via perculsi, dejectique agmine sternebantur: donec multis occisis, in quibus erat Priscus sextæ legionis dux, et Longinus tribunus, et Æmilius Jucundus alæ præfectus, vix in Gabao pervenirent, ubi castra prius posuerant, multis impedimentis amissis. Hic autem Cestius biduum commoratus, inops consilii quid ageret, cum tertio die majorem hostium vidisset numerum, et omnia circum loca plena Judæis tarditatem ibi obfuisse cognovit, et si adhuc ibi maneret, plures se hostes habiturum.

8. Itaque pro compendio fugæ, cuncta quæ militibus impedimento erant, amputari præcepit: occisisque mulis atque asinis, aliisque jumentis, præter illa quæ sagittas et machinas ferrent (hæc enim velut usui futura servabat, maxime quia timebat ne Judæis contra se capta prodessent) Bethoron versus antecedebat exercitum. At Judæi latioribus quidem locis minus instabant: contractos vero in angustias atque descensus, alii ab exitu prohibebant, alii postremos agminis trudebant in vallem: fusaque omnis multitudo per itineris juga militem sagittis operiebat. ubi etiam peditibus quo pacto sibimet subvenirent, hæsitantibus, equitum periculum promptius erat. nec enim ordinate viam prosequi poterant, obstantibus jaculis: et ne contra hostes irent ascensus ardui prohibebant equitantibus invii. jaculatoribus autem rupes ac valles tenebantur: in quas dejecti qui aberrasset consumebantur: nullusque locus aut fugiendi, aut resistendi rationem habebat. Itaque incerti quid agerent, ad ululatus, quod desperati solent, fletusque conversi sunt: quibus resonabat Judæorum exhortatio, cum clamore lætantium pariter atque sævientium. totusque pene qui cum Cestio fuerat, perisset exercitus, nisi nox advenisset, qua Romani quidem in Bethoron confugerunt, Judæi vero obsessis circum omnibus locis, eorum transitus custodiebant.

9. Denique ubi Cestius aperto itinere desperato, jam de fuga cogitabat, lectos prope ad cccc. omnium fortissimos milites, tectorum fastigiis imposuit. hisque præcepit, vigilum qui in castris excubarent, signa clamare: ut eo modo Judæi omnem illic militum numerum arbitrarentur remanere. Ipse

autem cum cæteris otiose usque ad xxx. stadia progreditur. Unde mane cum Judæi locum quo Romani tetenderant desolatum vidissent, in quadringentos a quibus decepti fuerant concurrerunt. et illos quidem sine mora jaculis confecerunt: mox autem Cestium persequi properabant. sed ille cum nocte non parvum spatium itineris peregisset, die vehementius quoque fugiebat: adeo ut metu perculsi milites, machinas, sive tormenta muralia, itemque balistas, multaque alia instrumenta relinquerent: quibus tunc ablatis Judæi rursus contra illos qui ea reliquerant usi sunt. Insequendo autem Romanos, Antipatridem usque venerunt. Deinde cum eos assequi non potuissent, inde redeuntes et machinas secum asportarunt, mortuosque spoliarunt, et prædam quæ remanserat collegerunt: et pæana canentes in metropolim remearunt, suis quidem paucis amissis, Romanorum autem et auxiliarium quinque millibus peditum ac ccc. itemque nongentis et octoginta equitibus interemptis. Hæc quidem Novembris mensis VIII. die gesta sunt, anno XII. Neronis principatus.

CAP. XX.

POST Cestii vero casus adversos nobilium Judæorum multi, tanquam e navi pessum itura, ex civitate enatabant. Denique Costobarus et Saulus fratres, una cum Philippo Iachimi filio, qui princeps erat exercitus regis Agrippæ, inde dilapsi ad Cestium transfugerunt. Qui vero cum his in aula regia fuerat obsessus Antipas, fuga despecta, quemadmodum a seditionis interemptus sit alias indicabimus. Cestius autem Saulum et cæteros in Achaiam ad Neronem misit, et propriam necessitatem indicaturos, et belli causas derivaturos in Florum. speravit enim, et iram in illum excitatum iri, et sua pericula summovenda.

2. Tunc autem Damasceni, cæde Romanorum cognita, Judæos apud se degentes opprimere studuerunt: et cum eos in publicis thermis collectos haberent, (namque id propter suspiciones meditabantur) facilem quidem sui conatus exitum fore putabant. verebantur autem mulieres suas, fere omnes præter paucas Judaizantes, et eorum religione imbutas. Quare his magna cura fuit eas cælandi, quid agerent: Judæorum

autem decem millia, quippe ut in angusto loco, atque omnes inermes aggressi, una hora sine metu jugulaverunt.

3. Qui vero Cestium fugaverant, in Hierosolymam reversi, quos adhuc Romanorum studiosos invenissent, partim vi, partim blanditiis sibi etiam sociabant: et in templum congregati, plures belli duces eligendos esse censebant. Declaratus est igitur Josephus, Gorionis filius, et pontifex Ananus: omnia quæ in civitate gerenda essent, imperaturi: maximeque ut civitatis muros erigerent. Filium namque Simonis Eleazarum, quamvis Romanis prædam, et ereptas Cestio pecunias, et insuper his plurima ex thesauris publicis in potestate haberet, tamen nullis necessitatibus præposuerunt: quod et ipsum tyrannidis superbia viderent efferri, ejusque studiosos sive imitatores, satellitum more versari. verum paulatim Eleazarus ambitione pecuniæ, itemque astutia persuasit populo ut omnibus parerent.

4. In Idumæam vero quos mitterent, alios militum duces optarunt, Jesum filium Sapphæ, unum e pontificibus et Eleazarum novi pontificis filium, Nigro autem mandaverunt, qui tunc Idumæam regebat, ex regione trans Jordanem posita genus ducens, unde Peraites cognominabatur, ut ducibus obtemperaret. Sed ne alias quidem regiones omittendas putabant. namque in Hierichuntem Josephus filius Simonis, et trans flumen Manasses, et Tamnam Johannes Essæus, toparchias administraturi missi sunt. huic autem Lydda, et Joppe, et Ammaus erant additæ. Gophniticæ autem et Acrabatenæ regionum Joannes, filius Ananiæ, rector designatus est: et utriusque Galilææ Josephus Matthiæ filius. hujus autem præfecturæ juncta erat et Gamala, munitissima civitatum quæ ibi fuere.

5. Aliorum igitur rectorum, pro alacritate ac prudentia sua, quisque res sibi creditas administrabat. Josephus autem cum in Galilæam venisset, primum curæ habuit, indigenarum sibi conciliare benevolentiam: multa sciens ea confici posse, licet in aliis peccavisset. Deinde considerato, quod potentissimos quidem amicos haberet si eos participes potestatis fecisset, omnem vero multitudinem si pleraque per indigenas et consuetos fieri præciperet, LXX. de senioribus ejus gentis prudentissimos elegit: eosque rectores totius Galilææ constituit.

VII. vero per singulas civitates minorum litium judices. nam majora negotia causasque capitales ad se referre jussit, et illos LXX.

6. Cæterum disposito per civitates jure quo inter se uterentur, etiam quemadmodum extrinsecus tuti essent animadvertit: certusque in Galilæam Romanos esse venturos, opportuna loca muro cingebat, hoc est Jotapatan, et Bersabee et Selamin, necnon et Pereccho, et Japha, et Sigoph, et montem cui nomen est Itaburio, et Taricheas, et Tiberiada: ad hæc etiam circa Genesar lacum speluncas in ea quæ inferior Galilæa vocabatur munivit. Superiores autem Galilææ Petram quæ Achabrorum dicitur, et Seph, et Jannitæ, et Mero: in Gaulanitide vero Seleuciam et Soganen, et Gamalam munitione circumdedit. Solis autem Sepphoritis permisit, ut murum sibimetipsis fabricarent: quod eos pecuniosos esse, et ad bellum promptos etiam sine præcepto videret. Similiter autem Gischalam Josephi jussu per se muro cinxit Joannes Leviæ filius. Cæteris autem castellis omnibus ipse Josephus intererat, jubendo simul atque opem ferendo. Quin et exercitum ex Galilæa, supra centum millia virorum comparavit: quos omnes undique collectis armis veteribus instruebat.

7. Deinde reputans, hoc maxime Romanam invictam esse virtutem, quod dicto essent audientes rectoribus suis, et armorum exercitationi operam darent, doctrinam quidem urgente necessitate despexit: parendi autem facultatem ratus regentium multitudine posse contingere, ita ut Romani solent, divisit exercitum, pluresque fecit ordinum principes. diversisque militum generibus constitutis, alios decadarchis, alios centurionibus, alios tribunis subdidit: et insuper his ipsis rectores, majorum rerum administratores dedit. Docebatque signorum disciplinas, et provocationes revocationesque buccinarum, et principia cornuum, et circumdictiones, et quemadmodum oporteret laborantibus succurrere fortiores, et cum defatigatis partiri pericula: quæque ad fortitudinem animi corporisque tolerantiam pertinerent, instituebat. Maxime vero eos erudiebat ad bellum, usquequaque Romanam referens disciplinam, et quod cum viris essent præliaturi, qui et viribus corporis, et animi obstinatione, totum pene orbem

terræ superassent. His addidit, quo pacto belli tempore suis essent parituri præceptis, jam nunc periculum se facturum, si consuetis delictis, hoc est, furtis et latrociniis et rapinis abstinuissent: sed neque aut gentilibus fraudem facerent, aut consuetissimorum damna proprium quæstum putarent. Illa enim bella optime administrari, quorum milites bonam conscientiam gererent: qui vero per se pravi fuissent, his non solum inimicos, sed etiam Deum hostem futurum.

8. Multa in hunc modum admonendo perseverebat. Et jam quidem quantum prælio parandum esset, conflatum erat. Nam LX. peditum millia, CCL. equites, ac præter hos etiam mercenarios, quibus maxime fretus erat, habebat quatuor millia quingentos: necnon et sexcentos circa se electos custodes corporis atque satellites. Exceptis autem mercenariis, facile cæteri milites a civitatibus alebantur. namque singulæ quas enumeravimus, cum mediam sui multitudinem mitterent in militiam, reliquos ad comparandum eis victum tenebant: ut pars armis, atque alia pars faciendis operibus dirimeretur, et armati securitatem rependerent suggerentibus commeatum.

CAP. XXI.

JOSEPHO autem hoc modo administranti Galilæam, insurrexit quidam insidiator, patria Giscala ortus, Leviæ filius, nomine Joannes, callidissimus, ac dolis plenus, et nequitia quidem nobilissimus omnium, antea vero pauper, et aliquandiu malitiæ suæ impedimentum passus inopiam, facile mentiri paratus, mirusque fidem adhibere mendacio: et qui fallaciam virtutem putaret, eaque adversus amicissimos uteretur: simulator humanitatis, et spe lucri appetentissimus cædium: qui semper quidem immoderata concupisset, spem vero levioribus maleficiis aluisset. Latro enim erat, sui moris, ac solitarius: deinde etiam comitatum invenit audaciæ, primo quidem parvum, ampliorem autem proficiens. Curæ autem habebat, neminem ignavum asciscere: sed qui et habitudine corporis, et animi magnitudine, bellorumque peritia præstarent, hos eligebat: donec CCCC. virorum catervam congregavit, quorum plures ex Tyriorum finibus et vicis erant. Isque omnem Galilæam depopulabatur: et multos futuri belli metu suspensos lacerabat.

2. Hunc igitur jamdudum regendi milites cupientem, et majora desiderantem, diu pecuniæ retardabat inopia. cumque videret Josephum sua industria lætari, persuadet ei primum, ut fabricandi muri patriæ solicitudinem sibi committeret. in qua re quæstus magnos a locupletibus fecit. Deinde callidissima fraude composita, velut oleo, quod non a gentilibus suis tractatum esset, uti caverent omnes apud Syriam Judæi, ut ad confinia oleum mitteretur depoposcit, nummoque Tyrio, qui quatuor Atticos faceret, emptis quatuor amphoris, eodem precio amphoræ dimidium venundabat. cumque Galilæa ferax esset olei, maximo illo tempore magna ubertate redundaret, in ea loca ubi erat penuria solus multumque mittendo, infinitam summam pecuniæ congregavit: qua mox in eum usus est, qui hoc sibi beneficium præstitisset. Denique existimans si Josephum deposuisset, rectorem se Galilææ futurum, quibus præerat latronibus imperavit prædam vehementius exercere, quo multis rebus novis per eas regiones excitatis, aut insidiis alicubi rectorem perimeret, si cui ferret auxilium: aut si latrocinia negligeret, ob hoc eum apud indigenas accusaret. Jamdudum autem rumores dissipaverat, quod res Galilææ Josephus Romanis prodere cogitaret: multaque in hunc modum ad ejus perniciem comparabat.

3. Itaque illo tempore, cum quidam ex vico Dabaritarum, in magno campo custodias agentes, Ptolemæum Agrippæ et Berenices procuratorem aggressi, omnes quas ferebat sarcinas abstulissent, in quibus erant non paucæ vestes preciosæ, plurimaque argentea pocula, et DC. aurei, neque hanc prædam occulte administrare potuissent, omnia Tarichæas ad Josephum comportarunt. Ille autem reprehensa violentia, quam regiis intulissent, reponi res ablatas apud aliquem ejus civitatis potentissimum jubet, paratus eas dominis opportune remittere. unde maximum ei periculum comparatum est. namque raptores earum, quia prædæ nullam partem accepissent, ægre ferentes, et perspicientes quod Josephus cogitaverat laborem suum regibus condonare, per vicos nocte discurrunt, omnibusque prædicant Josephum proditorem esse: eodemque tumultu civitates proximas repleverunt, adeo ut C. armatorum millia contra Josephum prima luce concurrerent. Denique multitudo quidem, in circo apud Tarichæas congre-

gata, plurima per iracundiam conclamabat, partim deponi, partim concremari vociferans proditorem: plerosque autem incitabat Joannes, et cum eo Jesus quidam Sapphæ filius, tunc magistratus Tiberiadis. Josephi igitur amici et satellites, tantæ multitudinis incursu perterriti, omnes præter quatuor diffugerunt. Ipse vero dormiens, prope cum jam ignis admoveretur exurgit: et monentibus eum quatuor qui remanserant ut fugeret, neque solitudine sua, neque illorum qui contra se venerant copiis perturbatus, in conspectum illorum prosilit, veste discissa, infusoque capiti pulvere, aversisque post tergum manibus, suoque cervici gladio annexo. Hæc autem amicos et maxime Taricheas ad misericordiam commoverant. rustica vero plebs, et finitimorum, quibus molestior videbatur, non sine maledictis eum jubebant publicas proferre pecunias, et facta proditionis fateri. nam ex habitu ejus opinabantur, nihil eorum de quibus nata fuerat suspicio, penitus negaturum: et impetrandæ veniæ causa fecisse omnia quæ misericordiam provocarent. At illius ista humilitas consilium præstruebat: et contra se indignantes arte circumveniens, ut super his, unde irascerentur, inter se ipsi discordarent, omnia confessurum se pollicetur. Deinde sibi loquendi facultate concessa, Ego, inquit, has pecunias neque Agrippæ remittere cogitabam, neque in propria lucra convertere. absit enim, ut amicum putem unquam, qui vobis sit inimicus: aut quæstum ex re capiam, quæ vos communiter læderet. Sed quia videbam, o Taricheatæ, maxime civitatem vestram munitionis egere, et ad extruenda mœnia minus habere pecuniæ, timebamque Tiberiensem populum, et alias civitates raptis pecuniis inhiantes, pedetentim eas retinere decrevi, ut vos muro circundarem. Si hoc non videtur, profero quæ ablata sunt, et diripienda propono. Sin recte consului, bene de vobis meritum coercetis.

4. Hæc Taricheatæ quidem ab eo dicta cum favore receperunt: Tibérienses vero cum aliis depravando, insuper etiam minitabantur: utrique autem relicto Josepho, inter se litigabant. Ille autem fretus jam secum sentientibus (erant enim prope ad XL. millia Taricheatæ) cum multitudine liberius loquebatur: multumque in eorum temeritatem invectus, ex præsenti quidem pecunia Taricheam ait esse muniendam.

curæ autem sibi fore similiter, ut etiam cæteræ tutæ sint civitates, nec enim pecunias defore, si concordari velint in eos, unde parandæ sunt, et non in eum moveantur qui parat.

5. Itaque tum alia quidem multitudo quæ decepta fuerat, quamvis irata recedebat: duo vero armatorum millia impetum in eum fecere. cumque se ille tecto ante recepisset, instabant ei minitantes. Iterum autem Josephus in hos quoque altera fraude utitur. cumque in summum tectum evasisset, compresso dextera strepitu, nescire ait se, quid peterent sibi præstari: voces enim se non exaudire confusas. omnia vero quæ juberent esse facturum, si aliquos intromisissent, qui secum otiose colloquerentur. His auditis, ilico nobiliores cum magistratibus ad eum ingrediuntur. quos ille in intimas ædium partes inductos, clausa janua tamdiu verberavit, quoad omnium viscera nudata sunt. circunstabat autem interim populus, existimans eos prolixis allegationibus concertare, cum subito Josephus foribus patefactis, cruentos eos dimisit. unde tanto terrore qui minabantur affecti sunt ut projectis armis aufugerent.

6. Ob hæc Joannis etiam atque etiam crescebat invidia, aliasque nihilominus Josepho moliebatur insidias: morboque simulato per epistolam postulavit, ut sibi medicinæ gratia Tiberiensibus aquis calidis uti permitteret. Josephus autem, quia nondum ei suspectus erat insidiator, ad præfectos civitatis literas fecit, ut et hospitium et utensilia Joanni præberent. Quibus ille potitus, biduo post cujus rei causa venerat agebat: et his fraude circumventis, aliis vero pecunia corruptis, ut Josephum desererent persuasit. His autem cognitis Silas quem Josephus custodiæ præposuerat, propere de insidiis ei scripsit: atque ille accepta epistola, noctuque itinere maturato, matutinus ad Tiberiadem pervenit. Et cætera quidem multitudo obviam ei processit. Joannes autem, quamvis eum contra se venturum esse suspicaretur, tamen misso quodam ex notis, infirmitate simulata, quod lectulo detineretur, obsequio sese defuisse mandavit. Tiberiensibus autem a Josepho in stadium congregatis, ut ad eos quæ sibi scripta fuerant loqueretur, missis armatis Joannes jussit eum interfici. Quos cum jam nudare gladios perspexisset, populus exclamavit: atque ita conversus ad ejus vocem Josephus, ubi ferrum prope

jugulo suo imminere prospexit, in littus desiliit e tumulo, excelso cubitis sex, in quo verba faciens cum populo steterat: ascensaque inde navicula cum duobus satellitibus suis, quæ illuc applicuerat, in medium lacum refugit.

7. Milites vero ejus, ilico raptis armis, contra insidiatores irruebant. Mox autem veritus Josephus ne bello intestino concitato, propter paucorum invidiam civitas consumetur, nuncium suis misit, qui eos moneret, ut propriæ tantum saluti consulerent: neque vero quenquam vel occiderent, vel arguerent noxiorum. Et illi quidem dicto parentes, conquieverunt. qui vero circum civitatem per agros habitabant, auditis insidiis, et quis earum fabricator esset, contra Joannem veniebat. sed ille prius in Gischala patriam suam fuga receptus est. At Galilæi totis jam civitatibus ad Josephum confluebant, et cum multa essent armatorum millia congregata, qui se adversus Joannem communem insidiatorem adesse clamabant: unaque cum eo civitatem quæ illum suscepisset, ignibus tradituros: ad ea Josephus, probare se quidem eorum benevolentiam, impetum autem cohibendum esse dicebat: prudentia magis inimicos vincere cupiens, quam perimere. His vero, qui de singulis civitatibus cum Joanne rebellassent, nominatim exceptis, quippe alacri animo suos quisque populus indicabat, præconum voce denunciabat, intra quinque dies eorum qui Joannem non reliquissent, patrimonia diripienda, domosque eorum cum familiis exurendas. Et tria quidem millia statim ab eo revocavit, qui profugi ante pedes ejus arma projecerunt. cum reliquis autem Joannes prope mille Syris fugitivis, transtulit se iterum in occultas insidias ex apertis: ac per nuncios in Hierosolymam clam missos, Josephum accusabat, quod magnum exercitum collegisset: jamque nisi præveniatur vi, tyrannus metropoleos venturus esset. Verum ea populus quidem præsciens negligebat: livore autem potentes, nonnullique magistratuum clam pecunias ad comparandos mercenarios milites misere Joanni, ut per eos bellum cum Josepho gereret. decretumque inter se conceperunt, quo idem Josephus militum administratione decederet: non tamen id satis esse credebant, ideoque duo millia et D. armatos, et IV. miserunt nobiles viros, jurisperiti filium Joazarum, et Ananiam Sadducæum, et Simonem et Judam Jona-

thæ filios, omnes eloquentia validissimos: ut eorum scilicet monitu averteretur ab Josepho benevolentia multitudinis: et siquidem ipse sponte sua veniret, paterentur eum rationem reddere: sin remanere contenderet, pro hoste haberent. Amici autem Josepho militem quidem ad eum venturum esse perscripserunt, causam vero non indicaverunt, quoniam secretum fuit inimicorum ejus consilium: unde factum est, ut quia præcavere non potuit, quatuor statim civitates ad inimicos transirent: hoc est, Sepphoris, et Gamala, et Gischala, et Tiberias: quas tamen continuo sine armis recepit. captos autem quatuor duces consiliis armatorumque fortissimos, remisit Hierosolymam: contra quos populus haud mediocri indignatione commotus, et ipsos, et a quibus præmissi fuerant, interfecisset, nisi ante fugissent.

8. Joannem vero jam intra muros Gischalæ Josephi timor custodiebat. Et paucis diebus post iterum rebellavit Tiberias, habitatoribus Agrippam regem vocantibus. Et cum ille constituto die ad eos non venisset, paucique Rom. equites ibi tum comparuissent, a Josepho defecerunt. Hisque apud Taricheas cognitis Josephus, qui milites frumentatum miserat, neque solus egredi contra desertores, neque se continere patiebatur, metuens ne dum ipse tardaret, regii civitatem occuparent (nec enim postero die obstante sabbato quicquam facere poterat). itaque dolo eos, qui se deseruerant, circumvenire cogitabat. Et portas quidem Tarichearum claudi jussit, ne quis consilium suum illis proderet, contra quos suscipiebatur. omnibus autem scaphis quas in lacu comperit congregatis (ducentæ autem et XXX. fuerunt, quaternique nautæ non amplius singulis inerant) mature ad Tiberiadem navigat. cumque tanto ab eo distaret spacio, unde facile videri non posset, inanibus scaphis in salo relictis septem ipse solos inermes satellites secum habens, propius ut conspiceretur accessit. Quem cum inimici adhuc maledicentes ei ex muro conspexissent, metu perterriti, et scaphas armatorum esse plenas existimantes, arma projiciunt: manusque supplices agitantes, ut civitati parceret precabantur.

9. Josephus autem, postquam multis eos minis et exprobrationibus castigavit: primum quod bello contra populum Romanum suscepto, intestinis dissensionibus vires suas ante

consumerent, inimicorumque vota complerent: deinde, quod securitatis suæ curatorem de medio tollere properarent, civitatemque non erubescerent sibi claudere, qui eam muro cinxisset: non repudiaturum se ait, si qui sibi satisfacerent, quibus intervenientibus amicitiam cum civitate firmaret. Itaque statim ad eum decem Tiberiensium potentissimi descenderunt. his autem in unam receptis naviculam piscatoriam, et procul abductis, alios L. senatores venire jussit, maxime nobiles, velut illi quoque fidem sibi præbere deberent. Deinde novas causationes excogitans, alios insuper atque alios obtentu fœderis evocabat: utque mature Taricheas recurrerent, gubernatoribus navium repletarum imperabat: quosque avexissent in carcerem collocarent: donec omnem curiam, quæ DC. haberet viros, duoque millia popularium comprehensa in Tarichæas scaphis abduxit.

10. Reliquis autem vociferantibus Clitum quendam esse præcipuum defectionis autorem, iramque ipsius pœna illius precantibus satiari, nullum quidem Josephus volebat occidere: suorum vero satellitum quendam Leviam egredi jussit, qui Cliti manus abscinderet. Cum vero is præ timore solum se globo inimicorum commissurum negaret, eaque causa indignari Josephum stantem in scapha videret, ipsumque velle descendere, ac de se supplicium sumere, ut saltem unam manum sibi concederet, orabat. neque hoc abnuente Josepho, dummodo alteram sibimet Clitus ipse præcideret, educto ille dextera gladio, lævam sibi truncavit, tantus eum timor Josephi invaserat. Ita tunc Josephus vacuis scaphis, et satellitibus VII. populo capto, rursus Tiberiadem sibi sociavit. Paucis autem diebus post, Gischalam quæ cum Sepphoritis defecerat, militibus deprædari permisit: omnemque prædam conquisitam popularibus reddidit. Similiter etiam Sepphoritis et Tiberiensibus. Nam et hos captos rapinarum damno corrigere voluit, et redhibitione rerum rursus eos ad benevolentiam revocare.

CAP. XXII.

HACTENUS apud Galilæam motus erat, jamque ab intestinis dissensionibus quiescentes, adversus Romanos instruebantur. Hierosolymis autem Ananus pontifex et potentiores, qui non cum Romanorum parte sentirent, muros instaurare propera-

bant: multaque bellica instrumenta, perque omne oppidum sagittæ, aliaque arma fabricantur: et exercitationibus jussis manus juvenum operam dabat. Erantque universa plena tumultus, magnaque tristitia moderatos occupaverat: multique futuras clades prospicientes, fletum cohibere non poterant: infestaque pacem cupientibus, omnia videbantur. Belli autem incentoribus quæ illis placerent, ex tempore fingebantur: statusque jam tunc quasi perituræ civitatis erat, antequam Romæ venirent. Anano autem apparatum belli omittere cura fuit: et seditiosorum, quos Zelotas vocabant, amentiam ad utiliora convertere: qui tamen victus est, et quis illius finis fuerit, in posterioribus explanabimus.

2. At in Acrabatena toparchia Gioræ filius Simon, multis novarum rerum cupidis congregatis, ad rapinas conversus, non solum in domos locupletum irrumpebat, verum etiam corpora verberibus conficiebat: jamque tunc palam tyrannidem inceptabat. Ab Anano autem missis adversus eum militibus magistratuum, ad latrones qui erant Masadæ, cum his quos habebat, effugit: ibique manens, donec Ananus et alii ejus inimici perempti sunt, Idumæam cum cæteris populabatur: adeo, ut magistratus ejus gentis, propter cædium multitudinem et prædarum assiduitatem, collecto milite, vicos præsidiis tuerentur. Et Judæorum quidem res ita habebant.

FLAVII JOSEPHI

DE BELLO JUDAICO

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

NERONEM autem, ubi res apud Judæam non prospere gestas accepit, latens quidem, quod necesse fuit, cum timore stupor invadit: aperte autem superbiam simulans ultro etiam indignabatur: magisque ducis negligentia, quam virtute hostium quæ contigerant facta esse dicebat: decere se putans, propter pondus imperii tristiora contemnere, viderique malis omnibus superiorem animum gerere: veruntamen curis arguebatur mentis ejus perturbatio, cum deliberaret cuinam commotum crederet Orientem, qui una et Judæos rebellantes ulcisceretur, proximasque his nationes simili morbo correptas antecaperet.

2. Invenit igitur solum Vespasianum his necessitatibus parem, et qui tanti belli magnitudinem suscipere posset, virum ab adolescentia usque ad senectutem bellis exercitatum, et qui populo Romano jam pridem pacasset Occidentem, Germanorum tumultu concussum, armisque ante illud tempus incognitam Britanniam vendicasset. unde patri quoque ipsius Claudio præstiterat, ut sine proprio sudore triumpharet.

3. Itaque his omnibus fretus, ætatemque illius cum peritia stabilem cernens, obsidesque fidei liberos, eorumque florem manus esse paternæ prudentiæ, jam tum fortasse de tota republica Deo aliquid ordinante, mittit eum ad regendos exercitus in Syria constitutos, multis pro tempore blandimentis atque obsequiis animatum, qualia necessitas imperare consuevit. Ille autem protinus ex Achaia, ubi cum Nerone fuerat, Titum quidem filium suum mittit Alexandriam, ut inde quintam itemque decimam legiones moveret. ipse vero transmissus ad

Hellespontum, terreno itinere in Syriam pervenit, ibique Romanas vires, multaque a vicinis regibus auxilia congregavit.

CAP. II.

AT Judæi post malam Cestii pugnam insperata felicitate sublati, animorum impetus cohibere non poterant: sed tanquam fortuna eos exagitante perciti, bellum ulterius producebant. Denique omni, quanta fuit, manu pugnacissima congregata, Ascalonem petierunt. ea est civitas antiqua, DCC. et XX. stadiorum spatio ab Hierosolyma distans, et Judæis semper invisa: quæ res fecit, ut etiam tunc primis eorum incursibus propior videretur. tres autem viros aggressionis duces habebant, et corporibus, et prudentia præstantissimos, Nigrum Peraitam, et Silam Babylonium, et Johannem Essenum. Ascalon vero validissimo quidem muro cincta erat, sed vacua pene præsidiis. una enim cohors eam peditum, et una equitum ala tuebatur, cui præfectus erat Antonius.

2. Illi igitur ira multa velocius itinere peracto, ac si ex propinquo venirent, præsto erant. Antonius vero (nec enim eorum fore impetum nesciebat) equites jam ex civitate duxerat, et neque multitudinem veritus vel audaciam, primas hostium coitiones fortiter sustinuit, murumque properantes aggredi refrenavit. Itaque Judæi, qui cum peritioribus imperiti, et pedites cum equitibus, cum stipatis autem inordinati, leviterque armati cum instructis, plusque indignationi quam consilio tribuentes, cum morigeris, et nutu rectoris omnia facientibus dimicabant, facile profligantur. nam ut semel eorum primæ ab equitibus turbatæ sunt acies, fugam petunt: et murum versus se a tergo urgentibus incidentes, suimetipsi hostes erant, donec omnes incursibus equitum victi, per totum campum dispersi sunt, qui fuit plurimus, totusque habilis equitantibus: quod quidem Romanos juvit, ut magna cæde Judæos prosternerent. nam et fugientes prævertendo, cursum in eos flectebant: et quos occupassent, curriculo transfigendo infinitos peremere. Alii vero alios, quocunque se vertissent circundatos, exagitantes facile jaculis opprimebant. Et Judæis quidem propria multitudo, per desperationem salutis, solitudo videbatur: Romani vero licet ad pugnam pauci essent, rebus tamen secundis animati, etiam superfluere se

putabant. Et illi quidem res adversas superare certantes, dum pudet cito fugere, mutari fortunam sperant: Romani autem, in his quæ prospere agerent minime delassati, ad majorem usque diei partem pugnam protrahunt: donec Judæorum quidem perempta sunt x. millia, duoque duces Joannes et Silas: cæteri vero plerique saucii, cum Nigro qui unus restabat ex ducibus, in oppidum Idumææ, quod Salis dicitur, confugere. nonnulli tamen etiam Romanorum in illo prælio vulnerati sunt.

3. Sed non Judæorum spiritus clade tanta sedatus est, multoque magis eorum dolor incitavit audaciam, et contemnentes quantum ante pedes mortuorum jaceret, pristinis rebus feliciter gestis ad cladem alteram illiciebantur. Denique parvo tempore intermisso, quod ne curandis quidem vulneribus satis esset, cunctisque aggregatis viribus, majore cum indignatione multoque plures Ascalonem recurrebant, eadem se præter imperitiam aliaque belli vitia, comitante fortuna. Etenim cum Antonius qua transituri fuerant, posuisset insidias, ex improviso in eas delapsi et ab equitibus circundati, priusquam se ad pugnam componerent, iterum super VIII. millia procubuerunt: cæteri vero omnes aufugerunt: cumque his Niger multis dum fugeret magni animi facinoribus demonstratis: et quoniam hostes instarent, in turrim quandam tutissimam compelluntur cujusdam vici, cui nomen est Bezedel. Antonius vero cum suis ne vel moras circum turrim, quæ inexpugnabilis esset, diu tererent, vel ducem hostium fortissimum vivum relinquerent, ignem muro supponunt, turrique inflammata, Romani quidem exultantes recedunt, quasi etiam Nigro consumpto: ille autem in castelli specus intimum ex turri saltu demissus evasit: triduoque post sociis cum fletu eum ad sepulturam investigantibus sese ostendit, gaudioque insperato replevit omnes Judæos, tanquam Dei providentia dux eis in posterum servatus.

4. At Vespasianus Antiochiam, exercitu adducto (quæ Syriæ metropolis est, magnitudine simul aliaque felicitate sine dubio tertium inter omnes quæ in Romanorum orbe sunt locum obtinens) ubi etiam adventum suum regem Agrippam omni manu propria offenderat præstolari, ad Ptolemaidem properabat. In hac autem civitate occurrerunt ei Sepphoritæ cives

oppidum Galilææ colentes, soli mente pacata: qui tam suæ salutis providentia soliciti, quam Romanorum virium gnari, etiam priusquam Vespasianus veniret, Cestio Gallo fidem dederant, dextrasque junxerant, præsidiumque militare susceperant, tunc quoque benignissime duce suscepto, alacri animo etiam contra gentiles suos auxilia promiserunt: Quibus interim Vespasianus præsidii causa poscentibus, equitum peditumque tantum numorum tradidit, quantum obstare posse arbitrabatur incursibus, si quid Judæi commovere tentassent. non enim minimum esse videbatur futuri belli periculum, auferri civitatem Sepphorim Galilææ maximam et in loco tutissimo conditam, totiusque gentis futuram præsidio.

CAP. III.

DUÆ sunt autem Galilææ, quæ superior et inferior appellantur, easque Phœnice et Syria cingunt. Discernit vero ab Occidente Ptolemais territorii sui finibus, et quondam Galilæorum, nunc autem Tyriorum mons Carmelus: cui conjuncta est Gaba civitas equitum, quæ sic appellatur, eo quod equites ab Herode rege dimissi, coloni eo deducebantur. A meridie autem Samaritis et Scythopolis, usque ad flumen Jordanem. Ab Oriente vero Hippene et Gadaris, sed et Gaulanitidis definit, qui etiam regni Agrippæ fines sunt. Septentrionalis autem ejus tractus Tyro, itemque Tyriorum finibus terminatur. Inferioris quidem Galilææ longitudo a Tiberiade usque ad Zabulon, cui vicina est in locis maritimis Ptolemais, protenditur. Latitudine autem patet a vico Xaloth, qui in magno campo situs est, usque ad Bersaben: unde etiam superioris Galilææ latitudo incipit usque ad Baca vicum, qui terram dirimit Tyriorum. Longitudo vero ejus a Thella vico Jordani proximo usque ad Meroth extenditur.

2. Sed cum tanta sint utræque magnitudine, tantisque gentibus alienigenis cinctæ, semper tamen omnibus belli periculis restiterunt. nam et pugnaces sunt ab infantia Galilæi, et omni tempore plurimi, neque aut formido unquam viros, aut eorum penuria regiones illas occupavit: quoniam totæ optimæ ac fertiles sunt, omniumque generum arboribus consitæ, ut etiam minime agriculturæ studiosos ubertate sua provocent: denique excultæ sunt ab incolis totæ, nec pars

ulla est earum otiosa: quin et civitates ibi crebræ sunt, et ubique multitudo vicorum propter opulentiam populosa, ut qui sit minimus, supra quindecim millia colonorum habeat.

3. Prorsus, ut etiam si quis magnitudine minorem Galilæam dixerit, quam trans fluvium regionem, viribus tamen eam prætulerit. hæc enim universa colitur, tota fructuum ferax: at illa quæ trans flumen est, licet multo major sit, pleraque tamen aspera atque deserta est, et nutriendis fructibus mansuetis inhabilis. Peræe sane mollicies et ingenium fructuosum, campos habet cum variis arboribus consitos, tum maxime olivetis ac vineis et palmetis excultos. irrigatur autem abunde montanis torrentibus, et fontibus aquæ perennis, quoties illi Sirio æstuante defecerint. Et longitudo quidem ejus est a Machærunte in Pellam: latitudo vero a Philadelphia usque ad Jordanem. Et Pella quidem quam supra diximus, Septentrionalis ejus est tractus: occiduus vero Jordanis: meridianum autem Moabitis regio terminat ab Oriente autem Arabia et Silbonitide, necnon et Philadelphia, itemque Gerasis clauditur.

4. Samariensis autem regio inter Judæam quidem et Galilæam sita est: incipiens enim a vico in planicie posito, cui nomen est Ginæa, in Acrabatenam desinit toparchiam: sed natura nihil a Judæa discrepat. Nam utræque montosæ sunt et campestres, agrosque colendo molles atque optimæ, necnon et arboribus plenæ: pomisque tam sylvestribus quam mansuetis abundant, eo quod natura sunt aridæ, imbriumque satis habent. dulces autem per eas supra modum aquæ sunt, bonique graminis copia præter alias earum pecora lactis abundant: quodque maximum virtutis atque opulentiæ specimen est, utraque viris referta est.

5. Harum confinium est Anuath vicus, qui etiam Borceos appellatur, Judææ limes a Septentrione. Meridiana vero pars ejus, si in longitudinem metiare, adjacenti vico Arabum finibus terminatur, cui nomen est Jarda. Latitudo sane a Jordane flumine usque ad Joppem explicatur. Media vero ejus est Hierosolyma: unde quidam non sine ratione, umbilicum ejus terræ eam urbem vocaverunt. Sed nec marinis quidem Judæa deliciis caret, ad Ptolemaidem usque locis extenta maritimis. In undecim autem sortes divisa est: quarum

prima est tanquam regia Hierosolyma, præ cæteris inter omnes accolas eminens, velut caput in corpore. aliis vero post hanc toparchiæ sunt distributæ. Gophna est secunda, et post eam Acrabata. ad hoc Tamna, et Lydda, itemque Ammaus, et Pella, et Idumæa, et Engadda, et Herodium, et Hiericus: deinde Jamnia et Joppe finitimis præsunt, et præter has Gamalitica, et Gaulanitis, et Batanæa, et Trachonitis: quæ etiam regni Agrippæ partes sunt. Eadem vero terra incipiens a monte Libano et fontibus Jordanis, usque ad Tiberiadi proximum lacum latitudine panditur. a vico autem, qui appellatur Arphas, ad Juliada oppidum longitudine tendit: et habitatur ab incolis Judæis Syrisque permixtis. De Judæa quidem, et quibus esset cincta regionibus, quam maxime potui breviter exposui.

CAP. IV.

QUOD autem Vespasianus miserat auxilium Sepphoritis, hoc est, equites mille, sexque millia peditum, Placido eos regente tribuno, castris in magno campo positis bifariam dividuntur. Et pedites quidem in civitate ipsius tuendæ causa, equitatus vero in castris degebat. Utrinque autem assidue prodeundo, et circa eam regionem loca omnia incursando, magnis incommodis Josephum ejusque socios, quamvis quietos, afficiebant. et præterea civitates extrinsecus deprædabantur: civiumque conatus, si quando excurrendi habuissent fiduciam, repellebant. Josephus tamen adversus civitatem impetum fecit, sperans eam posse capere: quam ipse, antequam a Galilæis deficeret, ita muris cinxerat, ut Romanis quoque esset invicta. unde etiam spe frustratus est, cum nec vi nec suasu Sepphoritas in suas partes pertrahere potuisset: magisque in Judæa bellum accendit, Romanis indigne ferentibus insidias, et propterea nec die nec nocte ab agrorum depopulatione cessantibus, sed passim diripientibus quicquid rerum in his reperissent: qui tamen cum mortem pugnacibus semper inferrent, imbelles ad servitium capiebant: ignis vero et sanguis Galilæam totam repleverat, nec quisquam expers ejus acerbitatis, aut cladis erat. unam salutis spem fugientes habebant in civitatibus, quas murorum ambitu Josephus communierat.

2. Titus autem Alexandriam transmissus ex Achaia citius quam per hyemem sperabatur, manum militum cujus causa missus fuerat suscepit: contentoque usus itinere, mature ad Ptolemaidem pervenit. Cumque ibi patrem suum reperisset, duabus quas secum habebat legionibus (erant autem nobilissimæ quinta et decima) junxit etiam quam ille adduxit quintamdecimam. Eas autem sequebantur decem et octo cohortes: quibus accessere ex Cæsarea quinque cum una ala equitum, et alæ quinque Syrorum equitum. Decem autem cohortium singulæ mille pedites habebant: in cæteris vero tredecim sexcenti pedites, et centeni viceni equites erant. Satis autem auxiliorum etiam a regibus congregatum est. Antiochus enim et Agrippa et Sohemus bina millia peditum, et sagittarios equites mille præbuerunt: cum Arabiæ quoque est Malchus præter quinque millia peditum, equites mille misisset, quorum pars major erant sagittarii: ut tota manus computata cum regiis, sexaginta millia circiter peditum equitumque colligeret, præter calones: qui plurimi sequebantur, et meditationi bellicæ assueti nihil a pugnacissimis aberant: quod tempore quidem pacis dominorum exercitationibus interessent, belli autem pericula cum ipsis experirentur, et neque peritia, neque viribus a quoquam nisi a dominis vincerentur.

CAP. V.

QUA quidem in re nimis admirandam quis existimaverit Romanorum providentiam, ita servos instituentium, ut non solum vitæ ministerio, sed belli etiam necessitatibus utiles sint. Quod si quis eorum aliam quoque respexerit militiæ disciplinam, profecto cognoscet tantum eos imperium non fortunæ munere, sed propria virtute quæsisse. Armis enim uti non in bello incipiunt, neque solum, si necesse sit, manus movent, cum in pacis otio cessaverint: sed armis veluti natura cohærentes, nullas capiunt exercitationis inducias, nec tempora præstolantur. Meditationes autem eorum nihil a vera contentione discrepant: sed in dies singulos militum quisque omnibus armis, tanquam in procinctu positus, exercetur: quo etiam facillime prælia tolerant. Neque enim ordo neglectus eos a consueta dispositione dispergit, neque metus stupefacit, neque lassitudo exhaurit. Unde sequitur, ut sem-

per superent, quos non itidem confirmatos invenerint. Nec erraverit si quis eorum meditationes conflictus esse dixerit sine sanguine, contraque prælia meditationes cum sanguine. Nam ne repentino quidem hostium incursu opprimi possunt: sed quocunque in hostilem terram irruperint, non nisi permunitis castris prælio decernunt. quæ quidem non levi opere, nec iniquo loco erigunt, nec inordinate describunt: sed si quidem inæquale solum fuerit, complanatur: quatuor vero angulis horum dimensio designatur. Nam fabrorum multitudo, et ferramentorum copia quæ usus extructionis postulat, sequitur exercitum.

2. Et interior quidem pars castrorum tabernaculis distribuitur, ambitus autem eorum extrinsecus muri faciem præfert, ordinatis etiam turribus pari spatio dispositis: quarum intervalla catapultis atque balistis, et aliis machinis saxa intorquentibus, omnibusque instrumentis missilium complent, ut cuncta scilicet jaculorum genera in promptu sint. portas autem quatuor ædificant, tam jumentis aditu faciles, quam ipsis, si quid urgeat, intro currentibus latas. Intus autem castra vici spatiis interpositis dirimunt, mediaque rectorum tabernacula collocant, et inter hæc prætorium divum templo simillimum: prorsus ut quasi repentina quædam civitas existat: forum quoque et opificum stationes, et sedes militum primatibus, ordinumque principibus, ubi si qua sit inter alios ambiguitas judicent. Ipse vero ambitus, omnia quæ in eo sunt, multitudine simul et scientia fabricantium opinione citius communitur. qui, si res urgeat, fossa extrinsecus cingitur, depressa cubitis quatuor, parique spatio lata.

3. Armis autem septi, per contubernia cum decore atque otio in tentoriis agunt: omniaque ab his ordinate etiam alia cauteque per contubernia expediuntur: veluti si ligno aquave opus sit, aut frumento: nec enim cœna vel prandium cum voluerit, in potestate cujusque est, simul autem omnibus somnus est, excubias et vigilandi tempora buccinæ significant, neque est omnino quicquam quod sine edicto geratur. Mane autem milites quidem ad centuriones, illi vero ad tribunos conveniunt salutatum: cum quibus ad summum omnium ducem universi ordinum principes. Ille autem his signum aliaque dat ex more præcepta proferenda subjectis: quibus

etiam in acie circumaguntur quo opus est, ac universi pariter incurrunt itemque sese recipiunt.

4. Cum autem castris egrediendum est, tuba indicium facit: nemoque otiosus est. sed vel solo nutu moniti, tabernacula tollunt, omniaque ad profectionem instruunt. Deinde iterum tuba ut sint parati significat. Illi autem cum mulos et jumenta sarcinis oneraverint, velut in curuli certamine signum expectant. Castra vero incendunt: eo quod sibi alia munire facile sit, et ne quando hostibus eadem usui sint. Et tamen tertio quoque tubæ signo indicant, ut exeatur: urgendo aliqua ex causa morantes, ne quis ordinem deserat. Dexterque duci præco astans, si ad bellum parati sunt, voce patria ter percontatur. Illique toties alacri et magna voce paratos esse se respondent, interrogantemque præveniunt: et Martio quodam spiritu repleti cum clamore dextras erigunt.

5. Deinde otiose et cum omni decore progredientes ambulant, suum quisque ordinem velut in bello custodiens: pedites quidem thoracibus et galeis septi, et utroque latere gladiis accincti. lævus autem gladius multo est longior, cum dexter mensuram palmæ non excedat. qui vero ducem stipant lecti pedites, scuta et lanceas gestant: cætera manus hastas et clypeos longos, serramque et corbem et sarculum et securim, necnon et habenam et falcem et catenam, triduique viaticum, ut parum intersit inter onusta jumenta et pedites. Equitibus autem ad dexteram gladius est longior, et contus in manu, transversusque ad equi latus clypeus, ternaque in pharetra vel amplius dependent lata cuspide jacula, nihil ab hastis magnitudine differentia. Cassides vero et thoracas peditibus habent similes: nulloque armorum genere ab equitum aliis discrepant lecti, qui circum ducem versantur. Agmina autem semper cui sorte id obtigerit, antecedit.

6. Talia quidem sunt Romanorum itinera et mansiones, itemque armorum varietas. Nihil vero nec in præliis inconsultum aut subitum agunt: sed omnia semper sequuntur facta sententiam: opusque adhibetur ante decretis. Unde aut minime peccant: aut si peccaverint, facilis est errati correctio. Fortunæ autem successibus meliores consiliorum etiam si aliter successerit, arbitrantur eventus: quasi bonum

quidem fortuitum ad rem inconsulte gerendam illiciat: quæ vero ante cogitata fuerint, etiam si adversus casus exceperit, bene jam meditatos exhibeant ad cavendum ne idem rursus eveniat: et bonorum quidem fortuitorum non is autor si cui contigerint, tristium vero quæ præter sententiam acciderint, saltem recte consulta videantur esse solatium.

7. Armorum quidem exercitatione comparant, ut non modo corpora, sed animi quoque militum fortiores sint. Major autem illis est ex timore diligentia. namque leges apud eos non desertionis solum, verumetiam minimæ negligentiæ sunt capitales: ducesque magis quam ipsæ leges terribiles: namque bonos honorando redimunt ne in coercendis noxiis videantur crudeles. Tanto autem obsequio rectoribus parent, ut et in pace ornamento sint, et in acie corpus unum totius conspiciatur exercitus. sic eorum copulati sunt ordines, ita circumduci sunt mobiles: et acutis auribus ad præcepta, oculisque ad signa, et ad opera manibus: unde facere quidem semper strenui sunt, pati vero tardissimi. nec est ubi prælliantes aut multitudinem hostium, aut consilia sensere ducum, aut difficultatem regionum: sed ne fortunæ quidem succubuere. nam in ea certiorem putant esse victoriam. Quorum igitur actus a consiliis incipiunt, consultaque adeo strenuus exequitur exercitus, quid mirum si Euphrates ab Oriente, et Oceanus ab Occidente, itemque a meridiano tractu Africæ fertilissima regio, et a Septentrione Rhenus atque Danubius sunt imperii limites, cum minorem esse possidentibus possessionem recte quis dixerit?

8. Hæc ergo prosecutus sum, non tam proposito laudandi Romanos, quam solatio devictorum, et ut novarum rerum cupidos deterrerem: fortasse autem et ad experientiam proderunt bonarum artium studiosis, Romanæ instituta militiæ nescientibus: redeo tamen unde digressus sum.

CAP. VI.

VESPASIANUS quidem una cum Tito filio in Ptolemaide interim degens, ordinabat exercitum. At vero Galilæam pervaserat Placidus, ubi maximam eorum quos comprehendisset multitudinem, interemit: hæc autem fuit Galilæorum imbellior turba, animisque deficiens: pugnacissimos autem ut

vidit semper in civitates confugere, quas Josephus communierat, in Jotapatam, quæ omnium tutissima erat, impetum vertit: existimans eam repentino aggressu facillime captum iri, magnamque et sibi ex ea re alios apud rectores gloriam comparandam, et illis commodum ad reliqua maturius explicanda, quasi metu cessuris aliis civitatibus, si quæ validissima esset, occupatam vidissent. Multum tamen opinione deceptus est: Jotapateni enim, cum ejus impetum præsensissent, prope civitatem advenientem excipiunt: congressique cum Romanis ex improviso plurimi et ad pugnam parati, necnon et alacres (quippe ut pro salute patriæ, item conjugum liberorumque dimicantes) in fugam eos vertunt, multosque sauciant, septem solum interfectis: quia neque inordinate pugna decesserant, septisque undique corporibus leviter fuerant vulnerati: cum Judæi quoque magis eminus jaculari, quam manus conserere inermes cum armatis confiderent. ex ipsis autem Judæis tres ceciderunt, paucis præterea sauciatis. Placidus igitur ab oppido repulsus aufugit.

2. Vespasianus vero ipse Galilæam cupiens invadere, ex Ptolemaide proficiscitur, ordinato militum itinere, sicut Romani consueverunt. Auxiliatores enim qui levius armati essent, itemque sagittarios præire jussit, ad repentinos incursus hostium cohibendos, et ut suspectas atque opportunas insidiis sylvas scrutarentur. Hos sequebatur Romani peditatus equitatusque pars: post quos e singulis centuriis deni armaturam suam ferentes, mensurasque castrorum. Post hos stratores viarum ibant, qui aggeris maligna corrigerent, ac aspera complanarent, sylvasque obstantes præciderent, ne perplexo itinere fatigaretur exercitus. Deinde suas, itemque subjectorum sibi rectorum sarcinas, et tutelæ causa multos cum his equites ordinavit. post quos ipse veniebat, lectos pedites equitesque, necnon et lancearios secum ducens, equitumque præterea suorum agmine comitatus. De singulis enim turmis proprios centum et viginti equites deputatos habebat. hos sequebantur, qui expugnandis civitatibus machinas et cætera tormenta portarent, deinde rectores, itemque præfecti cohortibus tribuni, stipati lectis militibus. et post hos circum Aquilam signa alia, quæ omnibus apud Romanos agminibus præest, quod et universarum avium regnum ha-

beat, et sit validissima. Itaque illam et principatus insigne putant, et omen victoriæ, quoscunque bello petierint. Sacras vero signorum effigies sequebantur cornicines, et post eos acies, in latitudinem senis digesta militibus. hisque adhærebat ex more quidam centurio, disciplinæ atque ordinis custos. Servi autem singularum legionum cuncti cum peditibus erant, mulis aliisque jumentis vehentes militum sarcinas. Postremum agmen, in quo erat mercenaria multitudo, cogebant armati pedites, equitumque non pauci.

3. Ita peracto itinere, Vespasianus cum omni exercitu ad fines Galilææ pervenit: ibique positis castris, quamvis promptos ad bellum milites continebat, una et ostendendo exercitum, quo hostes metu perculleret, spatiumque indulgendo pœnitudinis, si quis ante prælium voluntatem mutaret, nihilominus autem murorum instruebat obsidium. Itaque multos quidem rebelliones fugere vel solus fecit ducis aspectus: metum vero universis incussit. Josephi enim socii, qui non longe a Sepphori castra posuerant, ubi bellum appropinquare cognoverunt, et jam jamque Romanos prælio secum congressuros, non modo ante pugnam, sed antequam hostes omnino conspicerent, fuga disjecti sunt. cum paucis autem relictus Josephus, ubi animadvertit neque se ad excipiendos hostes sufficientem manum habere, et Judæorum animos concidisse, ac, si fides his haberetur, plerosque libenter ad hostes defectum ire, jam tum quidem bello omni abstinebat: quam longissime autem periculis abesse decrevit: abductisque qui secum remanserant, in Tiberiada confugit.

CAP. VII.

VESPASIANUS autem Gadarensium civitatem aggressus, primo impetu capit, quod eam pugnaci multitudine vacuam reperisset. Deinde hinc transgressus interius, cunctos puberes interfecit, cum Romanos odio gentis, et cladis memoria, quam pertulerat Cestius, nullius ætatis misericordia commoveret. Incendit autem non solum civitatem, sed etiam omnes circum vicos, et oppidula quædam penitus desolata, nonnulla quorum habitatores ipse cepisset.

2. Josephus autem, quam tuitionis causa optaverat civitatem, ipse metu replevit. Nam Tiberienses nunquam eum,

nisi de omni bellum desperasset, in fugam versum iri credebant: neque in hoc eos voluntatis ejus fallebat opinio. Videbat enim res Judæorum quorsum evaderent: unamque illos viam salutis habere, si propositum mutavissent. Ipse vero, quamvis adhuc sibi speraret a Romanis veniam tribuendam, mori tamen sæpe maluisset, quam prodita patria, cum dedecore administrationis sibi creditæ, apud illos feliciter agere, contra quos fuerat missus. Decrevit igitur Hierosolymam primatibus, quemadmodum sese res haberent, cum fide perscribere: ne vel minus extollendo vires hostium, timiditatis mox argueretur, vel minus aliquid nunciando, fortasse cœpti etiam pœnitentes ad ferociam revocaret: utque si fœdus eis placeret, cito rescriberent, aut si bellandum esset, dignum ei contra Romanos exercitum mitterent. Ille quidem hac epistola scripta, mature mittit qui Hierosolymam literas ferret.

3. Vespasianus autem Jotapatam excindere cupiens (nam in eam plurimos hostium refugisse cognoverat, et præterea validissimum hoc eorum esse receptaculum) præmittit pedites cum equitibus qui montanum iter coæquarent, saxis asperum, ac peditibus quoque difficile, omnino vero equitibus invium. Et hi quidem quatriduo fecere quod jussum est, latamque aperuere exercitui viam. Quinto autem die, qui mensis Maii vigesimus et primus erat, prior Josephus in Jotapatam ex Tiberiade venit, abjectosque Judæorum spiritus erigit. Cum vero transitum ejus Vespasiano quidam transfuga nunciasset, utque mox civitatem peteret incitaret, veluti cum ea totam Judæam capere posset, si Josephum subjugasset, hoc ille nuncio pro maxima felicitate percepto, Dei providentia factum ratus, ut qui hostium prudentissimus videretur, ultro se etiam in custodiam traderet voluntariam, statim quidem cum equitibus mille Placidum mittit, unaque decadarcham Ebutium, tam manu quam prudentia virum insignem, circumvallare civitatem jussit, ne clam inde Josephus elaberetur.

4. Postero autem die cuncta manu comitatus ipse consequitur, et post meridiem usque acto itinere, ad Jotapatam pervenit: adductoque in Septentrionalem ejus partem exercitu, in quodam tumulo castra ponit, distante ab oppido stadiis septem. Consulto autem quam maxime conspici ab

hostibus affectabat, ut visu attoniti turbarentur. quod etiam factum est: eosque tantus continuo stupor invasit, ut muris egredi nullus auderet. At Romanos tota die ambulando fatigatos, civitatim statim aggredi piguit: ob eam causam duplici acie circumdato oppido, tertium extrinsecus agmen equitum posuere, omnes Judæis exitus obstruentes. Sed ea res illos in salutis desperatione audaciores effecit. quippe in bello nihil est necessitate pugnacius.

5. Itaque postridie impetu in muros facto, Judæi primo quidem locis suis manentes, Romanis castra ante muros habentibus resistebant. postea vero quam Vespasianus et sagittarios et funditores, omnemque jaculatorum multitudinem adhibitam, missilibus in eos permisit uti, atque ipse cum peditibus in adversum collem, unde murus expugnabilis erat, niti cœpit, tunc civitati metuens Josephus, et cum eo cuncta Judæorum prosiluit multitudo: omnesque in Romanos pariter irruentes, procul à muris eos deterruere, multa manu simul et audacia patrando facinora. Neque minora tamen patiebantur quam faciebant. nam quantum ipsos salutis desperatio, tantum pudor incendebat Romanos. et hos quidem peritia cum fortitudine, illos autem duce iracundia ferocitas armabat. Denique cum tota die pugnatum fuisset, prælium nox diremit: in quo Romanorum plurimis sauciatis, tredecim interfecti sunt: Judæorum autem cum sexcenti essent vulnerati, septem et decem ceciderunt.

6. Nihiloque minus, Romanis postridie iterum irruentibus occurrunt multoque fortius restiterunt; ex eo scilicet fiduciam nacti, quod eos pridie præter spem sustinuerant. sed eos quoque pugnaciores experti sunt, quod eorum iracundiam pudor incenderat, vinci credentium, nisi cito vicissent. Itaque per dies quinque Romanis minime ab aggressione cessantibus, etiam Jotapatenorum excursus agebantur, murique fortius oppugnabantur. Et neque Judæi vires hostium formidabant, neque Romanos difficultas oppidi capiendi lassabat.

7. Etenim Jotapata paulominus tota rupes est, ex aliis quidem partibus undique vallibus immensis præceps, ut earum altitudinem oculis deprehendere cupientium aspectus ante deficiat. Ab una vero tantum Boreæ parte adiri potest, ubi

per transversum latus desinentis montis ædificata est: quod quidem ipsum muro civitatis Josephus fuerat amplexus, quo inaccessa essent hostibus superiora cacumina. Aliis vero circum montibus tecta, prius quam in eam perveniretur, a nullo poterat conspici: Jotapata quidem sic erat communita.

8. Vespasianus autem et cum natura loci simul certandum putans, et cum audacia Judæorum, incipere obsidionem acriter statuit: advocatisque rectoribus sibi subditis, de aggressu deliberabat. Cumque aggerem fieri placuisset, qua parte murus facilis erat accessui, totum ad comparandam materiam misit exercitum: oppidoque propinquis montibus excisis, magnaque vi lignorum et lapidum comparata, cratibusque ad evitanda jacula desuper missa per vallos dispositis, his protecti aggerem construebant. nulla autem noxa vel minima telorum erat, quæ de muro jacerentur. His autem alii terram ex propinquis tumulis eruentes, sine intermissione suppeditabant: cunctisque trifariam distributis, nullus erat otiosus. At Judæi super eorum tegmina saxa ingentia et omne telorum genus curabant immittere, quæ licet minime penetrarent, magnos tamen crepitus dabant, et horribile impedimentum erat operantibus.

9. Tunc igitur Vespasianus machinis missilium circumpositis (erant autem omnes centum sexaginta) in eos qui super murum astarent, jussit tela contendi: simulque ex catapultis lanceæ percurrebant, saxaque tormentis ingentia mittebantur, ignisque et sagittarum frequentissima multitudo, quæ non solum murum, sed etiam totum intra jactum earum spatium Judæis inaccessum fecere: Arabum enim sagittariorum manus, et jaculatores, itemque funditores et omnes machinæ tela jaciebant. Neque tamen his Judæi prohibiti, ne desuper propugnarent, quieti erant: sed excurrendo per cuneos more latronum, tegmina operantium detrahebant, nudatosque feriebant: et ubi illi cessissent, aggerem dissipabant, vallorumque munimenta cum cratibus igni tradebant: donec Vespasianus cognito, hujus damni causam ex distributione operum contigisse, quod interjecta spacia Judæi locum aggrediendi præberent, adunavit tegmina: conjunctisque pariter viribus obreptiones hostium præpeditæ sunt.

10. Erecto autem propemodum aggere, pauloque minus

æquato propugnaculis, indignum esse ratus Josephus, nihil contra moliri, quod oppido saluti foret, convocat fabros, murumque altius jubet extolli. Cumque illi tam multis obstantibus jaculis minime ædificare posse affirmarent, hanc eis defensionem excogitavit. Sudibus fixis, per eos boum coria recentia extendi præcepit, quæ emissos tormentis lapides sinuata susciperent, quibusque repulsa tela cætera dilaberentur, et ignis humore languesceret. hisque ante fabros oppositis, illi murum die noctuque operando, ad viginti cubitorum altitudinem erexerunt, crebris etiam turribus in eo constructis, minisque validissimis aptatis. Quæ quidem res Romanis jam intra civitatem se esse credentibus, magnum mœrorem comparavit, tam Josephi molitione, quam oppidanorum obstinatione perterritis.

11. At Vespasianus et calliditate consilii, et hostium audacia magis irritabatur: qui jam recepta ex munitione fiducia, Romanos ultro incursabant: inque dies singulos prælia catervatim, et cujusque modi latrocinales doli, et eorum quæ casus obtulisset rapinæ, aliorumque incendia fiebant: donec Vespasianus retento milite a pugna, statuit obsidere civitatem, ut eam usui necessariorum penuria caperet. Aut enim coactos inopia sibi supplicaturos, aut si ad finem usque in eadem pertinacia duravissent, fame consumendos ejus habitatores putabat: multoque faciliores expugnatu fore, si post intervallum rursus anxiis incubuisset. Itaque omnes exitus eorum asservari præcepit.

12. Illi autem frumenti quidem aliarumque omnium rerum intus habebant copiam, præter salem. aquæ vero penuria eos affligebat: quia neque fons erat intra civitatem, et imbre contentis habitatoribus, rara est in illo tractu æstivis mensibus pluvia. quo tempore obsessi etiam hoc vehementius afficiebantur, quod arcendæ siti fuerat excogitatum: quodque fieri, velut omnis aqua jam defecisset, ægre ferebant. Josephus enim cum et civitatem videret abundare aliis rebus fortesque animo viros esse, quo longiorem Romanis obsidionem faceret, quam sperabant, jam tum potum mensura civibus ministrabat. illis autem conservari aquam penuria gravius esse videbatur: ampliorem que cupiditatem movebat, quod jus bibendi liberum non haberent: ac velut ad extremam sitim perventum esset,

labori cedebant. Hoc autem modo affecti, Romanos latere non poterant, qui ex adverso colle trans murum in unum eos confluere locum, et aquæ mensuram accipere prospectabant: quo etiam balistarum pervenientibus telis, plurimos occidebant.

13. Vespasianus quidem non multo post, exhaustis puteis, ipsa sibi necessitate traditum iri civitatem sperabat. Josephus autem, ut hanc ejus spem frangeret, jussit quam plurimos per murorum primas immersa undis atque humida vestimenta suspendere, ut omnes repente aqua perfluerent. ex quo mœror simul Romanis ac timor erat, cum tantum aquæ viderent eos ludibrio consumere, quos potu indigere credebant. Denique dux belli etiam ipse, quia penuria civitatem posse capere desperasset, iterum consilium ad vim atque arma convertit: Judæis quoque id maxime cupientibus, quod nec se nec civitatem salvam fore credebant, et priusquam fame, vel siti perirent, mortem bello optabant.

14. Josephus tamen, præter hoc etiam aliud consilium, quo sibi copia pararetur, per quandam vallem deviám, proptereaque minus curiose habitam a custodibus, excogitavit. Mittendo enim per occiduas ejus partes literas ad quos vellet Judæos extra civitatem degentes, ab his omnia usui necessaria, et quæ in civitate defecerant, accipiebat: mandato commeantibus, ut plerunque ad excubias reperent, terga velleribus tecti: quo si qui eos nocte vidissent, canum similitudine fallerentur. idque factitatum est, donec ejus fraudem vigiles persenserunt, vallemque cinxerunt.

15. Itaque tunc Josephus non diu civitatem sustinere posse prospiciens, suamque pariter salutem, si vellet remanere, desperans, cum optimatibus de fuga tractabat. verum id populus sensit, et circa eum fusus, ne sese negligeret, precabatur, in quo solo recumberent. ipsum enim saluti esse civitati manentem, velut omnes ejus causa alacri essent animo certaturi. quod si etiam capiantur, eundem solatio fore. decere autem illum nec inimicos fugere, nec amicos deserere, aut quasi ex navi tempestate oppressa desilire, qui ad eam tranquillo mari venisset. ipsum enim magis demersurum esse civitatem, cum jam nemo audebit hostibus repugnare, si discessisset cui confiderent.

16. Josephus autem quod sibi caveret occultans, illorum commodo se exitum parare dicebat. nam intra civitatem manendo, neque servatis grande aliquid se profuturum, et si caperetur, una cum his esse frustra periturum, obsidione vero liberatum, extrinsecus maximo eis emolumento fore. mature enim congregatis ex territorio Galilæis, alio bello Romanos ab eorum civitate revocaturum. nunc autem non videre, quid apud eos residens utilitatis afferret, nisi quod Romanos ad obsidionem magis incitaret, ut se caperent magnipendentes: quem si fugisse cognovissent, multum essent de obsidionis impetu remissuri. Non flexit his populum Josephus, sed hoc circunsistere se magis incendit. denique pueri et senes, itemque mulierculæ cum infantibus flentes ad ejus pedes accidebant, eumque omnes complexi tenebant: et ut fortunæ socius sibi remaneret, cum ululatibus supplicabant: non invidia salutis ejus quantum ego arbitror, sed propria spe. nihil enim se mali, remanente Josepho, existimabant esse passuros.

17. Ille autem siquidem paruisset, hæc preces esse ratus, custodiam vero, si per vim cogeretur (multum enim propositum discessus etiam querelarum misericordia fregerat) remanere statuit. communique desperatione civitatis armatus, et nunc tempus esse dicens pugnam incipere, cum spes nulla salutis est, pulchrumque vitam pacisci pro laude, ac forti aliquo patrato facinore in memoriam posteritatis occumbere, ad opera sese convertit. Cum pugnacissimis ergo egressus, disjectis custodibus, usque ad Romanorum castra excurrebat: et nunc pelles aggeribus impositas, sub quibus tendebant, discerpere, nunc operibus ignem immittere. posteroque die similiter ac tertio et per aliquot deinceps dies ac noctes bellando non defatigabatur.

18. Sed Vespasianus Romanos his excursibus male affectos aspiciens (nam et terga dare Judæis pudebat, et fugientes insequi armorum pondere tardabantur: cum Judæi semper aliquid agentes, priusquam paterentur, in civitatem refugerent) armatis imperat, ut eorum impetum declinarent, neve cum hominibus mortis avidis manum consererent. Nihil esse fortius desperatis. Restingui autem illorum impetus, si proposito frustrentur, quasi flammam, si materiam non inveniat. Ad hoc oportere Romanos cautius quærere victoriam, augendæ

possessionis causa non ex necessitate pugnantes. Per sagittarios autem Arabum et Syriæ et funditores, perque saxa tormentis emissa plerunque repellebat Judæos. nulla enim telorum machina quiescebat. Illi autem his quidem male accepti cedebant: verum eminus missa intra jactum subeuntes, sævius Romanis instabant: cum neque corpori, neque animæ parcerent: sed per vicem utrinque pugnarent, suorum quisque laborantibus subvenientes.

19. Igitur Vespasianus ultro se existimans longitudine temporis, hostiumque incursibus obsideri, cum prope jam muris aggeres æquarentur, arietem admovere decrevit. Est autem aries immensa materia, malo navis assimilis: cujus summum gravi ferro solidatum est, in arietis effigiem fabricato, unde etiam nomen accepit. dependet autem funibus medius ex trabe alia, velut ex trutina, palis utrinque fultus, bene fundatis. retrorsum autem magna virorum multitudine repulsus, iisdemque simul rursus impellentibus missus, in fronte prominente ferro mœnia percutit: nec est ulla tam valida turris, aut murorum ambitus adeo latus, ut etsi priores ictus fortiter sustinuerit, assiduos vincat. Ad hujus periculum rei duci Romano transire placuit vi capere oppidum properanti: quoniam perniciosa videbatur obsidio, Judæis minime quiescentibus. Itaque Romani quidem balistis cæterisque missilium machinis, ut facilius ferirentur qui de muris obstare tentassent, propius adhibitis utebantur: neque sagittarii aut funditores longius aberant. cum vero ea causa muros nemo auderet ascendere, ipsi arietem applicant cratibus desuper itemque pellibus septum, tam pro sui defensione quam machinæ. Et primo quidem impetu mœnia concussa sunt: clamorque oppidanorum, velut jam capti essent, maximus factus est.

20. Josephus autem eundem locum sæpe feriri, neque multo post murum disturbatum iri prospiciens, quo commento vim machinæ paulatim falleret excogitavit. Saccos enim paleis confertos, qua semper impetum arietis ferri viderent, demitti jussit ex muro: ut eo modo secundi ictus errarent, aut etiam excepta vulnera laxitas frustraretur. Quæ quidem res multum Romanis moræ attulit. nam quocunque hi machinam convertissent, contra illi qui super murum stabant, palearum traducentes saccos, ictibus supponebant, nihilque murus

repercussione lædebatur, donec etiam Romani adversus hoc aliud machinati sunt: proceris enim contis expeditis, in his summis falces quibus saccos abscinderent alligarunt. Cum autem hoc modo efficax esset opus arietis, ac murus (qui recens ædificatus erat) ictibus cederet, quod reliquum erat, Josephus ejusque socii ad ignis auxilium se contulerunt: accensumque totum quod aridæ fuit materiæ, tribus ex locis pariter inflammarunt, unaque machinas et propugnacula Romanorum et aggeres concremarunt. Illi vero non sine malo subveniebant, audacia simul eorum territi, et ne adjumento essent, flammis proruentibus impediti: quæ aridum nactæ fomitem, et præterea bitumen ac picem, necnon etiam sulfur, opinione citius volitabant: operaque Romanorum multo labore curata, unius horæ spatio pessum dederunt.

21. Hic etiam vir quidam Judæus, prædicatione ac memoria dignus inventus est, Sammæi filius Eleazarus, cui Saab Galilææ patria fuit. Is enim saxum ingens alte sublatum, tanta vi super arietem ex muro demisit, ut machinæ caput abrumperet, idque ex mediis hostibus saltu ad eos delatus auferret, nulloque metu reportaret ad murum. Postremo tanquam signum quo tela mitterent, hostibus propositus, nudo corpore quinque sagittarum vulneribus fixus est: earumque nulla respecta, ubi murum ascendit, unde jam videri ab omnibus poterat, sua audacia ibi constitit, contractusque dolore plagarum cum ariete decidit. Post hunc fortissimi extiterunt duo fratres Neritas et Philippus de vico Ruma Galilæi. Qui cum super milites decimæ legionis prosiliissent, tanto impetu vique irruerunt, ut et aciem Romanorum perrumperent, quique adversum ierant, omnes in fugam verterent.

22. Præter hos Josephus quoque et cætera multitudo, raptis ignibus, machinas et refugia, cum operibus quintæ itemque decimæ ejus quæ terga dederat legionis, incendunt. Cæteri autem qui mox consecuti sunt, et instrumenta et omne genus materiæ obruerunt. Rursus autem Romani sub vesperam erectum arietem ad eam muri partem, quæ pridem quassata fuerat, appulere: ibique propugnatorum quidam Vespasiani plantam sagitta percussam leviter vulnerat, quia vis teli spatio defecisset. Maximam tunc id Romanis perturbationem fecit. his enim, qui prope aderant viso sanguine

perterritis, per omnem fama cucurrit exercitum: relictaque obsidione, plerique cum stupore atque formidine ad ducem belli concurrebant: et ante omnes Titus aderat metuens patri. Unde contigit, ut et benevolentia circa rectorem, et filii trepidatio confunderet multitudinem. facile tamen pater et timore filium, et perturbatione liberavit exercitum. superato enim dolore vulneris, et ab omnibus, qui sui causa pertimuerunt conspici studens, bellum in Judæos sævius incitavit. nam velut ultor quisque imperatoris omne periculum adire cupiebat: et clamore alius alium adhortantes, murum petebant.

23. Josephus autem cum suis, licet assiduis balistarum itemque tormentorum ictibus caderent, nequaquam tamen deterrebantur a muro: sed flammis et ferro et saxis eos appetebant, qui arietem protecti cratibus impellerent. Nihil autem, aut parum proficiebant, cum sine intermissione procumberent in conspectu hostium positi, quos ipsi contra videre non possent. nam et suis ignibus collucebant, tanquam si dies esset, et certum erant hostibus signum quo tela dirigerent: machinisque procul non apparentibus, missilia cavere non poterant. Ergo propterea tam catapultarum quam jaculorum vi simul multi transfigebantur: missaque machinis saxa et murorum primas auferebant, et frangebant angulos turrium. virorum autem nulli tam fortiter constipati erant, ut non usque ad extremam aciem saxi magnitudine ac violentia sternerentur. Sciet autem aliquis, hujus machinæ vis quantum valeat, ex his quæ illa nocte contigerunt. in muro cuidam ex circunstantibus Josepho, saxo percusso caput avulsum est, ejusque ad tertium stadium veluti funda excussa calvaria. Interdiu quoque prægnantis fœminæ transjecto utero, ad dimidium stadium infans abactus est: tanta tormento vis fuit. Ergo machinis terribilior erat impetus, et missilium strepitus. Crebri autem mortui, cum per muros dejicerentur, sonabant. et acerbissimus quidem intus excitabatur mulierum clamor: extrinsecus autem occumbentium gemitus concrepabant: totusque ambitus muri, ad quem pugnabatur, sanguine confluebat: jamque ascendi poterat congestione cadaverum. montes autem resonantes multo amplius horrorem augebant: nec quicquam illi nocti defuit, quod vel auribus vel oculis

terrorem posset incutere. Plurimi quidem pro Jotapata decertantes, fortiter ceciderunt, plurimi etiam sauciati sunt, et tamen vix circa matutinas vigilias murus assiduis machinarum ictibus cessit. Tumque illi quidem corporibus atque armis eam partem, quæ dejecta fuerat, priusquam Romani pontes apponerent, munierunt.

24. Mane autem Vespasianus ad occupandam civitatem jam ducebat exercitum, ex nocturno labore paulum recreatum. Idemque cupiens de convulsa muri parte alios propugnatores depellere, equitum quidem fortissimos equis depositos trifariam collocat: ut tecti armis dirutum latus undique obsiderent, contosque prætenderent: et cum pontes admoveri cœpissent, ipsi priores introirent. Post illos autem pedites validissimos ordinavit. Reliquam vero equitum multitudinem secundum muri spatium per montana loca distendit, ne quis fugiens excidium civitatis lateret. Deinde qui hos sequerentur constituit sagittarios, paratas sagittas habere jussos, funditores quoque similiter, et appositos machinis. Aliis autem integris muri partibus scalas applicare præcepit, ut qui hos prohibere tentassent, dejectæ partis defensionem relinquerent, cæterique omnibus simul telis oppressi, violentiæ irrumpentium cederent.

25. Josephus autem hoc consilio cognito, per murum integrum labore fatigatos itemque senes disposuit, quasi lædi non possent: in parte vero collapsa validum et potentissimum quemque. senosque ante omnes viros, in quibus et ipse fuit, ad pericula subeunda sortitus est: hisque præcepit ut agminum ululatibus ne metu quaterentur, aures obstruerent: contra sagittarum vero multitudinem communiti protegerentur desuper scutis: paulatimque recederent, donec sagittarii pharetras exinanirent. Si vero pontes a Romanis apponerentur, ipsos prosilire mandavit: atque hostibus persuasit per sua instrumenta resistere: unumquemque vero ita certare debere, non quasi conservandam tueretur, sed quasi perditam jam patriam vindicaret: atque oculis suis proponere mactari senes ac liberos, conjugesque suas propemodum ab hostibus capi: vimque futuræ cladis jam nunc collectam in autores ejus effundere.

26. Ita quidem in utroque disposuit. Civitatis autem vulgus imbelle, mulieres ac pueri, postquam oppidum triplici

acie videre circundatum (nullus enim ad pugnam translatus fuerat a custodiis) strictisque gladiis ad partem muri dejectam hostes instare, armisque montana loca omnia desuper collucere, atque Arabum quendam sagittariis tela suggerere, tunc extremo ululatu quasi capta urbe consonuerunt, non ut impendere mala, sed ut adesse jam crederes. Quare Josephus mulieres, ne misericordia suorum animos effœminarent, intra domos cum interminatione concludit, silere jussas: ipse vero ad partem muri, quæ sibi obtigerat transivit. et scalas quidem applicantibus animum non intendit, sed tantum speculabatur impetum sagittarum.

27. Simul autem ac tubicines universarum legionum consonuerunt, et graviter infremuit exercitus: signoque dato, missis undique sagittis lux obscurari cœpit. Josephi socii memores præceptorum, et adversus clamorem obstructis auribus, et contra sagittarum vulnera corporibus communitis, cum admoverentur pontium machinæ, ipsi eas cursu, et antequam hostes pedem in his ponerent, occupant: eosque ascendere nitèntes prælio deturbant, varia manuum itemque animi facinora demonstrantes: et ne vel in extremis calamitatibus deteriores illis viderentur, qui sine periculo fortes contra se essent, curabant. nec prius a Romanis divellebantur, quam vel caderent vel occiderent. Itaque Judæis perpetuo dimicantibus, cum nec unde mutarent propugnatores haberent, defessis autem Romanorum assidue substituerentur, proque his quos violentia repulissent, alii succederent, invicem se adhortati latera copulant: protectique desuper longioribus scutis, inexpugnabilis globus effecti sunt: totaque acie velut uno corpore repellendo Judæos, muro jam pedem ponebant.

28. Tum Josephus, his rerum angustiis consilio necessitatis adhibito, machinis excogitandis cum desperatione stimulatur: ferventique oleo perfundi milites jubet, scutorum conjunctione defensos. id autem Judæi multi, qui et paratum haberent, et plurimum, cito Romanis infundunt: ipsis etiam in eos ahenis missis calore bullientibus. Hæc res Romanorum ardentium aciem dissipavit, et cum dolore sævissimo devolvebantur a muro. siquidem facile a vertice ad pedes usque sub armatura oleum per totum corpus fluebat, carnemque non secus ac flamma depascebatur: quod natura facile calesceret,

seroque pro sui pinguedine refrigesceret. Thoracibus autem et galeis illigatis incendii fuga non erat. Nunc autem salientes, nunc incurvati dolore, de pontibus decidebant. Ad suos autem contranitentes tuto recedere non poterant, quoniam facile ab insequentibus vulnerabantur.

29. Sed neque Romanis virtus in rebus adversis, nec Judæis prudentia defuit. Romani enim licet oleo perfusi mirabilia pati viderentur, tamen in eos, qui perfuderant ferebantur, præcedentem quisque incursando, tanquam ipse impetum retardaret. Judæi vero progressum eorum dolo altero deceperunt, cum fœno græco decocto pontium tabulata perfunderent: quibus illi dilabentes retrahebantur, ut neque fugientium quisquam, neque aggredientium firmo posset eniti vestigio: sed alii quidem resupinati per ipsas pontium tabulas calcarentur, multi vero super aggeres dejicerentur: et qui cecidissent, a Judæis feriebantur: qui Romanis desilientibus conflictu jam liberi, facillime tela dirigebant. Cum autem multa milites mala in hac perpeti pugna dux videret, sub vesperam eos revocat: quorum non paucis trucidatis, plures sunt vulnerati. Ex Jotapata vero sex viris mortuis, plures quam trecenti saucii translati sunt. Hoc autem modo pugnatum est Junii mensis die vigesimo.

30. At Vespasianus eorum causa, quæ acciderant, consolatus exercitum, postquam ira vidit accensum, neque tam exhortationem quam opus deposcere, aggeres quidem altius tollit. Tres vero turres quinquagenum pedum in excelsum jubet erigi, ferro undique tectas, ut et pondere stabiles essent, neque ignibus expugnarentur, easque super aggeres collocat, jaculatoribus et sagittariis, itemque levioribus missilium machinis plenas, funditorum quoque fortissimis. Qui cum non conspicerentur propter altitudinem turrium et loricas, ipsi eos qui super murum astarent facile conspicuos telis feriebant. at illi cum neque a vertice venientes sagittas facile declinarent, neque ulcisci possent quos non viderent (altitudine quidem turrium librata manu jacula superante: ferro autem, quo erant septæ, flammis obstante) ob hæc defensionem muri deserunt: oppugnationemque tentantibus prompte occurrunt. Et Jotapateni quidem ita resistebant. quamvis multi in dies singulos occumberent, neque contra mali quic-

quam hostibus facerent, quod eos sine periculo prohibere non poterant.

31. His autem diebus Vespasianus ad finitimam quandam Jotapatæ civitatem evocatus, cui nomen est Japha, novas res affectantem, et propterea, quod Jotapatenos præter spem restitisse audierat, insolescentem, mittit eo Trajanum decimæ legionis rectorem, dans ei duo millia peditum et equites mille. Ille autem cum oppidum contra expugnationem munitissimum reperisset (nam præter naturam qua tutum erat etiam muro duplici cingebatur) habitatores vero ejus vidisset paratos ad pugnam sibi obvios processisse, prælium cum his committit: eosque paulisper reluctatos in fugam vertit: quos vestigiis consecuti Romani, exterioris muri ambitum quo confugerant, cum ipsis irrumpunt. secundum autem murum petentibus, cives sui clausere civitatem, metu scilicet, ne cum his rursus hostes intrarent. Profecto autem Deus Galilæorum clades Romanis donabat, qui etiam tunc civitatis ejus universum populum exclusum mœnibus propriis, ad interitum hostibus dedit avidissimis cædium. Multi enim simul ruentes ad portas, multumque nominatim præpositos inclamantes, inter ipsas preces mactabantur, quibus hostes unum murum, alterum cives clauserant: et inter medios coacti murorum ambitus, multi quidem sociorum gladiis transfigebantur, infiniti vero a Romanis interficiebantur, ne ad ulciscendum quidem recepta fiducia. nam præter hostilem metum, etiam domestica proditio eorum animos fregerat. Denique moriebantur, non Romanos, sed Judæos execrando, quoad omnes interiere numero hominum, duodecim millia. Unde Trajanus vacuam esse civitatem pugnatoribus reputans, et si qui adhuc intus essent, nihil eos ausuros esse existimans præ timore, imperatori excidium reservavit. eumque per nuncios rogavit, ut filium suum Titum mitteret, finem victoriæ impositurum. ille autem laboris aliquid superesse ratus, cum milite filium misit, hoc est, quingentis equitibus, et peditibus mille. Qui mature ad civitatem profectus sic ordinavit exercitum, ut in lævo quidem latere Trajanum constitueret, ipse vero in dextro obsidioni præesset. Itaque militibus scalas muris undique applicantibus, cum paulisper desuper Galilæi obstitissent, continuo mœnia reliquerunt: Titus vero ejusque comites saltu

demissi, mature civitatem obtinuerunt. Tumque vehemens cum his qui se intus congregavere, pugna commissa est: nunc per angusta viarum irruentibus validissimis, nunc fœminis ex tectorum culminibus, quæ forte invenissent, tela jactantibus. Et hoc quidem modo usque ad sextam horam sustinuere conflictum. absumptis autem bellatoribus, cætera multitudo, et sub divo, et per domos, senes pariter ac juvenes mactabantur. Denique virilis sexus præter infantes nullus remansit, qui cum mulieribus abducti sunt servitio. Interemptorum quidem in civitate, et in primo congressu, numerus fuit xv. millia: captivorum autem duo millia cxxx. Hæc Galilæis clades contigit quinto et vigesimo die Junii mensis.

32. Sed ne Samaritæ quidem alieni a calamitatibus remansere: hi namque in monte Garizin, qui est illis sanctissimus, congregati, locis suis expectabant: belli autem minas eorum conventus ac spiritus habere videbatur, nec saltem vicinorum malis corrigebantur, sed inconsulta suarum virium infirmitate, secundis Romanorum rebus exterriti, prona in tumultum voluntate pendebant. Vespasiano autem placebat motus antecapere, eorumque impetus prævenire. Nam et si præsidiis tota Samaritica regio cincta erat, tamen eorum multitudo, qui coierant, et conspiratio timebatur. Eaque causa Cerealem quintæ legionis tribunum, cum sexcentis equitibus tribusque peditum millibus mittit. Ille autem ad montem quidem accedere, prælioque congredi nequaquam tutum esse duxit, quod hostes plurimi desuper essent: milites vero circumvallatis undique montis radicibus, tota eos die custodiebant. Evenit autem aquæ tunc indigentibus Samaritis, etiam graves accendi æstus (erat enim tempus æstatis, neque se rebus necessariis vulgus instruxerat) adeo ut nonnulli quidem una die siti morerentur, multi vero ejusmodi morti servitium præferentes, ad Romanos transfugerent: ex quibus cognito Cerealis, illos etiam, qui adhuc perseverarent, malis infractos, montem ascendit: et circum hostes exercitu constituto, primum eos ad fœdera hortabatur, atque ut salvi esse mallent rogabat: si arma projecissent, tutos fore promittens: denique quia persuadere non posset, agressus eos occidit omnes. Erant autem undecim millia et sexcenti. Hæc Junii mensis vigesimo et septimo die gesta sunt: atque his calamitatibus Samaritæ oppressi sunt.

33. Jotapatenis autem diu durantibus et præter spem adversa tolerantibus, quadragesimo quidem ac septimo die Romanorum aggeres super murorum altitudinem sunt elati. quidam vero ad Vespasianum eodem die profugus venit, paucitatem civium et infirmitatem simul eorum enuncians: quodque diuturnis vigiliis, et præliis assiduis consumpti, minime quidem ulterius vim ferre possent, verum dolo etiam caperentur, si quis instaret. circa extremam namque vigiliam, quando et malorum requiem habere viderentur, et maxime defatigatos custodes matutinus somnus occupat, dormire eos dicebat, eademque hora invadendos esse suadebat. Vespasiano autem, quia fidem nosset inter se Judæorum, quantaque superbia pœnas contemnerent, transfuga suspectus erat: nam et antea quidam ex Jotapata captus, omne tormentorum genus fortiter pertulit, et cum ne flammis quidem coactus, quid intus ageretur, hostibus exquirentibus prodidisset, mortem deridens cruci suffixus est. Fidem tamen proditori conjectura faciebat, fortasse illum vera dicere: ipse autem nihil ex ejus fallacia magnum sibi existimans esse metuendum, asservari hominem jussit, et ad occupandam civitatem parabat exercitum.

34. Hora igitur quæ fuerat indicata, silentio muros petebat: primusque incedebat Titus cum uno e tribunis Domitio Sabino, paucis ex quintadecima legione comitatus. Interfectis autem vigilibus, in civitatem ingrediuntur, et post eos Sextus Cerealis tribunus, et Placidus, subjectos sibi milites introducebant. Arce vero occupata, cum hostes in medio oppido versarentur, jamque plane dies esset, ne tunc quidem illi qui capti tenerentur, adhuc excidium sentiebant, multo labore somnoque pariter dissoluti. Et si quis evigilasset, nebula visus ejus hebetavit, quæ casu tunc plurima se circa oppidum fuderat. Donec totus irrupit exercitus: soloque malorum periculo exsuscitati sunt, morientesque demum se periisse crediderunt. Romanos autem memores quid obsidionis tempore pertulissent, neque parcendi cuiquam, neque miserendi quenquam tangebat cura: sed ex arce plebem ad prona compulsam facillime trucidabant, ubi loci difficultas pugnacibus quoque negaret copiam resistendi. Viarum namque angustiis pressi, ac per declivia dilabentes, fluente desuper bello obterebantur. Id multos etiam qui circa Josephum lecti erant, ut manibus propriis liberarentur incitavit.

Nam cum se viderent Romanorum neminem posse occidere, ne Romanorum manibus oppeterent, prævenerunt, et in extrema parte civitatis congregati, semet interfecerunt.

35. Quicunque tamen vigilum primi captam civitatem senserant, in quandam turrim Septentrionalem fuga recepti aliquandiu quidem restiterunt. deinde circunfusi hostium multitudine, sero dextras dedere: hisque instantibus, mortem suam æquo animo præbuerunt. Potuissent autem incruento Romani obsidionis fine gloriari, nisi unus ex ipsis occidisset centurio, Antonius, peremptus insidiis. Nam quidam ex his qui ad speluncas confugerant (erant autem plurimi) rogabat Antonium, dextram sibi porrigere, ad fidem salutis ac præsidium, quo tutus ascenderet. cumque is manum porrexisset incaute, hasta ille præventum sub inguine perculit, statimque confecit.

36. Illo quidem die comparentem multitudinem peremere Romani. postea vero secutis diebus scrutando latebras, per cuniculos et speluncas in omnem sæviebant ætatem, præter infantes ac fœminas. Itaque captivi quidem mille ducenti congregati erant: quadraginta vero millia connumerata sunt excidii tempore et pugnis superioribus mortuorum. At Vespasianus civitatem ipsam exscindi jubet, castellaque ejus omnia exurit. Iotapata quidem ita devicta est tertiodecimo imperii Neronis anno, calendarum Juliarum die.

CAP. VIII.

ROMANI vero Josephum requirentes, et propriæ indignationis causa, et quod imperatori operæ precium videbatur (captus enim, maxima pars belli esset) mortuos itemque abditos rimabantur: ille autem in exitio civitatis fortunæ quodam usus auxilio, per medios se hostes surripuit, et in quendam profundum puteum saltu demissus est, cui amplum specus adjunctum erat a latere, quod supra scrutantes videre non possent: ubi XL. insignes viros latitantes offendit, rerumque utilium apparatum, qui non paucis diebus sufficeret. Hostibus autem omnia complexis, interdiu quidem se occultavit: nocte vero sursum ascendens, vigilias explorabat, ut fugeret. Cumque omnia undique ipsius causa maxime custodirentur, neque fallendi spes esset, in speluncam iterum

descendebat: biduumque ibi delituit. Tertia vero die, capta quadam muliere, quæ cum ipsis fuerat, indicatus est. Tumque Vespasianus propere duos tribunos Paulinum et Gallicanum, jussos pacem dare Josepho, et hortari eum ut ascenderet, mittit.

2. Quibus tamen ille rogantibus, postquam ad eum venerunt, fidemque pro salute dantibus minime paruit. Ex his autem magis quæ pati meritus esset, qui plurima conmisisset, quam ex naturali mansuetudine rogantium, suspicionem colligens, velut ad pœnam evocaretur, timebat: donec Vespasianus tertium quoque tribunum Nicanorem, Josepho notum, atque olim consuetum misit. Is autem, quam mite in eos Romanorum esset ingenium, quos semel subjugassent, referens, quodque ipse Josephus virtutis causa magis admirabilis, quam invisus ducibus haberetur: essetque imperatori studium non eum ad supplicium ducere, quod etiam sine deditione sibi liceret exigere, sed conservare potius virum fortem: his addebat, quod nec Vespasianus, si quid dolo moliretur, amicum ad id mitteret, ut rem optimam pessimæ, hoc est, perfidiæ prætexeret amicitiam: neque semetipsum illi, ut amicum falleret, obtemperaturum fuisse.

3. Verum Josepho etiam post Nicanoris dicta hæsitante, milites quidem irati, speluncæ ignem submittere properabant. sed retinebat eos belli ductor, vivum Josephum capere plurimi pendens. Nicanore autem vehementer instante, ubi etiam hostilis multitudinis minas comperit Josephus, nocturna somnia reminiscitur, quibus ei Deus et futuras Judæorum clades, et quæ Romanis essent eventura principibus, ostendit. erat autem interpretandis quoque somniis idoneus, et conjectare quæ ambigue divinitus dicerentur, sciebat: qui et sacros prophetarum libros noverat, quod et ipse sacerdos esset, et parentibus sacerdotibus procreatus. Illa igitur hora quasi Deo plenus, et recentium somniorum, quæ horrenda viderat, simulacra mente complexus, occultas preces Deo offert. Et quia Judæorum, inquit, labefactari tibi rem creator placuit, fortuna vero ad Romanos tota migravit, animamque meam quæ futura prædiceret, elegisti, do quidem manus sponte Romanis et vivo. testor autem, quod non proditor, sed tuus minister ad eos ibo.

4. Simulque his dictis Nicanori consentiebat. Verum qui una confugerant Judæorum, postquam intellexerunt Josephum rogantibus cedere, universi circumstantes clamabant: certe plurimum ingemiscere leges patriæ. Ubi sunt, quæ Judæis Deus annuit, quibus mortem contemnentes animas indidit? Vita Josephe captus es, lucemque pateris intueri servientem? quam cito tui oblitus es? quam multos pro libertate mori persuasisti? falsam profecto opinionem fortitudinis habebas, falsamque prudentiæ, si salutem apud eos speras, cum quibus ita dimicasti: aut si hæc etiam certa sunt, ab illis tamen te servari cupis. Sed quamvis te Romanorum fortuna tui oblivione perfuderit, nos tamen patriæ gloriæ consulentes et dexteram tibi et gladium commodabimus: Tu vero siquidem sponte moriare, dux Judæorum, si vero invitus, proditor morieris. Vix hæc elocuti sunt, et intentatis ei gladiis, occidendum illum comminabantur, si Romanis pareret.

5. Timens igitur impetum Josephus, et se Dei præceptorum proditorem esse ratus, si ea non renunciasset morte præventus, argumentis eos philosophiæ necessario tractare incepit. Et quid enim tantopere, inquit, o socii propriæ cædis avidi sumus? aut cur amicissimas inter se res, corpus et animam in dissensionem vocamus? mutatum me esse quispiam dicet? sed Romani hoc sciunt. Optimum in bello mori: sed lege belli, hoc est a victoribus trucidati. Proinde siquidem Romanorum ferrum deprecor, vere meo gladio meaque manu sim dignus: sin illi hosti suo parcendum putant, quanto justius nosipsi nobis pepercerimus? Quippe stolidum est ea circa nos admittere, pro quibus ab illis dissensimus. Pulchrum enim esse pro libertate mori, et ipse fateor, pugnando tamen, et illorum manibus, qui eam præripuere: nunc autem neque prælia nobis obstant, neque nos interficiunt. Itidem autem timidus est habendus, qui mori non vult cum opus est, et qui vult cum non oportet. Præterea quis nos metus prohibet ad Romanos ascendere? nempe mortis. Ergo quæ ab hostibus dubie suspecta formidini est, eam certam ipsi nobis irrogabimus? Verum servitutem dicet aliquis. Valde quidem nunc liberi sumus. At viri fortis est semet occidere? Imo vero ignavissimi, quantum opinor. Nam et gubernatorem timidissimum puto, qui tempestatem metuens, ante vim tur-

binis navem sponte submergit. Quinetiam propria manu perire, a communi omnium animalium natura discrepat, eoque modo in creatorem nostrum Deum summum scelus admittitur. Nullum est animal, quod ex industria vel per se moriatur. Siquidem naturæ lex validissima, ut velint vivere, in omnibus sita est: idcirco et qui nobis adimendum id putant, hostes ducimus, et quos nostros insidiatores putamus, pœna persequimur. Deum vero indigne ferre non arbitramini, cum donum ejus homo despiciat? Ab illo enim accepimus, ut essemus: rursumque, ut esse desinamus, illi reddendum est. Corpora quidem cunctis mortalia sunt, ex caduca materia fabricata, anima vero semper immortalis est: Deique particula in corporibus collocata. Si quis ergo depositum hominis surripuerit, aut male tractaverit, pessimus statim ac perfidiosus habetur. Si Dei depositum ex proprio corpore quis ejecerit, eum se latuisse quem læserit æstimabit? Et servos quidem fugientes ulcisci, justum creditur, quamvis nequam dominos fugerint: ipsi vero Deum fugientes, et optimum Deum, impie facere non videbimur? An ignoratis, quod eorum qui lege naturæ vita exeunt, acceptumque Deo debitum solvunt, cum id qui dedit recipere voluerit, perpetua laus domusque ac familia stabiles sunt? puræ autem et quæ invocantes exaudiant animæ, retinent locum in cælo adeptæ sanctissimum, atque inde rursum, volventibus seculis, casta corpora jubentur incolere. Quorum vero manus in seipsos insanierunt, eorum animas tenebrosior Orcus suscipit. pater autem illorum Deus autores injuriæ per nepotes ulciscitur. Hinc et Deo invisum est, et a sapientissimo legis nostræ conditore coercetur. Denique si qui se occiderint, apud nos quidem usque ad solis occasum insepultos abjici decretum est, cum etiam hostes sepeliri fas esse ducamus: apud alios autem et dextræ jubentur abscindi ejusmodi mortuorum, quæ in ipsos armatæ sunt: quoniam ut corpus ab anima, ita manum esse a corpore alienam existimarent. Pulchrum est igitur, o socii, justa sentire, neque humanis cladibus addere, ut creatorem omnium impietate lædamus. si salvi esse volumus, salvi simus, nec enim salus apud eos ignobilis est, quibus tantis virtutem operibus demonstravimus. sin mori placet, ab his occidi perpulchrum est, qui nos ceperint. Non migrabo ego

in hostium locum, ut ipse mei proditor fiam. multo enim stolidior sim, quam qui ad hostes ultro profugiunt; siquidem illi salutis suæ causa id faciunt, ego vero interitus, et quidem mei. Romanorum tamen insidias votis expeto. nam si me et post junctas dextras perimant, magno animo paratoque moriar, mendacii perfidiam pro victoriæ solatio mecum auferens.

6. Multa quidem in hunc modum Josephus, ut a cæde propria socios dehortaretur, dicebat. Illi autem obstructis desperatione, qua se jamdudum morti devoverant, auribus concitantur: et alii aliunde cum gladiis accurrentes ignaviam exprobrabant: et quasi eum mox percussurus, quisque adoriebatur. Ille autem cum alium nominatim vocaret, alium vultu ducis intueretur, alterius dexteram prehenderet, alium precibus exoraret, varia mentis affectione (ut in tali necessitate) distractus, ferrum omnium a cæde sua prohibebat, non secus ut feræ bestiæ circumclusæ, ad eum semper qui se contingeret, ora convertens. Illorum autem, qui ducem in extrema quoque clade reverendum putabant debilitabantur dextræ, gladiique de manibus elabebantur: multi cum manus ei afferrent, sponte frameas dimittebant.

7. Josepho autem non defuit in desperatione consilium, sed fretus Dei providentia, salutem in periculum mittit. Et quoniam mori decretum est, inquit, agite, cædes mutuas sortiamur: et cui obtigerit, manu sequentis occumbat, atque ita omnium fortuna perambulet, neque sua se quis dextera feriat: injustum est enim cæteris interemptis, ex aliis quenquam, si pœnituerit, salvum esse. Visus vera dicere, et quod persuasit agitur: ut sors cuique obtigit, paratam ei qui sequeretur necem suam præbebat, quasi mox etiam duce perituro. cum Josepho enim perire, vita dulcius æstimabant. Remansit autem ipse cum altero, sive fortuna dici poterat, sive Dei providentia. Consultoque prospiciens, ne vel sorte gravaretur, vel si novissimus cessisset, gentilis cæde pollueretur, illi quidem, fide interposita, ut viveret persuasit.

8. Ipse vero hoc modo et Romanorum et domestico bello liberatus, ad Vespasianum per Nicanorem ducebatur. Omnes autem Romani visendi ejus gratia occurrebant: et cum se circa ducem premeret multitudo, varius tumultus erat, his exultantibus, quod captus esset, aliis minitantibus, nonnullis

autem propius eum videre certantibus. Et qui longius quidem aberant, hostem interficiendum esse clamabant: qui vero propius erant, facta ejus reputantes, mutationes stupescebant. Rectorum autem nemo fuit, qui licet ante irasceretur nomini ejus, viri aspectu non mitior factus sit. Titum vero præter alios et fortis Josephi animus in calamitatibus, et ætatis ejus misericordia capiebat: qualisque pridem fuisset in præliis reminiscenti, et qualis nunc sit in hostium manibus positis intuenti, succurrebat quanta esset fortunæ potentia, quamque velox belli momentum: humanarum autem rerum nihil firmum atque perpetuum. quamobrem multos ad miserationem Josephi pertraxit: plurimaque salutis ejus pars Titus extitit apud patrem. Vespasianus tamen, quasi missurus eum Cæsari, ut cautissime custodiretur præcepit.

9. Quo audito, Josephus aliquid ei soli se dicere velle ait. Summotisque ab illo omnibus aliis præter filium Titum, ac duos amicos: Tu quidem, inquit, Vespasiane, tantum hoc putas, Josephum te habere captivum: ego autem majorum ad te nuncius venio, præmissus a Deo: alioquin Judæorum legem sciebam, et quemadmodum duces exercituum mori deceret. Ad Neronem me mittis? quid ita? quasi qui Neroni usque ad te successuri sunt, maneant. Tu es Cæsar Vespasiane et Imperator, atque hic filius tuus: me autem colligatum arctius tibi asservato: nam dominus quidem non mei solius es tu Cæsar, verumetiam terræ marisque ac totius hominum generis. me autem ad majorem pœnam custodiri oportet, si ex tempore et subito in dominum ista confingo. His dictis Vespasianus statim quidem fidem non habere videbatur, eaque Josephum existimabat salutis gratia comminisci. paulatim vero ad credendum impellebatur, jampridem illum excitante ad imperium Deo, sceptraque multis præmonstrante aliis portentis. Sed et in aliis verum esse Josephum deprehenderat. Altero nanque amicorum qui secretis intererant, admirari dicente, quemadmodum (nisi hæc deliramenta sint) neque Jotapatenis de excidio, neque sibi de captivitate quicquam divinasset, ut a se iram depelleret, Josephus Jotapatenis ait se prædixisse, quod post diem septimum et quadragesimum eos maneret exitium, quodque ipsum Romani vivum essent in custodia retenturi. Hæc in secreto quæsita, Ves-

pasianus ubi vera esse comperit a captivis, etiam quæ de se dixisset credibilia cœperat existimare: sed neque custodiam Josepho nec vincula remittebat: vestimentis autem aliisque muneribus eum donare benignissimeque fovere non desinebat, etiam Tito magnam honori ejus operam commodante.

CAP. IX.

QUARTO autem die mensis Julii Vespasianus in Ptolemaida reversus, inde in loca maritima Cæsaream pervenit, Judææ maximam civitatem, et quæ majorem incolarum partem Græcos haberet. Igitur et exercitum et rectorem indigenæ omni favore ac benignitate suscipiunt, affectu quidem quo Romanos diligerent, plus autem illorum qui excisi fuerant odio: unde etiam multi simul, ut de Josepho supplicium sumeret, cum clamore precabantur. Vespasianus autem de ista quidem petitione, velut ab inconsulta multitudine oblata, nihil respondendo dissolvit. legionum vero duas quidem hyematum apud Cæsaream posuit, quod opportunam videret esse civitatem. Decimam vero et quintam Scytopolim misit, ne totius exercitus molestia Cæsaream premeret. Erat autem illa quoque aprica per hyemem, quantum æstatis caloribus æstuosa, ut in planicie sita atque maritima.

2. Dum hæc aguntur, collecta non exigua multitudo, qui vel ab hostibus seditione defecerant, vel ex civitatibus eversis effugerant, Joppen sibi receptacula renovant, quam antea vastaverat Cestius. Et quia terra quam vastaverat arcebantur, migrandum in mare censuerunt: ac piraticis navibus fabricatis, in Syriam ac Phænicen, itemque in Ægyptum commeantes, plurimos latrociniis prædabantur: omnibusque navigiis invium faciebant illarum partium pelagus. Sed Vespasianus cognito quid constituissent, equites in Joppen necnon et pedites mittit. hique nocte in civitatem, quod incustodita erat, ingressi sunt. Ejus autem habitatores (postquam irruptionem præsenserant, ne tunc Romanos arcerent, metu deterriti, naves fuga petierunt: et in his, ultra contiguum sagittæ spacium, pernoctavere.

3. Cum vero Joppe natura esset importuosa (namque in asperum cæteraque arduum littus desinit ac summis utrinque cornibus leviter incurvum, quæ vaste supersunt, et ingentibus

procellis pelagus turbant: ubi etiam nunc Andromedæ catenarum signis extantibus, fabulæ veteris fides ostenditur: adversus autem Aquilo feriens littora, summos in objectas cautes fluctus affligit, solitudineque in tutiorem efficit stationem) in eo salo fluctuantibus Joppenis, prima luce violentius, quem illac navigantes Melamboream vocant, flatus incumbit: et alias quidem naves inter se, alias vero collisit in scopulos. multæ autem cum magna vi adverso æstu niterentur ad pelagus (nam et littus saxis infestum, et hostes in eo constitutos timebant) sublatæ in sublime gurgite mergebantur. et neque fugæ uspiam locus erat, neque manentibus spes salutis: cum et mari ventorum, et civitate Romanorum violentia pellerentur. Itaque multi ululatus collisis navibus audiebantur, et multi crepitus fractis: Joppenorum autem fluctibus pars obruti, pars naufragiis implicati moriebantur. nonnulli autem ferro se interficientes, veluti id satius esset, mare præveniebant: plurimi autem evecti fluctibus, scopulis carpebantur: ut et pelagus sanguine redundaret, omnisque ora maritima cadaveribus impleretur: cum etiam ad littus appulsos in eo stantes Romani milites trucidarent. ejectorum autem corporum quatuor millia ducenta fuerunt. Ita captam nullo prælio civitatem Romani funditus eruunt.

4. Joppe quidem hoc modo brevi tempore bis a Romanis excisa est. Vespasianus autem, ne rursus eo piratæ confluerent, castris in arce munitis, ibi cum peditibus paucis equitatum reliquit: ut hi quidem locis suis manentes, eadem castra defenderent: equites vero omne circum territorium peragrantes ad fines Joppes, vicos et oppidula simul exurerent. Illi igitur præceptis obedientes, in dies singulos incursando, excindebant totas regiones atque vastabant.

5. Ubi vero Jotapatæ apud Hierosolymam casus nunciatus est, primo quidem plurimi et pro magnitudine calamitatis, et quod nemo qui se vidisse diceret quæ jactabantur, advenerat, non credebant. nec enim vel nuncius aliquis superfuerat, sed ipsa per se fama excidium prædicabat, velox nuncia tristium: paulatimque per finitimos veritas ambulabat, et apud omnes ambiguitate certior habebatur. quinetiam rebus gestis plura quæ facta non erant affingebantur: et in excidio civitatis peremptus dicebatur esse Josephus: quæ res maxi-

mo luctu replevit Hierosolymam: et per singulas domos itemque cognationes, amissorum quisque lugebatur a suis: luctus vero ducis publicus erat. et hi quidem hospites, alii propinquos, amicos alii, nonnulli etiam fratres flebant: Josephum autem universi. adeo ut per dies XXX. nunquam lamenta in civitate cessarent, magnaque mercede conducerentur tibicines næniarum.

6. Tempore autem veritate revelata, ut de Jotapata quidem ubi res habebat, fictum vero quod de Josephi morte vulgabatur, eumque vivere et cum Romanis esse compertum est, ac supra captivi fortunam a ducibus honorari, tantam in eum vivum iracundiam, quantam prius cum mortuum crederent benevolentiam, conceperunt. Et ab aliis quidem ignaviæ, apud alios proditionis arguebatur: totaque in eum civitas plena erat indignatione atque convitiis. Ultro autem his vulneribus excitabantur, magisque accendebantur rebus adversis: et offensio quæ prudentibus ne similia perferant cautionis et custodiæ causam præbet, ad alias calamitates tanquam stimulus incitabat: et malorum semper incipiebat ex fine principium. denique majore in Romanos impetu ferebantur, velut in Josephum pariter vindicaturi. Hierosolymorum quidem habitatores ejuscemodi turbis agitabantur.

7. Vespasianus autem studio visendi regnum Agrippæ (nam et ipse rex invitabat, rectorem cum exercitu simul paratus accipere domesticis divitiis, ac per eos ægras partes regni compescere) motis ex Cæsarea maritima castris, in eam quæ Philippi dicitur Cæsaream demigravit: ibique per dies XX. milite recreato, ipse quoque rerum gestarum gratias Deo referens in epulis erat. Postquam vero Tiberiada quidem novas res cupere, ac deficere Taricheas audivit (ad regnum autem Agrippæ utraque pertinebat) decreto apud se undique Judæos excindere, opportunum esse credidit adversus eos exercitum ducere, simul ut Agrippæ hospitio vicem rependeret, potestati ejus civitatibus creditis. Igitur filium suum in Cæsaream, ut inde militem Scythopolim traduceret, mittit. Hæc autem civitas Decapoleos maxima, et Tiberiadi vicina est. Quo cum ipse venisset, ibi filium præstolabatur. Deinde cum tribus ultra legionibus progressus, ad trigesimum a Tiberiade stadium, in quadam mansione conspicua novarum

rerum studiosis, cui nomen est Enabris, castra ponit: atque hinc decadarchum Valerianum cum equitibus L. mittit, qui pacifico sermone oppidanos alloqueretur, et ad fidem invitaret. audierat enim quod pacem populus desideraret, a nonnullis autem ad bellum eum cogentibus, seditionem pateretur. Itaque Valerianus ubi muro appropinquavit, et ipse de equo desiliit: et suos comites idem facere jussit: ne lacessendi prælii causa potius venisse videretur. Sed priusquam verbum faceret, armati excurrere in eum seditiosi, qui erant validiores, rectore quodam nomine Jesu, Tobiæ filio, latrocinalis agminis principe. Valerianus autem, neque præter mandata ducis prælio congredi tutum ratus, etiam si de victoria certus esset pugnamque periculosam esse, si cum multis pauci, et instructis imparati confligerent, inopinata præterea Judæorum stupefactus audacia, et ipse pedes refugit, et quinque alii similiter equis relictis: quos Jesus ejusque socii, veluti pugna non insidiis captos, læti in oppidum adduxerunt.

8. Id autem veriti seniores, et qui eminere in populo videbantur, in Romanorum castra profugiunt: adhibitoque sibi rege, ad Vespasiani genua suppliciter accidunt, ne se despiceret obsecrantes: neve quæ paucorum esset, totius esse civitatis insaniam existimaret: sed populo parceret, qui semper amica Romanis sentiret: magisque ultum iret defectionis autores, a quibus ipsi olim ad fœdus venire properantes, nunc usque ne id facerent asservati fuissent. His eorum precibus, quanquam toti civitati propter equorum rapinam infensus esset, indulsit. nam et Agrippam videbat ejus oppidi causa trepidare. Fide autem per eos populo data, Jesus ejusque socii, tutum sibi non esse rati apud Tiberiada consistere, ad Taricheas confugiunt. Posteroque die Vespasianus in arcem præmittit cum equitibus Trajanum, qui multitudinem an omnes pacem cuperent, experiretur. cognito autem populum eadem sentire quæ supplices, ad civitatem ducebat exercitum. Illi autem portis ei patefactis, cum faustis ominationibus obviam prodeunt, salutis datorem ac benemeritum acclamantes. Cum vero militem angusti aditus remorarentur, murorum partem dirui Vespasianus ex meridio latere jussit, eoque pacto dilatavit ingressum: ut præda tamen et injuriis abstinerent, in gratiam regis edixit: ejusdemque causa muris

pepercit, spondentis habitatores ejus posthac cum reliquis fore concordes: aliisque modis malis affectam civitatem ex dissensione recreavit.

CAP. X.

DEINDE ab ea digressus, inter ipsam et Taricheas castra posuit, muroque firmavit, belli sibi moras illic fore prospiciens: quod omnis turbarum cupiens multitudo ad Taricheas confluerct, munitione confisa civitatis, et lacu qui Genesar ab indigenis appellatur. Etenim civitatem ita ut Tiberias sub monte positam, qua lacu non alluebatur undique muro validissimo, sed minore tamen quam Tiberiada, Josephus cinxerat. nam illam quidem in principio defectionis, pecuniarum itemque virium copia communierat. Taricheis vero largitatis ejus reliquiæ profecerunt. Scaphas autem plurimas in lacu paratas habebant: ut in eas videlicet, si terrestri prælio vincerentur, refugerent: simulque ad navale bellum, si opus esset, instructas. Romanis autem castra munientibus, Jesus ejusque socii neque multitudine hostium, neque disciplina militiæ perterriti, cursu eos irruunt: primoque impetu disjectis muri fabricatoribus, ac parte aliqua ædificii dissipata, ubi armatos congregari viderunt, antequam mali aliquid paterentur, ad suos refugiunt: eosque insecuti Romani, ad navigia compulere. Et illi quidem tantum provecti, unde Romanos contingere missilibus possent, anchoras jaciunt: et sicut acies assolent, densatis inter se navibus, adversus hostes in terra constitutos, navali prælio decertabant. Audito autem Vespasianus magnam eorum multitudinem in proxima civitati planicie congregatam, filium suum cum sex centis equitibus lectis eo mittit.

2. Qui cum infinitum hostium numerum reperisset, patri quidem majoribus auxiliis opus esse mandavit. Ipse vero equitum plerosque, etiam priusquam subsidia venirent, alacres esse videns, cum nonnulli eorum multitudinem Judæorum formidarent, unde exaudiri posset constitit: et, o Romani, ait, pulchrum est namque in principio sermonis admonere vos generis vestri, ut qui cum quibus pugnaturi simus sciatis: nostras enim manus nemo unquam toto orbe hostis ullus evasit: Judæi vero, ut etiam pro his dicamus aliquid, ad hoc usque tempus victi non defatigantur: itaque oportet illis in

adversis rebus constanter dimi antibus, etiam nos in secundis perseverantius laborare: aperta quidem fronte vobis plurimum alacritatis inesse conspiciens, gaudeo: vereor autem, ne cui vestrum tanta timorem multitudo hostium latenter incutiat. Igitur quisque iterum cogitet, qualis cum quibus decertabit: quodque Judæi, licet satis sint audaces, mortemque contemnant, incompositi tamen bellorumque imperiti sunt, vulgus recte potius quam exercitus appellandi. de vestra vero peritia atque ordinatione referre quid opus est? Nempe idcirco soli armis exercemur, pacis etiam tempore, ut ne in bello nos cum hostibus numero conferamus. nam quod perpetuæ militiæ commodum, si pares cum rudibus congrediamur? Quin reputate, quod armati cum inermibus, et equites cum peditibus, et ducis tuti consilio cum vagis neque rectorem habentibus decertabitis: quodque nos hæ virtutes multo plures efficiant, multum autem vitia de hostium numero detrahant. Nec sola hominum multitudo, quamvis pugnacissimi fuerint, in bello obtinet: sed etiam si vel in paucis sit, fortitudo. hi enim et ordinari faciles sunt, et sibimet subvenire: numerosæ autem copiæ plus incommodi ex semetipsis, quam ex hostibus capiunt. Itaque Judæos audacia et ferocitas ac desperatio sive mentis sævitia ducunt, quæ rebus secundis aliquantum valent, minimis vero offensionibus extinguuntur; nos autem virtus regit, et morigera voluntas, itemque fortitudo, quæ et in prospera fortuna viget, nec ad finem usque inter adversa decipitur. Ad hoc majores nobis sunt, quam Judæis, causæ certaminis. nam si illi pro libertate ac patria belli pericula sustinent, quid est nobis inclyta fama præstantius? et ne post orbis terræ imperium videamur hostium adversariorum loco Judæos habere? Præterea considerate, quod ne patiendi quidem alicujus intolerabilis mali metus est, multos enim eosque in proximo adjutores habemus. Rapere autem victoriam possumus: et quos a patre mitti nobis speramus auxilio, convenit antecapere, ut et major sit et socium non habeat virtutis effectus. Equidem puto nunc de me ac patre meo vobisque pariter judicium fieri, si ille quidem rebus ante gloriose gestis dignus fuit, ego vero ejus sum filius, vosque milites mei. nam illi vincere consuetum est. ego vero reverti ad eum perpetiar victus? quo pacto

autem vos non puduerit, duce vestro periculis occurrente, non superare? appetam enim pericula mihi credite, primusque in hostes irrumpam. nemo autem vestrum a me discesserit, persuasum habens, impetum meum sustentari ope divina; et manifestissime præsumite, quod multo plus mixti hostibus efficiemus, quam si extrinsecus pugnaremus.

3. Postquam Titus hæc prosecutus est, divina quædam alacritas militibus incidit. Et quia Trajanum advenire cum cccc. equitibus ante prælium contigit, ægre ferebant, tanquam minueretur victoria societate. Misit autem Vespasianus et Antonium Silonem cum duobus millibus sagittariorum: ut occupato monte, qui ex adverso erat oppido, murorum propugnatores repellerent. Et ab illis quidem ita ut præceptum fuerat, circumventi sunt, ex ea parte subvenire tentantes. Titus autem primus perrexit citato equo in hostes, et post eum cæteri cum clamore, tanto spacio fusi, quantum adversa acies occupaverat; unde multo etiam plures quam erant apparuerunt. Judæi vero, licet incursu eorum et disciplina conterriti, paulisper quidem primos sustinuere congressus. Perculsi autem contis, equorumque impetu deturbati conculcabantur: atque ita multis passim peremptis disperduntur, et in civitatem, ut quisque velocitatis habebat, effugiunt. Titus autem aliquos a tergo instans alios per transitum occidebat, nonnullos cursu antecapiens, ictu ora transverberabat, multos autem, alium super alium lapsos involvens, conficiebat: omnesque ad mœnia confugientes præveniens, detorquebat ad campum, donec vi multitudinis elapsi, in oppidum confugerunt.

4. Excipit autem illos acerba dissensio. namque indigenis, et fortunarum suarum, et civitatis gratia, et ab initio bellum gestum, maximeque quod male pugnatum fuerat, non placebat. sed populus advenarum qui plurimus esset vim adhibebat, et inter se discordantium clamor erat, veluti jam arma caperent. Quibus auditis, nec enim procul a muris aberat, Titus exclamat: Hoc tempus est, quid moramur commilitones? Deo nobis dedente Judæos suscipite victoriam. Non auditis clamores? qui manus nostras evasere, discordant: habemus civitatem, si modo properamus. Verumtamen cum velocitate animis opus est. nihil enim magnum effici sine pe-

riculo consuevit. non solum autem hostium concordiam, quos cito necessitas in gratiam revocabit, sed etiam nostrorum auxilia prævenire debemus: ut præter victoriam, qua tantas copias pauci superamus, etiam civitate soli potiamur.

5. Simul his dictis conscendit equum, atque ad lacum decurrit, et per eum propere civitatem ingreditur: quem cæteri consecuti sunt. pavor autem ejus audaciæ murorum defensores invasit, et pugnare quidem, vel prohibere venientem, nemo sustinuit. relictis autem excubiis, Jesus quidem cum sociis in agros effugit: alii vero decurrentes ad lacum, in manus hostium contra venientium incidebant. mactabantur autem alii cum scaphas scanderent, itemque alii, cum jam provectas assequi natando conarentur: plurimaque per civitatem fiebat hominum cædes, advenarum quidem resistentium, qui non effugissent, indigenarum vero sine pugna, quoniam spes eos fœderis, et conscientia quod belli consilium non habuerant, a prælio deterrebat: donec Titus nocentibus interemptis, miseratus indigenas ab internecione requievit. At qui in lacum confugerant, ubi civitatem captam viderunt, quam longissime ab hostibus recesserunt.

6. Titus vero missis equitibus res gestas patri nunciat. Quibus ille compertis, quod necesse fuit, et filii virtute admodum lætus, et facinoris claritudine (maxima enim belli pars videbatur exempta) tum quidem statim circundari civitatem custodibus jussit, ne quis ex ea subterfugeret, cædemque evaderet. postero autem die cum descendisset ad lacum, rates adversus illos qui eo refugerant, fabricari jussit. quæ tam materiarum quam artificum multitudine mature contextæ sunt.

7. Lacus autem Genesar quidem a terra continente appellatur: XL. vero stadiis in latitudine patens, centumque in longitudine aquæ dulcis est atque potabilis. Palustri enim crassitudine tenuiores habet latices: et undique in littora ac arenas desinens, purus est, ac præter hoc temperatus ad hauriendum. et fluvio quidem sive fonte lenior est. semper autem frigidior, quam lacus diffusio patitur, manet: æstivisque noctibus ejus aquæ sub divo perflatæ, nequaquam æstibus cedunt: id enim facere indigenis moris est. Varia autem sunt in eo piscium genera, ab alterius loci piscibus tam sapore

quam specie discreta: mediusque fluvio Jordane secatur. Cæterum Jordanis fons Panium esse videtur: sed re vera huc terra conditus fertur ex ea quæ vocatur Phiale. Hæc autem est, qua in Trachonitidem ascenditur ad cxx. stadium a Cæsarea, ad dexteram non longe a via. Et proprie quidem ex rotunditate Phiala dicitur lacus, rotæ speciem præferens. semper autem intra ejus labra cohibetur unda, nunquam deficiens vel exuberans. Cumque interim hoc esse Jordanis principium nesciretur, a tetra cha quondam Trachonitidis Philippo deprehensum est. Is namque missis in Phialen paleis, invenit eas apud Panium redditas, unde antea fluvius nasci credebatur. Naturalis quidem pulchritudo Panii, regis opibus et Agrippæ divitiis magnificentius accurata est. Manifestum autem flumen Jordanis ex hoc antro incipiens, Semechonitis quidem lacus paludes secat cœnosas: centum autem et viginti aliis præteritis stadiis, post oppidum Juliada, Genesar lacum medium transemensus, deinde multam per solitudinem in Asphaltiten lacum exit.

8. Ad Genesar vero lacum ejusdem nominis terra prætenditur, natura simul et pulchritudine admirabilis. Nullum enim ipsa pro ubertate sui negat arbustum, totamque plantis consevere cultores. cæli vero temperies etiam diversis aptissima est. nuces enim, quæ arborum maxime frigoribus gaudent, infinitæ florescunt: ubi etiam palmæ, quas nutrit calor æstivus: has juxta ficus et oleæ, quibus aura mollior destinata est: ut naturæ magnificentiam hanc esse quis dixerit, vim adhibentis ut in unum conveniant inter se repugnantia, annique temporum contentionem bonam, veluti singula peculiari studio terræ faverent. non enim solum nutrit præter opinionem poma varia, sed etiam servat, egregia quidem, et quodammodo regalia. Uvas sane caricas intermissione decem mensibus suggerit, cæteros vero fructus, anni spatio senescentes. Nam præter aeris lenitatem, et fonte quoque irrigatur uberrimo, qui Capernaum ab indigenis appellatur. Eum nonnulli venam esse Nili fluminis opinantur, quod similes coracino Alexandrino generat pisces. Longitudo autem regionis secundum littora cognominis lacus xxx. stadiis extenditur, et latitudo xx. Horum quidem natura ejusmodi est.

9. Vespasianus autem perfectis ratibus, imposita manu

militum, quanta in eos qui lacu effugerant satis esset, una provehitur. Illi autem neque compulsi ad terram evadendi facultatem habebant, infestis omnibus, neque navali bello pari conditione pugnandi. nam et scaphæ parvæ, atque piraticæ adversus rates infirmæ erant: et cum pauci singulis veherentur, cunctis simul instantibus Romanis appropinquare metuebant. Verumtamen circum rates navigando, nonnunquam etiam prope accedendo, lapidibus Romanos eminus appetebant, aut cominus etiam irritando feriebant; plus autem ipsis utroque modo nocebatur. nec enim saxis quicquam præter crebros sonitus agebant, quoniam contra septos armis jaciebantur, contiguique sagittis eorum efficiebantur: et si accedere propius ausi fuissent, priusquam facerent aliquid, patiebantur, cumque ipsis navigiis mergebantur. Multos autem vulnera inferre tentantium, qui pilis contingi possent, alios desiliendo in scaphas Romani gladiis transfigebant: nonnullos, concurrentibus inter se ratibus in medio deprehensos, cum naviculis capiebant. Submersorum autem qui capita sustulissent, aut sagittis præveniebantur, aut ratibus occupabantur: et si desperatione compulsi inimicis adnatare tentassent, eis vel manus vel capita truncabantur, plurimusque passim ac varius erat interitus eorum, donec in fugam versi, cæteri terræ appulsi sunt, circumclusis naviculis suis. Exclusi autem multi quidem in ipso lacu telis configebantur, multos vero in terram egressos peremerunt Romani. Mixtum autem sanguine, pleque cadaveribus cerneres totum lacum. nullus enim salvus evasit. Acerbus autem secutis diebus odor illam regionem oppressit et facies. nam littora quidem naufragiis simul plena erant, et corporibus tumidis. calescentes autem ac tabefacti mortui, cœli tractum corrumpebant, ut non Judæis solum ille casus miserabilis videretur, verum etiam autoribus ipsis esset invisus. Iste quidem illius prælii navalis exitus fuit. Perierunt cum his, qui pridem in civitate cecidere, sex millia et quingenti.

10. At Vespasianus, pugna peracta, pro tribunali apud Tarichæas residens, advenam populum ab indigenis secernebat, qui autor belli extitisse videbatur: et an hi quoque servandi essent, cum rectoribus deliberabat. his autem affirmantibus eorum liberationem detrimento futuram (nec enim demissos

quiescere posse homines, qui et patriis carerent, vimque adhibere ac bellum inferre possent ad quos confugissent) Vespasianus salute quidem indignos esse eos, contraque servatores suos noverat evasuros: sed de eorum mortis genere cogitabat. Nam si ibi occiderentur, non perpessuros suspicabatur indigenas, tot apud se supplices obtruncari: fideque interposita deditis vim pigebat afferre: verum ab amicis superabatur, nihil in Judæos non licere dicentibus: quodque utile esset, honesto debere præponi, cum utrunque obtineri non posset. Indubitata igitur concessa licentia, solo eos itinere, quod Tiberiade duceret, exire permisit. Cumque illi facile his, quæ cupierant credidissent, et quo jussum fuerat comitati, neque pecuniis suis quicquam metuentes abirent, totam ad Tiberiada usque viam Romani, ne quis evaderet, occupaverunt: eosque in civitatem conclusos, mox insecutus Vespasianus omnes in stadio constituit. Et seniores quidem cum imbellibus, qui mille ducenti erant, jussit occidi: juvenum autem validissimos sex millia lectos, ad Isthmon Neroni transmisit. Cæteram vero multitudinem triginta millia et quadringentos vendidit, præter alios quos Agrippæ donaverat. nam his, qui ex ejus regno essent, facere quod vellet ipse permisit. Verum et istos rex vendidit. Reliquum vulgus erant Trachonitæ et Gaulanitæ et Hippeni, pluresque Gadaritæ, seditiosi et fugitivi, et quibus probra pacis bellum conciliant. Capti sunt autem VI. Idus Septembris.

FLAVII JOSEPHI

DE BELLO JUDAICO

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

QUICUNQUE autem Galilæorum Jotapatis excisis Romanis defecerant, hi se ad eos postquam Taricheatæ superati sunt, applicabant: omniaque Romani castella et civitates ceperant, præter Gischalam, et qui montem Itaburium occuparant. Cum his autem rebellarat Gamala civitas, contra Tarichæas posita supra lacum, quæ ad fines pertinebat Agrippæ, itemque Sogane et Seleucia. Et hæ quidem Gaulanitidis regionis erant ambæ, Sogane superioris partis, cui nomen est Gaulana, et inferioris Gamala; Seleucia vero ad lacum Semechonitem, triginta latum, et LX. stadiis longum, paludesque suas ad Daphnen usque tendentem. Quæ regio cum alias sit deliciosa, præcipue tamen fontes habet, qui minorem (quem sic appellant) Jordanem alentes sub aureo Jovis templo in majorem deducunt. Soganen quidem ac Seleuciam colentes, in principio defectionis Agrippa sibi fœdere sociaverat, Gamala vero ei non cedebat, freta locorum difficultate amplius quam Jotapata. Jugum namque asperum, ex alto monte deductum, mediam cervicem erigit: et ubi supereminet, in longitudinem tenditur, tantum contra declive, quantum a tergo, ut cameli similitudinem præferat: unde nomen etiam duxit, nisi quod expressam vocabuli significationem indigenæ servare non possunt. Et a fronte quidem ac lateribus in valles invias scinditur. Pars vero qua de monte pendet, paululum difficultatem refugit. Verum et hanc partem, per obliquum excisa fossa, indigenæ inviam fecerunt. Domus autem crebræ per prona erant ædificatæ, nimioque præcipitio casuræ similis civitas intra se decurrebat, in Meridiem vergens. Australis

vero collis immensa editus altitudine, usum arcis sine muro civitati præbebat, rupesque superior ad profundam pertinens vallem. Fons autem intra muros erat, in quem oppidum desinebat.

2. Quamvis autem natura inexpugnabilis esset civitas, tamen etiam Josephus cum murorum eam ambitu cingeret, fossis et cuniculis reddidit firmiorem. Ejus autem habitatores, natura quidem loci confidentiores erant, quam Jotapateni: sed multo pauciores, minusque pugnaces: situsque freti difficultate, plures se hostibus putabant. nam plena erat civitas, multis in eam, quod esset tutissima, confugientibus. Unde ab Agrippa quoque præmissis ad obsidionem, per menses septem restitere.

3. Vespasianus autem profectus ex Ammaunte, ubi pro Tiberiade posuerat castra (Ammaus autem, si quis nomen interpretetur, aquæ calidæ vocantur; ibi enim ejusmodi fons est, sanandis corporum vitiis idoneus) Gamalam pervenit. et totam quidem civitatem, ita ut diximus positam, custodia circumvallare nequibat. qua vero fieri posset, excubias collocavit: montemque occupabat superiorem: in quo milites castris, ita ut assolet, muro circundatis, opus aggerum postremo aggrediuntur. Et a parte quidem Orientis summo supra civitatem loco turris erat: ubi et quintadecima legio, necnon et quinta contra mediam civitatem operabatur. fossas autem decima replevit et valles. Inter hæc Agrippam regem, cum accessisset ad muros, eorumque defensoribus de traditione loqui tentaret, funditorum quidam ad dextrum cubitum lapide percutit. Et ille quidem propterea familiaribus suis circumseptus est. Romanos autem ira simul ob regem, suique metus ad obsidionem protinus incitavit: nullum Judæos crudelitatis modum in alienigenas atque hostes prætermissum ire credentes, qui circa gentilem suum, et eorum quæ ipsis conducerent suasorem, tam immanes fuissent.

4. Aggeribus autem manus multitudine, operisque consuetudine cito perfectis, machinas applicabant. Chares autem et Josephus (namque ipsi erant oppidanorum potentissimi) armatos licet metu perculsos ordinavere: et quanquam non diu obsidionem posse sustinere arbitrabantur, quibus aqua itemque alia usui necessaria non sufficerent, adhortati tamen

eos ad mœnia produxerunt. Et paulisper quidem machinis advenientibus repugnarunt. balistis autem tormentisque perculsi, in oppidum recesserunt. Itaque Romani tribus ex locis aggressi, murum arietibus quatiunt: et qua dejectus fuerat, infusi magno cum armorum strepitu ac tubarum sonitu, ipsi quoque insuper ululantes cum oppidanis confligebant. illi autem ad primos aditus interim pertinaces, Romanis ne ultra progrederentur obstabant. Cæterum vi et multitudine superati, undique ad excelsa civitatis loca fugiunt. deinde revertentes instantibus sibi hostibus incumbunt: illosque impingendo per declivia, locorum difficultate et angustia depressos interficiebant. Romani autem cum neque a vertice imminentibus repugnare, neque in partem aliquam evadere possent, pronos eos urgentibus hostibus, in domos hostium plano contiguas refugiebant. sed hæ repletæ labebantur, quod pondus sustinere non poterant: unaque dejecta multas inferiores, itemque illæ alias deturbabant. Ea res plurimos Romanorum morte consumpsit. incerti enim quid facerent, quamvis subsidere tecta viderent, tamen eo convolabant. Atque ita multi quidem ruinis opprimebantur: non pauci vero subterfugientes, parte corporis mulctabantur. Plurimi autem pulvere suffocati moriebantur. Sed ea Gamalenses pro se fieri existimabant: propriaque incommoda negligentes magis instabant: hostesque in sua tecta urgendo compellebant. qui vero per angustos viarum clivos cecidissent, eos telis desuper missis interficiebant. Et ruinæ quidem lapidum copiam, ferrum vero eis mortui hostes dabant. cæsorum enim gladios auferentes, his contra semineces utebantur. Multi jam præcumbentibus tectis, semet inde projiciendo moriebantur: tergaque dantibus ne fuga quidem facilis erat. viarum namque ignorantia, et caligine pulveris alius alium non agnoscentes pererrabant, et circa se sternebantur.

5. Sed illi quidem vix reperto exitu, ab oppido recesserunt. Vespasianus autem, qui laborantibus semper interfuit, sævissimo dolore perculsus, cum super militem ruere civitatem videret, propriæ tuitionis oblitus, clam paulatim superiore in oppido locum prehendit: ibique inter media pericula cum paucis omnino relinquitur. nec enim aderat tunc ei filius Titus, ad Mutianum pridem in Syriam missus. Et dare qui-

dem terga, neque tutum neque honestum sibi putabat. rerum autem quas ab adolescentia gesserat, ac propriæ virtutis memoria, quasi Deo repletus, corpora sociorum atque arma condensat, et cum his bellum una a vertice defluens sustinebat: et neque virorum neque telorum multitudinem formidans manebat, donec ejus animi obstinationem hostes divinam esse reputantes, impetum remiserunt. illis autem jam infirmius oppugnantibus, ipse pedem referens, non prius terga ostendit, quam extra muros egressus est. Plurimi quidem Romani milites in ea pugna ceciderunt, et inter eos Ebutius decadarchus, vir non eo tantum prælio quo periit, sed ubique antea fortissimus comprobatus, quique plurimis malis Judæos affecisset. In ea pugna centurio quidam nomine Gallus, cum decem militibus in quadam domo latuit. Ejus autem habitatoribus dum cœnarent, quod in Romanos fuisset consilium populi sui, inter se fabulantibus, hoc audito (nam et ipse Syrus erat, et hi quos secum habebat) nocte illos aggreditur: omnibusque mactatis ad Romanos salvus cum militibus evadit.

6. Vespasianus autem mœrore exercitum adversis casibus videns, quodque nullam interim tantam experti fuerant cladem, hujusque rei magis eos pudere, quod solum ducem in periculis reliquissent, consolandos putabat, de se quidem nihil dicens, ne quem vel initio culpasse videretur; oportere autem inquiens, quæ communia essent fortiter ferre, naturam belli cogitantes, quodque nusquam eveniat sine cruore victoria, iterumque habeat fortuna regressum; multis tunc Judæorum millibus interfectis, exiguam pro his stipem se inimicæ pependisse fortunæ; atque, ut jactantium esse, nimis secundis rebus insolescere, ita esse ignavorum, in offensionibus trepidare. velox enim est, inquit, in utrunque mutatio: et ille vir fortis habetur, cujus sobrius erit animus in rebus quoque infeliciter gestis: ut idem scilicet maneat, rectis consiliis peccata corrigens. Quanquam ea, quæ nunc acciderunt, neque mollitia nostra, neque Judæorum virtus effecit. nam et illis pugnæ melioris, et nobis deterioris, causa fuit difficultas locorum. Qua in re nimirum quis reprehenderit alacritatis vestræ temeritatem. nam cum hostes in excelsiora loca refugissent, manus continere debuistis, neque in summo ver-

tice constituta sequi pericula: sed capta inferiori civitate, paulatim eos, qui refugerant, ad tutiorem vobis et stabilem pugnam revocare. nunc autem immoderata festinatione vincendi, quam id incaute fieret, non curastis. Inconsultus autem et furibundus impetus belli a Romanis alienus est, qui cuncta ordine peritiaque perficimus, Barbarisque conveniens, et quo Judæi maxime possidentur. Oportet igitur nos ad propriam virtutem recurrere: atque indignæ offensioni irasci potius quam mœrore. Optimum autem quisque de sua manu solatium quærat. ita enim fiet, ut et amissos ulciscamur, et in eos e quibus perempti sunt, vindicemus. Ipse autem, ita ut nunc feci, experiar æque ac vos pugnando primus ad bella pergere, et novissimus inde discedere.

7. Ille quidem his dictis recreavit exercitum. At Gamalenses bene gesta re, paulisper animos erexere, quæ nulla ratione, magna magnificeque provenerat. mox autem reputantes ablatam sibi esse fœderis spem, quodque minime possent effugere (jam enim victus eos defecerat) vehementer dolebant, animosque remiserant. Nec tamen quatenus valebant, salutem suam negligebant: sed tam disturbatas partes muri, qui erant fortissimi, quam integras, cæteri amplexi custodiebant: Romanis autem construentibus aggeres, iterumque tentantibus irruptionem, multi ex civitate per valles devias, qua nulli custodes erant, et per cloacas diffugiebant: eos qui metu ne caperentur ibi remanserant, inopia consumebat. solis enim undique alimenta, qui pugnare possent, congerebantur.

8. Sed illi quidem in hujusmodi calamitatibus perdurabant. Vespasianus autem inter curas obsidionis succisivum opus aggreditur adversus eos, qui montem Itaburium occupaverant, inter campum magnum et Scytopolim situm. cujus altitudo quidem xxx. stadiis consurgens, Septentrionali tractu inaccessa est. in vertice autem, xx. stadiorum planicies patet, tota muro circundata. Hunc autem tantum ambitum quadraginta diebus ædificaverat Josephus, et alias ei materias, et aquas suggerentibus locis inferioribus. solam enim incolæ pluvialem habebant. Magna igitur in eo multitudine congregata, Vespasianus Placidum cum sexcentis equitibus mittit. Huic autem subeundi quidem montis ratio nulla erat,

multos autem fœderis ac veniæ spe hortabatur ad pacem: et descendebant ad eum ipsi quoque insidias molientes. nam et Placidus eo studio mitissime cum his loquebatur, ut eos in planicie caperet. illique tanquam dictis obedientes, ad eum veniebant, ut incautum aggrederentur. Vicit tamen astutia Placidi. cœpto enim a Judæis prælio, assimulat fugam: et postquam insequentes ad magnam partem campi pellexit, reflectit in eos equitum manus: plurimisque in terga versis, aliquos interfecit. semotam vero multitudinem cæteram ab ascensu prohibet. Itaque alii quidem Itaburio relicto, in Hierosolymam refugiebant. indigenæ autem fide accepta, quod eis aqua defecerat, et se, et montem Placido tradiderunt.

9. Apud Gamalam vero degentium audacissimi quique fuga dispersi latebant, imbelles autem fame corrumpebantur. At vero pugnantium manus obsidionem sustinebat, donec evenit secundo et vigesimo die mensis Octobris, ut tres ex decimaquinta legione milites circa matutinas vigilias editissimam præ cæteris turrim, quæ in sua parte fuerat, subirent, eamque occulte suffoderent: cum appositi ei custodes neque adeuntes eos (nox enim erat) nec postquam adiere, sensissent. Iidem autem milites, cavendo ne strepitus fieret, quinque saxis durissimis evolutis resiliunt: subitoque turris cum magno fragore decidit, unaque custodes præcipitantur. At vero qui per alias custodias erant, perturbati fugiebant: multosque evadere ausos peremere Romani: inter quos etiam Josephum, super dirutam muri partem quidam jaculo percussum, interfecit. Intus autem in civitate degentibus, sono concussis, multus erat pavor atque discursus, tanquam omnes essent hostes ingressi. Tuncque Chares ægrotus et jacens defecit, cum timoris magnitudo morbum ejus plurimum juvisset ad mortem. Romani tamen prioris cladis memores, usque ad vigesimam et tertiam diem supradicti mensis oppidum non sunt ingressi.

10. Titus autem (jam enim aderat) indignatione vulneris, quod Romanos se absente perculerat, ducentis equitibus præter pedites lectis, otiose in civitatem introivit. eoque prætergresso, vigiles quidem ubi senserunt, ad arma cum clamore properabant. cognito autem intus constituti ejus in-

gressu, alii raptis liberis, trahentes etiam conjuges, cum ululatu et exclamationibus in arcem refugiebant: alii Tito occurrentes, sine intermissione trucidabantur: qui vero prohibiti essent in arcem recurrere, nescii quid facerent, Romanorum præsidiis incidebant. ubique autem infinitus erat morientium gemitus: perque prona loca effusus cruor, totum oppidum diluebat. In eos autem, qui arcem occupaverant, omnem Vespasianus induxit exercitum. Erat autem saxosus et accessu difficillimus vertex, in immensum editus, et undique circum rupium multitudine præceps: unde Romanos ad se adeuntes partim telis partim saxis devolutis arcebant Judæi, cum ipsos in excelso loco positos nullæ sagittæ contingerent. Verum ad eorum interitum divino munere quodam turbo exoritur, Romanorum quidem tela in eos ferens, ipsorum autem a Romanis repellens, et obliqua traducens: ut neque in præruptis consistere propter violentiam flatus possent, cum nihil esset immobile, neque hostes ad se accedentes videre. Itaque supergressi Romani, eos circumveniunt: alios quidem repugnantes antecapiebant, alios manus dantes. in omnes autem vehementius sæviebant, illorum memoria quos in primo agressu perdiderant. Multi autem undique circumclusi, desperatione salutis, filios et conjuges et semet ipsos in vallem præcipites dabant, quæ sub arce in profundum patebat. Evenit autem, ut ipsorum in se, qui capti fuerant, immanitate lenior existeret iracundia Romanorum. ab his enim quatuor millia perempta sunt: qui vero se præcipitaverunt, quinque millia sunt reperti. Neque quisquam præter duas mulieres salvus evasit. quæ sorores erant, Philippi filiæ: qui Philippus Jachimo genitus erat, insigni viro, et qui sub Agrippa rege dux exercitus fuerat. servatæ sunt autem, quod excidii tempore Romanorum impetum latuere. nec enim vel infantibus pepercere, quorum multos singuli raptos ex arce projiciebant. Gamala quidem hoc modo excisa est, tertio et vigesimo die mensis Octobris: quæ vigesimo et primo die mensis Septembris cœperat rebellare.

CAP. II.

JAMQUE solum Gischala oppidulum Galilææ restabat indomitum: cujus multitudo pacis studio tenebatur, quod erant

plerique agricolæ, spemque suam semper in fructibus collocaverant. non parvæ autem manus latrocinalis permixtione corrupti erant, quo morbo etiam nonnulli civium laborabant. Hos autem ad defectionem impellebat atque conflabat Leviæ cujusdam filius, nomine Joannes, homo veneficus et fallax, variusque moribus, et immoderata sperare promptus, miroque modo quæ sperasset efficiens, atque omnibus jam cognitus, quod affectandæ sibi potentiæ causa bellum amaret. huic apud Gischala seditiosorum turba parebat: quorum causa populus etiam legatos fortasse de traditione missurus, Romanorum tamen congressum in parte belli præstolabatur. At Vespasianus contra hos quidem Titum cum equitibus mille, decimam vero legionem circa Scytopolim mittit: cum reliquis autem duabus Cæsaream ipse regreditur, dandam his ex labore continuo requiem putans, ex civitatum copiis: eorumque corpora, itemque animos ad futura certamina existimans esse refovendos. nec enim exiguum sibi laborem superesse de Hierosolymis prævidebat, quæ et regalis esset civitas, et cunctæ nationi præstaret. His autem, qui ex bello fugissent in eam confluentibus, etiam naturalis munitio, itemque murorum ejus constructio, non minimam ei solicitudinem comparabat: cum virorum spiritum et audaciam, et sine muris inexpugnabilem esse cogitaret: ob eamque rem milites, velut athletas, ante certamina oportere curari.

2. Tito autem civitas Gischala (equitando enim ad eam accesserat) aggressione capi facilis videbatur: sciens tamen quod ea vi capta, passim a militibus populus absumeretur (namque satiatus erat ipse jam cædibus) miserans multitudinem etiam ipse sine ullo discrimine cum nocentibus intereuntem, pactione magis subigere civitatem volebat. Itaque plenis hominum muris, quorum plerique perditæ factionis erant, mirari se ait, quonam freti consilio, cunctis jam civitatibus captis, illi soli Romanorum arma operirentur, cum viderent multo quidem munitiora oppida uno impetu fuisse subversa: securos autem fortunis suis potiri, qui Romanorum dextris credidissent: quas quidem etiam nunc illis ait se porrigere, neque ob insolentiam succensere, quia spei libertatis ignoscendum putaret: non tamen, etiamsi quis impossibilia velle perseveraret. Quod si dictis humanissimis non paruis-

sent fidemque dextris non habuissent, experturos arma crudelia: jam jamque cognituros esse, mœnia sua ludum fore machinis Romanorum, quibus fidentes, soli ex Galilæis sese ostentarent arrogantes esse captivos.

3. His dictis popularium quidem neminem non modo respondere, sed ne ad murum quidem licuit ascendere: quia totum latrones occupaverant: et custodes erant portis appositi, ne quis vel ad fœdus prodiret, vel equitum quenquam in civitatem reciperet. Joannes autem accipere se conditiones ait, et aut persuasarum, aut necessitatem belli renitentibus adhibiturum. Illum tamen diem Judæorum legi oportere concedi. quoniam sicut arma movere, ita etiam de pace convenire nefas haberent. Nam et Romanos scire, quod ab omni cessaret opere dierum septem circuitio, quam si temerassent, non minus coactos, quam qui cogerent, piaculum commissuros, ipsumque Titum: nullum enim illi ex mora esse dispendium formidandum, quod unius noctis spacium propter fugæ consilium ceperit: præsertim cum id observare circunsedentem nemo prohibeat: sibi autem magnum esse lucrum, nulla in re despicere patrios mores. Et illum decere, qui pacem non sperantibus indulget, legem quoque servare servatis. His Titum Joannes fallere conabatur, non tantum pro septimi diei religione, quantum pro sua salute solicitus; verebatur autem, ne statim capta civitate, solus destitueretur, qui totam in nocte ac fuga vitæ spem collocasset. Verum profecto Dei nutu, in excidium Hierosolymorum Joannem salvum esse cupientis, factum est, ut non solum induciarum causationem Titus admitteret, verumetiam in superiori parte oppidi castra poneret, ad Cydœssam, qui mediterraneus est Tyriorum vicus validissimus, Galilæis semper exosus.

4. Nocte autem Joannes, cum nullas Romanorum excubias circa oppidum videret, arrepta occasione, non solum his quos circa se habebat armatos, sed etiam senioribus plurimis cum familiis abductis, in Hierosolymam fugiebat. Sed usque ad vigesimum quidem stadium fieri posse videbatur, ut mulieres ac pueros, aliamque multitudinem secum duceret, homo quem captivitatis, itemque salutis metus urgeret. ultra vero procedente eo relinquebantur: et oriebatur atrox remanentium fletus. quanto enim quisque longius a suis aberat, tanto pro-

piorem se hostibus esse credebat. Jamque affore qui se caperent existimantes, necessario pavitabant: et ad strepitum, quem ipsorum cursus faciebat, assidue respectabant, velut instantibus quos fugissent: multique simul ruebant, et circa viam plurimos certamen præcedentium conterebat. Miserabile autem fœminarum et infantium erat exitium. Aut si quam jactarent vocem, nonnullæ viros, aut propinquos, ut se operirentur, orabant. Sed Joannis exhortatio superabat, ut seipsos servarent inclamantis: eoque confugerent, unde pro remanentibus etiam si raperentur, pœnas a Romanis peterent. Multitudo quidem eorum, qui fugerant, ut cuique virium fuit, cito dispersa est.

5. Luce vero facta Titus ad muros aderat, fœderis causa: populus autem portis ei patefactis, cum conjugibus occurrentes, tanquam benemerito, et qui custodia civitatem liberasset, acclamabant: simulque Joannis fugam significantes, ut et sibi parceret obsecrabant, et eos qui ex novarum rerum cupidis reliqui superessent, ulcisceretur. Ille autem precibus populi postulatus, equitum partem, ut Joannem persequeretur, mittit. Sed eum quidem occupare nequivere, quod antequam venerant, in Hierosolymam sese receperat. una vero fugientium prope ad duo millia perimunt: mulieres ac pueros paulo minus quam tria millia circumactos reducunt. Titus autem indigne ferebat, non statim a Joanne pœnas fraudis exactas: irato vero animo satis esse, quod spe deciderat, ad solatium putans captivorum et qui trucidati fuerant multitudinem, in oppidum cum favore ingreditur: jussisque militibus minimam muri partem jure possessionis abrumpere, minitando magis quam puniendo reprimebat perturbatæ civitatis autores. Multos enim propter odia domestica, vel proprias inimicitias, delatores innocentiæ fore credebat, si dignos pœna discerneret: meliusque noxium relinquere metu suspensum, quam immeritum quenquam cum eo perdere, existimabat. Illum enim fortassis modestiorem futurum, vel metu supplicii, vel et quod erubesceret præteritorum criminum venia: sine causa vero morientium pœnas nullo modo corrigi posse. Præsidiis tamen civitatem circumdedit, quæ tam novarum rerum studiosos compescerent, quam pro pace sentientes, quos ibi relicturus erat, majore fiducia firmarent. Galilæa

quidem tota, postquam multo sudore Romanos exercuit, hoc modó subacta est.

CAP. III.

APUD Hierosolymam vero, ad Joannis introitum, omnis populus erat effusus et circa singulos, qui una confugerant, numerosa turba collecti, quas foris clades experti essent, percontabantur. illorum autem fervens quidem adhuc atque interruptus anhelitus necessitatem significabat. Verumtamen in malis quoque sibi arrogabant: non Romanorum vim fuisse dicentes, sed sponte venisse, ut cum his ex tutiori loco pugnarent. Inconsultorum enim atque inutilium esse hominum, incaute pro Gischalis et invalidis oppidulis periclitari, cum arma vigoremque oporteat pro metropoli suscipere, atque servare: significando tamen ėxcidium Gischalorum etiam quam dicebant honestam discessionem suam, ut multi fugam esse intelligerent, prodiderunt. Auditis autem quæ captivi pertulere, non mediocris populum perturbatio tenuit, magnumque id esse argumentum proprii reputabant excidii. At Joannes eorum quidem, quos fugientes reliquerat, causa minus erubescebat, singulos autem circumiens spe ad bellum incitabat, infirmitatem Romanorum asserens, propriasque vires extollens, et imperitorum ea cavillatione inscitiam decipiens, quod etiamsi pennas sumerent, nunquam Hierosolymorum mœnia transgrederentur Romani, qui pro Galilæorum vicis tanta mala pertulissent, atque in eorum muris machinas contrivissent.

2. His ejus dictis magna quidem corrumpebatur juvenum manus. prudentiorum autem atque seniorum nemo erat, qui non futura prospiciens, velut jam perditam civitatem lugeret. Et populus quidem in ea confusione tunc erat. At vero per territorium manus agrestium, ante seditionem quæ Hierosolymis orta est, discordare jam cœperat. Titus enim a Gischala Cæsaream, Vespasianus autem a Cæsarea Jamniam et Azotum profectus, utramque subegit: impositisque illic præsidiis, revertebatur, maximam ducens eorum multitudinem qui se fœdere sociaverant. Singulas autem civitates tumultus bellumque intestinum exagitabat: quantumque a Romanis respirassent, in semetipsos manus vertebant: cum inter amatores belli ac pacis cupidos esset sæva contentio: dudumque

discordium pertinacia primo inter domos accenderetur: deinde inter se amicissimi populi dissiderent: et ad similia volentes, quisque conveniens aperte jam coacta multitudine rebellaret. Itaque dissensiones quidem apud omnes erant: novitatis autem armorumque cupientes senibus ac sobriis juventute atque audacia præstabant. Primo autem indigenarum singuli prædari cœperunt: deinde ex composito confertis cuneis per territorium latrocinabantur: ut quod ad crudelitatem atque injustitiam spectat, nihil a Romanis gentiles abessent: atque ipsis qui vastabantur, illatum a Romanis excidium levius videretur.

3. Civitatum vero custodes, partim quia defatigari pigeret, partim odio nationis, aut nulli, aut minimo erant male affectis auxilio: donec rapinarum societate undique congregati collegiorum latrocinalium principes, atque in agmen conflati Hierosolymis irrumpunt. quæ civitas a nullo regebatur: et more patrio gentiles omnes sine observatione recipiebant: tunc præcipue cunctis existimantibus universos qui superinfluerent, adjumento ex benevolentia venire. Quæ quidem res etiam sine dissensione civitatem postea pessundedit, eo quod iners et inutilis multitudo quæ pugnacibus sufficere possent, alimenta consumpsit: hisque præter bellum etiam seditionem famemque comparavit.

4. Aliique latrones ex agris eo transgressi, ac multo sævioribus quos intus invenere sociati, nullum atrox facinus intermittebant. Nec enim rapinis et expoliationibus metiebantur audaciam, sed usque ad cædes ruebant: non clam, neque per noctem, aut quoslibet homines, verum luce palam nobilissimos quosque adoriendo. Nam primum Antipam regii generis virum, et adeo potentissimum civium, ut etiam publicos thesauros fidei suæ permissos haberet, comprehensum custodiæ tradiderunt: post hunc etiam Leviam quendam, insignem virum, et Sopham filium Raguelis, regalis similiter utrumque familiæ, omnesque præterea, qui præstare aliis videbantur. Gravis autem metus populum possidebat: et velut capta civitate, salutem propriam quisque curabat.

5. Illi autem clausorum vinculis non fuere contenti, neque tutum arbitrabantur ea potentia viros diutius custodire. nam et ipsos, et domos eorum non paucis viris frequentari, ac per

hoc ad ulciscendum esse idoneos, et præterea rebellaturum fortasse populum, iniquitate commotum. Decreto igitur eos occidi, mittunt quendam de suo numero Joannem ad cædes promptissimum, qui lingua patria Dorcadis filius dicebatur; eumque alii decem armati gladiis secuti ad carcerem, ibi quos reperissent interficiunt. Fingebant autem hujus immanissimi sceleris causam, cum Romanis eos de traditione civitatis collocutos fuisse, communisque libertatis proditores interemisse dicebant, prorsus, ut audacia sua tanquam servatores civitatis, ac bene de ea meriti gloriarentur.

6. Evenit autem populum quidem ad hoc humilitatis ac formidinis, illos vero insolentiæ progredi, ut in eorum esset arbitrio etiam pontificum designatio. denique familiis abrogatis, unde per successionem pontifices creabantur, incognitos atque ignobiles constituebant, ut impiorum facinorum socios haberent. nam qui supra meritum summos honores adepti erant, his obediebant necessario, qui sibi eos præstiterant: quoniam et dignitate præditos variis machinis fictisque sermonibus committebant, opportunitatem sibi ex eorum qui se prohibere poterant, contentione captantes: donec hominum persecutione satiati, in divinitatem contumelias transtulerunt, pedibusque pollutis in sanctum locum introire cœperunt.

7. Jam vero populo contra eos concitato (namque autor erat Ananus, ævo maximus pontificum, itemque sapientissimus: et qui fortassis civitatem conservasset, si insidiatorum manus potuisset effugere) illi templum Dei adversus populi turbam, castellum ac profugium sibi fecere, quod pro domicilio habebant tyrannidis. Acerbis autem malis admiscebatur etiam cavillatio, quæ præ cæteris eorum factis erat dolori. tentando enim quanto metu populus teneretur, suasque vires explorando, sorte pontifices creare conati sunt, cum his (ut diximus) ex familiis successio deberetur. huic autem fraudi mos antiquus obtendebatur. nam et olim sorte pontificatum deferri solitum fuisse dicebant. re autem vera, legis erat abrogatio firmioris per eos, qui ad potentiam designandorum magistratuum licentiam compararent.

8. Itaque una sacratarum tribuum accita quæ Eniachin appellatur, pontificem sortiebantur: casuque sors exit homini, per quem maxime eorum iniquitas demonstrata est,

Phani cuidam, filio Samuelis, ex vico Aphthaci, non solum non ex pontificibus orto, sed aperte quid esset pontificatus, propter rusticitatem penitus nescienti. Denique invitum eum rure abstractum, ut in scena fieri solet, aliena ornavere persona: indutumque sacra veste, quid facere deberet, subito instituebant: ludumque et jocum esse tantum nefas arbitrabantur. cæteri vero sacerdotes, procul spectantes ludibrio legem haberi, lacrymas vix tenebant, honoresque sacrorum solvi graviter ingemebant.

9. Populus autem hanc eorum audaciam non tulit, sed omnes quasi ad deponendam tyrannidem animos intenderant. nam qui præstare cæteris videbantur, Gorion Josephi filius, et Simeon Gamalielis, tam singulos circumeuntes, quam simul universos in concionibus hortabantur, quo tandem aliquando libertatis corruptores ultum irent, sanctumque locum ab hominibus sceleratis purgare properarent. Pontifices etiam probatissimi, Gamala quidem filius Jesu, Anani autem Ananus, populum frequenter in cœtibus exprobrando ejus segnitiem, contra Zelotas excitaverunt. ita enim se ipsi vocabant, uti bonarum professionum æmuli, ac non qui pessimam facinorum immanitatem superassent.

10. Itaque in concionem populo congregato, cunctisque indignantibus occupationes sanctorum, itemque rapinas et cædes, nondum autem promptis ad ulciscendum, propterea quod inexpugnabiles (id enim verum erat) Zelotæ putabantur, stans inter eos medius Ananus, et ad legem crebro respectans, cum lacrymis opplesset oculos: Equidem, inquit, mori potius deberem, quam Dei domicilium videre tantis refertum piaculis, atque inaccessa et sancta loca sceleratorum pedibus frequentari: verum tamen sacerdotali veste amictus, et sanctissimum venerabilium nominum ferens, vivo: atque animæ amore teneor, nec pro senectute quidem mea mortem sustinens gloriosam. Igitur solus ibo, et tanquam in solitudine animam meam solam dabo pro Deo. nam quid opus est vivere in populo, clades suas minime sentiente, et apud quos mala præsentia nemo prohibet? siquidem spoliati patimini, ac verberati reticetis, et ne gemitu quidem aperto quisquam prosequitur interemptos. O acerbam dominationem! Quid de tyrannis querar? Nunquid non a vobis vestra potentia

nutriti sunt? nunquid non despectis qui primi erant, cum adhuc pauci essent, vos dum tacetis, plures eos fecistis? atque illis armatis quiescentes, in vosmetipsos arma vertistis? cum primos eorum conatus oportuisset infringi, quando cognatos convitiis appetebant. Vos autem negligendo, ad deprædationem noxios irritastis, quia vastatarum ædium nulla ratio erat. Itaque jam domini ipsi rapiebantur, eisque cum per mediam civitatem traherentur, nemo erat auxilio. Illi autem a vobis proditos, etiam vinculis affecere: non dico quales et quantos, sed quod non accusatos, indemnatos, vinctos nemo adjuvit. restabat eosdem videre trucidari. hoc etiam vidimus, velut e grege brutorum animalium cum præcipua quæque duceretur hostia, ne vocem quidem quisquam emisit, nedum dexteram movit. Patiemini ergo, patiemini etiam sancta conculcari videntes? Cumque omnes audaciæ gradus nefariis hominibus subjeceritis, eorum præstantiam reveremini? nunc enim profecto ad majora procederent, si quid majus quod everterent inveniretur. Tenetur quidem munitissimus civitatis locus, fanum appellatione, re arx quædam sive castellum. Tanta igitur contra vos tyrannide munita, et inimicis super verticem positis, ut videtis, quid cogitatis, aut quibus vestras sententias applicatis? An Romanos expectatis, ut sanctis vestris opitulentur? Ita quidem se nostræ civitatis habent res: eoque jam calamitatis ventum est, ut misereatur nostri etiam hostis. Non exurgetis o miseri respectisque vulneribus vestris, quod etiam feras bestias facere videmus, non ultum ibitis in hos, qui vos percussere? Non suas quisque recordabitur clades, et ante oculos positis quæ pertulerit, ad ultionem animos acuet? Periit apud vos (ni fallor) affectionum omnium carissima, et maxime naturalis, cupiditas libertatis. servitutis autem ac dominorum amantes facti sumus, tanquam subjugari a majoribus didicerimus. Atque illi quidem multa et maxima bella, ut in libertate viverent, pertulerunt, ne aut Ægyptiorum aut Medorum potentiæ cederent, dummodo ne facerent quæ juberentur. Et quid opus est de majoribus loqui? Hoc ipsum bellum quod cum Romanis nunc gerimus, verum commode an contra incommode non referam, palam quid habet causæ, nisi libertatem? Ergo qui dominis totius orbis servire non

patimur, gentiles nostros ferimus tyrannos? Quanquam externis obedientes, ad fortunam semel id referunt, cujus injuria victi sunt. At vero pessimis suorum cedere, ignavorum est, et cupientium serviendi. Ad hæc autem, quia Romanorum mentio facta est, non vos celabo, quid dum loquor intervenerit, mentemque retraxerit: quod etiam si ab his capti fuerimus (absit autem hujus dicti periculum) nihil acerbius experiemur, quam isti nos affecere. Quo pacto autem non lacrymis dignum sit, illorum quidem in templo donaria cernere, gentilium vero spolia, qui nobilitatem hujus maximæ omnium civitatis compilaverunt: eosque viros trucidatos videri, quibus etiam illi post victoriam obtemperassent? Et Romanos quidem nunquam transgredi ausos esse limitem profanorum, aut sacratæ quicquam consuetudinis præterire, sanctorum autem ambitum, quamvis procul aspectum perhorrescere: quosdam vero in his locis natos ac sub nostris moribus educatos, et qui Judæi vocentur, inter media sancta deambulare, manibus adhuc suis gentili cæde calentibus? Quis igitur externum bellum metuat, ex comparatione domestici? Multo nobis æquior est hostis. nam si proprie rebus sunt aptanda vocabula, fortasse reperietur, legum quidem conservatores nobis fuisse Romanos, hostes vero intus haberi. Verum hos insidiatores libertatis exitio deberi, neque facinorum eorum dignum excogitari posse supplicium, certum est: idemque omnibus vobis, et ante orationem meam esse persuasum, atque ipsis vos rebus quas pertulistis, in eos esse commotos. plerique autem fortasse multitudinem eorum, atque audaciam reformidant: et præterea quod in loco superiore consistunt. Sed hæc ut vestra negligentia conflata sunt, ita nunc magis proficient, si morabimur. nam et numerus illorum in dies singulos alitur, eo quod nequissimus quisque ad similes profugiat: et audaciam plus accendit, quod nullum adhuc ejus impedimentum intervenit: locoque superiore utentur, et quidem cum apparatu, si iis tempus demus. Quod si adversus eos ire cœperimus, humiliores erunt, mihi credite, conscientia: et celsioris loci beneficium, reputatio scelerum perdet. Fortasse autem Dei pariter spreta majestas, in ipsos tela retorserit, suisque missilibus consumentur impii. Videant nos tantummodo, et dejecti sunt: quanquam pulchrum est,

ut etiam si quod periculum immineat, pro sacris januis moriamur: ac si non liberis et conjugibus, pro Deo tamen ejusque sanctis animas profundamus. Præbebo autem manum, atque sententiam: et neque consilium vobis ullum deerit ad cautionem, neque me corpori meo parcere videbitis.

11. His Ananus contra Zelotas populum hortabatur: non quidem nesciens jam expugnari vix posse propter multitudinem ac juventutum animorumque pertinaciam, multoque magis propter conscientiam commissorum: nec enim concessum iri veniam his quæ perpetraverant, sperabant: verumtamen quidvis perpeti præstabilius existimabant, quam in tanta rerum perturbatione rempublicam negligere. Populus autem duci se clamabat in eos, contra quos rogabatur: et ad subeunda pericula quisque promptus erat.

12. Sed dum Ananus magis idoneos discerneret, atque ordinaret ad prælium, Zelotæ cunctis conatibus ejus cognitis (certos enim qui omnia sibi nunciarent habebant) in pontificem commoventur: ac modo per cuneos, modo simul universi prosiliunt: neque obvio cuiquam parcebatur. Cito autem et Ananus populum congregavit, multitudine quidem superiorem: armis vero constipatis, non erant Zelotæ inferiores. alacritas vero, quod deerat, in utrisque supplebat. nam et cives armis iram conceperant fortiorem: et qui de templo exierant, quavis multitudine majorum audaciam. quippe illi quidem habitare se in civitate minime posse arbitrabantur, nisi Zelotas eximerent: hi vero nisi vicissent, nullum se non subituros esse supplicium. Manus autem conservare, pro ducibus obedientes motibus animorum. Et primo quidem in civitate ac pro templo eminus missis lapidibus semet invicem appetebant. si vero aliqua pars terga vertisset, victores gladiis utebantur. cumque plurimi sauciarentur, multæ cædes utrobique fiebant. Et populares quidem in domos referebantur a suis. Zelotarum autem quicunque vulneratus fuisset, in templum ascendebat, sacram humum cruore perfundens, ut solo eorum sanguine violatam religionem recte quis dixerit. Semper quidem latrones excurrendo in congressionibus prævalebant. Irati vero populares, proficiente quotidie numero suo, cum desides increparent, quique a tergo sequebantur, non aperiendo fugientibus viam invitos eos repugnare

compellerent, universos quidem suos in hostes convertunt. illis autem, quia vim ferre non poterant, paulatim ad templum recedentibus, irrumpit una cum sociis Ananus. Unde factum est, ut eos quod ambitu exteriori expulsi essent, metus invaderet: ideoque in murum interiorem fuga recepti, mature januas occluderent. Verum Anano portis quidem sacris manus afferre non placebat, hostibus quoque desuper tela torquentibus, nefas esse existimanti, etiamsi vicisset, non lustratum prius populum introducere. Ex omni autem suorum multitudine sex fere armatorum millia sortitus, custodes eos in porticibus collocat. his autem qui succederent, in excubiis alios per ordinem ponit. Multi autem honestorum ab optimatibus ad id electi, mercede conductos pauperes vice sua præsidiis destinabant.

18. Fit autem his omnibus exitii causa Joannes, quem ex Gischalis effugisse prædiximus: is enim dolis plenus, et vehementem dominationis cupiditatem mente circumferens, jamdudum rebus communibus moliebatur insidians. Itaque tunc eadem quæ populus sentire se simulans, aderat Anano: tam diebus cum proceribus capienti consilium, quam noctibus peragranti custodias: omniaque secreta Zelotis renunciabat: nullumque populi consilium non prius quam caperetur, inimici sciebant ejus indicio. immoderatis vero et Ananum, et populi principes placabat obsequiis, ne in aliquam suspicionem veniret affectans. Sed hæc ejus honorificentia in contrarium vertebatur. Erat enim ex adulationum varietate suspectior: eoque ipso quod etiam non accitus assiduus erat, arcanorum proditor habebatur. Etenim perspiciebat Ananus, omnia sua consilia hostes intelligere. et quæ Joannes faceret, suspicionem proditionis habebant. submovere autem illum non erat facile, neque possibile, quod malitia prævaleret: ac præter hoc multorum non ignobilium, qui summis rebus adhibebantur, patrocinio succinctus erat. Visum est igitur ab eo sacramentum benevolentiæ causa peti: nihilque dubitans, et fidem populo se servaturum juravit, neque factum ejus inimicis ullum, neque consilium proditurum: unaque deponendis rebellibus, et manu et voluntate operam collaturum. Itaque Ananus ejusque socii, quoniam jurato crediderunt, nulla jam suspicione suis eum consiliis adhibebant: moxque ab iisdem

concordiæ causa legatus intromittitur ad Zelotas. curæ namque habebant, ne fanum culpa sua pollueretur, neve quisquam in eo procumberet Judæorum.

14. Ille autem, quasi Zelotis ac non contra pro benevolentia juravisset, ingressus ad eos, medius constitit: et sæpe quidem se illorum causa in magno periculo fuisse dixit, ne quid secretorum ignorarent, quæ in eos Ananus cum sociis cogitasset. nunc autem ingens cum ipsis omnibus subiturum esse discrimen, nisi divinum quoddam præsto fuerit auxilium. nihil enim jam morari Ananum: sed persuasisse quidem populo, ad Vespasianum legatos mittere, ut ad capiendam civitatem quamprimum venire properaret, indixisse autem lustrationem postero die, ut religione simulata intromissi, vel etiam vi prælio manus consererent. Se autem non videre, quam diu aut obsidionem sustinebunt, aut cum tanta manu acie congredientur. Ad hæc addebat, quod ipse Dei providentia transactionis esset causa legatus. hanc enim spem Ananum his proponere, quo nihil suspicantes eos subito aggrederetur. Itaque oportere, si quis habendam vitæ rationem duceret, aut obsidentibus supplicare, aut foris aliquod præsidium petere. Quos autem si victi essent, veniæ spes foveret, immemores audaciæ suæ credere, simul ac factores pœnituerit admissorum, in gratiam statim eos qui perpessi sunt redituros. Sed nocentium quidem sæpe invisam etiam pœnitudinem fieri, læsis autem iram in licentia sæviorem: imminere autem illis ait interfectorum amicos atque cognatos, totumque populum pro dissolutis legibus ac judiciis indignatione flagrantem: ubi etiam si qua pars misericordiæ fuerit, majori jam irascentium turbæ cessuram.

CAP. IV.

TALIA quidem variabat Joannes, terrorem incutiens multitudini: externum vero auxilium aperte quidem indicare quod diceret non audebat: Idumæos autem significabat. utque principes Zelotarum privatim etiam commoveret, crudelitatis Ananum arguebat, ipsis eum maxime minitari confirmans. Erant autem Eleazarus Simonis filius, qui etiam præter alios idoneus esse videbatur et recte consulere, et quæ consuluisset efficere, itemque Zacharias filius Amphicali, uterque a sacerdotibus genus ducens. Hi præter communes etiam privatis

interminationibus cognitis, quodque Anani factio potentiæ sibi comparandæ causa Romanos accerseret (nam et hoc Joannes affinxerat) diu quidem quid agerent dubitabant, angustiis temporis conclusi. populum enim haud multo post eos aggredi paratum esse cogitabant: externi vero subsidii facultatem insidiarum sibi celeritate præreptam: priusque fore ut omnia paterentur, quam auxiliarium quisquam ista cognosceret. advocari tamen Idumæos placuit. scriptaque breviter epistola, quod circumvento populo Ananus vellet Romanis metropolim prodere: ipsi autem pro libertate dissidentes, in templo obsiderentur: minimumque temporis salutem sibi promitteret: ac nisi mature subvenirent, ipsos quidem Anano atque inimicis, at vero civitatem Romanis ilico subjugandam: pleraque nuntiis ad rectores Idumæorum referenda mandant. Ad hoc autem lecti sunt duo viri strenui et dicendi peritissimi, et ad persuadendum satis idonei, quodque his rebus esset utilius, pedum velocitate præstantes. Nam Idumæos confestim parituros certum erat, quod turbarum cupiens et incondita esset natio, semperque ad motus facilis atque suspensa, et rerum mutationibus læta, minimisque petentium blanditiis ad bella promptissima et velut ad festorum quandam solennitatem, sic ad prælia properans. celeritatem autem nuncii exigebant: atque istis nihil deerat alacritatis (uterque autem Ananias vocabatur) jamque apud rectores aderant Idumæorum.

2. Illi autem simul epistola mandatisque attoniti, quasi furibundi circumcursare gentem, militiamque denunciare cœperunt. Itaque mox et dicto citius multitudo convenerat, omnesque pro libertate metropoleos arma rapiebant. Congregati autem prope XXM. cum ducibus quatuor Hierosolymam veniunt, hoc est Joanne et Jacobo Sosæ filiis, et præterea Simone Cathlæ et Phinea Clusoth filiis.

3. Ananum autem profectio legatorum, itemque vigiles ejus latuit, sed non etiam Idumæorum adventus, hoc enim ante cognito, portas eis clausit, et muris custodes apposuit. non tamen visum est bello cum his congredi, sed verbis eis ante persuadere concordiam. Stans ergo in adversa turri Jesus, post Ananum ævo pontificum maximus: Cum multæ, inquit, et variæ turbæ tenuerint civitatem, in nulla re sic

miranda fortuna est, ut in eo, quod pessimis etiam inopinata conspirant. etenim perditissimis hominibus contra nos auxilio venistis, tanta cum alacritate, quanta nec in Barbaros advocante vos metropoli venire decuisset. Et si quidem viderem consensionem vestram similem esse horum hominum qui vos rogaverunt, non existimarem impetum carere ratione. nihil enim æque ac morum cognatio concordiam firmat. Nunc vero illi quidem, si quis eorum singulos exploraverit, mille mortibus digni reperientur: nam ludibria et purgamenta totius rusticæ plebis, luxu absumptis patrimoniis suis, postquam in vicis et civitatibus proximis audaciam exercuere, postremo in sacram civitatem clam influxere ut latrones, solumque religiosum immanitate polluerunt scelerum, eosque videas sine metu inter sancta ebrios, et aviditate ventris peremptorum spolia consumentes. vestra vero multitudo armatorumque talis ornatus est, qualem deceret esse, si publico vos consilio metropolis invitaret, in alienigenas laturos auxilia. quid igitur hoc esse quis dixerit, nisi fortunæ injuriam: cum pro nequissimis convenisse et integræ nationis vestræ arma videantur conspirare? Jamdudum quidem reperire nequeo, quidnam fuerit quod vos tam cito commoverit. nec enim sine magna causa fieri potuisset, ut arma pro latronibus adversus cognatum populum caperetis. quid? Romanos audistis et proditionem? his enim quidam vestrum obstrepebant nunc, liberandæ metropoleos causa venisse dicentes. unde mirati sumus præter alia, noxiorum tale commentum. viros enim natura libertatis amatores, eoque cum externis hostibus pugnare paratissimos, aliter contra nos efferare non poterant, quam vastatæ libertatis proditione mentita. Sed enim vos considerare oportet, qui nos insimulaverint, fidemque in nos veritatis ex rebus communibus, non ex ficto sermone colligere. Quid enim passi, nunc demum nos dedimus Romanis, cum ab initio licuerit aut ab his non deficere, aut quia defecimus, cito redire in gratiam, priusquam circa nos omnia vastarentur? namque jam, ne volentibus quidem nobis, transactio facilis est: cum et superbos eos effecerit Galilæa sub jugum missa: morteque graviorem afferat turpitudinem, appropinquantes placare. Equidem quod in me est, pacem morti antepono. semel autem bello appe-

titus, postquam pugna commissa est, gloriosam mortem vita captivi existimo potiorem. Sed utrum nos populi principes aiunt clam misisse aliquem ad Romanos, an etiam totum populum communi suffragio? Siquidem nobis dicant, quos amicos miserimus, qui servi fuerint proditionis ministri. Cum iret aliquis deprehensus est, rediens captus est, literas nacti sunt? Quemadmodum autem tantam civium multitudinem lateremus, cum quibus omni hora versaremur? Paucis autem, atque his inclusis, qui de templo ne in civitatem quidem prodire possent, quo pacto sunt cognita, quæ occulte extra civitatem fierent? An vero nunc cognovere, quando ausorum pœnæ reddendæ sunt? donec autem sine metu fuere, neminem nostrum proditorem suspicabantur? Sin ad populum causam referunt, publicum habuit nempe concilium, nemo aberat concioni: ideoque manifestior ad vos nuncius fama citius properasset. Quid autem opus erat legatos mittere, cum certa nobis esset de transactione sententia? Et quis designatus sit dicant. Sed hæ quidem male periturorum, et instantes pœnas evitare cupientium causationes sunt. Quin etiam si civitatem prodi in fatis esset, id quoque ipsos qui nos criminantur ausuros opinor: quorum audaciæ unum malum videtur deesse proditio. Vos autem oportet, quia semel cum armis adestis, primum (id quod est justissimum) juvare metropolim, et una nobiscum tyrannos eximere, per quos judicia dissoluta sunt: qui calcatis legibus jura suis gladiis permisere: denique nobiles viros non incusatos, ex medio raptos foro primum vinculis cruciarunt: deinde non voce neque prece eorum morati, neci tradiderunt. Licet autem vobis non belli lege ingressis, horum videre argumentum, quæ dixi, desolatas domos rapinis, conjuges in veste lugubri ac familias peremptorum, et per totam civitatem ululatus et fletus. nullus enim non persecutionem expertus est impiorum. Qui ad hoc insaniæ prorupere, ut latrocinalem audaciam non solum ex agris atque alienis civitatibus in hanc, quæ et caput et facies gentis est, sed in fanum etiam ex civitate transferrent. Denique hoc sibi et ad excursus, et ad perfugium elegerunt, isque fiscus illis est eorum quæ in nos comparantur: et locus toti orbi terræ venerabilis, quique ab universis alienigenis, ab extremo limite mundi venienti-

bus, honoratur, per hæc quæ apud nos nata sunt portenta conculcatur. Exultant autem rebus desperatis, populos committi populis, et civitatibus civitates, gentesque in sua viscera delectum habere, cum debueritis (ut dixi) quod factu esset optimum ac deceret, nobiscum nocentes eximere: atque hanc ipsam fallaciam ultum ire, quod auxilio vos advocare ausi sunt, quos metuere vindices debuissent. Quod si ejusmodi hominum preces reverendas putatis, attamen licet vobis armis depositis, cognatorum habitu introire civitatem: medioque inter hostes atque auxiliares suscepto nomine, de nostris discordiis judicare: quanquam reputate quid habebunt commodi, cum de manifestis ac tantis criminibus apud vos causam dicturi sunt, qui hominibus non accusatis, ne verbum quidem facere permisere. Ferant igitur hanc ex vestro adventu gratiam. Si vero neque nobiscum indignari neque judicare vultis, tertium restat, ut relictis utrisque partibus, nec nostris cladibus insultetis, nec cum insidiatoribus metropoleos maneatis. Nam etsi maxime quenquam nostrum suspicamini Romanis collocutum, observare vobis itinera licet: tumque demum tueri metropolim, cum factum aliquid hujusmodi patuerit, quale delatum est, et in autores ejus, si convicti fuerint, vindicare. Non enim vos præveniunt hostes, juxta civitatem sedibus positis. Sin horum nihil vobis gratum aut mediocre videtur, ne portarum claustra miremini, quatenus arma portabitis.

4. Hæc quidem Jesus loquebatur: Idumæorum autem multitudo nequaquam animum advertebat, ardens iracundia, quod non paratum habuisset introitum: proque armis inter se duces indignabantur, captivitatem esse existimantes, si ea quibusdam jubentibus deposuissent. Unus autem ducum Simon filius Cathlæ, vix placato suorum tumultu, stans in eo loco unde exaudiri a pontificibus posset, non jam mirari se ait, si libertatis propugnatores in templo obsiderentur inclusi, cum illi cunctæ genti communem clauserint civitatem: et Romanos quidem fortasse coronatis etiam portis recipere sint parati, Idumæos autem ex turribus alloquantur, captaque jubeant, pro libertate arma projicere: cognatisque non credentes custodiam civitatis, judices eos discordiarum fieri velint: et alios accusando quod indemnatos cives occiderint,

ipsi totam damnent ignominia nationem. denique urbem omnibus alienigenis religionis causa patentem, nunc domesticis præclusistis. Valde enim contra vos festinabamus, et ad gerendum cum gentilibus bellum, qui ob hoc adesse properavimus, ut vos servaremus liberos. Nempe taliter vos etiam hi quos obsidetis læsere, tamque verisimiles puto suspiciones in illos quoque colligitis. Deinde qui reipublicæ defensores sunt intus in custodia tenentes, genere conjunctissimis gentibus simul universis civitatem præclusam tyrannidem perferre dicitis, cum tam contumeliosis nos jubeatis obtemperare præceptis: nomenque potentiæ aliis, qui vos tyrannos patiuntur, annectitis. Quis cavillationem vestri sermonis tulerit, cum rerum repugnantiam videat? Etenim vobis etiam nunc Idumæos excludentibus civitate (namque ipsi nos a patriis sacris arcetis) recte qui eos incusaverit, qui custodiuntur in templo, quod cum ausi essent plectere proditores, quos viros nobiles et innocentes pro societate facinoris dictitatis, non a vobis inceperint, summaque proditionis membra præciderint? Sed licet illi molliores quam res poscebat inventi sint, nos tamen domicilium Dei servabimus Idumæi, et pro communi patria propugnabimus: tamque foris irruentes, quam intus insidiantes, hostes pariter ulciscemur. Hic autem manebimus pro muris armati, donec aut vos Romani respiciendo liberent, aut ipsi recuperata libertatis cura mutemini.

5. His dictis Idumæorum quidem multitudo clamore consensit: Jesus autem tristis recessit, cum nec Idumæos quicquam sentire moderatum, et duplici bello oppugnari civitatem videret. Quippe nec Idumæorum tumor et spiritus quiescebat, indigne ferentium contumeliam, quod essent civitate prohibiti, et quod Zelotarum vires esse firmas crediderant, erubescentium, postquam nihil eos sibi auxiliari posse viderent, ut jam venisse pœniteret. Pudor autem nulla re penitus gesta redeundi, pœnitudine superabat. Itaque ibidem prope murum temere tabernaculis positis, manendum esse statuere. Infinita vero hyems nocte illa venit, ventique violenti cum imbribus orti sunt, et crebra fulgura, horrendaque tonitrua, concussæque terræ vasti mugitus: certumque erat

apud omnes, hominum exitio mundi statum esse turbatum, neque parvum quid rerum hæc signa portendere.

6. Una vero Idumæis et oppidanis erat opinio illis quidem irasci Deum militiæ causa, existimantibus neque se posse evadere, si adversus metropolim arma movissent, Anano autem ejusque sociis, etiam sine prælio vicisse, Deumque pro se bellum administrare credentibus. Sed profecto falsi erant interpretes futurorum, et quæ sui passuri essent, contra hostes fore divinabant. Verum Idumæi quidem catervatim densatis corporibus invicem sese fovebant, scutisque contextis protecti capita, minus pluvia lædebantur: Zelotæ autem magis illorum quam suo periculo cruciabantur: collectique deliberabant, si quam reperire subsidii machinam illis possent. Horum autem ardentioribus videbatur, vi armorum custodes invadere, atque in civitatem impetu facto palam portas auxiliatoribus aperire. Nam et custodes ex improviso, et quod plures inermes ac belli expertes essent, facile turbatum iri, et multitudinem civium difficulter colligi posse: quoniam domi quisque propter hyemem contineretur. quin etsi periculum aliquod intervenerit, quidvis subire satius quam negligere tot copias sui causa turpiter perituras: at qui prudentiores erant, vim adhiberi dissuadebant. non enim sui tantum causa custodes ampliari, sed etiam civitatis murum videbant propter Idumæos diligentius custodiri: et ubique adesse Ananum, omnibusque horis invisere custodias existimabant. sed hoc aliis noctibus ita habuerat. illa vero, non sua desidia requieverat, sed ut et ipse et custodum manus fato duce interirent. Namque jam nocte provecta, et gliscente hyeme, custodes in porticu dispositos opprimit somnus. At Zelotis consilium subit, ut serris templo sacratis portarum vectes secarent. affuit autem illis, ne exaudiretur crepitus, ventorum sonus, et crebra tonitrua.

7. Fanoque egressi, ad murum clanculo veniunt: serratamque portam, quæ versus Idumæos erat, aperiunt. Illi autem primum Ananum conari aliquid suspicati, unusquisque dextram ad gladium, quasi repugnaturi applicant mature: deinde his, qui ad se venerant agnitis, introibant. Qui quidem, si tunc manus vertere in civitatem voluissent, nihil obstabat

quominus totus populus interiret: tanta ira ferebantur. verum Zelotas primo eximere custodia festinabant: illis quoque multum precantibus, qui eos receperant, ne despicerent malis obsessos, quorum gratia venerant, neque his acerbius periculum importarent; captis enim custodibus faciliorem illis in civitatem impetum fore; sed si semel eos concitassent, jam illos contineri non posse, quin si senserint congregentur, et per ascensus nitentibus se opponant.

CAP. V.

IDEM igitur Idumæis visum est: jamque in templum per civitatem subibant, cum suspensi Zelotæ adventum eorum præstolarentur. Denique his ingressis, etiam ipsi confidenter ex interiori fano progressi sunt, mixtique Idumæis in custodes irruerunt. Cæsis autem nonnullis, quos somnus oppresserat, omnis multitudo ad clamorem vigilantium suscitata est, raptisque armis ad repugnandum non sine stupore properabant. Ac primum quidem Zelotas solos conari aliquid suspicantes, quasi eos superaturi numero confidebant: ubi vero foris alios circunfundi viderent, Idumæos irrupisse sensere. Et major quidem pars eorum, armis pariter animisque depositis, in questibus erant. pauci vero juvenum fortiter communiti, occurrendo Idumæis, aliquandiu segniorem multitudinem protegebant: alii cladem civitatis habitatoribus nunciabant. Illorum autem auxilio venire nullus audebat, cognito Idumæos irrupisse: sed ipsi quoque irrita vociferantes, cum fletibus respondebant: plurimusque mulierum ululatus suscitabatur, si quando custodum quisquam in periculum aliquod incidisset. Quin et Zelotæ Idumæorum clamorem geminabant, magisque horribiles tempestas faciebat omnium voces. Nemini autem Idumæi pepercere, quod natura crudelissimi ad cædes erant, et hyeme graviter afficiebantur, proptereaque his qui se excluserant, ut inimicis utebantur, tam supplicantibus quam repugnantibus infensi. Multos enim cognationem referentes, utque commune fanum revererentur orantes, gladiis transfigebant. Nullus autem fugiendi locus, neque spes salutis erat. Compulsi autem circa se, magis quam vi oppressi laniabantur, cum recedendi spatium non daretur, nec interfec-

tores a cædibus temperarent. Incerti autem quid agerent, in civitatem se præcipitabant: miseri (ut mihi videtur) eo quod fugiebant crudelius subeuntes exitium, donec templum exterius sanguine redundavit. Octo autem millia et quingentos mortuos dies invenit.

2. Nec tamen his Idumæorum ira satiata est: sed versis in civitatem manibus, omnes domos diripiebant: quemque fortuito invenissent, morti dabant. Et cæteræ quidem multitudinis cædem supervacuam esse ducebant: pontifices autem pervestigabant: et in illos plerique ferebantur, statimque comprehensos obtruncabant: stantesque super eorum cadavera, nunc Anano populi benevolentiam, nunc Jesu quæ de muro dixerat, exprobrabant. Ad hoc autem impietatis progressi sunt, ut etiam insepúltos eos abjecerint: cum præsertim Judæis tanta sepulturæ cura sit, ut etiam judicio cruci suffixos, ad occasum solis deponant atque sepeliant. Et quidem non erraverim, si Anani mortem dixero excidii civitatis fuisse principium, et ex illo die muros eversos, remque publicam Judæorum periisse, quo pontificem rectoremque salutis suæ jugulatum in media civitate viderunt. Erat autem et alias vir laudabilis atque justissimus, et præter nobilitatis ac dignitatis et honoris, quo erat præditus, amplitudinem, infimis amabat æquari. Libertatis autem maxime fautor erat: et is qui populi affectaret imperium. Commodis autem propriis communes semper utilitates anteponebat, super omnia paci studens. Sciebat enim Romanos non posse expugnari: ac prospiciebat, si pacisci utiliter nequissent Judæi, omnino eos perituros. ut autem breviter dicam, cum Anano vivo ad transactionem venissent. Mirus enim erat dicere, mirus populo persuadere, quæ vellet. Jam vero impedientes bellantesque subegerat. Plurimum autem moræ sub tali duce attulissent Romanis. Huic junctus erat Jesus, illo quidem comparatione inferior, sed præstans cæteris: ut putem Deum, qui tanquam violatam civitatem perire flammis, purgarique sancta vellet, consulto defensores eorum, et qui ea carissima ducerent, amputasse. Itaque paulo ante sacris indumentis amictos, et toto orbe celeberrimæ religionis autores, quique undique in civitatem commeantibus venerabiles ha-

bebantur, jacere nudos prædam canibus ac feris videres. Quos quidem viros ipsam puto gemuisse virtutem, tantum licuisse vitiis flentem. Anano quidem et Jesu ejusmodi finis evenit.

3. Post illos vero tam Zelotæ, quam Idumæi passim plebem, quasi nefandorum animalium gregem, irruendo mactabant. Et vulgus quidem in quolibet loco deprehensum necabatur: correptos autem nobiles, et adolescentes, vinctos in carcerem concludebant, spe, nonnullos eorum sibi posse sociari nece dilata. Verum hæc nullum movebant, sed cuncti mortem præoptaverant, dummodo ne adversus patriam communem nequissime conspirarent: sævissima tamen ante cædem verbera sustinebant, exulcerati plagis atque tormentis. cumque jam corpus non sufficeret cruciatibus, tandem gladium merebantur. quos autem die cepissent, eos in custodiam nocte ducebant: extractosque inde, si quos mori contigisset abjiciebant, ut vinctis aliis locus esset. Tantus autem populum pavor occupaverat atque formido, ut ne flere quidem palam quisquam, sive sepelire proprium funus auderet, sed erant occultæ clausorum etiam lacrymæ, et ne quis inimicorum audiret, circunspectantes gemebant. paria namque his, qui lugebantur, etiam qui luxissent ilico patiebantur. Exiguam vero nocte sublatam terram manibus corporibus injiciebant, et nonnunquam die, si quis fuisset audacior. Duodecim autem millia hoc modo nobilium periere.

4. Illi autem jam cædes exosi, nullo pudore judicii vim et cognitionis cavillando imitabantur. Itaque cum illustrium quendam Zachariam Baruch filium interficere decrevissent, (irritabantur enim quod nequissimis inimicus nimis erat, et probis amicus, itemque locuples) neque solum fortunarum ejus direptionem sperarent, sed etiam remotum iri virum ad se dejiciendos potentem, septuaginta plebeiorum honestissimos ex præcepto convocant, judicum specie potestate carentes, et apud eos Zachariam, quasi res proderet Romanis, accusant: quodque ad Vespasianum proditionis causa misisset. Sed neque argumentum, neque ulla probatio criminis erat. ipsi autem misisse dixerunt, et hoc haberi pro fide veritatis volebant. Zacharias autem ubi nullam spem salutis sibi relictam esse vidit, per insidias non in judicium, sed in carcerem ductus, vitæ suæ desperationem libertate non pri-

vavit: sed exorsus veri quidem similitudinem objectorum derisit, et illata sibi crimina breviter diluit: in accusatores autem ratione conversa, omnes eorum iniquitates per ordinem prosecutus est, multaque de perturbatione rerum querebatur. Zelotæ vero obstrepentes, vix a gladiis temperabant, speciem cavillationemque judicii sui usque ad finem permanere cupientes, et præter hoc judices experiri, an periculoso tempore justitiæ memores forent. Igitur omnes septuaginta pro eo sententiam ferunt, et pro eo mori, quam sibi asscribi ejus interitum maluere. Illo vero absoluto Zelotarum clamor tollitur, et universi quidem judicibus irascebantur, qui simulationem datæ sibi potestatis non intellexerant. duo vero ex audacissimis· aggressi Zachariam, in medio templo interficiunt: et illudendo, habes, inquiunt, et a nobis de absolutione sententiam certiorem: eumque statim in subjectam vallem de templo projiciunt. Judices vero, contumeliæ causa versis gladiis ferientes, templi ambitu pepulere. cædi enim eorum pepercerant, ut disjecti per civitatem, nuncii fierent apud omnes servitutis.

5. Idumæos autem jam venisse pœnitebat, neque his gesta placebant. Quibus collectis, Zelotarum quidam secreto indicabat universa: et quæcunque hi qui eos advocaverant scelerate fecissent, omnia demonstrabat: arma quidem cepisse eos, quasi Romanis a pontificibus metropolis proderetur, reperisse autem nullum proditionis indicium. Illos vero, qui tutari eam simularent, et belli facinora ausos et tyrannidis, ab initio quidem prohibendos fuisse. Verum quia semel in societatem intestinæ cædis incidissent, finem delictis adhibendum, neque vires hominibus suggerendas morem patrum destruentibus. Nam etsi portas graviter ferrent sibi atque in oppidum aditum esse præclusum, pœnas ab his, qui prohibuerant esse repetitas: et Ananum quidem peremptum: una vero nocte populum totum pene consumptum. Quarum rerum multos quidem suorum pœnitere sentirent: eorum autem viderent, a quibus rogati essent, crudelitatem immensam, ne ipsos quidem per quos salvi erant erubescentium. in oculis enim auxiliatorum pessima facinora committere, illorumque injurias Idumæis imputari, quatenus ea non prohibeant, neque ab his separentur. Debere igitur (quoniam de pro-

ditione, quæ dicta sunt, calumniam fuisse patuisset, nullusque Romanorum impetus timeretur, adversus civitatem vero inexpugnabilis esset potentia corroborata) illos domum recedere: malorumque societatem vitando cuncta diluere flagitia, quorum non sponte, sed decepti participes extitissent.

CAP. VI.

PERSUASUM est Idumæis. Et primum eos, qui erant in custodiis solvunt, prope ad duo millia popularium, statimque relicta civitate ad Simonem veniunt, de quo paulo post commemorabimus: deinde domum ex Hierosolymis abiere. Evenit autem eorum discessum utrisque pariter inopinatum videri. Nam et populus nescius pœnitudinis, paululum fiducia recreatus est, veluti inimicis levatus: et Zelotarum crevit insolentia, quasi non auxiliis caruissent, sed iis essent liberati, quorum pudore ac reverentia criminibus temperabant. Denique nulla jam erat facinorum mora neque cunctatio: sed festinatis quidem consiliis in rebus singulis utebantur: quæ vero placuissent, ipsa cogitatione citius peragebant. Maxime autem in viros fortes atque insignes cædibus sæviebant: cum invidia nobilitatem absumerent metu virtutum: unamque cautionem putarent, nullum optimatum superesse. Itaque occisus est cum multis aliis Gorion, dignitate simul et genere præstans, et plus posse populum gaudens, plenusque spiritu, libertatis amator, ut nullus alius Judæorum, quem tamen libertas præter alias virtutes perdidit. Sed ne Peraita quidem Niger eorum manus effugit, bellis cum Romanis gestis vir strenuus comprobatus: qui etiam sæpe vociferans, et cicatrices ostendens, per mediam civitatem trahebatur. Ductus vero extra portas, desperata jam salute, ne sepultura careret supplicabat. Illi autem prius interminati, quod humum ei quam desiderabat concessuri non essent, mox etiam mortem intulere. Qui tamen cum occideretur, Romanos eis ultores imprecatus est: famemque præter bellum ac pestilentiam, et ad hæc omnia ipsorum mutuas manus: eaque universa confirmavit apud impios Deus, et quid justissimum esset effecit, ut audaciam suam quam primum experirentur inter se dissidentes. Niger quidem occisus, quem habebant de oppressione sui metu eos levavit. Pars autem plebis nulla

erat, cui non ad interitum excogitabatur occasio. Namque alii, quod jamdudum aliis civibus restitissent, interficebantur: qui vero nihil offenderant, pacis tempore subitas causas excipiebant. Et qui omnino libere eos non adissent, pro contemptoribus: qui vero obsequentes, pro insidiatoribus habebantur: unaque maximorum criminum et mediocrium pœna, mors erat. neque evasit quisquam, nisi aut ignobilitate, aut fortuna perhumilis.

2. Romani autem omnes ad civitatem animos intendebant, hostium dissensionem lucrum sibi esse censentes: et Vespasianum, penes quem summa rei potestas erat, incitabant, divinæ providentiæ dicentes auxilio in semet hostes esse conversos: verumtamen velox esse momentum, et Judæos cito in concordiam redituros, aut intestinis malis defessos, aut redactos in pœnitudinem. Ad quos Vespasianus ait: Plurimum eos quid fieri conveniat ignorare: tanquam in theatro cupientes quantum armis ac manibus possent ostentare potius cum periculo, quam secum quid esset utile reputare. Nam si statim civitatem aggrederentur, ipsos causam hostibus fore concordiæ, ac vires eorum etiam nunc vigentes in se provocaturos. Sin operirentur, paucioribus ac moderatioribus his usuros domestica seditione consumptis. Deum namque melius quam ipsos disponere, qui sine labore Judæos Romanis traderet, nulloque periculo exercitui victoriam condonaret. Proinde manibus propriis intereuntibus inimicis, maximoque malo, hoc est, seditione turbatis, debere se potius periculorum spectatores esse, quam cum hominibus mortem appetentibus atque intestina rabie insanientibus confligere. Si quis autem putaverit victoriæ gloriam sine prælio fieri viliorem, sciat, inquit, armorum incerto exitu commodius esse commode perficere quod intendit. Neque enim manu præclaris esse minus laudabiles, quia paria gesserint moderatione atque prudentia. Simul autem dum hostes imminuerentur, etiam milites ex laboribus assiduis recreatos valentiores ductum iri. Præterea non id esse tempus, ut maturæ occupanda videatur victoriæ claritudo. nec enim armis fabricandis, aut muris, vel auxiliis congregandis Judæos operam dare, atque ideo moras differentibus nocituras: sed bello domestico ac dissensione tumidos, miserabiliora

pati quotidie, quam ipsi eos captivos afficerent intromissi. Proinde sive quis securitatem consideret, sinendos esse, qui semet absumerent, sive facti gloriam clariorem, nequaquam manus intestino morbo laborantibus afferendas: si quidem ratione recta diceretur, non ipsorum, sed discordiæ fuisse victoriam.

3. Hæc Vespasianus: eique dicenti rectores militum consentiebant: moxque apparuit quam utile fuisset ejus consilium. Namque in dies singulos multi ad eum confluebant fugiendo Zelotas. Erat autem fuga difficilis, quod omnes exitus custodibus obsidebantur. Et si quis ibi qualibet ex causa deprehensus fuisset, velut ad Romanos ire cuperet, interficiebatur. qui tamen eis dedisset pecuniam, salvus abibat: et qui non dabat, solus proditor habebatur. Restabat igitur, pecuniosis fugam redimentibus solos pauperes jugulari. Mortui vero per omnes vias coacervabantur innumeri, multique etiam transfugere cupientium, rursus in civitate perire præoptabant. Nam spe sepulturæ in patria mori tolerabilius videbatur. Illi autem ad hoc crudelitatis deviaverant, ut neque intus neque per itinera occisis humum concederent: sed veluti cum patriis legibus etiam naturæ jura disturbare pepigissent, suaque in homines injustitia divinitatem quoque polluere, ita sub sole putrescere mortuos relinquebant. Sepelientibus autem suorum corpora, idem quod transfugis imminebat supplicium mortis: statimque sepultura indigebat, qui hanc alteri præstitisset: et ut breviter dicam, nulla tam bona, quam misericordia, perierat in illis cladibus mentis affectio: hisque irritabantur noxii, quæ miseranda vidissent, a vivis in mortuos, a mortuis in vivos iracundiam transferentes. Modum autem excedente metu, superstitibus mortui adepti requiem beatiores videbantur: et qui erant in custodiis comparatione sui cruciatus, insepultos quoque fortunatissimos demonstrabant. Omne quidem ab illis jus hominum calcabatur, ridebatur etiam divinitas, prophetarumque responsis tanquam vulgaribus fabulis illudebant. Cum vero multa contempsissent de virtute ac vitiis statuta majorum, etiam quæ de patria olim prædicta fuerant, vera esse exitu probavere. Vetus enim quidam sermo ferebatur, tunc demum civitatem captum iri, sancta quoque flammis exurenda esse lege belli,

cum seditio fuisset exorta, fanumque Dei propriæ manus ante violassent. Quibus Zelotæ, nihil de eorum fide dubitantes, ministros se præbuerunt.

CAP. VII.

AT Joannes jamdudum tyrannidem affectans, parem cum similibus honorem habere dedecus existimabat: paulatimque sibi nequiores adjungens, ab eorum affectione separabatur. Semper autem aliorum decretis non obediendo, suaque jubendo imperiosius, quod solus dominari cuperet non latebat, eique sociabantur nonnulli metu, alii gratia (mirus enim erat oratione atque fallacia persuadere quæ vellet) multi vero propterea quod sibi tutum esse ducebant, priorum delictorum causas uni potius asscribi quam omnibus. Ad hæc quia manu strenuus erat, et bonus consilio, satellites non paucos habebat, etsi magna pars eum contrariæ factionis reliquerat. apud quos etiam livor nonnihil valebat, grave putantes, ut paulo ante pari succumberent. Plus autem metus eos, ne sub unius potestate viverent, exagitabat. nec enim facile sperabant eum, si semel obtinuisset, dejici posse: occasionemque in se habiturum timebant, quod in principio restitissent. Proinde quisque bello potius quidvis pati decreverat, quam sponte serviens mancipii loco perire. Hinc igitur seditio dividitur, et Joannes in contraria dissentientibus parte regnabat. Sed inter ipsos quidem munita omnia erant custodibus: nihilque aut parum agebatur, si quando armis prælium lacessebant. in populum vero vel maxime contentionem susceperunt, et quis majorem prædam caperet, utrinque certabant. Cum tamen civitas trium malorum ingentium tempestate laboraret, hoc est belli, dominationis, itemque seditionis, eorum comparatione bellum popularibus mediocrius videbatur. denique relictis sedibus patriis ad alienigenas profugiebant, et Romanorum beneficio salutem, quam inter suos desperaverant, assequebantur.

2. Quartum vero præterea malum commotum est gentis exitio. Haud procul ab Hierosolymis castellum erat validissimum, reponendis opibus ad munimenta belli, tutandisque corporibus ab antiquis regibus ædificatum, quod Massada dicebatur: id occupaverant, qui vocantur sicarii, quod a ra-

pinis amplioribus timore continebantur. Hi cum Romanorum exercitum otiosum esse viderent, apud Hierosolymam vero Judæos dominatione atque discordia secessisse, majora facinora aggrediuntur. Die festo azymorum (qui apud Hebræos ad memoriam salutis, qua ex Ægyptiorum servitio liberati, in terram patriam devenerunt, solenniter celebratur) nocte deceptis, qui sibi erant oppositi, municipium quoddam Engaddi invasere: ubi pugna quidem Judæos ante præventos atque dispersos, quam arma caperent, sive concurrerent, civitate pepulere. eos vero, qui in fuga defecerunt, mulieres videlicet ac pueros, supra septingentos interfecerunt. ædibusque deinde compilatis, fructus quoque jam maturos depopulati in Massada portaverunt, et illi quidem omnes circum castellum vicos, totamque regionem populabantur, non parvo undique perditorum ad eos numero in dies singulos confluente: simul autem concitati sunt etiam per singulos Judææ tractus in latrocinia, qui interim quiescebant. Ac veluti in corpore, si quando principale membrum tumor afficit, omnia pariter ægrotare necesse est: ita propter civitatis tumultum atque discordiam, etiam qui foris erant nequissimi, prædarum invenere licentiam. Singuli vero vicis propriis dilaceratis, deinde in solitudinem recedebant. Congregati autem et catervatim conjurantes, exercitu quidem pauciores, plures vero quam latrocinalis conspiratio, in templa et oppida ferebantur. Et sequebatur quidem, ut in bello fieri solet, ab his eos male affici quos petiissent. verum præveniebatur ultio, cum mox latrones a præda refugerent: nullaque pars erat Judææ, quæ non una cum Hierosolymis præcellentissima civitate interiret.

3. Hæc Vespasiano a transfugis indicabantur. nam licet omnes exitus a seditiosis custodirentur, et cum quis ad eos accessisset interficeretur, tamen erant, qui ad Romanos clam profugerent: ducemque Romanorum et opem ferre civitati, et reservati populi reliquias hortarentur. multos enim quod bene Romanis vellent, periisse, multos adhuc in periculo dicebant esse superstites. Ille autem jam tum miserans eorum calamitates, propius ad eos velut Hierosolymam obsessurus accedit, re autem vera, ut civitatem obsidione liberaret; spe autem ante reliqua subigendi, nullumque impedimentum

extrinsecus obsidioni relinquendi. Cum igitur venisset in Gadara, transamnanæ regionis metropolim validissimam, mensis Martii quarta die civitatem ingreditur. jam enim optimates, ignorantibus seditiosis, legatos ad eum de traditione miserant, tam pacis desiderio quam suis patrimoniis metuentes. multi enim apud Gadara locupletes habitabant, quorum legationem inimici nesciebant, nisi quod Vespasiano appropinquante id cognoverunt. Et civitatem quidem se retinere posse desperabant, quod et intestinis inimicis numero inferiores erant, neque procul abesse videbant a civitate Romanos. si vero fugere decrevissent, sine sanguine id facere, nullaque a noxiis pœna repetita, non honestum sibi putabant. Itaque Dolesum comprehensum (namque is non dignitate solum ac nobilitate civitatis princeps habebatur, sed etiam legationis autor erat) interficiunt: nimiaque iracundia mortuo verberato, extra civitatem dilapsi sunt. Jam vero propius accedente Romano exercitu, Gadarensium populus Vespasiano cum acclamationibus in civitatem recepto, fidei dextras ab eo accepit, equitumque et peditum præsidia contra fugitivorum excursus. muros enim prius quam id Romani peterent, ipsi destruxerant: ut eo sibi fides esset, quod pacem diligerent, si bellum gerere ne volentes quidem posse viderentur.

4. Vespasianus autem misso Placido cum D. equitibus ac tribus millibus peditum adversus eos qui ex Gadaris fugerant, ipse cum cæteris militum copiis Cæsaream regreditur. At fugitivi postquam equites repente a tergo insequentes videre, priusquam in manus venirent, in vicum quendam, cui nomen est Bethenabro, se recepere. ubi reperta non paucorum juvenum multitudine, hisque partim volentibus, partim vi armatis, temere contra Placidum ejusque milites prosiliunt. Illi autem primo quidem impetu paululum recesserunt, ea simul arte, ut eos a muro longius provocarent: deinde loco opportuno circundatos, telis agentes eminus sauciabant. Itaque fugientes quidem ab equitibus præveniebantur Judæi: qui vero manus conservissent, a peditibus trucidabantur, nihil plus audaciæ demonstrantes. condensos enim aggrediendo Romanos, armis non secus ac muro septos, ipsi quidem telis aditum non inveniebant, neque sufficiebant aciem rumpere: illorum autem transfigebantur telis, et immanissimis feris

similes ruebant ultro in ferrum, et sternebantur, alii gladiis ora percussi, alii ab equitibus dissipati.

5. Quoniam cura erat Placido, cursum eorum a vico intercludere, assidueque prætercurrens ea parte, cedentesque reflectens, una etiam libratis sagittarum ictibus utebatur, hisque proximos interficiebat. metu vero longe fugientes avertebat, donec elapsi qui fortiores erant ad murum effugere. Ejus autem custodes quid agerent nesciebant. Nec enim excludi Gadarenses suorum causa patiebantur: et si eos recepissent, una cum his se perituros videbant, quod etiam contigit. Illis enim compulsis ad murum, pene his Romanorum equites irrupere. Portis autem ante præclusis, admoto milite Placidus ad vesperam usque acerrime oppugnato muro pariter ac vico potitus est: ibique tunc vulgus quidem iners occidebatur, fortiores vero fugam petebant. domus vero a militibus diripiebantur, et vicus igni traditus est. Qui vero inde evaserant, tam secum illam regionem ad fugam incitarunt: et extollendo proprias calamitates in majus, totumque Romanorum exercitum adventare dicendo, metu omnes undique commoverunt. plurimo autem numero aucti, in Hierichunta secesserunt. hæc enim etiam tunc eorum spem salutis fovebat, quod esset valida et populosa. Placidus vero equitibus rebusque prospere gestis fretus eos insequebatur: et usque ad Jordanem quidem semper quos occupabat, morti dabat. omnem vero ad flumen coactam multitudinem, fluminis impetu prohibitam, quod auctum imbribus vadum transire non poterant, aperto prælio aggreditur. Itaque necessitas eos ad pugnam compulit, quod fugæ locum non haberent: prætentique ad ripæ longitudinem, tela equitum et incursus excipiebant, a quibus multi perculsi, in fluvium ceciderunt. nam qui manibus eorum cæsi sunt, tredecim millia fuerunt. alii cum vim sustinere non possent, in Jordanem sponte desilierunt. erat autem numerus infinitus. et præterea capta sunt circiter duo millia virorum ac ducenti, cum præda maxima ovium et asinorum, itemque camelorum et boum.

6. Judæis quidem hoc vulnus inflictum quamvis par superioribus, majus tamen seipso visum est: non solum quod eam totam regionem qua fugerant, cæde repleverant, sed etiam quod refertus mortuis Jordanis pervius non erat, et Asphal-

tites quoque lacus repletus erat cadaveribus, quæ per multa flumina devoluta sunt. Placidus autem secunda fortuna usus, in vicos proximos et municipia contendit, captisque Abila, et Juliade, et Besemoth, omnibusque ad lacum Asphaltitem usque, idoneos ex transfugis ubique collocat. deinde milite scaphis imposito, eos qui in lacum refugerant subegit. Et trans fluvium quidem tota regio Romanis cessit, et ubique omnia usque ad Machærunta devicta sunt.

CAP. VIII.

DUM hæc autem aguntur, motus circa Galliam nunciatur, et quod Vindex una cum optimatibus indigenarum a Nerone defecisset: de quibus alibi diligentius scriptum est. Vespasianum vero ad impetum belli quæ nunciata sunt incitarunt, jam tunc futura bella civilia totiusque imperii pericula prospicientem: cum si partes Orientis ante pacasset, minus Italiæ metuendum existimaret. Obstante autem hyeme, per subactos interim vicos atque oppida præsidia collocabat: et decuriones civitatibus apponens, multa etiam eorum quæ vastata fuerant instaurabat. Prius tamen comitatus militum copiis quas Cæsaream adduxerat, in Antipatridem venit, ibique per biduum civitate composita, tertia die vastando, inflammando, omnemque subvertendo circum Thamnam toparchiam, in Lyddam et Jamniam procedebat. Et cum sese utraque tradidisset, constitutis illic habitatoribus idoneis in Ammaunta pervenit: occupatoque ad metropolim earum aditu castra muro circundat. Quintaque in his relicta legione cum cætera manu in Bethlepton toparchiam proficiscitur: eaque et vicina regione itemque circum Idumæam igne consumptis, castella quidem locis opportunis munivit. Captis autem duobus vicis in media Idumæa positis, hoc est Begabri et Caphartophan, plusquam decem millia hominum peremit: prope autem ad mille cepit. exactaque inde cætera multitudine, non parvam militum suorum partem ibi constituit, qui omnia montana loca incursando vastabant. Ipse autem cum reliquo exercitu in Jamniam rediit: unde per Samaritidem ac per Neapolim, quæ dicebatur ab indigenis Mabortha, secundo Junii mensis die in Coream descendit: ibique positis castris, postridie in Hierichunta pervenit: in qua unus ei rectorum

Trajanus, quem e locis trans Jordanem ducebat, militem jungit, cunctis illic devictis.

2. Sed ex Hierichunte quidem multitudo ante Romanorum adventum in adversam Hierosolymis montanam regionem diffugerat: non pauci autem qui remansere perimuntur. Desolatam vero offenderat civitatem, cui in planicie sitæ nudus mons ac sterilis imminet, idemque longissimus. a Septentrionali enim regione usque ad Scythopolitanos agros, a meridiana vero usque ad terram Sodomiticam et Asphaltitis lacus terminos extenditur. totus autem asper est, et quod nihil gignat, non habitatur. Huic objacet citra Jordanem mons alius, incipiens a Juliade ac Septentrionali regione, prolixius autem in meridiem usque ad Bacra, quæ Petram disterminat Arabiæ civitatem. In hoc est etiam Ferreus mons appellatus, ad Moabitidem usque longus. Inter duos autem montes regio quæ Magnus campus vocatur, a Gennabara vico ad lacum Asphaltidem usque patens, habet ducentorum et triginta stadiorum longitudinem, latitudinem vero centum et viginti, mediusque ab Jordane dividitur. Sunt autem illic duo lacus, Asphaltites et Tiberiensis natura contrarii. namque alter salsus ac sterilis est, Tiberiensis vulgo dulcis et fœcundus. æstatisque tempore illa planicies ardore solis incenditur, et vitioso opprimitur aeris tractu; omnibus circum aridis præter Jordanem. unde evenit, ut palmæ quæ in ripis sunt, magis floreant, et fertiliores sint: minus autem quæ longe remotæ sunt.

3. Ad ipsam vero Hiericho largissimus fons est, rigandisque arvis uberrimus, juxta veterem scaturiens civitatem: quam Jesus Nave filius, Hebræorum ductor, primam in Chananæorum terra bello possiderat. Hunc fontem aliquando ferunt non solum terræ atque lignorum fructus, sed etiam fœminarum partum obtundere solitum, cunctaque pariter morbo ac peste corrumpere. Postea vero mansuevisse, contraque saluberrimum ac feracissimum esse factum ab Helisæo propheta: qui Heliæ notus fuerat atque successerat. Receptus enim hospitio ab Hierichuntinis habitatoribus, quod humaniores eos expertus erat, ipsos et omnem illam regionem perpetua gratia remuneratus est: progressusque ad fontem, lagenam fictilem salis plenam in profluentem aquam misit. Juxta

deinde ad cœlum dexteram tendens, fontique immergens blanda libamina ipsum quidem precabatur ut fluenta leniret, ac dulciores aquarum venas aperiret: Deum vero ut fœcundioribus auris flumina temperaret orabat: tamque ubertatem fructuum quam successionem prolis daret indigenis, nec eos genitrix filiorum aqua deficèret, quoad justi manerent. ad has preces ex disciplina manibus quoque multa operatus, fontem immutavit: et qui antea causa erat his orbitatis ac famis, idem victus ac fœcunditatis autor est effectus. Denique rigationis ejus tanta potentia est, ut si attigerit modo terram, sapidior sit, aquis diu perseverantibus. unde eo quæ largius abutuntur, exiguum emolumentum habent, quæ vero parcius, plurimum. Amplius tamen quam cæteri fontes spacium rigat, et septuaginta quidem stadiis longam, viginti autem latam planiciem permeat. optimos autem in ea paradisos ac densissimos educat, palmarumque irriguarum genera, tam sapore quam nominibus varia: quarum pinguissimæ calcibus pressæ, plurimum mellis emittunt, non multum alio melle deterius: quanquam et mellis altrix est illa regio, et opobalsami ferax, qui omnium carissimus est fructus ibi nascentium. itemque cyprum et myrobalanum gignit: ut qui divinum esse illum tractum dixerit, non erraverit, ubi et larga et optima generantur quæ sunt carissima Sed nec in aliis ei fructibus aliqua facile toto orbe regio certaverit: adeo multiplicatum quod satum est reddit. Cujus rei causa mihi videtur esse aquarum vis læta, et aeris calor: cum hic provocet quæ nata fuerint atque diffundit: liquor autem firmis singula radicibus stringat, viresque suggerat æstivo tempore: quo sic perusta est illa regio, ut nihil facile procedat ac pullulet. aqua tamen, si ante solis ortum hauriatur, auræ spiritu refrigescit, naturamque contrariam aeri sumit. hyeme vero contepescit, eaque mersis mitissima efficitur. Tanta est autem cœli temperies, ut quo tempore in alia Judææ regione ningit, lino illic tantum indigenæ vestiantur. Distat autem ab Hierosolymis CL. stadiis, et ab Jordane stadiis LX. totumque habet ab Hierosolymis spatium desertum atque saxosum: ad Jordanem vero et lacum Asphaltiten, licet humilius, æque tamen incultum ac sterile. Sed de Hiericho, quam sit fortunatissima, satis dictum est.

4. Commemoratione autem dignum puto, Asphaltitis quoque naturam exponere lacus. Is enim salsus quidem ac sterilis est: nimia vero levitate, etiam quæ gravissima sunt, in eum jacta fluitant. demergi autem quis in profundum nec de industria facile potest. Denique Vespasianus, qui ejus visendi causa illuc venerat, jussit quosdam natandi inscios, vinctis post terga manibus, in altum projici: et evenit omnibus, tanquam vi spiritus sursum repulsos desuper fluitare. Ad hæc mirabilis est coloris mutatio, quæ ter in singulos dies superficiem vertit, et solis radiis variata resplendet. Multis autem locis vomit nigras bituminis glebas, quæ super undam et habitu et magnitudine tauris sine capitibus assimiles natant. Ad eas autem cum lacus exercitores accesserint, nacti quod aggestum est, ad naves trahunt: et quia lentum est, repletas eas abrumpere nequeunt: sed quasi religata scapha, pendet a cumulo, donec menstruo mulieris atque urina solvatur. Est autem utile non modo ad compagines navium, sed ad corporum etiam curationem multis remediis admiscetur. longitudo lacus est quingentorum et octoginta stadiorum, qui ad Zoara usque Arabiæ tenditur. latitudo autem centum quinquaginta stadiis patet. Huic Sodomitica terra vicina est: olim quidem tam fructibus quam divitiis civitatum fortunata, nunc autem omnis exusta, ut quæ habitatorum impietate fulminibus conflagrasse memoratur. Denique adhuc in ea divini reliquias ignis, et oppidorum quinque videre licet imagines, et renascentes in fructibus cineres: qui colore quidem sunt edulibus similes, carpentium vero manibus in fumum dissolvuntur et cinerem. Terræ quidem Sodomiticæ fabula ejusmodi fidem habet ex facie.

CAP. IX.

AT Vespasianus Hierosolymorum habitatores concludi undique cupiens, apud Hiericho et Adidam castellis erectis, utrobique auxiliarium pariter ac Romanorum præsidia collocat. Mittit autem Gerasam L. Annium equitatus ei parte multisque peditibus attributis. Qui primo aggressu civitate capta, mille juvenum, qui ne fugerent præventi erant, interficit: familias captivas ducit, bona militibus prædari permittit. Incensis deinde domibus, proximos petiit. Erat autem fuga potentium et interitus infirmorum: quodque occupatum fuisset,

flammis dabatur: omnibusque tam montanis locis quam tota planicie bello oppressis, apud Hierosolymam degentes exeundi copiam non habebant: cum transfugere quidem cupientes a Zelotis asservarentur, eos vero, qui etiam tunc a Romanis dissidebant, undique civitate vallata cohiberet exercitus.

2. Vespasiano autem Cæsaream reverso, et cum omnibus copiis in ipsam Hierosolymam proficisci paranti nunciatur Nero peremptus, cum per annos tredecim et octo dies imperasset. De quo referre, quemadmodum dehonestarit imperium, nequissimis hominibus Nymphidio, et Tigillino, et indignissimis libertorum permissa republica: quodque horum captus insidiis, ab omnibus suis senatoribus destitutus, cum quatuor libertis fidelibus in suburbanum fugerit, ibique semet occiderit, et quod multo post tempore, qui eum deposuerant, pœnas dederint: bellumque per Galliam quo pacto desierit: et quod Galba creatus Imperator, Romam redierit ab Hispania: et quemadmodum incusatus a militibus, tanquam humilioris esset animi, in medio foro necatus sit, et Otho declaratus sit Imperator, militesque suos contra Vitellii duxerit exercitum: necnon et Vitellii turbas, et circum capitolium pugnam: et quemadmodum Antonius Primus et Mutianus Vitellium interfecerint, et Germanorum agmina bellumque civile sedaverint: hæc omnia recusavi narrare, confidens quod a multis Græcorum itemque Romanorum ea cuncta copiose perscripta sunt. ordinis autem rerum continuandi gratia, ac ne intercisa pendeat historia, summatim singula designavi. Igitur Vespasianus primo quidem in Hierosolymam expeditionem differebat, expectans quonam vergeret imperium post Neronem. deinde ubi Galbam imperare cognovit, nihil conari decreverat, priusquam ille quoque ad se de bello aliquid perscriberet. Mittit autem ad eum Titum filium suum et salutatum simul, et ut de Judæis mandata acciperet. Ob easdem causas et rex Agrippa navigavit ad Galbam. Sed dum Achaiam, quod hyems erat, longis navibus prætervehuntur, interfici Galbam contigit, septem mensibus post et totidem diebus. Deinde Otho suscepit imperium, ac tres menses rempublicam gubernavit. Agrippa vero nihil mutatione deterritus, Romam pergere statuit. Titus vero divino quodam

impulsu, ex Achaia ad Syriam navigat, et mature inde Cæsaream venit ad patrem. Suspensi autem de omnibus quasi nutante Romano Imperio, Judæorum militiam negligebant. patriæ quoque metuentes, aggredi alienigenas importunum arbitrabantur.

3. Interea tamen bellum aliud in Hierosolyma excitatur. Erat Simon Gioræ filius, patria Gerasenus, ætate juvenis, sed callididate posterior Joanne, a quo jam pridem civitas possidebatur, viribus autem corporis audaciaque præstantior. ob quam ex Acrabatena quoque toparchia, cujus rector erat, pulsus ab Anano pontifice, ad latrones pervenerat, qui Massadam occuparant. Is autem primo quidem ita suspectus erat, ut eum ad inferius castellum cum mulieribus, quas secum adduxerat, transire permitterent, ipsi excelsius incolentes, rursus autem propter necessitudinem morum, fidelis esse videbatur. nam et ductor erat prædatum exeuntibus, et cum ipsis territorium Massadæ populabatur. nec tamen eos ad majora exhortando metuebat. dominandi enim cupidus magnorumque appetens, quia mortem Anani comperit, in montana loca discessit, ac voce præconum servis libertate promissa, itemque liberis præmio, cunctos qui ubique fuerunt nequissimos congregavit.

4. Jamque validis conflatis copiis, montanos vicos diripiebat. Semper autem accedentibus pluribus sociis, audebat etiam in humiliora loca descendere, et civitatibus quoque jam terribilis erat: multosque potentium vis ejus et prospere gesta solicitabant, nec jam servorum tantum sive latronum exercitus erat, sed multorum etiam popularium, tanquam regi parebat obsequium. Excursus autem agebatur in Acrabatenam toparchiam, et in majorem usque Idumæam. Vicum enim cui nomen est Nain, muro amplexus, ad tuitionem sui pro castello habebat. In valle autem quæ appellatur Pharan, multas quidem dilatavit speluncas: multas vero paratas invenit, atque his conditorum prædæ receptaculis utebatur. Quin et direptos illic fructus reponebat, multæque catervæ diversabantur: neque dubitabatur, quod in Hierosolymam copiis et apparatu præluderet.

5. Unde insidias veriti Zelotæ, ac prævenire eum qui con-

tra se cresceret cupientes, plerique cum armis egrediuntur. His autem Simon occurrit, commissoque prælio multos occidit, et reliquos compellit in oppidum. Nondum autem viribus fretus, ab obsidione deterretur. Prius autem Idumæam subjugare conatus est. Itaque cum xx. millibus armatorum ad fines ejus properabat. Idumæorum autem principes mature ex agris vigintiquinque fere millibus pugnacium civium congregatis, pluribus autem qui sua servarent domi relictis, propter sicariorum qui Massadæ versabantur incursus, Simonem in finibus præstolabantur. ubi conflictu habito, ac per totum diem tracto prælio, neque victor, neque victus abscessit. Et ipse quidem in Nain vicum, Idumæi vero domum regressi sunt. Non multo autem post, Simon cum majoribus copiis eorum fines petebat: castrisque in quodam vico cui nomen est Thecue positis, ad custodes Herodii, quod non longe aberat, de sociis suis Eleazarum misit, ut castellum traderent persuasurum: quem quidem sine mora suscepere custodes, causæ nescii cur venisset. mox autem de traditione prolocutum, strictis gladiis persequebantur: donec fugæ locum non reperiens, de muro in subjectam vallem se projecit. et ille quidem hoc modo statim moritur. Idumæis autem vires Simonis formidantibus placuit, priusquam bello congrederentur, explorare hostium copias.

6. Ad hoc autem se ministrum obtulit parato animo Jacobus, unus e rectoribus, cogitans proditionem. Denique profectus ab Oluro (in hoc enim vico tunc Idumæorum collectus erat exercitus) ad Simonem venit: primumque se patriam suam traditurum esse paciscitur, accepta fide quod semper ei carissimus foret. mox etiam de tota Idumæa operam pollicetur. Ob quas res humanissime apud Simonem cœnatus, amplissimisque promissis animatus, ubi ad suos rediit, primo Simonis exercitum multiplici numero mentiebatur esse majorem. deinde rectoribus etiam paulatimque multitudine universa perterritis, ut Simonem reciperent, suadebat, eique sine pugna rerum omnium permitterent principatum. simul autem hoc agens, et Simonem ipsum per nuncios evocabat, disjecturum se pollicitus Idumæos, quod et præstitit. Nam cum jam appropinquaret exercitus, equum primus inscendit, et cum

sociis corruptionis effugit. pavor autem occupat universam multitudinem, ac priusquam ad manus venirent, domum quisque suam soluti ordine recesserunt.

7. Simon vero præter opinionem sine sanguine Idumæam introivit: primumque aggressus ex improviso Chebron municipium capit, in quo maxima præda potitus est, multosque fructus diripuit. Chebron autem indigenæ ferunt non ejus terræ modo civitatibus, verumetiam Ægypti Memphi antiquiorem. denique duo millia et trecenti ejus connumerantur anni. hoc autem narrant Abraham quoque parenti Judæorum fuisse domicilium, posteaquam Mesopotamiæ sedes reliquit: ejusque posteros hinc ad Ægyptum esse profectos: quorum etiam nunc monumenta extant in eadem civitate, peroptimo marmore liberaliter fabricata. Cernitur autem sexto ab oppido stadio arbor maxima terebinthus: eamque memorant ab initio mundi creati nunc usque durare. Hinc totam Simon pervasit Idumæam, non modo vicos ejus et civitates depopulando, sed excidendo etiam territoria. nam præter armatos XL. cum millia sequebantur, ut his ne victui quidem necessaria satis essent. Ad has autem necessitates accedebat ejus crudelitas et insuper iracundia, quo magis vastari contigit Idumæam. Et quemadmodum post locustas sylva cerni solet frondibus spoliata, sic etiam qua Simonis transisset exercitus, a tergo solitudinem relinquebat: et alia quidem comburendo, alia diruendo, et quicquid in civitate vel in agris natum esset conterendo calcibus, aut depascendo delebant: perque terram cultam iter agendo, faciebant eam sterili duriorem, prorsus ut ne signum quidem vastatis relinqueretur, quod aliquando fuissent.

8. Hæc omnia rursus Zelotas incitaverunt: et aperto quidem bello confligere pertimuere, insidiis vero per itinera collocatis, uxorem Simonis rapiunt, eorumque præterea quos habebat in obsequio plurimos. deinde tanquam Simonem ipsum cepissent, in civitatem exultantes redeunt. continuo namque sperabant, armis eum depositis, pro uxore sibi supplicaturum. Illum autem non misericordia, sed ira conjugis raptæ pervaserat. cumque ad muros Hierosolymorum venisset, ut fera saucia quæ percussores prendere nequisset, ita in quos reperisset, effundebat insaniam. denique olerum sar-

mentorumque causa progressos e porta, imberbes pariter ac seniores correptos verberabat ad necem: ut animi indignatione id solum abesse videretur, quod non etiam vesceretur corporibus mortuorum. multos autem abscissis manibus dimittebat in civitatem, una perterrefaciens inimicos, et populum revocare cupiens a nocentibus. Hisque mandabat ut dicerent, jurare Simonem per Deum qui cuncta regeret, quod nisi cito sibi redderent conjugem suam, muro perrupto omnibus qui in civitate essent similiter uteretur, neque cuiquam ætati parceret, aut ab innocentibus discerneret noxios, donec his ejus mandatis, non modo populus, sed etiam Zelotæ metu perculsi, remisissent ei mulierem. atque ita delinitus, paulisper ab assidua cæde requievit.

9. Non solum autem per Judæam erat seditio bellumque civile, verumetiam per Italiam. In medio namque Romanorum foro Galba perempto, creatus Otho Imperator cum Vitellio imperium affectante pugnabat: quem Germanicæ tunc legiones elegerant. Habito autem apud Bebriacum Galliæ Cisalpinæ prælio cum Valente et Cecinna Vitellii ducibus, primo die Otho superavit, altero Vitelliani: multisque trucidatis, et adversæ partis audita victoria, Otho apud Brixellum semet occidit, postquam biduum tresque menses imperium tenuit. Accesserunt autem Vitellii ducibus Othonis milites, et ipse jam Vitellius Romam cum exercitu veniebat: dum interea Vespasianus quinto die Junii mensis Cæsarea profectus, eas quas nondum subegerat Judææ partes petivit: et in montana regione, quo primum ascendit, toparchias duas Gophniticam et Acrabatenam subegit: deinde post has Bethel et Ephrem municipia: ibique præsidiis collocatis, usque Hierosolymam equitabat. multos vero tunc deprehensos necabat, multosque capiebat. Ducum autem unus Cerealis cum equitum parte ac peditum, superiorem quæ dicitur vastabat Idumæam, et Caphetram quidem castellum ex itinere captum incendit, alterum vero quod Capharin dicitur, admoto milite oppugnabat, muro satis valido cinctum. diutius autem ibi se moraturum speranti, oppidani subito portas aperuere, et supplices ei se tradidere. Quibus subjugatis, Cerealis in Chebron alteram civitatem antiquissimam tendit, sitam (ut dixi) in montanis locis, haud procul ab Hierosolymis. Vi autem

irrumpens in eam, reliquam multitudinem, quam ibi offendit, cum puberibus interemit: oppidum vero ipsum exurit. Omnibusque jam captis, præter castella Herodium et Massadam et Machærunta, quæ a latronibus tenebantur, sola jam Hierosolyma Romanis ante oculos erat, quæ expugnanda restabat.

10. Simon autem ubi uxorem suam a Zelotis recepit, ad reliquias Idumææ tendit persequendas: et undique circumacta natione, Hierosolymam compulit plerosque fugere, cum ipse quoque ad eam sequeretur. Deinde muro ejus obsesso, si quem operariorum ex agris adeuntem multitudinem cepisset, interficiebat. Eratque populo foris Simon Romanis terribilior: intus Zelotæ utrisque sæviores: quos etiam Galilæi novis inventis et audacia factionum corrumpebant. Nam et Joannem ad potentiam ipsi provexerant: et Joannes eis pro potentia quam sibi comparaverat, vicem referens, omnia quæ desiderarent, ut facerent permittebat. Insatiabilis autem rapinarum cupiditas, domorumque locupletum perscrutatio. Cædes autem virorum et fœminarum injuriæ pro ludo habebantur, prædamque cum sanguine devorantes sine aliquo metu, post satietatem muliebri libidine calescebant: comptique crines, ac fœminarum veste induti, lotique unguentis, et ut forma placeret, oculos illiti, non solum ornatum, sed impudentiam quoque mulierum imitabantur: et obscœnitate nimia nefarios coitus exigentes, ut in lupanari versabantur, civitatemque totam impuris facinoribus profanabant. Effœminantes autem vultum, dextras ad cædem promptas habebant: delicatoque incessu enervati, subita incursione bellatores fiebant: et de paludamentis versicoloribus eductis gladiis, casu obvios transverberabant. Eos autem qui Joannem fugissent, excipiebat sævior in cædibus Simon: quique intestinum evasisset tyrannum, ab eo qui prope erat occidebatur. Omnis autem fugæ via transire cupientibus ad Romanos, abscissa erat.

11. Inter Joannis autem copias quantum erat Idumæorum dissidebant: separatique ab aliis, adversum tyrannum tam livore potentiæ quam crudelitatis ejus odio armantur. deinde pugna congressi, multos Zelotarum perimunt, cæterosque in aulam regiam compellunt, quam Grapte ædificaverat. hæc

autem fuerat cognata Izatæ regis Adiabenorum. Una vero irrupere Idumæi, atque inde Zelotis in fanum pulsis, Joannis pecunias prædabantur. in aula enim supradicta et ipse degebat, et tyrannidis spolia deposuerat. Inter hæc autem Zelotarum qui per civitatem dispersi erant, ad illos qui in templum fugerant aggregati sunt: eosque Joannes adversus populum et Idumæos educere cogitabat. Istis autem non tam impetus eorum metuendus erat, cum pugna plus possent, quam confidentia, ne de templo nocte subreperent, seque pariter occiderent, atque oppidum concremarent. Itaque collecti cum pontificibus deliberabant, quonam pacto impetum præcaverent. Sed profecto Deus sententias eorum in deterius vertit, et interitu acerbius excogitabant salutis remedium. nam ut Joannem dejicerent, Simonem recipere statuerunt, et cum precibus alterum sibi tyrannum imponere. Itaque decreto obtemperatur, missoque Matthia pontifice, rogant Simonem, ut ad se introiret, quem sæpe timuerant. cum his autem precatores erant, etiam qui Zelotas Hierosolymis fugerant, domus quisque suæ desiderio et fortunarum. Ille autem nimis superbe se dominum fore pollicitus, veluti civitatem liberaturus ingreditur, cum salutis eum latorem ac defensorem sui populi clamor designaret. ubi vero cum suis copiis introiit, mox de propria potentia deliberabat: nec minus eos a quibus rogatus erat, quam eos contra quos fuerat advocatus, inimicos putabat.

12. Joannes autem cum multitudine Zelotarum templo exire prohibitus, amissis etiam, quæ in civitate habebat (nam statim res eorum Simon cum sociis diripuerat) salutem jam desperabat. Templum tamen adjuvante populo Simon aggreditur. Illi autem in porticibus, perque propugnacula stantes impetum propulsabant: multique ex Simonis parte oppetebant, multi saucii referebantur, quoniam Zelotæ ad dexteram superiores erant, eoque ictus impenetrabiles habebant. Et quamvis loco plus possent, turres tamen quatuor maximas fabricaverant, ut ex alto videlicet missilia torquerent, unam ad Orientalem angulum, ad Septentrionalem alteram, super xystum tertiam, in angulo alio contra civitatem inferiorem. Quarta vero turris supra verticem Pastophoriorum condita erat: ubi moris est unum de sacerdotibus astantem post Me-

ridiem, quod septimus quisque dies inciperet, tuba significare: rursusque vesperi, quod desineret, nunc ferias populo, nunc ut opus faciat, denunciantem. Per turres autem disposuerunt balistas saxorumque tormenta, et sagittarios, et fundarum scientes. Itaque tunc Simon pigrius ad impetus movebatur, cum suorum plerique mollescerent: amplioribus tamen copiis fretus, propius accedebat. machinarum enim missilia delata longius, multos pugnantium perimebant.

CAP. X.

PER idem tempus Romanos quoque sæviora mala circumveniunt, aderat enim ex Germania Vitellius cum exercitu, aliam præterea ingentem multitudinem secum trahens. Et cum eum destinata militi spacia non caperent, totam urbem pro castris habebat, omnemque domum replevit armatis. illi autem conspectis Romanorum divitiis oculis insuetis, et auri argentique stupore perfusi, vix cupidinem continebant, adeo ut in rapinas se converterent, et eos qui obstare conarentur occiderent. Et in Italia quidem ita res erant.

2. Vespasianus autem postquam Hierosolymis proxima depopulatus, Cæsaream revertebatur, audiit Romanorum tumultus, et Vitellium principem. Hoc autem, licet ipse imperium pati, sicut bene imperare nosset, ad indignationem perductus est: dominumque dedignatur eum, qui veluti desertum invasisset imperium. Dolore autem saucius cruciatum ferre non poterat, neque aliis vacare bellis, cum patria vastaretur. Verumtamen quantum ira impellebatur ad ulciscendum, tantum longinquitatis cogitatio reprimebat: multa enim fortunam posse nova facere, priusquam ad Italiam, præsertim hyemis tempore, ipse transiret: plusque jam crescentem iracundiam cohibebat.

3. Rectores autem cum militibus convenientes, aperte jam de mutatione tractabant: et cum indignatione vociferantes, incusabant Romæ constitutos milites, et in deliciis agentes, qui ne famam quidem belli sustineant, quibus libuerit decernere principatum, et spe quæstus imperatores creare. Se autem laboribus tot exactis sub galeis senescentes, aliis condonare potestatem, cum apud se digniorem habeant imperio. cui si hanc amiserint, quam justiorem, vel quando referrent

erga se benevolentiæ gratiam? Tanto autem Vespasianum quam Vitellium justius esse principem fieri, quanto illis, qui eum declarassent ipsi præstarent. non enim se minora pertulisse bella, quam qui ex Germania venissent: neque illis, qui tyrannum inde deducerent, in armis deteriores esse. Nullum autem in creando Vespasiano fore certamen. non enim senatum populumve Romanum, Vitellii libidines pro Vespasiani pudicitia perpessuros: nec pro bono Imperatore crudelissimum tyrannum, aut filium pro patre optaturos principem. Maximum enim pacis tutamen esse, veram in Imperatore præstantiam. Ergo sive peritiæ senectutis debeatur imperium, habere se Vespasianum, sive adolescentiæ viribus, Titum. ex amborum enim ætate quod sit commodum decerpturos. Non solum autem se ministraturos declarati imperii vires, qui tres legiones, regumque habeant auxilia: sed etiam totum Orientem partemque Europæ extra Vitellii timorem constitutam: atque insuper qui essent in Italia propugnatores Vespasiani, fratrem atque alium filium: quorum alteri multos dignitate præditos juvenes sociatum iri sperabant, alteri vero etiam urbis esset commissa præfectura: quæ pars ad imperii principia non parum valeret. Postremo si ipsi cessarent, senatum fortasse declaraturum eum principem, quem conservatores milites dehonestarent.

4. Hæc primo per cuneos milites loquebantur. deinde se adhortari invicem, Vespasianum Imperatorem appellant: eumque ut in periculo constitutum imperium conservaret, orabant. Illi autem olim quidem rerum omnium cura fuit, nequaquam vero imperare volebat, dignum quidem se factis existimans, privatæ autem vitæ securitatem, clarioris fortunæ periculis anteponens. Recusanti autem rectores magis instabant: et circumfusi milites cum gladiis mortem ei minitabantur, nisi vivere vellet, ut dignus esset. diu tamen reluctatus, quod renuebat imperium, postremo cum his, qui se designaverant, minime dissuadere posset, accepit.

5. Mutiano autem cæterisque rectoribus, qui eum ad imperium invitaverant, et exercitu alio vociferante, ut se in hostes omnes duceret, prius res Alexandrinas procurandas putavit: sciens Ægyptum plurimam esse partem imperii, propter frumentariam functionem: eaque si potitus esset, vi quoque, si

perstaret, Vitellium dejiciendum sperabat. nec enim perpessurum esse populum fame oppressum. Simul etiam duas legiones, quæ apud Alexandriam degerent, sibi cupiebat adjungere. Cogitabat etiam propugnaculo sibi fore illam regionem, adversus incerta fortunæ. Nam et terra difficilis accessu, marique impetuosa est: et ab Occidente quidem aridam Libyam habet objectam, a meridie vero limitem, qui Syenem ab Æthiopia dirimit, navibusque invias Nili fluminis cataractas, itemque ob Oriente mare rubrum, ad Copton civitatem usque diffusum. Septentrionale vero munimentum habet terram usque ad Syriam, et quod dicitur Ægyptium pelagus, totum portubus carens. Hoc quidem modo Ægyptus ex omni parte tuta est. Inter Pelusium vero et Syenem, per duo millia stadiorum porrigitur. Ex Plinthine autem ad Pelusium, navigatio est stadiorum trium millium et sexcentorum. Nilus autem ad Elephantinem oppidum usque navibus ascenditur. namque ulterius progredi, ut supra diximus, cataractæ non sinunt. Portus autem Alexandrinus etiam in pace navibus aditu difficilis est. nam et ostium perangustum habet, saxisque latentibus a directo cursu deflectitur: et læva quidem pars manu factis brachiis cingitur: a dextera vero Pharus objecta insula turrim maximam sustinet, ad CCC. usque stadia navigantibus igne lucentem, ut quam longissime difficultatem applicandarum navium præcaveant. Circum hanc autem insulam opere instructo ingentes muri sunt: quibus afflictum pelagus, et adversis obicibus fractum, asperiorem facit meatum, eoque periculosum per angustiam aditum. Intus tamen portus ipse tutissimus est, et XXX. stadiis magnus. in quem tam quæ desunt illi terræ ad beatitudinem devehuntur, quam quæ superant ex domesticis et indigenis, in totum orbem divisa exportantur.

6. Itaque non sine ratione, Vespasianus Alexandrinarum rerum erat cupidus, ad totius imperii firmamentum. Proinde statim ad Tiberium Alexandrum literas dedit, qui Ægyptum et Alexandriam regebat, indicans militum alacritatem: quodque ipse (quod necesse fuit) suscepto munere principatus, operam atque adjumentum ejus assumeret. Alexander autem, simul ut Vespasiani legit epistolam, prompto animo, et legiones ejus sacramento rogavit et populum: utrique autem

libentissime paruere, virtutem viri ex proxima administratione scientes. Et ille quidem permissa sibi potestate, omnia quæ imperii usus exigeret, adventui quoque principis necessaria jam parabat. Opinione vero citius declaratum in Oriente Vespasianum Imperatorem, ubique fama nunciavit. Et universæ quidem civitates festos dies habebant, nunciique lætitiam pro eo simul et sacrificia celebrabant. legiones vero apud Mœsiam Pannoniamque degentes, quæ propter Vitellii audaciam paulo ante fuerant concitatæ, jusjurandum Vespasiano majore gaudio præbuerunt. Vespasianus autem Cæsaream reversus, item Berytum venerat, ubi multæ quidem e Syria, multæque ab aliis provinciis legationes aderant obviam, coronas ei et gratulatoria decreta a singulis civitatibus offerentes. Affuit autem rector etiam provinciæ Mutianus, populorum alacritatem, jurataque per ipsum principem sacramenta renuncians.

7. Ubique autem Vespasiani votis obsecundante fortuna, rebusque ad eum plurima ex parte inclinatis, cogitare cœpit, quod non sine Dei providentia sumpsisset imperium: sed justa quædam fati ratio ad ejus potestatem circumduxisset rerum omnium principatum. Recordatus autem signa, et alia (multa enim sibi contigerant imperium præmonstrantia) et Josephi dicta, quibus eum Nerone vivo ausus fuerat appellare imperatorem, admirabatur virum quem adhuc habebat in vinculis: advocatoque Mutiano cum amicis et rectoribus aliis, primum quam strenuus fuisset Josephus, quantumque Jotapatenis expugnandis propter eum laborasset exponit. Deinde vaticinationes ejus, quas ipse quidem timoris causa suspicaretur esse figmenta, tempus autem divinas fuisse, et rerum exitus probavisset. Tumque inhonestum esse ait, ut qui sibi augurasset imperium, vocisque Dei minister ac nuncius extitisset, adhuc captivi loco haberetur, fortunamque sustineret adversam: vocatumque ad se Josephum solvi jubet. Hoc autem facto, alii quidem rectores ex ea gratia quam alienigenæ retulisset, præclara etiam de se speranda esse arbitrabantur. Titus vero, qui cum patre aderat: justum est, inquit, pater, una cum ferro etiam probro Josephum solvi. erit enim, tanquam nec initio vinctus sit, si non dissolverimus, sed inciderimus catenas. namque id agi solet in

his qui non recte fuerint vincti. Eadem Vespasiano placebant. et quidam interveniens securi catenas abrupit. Josephus quidem pro his, quæ prædixerat, præmio famæ donatus, et de futuris jam dignus cui credendum esset habebatur.

CAP. XI.

VESPASIANUS autem responso legationibus reddito, justeque pro meritis administrationibus ordinatis, Antiochiam venit. Et quonam primum tenderet cogitans, Alexandrino itinere præstabilius esse duxit, quæ Romæ agerentur curare. Alexandriam enim stabilem esse, Romanas autem res a Vitellio perturbari. Mittit igitur in Italiam Mutianum cum multis equitum peditumque copiis. qui tamen propter hyemis asperitatem veritus navigare, per Cappadocas et Phrygas ducit exercitum.

2. Inter hæc autem Antonius Primus adducta legione tertia ex his, quæ apud Mœsiam morabantur (illam enim regebat provinciam) bellum gerere cum Vitellio properabat. Vitellius autem cum magna manu Cæcinnam obviam ei mittit. Is autem Roma profectus, quamprimum circa Cremonam Galliæ Antonium consequitur, quæ confinis Italiæ civitas est: ibique conspecta hostium ordinatione ac multitudine, prælio quidem congredi non audebat. discessum autem periculosum reputans, de proditione deliberabat. Convocatis autem centurionibus et tribunis sibi subditis, ut transirent ad Antonium suadebat: Vitellii quidem rebus detrahens, Vespasiani autem vires extollens: et alterum nomen imperii tantum, alterum virtutem habere commemorans: ipsis quoque melius esse, si id sponte faciant, quod necesse est: cumque se multitudine superatum iri sciant, voluntate periculum prævenire. Nam Vespasianum quidem idoneum esse etiam sine ipsis ad reliqua vindicanda, Vitellium vero ne cum ipsis quidem præsentia posse servare.

3. Multa locutus in hunc modum, quod voluit persuasit: et cum milite transfugit ad Antonium. Eadem vero nocte milites pœnitudo simul ac metus ejus, si vicisset, a quo missi fuerant, occupavit, eductisque gladiis, Cæcinnam obtruncare voluerunt. fecissentque nisi his advoluti tribuni supplicassent. quamobrem cæde quidem se abstinuerunt, vinctum

autem quasi proditorem Vitellio transmittendum habebant. His auditis Primus Antonius continuo suos movet, eosque cum armis in defectores ducit. illi autem instructi ad prælium, paulisper quidem restiterunt, mox autem loco pulsi, Cremonam fugerunt. Primus autem comitatus equitibus cursus eorum prævertit: et ante civitatem circumclusam pleramque multitudinem peremit. agressus autem reliquos, oppidum militibus prædari permisit. in quo multi quidem hospites mercatores, multi vero indigenæ periere, totusque Vitellii exercitus, virorum xxx. millia et ducenti. quin et Antonius eorum quos de Mœsia adduxerat quatuor millia et quingentos amittit. solutum autem vinculis Cæcinnam, rerum gestarum nuncium ad Vespasianum mittit. qui ad eum intromissus et collaudatus est, et proditoris dedecus insperatis protexit honoribus.

4. Romæ autem Sabinus ubi Antonium appropinquare cognovit, fiducia recreatus est: collectisque vigilum cohortibus, nocte occupat Capitolium. luce vero facta multi nobilium sociati sunt ei, et Domitianus fratris filius, pars ingens obtinendæ victoriæ. Sed Vitellius de Primo quidem minime curabat. his autem iratus, qui cum Sabino defecerant, et nobilium sanguinem pro ingenita crudelitate sitiens, immittit Capitolio quam secum adduxerat militum manum. ubi multa ab his itemque ab illis, qui templum tenebant pugnantibus, audacter admissa sunt: postremo autem Germani, quod multitudine superabant, collem obtinuerunt. Et Domitianus quidem cum multis Romanorum viris insignibus, divina quadam ratione salvus evasit: reliqua vero multitudo tota laniatur. Et Sabinus quidem ad Vitellium ductus occiditur: milites autem direptis donariis templum incendunt. Tumque postero die cum exercitu venit Antonius, eumque Vitellii milites excipiunt: et trifario commisso intra urbem prælio, omnes interiere. Procedit autem ebrius de palatio Vitellius, et ut assolet in extremis longiore luxu prodigæ mensæ refertus. tractus autem per populum, varioque contumeliarum genere dehonestatus, in media urbe jugulatur, octo menses ac dies quinque potitus imperio: quem si vivere diutius contigisset, ut opinor, ejus luxuriæ minime sufficere potuisset imperium. aliorum vero mortuorum supra L. millia numerata sunt. Hæc

quidem gesta sunt die tertio mensis Octob. Postero autem die Mutianus cum exercitu Romam ingreditur, et Antonii militibus a cæde repressis (adhuc enim hospitia perscrutando, et Vitellii milites, et ex populo plurimos, qui cum illo senserant, occidebant, examinationis diligentiam iracundia prævenientes) Domitianum productum populo rectorem insinuat, usque ad patris adventum. populus autem jam timore liberatus imperatorem prædicat Vespasianum: simulque et illum confirmatum, et Vitellium esse dejectum festa lætitia celebrabat.

5. Cum autem Vespasianus Alexandriam venisset, gesta ei Romæ nunciata sunt, et legati ei ex toto orbe congratulantes affuerunt: cumque maxima post Romam civitas esset, angustior multitudini videbatur. Firmato autem jam totius orbis Imperio, rebusque populi Romani præter spem conservatis, Vespasianus in Judææ reliquias intendit animum. Et ipse quidem exacta hyeme, Romam proficisci parabat, resque apud Alexandriam mature componere proponebat. filium vero Titum cum selectis copiis ad excidendam Hierosolymam mittit. Qui terreno itinere Nicopolim usque progressus, ab Alexandria civitate xx. stadiorum intervallo distantem, inde militem longis navibus imponit: Niloque flumine post Mendesium tractum, Thmuin usque vehitur. hinc autem egressus in terram apud Tanin civitatem divertit. unde secunda ei mansio fuit civitas Heraclea, et Pelusium tertia. Hic autem milite per biduum recreato, tertio die Pelusii fines transiit: unamque mansionem profectus per solitudines, ad Casii Jovis templum castra posuit. posteroque die apud Ostracinen, quæ mansio aquæ inops est, ob quam causam advectitia utuntur indigenæ. Hinc apud Rhinocoluram requiescit: et inde progressus in quartam mansionem, Raphiam venit, quæ prima occurrit Syriæ civitas. Gaza vero quintæ mansionis castra suscepit: et postea in Ascalonem, atque hinc Jamniam, deinde Joppen, et ex Joppe Cæsaream pervenit: decreto apud se, alias militum copias congregare.

FLAVII JOSEPHI

DE BELLO JUDAICO

LIBER QUINTUS.

CAP. I.

TITUS quidem ad eum modum quem prædiximus, emensa ultra Ægyptum ad Syriam usque solitudine, Cæsaream venerat. ibi enim exercitum decreverat ordinare. Illo autem adhuc apud Alexandriam una cum patre imperium, quod nuper ei Deus permiserat, disponente, contigit etiam seditionem, quæ apud Hierosolymam erat, auctam trifariam dividi, et aliam partem in aliam verti, quod ut in malis optimum quis dixerit, factumque justitiæ. nam Zelotarum quidem in populum dominatio, quæ autor erat excidii civitatis, unde cœperit, et per quos creverit, diligenter superius declaratum est. hanc autem non erraverit quisquam, dicens seditionem in seditione esse factam. ac veluti rabida fera, externorum penuria, in sua viscera sævire solet.

2. Sic Eleazarus Simonis filius, qui et ab initio Zelotas in templum a populo separaverat, velut indignari simulans ob ea, quæ in dies singulos Joannes auderet, cum ne ipse quidem a cædibus quiesceret, re autem vera sese posteriori tyranno subjectum esse minime ferens, summæ rei desiderio, propriæque potentiæ cupiditate, ab aliis defecit: ascitis etiam Juda Chelciæ filio, et Ezronis Simone potentissimis: præter quos erat etiam Ezechias Chobari filius, non ignobilis. Horum singulos Zelotæ non exigui sequebantur: occupatoque interiore templi aditu, super ejus portas in sacris foribus arma ponunt. et abundare quidem se suis necessariis confidebant. sacrarum enim rerum copia suppetebat, nihil impium existimantibus: paucitati vero suorum timentes, plerique in locis suis otiosi manebant. Joannes autem quanto superior

erat virorum multitudine, tanto loco superabatur: hostesque habens a vertice, neque sine metu conabatur incursus, et præ iracundia cessare non poterat. Plus autem mali perferens, quam Eleazari partem afficiens, tamen non remittebat. Crebri enim fiebant impetus, et missilium jactus, totumque polluebatur cædibus templum.

3. Filius autem Gioræ Simon, quem rebus desperatis invitatu, ultro sibi tyrannum spe auxilii populus introduxerat, et superiorem civitatem retinens, et inferioris plurimam partem, animosius jam Joannem ejusque socios adoriebatur, quasi desuper impugnarentur. subjectus autem illorum manibus erat, sicut et illi superiorum. Et Joannem eveniebat duplex prælium perferentem, lædi pariter ac lædere: quantoque vincebatur, eo quod Eleazaro esset humilior, tanto plus lædebat, Simone celsior constitutus: cum inferiores aggressus etiam sola manu sine labore prohiberet: desuper vero ex fano jaculantes, machinis deterreret. Quippe balistis et non paucis lanceis utebatur, saxorumque tormentis: quibus non solum bellantes ulciscebatur, sed multos etiam sacra celebrantium perimebat. Quanquam enim ad omne impietatis genus rabidi ferebantur, tamen eos, qui sacrificare cuperent recipiebant, cum suspicione et custodibus indigenas perscrutando. Hospites enim etiam, qui exorassent eorum crudelitatem, post exituri subcisiva seditionis opera consumebantur. Missilia namque machinarum vi ad aram usque templumque pervenientia, in sacerdotes sacra celebrantes cadebant: ac multi, qui properantes ab ultimis finibus terræ ad sanctissimum locum venissent, ante ipsas hostias procubuerunt: aramque universis Græcis et Barbaris adorandam, suo sangnine imbuere. Indigenis autem mortuis alienigenæ, ac sacerdotibus profani miscebantur: perque atria divina, stagnum fecerat diversorum cadaverum sanguis. Quid tantum passa es, o miserrima civitas, a Romanis, qui tua intestina scelera purgaturi flammis introiere? Jam enim Dei locus non eras, neque manere poteras, domesticorum funerum facta sepulchrum, et quæ fanum civili bello tumulum constitueras: poteris autem denuo fieri, poteris, si unquam vastatorem tui Deum placaveris. Sed enim reprimenda sunt, quæ dolent, lege scribendi: quando non domestici luctus, sed exponenda-

rum rerum hoc tempus est. Prosequar autem seditionis facinora cætera.

4. Ergo divisis trifariam insidiatoribus Eleazarus quidem ejusque socii, qui sacras primitias conservabant, in Joannem ebrii ferebantur. Qui vero huic parerent, plebem diripientes in Simonem rebellabant, cum ipsi quoque Simoni contra diversæ partis seditiosos adjumento esset civitas. Si quando igitur ex utraque parte appetebatur Joannes, obvertebat socios suos: et de civitate quidem subeuntes, missis ex porticibus telis, de templo vero jaculantes, machinis ulciscebatur. Quoties autem desuper instantium molestia caruisset (frequenter enim ebrietate et lassitudine cessabant) liberius in Simonem ejusque socios cum pluribus irruebat. Semper autem quantum in civitate pepulisset in fugam versos, ædes frumenti plenas omniumque utensilium incendebat: idemque hoc illo regrediente, Simon insecutus agebat: veluti consulto pro Romanis omnia corrumperent, quæ ad obsidionem civitatis erant præparata, suarumque virium nervos abscinderent. Denique contigit una exuri omnia circum templum, et inter proprias acies solitudinem atque aream pugnæ fieri civitatem: concremari autem paulo minus omne frumentum, quod non paucis annis sufficere potuisset obsessis: denique fame capti sunt, qua minime quivissent, nisi eam sibimet comparavissent.

5. Undique autem insidiatoribus et confinibus oppugnantibus civitatem medius populus velut aliquod magnum corpus lacerabatur. Senes vero ac mulierculæ intestinis malis attonitæ, pro Romanis vota faciebant: externumque bellum, quo domesticis malis liberarentur, expetebant. Gravis autem metus ac terror fœdissimus occupaverat: et neque consilii capiendi tempus erat, ut voluntatem mutarent, neque pactionis aut fugæ spes cupientibus. Etenim custodiebantur omnia: dissidentesque latronum principes, quoscunque Romanos pacatos esse, vel transfugere ad eos velle sentirent, quasi communes hostes interficiebant: solumque in occidendis vita dignis concordes erant. Et pugnantium quidem nocte dieque clamor perpetuus erat: sed metu acerbiores erant lugentium questus. Et assiduas quidem lamentationis causas calamitates præbebant: timor autem includebat ulu-

latus: atque obmutescente dolore præ formidine, tacito gemitu cruciabantur: neque jam, aut reverentia vivis apud domesticos erat, neque mortuis cura sepulturæ adhibebatur. Quorum amborum hæc causa erat, quod de se quisque desperabat. In omni enim re animos remiserant, qui cum seditiosis non erant, quasi continuo modis omnibus morituri. At vero seditiosi congesta in tumulum cadavera conculcantes dimicabant: et ex mortuis haurientes audaciam, quos sub pedibus cernerent, immanius sæviebant: semperque aliquid in se perniciosum excogitantes, et quod visum fuisset sine miseratione facientes, nullam cædis aut crudelitatis viam prætermisere: adeo ut etiam sacris materiis ad bellica conficienda instrumenta Joannes abuteretur. Nam cum olim fulcire templum populo itemque pontificibus placuisset, idque xx. cubitis altius ædificare, rex quidem Agrippa ex monte Libano aptas ei materias maximis sumptibus et labore devexit: hoc est, ligna et magnitudine simul et directa proceritate spectabilia. Interventu autem belli opere interrupto, Joannes his sectis, quod sufficere longitudinem reperit, turres ædificavit: et adversus eos constituit, qui desuper a templo pugnarent, post muri ambitum contra exhedram Occidentalem admotas, qua solum poterant, quod aliæ partes gradibus ex longinquo fuerunt occupatæ.

6. Et ille quidem fabricatis ex impietate machinis subactum iri speravit hostes. Deus vero laborem ejus inutilem demonstravit, et priusquam in his quicquam poneret Romanos adduxit. Etenim Titus, postquam partem ad se collegit exercitus, aliis vero ut ad Hierosolymam occurrentes scripsit, Cæsaream profectus est. Erant autem tres legiones, quæ pridem sub ejus parte Judæam vastaverant, et duodecima, quæ olim cum Cestio male pugnaverat, quæque licet per id fortitudine esset insignis, tunc tamen eorum etiam memoria quæ pertulerat, alacrius ad vindictam properabat. Harum quidem quintam legionem jussit sibi per Ammaunta occurrere, decimam vero ascendere per Hierichunta. Ipse quidem cum cæteris egressus est, quas regum quoque auxilia plura quam dudum, multique Syri auxiliares comitabantur. Suppletum est autem quatuor legionum quantum Vespasianus selectum cum Mutiano miserat in Italiam, ex his qui cum

Tito accesserant. duo namque millia de Alexandrino exercitu lecta, tria millia vero ab Euphrate eum sequebantur, et amicorum spectatissimus benevolentia simulque prudentia, Tiberius Alexander, qui antea quidem Ægyptum administraverat, tunc autem dignus qui exercitum regeret propterea judicatus, quod primus incipienti fuit hospes imperio, et cum fide clarissima incertæ fortunæ sociatus est: idemque consultor in usus bellicos ætate ac peritia præcipuus aderat.

CAP. II.

PROGREDIENTEM vero in hostilem terram Titum, antecedebant regia omniaque auxilia, post eos viarum stratores, castrorumque metatores. Deinde rectorum sarcinæ atque armati. Post hos ipse Titus, et alios lectos habens et signiferos, quorum agmen equites sequebantur. Hi vero ante machinas ibant, et secundum illos una cum lectis tribuni, et præfecti cum cohortibus. Post autem circum Aquilam signa, et ante signa tubicines, deinde acies senum virorum ordinibus dilatata. Servile autem vulgus a tergo cujusque legionis, et ante hos sarcinæ. Omnium vero novissimi mercenarii, eorumque custodes coactores agminis. Procedens autem decenter cum exercitu, ita ut mos est Romanis, in Gophnam per Samaritidem venit, quæ et prius ab ejus patre fuerat occupata, et tunc præsidiis tenebatur. Ibi autem unam moratus vesperam, mane inde proficiscitur: peractaque diei mansione, castra ponit in loco quem Judæi sermone patrio Acanthonaula vocitant, juxta vicum quendam Gabath Saul nomine, quod significat vallem Saul, distantem ab Hierosolymis stadiis fere XXX. Hinc sexcentis prope lectis equitibus comitatus, perrexit in civitatem, quam tuta esset, Judæorumque animos exploraturus, si forte se conspecto, priusquam ad manus veniretur, metu cederent. audierat enim quod erat verum, a seditiosis et latronibus oppressum populum desiderare quidem pacem: sed quod rebellantibus infirmior esset, nihil conari.

2. Quamdiu quidem per viam quæ ad murum duceret equitabat, nemo ante portas apparuit: ubi vero itinere ad turrim Psephinon declinato, transversum agmen equitum duxit, infiniti subito prosiliunt, qua Muliebres turres vocantur: et per eam quæ contra monumentum Helenæ porta est egressi,

equitatum intercidunt. atque alios quidem etiam tunc via currentes, ne cum his qui divertebant sese jungerent, a fronte oppositi, prohibuerunt. Titum vero cum paucis separant. Ille autem ultra quidem minus progredi poterat: a muro enim cuncta fossis patebant: et transversi erant horti, multisque maceriis impediti. ad suos autem in aggere constitutos recursus, intercedente hostili manu, desperabatur. Quorum plerique imperatoris periculum nesciebant: sed existimantes eum secum reverti, etiam ipsum fugiebant. Titus autem in sua tantum fortitudine sitam esse prospiciens spem salutis, flectit equum: et ut se sequerentur cum clamore comites adhortatus, in medios hostes irruit, vi ad suos transire festinans. Quo quidem tempore maxime intelligi potuit, et belli momenta et imperatorum pericula Deum curare. Tot enim adversus Titum missilibus jactis, cum neque galea, neque thorace septus esset (non bellator enim sed explorator, ut dixi, processerat) nullum in ejus corpus delatum est: sed tanquam ne eum ferirent, ex industria mitterentur, omnia prætervolabant. gladio vero semper a lateribus instantes dirimens, multosque ante ora subvertens, super cadentes agebat equum. Illorum autem clamor erat, propter audaciam Cæsaris, ut eum aggrederentur, cohortatio: fugaque et discessio repentina, quocunque diverteret cursum. Huic autem se periculi participes, cum a tergo et a lateribus funderentur, adjunxerant. una enim erat unicuique spes salutis, viam cum Tito patefacere, priusquam circumventus opprimeretur. Denique duorum ex nimis pertinacibus, alter cum equo percussus est: altero vero dejecto et occiso, equus ejus abductus est. Titus vero cum cæteris in castra salvus evadit. Judæis quidem, quod aggressione prima superiores fuerant, inconsulta spes animos extulit, magnamque his inposterum fiduciam momentum temporaneum comparavit.

3. Cæsar autem postquam ex Ammaunte legio sibi conjuncta est nocte, luce inde digressus ad Scopon accedit, unde jam et civitas et clara templi magnitudo conspici poterat: qua parte Septentrionalem regionem civitatis contingens locus humilior, proprie Scopos nominatus est, distans a civitate stadiis VII. ibique duabus legionibus simul, quintæ legioni vero retrorsum stadiis tribus castra muniri jubet. labore nam-

que nocturni itineris attritos milites progredi visum est, ut sine formidine murum struerent. Mox autem cœpto ædificio, decima quoque legio per Hierichunta aderat a Vespasiano præoccupatam: ubi quædam pars armatorum in præsidio fuerat collocata. His autem præceptum erat sexto ab Hierosolymis stadio castra ponere, qua in parte mons, qui appellatur Elæon, contra civitatem ab Oriente situs est, altaque interjacente valle discernitur, cui nomen est Cedron.

4. Intra civitatem vero sine requie confligentium dissensionem, tum primum ingens subito bellum foris interveniens refrenavit: et cum stupore seditiosi Romanorum castra inspectantes, trifariam distributa mala, inter se iniere concordiam: rationemque invicem requirebant, quidnam expectarent, quidve perpessi, tres muros contra vitam suam paterentur opponi: belloque tanta se fundente licentia, tanquam spectatores bonorum operum sibique utilium residerent mœnibus clausis, remissisque armis ac manibus. In nosmetipsos profecto, exclamat aliquis, tantummodo fortes sumus: Romanorum autem lucro ex nostra seditione sine sanguine oppidum cedet. His alios atque alios congregantes exhortabantur: raptisque armis, subito in legionem decimam ruunt: perque vallem facto impetu, cum ingenti clamore murum ædificantes Romanos aggrediuntur. Illi autem in opere distributi, armis ob eam causam plerique depositis (nec enim excursum Judæos ausuros esse credebant, et si maxime vellent, animos eorum seditione distractum iri arbitrabantur) præter opinionem perturbati sunt: atque opere quisque derelicto confestim alii recessere: multi autem ad arma properantes, priusquam se in hostes converterent, feriebantur. Plures autem Judæis semper adjiciebantur, eorum freti victoria qui præcesserant, et quod cum pauci essent, multiplex numerus et sibi et hostibus videbantur, quod secunda fortuna uterentur. Romani autem maxime ordinari consueti, et cum decore atque præceptis bellum gerere scientes, ex perturbatione trepidabant. unde tunc quoque præventi aggressione cedebant. Si quando tamen sese converterent ab insequentibus occupati, et a cursu reprimebant Judæos, et ob impetum minus cautos feriebant. Semper vero excursione gliscente magis magisque turbati, postremo castris pulsi sunt: totaque

legio tunc in periculum ventura fuisse videbatur, nisi hoc mature sibi nunciato, Titus eis tulisset auxilium: multisque increpans ignaviam, et suos a fuga revocasset: Judæisque a latere ipse cum his irruens, quos circa se habebat electos, multos quidem occidisset, plures vero sauciasset, omnes autem in fugam vertisset, atque in vallem præcipites compulisset. Illi autem prono in loco multa mala perpessi, postquam in adversam partem evasere, flectunt se iterum, et valle intercedente cum Romanis dimicabant. Igitur ad medium diem ita bellatum est. Paulo autem post meridiem, Titus his qui secum erant in subsidio collocatis, aliisque de cohortibus adversus excurrentes oppositis, reliquum agmen ad murum in summo montis ædificandum remisit.

5. Judæis autem hæc fuga esse videbatur. Cumque speculator, quem in muro posuerant, amictu agitato signum dedisset, frequentissima multitudo tanto impetu prosiliit, ut eorum cursus immanissimis bestiis esset assimilis. Denique adversa acie stantium nemo impetum sustinuit: sed tanquam machina percussi, continuo dissipati, pulsique in montem refugiunt. In ascensu autem medio Titus cum paucis relictus est: multumque monentibus amicis, qui pro imperatoris reverentia contempto periculo perduraverant, ut mortem appetentibus Judæis cederet, neque pro his in discrimen veniret, quos ante ipsum salvos esse non oporteret: sed potius fortunam suam reputaret, quod non militis officio fungeretur, verum et belli et orbis dominus esset: neve in tanta fuga subsisteret, in quo omnia niterentur: hæc ne audire quidem simulans, et ad se accurrentibus obstabat: eosque in ora feriens, cum vi obtinerentur, occidebat, et per declive repente incumbens, multitudinem proturbabat. Illi autem et viribus ejus et obstinatione perterriti ne tum quidem in civitatem fugere: sed in utrunque latus ab eo declinantes, rursum fugientes insequebantur. quos tamen aggressus a latere, ipsorum quoque impetum præpediebat. Dum hæc aguntur, etiam illos qui superiora castra muniebant, ubi fugere inferiores videre, metus ac turba occupat: totumque agmen dispergitur, suspicantium excursum quidem Judæorum ferri non posse, Titum vero in fugam versum: nec enim unquam illo manente alios fugituros fuisse. et tanquam Panico terrore

circundati, alius alio ferebantur: donec quidam cum in media pugna versari imperatorem vidissent, plurimum metuentes, universæ legioni ejus periculum cum clamore nunciaverunt. Itaque pudore revocati. et fuga majus aliquid sibi exprobrantes, quod Cæsarem deseruissent, totis viribus in Judæos utebantur, et semel impulsos urgebant per declivia. Illi autem paulatim recedentes pugnabant. cumque Romani plus possent, eo quod superiores erant, in vallem omnes coacti sunt. Titus autem contra se positis imminebat: et legionem quidem ad muri fabricam redire jubet: ipse vero cum his quibus antea resistendo hostes arcebat. Itaque si me nihil addentem obsequio, neque invidia detrahentem, verum dicere oportet, ipse Cæsar bis totam legionem periculo liberavit, atque ita castra muniendi copiam militibus præbuit.

CAP. III.

REMISSO autem paulisper bello externo, iterum intestinum seditio suscitavit. Azymorumque instante die, qui est Aprilis mensis quartusdecimus (hoc enim se primum tempore opinantur Judæi ab Ægyptiis esse liberatos) Eleazarus quidem cum sociis portam subaperiens, introire cupiebat ex populo qui templum adorare cuperent. Joannes autem die festo ad protegendas insidias usus est: et suorum quosdam ignotiores, armis sub veste latentibus instructos, quorum plerique impuri erant, occulte inter alios fani occupandi gratia submittit. illi autem postquam intravere, vestimentis abjectis, subito armati apparuerunt. Magna vero statim turba circa templum ac tumultus erat, cum alienus quidem a seditione populus, omnibus sine discrimine putaret, Zelotæ vero sibimet solum insidias comparatas. Verum hi quidem relicta portarum custodia, et alii ex propugnaculis desilientes, priusquam manus consererent, in templi cloacas confugere. Populares autem ad aram delati, et circum templum appulsi conculcabantur, cum lignis passim ferroque cæderentur. Multos autem occisorum inimici privato odio, quasi diversæ factionis socios interficiebant. Et quicunque antehac insidiatorem aliquem offenderat, tunc agnitus quasi Zelotes ducebatur ad mortem. Sed qui atrocitate magna innocentes afficerent, inducias concessere nocentibus, progressosque ex

cloacis dimiserunt. ipsi autem interius templum et omnes ejus apparatus tenentes, confidentius oppugnabant Simonem. Seditio quidem hoc modo, quæ tripartita fuerat, in duas partes divisa est.

2. Titus autem castra propius civitatem transferre cupiens de Scopo, contra excursus quidem lectos equites ac pedites, quos satis esse arbitrabatur, posuit: alium vero exercitum jussit totum quod erat usque muros spacium complanare. Cunctis igitur maceriis ac sepibus dirutis, quibus hortos ac prædia incolæ præmunierant, omnique opposita quamvis frugifera sylva excisa, repletum est quicquid erat cavum et vallibus impeditum. saxorum autem eminentissimis ferro truncatis, humiliorem totum illum tractum a Scopo usque ad Herodis monumenta fecerunt, serpentium stagnum continentia, quod olim Bethara vocabatur.

3. His denique diebus Judæi Romanis hujusmodi insidias paravere. Seditiosorum audacissimi extra muliebres (quæ sic appellabantur) progressi turres, simulato quod pacis eos studiosi pepulissent, et quod timerent impetum Romanorum, ibidem versabantur, et alter sub altero vitabundi latebant. Alii vero per muros dispositi, populumque se esse simulantes, clamore pacem implorabant, fœdusque poscebant: portasque se patefacturos esse pollicentes, invitabant Romanos. Hoc autem vociferantes, una etiam contra suos, veluti portis eos abigerent, lapides jaciebant. illique se vi perrumpere aditus velle simulabant, et civibus supplicare. cumque ad Romam sæpissime ire conarentur, reversi perturbatis similes videbantur. Verum hæc eorum calliditas apud milites quidem fide non carebat, sed tanquam hos quidem in manibus haberent paratos ad supplicium, illos vero civitatem sibi aperturos sperarent, opus aggredi festinabant. Tito autem suspecta erat invitatio, quia rationem non haberet. pridie namque provocatos eos ad pactionem per Josephum, nihil mediocre sentire cognoverat, etiam tunc igitur milites manere loco suo præcepit. Jam vero quidam operibus appositi, raptis armis ad portas excurrere cœperunt. Hi autem qui expulsi videbantur, primo quidem cedebant: deinde ubi ad turres portæ propinquabant, cursu eos circumveniunt, et a tergo persequebantur. qui vero in muro stabant, lapidum his multitudinem,

omnigenumque telorum simul infundunt: adeo ut multos quidem necarent, plurimos vero sauciarent. nec enim facile erat a muro diffugere, aliis retro violenter instantibus, et præter hoc pudor quod rectores peccaverant, itemque metus, in delicto perseverare suadebat. Quamobrem cum hoste diu decernentes, multis vulneribus acceptis, neque paucioribus redditis, postremo eos a quibus circumventi fuerant repulere. quos tamen recedentes usque ad Helenæ monumentum, Judæi urgendo jaculis sequebantur.

4. Deinde insolenter fortunæ maledicentes, et Romanos vituperabant fraude pellectos: scutaque alte sublata crispantes tripudiabant, et cum lætitia vociferabantur. Milites autem interminatio principum et Cæsar iratus, hujusmodi oratione corripuit: Judæi quidem, quos sola regit desperatio omnia cum deliberatione faciunt atque prudentia, fraudes et insidias componendo; eorumque dolos fortuna prosequitur, quod sunt morigeri, sibique invicem benevoli ac fideles: Romani vero, quibus ob disciplinam et consuetudinem obediendi rectoribus fortuna famulatur, nunc contra peccant, et intemperantia manuum bellantur: quod omnium est pessimum, præsente Cæsare, sine rectore dimicantes. Certe, inquit, plurimum ingemiscent militiæ leges, plurimum pater, cum hoc vulnus audierit. ille quod cum bellando senuerit, nunquam isto modo peccarit; leges autem, si cum in eos qui minimum quid præter ordinem moverint, morte vindicent, nunc totum desertorem exercitum videant. Modo autem scituros esse eos ait, qui arroganter egere, quod apud Romanos etiam vincere sine præcepto ducis, infamiæ est. Hæc Titus ad rectores locutus cum indignatione, certus erat, qua lege in omnes erat usurus. Et hi quidem abjecerunt animos, quasi jamjamque juste morituri: circumfusæ vero legiones Titum pro commilitonibus obsecrabant: paucorumque temeritatem condonari cunctorum obedientiæ precabantur: emendaturos enim peccatum præsens, futuræ compensatione virtutis.

5. Placatus est Cæsar utilitate simul ac precibus. namque unius hominis animadversionem usque ad factum promovendam putabat, multitudinis vero ad veniam. Militibus quidem reconciliatus est, multum monens ut post hæc prudentius agerent. ipse vero, quemadmodum Judæorum ulciscere-

tur insidias, cogitabat. intervallo autem quod usque ad muros civitatis erat, per quatriduum coæquato, sarcinas aliamque multitudinem cupiens tuto traducere, militum validissimos a Septentrionali tractu in occiduum septemplici ordine contra murum prætendit, peditibus in fronte, ac post eos equitibus acie terna dispositis, mediisque inter utrosque sagittariis. Excursibus autem Judæorum tanto præsidio præclusis, impedimenta trium legionum, itemque alia multitudo sine timore transiit. Ipse quidem Titus cum prope duobus stadiis abesset a muro, ad anguli ejus partem contra turrim quæ appellatur Psephinos, castra ponit: ad quam muri ambitus ex Aquilone pertinens, flectitur ad Occidentem: altera vero pars exercitus eam turrim versus, quæ appellatur Hippicos, muro circundatur, duum stadiorum spacio similiter a civitate discedens. decima tamen legio in Elæon monte, ubi erat, manebat.

CAP. IV.

CIVITAS autem trino muro circundata erat, nisi qua vallibus inviis cingebatur. ex ea namque parte, unius muri habebat ambitum. et ipsa quidem super duos colles erat condita, contrariis frontibus semet inspicientes, interveniente valle discretos, in quam domus creberrimæ desinebant: collium vero alter, quo superior civitas sedet, multo est excelsior, et in prolixitate directior: adeo ut quoniam tutus erat, castellum a David quondam rege vocaretur (is pater Salomonis fuerat, qui primus templum ædificaverat) a nobis autem forum superius. alter autem, qui appellatur Acra, inferiorem sustinet civitatem, et undique declivis est. Contra hunc autem tertius collis erat, natura humilior quam Acra, et alia lata valle ante divisus. verum postea qua tempestate Asamonæi regnabant, et vallem aggeribus repleverunt, ut templo conjungerent civitatem, et Acræ altitudinem cæsam humiliorem fecerunt, ut ex ea quoque fanum supereminens cerneretur. Vallis autem quæ Tyropœon appellatur, qua diximus superioris civitatis collem dirimi ab inferiori, usque ad Siloam pertinet. ita enim fontem, qui dulcis est ac plurimus, vocabamus. Foris autem civitatis duo colles profundis vallibus cingebantur, et utrinque obstantibus rupibus, nulla ex parte adiri poterant.

2. Trium vero murorum vetustissimus quidem, propter valles imminentemque his desuper collem quo erat conditus, facile capi non poterat. ad hoc autem quod loco præstabat, etiam firmissime structus erat, David et Salomonis, aliorumque interea regum largissimis impensis operi insumptis. Hac autem parte incipiens a turri, cui nomen est Hippico, ad eam quæ dicitur Xystus pertinens: deinde curiæ conjunctus, in occiduam templi porticum desinebat. parte autem altera ad Occidentem ex eo loco ductus, per eum qui vocatur Betiso descendens in Essenorum portam: deinde supra fontém Siloam in meridiem flexus, atque inde rursus in Orientem versus, qua stagnum Salŏmonis est, et usque ad locum pertinens, quem Ophlan vocant, cum Orientali porticu templi conjungitur. Secundus autem murus, a porta quidem habebat initium, quam Genath appellabant. hæc autem fuerat muri prioris. Septentrionalem vero tantummodo tractum ambiens, usque ad Antoniam ascendeba. Tertio muro turris Hippicos principium dabat: unde ad Boreæ tractum pertinens, deinde ad Psephinam turrim veniens, contra munimentum Helenæ, quæ Adiabenorum regina fuerat, Izatæ regis mater, et per speluncas regias in longum ductus, a turri quidem in angulo posita flectebatur contra Fullonis quod dicitur monumentum. cum vetere autem ambitu junctus in Cedron vallem, quæ sic dicitur, desinebat. Hoc muro eam partem civitatis, quam ipse addiderat, Agrippa cinxerat, cum esset omnis ante nuda. exuberans enim multitudine, paulatim extra mœnia serpebat, templique Septentrionali regione colli proxima civitati adjuncta non paululum processerat. quin et quartus collis incolebatur, cui nomen est Bezetha, situs quidem ex adverso Antoniæ, fossis autem altissimis separatus: quæ de industria ductæ sunt, ne Antoniæ fundamentis colli cohærentibus, et accessui facilis sit, et minus edita: unde etiam fossæ altitudo plurimum turribus celsitudinis adjiciebat. Nominata est autem pars addita civitati voce indigena Bezetha, quod Latino sermone dicitur nova civitas. Ejus autem partes incolis protegi desiderantibus, pater hujus regis eodem nomine Agrippa, murum quidem ita ut prædiximus inchoarat. veritus autem Claudium Cæsarem, ne magnificentiam constructionis ad novarum rerum ac discordiæ suspicionem tra-

heret, fundamentis tantummodo jactis, ab opere destitit. Nec enim expugnabilis esset civitas, si perfecisset muros ut cœperat. Saxa enim XX. cubitis longa, et decem lata contexebantur: quæ neque ferro facile suffodi possent, neque machinis dimoveri: hisque murus dilatabatur, profecto autem altitudinis quoque plus habuisset, si ejus magnificentia qui ædificium aggressus erat, minime fuisset inhibita. Rursus autem idem murus, etiam Judæorum studio fabricatus, ad XX. cubitos crevit. et minas quidem binis cubitis, propugnacula vero trinis habebat: totaque altitudo ad XXV. cubitos erigebatur.

3. Murum autem supereminebant turres, viginti quidem cubitis in latitudinem, viginti vero in altitudinem, quadratis angulis structæ, et sicut ipse murus plenæ ac solidæ. præterea structura ac pulchritudo saxorum nihil erat templo deterior. post altitudinem vero turris solidam, viginti cubitis elatam, cellæ desuper ac cœnacula erant, aquarumque pluvialium receptacula, et tortuosi latique singularum ascensus. Ejusmodi quidem turres nonaginta tertius murus habebat: earum autem intervalla cubitos ducentenos. medius vero murus in quatuordecim turres, et antiquus in sexaginta, divisi erant. omne autem civitatis in gyro spacium triginta tribus stadiis finiebatur. Cum autem totus admirabilis esset tertius murus, admirabilior Psephina turris ad Septentrionem Occidentemque surgebat in angulo, qua parte Titus castra posuerat. ex ea namque per LXX. cubitos ædita, Sole orto Arabia prospici poterat, et usque ad mare, itemque ad ultima finium Hebræorum. Erat autem octo angulis. Contra eam vero turris Hippicos, et juxta duæ, quas Herodes rex in antiquo muro ædificaverat: quæque magnitudine sive pulchritudine ac firmitate, universis quæ toto orbe essent, præstabant. nam præter naturalem animi liberalitatem, rex pro amore civitatis, operum excellentiam propriis affectibus indulgebat: personisque tribus carissimis, quarum nominibus turres appellavit, fratri et amico et conjugi memoriam dedicando: huic quidem, ut dixi, amoris causa peremptæ, iis autem bello amissis, cum fortiter decertassent. Hippicos quidem turris amici vocabulo dicta, quatuor angulis erat. Singulæ autem XXV. cubitos in latitudine itemque longitudine habebant, et excelsæ XXX.

cubitos erant, nusquam inanes. supra soliditatem vero, saxisque adunatam compaginem puteus xx. cubitis altus erat imbribus excipiendis: super hanc autem duplici tecto domus: xxv. cubitis alta, inque varia membra divisa: et desuper eam minæ quidem binis, propugnacula vero ternis cubitis ambiebant: ut omnis altitudo ad octogintaquinque cubitos numeraretur. Secunda vero turris, quam fratris nomine Phaselon appellaverat, æque lata fuerat ac longa, cubitis quadragenis: per totidem autem cubitos in pilæ modum facta et solida ejus altitudo surgebat. et super hanc decem cubitis ædita porticus erat, instructa brachiis, itemque propugnaculis septa. In media vero porticu supereminens alia turris stabat, in membra magnifica et balneas divisa, ne quid regalis ei usus videretur deesse: in summo autem propugnaculis minisque erat ornata, cum omnis ejus celsitudo prope ad xc. cubitos tolleretur. et specie quidem videbatur assimilis Phari turri, quæ Alexandriam navigantibus ignem procul ostendit: ambitu vero ampliore dilatabatur. tunc autem tyrannicum domicilium exhibebat Simoni. Tertia vero turris Mariamnes (sic enim regina vocabatur) usque ad xx. cubitos farta, per xx. alios cubitos in latitudinem tendebat, et magnificentiora cæterisque ornatiora diversoria sustinebat: cum id proprium, seque dignum esse rex putavisset, ut uxoris nomine appellata turris, plus haberet pulchritudinis quam quæ virorum nominibus vocitatæ sunt: sicut illæ hac munitiores erant, cui fœmina nomen dederat, et cujus omnis altitudo per LV. cubitos erigebatur.

4. Sed quanquam tres turres tantæ magnitudinis erant, ex loco tamen, quo erant sitæ, multo videbantur esse majores, nam et ipse antiquus murus, in quo erant, excelso loco fuerat conditus, et ipsius collis velut quidam vertex altus prope ad xxx. cubitos eminebat, supra quem turres positæ multum sublimitatis assumpserant. Mirabilis etiam fuit lapidum magnitudo. nec enim ex vulgaribus saxis, aut quæ homines ferre possent, verum secto marmore candido, et singulis per xx. cubitos longis, latisque decem, ac per v. altis erant ædificatæ, quæ ita inter se copulata erant, ut singulæ turres singula saxa viderentur: sic autem manibus artificum in faciem angulosque formata, ut nusquam junctura compaginis appareret.

His autem in Septentrionali parte positis, intus aula regia conjungebatur, narratione omni præstantior. Nec enim magnificentia vel structura operis, aliqua ex parte superari poterat: sed tota quidem muro per XXX. cubitos edito cincta erat. æqualis autem distantiæ turribus ornatissimis ambiebatur, ornata virorum receptaculis et cœnaculis lectorum centum capacibus. Inenarrabilis autem fuit marmorum varietas in ea, collectis ibi plurimis quæ ubique rara videbantur, et fastigia simul proceritate trabium et ornamentorum claritudine mirabilia. membrorum etiam multitudo, et innumeratæ species ædificii, plenaque omnia supellectilis, cum pleraque in singulis ex auro essent, atque argento. ad hæc multæ porticus, aliam per aliam in circulum flexæ columnæque in singulis, et quæ inter eas sub dio patebant spacia, cum essent utique viridariis sylvisque variata. tum prolixas ambulationes habebat, altis euripis cinctas, cisternas ubique signorum æneorum plenas, quibus aqua effundebatur multasque turres mansuetarum circum latices columbarum. Sed enim neque pro merito exponi regia, qualis fuerit, potest: habetque memoria cruciatum, referens, quantas res latrocinalis flamma consumpserit, nec enim hæc a Romanis incensa sunt, sed ab insidiatoribus intestinis, ut supra memoravimus in principio dissensionis: et ab Antonia quidem omnia corripuit ignis, transiit autem in regiam, triumque turrium tecta corripuit.

CAP. V.

FANUM autem conditum erat, ut dixi, supra durissimum collem. Et initio quidem vix templo atque areæ sufficiebat jacens in summo planicies, quod undique præceps erat atque declivis. Cum autem rex Salomon, qui etiam templum ædificaverat, muro ejus partem ab Oriente cinxisset, una porticus aggeri est imposita: et manebat ex aliis partibus nudum, quoad seculis posterioribus, semper aliquid aggeris accumulante populo, coæquatus collis latior effectus est. Perrupto autem Septentrionali quoque muro, tantum assumpsere spacium quantum postea totius fani ambitus incluserat. Triplici autem muro colle circundato, spe majus opus extructum est: in quo longa secula consumpta sunt, omnesque thesauri sacri, quos toto orbe missa Deo munera repleverant, tum in supe-

riore ambitu, quam inferiore templo ædificatis: cujus quod humillimum fuit, trecentenis cubitis munierant, in quibusdam vero locis pluribus. non tamen omnis altitudo fundamentorum videri poterat, multum vallibus obrutis, ut angustas vias oppidi coæquarent. Saxa vero quadragenum cubitorum magnitudinis erant. nam et pecuniarum copia, et populo largitas, majora dictu conabatur: quodque nunquam posse perfici sperabatur, diuturnitate ac perseverantia explicabile videbatur.

2. Tantis autem fundamentis digna erant opera imposita. Duplices porticus omnes, quas columnæ sustinebant quinis et vicenis cubitis altæ, de singulis saxis marmore candido, et laquearia cedrina protegebant. quorum naturalis magnificentia, quodque ligno rasili erant, apteque cohærebant, operæ precium spectantibus, exhibebat: nulloque, aut pictoris, aut sculptoris opere extrinsecus ornabatur. Latæ autem per XXX. cubitos erant: omnisque gyrus earum sex mensura stadiorum cum Antonia concludebatur. Totum autem sub dio spacium variabatur: omnium quidem generum lapidibus stratum: qua vero ad secundum templum ibatur, cancellis septum saxeis ad tres cubitos altis, nimiumque grato opere factis: ubi æquis depositæ intervallis columnæ stabant, legem castimoniæ præmonentes aliæ Græcis, aliæ Latinis literis, in locum sanctum transire alienigenas non debere. Sanctum enim vocabatur alterum fanum, et quatuordecim gradibus ascendebatur a primo: quadratumque sursum erat, et proprio muro circundatum, cujus exterior celsitudo, quamvis XL. cubitis surgeret, tamen gradibus tegebatur. interior autem XXV. cubitorum erat: quoniam in altiori loco per gradus ædificata non tota pars interior cernebatur, colle obtecta. Post XIIII. autem gradus, spacium erat usque ad murum CCC. cubitis planum. Hinc rursum alii quinque gradus, et scalæ ad portas ducebant: a Septentrione quidem ac meridie octo, quaternæ utrinque videlicet, duæ vero ex Oriente. Necessario namque proprius locus, religionis causa mulieribus destinatus, muro discernebatur: altera quoque porta opus esse videbatur. Contra primam vero, secreta erat ex aliis regionibus una porta Meridiana, et una Septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur: per alias enim transire ad mulieres non licebat. Sed nec suam portam interjecto muro transgredi.

licebat. Patebat enim locus ille pariter indigenis et hospitibus fœminis, religionis causa venientibus: occidua vero pars nullam portam habebat, sed perpetuus ibi murus erat extructus. Inter portas autem porticus, a muro intro prope a thesauro adversæ, magnis et pulcherrimis columnis sustinebantur. erant autem simplices. ac propter magnitudinem nulla re ab inferioribus aberant.

3. Portarum autem, aliæ quidem auro et argento undique tectæ erant, itemque postes ac frontes: una vero extra templum ære Corinthio, quæ multum argento inclusas et inauratas honore superabat. Et binæ fores quidem in singulis januis erant tricenis cubitis altæ, quinisdenis etiam latæ. post introitum vero, ubi latiores fiebant, tricenis utrinque cubitis exedras habebant: exemplo quidem turrium longas et latas, supra vero quam viginti cubitis celsas. singulas autem binæ columnæ duodenum cubitorum crassitudine sustinebant. Et aliarum quidem portarum magnitudo par fuit. quæ vero supra Corinthiam posita, quo mulieres conveniebant, ab Oriente aperiebatur, porta templi sine dubio major erat, quinquaginta enim cubitis surgens, quadraginta cubitorum fores habebat, ornatumque magnificentiorem: quoniam crassiori argento atque auro vestiebatur: quod quidem novem portis infuderat Tiberii pater, Alexander. Gradus autem quindecim a muro, qui mulieres segregabat, ad majorem portam ducebant. namque illis, qui ad alias portas iter dirigerent, quinque gradibus erant breviores.

4. Ipsum vero templum in medio positum, hoc est, fanum sacrosanctum, duodecim gradibus ascendebatur. Et a fronte quidem altitudo ejus et latitudo centenos cubitos habebat: pone autem XL. cubitis angustius erat. aditus enim, veluti quibusdam humeris, utrinque vicenum cubitorum producebantur. Prima vero ejus porta septuaginta cubitis alta erat, et vigintiquinque lata, neque fores habebat. cœlum enim undique conspicuum lateque patens significabat. erantque totæ frontes inauratæ: ac prima ædes omnis perlucebat extrinsecus: auroque circum interiorem fani partem splendida cuncta cernentibus occurrebant. Cum autem interior ejus pars contignatione intersepta esset, adjacens ei prima ædes patebat in altitudinem perpetuam: perque nonaginta cubitos tollebatur,

cum longa quadraginta cubitos esset, ac viginti transversa. Interior vero porta tota inaurata erat, ut dixi, et circum eam auratus paries. desuper autem habebat aureos pampinos, unde racemi statura hominis pendebant. et q i a contignatio intercedebat, templum exteriore humilius videbatur: et fores habebat aureas, quinquaginta et quinque cubitis altas, sexdecim vero latas. ad hæc aulæum longitudine pari: hoc est, velum Babylonium, hyacintho, et bysso, et cocco, et purpura variatum, mirabili opere factum, neque contemplationis expers colorum permixtione, sed velut omnium rerum imaginem præferens. cocco enim videbatur ignem imitari, et bysso terram, et hyacintho aërem, ac mare purpura, partim quidem coloribus, bysso autem ac purpura origine: quoniam byssum quidem terra, mare autem purpuram gignit. eratque in eo perscripta omnis cæli ratio, præter signa.

5. Introgressos autem inferior pars excipiebat: cujus altitudo quidem habebat sexaginta cubitos, et longitudo totidem, ac latitudo viginti. rursus autem sexaginta cubiti divisi erant. Et prima quidem pars ad quadraginta cubitos avulsa, hæc tria mirabilia et prædicanda opera cunctis hominibus habebat, candelabrum, et mensam, et thuribulum. Septem vero lucernæ stellas errantes significabant: tot enim ab ipso candelabro oriebatur. Duodecim vero panes in mensas positi, signorum circulum, atque annum. Thuribulum autem per tredecim odores, quibus replebatur, ex mari et inhospito et inhabitabili, designabat omnia Dei esse, Deoque servire. Intima vero templi pars viginti cubitorum erat. discernebatur autem similiter velo ab exteriore, nihilque prorsus in ea erat positum: inaccessa vero, et inviolata, et invisibilis omnibus habebatur, sanctique sanctum vocabatur. Circa latera vero inferioris templi, multa erant membra pervia, triplici tecto suspensa: et ad utrumque latus, ad ea introitus a porta patebat. Superior autem pars eadem membra non habebat, quo minus erat angustior, celsior autem quadraginta cubitis, nec ita, ut inferior, ambitiosa. Colligitur enim centum cubitorum celsitudo universa, cum in solo quadraginta cubitos habuerit.

6. Exterior autem facies, nihil quod animus, aut oculi mirarentur non habebat. crustis enim aureis gravissimis undi-

que tecta, ultra primos ortus igneo splendore lucebat: ut cum intuerentur contendentium oculi, quasi solis radiis averterentur. Hospitibus quidem adeuntibus, procul monti niveo similis videbatur. nam ubi deauratum non erat templum, candidissimum erat. In summo autem aureis verubus horrebat acutissimis, ne ab insidentibus avibus pollueretur. Nonnullorum autem saxorum ejus longitudo quadraginta quinque cubitorum erat, altitudo quinque, et latitudo sex. Ara vero pro templo quindecim cubitis alta, lata vero et longa cubitis quadragenis, quadrataque stans, veluti cornutis angulis eminebat, et a meridie ascensus in eam clementer arduus resupinabatur. sine ferro autem constructa erat, nec unquam eam ferrum tetigerat. Templum autem aramque cingebat ex pulcherrimo saxo lorica gratissima, usque ad cubitum surgens, quæ populum a sacerdotibus segregabat. Gonorrhœos, hoc est, semine fluentes, itemque leprosos tota civitas arcebat, et fœminis menstrua solventibus clausa erat. prædictum autem limitem, ne puris quidem mulieribus transgredi permittebatur. Viri autem, qui non per omnia casti fuissent, ab interiori aula, et qui puri essent, a sacerdotibus prohibebantur.

7. Qui vero ex origine sacerdotum genus ducentes, cæcitatis causa munere non fungebantur, cum incolumibus intra limitem aderant partesque generis consequebantur: vestibus tantum utebantur plebeiis: quoniam sacerdotali solus qui sacra celebrabat amiciebatur. Ad altare vero templumque accedebant carentes omni vitio sacerdotes, veste quidem amicti byssina, maxime vero mero abstinentes, ac sobrii religionis metu, ne quid rem divinam faciendo peccarent. Pontifex autem cum ipsis non tamen semper ascendebat, sed diebus quibusque septimis, et per singulos menses Calendis: vel si quando patria festivitas atque annua ab omni populo agebatur. Et sacrificabat velamine præcinctus, eoque tectus femora usque ad genitalia: lintheum vero habens intrinsecus demissum usque ad pedes, et hyacinthinum desuper indumentum rotundum, ex quo fimbriæ pendebant, alternis nodis aurea tintinnabula, malaque granata sustinentes: tintinnabulis quidem tonitrua, malis vero fulgura designantibus. Pectoris autem vestimentum vittæ cingebant, quinque variatæ

coloribus: hoc est auri, purpuræ, cocci, byssi, et hyacinthi: quibus etiam vela templi diximus esse contexta, iisdem autem habebat etiam epomidem temperatam, in qua plus auri erat: et habitus quidem indumenti thoraci similis videbatur: duabus autem fibulis aureis, aspidum specie vinciebatur: quibus inclusi erant optimi, maximique sardonyches, scripta tribuum gentis Judææ nomina præferentes. ex altera vero parte, duodecim pendebant alii lapides, in quatuor partes terni divisi. hoc est, sardius, topazius, smaragdus: carbunculus, jaspis, sapphirus: achates, amethystus, lyncurium: onix, beryllus, chrysolithus. quorum singulis singula item cognomina erant scripta. Caput autem byssina tiara tegebat, hyacinthis coronata. Et circa eam alia corona erat aurea, scriptas ferens sacras literas, quæ sunt quatuor elementa vocalia. Ea quidem veste non semper, sed alia minus ambitiosa utebatur, illa vero si quando adyta introibat. solus autem atque semel in anno intrabat, quo die cunctos jejunare Deo mos erat. Sed de civitate ac templo et moribus et legibus iterum diligentius referemus. non enim pauca super his exponenda sunt.

8. Ceterum Antonia in angulo quidem duarum porticuum sita erat prioris templi, quæ ad Occidentem Septemtrionemque spectarent. in saxo autem fuerat extructa, quinquaginta cubitis alto, et undique prærupto: quod opus Herodis regis fuit, ubi maxime ingenii sui magnificentiam demonstravit. Primum enim a radicibus saxum ipsum lævibus crustis obtegebatur, quo et decus adderet operi, et facile dilaberentur, qui vel ascendere vel descendere tentavissent. deinde ante turris ædificium murus erat cubitorum trium. intra hunc omne spatium Antoniæ in quadraginta cubitos erigebatur. Intus autem regiæ latitudinem ac descriptionem habebat, divisam in omnem usum habitationum et speciem, id est, atria, et balnea, et aulas castris aptissimas: ut quantum ad usum necessarium pertinet, civitas videretur, magnificentia vero palatium. instar vero turris toto habitu formata, quatuor aliis per angulos turribus cingebatur: quarum cæteræ quinquaginta cubitis erant altæ, quæ vero ad Meridianum Orientalemque angulum sita erat, LXX. cubitis eminebat, ut ex ea totum templum videri posset. Qua vero porticibus

jungebatur, utrinque descensus habebat, unde custodes commeabant, semper namque in ea Romani milites residebant: et cum armis appositi custodes, ne quid populus festis diebus novi committeret, observabant. castrum enim erat impositum oppido quidem templum, templo vero Antonia. In hac autem porticu custodes erant, et superioris civitatis aliud castellum, regia Herodis erat. Bezetha autem collis, ut ita dixi, ab Antonia separabatur: qui cum omnium esset altissimus, etiam parti novæ civitatis conjungebatur, temploque Septentrionali solus obstabat. De civitate quidem, ac muris ejus, iterum scribere plenius cupiens, in præsentia satis dixi.

CAP. VI.

PUGNACISSIMA autem maximeque dissentiens multitudo circa Simonem erat, hominum decem millia, præter Idumæos: quinquaginta vero decem millium duces, quibus ipse quasi dominus omnium præerat. Idumæi autem qui erant ejus partium, cum essent numero quinque millia, duces decem habebant. Horum autem principes videbantur, Sosæ Jacobus, et Cathlæ filius Simon. Joannes autem qui templum occupaverat, sex armatorum millia habebat, quos viginti duces regebant: tunc autem illi accesserant etiam Zelotarum, depositis discordiis, duo millia quadringenti: qui Eleazaro, quem ante habuerant, et Simone Arini filio utebantur ducibus. His autem (ut diximus) bellum inter se gerentibus populus erat præmium: et plebis pars, quæ non eadem quæ illi committeret, ab utrisque diripiebatur. Tenebat autem Simon quidem superiorem civitatem, murumque majorem usque ad Cedronem, et antiquioris muri, quantum a Siloa flectitur ad orientem, et usque ad Monobazi aulam descendit. Is rex erat Adiabenæ gentis, ultra Euphratem habitantis. Tenebat etiam montem Acræ, quæ inferior est civitas, usque ad Helenæ regiam, quæ Monobazi fuerat mater. Joannes autem, templum et circum templum aliquatenus, itemque Ophlam, et vallem quæ Cedron appellatur, et aliis quæ interjacebant incensis, medium bello quod inter se gerebant spacium aperuere. Nec enim castris Romanorum prope murum positis, intra civitatem seditio quiescebat: sed ad primum eorum impetum paulisper sanitate recepta, mox ad

pristinum morbum rediere. Rursusque discreti, pro sua quisque parte pugnabat: omnia faciendo, quæ obsidentes optarent. nihil enim acerbius a Romanis passi sunt, quam ipsi se tractarunt: neque post illos civitas aliquid novæ calamitatis experta est. Sed illa quidem graviores prius casus pertulit, antequam subverteretur. qui vero eam debellarunt, majus aliquid perfecere. Dico enim, quod seditio civitatem, Romani vero seditionem cepere, quæ multo erat mœnibus tutior. et res quidem adversas suis, justiciam vero recte quis Romanis ascriberet. intelliget autem quod dies cuique suggesserit.

2. Veruntamen his intra civitatem ita se habentibus, Titus cum lectis equitibus foris circumiens, qua muros aggrederetur explorabat. Hæsitanti autem, quia nec ab ea parte adiri poterat pedibus qua valles erant, et ab alio latere, prior murus machinis firmior videbatur, placuit ad Joannis pontificis monumentum (hic enim tantummodo et primus humilior erat, nec secundo muro conjungebatur) invadere. neglecta enim fuerat munitio, propterea quia non satis nova civitas frequentabatur. Sic in tertium murum facilis aditus illac erat: per quem, superiorem civitatem, et per Antoniam, templum capi posse cogitabat. Hæc eo collustrante, quidam ex amicis ejus, Nicanor nomine, ad humerum lævum sagitta percutitur, cum propius una cum Josepho accessisset, pacemque in muro stantibus (dicendi enim peritus erat) suadere tentaret. Unde cognitis eorum conatibus Cæsar ex eo, quod nec ad salutem se hortantibus abstinuere, excitatur in obsidionem: simulque suburbana militibus vastare permittit, collectaque omni materia, jubet aggerem construi. Tripartito autem exercitu ad opera, medios in aggeribus jaculatores et sagittarios constituebat, et ante eos ballistas, aliasque machinas atque tormenta: quibus et excursus hostium in opera prohiberet, et qui ex muris obstare tentarent. Cæsis autem arboribus, momento suburbana nudata sunt. Collectis autem lignis in aggeres, cum totus operi intentus esset exercitus, nec Judæi segnes erant. populum quidem in rapinis ac cædibus constitutum fiducia tunc habebat, quod respiraturus esset, illis adversus hostes distractis, existimantem pœnas se ab noxiis repetiturum, si Romani superassent.

3. Joannes autem quamvis in externos socii sui irrumpere properarent, metu tamen Simonis manebat. Verum Simon non quiescebat, proximus enim erat obsidioni, missilibus per murum dispositis, quæ pridem Romanis abstulerat, quæque apud Antoniam capta fuerant. Sed horum possessio propter imperitiam plerisque non erat utilis. pauci autem a transfugis docti, male utebantur instrumentis. Sed cum lapidibus, et sagittis aggerem jacientibus militibus imminebant, perque cuneos excurrentes, manus etiam conserebant. Operantes autem crates super vallum oppositæ protegebant, omnibusque legionibus contra excursus erant machinæ comparatæ mirabiles. præcipue vero decimæ legionis ballistæ vehementiores, et tormenta saxorum, quibus non solum irruentes, sed etiam super murum stantes avertebantur. nam et singula saxa talenti pondus æquabant, et ultra stadii modum torquebantur. ictus autem non solum primis quos offendisset, sed aliquando posterioribus quoque intolerabilis erat. Judæi sane cavebant a lapidibus, quod erant candidi: nec tantum sono ac fremitu noscebantur, sed etiam claritudine prospiciebantur. denique speculatores in turribus præsidentes, prædicebant, quando impelleretur machina, saxumque ferretur: patria lingua clamantes, silius venit. itaque præsciebant, in quos veniret, atque ita vitabant: et hinc eveniebat, ut illis declinantibus lapis irritus intercideret. Proinde Romani excogitant, atramento decolorare lapides. tunc enim missi, non similiter incertos ictus habebant, multosque simul unius impetu corrumpebant. Sed ne male quidem affecti Judæi, aggeris instruendi Romanis copiam dabant. omni vero eos molitione atque audacia die noctuque prohibebant.

4. Perfectis autem operibus, plumbo et lino ab aggeribus jacto, fabri quod erat ad murum spacium metiuntur. nec enim alioqui id fieri poterat, quoniam desuper telis petebantur. Cumque pares intervallo arietes invenissent, eos applicant: propiusque dispositis machinis, Titus, ne ex muro arietes prohiberentur, ex tribus partibus murum pulsari jubet. Sonitu autem circunstrepente civitatem, clamor ingens civium sublatus est, itemque seditiosos pavor invasit. Et quia periculum commune utrisque videbatur, communiter jam repugnare cogitabant. vociferantibus inter se discordibus, quia

omnia pro commoditate hostium facerent: cum si non perpetuam concordiam sibi Deus præbeat, saltem in præsentia contra Romanos oporteat conspirare. Simon autem præcone misso, volentibus ex templo ad murum egrediendi copiam dedit: idemque et Joannes, licet minus crederet, permisit. Illi autem obliti odiorum ac discordiarum suarum, in unum corpus coëunt: murumque amplexi, faces inde quamplurimas jaciebant contra machinas Romanorum, contraque impulsores arietum: eosque sine intermissione telis petebant. audacissimi vero catervatim prosilientes, machinarum tegmina dissipabant: hisque appositis irruentes, peritia quidem pauca, plura vero audacia perficiebant. Semper autem aderat adjumento laborantibus ipse Titus: et juxta utrasque machinas equitibus ac sagittariis ordinatis, ignem quidem ferentes prohibebat: jaculantes vero a turribus, reprimebat, nocendi tempus arietibus faciens: et tamen murus ictibus non cedebat, nisi quod quintæ legionis aries commovit angulum turris: murus autem stabat incolumis. nec enim statim cum turri periculum sensit, quæ multo altius eminebat, nullamque partem muri secum trahere poterat in ruinam.

5. Cum autem ab excursibus paululum quievissent, observato Romanos per opera et castra esse dispersos, quia labore et formidine Judæos discessisse arbitrarentur, excurrunt omnes qua turris erat Hippicus, porta latenter: ignemque operibus injiciunt. Usque ad castrorum quoque munimenta, in Romanos animati procedebant. Horum autem periculo mature, et qui erant propius, excitati sunt, et qui procul aberant convenere. Romanorum autem disciplina vincebat audaciam Judæorum: et quos prius offenderant in fugam versis, aliis qui colligerentur instabant. Gravis autem circum machinas pugna commissa est, illis incendere, his incendium prohibere certantibus, incertusque clamor utrinque tollebatur, et multi, qui in fronte steterant, ceciderunt. Sed Judæi confidentia superiores erant, ignisque opera tetigerat, incensaque omnia cum instrumentis penitus essent, nisi lecti de Alexandria restitissent plerique, præter opinionem sui viriliter dimicantes. nam gloriosissimis in hoc bello prælati sunt, donec Imperator equitum valentissimis comitatus, in hostes irruit: et ipse quidem duodecim repugnatores peremit: metu

autem cladis eorum cætera multitudine in fugam versa, omnes compulit in civitatem, eoque modo aggeres liberavit incendio. In hac autem pugna, unum ex Judæis vivum capi contigit, eumque Titus crucifigi pro muro jussit, si forte reliqui vel hoc spectaculo territi concederent. Post ejus vero discessum, etiam dux Idumæorum Joannes, dum ante muros cum noto milite loquitur, a quodam Arabe pectus sagitta percussus, continuo periit: magnumque et Judæis luctum, et seditiosis mœrorem reliquit. nam et manu promptus erat, et sapientia nobilis.

CAP. VII.

NOCTE vero quæ secuta est, incredibilis tumultus Romanis incidit. Nam cum tres turres Imperator Titus quinquagenum cubitorum construi præcepisset, ut his per aggeres singulos positis, hinc hostes in muro stantes facilius in fugam verteret, una earum sponte sua nocte intempesta lapsa est. ingenti vero sonitu facto, metus occupavit exercitum. Conari autem aliquid Judæos suspicati, ad arma currebant, eaque re turba in legionibus ac tumultus erat, cumque nemo quid accidisset referre posset, diu queruli alius aliud opinabantur: nullisque intervenientibus hostibus semetipsos timebant: signumque diligenter singuli a proximis requirebant, tanquam Judæi jam castra possiderent. Panicoque terrore capti videbantur, donec Titus, cognitis quæ res erant, verum cunctis indicari jussit: tandemque tumultus eo nuncio conquievit.

2. Judæi quidem cætera fortiter sustinentes, male turribus affecti sunt. machinis enim levioribus, et jaculatoribus, ac sagittariis, saxorumque tormentis inde feriebantur. Sed neque harum æquare ipsi poterant celsitudinem, et turres excidendi spes non erat, cumque neque everti propter gravitatem, neque incendi propterea quod ferro tegebantur, facile possent, ultra jactum teli fugientes, arietum impetus non vetabant: qui sine intermissione ferientes, paulatim aliquid proficiebant. Itaque muro jam cedente magno arieti Romanorum, quem Judæi Nicona vocabant, quod omnia vinceret, quamvis et antea defessi erant pugna et vigiliis, cum longe ab oppido pernoctarent, tamen etiam negligentia, vel quod male consulerent, murum sibi supervacuum esse credentes, quibus alia duo munimenta superessent, lassatique plurimi recessere.

cum autem Romani, qua primum murum Nicon perruperat, ascendissent, ad secundum omnes Judæi relictis custodiis refugerunt. portis autem Romani, qui transierunt patefactis, exercitum recepere. Et hi quidem hoc modo potiti muro, quinto nonas Maii, et partem ejus maximam diruunt, et Septentrionalem civitatis regionem, quam ante Cestius vastaverat.

3. Titus autem notato qua Assyriorum castrum est, militem transfert, occupato omni quod inter Cedrona fuerat spacio, et ultra sagittæ jactum a secundo muro separatus, oppugnationem statim aggressus est. Tunc igitur partiti murum Judæi, fortiter restiterunt. Et Joannes quidem, ejusque socii ex Antonia et Septentrionali porticu templi ab Alexandri monumento pugnabant. Simonis autem manus juxta monumentum Joannis aditum clauserant, usque ad portam, qua in Hippicon turrim aqua inducebatur. Sæpe autem prosilientes e portis, cominus dimicabant: compulsique intra muros in conflictu quidem Romanorum disciplina, propter imperitiam vincebantur: in murali autem certamine superabant. eos enim fortuna atque scientia, Judæos vero audacia, quam timor aleret, sustentabat: quod natura erant in calamitatibus duri. Ad hæc autem, et istis suberat spes salutis, et Romanis citæ victoriæ. neutros autem lassitudo fatigabat: sed aggressiones, murorumque oppugnationes, et excursus crebri per cuneos diebus totis agebantur. nullaque præliorum species aberat, cum a prima luce incipientia utrisque insomnis et die gravior nox dirimeret. his quidem occupatum iri murum continuo metuentibus, illis vero ne Judæi castra pervaderent. Itaque in armis pernoctantes, prima luce utrique pugnæ parati erant. Et Judæi quidem certabant, quis esset promptior ad periculum, eoque modo gratia emineret apud duces suos. maxime vero Simonis eos metus ac reverentia commovebat, eoque modo illum singuli subjectorum colebant, ut ad semet quoque interficiendos parati essent, si hoc ille jussisset. Romanos autem ad virtutem hortabatur consuetudo vincendi, et quia vinci non assueverant, crebræque militiæ exercitationesque perpetuæ, et imperii magnitudo: ante omnia vero Titus semper ubique præsens. nam et inertia, spectante atque opitulante Cæsare, gravissimum facinus vide-

batur: et ei qui bene decertasset, testis aderat, qui rependeret præmium. præterea fructus erat, vel cognosci solum principi virum fortem: idcirco multorum major viribus alacritas demonstrata est. Denique istis ipsis diebus, validissima Judæorum acie instructa pro mœnibus, telisque utrinque missis, quidam Longinus de numero equitum ex acie Romana progressus, in mediam aciem Judæorum irruit: hisque disjectis, hoc impetu duos fortissimos perimit, unius obviam tendentis ore percusso, alterius eodem telo quod priori extraxerat, transfixo latere refugientis: et ex mediis hostibus ad suos primus occurrit. Ille igitur ob virtutem insignis erat: æmuli autem ejus fortitudinis multi extiterunt. Et Judæi quidem negligentes quid paterentur, tantummodo qualiter afficerent considerabant: morsque his levissima ducebatur, si quo interfecto hoste cecidissent. Titus autem non minus saluti militis, quam victoriæ consulebat: et temerarios impetus desperationem dicens, solam vero esse virtutem, si quis prudenter et caute sine proprio incommodo fortiter faceret, in ea re potius, quæ periculum non haberet, viros esse præcipiebat.

4. Itaque a Septentrionali parte, mediæ turri applicat arietem: in qua Judæus quidam versutus ac subdolus, Castor nomine, cum decem aliis militibus suis delituerat, fugatis cæteris formidine sagittarum. Hi cum pavidi sub loricis aliquandiu quievissent, concussa turri surgunt. extentisque manibus Castor veluti supplex Cæsarem implorabat: et voce miserabili, ut sibi parceret, obtestabatur. Cui Titus pro simplicitate sua credulus, jamque Judæos existimans belli pœnitere, arietes quidem impulsione cessare jubet, ac sagittarios supplicibus prohibet. Castori autem quid vellet eloqui permittit. Cumque ille respondisset, ad fœdus velle descendere: Titus gratulaturum se ait, si omnes eadem sentire voluissent: paratoque animo fidem pacis etiam civitati daturum. Sed cum ex illis decem Castoris sociis quinque itidem supplices esse simularent, cæteri nunquam se Romanis servituros clamant, dum mori liberis liceat. denique illis super hoc ambigentibus cessabat expugnatio. Castor autem interea Simonem per internuncios admonebat, ut dum vacuum esset tempus, de rebus urgentibus consilium caperet: paulisper enim se illudere imperatori Romano. Simul autem hoc agens, ad

pacem hortari contradicentes socios videbatur. Illi autem velut ægre ferentes, in thoracas nudos fixere gladios: hisque percussis velut interfecti ceciderunt. Titus vero ejusque socii obstupuere tanta eorum pertinacia, cum ex inferiori loco quod factum erat, vere videre non potuissent: mirabanturque simul audaciam, et calamitatem miserabantur. Interea Castorem ad narem quidam sagitta percutit, tumque ille telum extractum imperatori ostendens, iniqua se perpeti querebatur. At Titus incusato qui hoc emiserat, astantem Josephum mittit, ut Castori dexteram porrigeret. verum is neque se iturum, nihil enim sanum supplices cogitare respondit, et amicos qui voluere ire prohibuit. Cum vero quidam ex perfugis Æneas iturum sese dixisset ad eum, invitante Castore, ut etiam secum quod ferret argentum aliquid susciperet: ad hæc ille studiose aperto sinu accurrit: alter vero super eum saxum demisit. Et ipsum quidem, quoniam præcaverat, ferire non potuit: sed alium militem qui aderat, vulneravit. Cæsar vero fallaciam reputans, intellexit misericordiam in bello nocere, minusque decipi calliditate sævitiam: arietisque impulsionibus, iracundia fraudis, vehementius utebatur. Castor autem ejusque socii turrim ictibus jam cedentem incendunt: perque flammas in ejusdem missi cuniculos, iterum magni animi opinionem apud Romanos habuere, tanquam se ignibus tradidissent.

CAP. VIII.

CAPIT autem hac parte murum Titus, die quinto postquam primum ceperat: fugatisque inde Judæis intro cum lectis mille transiit, quos circa se habebat, armatis: ubi nova civitas quod lanæ venditores erant, fabrique ærarii, vestiumque mercatus, et ad murum angustæ viæ transversæ tendebant. Enimvero si vel statim muri disturbasset maximam partem, vel quæ ceperat lege belli vastasset, nullum credo damnum victoriæ fuisset admixtum. nunc autem Judæos exoratum iri sperans, cum liceret capere facilem discessioni aditum non dilatavit. nec enim quibus consulebat, insidiaturos sibi putabat. Denique postquam ingressus est, neque occidi quenquam permisit eorum qui comprehendebantur, neque domus incendi: sed tam seditiosis, si pugnare vellent, sine populi detrimento copiam dabat, quam ipsi populo fortunas

propriaa se redditurum pollicebatur. Plurimi namque petebant sibi civitatem servari, templum vero civitati. At enim populum quidem ad ea quæ hortabatur et antea paratum habebat, bellicosi autem pro inertia ducebant humanitatem: Titumque imbelli animo, quod cæteram civitatem tenere non posset, has proponere conditiones putabant. mortem autem populo denunciantes, et si verbum quisquam ne traditione fecisset, pacemve nominasset, mox interficiendum eum esse minitantes, Romanis qui introiere, alii per viarum angustias obstabant, alii ex ædibus: alii murum per superiores portas egressi, pugnare cœperant. quibus rebus perturbati custodes, de muro sese demiserunt, relictisque turribus in castra recesserunt. clamor autem audiebatur militum intra civitatem, quod ab hostibus cingerentur, foris autem degentium clausis contubernalibus metuentium. crescente autem numero Judæorum, et propter locorum peritiam viarumque scientiam prævalente, multi Romanorum trucidabantur, et ab incumbentibus pellebantur, cum magis necessitate resisterent. nec enim multis simul fugiendi copia per angustias muri patebat: omnesque pene qui transierant, perempti fuissent, nisi Titus eis opem tulisset. Dispositis enim per summa viarum sagittariis, et ubi plus erat multitudinis astans, missilibus hostes abigebat, et cum eo Domitius Sabinus, vir bonus etiam in illo prælio comprobatus: duravitque tam diu, sagittis eos prohibens irruere, donec omnes milites recessere.

2. Romani quidem ita secundo muro potiti, ad extremum pulsi sunt. Oppidanis vero qui pugnaces erant, spiritus crevit, et secundis rebus amentes erant, neque Romanos ausuros esse ad civitatem accedere suspicantes, neque vinci se posse, si ad prælium processissent. nam quia iniqui erant, officiebat eorum sententiis Deus: et neque Romanorum vim, multo majorem illa quæ pulsa fuerat, superesse cernebant, neque famem, jamjamque serpentem. adhuc enim malis publicis alebantur, et sanguinem civitatis bibebant. boni autem jamdudum inopia laborabant, et penuria victus jam multi defecerant. populi tamen interitum, seditiosi pro levamine sui ducebant: et solos eos qui pacem non probarent, salvos esse cupiebant, quique vivere contra Romanos optarent. contrariam vero multitudinem, velut onus quoddam, consumi

gratulabantur. et ita quidem circa suos affecti erant. Romanos autem, quod civitatem iterum ingredi conabantur, armati prohibuerunt, disjectis muri partibus objectu corporum præmunitis: ac per triduum sustinuere fortiter dimicantes. Quarto autem die, Titum vehementius aggressum nequaquam ferre potuerunt, sed vi coacti, rursum quo antea refugerunt. Ille autem interim muro potitus, totam ejus Septentrionalem partim statim deposuit: in Meridiana vero per turres præsidia collocavit. Jamque tertium murum Titus aggredi cogitabat.

CAP. IX.

VIDEBATUR autem brevissimi temporis ejus obsidio: spaciumque consilii seditiosis esse dandum, si quid disturbatione secundi muri aut famis metu remitterent. nec enim diutius eis prædas posse sufficere: ipse ocio commode utebatur. Nam cum dies advenisset, quo militibus oportebat alimenta distribui, in conspicuo hostibus loco ductis, jussit duces ordinato exercitu pecuniam singulis numerare. Illi autem prolatis armis ex involucris muniti procedunt, equitibus ornatos equos ducentibus: locaque suburbana per multum spacium auro argentoque lucebant. Illo autem spectaculo nihil aut jucundius suis, aut horribilius hostibus videbatur. spectantibus enim et vetera plena erant mœnia, et Septentrionalis regio. quin et domos refertas intuentibus cerneres, nullamque civitatis partem quam non infusa multitudo tegebat: metus autem quamvis audacissimos ceperat, omnem simul exercitum armorumque pulchritudinem conspicientes, et ordinationem virorum. Et fortasse ad illam speciem seditiosi animos mutavissent, nisi malorum immanitate, quæ in populum commiserant, dandam sibi veniam a Romanis desperassent: imminente autem, si destitissent, morte supplicii, bello mori præstabilius esse ducebant. prævalebat etiam fatum, quod innocentes cum nocentibus, et civitatem cum seditiosis perire decreverat.

2. Quatriduo per singulas legiones alimenta consecuti sunt. Quinto autem die, cum omnia faciens Titus, nihil Judæos pacatum cogitare sensisset, bifariam diviso exercitu, Antoniam versus ad Joannis monumentum aggeres inchoavit: ista parte superiorem civitatem captum iri cogitans, et per An-

toniam templum, namque hoc nisi cepisset, ne oppidum quidem tutum erat obtinere. In utraque autem parte duo aggeres erigebantur, a singulis legionibus singuli. Et juxta monumentum quidem operantes, a Judæis et Simonis sociis infestantibus prohibebantur: ad Antoniam vero ab Joannis sociis cum multitudine Zelotarum, non solum quia de superiore loco oppugnabant, verumetiam quia machinis jam uti didicerant. paulatim enim usus quotidianus aluit peritiam. Habebant autem ballistas trecentas, et quadraginta tormenta saxorum, quibus difficiliorem aggerum extructionem Romanis efficiebant. Titus autem sibi salvam fore fortunam sciens et perituram esse civitatem, una et obsidioni vehementer instabat: nec pœnitudinem Judæis suadere cessabat: consiliumque factis admiscens, et orationem sæpe armis efficaciorem cognoscens, tam ipsos ut salvari vellent rogabat, tradita sibi civitate, quæ jam capta videretur, quam et Josephum allegabat, patria lingua verba facturum, sperans eos hominis gentilis monitu aliquid remissuros.

3. Itaque Josephus murum circumiens, simulque extra teli jactum stans, unde exaudiri facilius posset, multis orabat, ut sibi ac populo parcerent, templo ac patriæ, neve contra hæc fierent alienigenis duriores. Romanos enim sancta revereri, cum quibus nulla sibi societas esset, manusque suas ad hoc usque cohibere. ipsos vero in his edoctos, cum servare possent, sponte ad eorum interitum ruere. quin potius viderent muros concidisse firmiores, excisis vero infirmiores superesse: Romanorumque vires cognoscerent sustinere non posse, hisque servire non esse novum, neque inexpertum Judæis. Nam licet pulchrum sit pro libertate pugnare, tamen id in principio decere fieri. semel autem subditum, qui multo tempore paruisset Imperio, jugum excutientem, malæ mortis cupidum, non libertatis amatorem videri. Debere autem dedignari dominos humiliores, non quorum in potestate sunt omnia. Nam quid Romanos effugisse, nisi quod propter æstus aut frigora esset inutile? imo vero transisse ad eos undique fortunam, deumque per singulas nationes ducentem imperium, nunc esse in Italia. Hanc autem validissimam legem, tam feris bestiis quam hominibus esse præfinitam, potentioribus cedere: apud eosque esse victoriam, apud quos robur fuerit

armatorum. Idcirco etiam majores eorum, quanquam multum et animis, et corporibus, et aliis subsidiis meliores, cessisse Romanis: quos nisi Deum scissent illis favere, nunquam perpessi fuissent. ipsos vero qua tunc re fretos resistere, cum ex magna parte capta sit civitas? cives autem etiam si muros integros haberent, excidio pariter affecti sint. Nec enim latere Romanos, quæ fames teneat civitatem: et modo quidem consumi populum, continuo vero etiam bellatores interituros: nam etsi Romani desierint, et ab obsidione cessaverint, neque civitatem strictis gladiis irruerint, Judæis tamen inexpugnabile bellum intus assidere, quod horis singulis aleretur: nisi forte contra famem quoque arma caperent ac dimicarent, solique possent etiam infortunium superare. His addebat, optimum esse ante intolerabilem calamitatem mutare sententiam: dumque liceret, salutare consilium sequi. Nec enim antea gestorum causa succensere Romanos, nisi ad finem usque insolentes essent: natura eos esse in imperio mansuetos, atque iracundiæ præferre quod utile est. Utile autem putare, neque civitatem vacuam viris, neque desertam habere provinciam: idcirco velle imperatorem cum his dexteram jungere: nec enim cuiquam salutem daturum si vi ceperit civitatem, præsertim qui nec in extremis ei cladibus rogati paruerint. Brevi autem murum quoque tertium captum iri, priores qui capti sunt, fidem facere. et quamvis perrumpi tutamina non possint, famem pro Romanis pugnaturam.

4. His monentem Josephum multi in muro stantes vituperabant, multi vero conviciis, nonnulli etiam jaculis appetebant. Ille autem cum manifestis eos calamitatibus minime flecteret, ad gentiles transit historias: O miseri, vociferans, vestrorumque auxiliatorum immemores, armis et manibus cum Romanis bellum geritis, quasi quem alium sic vicerimus? Quando autem non Deus omnium conditor, Judæorum defensor est, si lædantur? Non resipietis? Unde progressi pugnatis, quantumque auxiliatorem violatis? Non recordamini opera divina parentum, atque hunc sanctum locum, quanta bella nobis aliquando peremit? Ego autem facta Dei narrare auribus indignis horresco: sed tamen audite, ut cognoscatis non solum vos Romanis, sed etiam Deo resistere. Nechias, qui tum erat rex Ægyptiorum, idemque Pharao vocabatur,

cum infinita manu descendit, reginamque Saram materni nostri generis rapuit. Quid igitur vir ejus Abraham proavus noster? Armis credo ultus est injuriam? Atque ccc. et XVIII. præfectos habebat, quorum singulis infinita multitudo parebat. An ipse quidem quiescere maluit absente Deo? puras autem manus ad hunc locum tendens, quem vos polluistis, invictum sibi auxiliatorem ad militiam legit. Nonne secunda vespera incorrupta regina remissa est ad maritum? Adorans autem quem vos gentili cæde cruentastis locum, ac tremens nocturnis somniis Ægyptius exagitatus aufugit, auroque et argento amatissimos Deo donavit Hebræos. Dicam translata in Ægyptum majorum nostrorum domicilia? Qui cum annos quadringentos tyrannis ac regibus alienigenis subjacerent, armis ac manibus ulcisci possent, semetipsos Deo potius permisere. Quis nescit Ægyptum repletam omni genere serpentium, omnique morbo corruptam? Quis terram infructuosam? quis Nili defectionem, et continuas decem plagas? et ob hoc parentes nostros cum præsidio incruentos, et sine periculo deduci, quos Deus sibi sacerdotes ducebat? An non ab Assyriis raptam nobis sanctam arcam Palæstina et Dagon simulacrum gemuit, et tota gens quæ rapuerat? corruptis vero occultis corporum, ac per ea cum cibo visceribus exhaustis, cymbalorum ac tympanorum sono manibus noxiis reportaverunt, sanctum placationibus expiantes? Deus erat qui hæc parentibus administrabat, propterea quod omissis armis ac manibus, ejus se judicio permisere. Rex Assyriorum Senacherib cum totam ducens Asiam, ad hanc urbem castra posuisset, num manibus humanis cecidit? nonne ab armis quiescentes in votis erant, et angelus Dei in una nocte infinitum delevit exercitum? posteroque die excitatus Assyrius CLXXXV. millia reperit mortuorum, atque ita cum reliquis Hebræos inermes, nec persequentes fugiebat? Scitis etiam in Babylone servitium, ubi per annos LXX. populus exulans, non ante libertatem recepit, quam eam Deo Cyrus donaret: qui eos etiam est prosecutus, iterumque auxiliatori suo sacerdotum more serviebant. Breviter dicam, nullum est operæ precium quod armis parentes nostri fecerint, aut non sine armis Deo permissa potestate impetraverint. Domi autem manentes, ut placebat judici superabant. Pugnantes vero,

semper de spe deciderunt. Nam ubi rege Babyloniorum urbem obsidente, contra Hieremiæ prædicationem Sedechias rex noster cum eo congressus est, tam ipse captus est, quam cum templo civitatem vidit excindi. Atqui videte, quanto ille rex vestris ducibus ejusque populus vobis erat moderatior. Denique Hieremiam vociferantem, invisos esse eos Deo propter delicta quæ in eum commiserant, captum iri autem nisi traderent civitatem, neque rex neque populus interfecit. Sed vos (ut intus gesta prætermittam, neque digne possum iniquitates vestras exponere) me, qui vobis salutem suadeam, querimini, telisque appetitis irati, quod vos vestrorum commonefacio peccatorum, nec dici ea toleratis, quorum quotidie facta committitis. Idem tunc fuit, cum Antiocho, qui dictus est Epiphanes, obsidente civitatem, multis modis offensa divinitate, majores nostri cum armis progressi, ipsi quidem in pugna perempti sunt. oppidum vero ab hostibus direptum est: sanctumque per triennium sexque menses penitus desolatum est. Et quid pluribus opus est? Ipsos Romanos quis contra Judæorum gentes ad militiam provocavit? nonne indigenarum impietas? Unde servire cepimus? Nonne a seditione majorum, quando Aristobuli et Hyrcani furor, et inter eos contentio, Pompeium intulit civitati, et Romanis Deus indignos libertate subjecit? Denique tres menses obsessi, quanquam nihil quale vos in sanctum legesque deliquerant, et majoribus ad bellum subsidiis utebantur, sese tradiderunt. Antigoni autem filii Aristobuli nescimus exitum? quo regnum obtinente, Deus iterum captivitate persequebatur populum delinquentem. Et Herodes quidem Antipatri filius, Sosium et Romanum adduxit exercitum. circundati vero per sex menses obsidebantur, donec capti peccatorum suorum supplicia pependerunt: direptaque est ab hostibus civitas. Ita nunquam genti arma data sunt. Oppugnationi vero sine dubio cohæret excidium. Oportet ergo, ut opinor, sacri loci possessores judicium Deo de omnibus permittere: manusque tunc humanas contemnere, cum a superno ipsi judice non recedant. Vos autem quid ex his, quæ legis conditor bene dixit, egistis? Quid, quod is execratus est prætermisistis? Quantum autem illos qui cito periere, impietate superastis? non occulta dedignantes peccata, hoc est furta, insidiasque

atque adulteria, rapinis, cædibus certatis, novasque maleficiorum excogitastis vias. Sanctum vero templum factum est omnium receptaculum: et indigenarum manibus pollutus est locus, quem Romani ex tam longinquo adorabant, multa per legem nostram de suis moribus derogantes. Deinde post hæc in quem fuistis impii, hunc auxiliatorem speratis? Valde quidem justi estis, supplices, purisque manibus adjutorem vestrum rogatis. Talibus rex noster precibus adversum Assyrium supplicavit, cum magnum illum exercitum Deus una nocte prostravit. Similia vero Assyriis Romani committunt, ut etiam similem ultionem speretis? nam ille quidem ab rege nostro accepta pecunia, ut vastitati parceret civitatis, neglecto jurejurando ad incendium templi descendit: Romani autem solenne poscunt tributum, quod parentes nostri eorum parentibus pensabant. Et si hoc impetraverint, neque populantur civitatem, neque sancta omnino tangunt. Concedunt autem vobis familias liberas et possessiones tenere, sacrasque leges salvas manere patiuntur. Insania est profecto, sperare Deum talem circa justos fore, qualis injustis apparuit: præsertim qui statim ulcisci noverit cum oportet. Denique Assyrios prima nocte, qua castra civitati admoverant, fregit. Quod si etiam vestram progeniem liberaret, Romanos vero dignos pœna judicaret, confestim eis illo tempore sicut Assyriis irasceretur, quo genti manus Pompeius attulit, quo post illum Sosius ascendit, quo Galilæam Vespasianus excidit, postremo non nunc Titus civitati appropinquaret. Sed neque Magnus, neque Sosius quicquam passi sunt, et civitatem victoria ceperunt. Vespasianus autem ex bello quod nobiscum gessit, etiam imperium adeptus est. Nam Tito quidem etiam fontes nunc uberiores profluunt, qui prius vobis aruerant. Denique ante ejus adventum scitis et Siloam, et omnes extra civitatem fontes adeo defecisse, ut ad utrunque aqua mercaretur. nunc autem ita hostibus nostris largi sunt, ut non modo ipsis et jumentis eorum, sed etiam hortis sufficiant. Denique hujus prodigii et ante periculum factum est in excidio civitatis, quando supra memoratus Babylonius rex cum exercitu advenit, qui et captam civitatem incendit et templum: quamvis ut opinor nihil tunc illi tantum, quantum vos impie nunc, commisissent. Itaque sanctis relictis, Deum fugisse puta-

verim: hisque nunc adesse, quibuscum bellum geritis. An bonus quidem vir domum flagitiosam fugiet, et domesticos oderit: Deum vero malis vestris inhærere arbitramini, qui etiam occulta conspicit, et audit omnia quæ tacentur? Quid autem apud vos tacetur? quid celatur? quid non etiam inimicis planum factum est? Iniquitates enim vestræ velut in promptu neminem latent: inque dies singulos, quis pejor sit, certamen habetis. atque ita nequitiam, ut virtutem demonstrare contenditis. Verumtamen reliqua salutis via est, si velitis, et divinitas confessis ac pœnitentibus solet sese placabilis offerre. Arma projicite, pudeat vos patriæ jam dirutæ. convertite oculos, et aspicite ejus quam proditis pulchritudinem, quale oppidum, quale templum, quam multarum gentium munera. Quis in hæc flammas adducit? quis hæc jam non esse desiderat? Et quid est hoc quod salvum esse debeat dignius? o duri et lapidibus stupidiores. Si hæc non veris luminibus cernitis, saltem familiarum vestrarum miseremini. Versentur in conspectu cujusque filii, conjuges, et parentes, quos paulo post aut bellum, aut fames absumpserit. Scio quia una cum his periclitabitur mihi mater et cônjunx et familia non ignobilis, domusque olim clarissima. Et fortasse propterea me quisquam hæc suadere crediderit. Interficite illos, accipite mercedem salutis vestræ sanguinem meum. Ipse quoque mori paratus sum, si post me resipiscitis.

CAP. X.

HÆC Josepho vociferante cum lacrymis, seditiosi quidem neque animos flexerunt, neque tutam sibi mutationem fore judicaverunt. Populus vero ad profugiendum commotus est, et alii possessionibus suis, alii rebus earissimis exiguo precio venundatis, aureos, ne latrones eos deprehenderent, transglutiebant. cum vero ad Romanos elapsi fuissent, exonerato ventre habebant usui necessaria. Titus enim plerosque per agros, quo vellet quisque pergere, dimittebat: idque magis eos ad perfugium hortabatur, quod et intestinis malis carebant, nec Romanis serviebant. Joannes autem et Simon cum sociis, ne his magis pateret exitus, quam Romanis aditus, obstruebant: et qui vel umbram suspicionis dedisset, continuo necabatur.

2. Ditioribus quidem manere etiam sicut profugere, par causa erat pereundi: nam quasi transfugere voluisset, propter patrimonium quisque occidebatur. Cum fame autem crescebat desperatio seditiosorum, et in dies singulos utrunque malum amplius accendebatur. Et palam quidem nulla erant frumenta, irrumpentes autem scrutabantur domos. Et siquidem invenissent aliquid, eos qui negaverant verberabant: si vero nihil invenissent, quasi diligentius celavissent, tormentis itidem afficiebant. Habendi autem argumento erant corpora miserorum, cum ea quæ solidis viribus starent, abundare putarentur. Tabidi autem transfigebantur: nec rationis esse videbatur, statim fame morituros occidere: multi vero clam universa bona sua uno frumenti modio qui ditiores essent, itemque pauperes hordei permutarunt. Inclusi deinde intimis ædium tectis, quidam summa penuria infectum triticum comedebant. panem alii conficiebant, ut necessitas metusque monuisset. Et mensa quidem nusquam apponebatur, sed incoctum subtrahentes igni cibum diripiebant.

3. Miserabilis autem erat victus, dignumque lacrymis spectaculum, cum potentiores quidem plus haberent, infirmiores autem injuriam deplorarent, quippe cum fames super omnes clades haberetur. Nihil enim sic perdit hominem ut pudor: nam quod reverentia dignum est, in fame negligitur. Denique uxores viris, et filii parentibus, et quod miserrimum, matres cibum infantibus ex ipso ore rapiebant: et marcescentibus inter manus carissimis nemo parcebat, quin vitæ guttas auferret. Edentes vero talia non latebant, sed ubique aderant qui ista diriperent. Nam sicubi clausam domum vidissent, eos qui intus erant, cibum capere hoc suspicabantur indicio: statimque ruptis foribus irruebant, victumque jam contusum dentibus, ex gutture pene revocabant, ipsos faucibus strangulantes. Pulsabantur autem senes ne cibum defenderent: lacerabantur mulieres, ea quæ haberent in manibus occulentes: nullaque miseratio vel cani erat capitis, vel infantiæ: sed abstractos pueros et ex bucella pendentes, humo allidebant. Si quis autem incurrentes antevenisset, quodque rapturi fuerant devorasset, tanquam læsi cruentiores erant. Acerbissimos autem cruciatus excogitabant, dummodo alimenta reperirent: nunc excruciantes genitalium

vias, nunc virgis acutis podices transfigendo. horrendaque etiam auditu quis patiebatur: in unius panis confessionem, et ut unum pugnum farinæ abditum indicaret. Tortores autem nec esuriebant (minus enim crudele videretur, quod necessitas impetraret) exercentes autem dementiam suam, sexque sibi dierum commeatum præparantes, hisque occurrentes, qui per Romanorum custodias agrestis oleris herbarumque gratia colligendarum nocte erepsissent, cum jam se hostes evasisse credebant, quæ attulissent eripiebant: multumque supplicantibus, et horribile Dei nomen implorantibus, ut aliquam partem sibi concederent eorum, quæ cum periculo sibi collegissent, nihil penitus dabant: gratumque videbatur, si spoliati non perirent.

4. Hæc quidem humiliores a satellitibus patiebantur. Honorati vero ac divites ad tyrannos perducebantur, quorum alii in insidiarum falso accusati occidebantur, alii quia Romanis proderent civitatem. Et plerunque delator subornatus indicabat, quod profugere voluissent. Si vero quem Simon expilasset, eum ad Joannem remittebat: et quem Joannes expoliasset, eum Simon excipiebat: sibique invicem propinabant sanguinem popularium, miserorumque cadavera partiebantur. Et dominandi quidem causa erat in utroque dissensio, scelerum vero concordia. Nam qui ex alienis malis partem alteri, sibi totum vindicans, non dedisset, nequissimus videbatur. Et qui non accepisset, velut boni alicujus damno dolebat, quia crudelitatis parte caruisset.

5. Singillatim quidem iniquitates eorum explanare non potero: ut autem breviter dicam, neque aliam civitatem unquam talia perpessam puto, neque ullam nationem post hominum memoriam malicia ferociorem fuisse. Postremo etiam genti Hebræorum maledicebant, ut minus impii viderentur in alienos. Veruntamen, quod erant, et servos se, et convenas et degeneris gentis abortiones esse confessi sunt. Denique civitatem ipsi evertere, et Romanos invitos hanc tristem admittere victoriam coegere: tardiusque venientem in templum ignem pene traxere. Denique cum hi ardere superiorem civitatem vidissent, neque doluere, neque illacrymavere: sed apud Romanos, qui hæc paterentur inventi sunt. Verum hæc quidem suo loco postea cum rerum documentis dicemus.

CAP. XI.

TITO autem aggeres proficiebant, quamvis a muro milites male afficerentur: parte vero equitatus missa, jussit per valles ad alimenta comportanda exeuntibus insidias tendi. Erant autem in his nonnulli etiam pugnatores, quibus jam minime præda sufficeret: major vero pars ex populo pauperes, quos profugere deterrebat pro affectibus suis metus. nec clam enim seditiosis fieri posse sperabant, ut cum conjugibus ac liberis diffugerent: eosque latronibus relinquere non patiebantur vice sua jugulandos. Audaciores autem faciebat ad exeundum fames, restabatque jam latitantes egredi, et ab hostibus capi. Deprehensi autem necessitate repugnabant, metu supplicii, seroque videbantur supplicare: post pugnam itaque verberati, et ante mortem modis omnibus excruciati, contra murum cruci suffigebantur. Tito quidem miserabilis videbatur ista calamitas, cum Judæi in dies singulos quingenti, nonnunquam etiam plures caperentur. Sed neque captos dimittere tutum erat, tantamque asservare multitudinem custodum videbat esse custodiam: maxime vero propterea non prohibuit, citius eos existimans ea facie remissuros, tanquam similia passuros, nisi se dedissent. Milites autem diversis modis suffigebant, ita et odio et ludibrii causa: et propter multitudinem quam cepissent, jam spacium crucibus deerat, et corporibus cruces.

2. Seditiosis vero tantum defuit, ut ea clade moverentur, quod etiam in contrarium eis cessit, ad deterrendam reliquam multitudinem. Transfugarum enim familiaribus ad murum tractis, et si qui erant popularium proniores ad pacem, et quæ paterentur, qui ad Romanos profugerent, demonstrabant: et qui comprehensi tenebantur, eos supplices non captivos esse dicebant. Ea res multos perfugere cupientium, donec verum cognosceretur, inhibuit. Fuerunt autem, qui statim dilapsi sunt, quasi ad verum supplicium properantes. Illatam enim ab hostibus mortem, comparatione famis requiem esse ducebant. Multis autem captivorum Titus etiam manus abscidi præcepit, eosque ad Joannem et Simonem intromisit, ut propter calamitatem nec viderentur profugi, nec crederentur: saltem nunc desinerent admonens, neve se compellerent ad excidium civitatis: sed lucrarentur in extremis mutata voluntate

et proprias animas, et patriam tantam et templum, cujus participem non habebant. simul autem aggeres circumeundo, operantes urgebat, veluti factis verba non multo post secuturus. Ad hæc in muris stantes, et ipsi Cæsari, et patri ejus maledicebant, mortemque se contemnere clamabant, eamque servituti recte præferre, multa vero mala Romanis facere dum spirant, nec se nec patriam curantes, ut ipse diceret, perituros: mundumque Deo templum hoc melius esse: quamvis et id servaturus sit, qui incoleret: quem ipsos quoque auxiliatorem habentes, omnibus interminationibus illusuros. quibus facta non adfore: finem enim Dei esse. Talia conviciis admiscentes vociferabantur.

3. Et inter hæc Antiochus quoque aderat Epiphanes, multos alios armatos secum ducens, et præterea caterva stipatus qui Macedones appellabantur, omnes ætate pares et paulo maturiores adolescentibus, more Macedonum instructi armis et eruditi. unde etiam nomen habebant, plerique tamen famam gentis æquare non poterant. Omnium enim regum qui Romanis parebant, felicissimum Comagenum fieri contigit, prius quam fortuna mutaretur. Ostendit autem ille quoque in senecta ætate, nullum ante mortem beatum dici oportere. Cæterum filius ejus adhuc eo vigente præsens se mirari aiebat, quidnam esset quod Romanos adire pigebat muros. erat enim bellator ipse naturaque promptissimus, tantusque viribus, ut multum peccaret audacia. Cum vero Titus ad hoc subrisisset, laboremque communem esse dixisset, sicut erat Antiochus cum Macedonibus in murum impetum fecit. et ipse quidem pro viribus suis ac peritia cavebat tela Judæorum, sagittis eos appetens: adolescentes autem omnes præter paucos attriti sunt. Nam pudore promissionis diutius pugna certaverant, et ad extremum multi saucii recessere: hoc reputantes, quod etiam viris Macedonibus vincere cupientibus fortuna opus sit Alexandri.

4. A Romanis enim duodecimo die mensis Maii aggeres inchoati, vix nono et vigesimo perfecti sunt, cum totos dies septem et decem laborassent: ingentes enim quatuor jacti sunt. et unus quidem, qui erat ad Antoniam, et a quinta legione fuerat extructus, contra medium stagnum, quod Struthium vocatur, alter vero a duodecima viginti cubitis distans.

Decima vero legio, quæ supra memoratis præstat, in Septentrionali parte opus erexerat, ubi stagnum est quod appellatur Amygdalon. Ab hoc autem quintadecima legio triginta discedentem cubitis aggerem fecit ad pontificis monimentum. Jam vero admotis aggeribus, Joannes subfossa intus terra usque ad aggeres, Antoniam versus dispositis per cuniculum sudibus, opera suspendit: illataque sylva pice ac bitumine illita, igni immittit. succensis autem fulcimentis, fossa repente subsedit, cumque magno sonitu in eam aggeres decidere. ac primo quidem cum pulvere fumus ex alto excitatus est, cum ignem ruina concluderet. peresa vero materia qua premebatur, flamma jam clarior apparebat. Et Romanos repentini quidem facti stupor occupat: molitionem vero Judæorum ægre ferebant, jamque se vicisse credentium et spes eo casu refrixit, et in posterum subvenire adversus ignem minus utile videbatur, etiam si esset extinctus semel aggeribus devoratis.

5. Biduo vero post, alios etiam aggeres Simon cum sociis aggreditur. illa enim parte Romani admotis arietibus concutere murum cœperant. Tephthæus autem quidam ex Garsi ortus, civitate Galilææ, et Megassarus ex regalibus famulis Mariamnes, cumque his Adiabenus quidam, filius Nabatæi, nomen habens ex fortuna Agiras, cujus est interpretatio claudus, raptis facibus in machinas evolarunt. hisque viris neque audaciores in illo bello extra civitatem apparuere, neque magis horrendi. nam velut in amicos, non in agmen hostium excurrerent, nihil cunctati sunt, aut substitere: sed per medios inimicos facto impetu, machinas incendere. acti autem missilibus, et gladiis detrusi, non prius a periculo demoti sunt, quam ignis instrumenta corriperet. Sublata vero jam flamma, Romani quidem concurrentes e castris, auxilio properabant: Judæi vero ex muro eos prohibebant, manusque cum his conserebant, qui flammas extinguere conarentur, propriis corporibus nullo modo parcentes. Et illi quidem arietes igni subtrahere, cum eorum tegmina cremarentur: Judæi vero etiam per flammas eos retinere certabant. et quamvis fervens nacti essent ferrum, tamen arietes non amisere. Hinc autem flamma transiit in aggeres, et auxiliantes præveniebat incendium. Itaque Romani flamma circundati, quoniam servare posse opera

desperabant, in castra discedunt. Judæi vero magis instabant, cum semper eorum numerus cresceret, ex civitate accedentibus adjumentis, minus sive cautos haberent impetus, freti victoria. progressi autem usque ad munimenta castrorum prælio cum eorum custodibus decertabant. Est enim statio pro castris per vices succedentium armatorum, et acerbissima in eos sanctio Romanorum, ut qui loco de qualibet causa cessisset, occideretur. hi pœnali exitio gloriosa morte prælata, steterunt fortiter: eorumque necessitate simul ac pudore, plurimi fugientium redierunt: balistisque in muro dispositis ex civitate accedentem multitudinem prohibebant, nihil pro cautione sive tutamine suorum corporum providentem. nam quoscunque obvios habuissent, cum his congrediebantur Judæi: et in spicula irruentes incaute, ipsis corporibus inimicos feriebant. Sed neque hi actis magis quam fiducia superabant, et Romani plus audaciæ, quam quod male tractarentur, cedebant.

6. Jam vero Titus aderat ab Antonia, quo secesserat, locum aliis aggeribus prospiciens: multumque increpatis militibus, si cum hostium muros obtinerent, in suis periclitarentur, et velut ex carcere contra se dimissis Judæis, obsessorum paterentur ipsi fortunam, ipse cum electis militibus hostes a latere circumvenit, illi autem cum in ora ferirentur, contra eum conversi durabant. mixta vero acie, pulvis quidem lumina, clamor vero aures exuperabat, neque aut amicum quisquam internoscere poterat, aut inimicum. Judæis autem non tantum virium fiducia, quantum salutis desperatione perseverantibus, etiam Romanos pudor armorum et gloriæ, et præsentia periclitantis Cæsaris reddidit fortiores. Itaque putaverim eos ad extremum nimia ferocitate animorum, vel totam multitudinem Judæorum fuisse rapturos, nisi prævento pugnæ momento, in civitatem se recepissent. Corruptis autem aggeribus Romani mœrore tenebantur, quod tam longum laborem una hora perdidere, et multi quidem solutis machinis captum iri civitatem jam desperabant.

CAP. XII.

TITUS autem cum ducibus quid fieret deliberabat. Et calidioribus quidem placebat, omni admoto milite vi muros

experiri: adhuc enim Judæos cum exercitus parte dimicasse, universi vero militis impetum tolerare non posse, verum sagittis esse obruendos. Prudentiores autem rursus aggeres fieri suadebant: alii et sine aggeribus assideri, egressus eorum tantummodo observando, ac ne victus intro ferretur monebant, et civitatem fami relinquere, neque cum hoste manu confligere: nec enim expugnari eorum confidentiam posse, quibus optatum est ferro procumbere, vel etiam sine hoc interficere, quæ sævior est cupiditas. Ipsi autem Tito, cessare quidem prorsus tanto cum exercitu, honestum non videbatur: et pugnare cum his supervacuum, qui semetipsos perdituri essent. Aggeres autem fieri, impendiorum penuria operosum judicabat, egressus vero civitatis observari, operosius. Nec enim circundari eam propter magnitudinem locorumque difficultatem, ab exercitu posse, et præterea ad excursus incautum: contra manifestam enim viam observatam, occultas vias excogitaturos Judæos, tam necessitate quam locorum scientia. Si quid autem clam esset illatum, diutius obsidionem trahendam, verendumque ne victoriæ gloriam diminuat temporis longitudo. Hæc enim cuncta quidem effici posse, sed celeritatem ante gloriam duci: debere tamen si celeritate uti velit et cautione, totam muro cingere civitatem. Hoc enim modo omnes exitus posse præcludi: et Judæos aut omnibus modis salute desperata, civitatem tradituros, aut fame victos facillime capiendos. aliter enim se non posse quiescere. Verum et aggeres curaturum esse, cum infirmiores habeat, qui prohibeant. Quod si cuiquam magnum opus et inextricabile videatur, eum considerare debere, quod neque parvum opus Romanos deceat facere: et sine labore magnum quid perficere, ne Deo quidem facile sit.

2. His dictis duces exhortatus, jubet eos exercitus in opera distribuere. Divinus autem quidam impetus militibus incidit: ambitumque partiti, non solum rectores inter se, verum ipsi etiam ordines certabant. Et miles quidem decadarcho, decadarchus autem hecatontarcho, isque chiliarcho placere properabat: chiliarchorum vero ostentatio ad duces usque pertinebat, ducum vero certamina Cæsar ipse dijudicabat. In dies enim singulos circumiens, opus sæpissime inspiciebat. Cœptum enim a castris Assyriorum, ubi ipse tendebat, ad in-

feriorem Cænopolim murum duxit. Hinc per Cedronem ad Eleon montem revertens, a meridie montem complectitur, usque ad saxum quod Peristereonos vocatur, eique proximum collem, qui super vallem imminet Siloam, ac inde ad Occidentem flexo ædificio, ad vallem fontis descendit. Hinc subiens ad Anani pontificis monumentum, circundato monte, ubi Pompeius castra posuerat, ad Septentrionalem redit regionem. Et cum præcessisset ad vicum, cui nomen est Erebinthonicus, post illum Herodis monumentum ab Oriente clausum castris suis conjunxit, unde cœperat. Murus quidem uno minus XL. stadiorum erat. Ad hoc autem foris castella tredecim ædificata sunt: eorum gyrus denis stadiis numerabatur. Totum autem opus triduo constructum est, ut id quidem dignum mensibus videretur, celeritas vero fide careret. Muro autem circunclusa civitate, per castella custodibus collocatis, primam quidem vigiliam noctis ipse circumiens explorabat: secundam vero Alexandro permiserat: tertia vero obtigit legionum ducibus. Somnos autem vigiles inter se sortiebantur, totaque nocte per castellorum spacia circuibant.

3. Judæis autem cum exeundi facultate omnis etiam spes salutis adempta est: auctaque jam fames totas domos ac famiias depascebatur. Et tecta quidem plena erant mulieribus exanimatis, atque infantibus: viarum autem angusta senibus mortuis. Adolescentes autem ac juvenes turgidi, velut umbræ mortuorum, per fora versabantur: et ubi quem casus occupaverat, decidebant. Sepelire autem funera, neque poterant præ labore, et eos quibus aliqua vis supererat, pigebat, et propter multitudinem mortuorum, et quod de ipsis erat incertum. Denique super eos quos sepelierant, multi moriebantur. Multi autem ad sepulchra, priusquam fati dies veniret, et vivi properabant: neque luctus in illis calamitatibus, neque fletus erat, sed fame superabantur affectus. Siccis autem oculis, et corruptis oribus, qui tardius morerentur, eos qui ante se requiescerent, tuebantur. Altum vero silentium civitatem, plenaque mortuis nox comprehenderat, et latrones his acerbiores. domos enim, quæ tum sepulchra erant, et cadavera spoliabant, et velamina corporibus detrahentes, cum risu egrediebantur. hisque gladiorum mucrones probabant: nonnullosque jacentium adhuc spirantes, ferro experiendi

causa transverberabant. Si quis autem manum rogasset aut ferrum sibi commodari, quo famem evaderet, superbissime negligebatur. Animas vero efflantium quisque in morte templum obtutibus intuebatur, cum vivos relinqueret seditiosos. Illi autem, primo quidem sumptu publico jubebant mortuos sepeliri, cum fœtorem ferre non possent: deinde quod non sufficiebant, in valles eos ex muro præcipitabant.

4. Quas circumiens Titus ubi plenas cadaveribus vidit, altamque saniem tabefactis corporibus defluentem, ingemuit: et extentis manibus Deum testabatur, factum illud suum non esse. Civitas quidem ita erat affecta. Romani vero, cum jam nemo seditiosorum auderet excurrere (nam etiam eos mœror, famesque tangebat) dies lætos agebant: frumenti, aliarumque rerum necessariarum habentes copiam de Syria proximisque provinciis, multi autem juxta murum stantes, magnamque alimentorum abundantiam demonstrantes, satietate sui famem hostium incendebat. Seditiosis autem nihilo magis calamitate cedentibus, Titus reliquias populi miseratus, et properans saltem hoc liberare quod superest, iterum aggeres inchoabat, quanquam difficulter materiam reperiret. omnes enim civitati proximas sylvas opera prima consumpserant. a nonagesimo vero stadio milites alias congerebant: et Antoniam ad solam ex quatuor partibus, majores prioribus aggeres struebantur. Cæsar autem agmina circumiens, atque opus urgens, quod in manibus eos haberet latronibus ostendebat. Sed illis pœnitudo plane perierat: et anima ac corporibus separati, utrisque velut alienis utebantur. Nec enim vel animas affectio mansueta, vel corpora dolor tangebat, qui etiam mortuam plebem, quasi canes lacerabant, replebantque languentibus carcerem.

CAP. XIII.

DENIQUE Simon Matthiam, per quem obtinuerat civitatem, excruciatum peremit. Boethi filius erat, ex pontificibus populo maxime fidelis et carus. Is, cum a Zelotis male populus tractaretur, quibus jam Joannes accesserat, ut adjutorem Simonem reciperet, populo persuasit: nulla cum eo prius habita pactione, nec aliquid mali metuens. Ingressus autem

ille, postquam obtinuit civitatem, inimicum eum æque atque alios esse dicebat, qui pro se consilium dederat, velut hoc simplicitate suasisset: productumque eum et accusatum, quod cum Romanis sentiret, morte damnavit, ne purgationis quidem ei facultate concessa, cum tribus filiis suis. quartus enim ad Titum ante profugerat. Prius autem se occidi, quam filios obsecrantem, atque hanc pro illa, quod civitatem ei aperuisset, gratiam postulantem, ut augeret ejus dolorem, novissimum jussit interfici. Ille quidem super cæsos in conspectu suo filios jugulatur, coram Romanis productus: ita enim Simon Anano Bamadi filio præceperat, qui erat ejus satellitum crudelissimus, cavillatus si quid eum juvarent, ad quos exire voluisset, corpora vero sepeliri prohibuit. Post hos Ananias quidam, pontifex, filius Mesbali, nobilis, et scriba curiæ, vir fortis, ex Ammaunte genus ducens, et cum his quindecim ex populo clariores necantur. Josephi vero patrem conclusum asservabant: missoque præcone denunciant, ne quis in civitate degentium vel colloqueretur cum eo, vel in unum veniret, proditionis metu proposito: et eos qui hæc cum illo deflerent, ante quæstionem perimebant.

2. Ista videns quidam Judas filius Judæ unus ex numero præfectorum Simonis, qui turrim ab eo sibi creditam custodiebat, fortasse quidem nonnihil etiam misericordia crudeliter pereuntium, magis autem sui providentia, convocatis decem fidissimis contubernalium: quousque tandem, inquit, hæc mala sustinebimus? quamve salutis spem habemus, servantes pessimo fidem? Ecce jam fames oppugnat. Romani vero pene intus sunt. Simon autem bene quoque meritis infidelis est: metusque etiam apud eum pœnæ, et apud Romanos certa fœderis dextera. Ergo age, tradito muro et nosmet servemus et civitatem. Nihil autem grave Simon patietur, si cum de se desperaverit, pœnas citius pendet. His ubi decem assensi sunt, mane cæteros quos subjectos habebat, per diversum dimittit, ne quid eorum quæ cogitaverat proderetur. Ipse vero de turri hora tertia Romanos invocabat. illorum autem alii præ superbia contemnebant, alii non credebant, alios etiam pigebat, velut mox capturos civitatem nullo periculo. Interea vero, cum Titus ad murum eum armatis succe-

deret, ante rem Simon cognovit, turrimque velociter occupat: Romanisque eos inspectantibus custodes peremit, et per murum projecit corpora mortuorum.

3. Ibique circumiens Josephus (nec enim rogare cessabat) caput vulneratur lapide, statimque attonitus cadit. Excursus autem ad ejus casum factus est Judæorum: abreptusque esset in civitatem, nisi Cæsar misisset, qui eum protegerent. Illis autem pugnantibus Josephus quidem tollitur, parum quod ageretur intelligens. seditiosi vero, tanquam interfecto quem maxime cupiebant, cum lætitia conclamaverunt. Spargitur autem hic rumor per civitatem: ex quo residuam multitudinem mœror tenuit, vere perisse credentem, cujus fiducia profugere cogitabant. Audito autem Josephi mater in carcere, mortuum esse filium suum, ad custodes quidem, ex Jotapatis hoc ait certo se credere, nec enim vivo potiri. Secreto autem flens, ad ancillas: hunc, inquit, fœcunditatis recepisse fructum, quod ne sepelire quidem sibi filium licuisset, a quo sepeliri sperasset. Verum ne illam quidem mendacium diutius cruciavit, neque latrones refecit. Cito enim curato vulnere Josephus resipuit: progressusque clamabat, illos sibi non multo post vulneris pœnas daturos. populum autem rursum ad fidem hortabatur. unde populo quidem fiducia, seditiosis vero stupor incidit ejus aspectu.

4. Profugorum autem alii statim de muro necessitate prosiliebant: alii velut ad pugnam cum lapidibus progredi simulantes, mox ad Romanos profugiebant. Hos autem sævior ea quam intus pertulerant fortuna consequebatur: et fame, quam domi reliquerant, velociorem apud Romanos inveniebant ad exitium satietatem. aderant namque inflati ex inedia, et velut morbo intercutis aquæ turgidi. deinde vacuata replentes corpora disrumpebantur: nisi qui periti desideria cohibuissent, paulatimque cibum desueto corpori obtulissent. Verum et eos, qui hoc modo servarentur, alia plaga suscepit. Quidam apud Syros ex transfugis deprehenditur, e fimo ventris aureos colligens. Transglutientes autem (ut supra diximus) eos veniebant, quod cunctos seditiosi scrutabantur: et maxima vis auri fuerat in civitate: denique duodecim atticis comparabant, quod antea vigintiquinque valebat. Verum hac arte per unum detecta, totis castris fama percrebuit, quod

auro transfugæ pleni venirent. Arabum autem multitudo et Syri scissis ventribus supplicium minitabantur. Et hac ego clade nullam credo sæviorem contigisse Judæis: una denique nocte duorum millium patefacta sunt viscera.

5. Et hac Titus injustitia cognita, pene jussisset autores circunfuso equitatu jaculis appeti, nisi magna fuisset multitudo noxiorum, multoque plures puniendi, quam qui fuerant interempti. Convocatis autem auxiliarium ducibus, itemque militum Romanorum (nam etiam militum quosdam hæc tangebat invidia) utrisque iratus dicebat: si qui militum suorum hæc committerent lucri causa incerti, nec arma propria quisquam erubesceret auro argentoque facta: Arabes autem et Syri primo in alieno bello licenter calamitates inferrent: deinde crudelitatem in cædibus et in Judæos odia Romanis ascriberent. hac enim quosdam suorum milites infamia participare. et his quidem mortem interminatus est, si quis in eadem postea repertus fuisset audacia. ad legiones autem mandata dedit, ut suspectos investigarent, atque ad se deferrent. Verum profecto avaritia contemnit omne supplicium, sævisque hominibus lucrandi amor innatus est: nullaque omnino calamitas plus habendi cupidini comparatur. Imo vero hæc alias et modum habent, et metu subjugantur. Deus autem, qui damnaverat populum, omnem viam salutis ad interitum verterat: denique id quod cum pœna interdixerat Cæsar, occulte in profugos admittebatur. Et si quis transfugisset, circunspectantes ante ne quis Romanorum videret, eos scindebant, et ex visceribus quæstum nefarium trahebant. in paucis autem reperiebatur, et plerosque sola spes consumebat. Hic quidem casus multos transfugarum reduxit.

6. Joannes autem, ubi rapinæ ex populo defuere, ad sacrilegium sese convertit: multaque donaria templi retinens, multaque vasa divinæ rei ministerio necessaria, crateras, et lances, et mensas, ne urceolis quidem abstinuit, quos Augustus ejusque uxor miserat. Romanorum quidem imperatores honoraverunt semper templum atque ornaverunt: tunc autem Judæus etiam alienigenarum dona distrahebat. ad socios autem dicebat, sine metu divinis abuti debere, qui pro Deo, qui pro templo militarent, et ex ipso ali. Propterea que sacrum vinum, et oleum, quod sacerdotes sacrificiis reservabant, tutum

erat effudisse. namque in templo et multitudini distribuit, et illi sine horrore ungebantur et potabant. Non equidem recusabo dicere, quæ dolor jubet. Puto si Romani contra noxios venire tardassent, aut hiatu terræ devorandam fuisse civitatem, aut diluvio perituram, aut fulminum ac Sodomæ incendia passuram. multo enim magis impiam progeniem tulit, quam quæ illa pertulerat. denique cum eorum pertinacia desperata totus populus interiit.

7. Et quid opus est singulatim narrare clades? Mannæus Lazari filius, transgressus ad Titum, per unam portam quæ sibi credita fuerat centum et quindecim millia et octingenta dixit elata cadavera, ex quo die castra prope civitatem posita sunt, ex die quartadecima mensis Aprilis, usque ad calendas Julii. hæc autem immensa est multitudo: nec tamen ipse fuit appositus portæ, sed publicam mercedem dividens, mortuos ex necessitate numerabat. cæteros enim propinqui sepeliebant. sepultura autem fuit, elatos ex oppido projicere. Post hunc autem nobiles profugi, omnia mortuorum egenorum sexcenta millia portis ejecta nunciabant: aliorum vero numerum minime posse comprehendi: cum autem pauperibus efferendis non sufficerent, congesta in maximis ædibus cadavera esse inclusa: et frumenti quidem modium veniisse talento. post autem ubi muro circundata ciuitate, ne herbas quidem legere jam liceret, ad hoc necessitatis quosdam fuisse compulsos, ut cloacas rimarentur, boumque veterum fimum alimentum haberent, stercusque collectum, quod ne visui quidem tolerabile fuerat, cibus erat. Hæc Romani quidem audientes miserati sunt: seditiosos autem ne videntes quidem pœnitebat, sed patiebantur usque ad ea progredi. fatum enim eos reddiderat cæcos, quod jam et ipsis imminebat et civitati.

FLAVII JOSEPHI
DE BELLO JUDAICO
LIBER SEXTUS.

CAP. I.

CLADES quidem Hierosolymorum in pejus quotidie procedebant, cum et seditiosi magis accenderentur adversis inclusi, postquam populum fames ipsosque jam possederat. Quin et multitudo congestorum in civitate cadaverum et visu horrenda erat, odoremque pestiferam emittebat, cum excursus etiam pugnantium moraretur. Nam veluti per aciem ruerent, plurima cæde excitata, conculcare mortuos cogebantur: et qui super eos pedem ponerent, neque miserabantur, neque horrebant: nec saltem sibi augurio fore putabant contumeliam mortuorum. Gentili autem cæde polluti, dexteras ad externum bellum præparabant, tanquam exprobrantes Deo (ut mihi videtur) supplicii sui tarditatem. non enim spe victoriæ major pars eorum, sed desperatione salutis ferocius ferebatur. Romani autem quamvis plurimum in aggreganda materia laborarent, tamen intra viginti et unum dies aggeres erexerunt, attonsis omnibus ad nonaginta usque stadia circa oppidum lucis. Erat autem miserabilis terræ facies. nam quæ antea arboribus et paradisis ornata fuerat, ea tunc deserta præcisis undique arboribus cernebatur: nec ullus qui pridem Judæam viderat alienigena et suburbana pulcherrima civitatis, cum ejus solitudinem tunc videret, continere lacrymas poterat, vel non gemere mutationem, quantum pristinis derogasset. Omnia namque insignia pulchritudinis bellum deleverat: nec si quis subito advenisset, qui locum prius scierat, eum cognosceret, sed præsens quæreret civitatem.

2. Romanis autem ac Judæis, finitum opus aggerum par faciebat timoris initium. namque hi, nisi eos quoque exu-

rerent, captum iri civitatem putabant: Romani autem, fortasse nec voluntatem sibi fore illis incensis alios parare. nam et materiæ defecerant: et labori quidem corpora militum, crebris vero offensionibus animi cesserant. Verum civitatis cladibus tristius Romani quam cives in ea degentes afficiebantur. ad mala enim quæ hinc accidebant, etiam pugnatoribus nihilo segnioribus utebantur, sed eorum spes frangebantur, cum aggeres insidiis, machinæ soliditate muri, manus vero conflictus audacia repugnantium superaretur: et præcipue, quod cum seditione fameque ac bello totque malis præstantiores Judæorum animos invenirent, virorum quidem inexpugnabiles esse impetus arbitrabantur, invictam vero animorum magnitudinem quæ calamitatibus aleretur. nam quis eos in rebus secundis sustineat, qui malis ad virtutem incitarentur? Illi quidem propterea cautius custodias præparabant.

3. Joannis autem factio apud Antoniam, simul et quæ futura timebantur, si disjiceretur murus, cavebat, et antequam arietes admoverentur operibus instabat: nisi quia conatus eorum irritus fieret. Aggressi enim cum facibus aggerem, spe decepti remeavere. Nam primum ne concordare quidem eorum videbatur consilium, paulatim et per intervalla, et cunctanter, non sine metu prosilientium, neque Judæorum more, ut breviter dicam. deerant enim quæ propria gentis essent, audacia, cursus, et omnium simul impetus: et ut non sine offensione recederent. Languidiores vero progressi quam solebant, etiam Romanos solito promptiores offendere: qui corporibus quidem atque armis ita undique aggeres sepsere, ut nusquam igni aditum relinquerent: animum vero ita confirmaverunt, ne quis loco antequam occumberet moveretur. nam præter omnium rerum desperationem si etiam illud opus esset exustum, acerbissimus pudor milites occupaverat, si aut calliditati virtus cederet, aut arma temeritati, aut peritia multitudini, aut Judæis Romani. Simul autem missilia pro illis faciebant in prosilientes delata: et qui cecidisset, posteriores impediebat, ac periculum antecedentis molliores eos efficiebat. Qui vero intra teli jactum venire properassent, alii disciplina hostium et densitate perterriti, alii confixi hastis retrocedebant: et ad extremum alius alium timiditatis arguens,

re infecta revertebantur. Calendis autem Julii tentata fuerat expugnatio. Judæis autem inde digressis, Romani machinas admovere: quamvis ab Antonia saxis atque igni ferroque peterentur, et quodcunque hostibus telum necessitas attulisset. nam licet multum mœnibus Judæi confiderent, machinasque contemnerent, tamen eas applicare prohibebant Romanos. Illi autem Judæis studium esse rati, ne murorum infirmitate Antonia læderetur, et fragilibus eam fundamentis suspicantes, contra certabant. Nec tamen quod feriebatur, ictibus obediebat: sed ipsi quidem crebris in se missilibus jactis, cum nullis periculis desuper venientibus lassarentur, arietum opus urgebant. cum vero inferiores essent, ac lapidibus frangerentur, aliis scutis super corpora concameratis, fundamenta manibus, et vectibus suffodiebant. Itaque saxis quatuor obstinato labore concussis, quietem utrisque nox attulit: et in ea murus arietibus labefactatus, ex qua parte prioribus Joannes aggeribus insidiando murum suffoderat, subsidente cuniculo repente labitur.

4. Verum præter spem utrorumque animi affecti sunt. Nam Judæi quidem quibus mœrorem esse oportebat, quod ruina præter spem acciderat, et adversus eam præcauti non fuerant, tanquam maneret Antonia confidebant. Romanorum autem inopinatam lætitiam ex celeri subversione natam, conspectus alius murus, quem intrinsecus Joannes ædificaverat, cito restinxit. Verumtamen priore facilior oppugnatio videbatur. Tunc enim et ascensum per ruinas promptiorem, et Antonia esse infirmiorem murum qui recens erat, citoque destrui posse arbitrabantur. Nemo tamen eum audebat ascendere: quod ei qui primus id tentavisset, certissimum esset exitium.

5. Titus vero spe atque oratione putans alacritatem pugnantium excitari, et adhortatione atque promissis sæpe quidem periculorum nasci oblivia, interdum autem mortem solere contemni, in unum congregatos fortissimos experiebatur dicens: Commilitones, hortari quidem ad ea quæ periculum non afferunt, aperte et ipsis qui rogantur, et qui eos rogant, ignaviæ reprehensionem parit. exhortatione autem opus est in solis rebus ambiguis: quippe illa per se quenque gerere dignum est. Itaque difficilem vobis in murum esse ascensum ipse profiteor: quod autem vel maxime oporteat gloriæ cupi-

dos pugnare cum difficillimis rebus, pulchrumque sit cum laude mori, nec erit infructuosum si qui primi fortiter fecerint, prosequar. Primum quidem vos illud hortetur, quod nonnullos fortasse deterreat, Judæorum patiens animus, et in adversis rebus dura constantia. Romanos enim eosque milites, quibus in pace bella discere, in bello autem vincere consuetum est, a Judæis manu vel animo superari turpissimum est: idque in fine victoriæ, cum etiam Dei nitamur auxilio. namque offensiones nostræ, Judaicæ desperationes sunt. Illorum autem clades favore Dei vestrisque virtutibus crescunt. Etenim seditio, fames, obsidio, murorumque sine machinis casus, quid sit aliud quam in illos ira Dei, nostrumque adjumentum. Igitur non solum deterioribus inferiores videri, sed etiam divinum præsidium prodere, vobis non convenit. Quo pacto autem non turpe videatur, Judæos quidem quibus non magni pudoris est vinci, qui servire didicerint, quo minus in posterum id patiantur, mortem contemnere: atque in nos medios frequenter excurrere, non victoriæ spe, sed ostentationis gratia: nos autem totius pene terræ marisque victores, quibus etiam non vincere probro habetur, ociosos sedentes, ne semel quidem in hostes aliquid audaciter expertos, famem ac fortunam cum his armis operiri? maxime cum parvo discrimine totum possitis efficere. Denique in Antoniam si ascenderimus, habebimus civitatem. Nam et si pugnandum sit adversum intus positos, quod non arbitror, attamen capiti ac respirationi hostium insedere, victoriam nobis plenissimam repromittit. Equidem prætermissa nunc eorum laude, qui in bello cecidere, et immortalitate, qui Martio furore prostrati sunt, ex morbo pacis tempore mortem aliter sentientibus imprecor, quorum anima cum corpore sepultura damnatur. Quis enim virorum fortium nescit, quod animas in acie ferro corporibus absolutas, purissimum elementum æther hospitio receptas inter sidera collocat: manesque se bonos ac propitios heroas, videndos offerunt posteris suis? Quas vero morbus corporis tabesque consumpserit, et si maxime probris ac piaculis purgatæ sint, subterraneæ tenebræ operiunt, altaque oblivio suscipit, corporis simul et vitæ ac memoriæ fine circumscriptas. Quod si necessario mors homini decreta est, ad hoc autem omni morbo levius

est ferri ministerium, cui non videatur ignavum negare usui, quod debito redditurus sit. Et hæc quidem velut servari nequeant, vel qui conati fuerint, prosecutus sum. est autem salutis spes in maximis quoque periculis qui virilem animum gerunt. Primum enim quod decidit patet incessui: deinde totum quod ædificatum est, facillime dissolvi potest. Vosque plures hoc opus aggredientes, alius alii pro adhortatione fietis atque subsidio: vestraque obstinatio brevi animos hostium franget: ac fortasse nobis, si eam tantum cœperimus, incruenta res efficietur. Etenim ascendentes quidem nos prohibere scilicet conabuntur. si vero clam vel etiam per vim aliquid egerimus semel, quamvis paucos non sustinebunt. Me autem profecto pudeat, nisi qui primus hoc fecerit, invidendum remunerationibus fecero: et qui vixerit quidem nunc æqualibus præsit: beatissima vero præmia sequantur occisos.

6. Talia dicente Tito, cætera quidem multitudo periculi magnitudinem timuit: eorum vero unus, qui in cohortibus militarent, Sabinus nomine, genere Syrus, vir et manu simul et animo fortis apparuit: licet si quis eum ante vidisset, quantum ex habitu corporis, ne specie quidem militem esse credidisset: erat enim colore nigro, exilis habitudine: sed anima quædam heroica in macro corpore, atque angustiore viribus suis habitabat. Cum primus itaque surrexisset, Dedo me, inquit, tibi alacri animo Cæsar, et ante omnes in murum ascendo: atque opto quidem, ut vires ac voluntatem meam sequatur fortuna tua. quod si cœpto casus inviderit, scito me non præter spem, quod res aliter cesserit, sed quod sic decreverim, pro te moriturum. His dictis, et scutum læva capiti prætendens, strictoque dextera gladio, circa horam diei sextam murum petebat, sequebantur autem ex aliis, qui soli ejus virtutis æmuli esse cupiebant, undecim viri. Multo autem omnes antecedebat divino quodam impetu excitatus, cum de muro custodes jaculis et sagittis undique infinitis appeterent, atque ingentia saxa devolverent, quæ nonnullos de undecim dejecerunt. Sabinus autem missilibus occurrens, licet obrueretur sagittis, non tamen ante impetum cohibuit, quam summa muri prehenderet, hostesque in fugam verteret. viribus enim ejus atque animi pertinacia territi, pluresque

ascendisse rati, non steterunt. Qua in re fortunam quis veluti virtutibus invideat, semperque præclaris facinoribus officiat, non incusaverit? Siquidem hic vir neque ab incepto erravit, et offensione lapidis cum maximo crepitu pronus decidit. Unde factum est, ut Judæi reversi, ubi solum et jacentem videre, ex omni eum parte jaculis peterent. Ille vero genibus nixus, et scuto protectus, primo quidem ulciscebatur hostes, multosque ad se appropinquantes sauciavit: vulnerum autem multitudine remisit dexteram: et ad extremum priusquam redderet animam sagittis est obrutus, vir dignus pro fortitudine qui meliori fortuna uteretur, pro mensura vero cœpti facinoris cecidit. Cæteri autem tres pene jam summa tenentes, obtriti lapidibus perierunt, et octo sauciati detracti, et in castra relati sunt. Hæc quidem tertia die mensis Julii gesta sunt.

7. Biduo autem post, viginti de numero excubantium per aggeres militum congregati, signiferum ordinis sui, et duos quosdam ex ala equitum, et tubicinem unum ad se vocant: nonaque noctis hora per ruinas ad Antoniam ociose procedunt. occisis autem primis custodibus somno oppressis, murum obtinent, ac buccina signum dari præcipiunt: quo cæteri quidem vigiles subito exuscitantur, et fugiunt priusquam multitudinem quæ murum ascenderat, cernerent. nam et timor illis, et tuba imaginem quandam, ut magnum hostium numerum ascendisse crederent, ostendit. Cæsar autem signo audito, propere armat exercitum: et cum ducibus primis lictorum caterva comitatus, ascendit. Cum autem Judæi ad templum interius confugissent, ipsi quoque per cuniculum irruperunt, quem Joannes adversum Romanorum aggeres aperuerat. Dispositique amborum agminum seditiosi, tam Joannis quam Simonis, arcebant eos summa vi atque alacritate repugnandi. siquidem excidii finem putabant, locum sanctum penetrasse Romanos, quod et his victoriæ principium fuit. Ad ipsum autem adytum validissima pugna committitur, his quidem templum vi occupare certantibus, Judæis vero Antoniam versus eos repellentibus. Et sagittæ quidem ac hastæ utrisque inutiles erant, strictis autem ensibus dimicabant. Neque conflictu discerni poterat, ex qua parte quisque pugnaret, permixtis viris et propter angustias permutatis,

cum et vocis intellectum magnitudo confunderet, multaque mors esset utrinque, armaque simul et cadavera jacentium conculcata frangerent prælantes. Semper autem si bellum fluctuans gravasset alteram partem, potiorum exhortatio et inferiorum conquestio nascebatur. Neque aut fugæ, aut persecutioni locus erat: sed propinquæ mutationes confligentium, et inclinationes permixte fiebant exercitus. Qui vero inter primos stetissent, aut occidendi aut moriendi necessitatem habebant, quod refugere non dabatur. nam et posteriores utriusque partis, suos in frontem urgebant, nullumque inter dimicantes bello vacuum intervallum reliquerant. Cum autem Judæorum animi Romanorum peritiam vincerent, jamque omnino tota acies pelleretur (a nona enim hora noctis ad septimam diei usque pugnabant) hi quidem simul omnes excidii periculum pro nutrimento virtutis habebant: Romani vero exercitus parti (nondum enim ascenderant legiones, illisque spes pugnantium nitebatur) satis esse visum est in præsentia, Antoniam obtinere.

8. Julianus vero quidam centurio ex Bithynia non ignobilis, quem in illo bello et armorum peritia et viribus corporis et animi spiritu omnium fortissimum ipse cognovi, ubi Romanos jam cedere et male repugnare conspexit (propter Titum autem apud Antoniam stabat) subito prosiliit, jamque Judæos vincentes solus ad interiorem usque templi angulum persecutus est. Fugiebat autem universa multitudo, neque vim ejus neque audaciam hominis esse opinantes. At ille per medios ruens, quos alios alio disjecerat, ipsos quos occupasset interficiebat: eaque facie nihil Cæsari admirabilius, aut aliis horribilius visum est. Verum et ipsum profecto fata persequebantur, quæ ab homine vitari non possunt. Calceos namque habens, creberrimis atque acutis clavis, ut cæteri solent milites, fixos, dum strato saxeis crustis solo curreret, labitur: magnoque cum armorum sono dejectus, in tergum fugientes reduxit. Et Romanorum quidem clamor ex Antonia sublatus est, saluti ejus metuentium: Judæi vero multi simul gladiis et hastis undique feriebant. Ille autem multam quidem ferri vim scuto excipiebat: sæpe autem conatus erigere se, percutientium multitudine revolutus est, et jacens tamen gladio multos perculit. nec enim cito per-

emptus est, quando galea et thorace omnia membra neci opportuna septus erat, nanque diu cervicem contraxerat, donec concisis aliis ejus membris remisit vires, cum ei nemo auderet succurrere. Nimius autem dolor Cæsarem tenuit, ubi tantæ fortitudinis virum in conspectu tantæ multitudinis vidit occidi: et quod locus se quidem intercludebat auxilium ferre cupientem: alios autem, ne possent, metus impediebat. Julianus igitur diu cum morte luctatus, cum non paucos interfectorum suorum saucios reliquisset, ægre peremptus est: magna sui gloria, non apud Romanos tantum et Cæsarem, verum apud hostes quoque relicta: Judæi vero etiam mortui rapto corpore, Romanos in fugam versos, in Antoniam conclusere. Fortiter autem in eo prælio decertavere, Alexas quidem et Gyphthæus, ex agmine Joannis, ex parte vero Simonis, Malachias, et Mertonis filius Judas, et Sosæ filius Jacobus, dux Idumæorum: Zelotæ vero fratres duo filii Jairi Simon et Judas.

CAP. II.

TITUS autem militibus suis imperat Antoniæ fundamenta diruere, facilemque ascensum cuncto exercitui præparare. Ipse vero Josepho ad se vocato (nanque audierat eo die qui erat mensis Julii septimus decimus, divinam observantiam, quæ entelechismos vocatur, virorum penuria defuisse, eaque re populum nimis dolere) iterum dici Joanni præcepit quæ ante mandaverat: quod etiam si quis eum pugnandi sævus amor teneret, cum qua placeret ei multitudine, ad bellum progredi liceret. dum modo non una secum et civitas interiret simul et templum: sanctum tamen locum violare desineret, neve in Deum nefas admitteret. Potestatem autem haberet si vellet, sacra intermissa celebrare per Judæos quos ipse delegisset. Itaque Josephus, ne soli Joanni hæc intimarentur, sed etiam pluribus, unde exaudiri posset constitit, et mandata Cæsaris Hebraico sermone disseruit. Multum autem eos quo patriæ parcerent precabatur, ignemque depellerent jam templo contiguum, Deoque vota redderent consueta. His dictis populus tristitia simul et silentio tenebatur. Multis autem conviciis tyrannus Josepho cum execrationibus lacerato, postremo addidit, nunquam sibi excidium esse metuendum, quoniam Dei civitas esset. Atque cum exclama-

tione, Sane vero, inquit Josephus, eam puram Deo conservasti, inviolataque sancta mansere: nec in eum cujus speras auxilium, quicquam impium deliquisti: sed solennia sacra consequitur. Et si quidem tibi quisquam quotidianum auferat cibum, impium eum hostem putabis: Deum vero, quem perpetua religione privaveris, belli auxilio speras futurum? Et Romanis peccata imputas? qui nostras leges etiam nunc tuentur: et quæ ipse intercidisti sacra, Deo reddi compellunt. Quis non inopinatæ mutationis causam gemat, ac defleat civitatem? cum alieni quidem, hostesque impietatem tuam corrigant. tu vero Judæus et inter leges educatus, illis quoque in has sævior inveniaris. Atqui Joannem etiam pœnitere malorum, non est turpe in rebus extremis, bonumque tibi exemplum patriam servare cupienti propositum est, Jechonias rex Judæorum: qui quondam Babyloniis bellum sibi inferentibus, sponte civitate priusquam caperetur excessit, et cum cognatione sua voluntariam captivitatem sustinuit, ne hæc sancta hostibus proderet, Deique domum videret exuri. Ob hoc sacra Judæorum commemoratione laudatur: eumque memoria transmissa per secula semper nova immortalem posteris tradidit. Bonum o Joannes exemplar, et si periculum præsto sit: ego autem veniam quoque tibi a Romanis spondeo, dum memineris, quod gentilis moneam, et Judæis ista promittam: spectarique oporteat, quis sit author et unde consilium. Absit enim unquam me ita captivum vivere, ut genus aut leges patrias obliviscar. Rursum indignaris et clamas, mihique maledicis. Etiam acerbiora mereor, qui hæc adversus fata suadeo, Deique sententia condemnatos servare contendo. Quis ignorat scripta veterum prophetarum, et responsum impendens miserrimæ civitati? Jam tunc enim ejus excidium prædixere, cum quis homicidium gentile cœpisset. Vestrorum autem cadaverum non civitas tantum, sed etiam templum omne repletum est. Deus plane, Deus ipse cum Romanis ignem sibi lustrationis infert, totque scelerum plenam exurit civitatem.

2. Hæc Josepho cum fletu et lacrymis prosequente, vox ejus singultibus interrupta est. Et Romani quidem miserati dolorem, admirati sunt. Joannes autem ejusque socii magis contra Romanos irritabantur, illum quoque capere cupientes.

Nobilium tamen plurimos commovit ejus oratio. Et nonnulli quidem seditiosorum custodias formidantes, locis suis manebant, jamdudum certi de suo pariter et civitatis exitio. Fuerunt autem, qui capto discessionis tempore, ad Romanos confugere: in quibus erant pontifices Josephus et Jesus. Filii vero pontificum, tres quidem Ismaelis, cui apud Cyrenen fuerat caput abscisum, et Matthiæ quatuor: alterius vero Matthiæ unus, qui post interitum patris aufugerat, quem Simon Gioræ cum tribus filiis, ut supra dictum est, interemit. Multi autem nobiles cum pontificibus defecere: eosque imperator cum per alia humane suscepit, tum sciens in alienigenis moribus illis versari molestum esse, in Gophnam dimisit, ut ibi manerent interim, multas etiam pollicitus possessiones cuique peracto bello se redditurum. Illi quidem in destinatum municipium læti cum omni cautione discedunt. His autem in civitate non visis, rumor seditiosis iterum diffamatus est, quod Romani transfugas occidissent, ut hoc metu videlicet a fuga reliquos deterrerent. Et paulisper quidem hæc calliditas eorum, sicut antea, valuit, timor autem profugere cupientes inhibuit.

3. Rursus autem postquam eos Titus revocatos a Gophna cum Josepho murum circumire, et populo conspici jussit, multi ad Romanos fugiebant. In unum vero congregati, et ante Romanos stantes, cum lacrymis atque ululatu seditiosos rogabant, primo quidem ut in civitatem Romanos susciperent, patriamque servarent: si hoc displiceret, saltem de fano exirent, templumque sibi liberarent. Nec enim ausuros sine maxima necessitate Romanos ignem sanctis immittere. His illi magis adversabantur, multaque in transfugas vociferati convitia, supra sacras portas jacula et balistas et saxorum disposuere tormenta, ut omne quidem circum fanum spacium multitudine mortuorum sepulchro, templum vero ipsum castello simile videretur. In loca vero sancta et inaccessa, cum armis adhuc et manibus gentili cæde calentibus insiliebant: et ad hanc processere legis injuriam, ut quam Judæos indignationem oporteret exercere si hæc Romani admitterent, ea tunc in Judæos propria sacra temerantes, uterentur Romani milites. Nemo sane fuit eorum qui non cum honore templum aspiceret, atque adoraret: latronesque optaret, antequam immedicabile malum contingeret, pœnitere.

4. Titus autem dolens vicem eorum, iterum Joannem ejusque socios increpabat, dicens: Nonne vos, o sceleratissimi, cancello sanctum locum protexistis? Nonne literis Græcis ac nostris incisas tabulas constituistis, quibus ne septa cuiquam transgredi liceret, edicitur? Nonne eos qui transissent, quamvis Romanus quis esset, vobis necare permisimus? Quid igitur in eo etiam mortuos conculcastis, o nocentissimi? Aut cur templum et externi et gentilis sanguinis confusione polluistis? Testor ego patrios deos, et si quis unquam hunc locum ante aspexit (nunc enim neminem credo) itemque testor et exercitum meum et Judæos qui apud me sunt, et vosipsos, quod non ego vos violare hæc compellam: quin et si locum acies vestra mutaverit, neque accedet ad sancta quispiam Romanorum, nec quicquam in eorum contumeliam faciet. servabo autem vobis etiam templum nolentibus.

5. Hæc Josepho internunciante principis dicta, latrones ac tyranni existimantes non benevolentia, sed timiditate hos sermones fieri, in superbiam tollebantur. Titus autem, qui neque seipsos miserari eos, neque templo parcere prospiciebat, rursus bellum gerere decrevit. Sed universum quidem his militem, quod locus eum non caperet, inferre non poterat. Tricenis autem de singulis centuriis viris fortissimis lectis, etiam chiliarchis singulis millenos attribuit: hisque duce præposito Cereali, hora noctis nona jubet in custodias impetum fieri. Cum autem ipse quoque in armis esset, unaque descendere statuisset, amici eum propter periculi magnitudinem ducumque dicta continuerunt. plus enim operis eum in Antonia præsidentem militum certamini facturum esse dixerunt, quam si periculum subisset: omnes enim fore sub oculis imperatoris optimos bellatores. His dictis paruit. Deinde ob hoc solum se manere locutus ad milites, ut de eorum virtute judicaret: ne aut fortis quisquam indonatus abiret, aut contra impunitus ignavus lateret, sed omnium spectator ac testis fieret ipse, qui et ulciscendi et remunerandi esset dominus: illos quidem ad aciem hora qua supra memoratum est, dimisit. Progressus autem ad speculam in Antonia, quid fieret, expectabat.

6. Verum hi qui missi fuerant, non ita, ut sperabant, somno oppressos invenere custodes: sed coortis cum clamore, confestim manus conseruere, excubitorum autem tumultu exciti

cæteri catervatim excurrere. Itaque primorum quidem impetum excipiebant Romani: qui autem illos sequerentur, in agmen proprium incidebant, multisque suorum velut hostibus utebantur. Vocis namque agnitionem confusus partium clamor, oculorum autem singulis nox ademerat: cum præterea quosdam furor cæcos, alios iracundia, alios timor efficeret: idcirco obvium quenque sine discretione feriebant. Romanis quidem scutorum conjunctione septis, et per globos prosilientibus, ignoratio minus nocebat: signi enim sui quisque meminerat. Judæi vero disjecti, tam impetus quam recessus temere facientes, sæpe imaginem inter se hostium aliis alii demonstrabant: cum revertentem suum quisque per tenebras, quasi Romanum aggredientem exciperet. Denique plures a suis quam ab hostibus sauciati sunt, donec orto die, visu jam pugna discerneretur: et in acie stantes ordine, sagittis atque telis uterentur. Neutri vero cedebant, neque labore fatigabantur. Sed Romani quidem et sigillatim, et multi simul in conspectu imperatoris de virtute certabant: illumque diem sibi quisque promotionis initium fore putabat, si fortiter dimicasset. Judæis autem et proprium cujusque periculum, et quod templo metuerent, ministrabat audaciam: quod tyrannus stans hos rogaret, alios verberaret, et ad pugnandum interminationibus incitaret. Quominus autem plerunque pugnatum est, sed cito et brevi momento prælia mutabantur. neutra enim pars prolixum fugæ spacium vel persecutionis habebat. Pro suorum autem eventu ex Antonia tumultus erat, et confidere superantibus, et stare si fugerent, acclamantium: eratque veluti quoddam belli theatrum. nec enim vel Titum, vel alios, qui una erant quicquam eorum quæ in pugna gerebantur latebat. Postremo nona hora noctis cœpto prælio, quinta die dissoluti sunt, cum neutri eo loco unde pugnam iniere certa fuga cessissent, verum mediam in ancipiti prælio victoriam reliquissent. Romanorum quidem plurimi nobiliter decertarunt. Judæorum vero partis quidem Simonis, Judas Mertonis filius, et Simon Josiæ: Idumæique Jacobus, et Simon, hic Cathlæ filius, Jacobus autem Sosæ: de Joannis autem sociis Gyphthæus et Alexas: et de Zelotis, Simon filius Jairi.

7. At Romanorum reliqua manus, die septimo subversis

Antoniæ fundamentis, latam viam usque ad templum fecit. admotæque muro legiones, mox aggeres inchoabant: unum contra interioris templi angulum, qui ad Septentrionem Orientemque spectabat: alterum contra exedram, ad Aquilonis partem inter duas portas ædificatam: aliorum duorum unum contra porticum Occidentalem templi exterioris, alterum contra Septentrionalem. Magno tamen opus cum labore ac miseriis proficiebat, cum materias a centesimo usque stadio deportarent. Interdum autem insidiis lædebantur: cum ipsi quidem vincendi facultate minime caverent, Judæis vero propter desperationem salutis audacioribus uterentur. Nonnulli enim equitum, quoties ad ligna sive fœnum colligendum exissent, interea dum id facerent, equos suos frenis exutos pasci sinebant: quos Judæi per cuneos erumpentes rapiebant. Itaque cum id crebro fieret, Cæsar existimans, quod erat verum, negligentia suorum magis quam Judæorum virtute rapinas contingere, tristi animadversione cæteros ad equorum custodiam revocare statuit: unoque milite qui equum perdiderat morte damnato, eo metu equos suos cæteris conservavit. Nunquam enim eos posthac in pascua dimittebant, sed tanquam natura his connexi ad necessitatem egrediebantur. Illi quidem templum oppugnabant, aggeresque erigebant.

8. Altera vero die post eorum ascensum, multi seditiosorum, quos rapinæ defecerant et fames urgebat, congregati, in præsidia Romanorum, quæ Elæon montem versus collocata erant, circa undecimam diei horam impetum faciunt. sperabant enim primo quidem inopinatos, deinde curandi corporis causa quiescentes, facile decipi posse. Verum cognito illorum conatu, Romani de propriis custodiis celeriter collecti obstabant eis, murum transcendere ac perrumpere violenter ambitum conatis. Conflato autem vehementi prælio, et alia multa ab utraque parte fortiter gesta sunt: cum Romani præter fortitudinem etiam bellandi peritia, Judæi vero immoderato impetu et effrenatis animis uterentur. Dux autem his pudor erat, illis necessitas. nam et amittere Judæos, veluti laqueis irretitos, Romanis turpissimum videbatur: et illi unam spem salutis, si murum vi perrumpere possent, habebant. et quidam ex ala equitum, Pedanius nomine, Judæis in fugam versis, atque in vallem coactis, equo in adversum mon-

tem a latere incitato prætervectus, rapit unum ex hostibus fugam petentem, juvenem, et gravem corpore, et armis undique septum, talo comprehensum. Tantum se inclinavit equo currente, tantamque dexteræ vim itemque cæteri corporis, et equestris peritiæ demonstravit. Iste quidem tanquam munus aliquod rapuisset, captivum ferens, ad Cæsarem venit. Titus autem vires ejus, qui ceperat admiratus, et captivo, quia murum aggredi tentaverat, supplicio tradito, ipse templi oppugnationem curabat, utque aggeres mature fierent perurgebat.

9. Inter quæ Judæi adversis præliis male tractati, tumescente paulatim bello et in templi serpente perniciem, sicut in putrefacto corpore assolet, membra peste occupata, prævenientes ne ulterius procederet, abscindebant. Porticus enim parte, quæ ab Aquilone in Orientem pertinens Antoniæ jungebatur, incensa, deinde ad xx. fere cubitos abrupere, immisso sanctis incendio manibus suis. Biduo autem post, prædicti mensis vicesimo et quarto die, Romani porticum inflammavere: et usque ad quartumdecimum cubitum igne progresso, Judæi similiter culmen abjiciunt, neque omnino recedentes ab operibus, et Antoniæ continentiæ dirimentes, cum liceret eis ac deberent incendium prohibere. Itaque immisso igne, cursum ejus otiose pro sua utilitate metiebantur. Circa templum autem nunquam prælia cessavere: sed frequens erat paulatim contra se excurrentium pugna.

10. Iisdem autem diebus, quidam ex Judæis, vir et corpore brevis, et vultu despicabilis, tamque genere quam rebus aliis vilissimus, Jonathas nomine, progressus ad Joannis pontificis monumentum, cum alia multa superbe ad Romanos prolocutus est, tum quem fortissimum haberent ad singulare prælium provocavit. At qui contra stetere, multi quidem dedignabantur: erant autem inter eos (ut assolet) etiam, qui timerent: quosdam vero non inconsulta movebat ratio, cum mortis cupido non debere confligere. Nam qui de salute desperassent, eos neque cautos impetus habere, neque Deum vereri: et cum his in discrimen venire, quos neque vincere magnum sit, et vinci cum dehonestamento periculosum, non fortitudinis, sed ferocitatis videri. Quum autem diu nemo procederet, multaque Judæus eorum timiditati illuderet, homo arrogans et superbus, Romanus ex ala equitum nomine Pudens, inso-

lentiam ejus exosus, fortasse autem etiam corporis brevitate sublatus, inconsulte prosiliit: et cæteris commissa cum eo pugna risum præbuit, a fortuna proditus. Lapsum enim Jonathas interfecit: deinde pede supra mortuum posito, læva scutum, dextraque cruentum gladium coruscabat: armisque cum fremitu concussis, exercitui et jacenti insultans, spectantes Romanos increpabat: donec eum tripudiantem et vana jactantem, Priscus centurio sagitta transfixit: eoque facto, et Judæorum et Romanorum clamor varius excitatus est. Ille autem dolore in vertiginem tortus, supra corpus hostis incubuit: bellique felicitatem ratione carentem quam velox ultio sequeretur, ostendit.

CAP. III.

SEDITIOSI vero templum tenentes aperte quidem et quotidie militibus in aggeribus positis repugnabant. Vicesimo autem septimo die prædicti mensis, hujusmodi dolum excogitant. Occidentalis porticus spacium, quod inter culmen et trabes erat vacuum, sylvis aridis, itemque sulfure ac bitumine replevere. Deinde velut oppressi cedebant. Quare multi quidem temerarii fugientibus instabant, et in porticum ascendere positis scalis nitebantur. qui vero prudentiores erant, nullam fugæ causam Judæis fuisse cogitantes, locis suis manebant. Verum porticu repleta his qui ascenderant, ignem immittunt Judæi. excitataque undique subito flamma Romanos et qui extra periculum steterunt ingens stupor invasit, et desperatio quos incendium ceperat occupavit. flammis enim cincti semetipsos retrorsum in oppidum, alii vero in hostes præcipitabant: multi spe salutis desilientes in puteos, illico debilitabantur: alios, dum conantur, præveniebat incendium: alii ferro flammam antevertebant. statim vero et alios fugientes ignis comprehendebat, plurimum pervagatus. Cæsarem vero licet morientibus indignaretur, quod injussi porticum ascenderant, misericordia tamen eorum tetigit. Cumque nemo prohibere posset incendium, hoc erat tamen solatio pereuntibus, quia videbant ejus dolorem, pro quo ipsi animam perderent. Vociferans enim, et ante alios prosiliens, et comites suos quam possent auxilium ferre obsecrans, cernebatur. Ejusque voces et affectiones quisque, velut aliquam præclarissimam sepulturam, secum auferens moriebatur. Nonnulli tamen re-

cepti in partem porticus latiorem, flammarum quidem periculum evasere. obsessi autem a Judæis, cum diu saucii restitissent, postremo universi cecidere.

2. Post omnes autem quidam juvenis, nomine Longus, toti huic ornamento fuit calamitati, et quamvis sigillatim digni sint memoria, qui periere, omnium tamen fortissimus demonstratus. Quem Judæi quidem, et quia fortis erat, et quia interficere eum cupiebant, ad se descendere promissa fide hortabantur. Frater vero ejus Cornelius, qui ex altera parte stabat, ne gloriam suam Romanamque militiam dehonestaret orabat: cui magis obtemperavit, sublatoque altius gladio, ut ab utrisque partibus cerneretur, semetipsum occidit. Eorum autem quos ignis obsederat, Artorius quidam, calliditate servatus est. Appellato enim clara voce Lucio quodam, commilitone et contubernali suo: Hæredem te, inquit, relinquo totius patrimonii mei, si me exceperis. Cum autem ille prompto animo accurrisset, ipse quidem, qui se in eum projecerat, vixit: Lucius vero pondere oppressus, constratoque lapidibus solo allisus, continuo moritur. Ea calamitas paulisper quidem Romanis tristitiam comparavit, in posterum tamen cautiores effecit, et adversus Judæorum insidias juvit, quibus plerumque loca moresque hominum nescientes lædebantur. Exusta est vero porticus ad turrim usque Joannis, quam ille belli tempore quod cum Simone gerebat, supra postes qui in Xystum ducerent, ædificaverat. reliquum vero Judæi, postquam consumpti fuerant, qui ascenderant, absciderunt. Postero autem die Romani quoque, porticum quæ in Boreæ parte fuit, ad Orientalem usque totam incendunt: continentem angulos ejus, quæ appellatur Cedronos, super vallem ædificata: unde etiam profunda erat et horribilis ejus altitudo. Circa templum quidem ita se res habebant.

3. Eorum vero qui per civitatem fame corrumpebantur, infinita multitudo moriebatur. Inenarrabiles autem clades eveniebant. Per singulas namque domos sicubi aliqua vestigia cibi apparuissent, bellum ilico gerebatur: et amicissimi inter se ad manus veniebant, miseris deripientes animis viaticum. Fides autem penuriæ nec morientibus habebatur: sed etiam quos viderent expirare, scrutabantur latrones, ne quem forte cibum sinu occultans quispiam, moreretur. Ipsos autem

spes egestate victus hiantes, veluti canes rabidos decipiebat: et impingentes in ostia, tanquam ebrii ferebantur, easdemque domos bis ac ter eodem momento desperatione inquietabant, omniaque dentibus necessitas subigebat: et ea colligentes, quæ nullum, quamvis sordidissimum mutorum animalium, non horreret, comedere patiebantur. Denique nec cingulis nec calciamentis abstinuere, coriaque scutis detracta mandebant. Quin etiam fœni veteris laceramenta victui habebantur: cujus nonnulli exiguum pondus quatuor Atticis venundabant. Et quid opus est famis improbitatem ex rebus anima carentibus demonstrare? Factum enim relaturus sum, neque apud Græcos, neque apud Barbaros cognitum, et dictu quidem horrendum, auditu vero incredibile. Itaque libenter hanc calamitatem intermitterem, ne mentiri me posteri æstimarent, nisi testes multos haberem, et fortasse patriæ frigidam referrem gratiam, parcius ea disserens, quorum fata perpessa est.

4. Mulier quædam ex numero trans Jordanem habitantium incolarum, Maria nomine, Eleazari filia de vico Vetezobra, quod significat domus hyssopi, genere ac divitiis nobilis, cum alia multitudine refugiens in Hierosolymam recepta, cum cæteris obsidebatur. Hujus alia quidem bona tyranni diripuerunt, quæ ex transamnanis locis in oppidum comportaverat. Reliquias vero conditorum, et si alimenta reperisset, irrumpentes domum ejus satellites, quotidie auferebant. Graviter autem mulier indignabatur: proptereaque sæpissime raptoribus maledicens, et imprecans, eos contra se vehementius irritabat: cum neque iratus, neque miserans eam quisquam vellet interficere. Sed victum quidem parando aliis parabat: undique autem adempta jam erat ei etiam rapiendi facultas, famesque visceribus et medullis irrepserat. Plus vero quam fames iracundia succendebat. Igitur vi animi de necessitate impulsa, rebus adversis contra naturam excitatur: raptoque filio, quem lactentem habebat: Miserum te, ait infans, in bello et fame et seditione cui te servavero? Apud Romanos etiam si vixeris, serviturus es: fames autem prævenit servitutem: his vero seditiosi sæviores sunt. Esto igitur mihi cibus, et seditiosis furia, et humanæ vitæ fabula, quæ sola deest calamitatibus Judæorum. Et hoc simul dicens,

occidit filium, coctumque medium comedit, adopertum vero reliquum servavit. Ecce autem aderant seditiosi, et contaminatissimi nidoris odore capti, mortem ei statim, nisi quod parasset, ostenderet, minabantur. Illa vero bonam partem se reservasse respondens, aperit filii reliquias. Illos autem confestim horror cepit atque dementia, visuque ipso diriguerunt. At mulier: Et hic, inquit, est vere filius et facinus meum. comedite: nam et ego comedi. Nolo ut sitis aut fœmina molliores, aut matre misericordiores. Quod si vos pietatem colitis, et mea sacrificia repudiatis, ego quidem comedi, reliquum ejus me manebit. Post hoc illi quidem trementes exierunt, ad hoc solum timidi, vixque hoc cibi matri cessere. Mox autem repleta est eo scelere tota civitas: et unusquisque ante oculos sibi cladem illam proponens, tanquam hoc ipse admisisset, horrebat. Ab omnibus autem quos fames urgebat, properabatur ad mortem: et beati appellabantur, qui priusquam id paterentur interiissent.

5. Cito autem Romanis etiam nunciata est illa calamitas. eorumque alii non credebant, alii miserabantur, multos autem vehementius ejus gentis odium cepit. Cæsar autem super hoc Deum placabat: siquidem Judæis pacem obtulisset, eisque liberam proposuisset omnium oblivionem, quæ commiserant. Illos autem pro concordia seditionem, bellum pro pace, pro satietate atque opulentia famem optasse: et qui propriis manibus templum, quod ipse eis servasset, incendere cœperant, hujusmodi alimentis eos esse dignissimos. Veruntamen scelus hujus nefandi victus ruina sese patriæ operturum, neque relicturum in orbe terræ, ut sol inspiciat civitatem, in qua matres sic vescerentur. Ante matres autem patribus hujusmodi alimenta deberi: qui nec post ejusmodi clades arma deponerent. Simul hæc dicens, desperationem hostium reputabat, nec eos sanam mentem recepturos existimabat, qui cuncta jam pertulissent, quibus antequam paterentur, mutare sententiam sperabantur.

CAP. IV.

OCTAVO autem die mensis Augusti, cum duæ legiones aggeres perfecissent, ad exhedram Occidentalem templi exterioris admoveri arietes jussit: cum diebus ante sex, qui firmissimus erat aries, parietem sine intermissione pulsando,

nihil omnino profecisset. Verum et hujus et cæterorum magnitudinem structura lapidum superabat. Septentrionalis autem portæ alii fundamenta suffodiebant: multumque fatigati, exteriores tantum lapides evellere potuere, ab interioribus autem portæ sustinebantur. tamque diu mansere, donec instrumentorum et vectium conatibus desperatis, Romani scalas porticibus applicuere. Judæi vero præventi, ne eas subire prohiberent, cum his congressi dimicabant. et alios quidem retro depellentes præcipitabant, accedentes alios subsidio trucidabant. multos de scalis egredientes, prius quam se scutis obtegerent, ferientes gladiis præveniebant, nonnullas autem scalas armatorum plenas in latus declinantes, dejiciebant. Unde Romanorum quoque non parva cædes sequebatur. Alii signis ablatis pro his decertabant, rapinam eorum gravissimæ fore turpitudini ducentes. Postremo tamen Judæi et signis potiuntur: et eos qui una ascenderant interficiunt, cæteri vero clade intereuntium perterriti descendunt. Romanorum quidem nemo non aliquo facto opere procubuit. Seditiosorum autem, qui prioribus præliis etiam tunc fortiter pugnaverunt, et præterea Eleazarus fratris Simonis tyranni filius. Titus autem cum videret se alieno templo cum damno et nece militum parcere, ignem portis subjici jussit.

2. Inter hæc autem ad eum profugi veniunt, Ananus Ammauntinus, Simonis satelles crudelissimus, et Archelaus filius Magadati, idcirco sperantes veniam, quod Judæos victores reliquerant. Titus autem, cum hanc eorum in Judæos crudelitatem audivit, utrunque obtruncare decrevit. Dicebat enim necessitate, non voluntate venisse: nec salute dignos esse, incensam ipsorum causa patriam deserentes. Veruntamen cohibuit iracundiam fides, eosque dimisit, sed non eo loco habendos, quos etiam alios credidit. Jam vero portis milites ignem admoverant, liquefactoque argento cito lignum flammæ absumpserant, cum subito auctæ proximas inde porticus corripuere. Judæis vero ignem circum se videntibus, corpora simul animique ceciderunt: et stupore attoniti, adjuvare quidem vel extinguere nemo conatus est: stantes vero aspiciebant, nec tamen his, quæ absumerentur dolentes, saltem ut quod reliquum esset salvum haberent, animum colligebant. Illo quidem die, quæ secuta est nocte, crescebat in-

cendium: paulatim enim nec simul undique inflammari porticus potuerunt.

3. Postero autem die Titus parte militum jussa incendium restinguere, perque proxima portis loca viam sternere, ut facilior agminibus esset ascensus, rectores ad se convocat: sexque collectis, qui erant proceres, Tiberio Alexandro totius militiæ præfecto, et Sexto Cereali quintæ legionis præposito, et Largio Lepido decimæ, et Tito Frigio quintædecimæ cum quibus erat etiam Æternius Fronto magister duarum Alexandrinarum legionum, et Marcus Antonius Julianus procurator Judææ, congregatisque præterea chiliarchis et procuratoribus, consilium de templo proposuit. Aliis quidem videbatur lege belli utendum esse: nunquam enim Judæos a novis rebus posse desinere templo manente, quo omnes ubicunque essent colligerent. Nonnulli, si templum reliquissent Judæi, neque armis pro eo quisquam certaret, conservandum esse suadebant: si vero id pugna obtinuissent, ignibus consumendum: quoniam castellum jam videretur esse non templum: et piaculum non ipse, verum illi, qui id fieri coegere, committerent. Tito autem, nec si super stantes dimicarent Judæi, pro hominibus anima carentia ulciscendum esse dicente, neque se unquam tantum opus incensurum: jam enim Romanorum fore hoc damnum, sicut ornamentum quoque fore imperii, si maneret: jam certi quid vellet, ad ejus accedunt sententiam, Fronto, Alexander et Cerealis. Tunc quidem consilium dimisit: jussisque militibus quiescere, itemque ducibus, ut his in procinctu validioribus uteretur, viam sternere per ruinas lectis ex cohortibus imperat, ignemque restinguere.

4. Illo quidem die Judæos labor timorque ab impetu continuit. Postero autem collectis viribus, et recepta fiducia, per Orientalem portam contra templi exterioris custodes, secunda hora diei procurrunt. Illi autem primam quidem coitionem fortiter excepere: septique scutis, a fronte murum condensa acie imitantur: certum tamen erat eos non diu daturos, quod et multitudine infestantium et animis vincerentur. Cæsar autem priusquam verteretur acies (nam pugnam ex Antonia prospectabat) cum equitibus lectis venit auxilio, impetum vero ejus non sustinuere Judæi: sed primis interfectis, plerique fugam petunt: et cedentibus quidem Romanis, rever-

tentes instabant: cum autem illi retorsissent, iterum refugiebant, donec circa horam quintam, Judæi vi coacti templum introire conclusi sunt.

5. Titus autem discessit in Antoniam, decreto postridie mane cum omni exercitu aggredi, templumque oppugnare. Sed id plane Dei sententia jamdudum igne damnaverat: evolutisque temporibus aderat fatalis dies, qui erat decimus mensis Augusti, quo etiam prius a rege Babyloniorum fuerat concrematum. A domesticis autem causam principiumque sumpsit id incendium. Nam cum paulisper Titi discessu seditiosi quievissent, Romanos rursus aggrediuntur, custodumque templi cum ignem exterioris fani restinguentibus pugna committitur. Hique Judæis in fugam versis, usque ad templum accesserunt. Hic itaque tunc militum quidam, non expectato cujusquam edicto, neque tantum facinus veritus, sed divino quodam motus impetu, a contubernali suo sustollitur, et ex ardente materia raptum ignem in fenestram inserit auream, unde ad membra circum templum ædificata de Septentrionali regione aditus erat. Flamma vero excitata, Judæorum quidem calamitate dignus clamor exoritur, et ad subveniendum properabant: neque jam vitæ parcendum rati, neque viribus temperandum, amisso eo cujus gratia cautissimi videbantur.

6. Mature autem hoc Tito quidam nunciat. Et ille (namque casu in tabernaculo quiescebat sicut a prælio redierat) exilit, templumque curriculo petit, prohibiturus incendium, omnesque post eum duces, et hos agmina perterrita sequebantur. Clamor autem ac tumultus erat tanto exercitu sine ordine concitato. Cæsar autem voce simul ac dextera pugnantibus signo dato, ignem jubebat extingui. Sed neque vox ejus audiebatur, quod aures eorum major clamor obstrueret, nutumque dexteræ non attendebant, cum alios bellum, alios ira distraheret. Introcurrentium vero agminum impetum non præcepta neque interminationes continebant: sed quo furor eos duceret, sequebantur. Ad ipsos autem introitus conferti, multi quidem sese invicem conculcabant: multi vero ardentibus adhuc et fumantibus porticuum incidentes ruinis, eadem quæ victi patiebantur. Cum vero ad templum accessissent, edicta quidem Cæsaris non audire simulantes, præce-

dentem quisque ut ignem immitteret hortabatur: seditiosis autem jam subveniendi quidem spes nulla erat, sed fuga et cædes omnia possidebat. Magna vero populi multitudo invalida et inermis, ubicunque occupati fuerant, interficiebantur. Et circum aram quidem ingens mortuorum numerus congerebatur: per gradus vero templi, et sanguis multus profluebat, et eorum corpora, qui supra ceciderant delabebantur.

7. Cæsar autem ubi neque impetum insanientium militum continere poterat, et flamma dominabatur, intro cum rectoribus ingressus, et sanctum templi, et quæcunque illic erant aspexit, ea quidem quæ apud alienigenas erant fama meliora, jactatione vero et opinione domestica non minora. Cum autem flamma nondum ex ulla parte ad interiora penetrasset, nec membra, quæ circum templum erant depasceretur, quod erat verum, existimans adhuc illud posse servari, et ipse prosiluit, militesque rogare, ut ignem restinguerent conabatur: et Liberalem centurionem de stipatoribus suis, fuste mulctatos, qui non obedirent, jussit arcere. Illorum autem furor bellique impetus quidam vehementior, Judæorumque odia, et Cæsaris reverentiam et prohibentis metum superabant: plerosque autem prædarum spes incitabat, suspicantes intus omnia pecunia referta esse: quoniam fores auro factas conspicerent. Præterea quidam miles ex his, qui intraverant, cum Cæsar ad inhibendum incendium cucurrisset, ignem jam cardinibus portæ subjecerat. tumque subito, postquam flamma intus apparuit, et duces cum Cæsare discedebant, et stantes extra succendere nemo prohibebat. Templum quidem hoc modo invito Tito exuritur.

8. Sed quamvis hoc multum quis deflendum putet, ut opus omnium quæ audivimus, aut vidimus maxime admirabile, tam extructionis genere, quam magnitudinis, itemque munificentiæ in singulis rebus, et gloriæ quæ de sanctis habebatur, maximum tamen ex fato capiet solatium: quod ut animalibus, ita operibus locisque fatum sit ineluctabile. Mirabitur autem in eo etiam circumacti temporis rationem et fidem. Nam et mensem, ut dictum est, eumque diem servavit, quo primum a Babyloniis templum erat incensum. Et a prima quidem structione templi, quam Solomon rex inchoaverat,

usque ad hoc excidium, quod evenit secundo anno principis Vespasiani, mille centum triginta colliguntur anni, et septem menses, ac dies quindecim. A posteriore vero, quam secundo anno Cyri regis Aggæus fecerat, usque ad excidium quod Vespasiano imperante sustinuit civitas, anni sexcenti triginta novem, et dies quadragintaquinque.

CAP. V.

CUM templum autem incenderetur, etiam quicquid in manus forte venisset rapiebatur, et cædes erat infinita deprehensorum. Nec actæ fuit ætatis miseratio, aut reverentia castitatis: sed et pueri et senes et sacri et profani similiter interficiebantur, atque omne genus hominum belli calamitas persequebatur, unaque supplices cum repugnantibus necabantur: flammaque ulterius progrediens, cum gemitu occumbentium concrepabat. Et pro altitudiue quidem collis, ardentisque operis magnitudine, totam quis ardere crederet civitatem. Illo autem clamore nihil majus aut horribilius excogitare potest. Nam et Romanarum legionum fremitus erat, et seditiosorum ferro ignique clausorum clamor ingens, et populi sursum deprehensi ad hostes fuga cum stupore, ac calamitatis conquestio: in colle autem constitutis, etiam multitudo oppidi consonabat. Jam vero multi fame marcidi, in mortem pene luminibus clausis, postquam ignem templi videre, in questus interim vires clamoremque receperunt. Resonabat autem et trans fluvium regio et montes circumpositi graviorem sonitum reddebant: et tamen erant clades acerbiores tumultu. Nam collem quidem in quo templum erat exuri radicitus quis putaret, ita undique flamma plenum: videbatur autem sanguis igne largior esse, pluresque interfectoribus interfecti: omnisque terra cadaveribus tegebatur, et supra corpora mortuorum gradientes milites cursum fugientium sequebantur. Latrocinalis quidem multitudo, tandem pulsis Romanis, in exterius templum, deinde in civitatem invadit. populi autem quod fuit reliquum, in exteriorem porticum confugerat. Sacerdotum autem nonnulli primum verubus, itemque sedibus suis, quæ ex plumbo factæ erant, avulsis, in Romanos pro missilibus utebantur: deinde cum nihil proficerent, ignisque in eos evomeretur, in parietem secedentes octo

cubitis latum ibi manebant. Duo tamen ex nobilibus, cum ad Romanos transeundo servari possent, aut communem cum cæteris durare fortunam, semetipsos in ignem injecere, et cum templo concremati sunt, Meirus filius Belgæ, et Josephus Dalæi.

2. Romani autem, quod frustra se circum templum ædificiis parcere judicabant, cum ipsum templum arderet, omnia simul incendunt, et quicquid ex porticibus reliquum erat, et portas: præter unam ex parte Orientali, alteram ex Meridiana, quamvis eas quoque postea funditus everterint. Quinetiam arculas, quæ gazophylacia vocantur, incendunt, in quibus magna vis erat pecuniæ, ac plurimum vestium, aliaque bona, et (ut breviter dicam) omnes Judæorum congestæ divitiæ, quod opulentissimus quisque illuc totas domos exhauserant. Venerunt autem etiam in eam quæ restabat unam porticum, extra templum quo confugerant, ex populo mulierculæ, itemque pueri et promiscua multitudo, prope ad sex hominum millia. Sed priusquam de his Cæsar quicquam decerneret, vel ducibus imperaret, ira flagrantes milites incendunt porticum. Hinc contigit, ut alii quum se ex flamma præcipitarent morerentur, alios ipsa corrumperet: ex tanto autem numero nemo servatus est. His causa interitus quidam pseudopropheta fuerat, qui eo die prædicaverat in civitate, quod eos in templum Deus ascendere signa salutis accepturos juberet. Multi enim a tyrannis tunc suqornati prophetæ, populo denunciabant, ut expectarent Dei auxilium, quo propterea minus profugerent, et eos qui supra timorem et custodiam fierent, spes retineret. Cito autem in adversis homini persuadetur. Quod si etiam malorum instantium liberationem polliceatur qui fallit, necessario, qui ea patitur, spei totus efficitur.

3. Denique miserabilis populus, illis quidem fallacibus Deumque calumniantibus, credulus erat. Certis vero prodigiis et futuram solitudinem prænunciantibus, neque attendebant animo, neque credebant: sed velut attoniti, nec aut oculos habentes, aut animas, edicta Dei dissimulavere: modo cum supra civitatem sidus stetit simile gladio, et per annum perseveravit, cometes modo cum ante defectionem primique

belli motus ad diem festum Azymorum populo conveniente (octavus autem dies erat Aprilis mensis) nona hora nocturna, circum aram itemque templum tantum lumen effulsit, ut clarissimus dies putaretur: et hoc usque ad mediam permansit horam: quod imperitis quidem bonum augurium esse videbatur, sacrorum vero peritis, prius quam eveniret, statim dijudicatum est. Eodemque festo die etiam bos cum ad hostiam duceretur, agnum in medio fani peperit. Orientalis autem porta interioris templi, cum esset ænea atque gravissima, et sub vesperam vix a viginti viris clauderetur, serisque ferro vinctis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxeum limen demissos, uno perpetuo lapide fabricatum, visa est noctis hora sexta sponte patescere. His autem curriculo per custodes templi magistratui nunciatis, ascendit ille, vixque eam potuit claudere. Verum et hoc iterum ignaris quidem signum optimum videbatur. Deum namque bonorum portam aperuisse dicebant. Prudentiores vero templi tutamen sponte sua dissolutum iri cogitabant: et hostium donum esse, portas aperiri: solitudinemque illo ostento signari inter se pronunciabant. Post dies autem festos diebus paucis, vicesimo-primo die mensis Maii visio quædam apparuit fidem excedens. Pro fabula autem fortasse quod dicturus sum haberetur, nisi qui viderunt superessent, et clades dignæ præsagiis secutæ fuissent. namque ante solis occasum visi sunt per inane ferri currus totis regionibus, et armatæ acies tranantes nubila, et civitati circumfusæ. Festo autem die, quem Pentecosten vocant, nocte sacerdotes intimum templum more suo ad divinas res ecelebrandas ingressi, primum quidem motum quendamque strepitum senserunt, postea vero subitam vocem audiere, quæ diceret, Migremus hinc. Quod autem his horribilius fuit, Jesus quidam, filius Anani, plebeius et rusticus, quadriennio prius quam bellum gereretur, in summa civitatis pace atque opulentia, cum ad festum diem venisset, quo aregias in honorem Dei componi in templo ab hominibus mos est, repente exclamare cœpit: Vox ab Oriente: Vox ab Occidente: Vox a quatuor ventis: Vox in Hierosolymam et templum: Vox in maritos novos novasque nuptas: Vox in omnem hunc populum. Atque hæc inter diu noctuque clamitans

omnes civitatis vicos circuibat. Nonnulli autem virorum insignium, adversum omen indigne ferentes, corripiunt hominem, multisque verberibus afficiunt. Ille autem neque pro se, nec ad eos qui se mulctabant, secreto quicquam loquutus, eadem quæ prius vociferans perseverabat. Magistratus autem rati, quod erat verum, magis divinum esse hominis motum, ducunt eum ad Romanorum præfectum: ubi plagis usque ad ossa laceratus, neque supplex cuiquam fuit, neque lacrymavit: sed ut poterat inclinans maxime flebiliter vocem ad singulos ictus respondebat: Veh veh Hierosolymis. Albino autem interroganti (is nanque judex erat) quis esset, vel unde ortus, aut cur ista diceret, nihil retulit. Non prius autem cessavit a luctu miseræ civitatis, donec eum Albinus furere judicatum dimisit. Ille autem ad belli usque tempus neque adibat quenquam civium, neque loqui visus est: sed quotidie velut orationem quandam meditatus, Veh veh Hierosolymis querebatur. Sed neque imprecatus est cuiquam, cum in dies singulos mulctaretur, nec victum offerentibus bene dicebat. Sola vero ejus responsio ad omnes erat, triste præsagium. Maxime autem diebus festis vociferabatur: idque per annos septem, et quinque menses continuos faciens neque voce raucior fuit, neque delassatus est, donec obsidionis tempore ipsa re perspectis auguriis ipse quievit. Supra murum enim circumiens iterum, Veh veh civitati ac fano ac populo, voce maxima clamitabat. Cum autem ad extremum addidit, veh etiam mihi, lapis tormento missus eum statim peremit, animamque adhuc illa omnia lugentem dimisit.

4. Hæc si quis reputet, profecto inveniet, Deum quidem hominibus consulere modisque omnibus præmonstrare quæ sint eorum generi salutaria: ipsos autem ob dementiam suam malis voluntariis interire: quandoquidem et Judæi post Antoniam captam quadratum fanum fecerant: cum in sacris libris scriptum haberent, capiendam civitatem ac templum, si fanum quatuor angulis esset effectum. Sed quod maxime eos ad bellum excitaverat, responsum erat ambiguum, itidem in sacris libris inventum, quod eo tempore quidam esset ex eorum finibus orbis terræ habiturus imperium. Id enim illi quidem quasi proprium acceperunt, multique sapientes interpretatione decepti sunt. Hoc autem plane responso, Vespa-

siani designabatur imperium, qui apud Judæam creatus est imperator. Sed enim homines fatum vitare non possunt, etiam si præviderint. At vero hi signorum quædam pro sua libidine interpretati sunt, alia contempsere: donec patriæ excidio suaque pernicie eorum iniquitas confutata est.

CAP. VI.

ROMANI quidem, postquam seditiosi ad civitatem confugere, templo itemque omnibus circum locis ardentibus, signa in fano reposuere contra portam Orientalem: hique ibi sacrificio celebrato, maximis cum clamoribus declarabant Titum Imperatorem. Usque adeo vero præda satiati sunt milites universi, ut in Syria dimidio quam pridem fuerat pretio pondus auri væniret. Ex his autem sacerdotibus, qui in templi pariete perduraverant, puer sitiens a Romanis custodibus pacem petebat, sitimque fatebatur. Sed ubi illi tam ætatis quam necessitatis miserti, dedere ei dexteram, et ipse bibit, et quam secum attulerat lagena repleta, sursum refugiens abiit ad suos: nec eum quisquam custodum assequi valuit, sed ejus perfidiæ maledicebant. Ille autem nihil se præter placita fecisse dicebat. Dexteram enim sibi datam, non ut apud ipsos remaneret, sed ut tantum descenderet, atque ut aquam acciperet: quæ cum fecerit, in fide mansisse. Astutiam quidem propter ætatem maxime pueri, qui decepti fuerant, mirabantur. Quinta vero die sacerdotes oppressi fame descendunt, et a custodibus ad Titum perducti, ut salutem sibi concederet orabant. Ille autem veniæ quidem tempus illis præterisse fatus, perisse vero id cujus eos gratia merito conservasset, decere autem sacerdotes interire cum templo, duci homines ad supplicium jubet.

2. Sed tyranni cum sociis, quoniam bello undique tenebantur, circundatis autem nusquam erat fugæ copia, Titum ad colloquia provocant. Ille autem pro humanitate naturali semper oppidum servare cupiens, et amicis præterea suadentibus (latrones enim jam moderatiores factos esse arbitrabantur) in parte occidua templi interioris consistit. Hic enim super Xystum erant portæ, ac pons qui civitatem superiorem templo jungebat, isque tunc inter tyrannos ac Titum interveniebat. Multi autem militum utrinque densi astabant,

Judæi quidem circum Simonem ac Joannem suspensi spe veniæ, Romani vero ad Cæsarem speculandi studio, qualiter eos reciperet. Edicto autem dato militibus, Titus, ut et iracundiam et sagittas continerent, adhibitoque interprete, quo argumento superior ostendebatur, prior alloqui çœpit. Etiamne saturati estis patriæ malis, o viri? quibus neque virtutis nortræ, neque infirmitatis propriæ venit in mentem: sed inconsulto impetu ac furore perditis populum et civitatem simul ac templum, ipsi quoque juste perituri: qui primum quidem, postquam vos Pompeius fortiter debellaverat, novas res affectare non destitistis, deinde etiam bellum apertum contra Romanum populum extulistis: utrumne multitudine freti? atqui parva manus vobis Romani exercitus satis restitit. Auxiliatorum fide? Et quæ gens imperio nostro libera, Judæos præ Romanis optaret? Sed viribus corporum? Atqui scitis nobis servire Germanos. Firmitate murorum? Et qui major Oceano murus atque obstaculum? quo septi Britanni, adorant arma Romanorum. Animorum obstinàtione, vel astutia ducum? Atqui Carthaginenses captos esse noveratis. Itaque vos contra Romanos ipsorum excitavit humanitas, qui primum vobis et terram dedimus possidendam, et gentiles imposuimus reges, deinde leges servavimus patrias, et vivere vos non solum discretos, sed cum aliis etiam vestra voluntate concessimus: quodque maximum est, tributum capere Dei nomine, ac donaria colligere permisimus: eaque offerentes neque monuimus, neque prohibuimus, ut hostes nobis efficeremini ditiores, nostraque pecunia vos contra nos instrueretis. Ergo tantis bonis affecti, satietatem in eos qui hæc vobis præstiterant, extulistis, et immitium exemplo serpentium virus blandientibus infudistis. Esto, Neronis negligentiam contempsistis, et veluti ruptum aliquod membrum, sive contractum alias, male quieti in majore vitio detecti estis, et ad spes improbas, etiam cupiditates immodicas explicastis. Venit pater meus ad patriam vestram non ut pœnas a vobis ob ea quæ in Cestium commiseratis, exigeret, sed monitis emendaret. Denique cum deberet, si depopulandæ nationis causa venisset, stirpem vestram petere, atque hanc delere civitatem, Galilæam et circa eam loca vastare maluit, ut pœnitendi vobis præberet inducias. Sed hæc ejus humanitas infirmitas vide-

batur, nostraque lenitate aluistis audaciam. Et Nerone mortuo, fecistis quod nequissimi solent, et ex intestinis nostris dissensionibus fiduciam præsumpsistis: meque ac patre meo digressis ad Ægyptum ad struendum bellum tempus illud utile putavistis. Neque vos puduit perturbare principes declaratos, quos etiam duces humanissimos fueratis experti. Denique ubi ad nos confugit imperium, et omnibus in eo quiescentibus, per legatos autem gratulantibus exteris nationibus, ecce iterum hostes Judæi: et legationes quidem a vobis trans Euphraten usque, novarum rerum gratia missæ, murorum autem novi ambitus: seditio etiam, tyrannorumque contentio, et bellum intestinum, quæ sola hujuscemodi nequissimos decent. Jussus ergo ab invito patre cum mandatis tristibus ad civitatem venire, lætabar, cognito populum de pace sentire. Ante bellum rogabam vos desistere, pugnantibus aliquandiu parcebam, sponte ad me venientibus dexteram dedi, fidem servavi confugientibus, multos captivos miseratus, verberibus urgentes bellum coercui, muris vestris machinas invitus admovi, semper cædis vestræ cupidos milites continui. Quoties vici, toties vos ad pacem tanquam victus provocavi. Cum prope ad templum accessissem, consulto iterum legis belli oblitus parcere vos propriis sanctis orabam, templumque servare, data vobis exeundi copia et fide salutis: vel etiam pugnare alio tempore si velletis, in alio loco facultatem præbui. Ista omnia sprevistis: et templum manibus vestris incendistis. Deinde sceleratissimi nunc me ad colloquium provocatis, ut quid tale conservetis quale periit? Qua vosmetipsos salute dignos esse post templi excidium judicatis? Quinetiam nunc armati statis, et nec in extremis supplices assimulatis. O miseri, qua fiducia? Nonne populus vester exanimatus? Templum vero periit, mihique subdita est civitas: in manibus autem meis habetis animas vestras. Et tamen fortitudinis esse gloriam mortem arbitramini. Non contendam cum pertinacia vestra. Projectis autem armis, traditisque corporibus, vitam vobis indulgeo, et sicut in privata domo, dominus mitis ultus graviora, cætera mihi servo.

3. Ad hæc illi responderunt, fidem quidem se ab eo minime posse accipere: nam jurasse nunquam id facturos: exeundi vero per munitiones, qua murum sepserat, cum conjugibus ac

liberis facultatem petebant. Ituros enim se in solitudinem ipsique oppidum relicturos. Ob hoc Titus vehementer iratus, quod in sorte captorum constituti, victorum sibi conditiones ponerent, declarari quidem his jussit voce præconis, ne ulterius ad se profugerent, neve fidem sperarent: nulli enim esse parcendum: cunctis autem viribus dimicarent, et quantum possent, saluti suæ consulerent: jam enim se omnia jure belli gesturum. Militibus autem diripere civitatem atque inflammare permisit. Illi autem ipso quidem die nihil egerunt. postero autem die Archivum, Acram, et curiam, et qui vocatur Ophla, succendere: et progrediebatur ignis usque ad Helenæ regiam, quæ in media erat Acra: nec minus civitatis mortuis plenæ vici domusque ardebant. Eodem die Izatæ regis filii, et fratres, cumque his multi nobiles ex populo congregati, ut fidem sibi daret, Cæsari supplicarunt. Ille autem, quanquam cæteris omnibus iratus erat, mores tamen non mutavit, sed eos suscepit. Et tunc quidem omnes in custodia habebat: regis autem filios ac propinquos postea vinctos Romam perduxit, fidem obsidum præstituros.

CAP. VII.

SEDITIOSI autem ad domum regiam profecti, ubi (quia tuta erat) multi facultates suas deposuerant, et Romanos hinc pellunt, et omnibus popularibus qui eo convenerant prope ad octo millia et quadringentos occisis pecuniam etiam diripuere. Vivos autem duos milites Romanos cepere, unum equitem, alterum peditem. et peditem quidem interfectum per omnem traxere civitatem, velut uno corpore omnes Romanos ulciscerentur, eques vero quiddam his quod saluti foret, suadere pollicitus, deducitur ad Simonem, cumque ibi quæ diceret non haberet, Ardalæ cuidam ex numero ducum traditur puniendus. Is autem eum revinctis post terga manibus oculisque fascia obstrictis, in conspectum Romanorum veluti capite cæsurus produxit. Verum ille, dum gladium Judæus educeret, ad Romanos refugit. Hunc Titus quoniam ab hostibus esset elapsus, non est passus quidem occidi, indignum vero esse Romanorum militem judicavit, quia vivus fuerat captus: et armis ablatis eum agmine pepulit, quæ res prudenti viro gravior esse morte videbatur.

2. Postero autem die Romani, versis in fugam ex inferiori civitate latronibus, omnia Siloam usque igni tradidere et oppidum quidem gaudebant absumi, rapinis vero carebant: quoniam latrones exinanitis prius omnibus, in superiorem civitatem recedebant. Erat namque illis malorum quidem nulla pœnitudo: arrogantia autem tanquam in rebus secundis. Denique ardere civitatem lætis vultibus aspicientes, alacri voto mortem se expectare dicebant, quod perempto populo, incenso templo, et flagrante oppido, nihil essent hostibus relicturi. Sed tamen Josephus in extremis eorum rebus, pro reliquiis civitatis obsecrando laborabat. Sed multa quidem in eorum crudelitatem atque impietatem locutus, multa vero pro salute adhortatus, nihil amplius quam elusus est: quia neque se tradere propter jusjurandum patiebantur, neque pugnare cum Romanis ex æquo jam poterant, veluti custodia circumvallati: cædisque insuper consuetudo dexteras commovebat. Dispersi autem per civitatem, per ruinas latitabant, profugere paratis insidiantes. Multi autem capiebantur, omnesque interficiebantur: nam propter inediam fugere non valebant: mortuos autem canibus projiciebant. Omne autem pereundi genus fame levius videbatur: adeo ut ad Romanos quoque sine licentia, etiam desperata misericordia, tamen fugerent: atque in seditiosos a cæde non cessantes, sponte inciderent. nullusque in civitate locus vacuus erat: sed cuncta mortuos habebant, quos fames aut latrones confecerant, et cadaveribus eorum plena erant, qui alimentorum penuria vel seditione perierant.

3. Tyrannos autem fovebat, factionemque latronum, spes ultima sita in cloacis: quo si fugissent, minime inveniri posse arbitrabantur: sed peracto excidio, post Romanorum digressum prodire ac fugere cogitabant. Id autem plane illis erat somnium. Nec enim vel Deum, vel Romanos fuerant latituri. Tunc quidem subterraneis freti, plura quam Romani concremabant, et qui ex incendiis fugientes in cuniculos descendissent, eos improbe necabant, itemque spoliabant. Quinetiam cibum sicubi reperissent concretum sanguine rapientes, devorabant. Erat autem inter se illis jam rapinarum causa bellum, eosque putaverim, nisi excidio præventi essent, nimia crudelitate mortuorum quoque corpora degustaturos fuisse.

CAP. VIII.

CÆSAR autem fieri non posse prospiciens, ut sine aggeribus superiorem caperet civitatem, in prærupto undique loco sitam, distribuit operibus militem vicesimo die mensis Augusti. Erat autem transvectio materiæ difficilis: omnibus, ut dictum est, circum civitatem usque ad centesimum stadium in priorum aggerum extructionem detonsis. Quatuor quidem legionum opus in Occidentali parte civitatis contra aulam regiam erigitur: auxiliarium vero manus, et cætera multitudo xystum versus, ac pontem, et Simonis turrim, quam cum Joanne bellum gerens, pro castello sibi ædificaverat.

2. His autem diebus, Idumæorum duces clam congregati, consilium de sui traditione cepere: missisque ad Titum quinque, ut dexteram sibi daret, precabantur. Ille vero tyrannos sperans esse cessuros Idumæis abstractis, quoniam belli pars videbantur, sero quidem, verumtamen vitam his pollicitus legatos remisit. Discessum autem parantibus Simon præsensit, et eos quidem, qui ad Titum perrexerant, quinque viros statim occidit: duces vero, quorum nobilissimus erat Sosæ filius Jacobus, correptos in custodiam conjicit. Nec multitudinem Idumæorum, abductis rectoribus, quid ageret nescientem, sine custodia habebat: sed diligentioribus eam custodiis amplectebatur: et tamen custodes profugientibus obstare non poterant. Quamvis enim multi necarentur, plures tamen erant qui fugerent. Omnes autem suscipiebantur a Romanis, quod Titus nimia lenitate priora præcepta neglexerat: ipsique milites jam et spe lucri, et satietate, cædibus temperabant. Sola enim relicta plebe, aliud vulgus cum conjugibus ac liberis, parvo quenque pretio venundabant. Cum multi autem distraherentur, et emptores pauci essent, quanquam voce præconis edixerat, ne quis solus transfugeret, ut eo modo familias suas educerent, tamen hos quoque recipiebat: appositis, qui ab his secernerent, si quis dignus supplicio videretur. Et infinita quidem multitudo væniit. Ex populo vero servati sunt plusquam quadraginta millia, quos imperator quomodo cuique gratum erat, dimisit.

3. Iisdem autem diebus etiam sacerdotum unus, filius Thebuthi, nomine Jesus, accepta fide salutis a Cæsare, ut de

sacris donariis quædam traderet, egreditur, ac tradit ex fani pariete candelabra duo, his quæ in templo erant posita, similia: mensasque et crateras, et pateras, omnia ex auro solido et gravissimo facta. Tradit etiam vela, pontificum indumenta, cum gemmis, et vasa multa sacrificio comparata. Quinetiam custos sacræ pecuniæ comprehensus, Phineas nomine, vestes et cingula sacerdotum ostendit, multamque purpuram et coccum, quæ ad usum reposita catapetasmatis servabantur. Cum quibus aliquantum cinnamomi erat, casiæ, pigmentorumque aliorum multitudo, quibus commixtis Deo in dies singulos adolebant. Tradita sunt autem ab eo et ex aliis opibus multa, et sacra ornamenta non pauca: quorum gratia, licet vi capto, ut transfugæ tamen data est venia.

4. Jam vero perfectis aggeribus, Septembris mensis die septimo, qui erat a cœpto opere octavus et decimus dies, Romani quidem machinas admovebant. Seditiosorum autem alii, qui civitatem desperaverant, muris relictis in Acram recedebant, alii se in cloacas demittebant: multi dispositi prohibebant eos qui arietes applicarent. hos autem superabant multitudine ac virtute Romani: quodque maximum est, læti mœstos atque jam debiles. Cum autem pars esset aliqua muri subruta, nonnullæque turres arietibus pulsatæ cessissent, statim quidem propugnatores earum diffugiunt: timor autem etiam tyrannos necessitate major invadit. nam et priusquam transgrederentur hostes, torpore tenebantur, et ad fugiendum suspensi erant. Videres autem paulo ante superbos, et factis impiis arrogantes, ita tunc humiles esse ac tremere, ut miseranda esset, quamquam in nequissimis, tanta mutatio. Conati sunt quidem ambitu et muro, quo mœnia cingebantur, invaso atque perrupto, custodes pellere, atque egredi: cum vero, quos antea fideles habuerant, nusquam viderent, fugiebant quo quemque necessitas impulisset. Adeuntes autem alii cum totum ab Occidente murum subversum esse nunciarent, alii subiisse Romanos, ac etiam propinquare se quærentes, alii etiam videre hostes in turribus affirmarent, metu fallente conspectum, in ora prostrati, pro sua dementia querebantur: ac veluti succisi nervos, qua fugerent hæsitabant. Unde et maxime quis, et virtutem Dei perspexerit contra injustos, et fortunam Romanorum. Tyranni siquidem semetipsos tuitione

privavere, ac sponte de turribus descendere: unde vi nunquam, sola vero fame capi poterant. Romani vero qui tantum in muris inferioribus laboraverant, eos quos instrumentis non potuissent, nunc fortuna cepere. Omnibus enim machinis tres turres validiores erant, de quibus supra memoravimus.

5. Relictis itaque his, vel (quod est verius) Dei nutu ab his depulsi, confestim quidem ad vallem Siloam confugere. rursum autem ubi a metu paululum respiraverunt, munitionem qua murus erat accinctus ex ea parte petiere. Usi autem infirmiori audacia, quam necessitate (jam enim vires eorum labor, metus et calamitas fregerat) a custodibus retruduntur, et per diversa disjecti, in cloacis delitescunt. Romani vero muris potiti, signa in turribus posuere: et plausu atque lætitia victoriam et cantu celebrabant, quod principio finem belli multo senserant leviorem. Denique sine sanguine murum nacti, novissimum non esse credebant, cumque nullum reluctantem viderent, pro incerto mirabantur. In angustias autem viarum strictis gladiis fusi, et quos cepissent interficiebant nullo discrimine, domosque totas, cum omnibus qui eo confugerant, igni tradebant. Multas vero vastantes quas prædæ causa penetrassent, integras mortuorum familias, et plena mortuis tecta, quos fames confecerat, offendebant. Ipsum deinde horrentes aspectum, vacuis manibus egrediebantur. Nec tamen eo modo peremptos miserantes idem etiam circa vivos patiebantur: sed unumquenque obvium transfigendo, et angusta viarum cadaveribus obstruendo, totam civitatem sanguine diluere, ut pleraque incensorum cædes extinguerent. Et occidentes quidem vespere cessabant, nocte vero crescebat incendium. Ardentibus autem Hierosolymis, illuxit dies Septembris mensis octavus civitati, tot clades cum obsideretur expertæ, quot bonis si usa esset ex quo fuerat condita, invidenda fuisset: nulla tamen alia re tantis infelicitatibus digna, nisi quod talem progeniem qua subversa est, edidit.

CAP. IX.

INTRO autem Titus ingressus, et alia, et civitatis munitiones ac turrium cautes miratus est, quas tyranni per dementiam deseruerant. Conspecta quidem earum solida altitudine, itemque magnitudine, subtilique lapidum compagine

singulorum, quantumque paterent vel quantum erigerentur, Deo, inquit, plane adjuvante pugnavimus: et Deus erat, qui detraxit ab istis munimentis Judæos. Nam quæ hominum manus, aut quæ machinæ ad istas valerent? Tunc quidem multa ejusmodi cum amicis collocutus est: quos vero a tyrannis vinctos in castellis reperit, relaxavit. Cum autem alia civitatis deleret, murosque subverteret, eas turres fortunæ suæ monimentum reliquit: qua commilitante his potitus fuisset, quæ capi non potuissent.

2. Quia ergo milites interficiendo defatigabantur, magnaque adhuc extabat superstitum multitudo, solos quidem armatos Cæsar, et qui manum opponerent, jubet interfici, reliquam vero multitudinem salvam esse. Illi autem cum his quos occidi mandatum fuerat, etiam senes, ac debiles trucidabant: vegetos autem atque utiliores coactos in templum, in destinatum mulieribus ambitum concluserunt. Custodem autem his Cæsar apposuit unum ex libertis, et amicum suum Frontonem, qui fortunam quam quisque meritus esset, decerneret. Ille autem latrones quidem omnes, atque seditiosos, cum alius ab alio indicaretur, occidit: juvenes autem lectos, qui procero atque formoso essent corpore, triumpho servabat: ex residua multitudine septem et decem majores annis, vinctos mittit ad Ægyptum, operibus deputandos. Plurimos autem per provincias Titus distribuit, in spectaculis ferro et bestiis consumendos. Qui vero infra decimum et septimum annum ætatis agerent, venditi sunt. Iisdem autem diebus, quibus secernebantur a Frontone, mortui sunt fame duodecim millia, quibus partim odio custodum non præbebatur cibus, partim ipsi victus fastidio tenebantur. Erat autem præ multitudine hominum frumenti penuria.

3. Et captivorum quidem omnium qui toto bello comprehensi sunt, nonaginta et septem millium comprehensus est numerus, mortuorum vero per omne tempus obsidionis undecies centum millia. Horum plerique gentiles fuere, sed non indigenæ: ab omnibus enim regionibus ad azymorum diem festum congregati, bello subito circumfusi sunt: ubi primo quidem illis pestifera lues ex loci angustia nasceretur, deinde citius fames. Quod autem caperet tantam hominum multitudinem civitas, certum erat ex his, qui sub Cestio fue-

rant enumerati. Is enim tunc vires civitatis ac florem Neroni significare cupiens, contemnenti nationem, a pontificibus petiit, ut si quo modo possent multitudinem numerarent. Illi autem, cum dies festus adesset, qui Pascha vocatur, quando a nona quidem hora usque ad undecimam hostias cædunt, per singulas vero contubernia non pauciorum quam decem virorum fiunt (solum enim epulari non licet, multi etiam viceni conveniunt) hostiarum quidem ducenta et quinquaginta sex millia et quingentas numeravere. Fiunt autem, ut denos epulatores per singulas imputemus, vicies centena ac septingenta millia, sancti omnes ac puri: nec enim leprosis sive vitiliginosis, aut semine fluentibus, quos gonoroicos vocant, neque mulieribus menstruo cruore pollutis, neque aliis inquinatis participare sacrificia permittebatur: sed nec alienigenis quidem, nisi qui religionis causa venissent.

4. Magna vero hæc multitudo ab extraneis congregabatur. Tunc tamen velut in carcerem tota gens fato conclusa est, et farta hominibus civitas bello obsidebatur. Itaque superat omnem humanam, et divinitus emissam pestem numerus peremptorum, quos partim palam occidere, partim cepere Romani. Rimantes enim cloacas, et sepulchra eruentes, quos offendissent jugulabant. Inventi autem sunt ibi quoque plusquam duo millia, quorum alii manu sua, plures autem mutuis se vulneribus interfecerant, cum alios fames corrupisset. Fœdus autem corporum odor introeuntibus occurrebat, adeo ut statim multi recederent, alii plura habendi cupidine, congesta cadavera calcantes, se immergerent: multæ namque opes in cuniculis inveniebantur, nefasque omnem viam lucri faciebat. Subducebantur autem multi, quos tyranni vinxerant: nec enim in extremis a crudelitate cessaverant. Ultus est autem Deus utrunque merito. Et Joannes quidem oppressus fame cum fratribus in cloacis, quam sæpe despexit, a Romanis dexteram sibi dari precatus est. Simon vero multa vi cum necèssitate luctatus sicut infra designabimus, semet tradidit. Servatus est autem alter triumpho: Joannes autem vinculis sempiternis. Romani vero extremas urbis partes incendunt, murosque subvertunt.

CAP. X.

ITA quidem Hierosolyma capta est, secundo anno princi-

patus Vespasiani, Septembris mensis octavo die. Quinquies autem prius capta, tunc iterum vastata est. Ægyptiorum quidem rex Asochæus, et post eum Antiochus, deinde Pompeius, et post hos cum Herode Sosius captam urbem servavere. Antea vero rex Babyloniorum ea potitus excidit, post annos ex quo ædificata est, mille trecentos sexaginta, et menses octo, et dies sex. Primus autem conditor ejus fuerat Chananæorum dynasta, qui patria lingua justus appellatus est rex. Erat quippe talis. Ideoque sacerdotium Deo primus exhibuit, et fano primum ædificato, Hierosolymam civitatem vocavit, cum ante Solyma vocaretur. Chananæorum quidem populo rex Judæorum David pulso, colendam suo populo tradidit: et quadringentesimo sexagesimoquarto anno post, ac mensibus tribus, a Babyloniis eversa est. A rege autem Davide, qui primus Judæus in ea regnavit, usque ad id quod Titus fecit excidium, anni mille centum septuagintanovem. Ex quo primum autem condita est, usque ad excidium, anni duo millia centum septuagintaseptem. Sed enim neque antiquitas, neque ingentes divitiæ, neque per totum orbem terræ diffusa fama, nec magna religionis gloria quicquam juvit quominus periret. Talis quidem finis Hierosolymorum obsidionis fuit.

FLAVII JOSEPHI

DE BELLO JUDAICO

LIBER SEPTIMUS.

CAP. I.

POSTQUAM vero quos occideret quidve raperet, non habebat exercitus, quod iratis animis omnia deerant (nec enim parcendo si esset quod agerent, abstinuissent) jubet eos Cæsar totam funditus jam eruere civitatem ac templum: relictis quidem turribus, quæ præter alias eminebant, Phasaelo, et Hippico, et Mariamne, murique tanto, quantum civitatem ab Occidente cingebat. Id quidem, ut esset castrum illic custodiæ causa relinquendis: turres autem, ut posteris indicarent qualem civitatem, quamve munitissimam, Romanorum virtus obtinuisset. Alium vero totum ambitum civitatis ita complanavere diruentes, ut qui ad eam accessissent, habitatam aliquando esse vix crederent. Hic quidem finis eorum dementia, qui novas res movere tentaverunt, Hierosolymis fuit, clarissimæ civitati, et apud omnes homines prædicatissimæ.

2. Cæsar autem præsidio quidem illic statuit relinquere decimam legionem, nonnullasque alas equitum, ac peditum cohortes. Omnibus autem belli partibus administratis, et laudare universum cupiebat exercitum pro rebus fortiter gestis, et debita viris fortibus præmia persolvere. Composito autem in medio ante castra magno tribunali, stans in eo cum procerum eminentissimis, unde ab omni milite posset audiri, magnam illis ait habere se gratiam, quod benevolentia erga se utendo perseverassent. Laudabat autem, quod per omnia bella morigeri fuissent, quodque præliando fortitudinem in multis magnisque periculis monstrassent, patriæ per se amplificantes imperium: omnibusque planum facientes hominibus, quia neque hostium multitudo, neque munitiones regio-

num, neque magnitudines civitatum, vel audacia inconsulta, et immanitates efferæ adversantium, possint unquam Romanorum vires vel manus effugere, quamvis in multis rebus aliqui fortunam opitulantem habuerint. Pulchrum quidem esse, ait, illos etiam bello finem imponere, quod multo tempore gestum sit. nec enim optasse his quicquam melius, cum id ingrederentur. Hoc autem pulchrius atque præclarius, quod duces Romani et administratores imperii, ab his declaratos ac præmissos in imperium cuncti libenter suscipiunt: et his quæ ipsi decrevere, standum putant, agentes his gratias, qui legissent. Mirari autem se eos ac diligere omnes, quia nemo viribus alacritatem habuit tardiorem. Et illis tamen, qui pro majore vi clarius decertassent, vitamque suam condecorassent fortibus factis, et re bene gesta militiam suam nobiliorem fecissent, dixit se et honores et præmia redditurum: nec ullum eorum, qui plus alio laborare voluisset, justa vicissitudine cariturum: magnamque sibi bujus rei fore diligentiam, quod magis vellet honorare virtutes eorum, qui militiæ socii fuissent, quam punire peccata.

3. Confestim ergo jussit eos quorum partes sunt, indicare, quosnam scirent fortiter aliquid in bello fecisse: et nominatim singulos appellans, præsentes collaudabat, quasi qui domesticis recte gestis nimium lætaretur: et coronas eis aureas imponebat, et torques longasque hastas, et signa ex argento facta donabat, et uniuscujusque ordinem mutabat in melius. Quin et ex manubiis aurum et argentum, itemque vestes, aliamque prædam largiter distribuebat. Omnibus autem ita donatis, ut quisque se meritum præbuerat, votisque cum universo exercitu factis, magno favore descendit vertitque se ad sacra pro victoria celebranda: magnaque astante boum multitudine circum aras, immolatos omnes exercitui dedit ad epulas, ipse vero cum honoratis per triduum lætatus, milites quidem alios quo quenque conveniret, dimittit. Hierosolymorum autem custodiam decimæ legioni credit: neque ad Euphratem, ubi pridem fuerat, eam remisit. Duodecimam vero legionem, memor quod Cestio duce Judæis cesserat, totam Syria pepulit: erat enim olim apud Raphanæas: ad Meliten autem, quæ sic vocatur, misit: hæc ad Euphratem in confinio Armeniæ et Cappadociæ sita est. duas vero sibi

obsequi satis esse duxit, donec ad Ægyptum perveniret, quintam et quintamdecimam legiones. Deinde cum ad maritimam Cæsaream cum exercitu descendisset, in eam manubiarum multitudinem reposuit, captivosque ibi asservari præcepit, quod ad Italiam navigare tempus hyemis prohibebat.

CAP. II.

PER idem vero tempus, quo Titus Cæsar obsidionis causa apud Hierosolymam commorabatur, ascensa navi oneraria Vespasianus Rhodum transmittit. Hinc autem vectus triremibus postquam omnes quas præternavigavit civitates invisit, ab his cum votis exceptus, in Græciam ex Ionia transit. Egressus deinde Corcyra in Japygiam delatus est, unde jam terra iter agebat. Titus autem ex maritima Cæsarea reversus in Cæsaream, quæ Philippi vocatur, advenit, diuque ibi commorabatur, celebrans omnia genera spectaculorum: multique in ea captivi consumpti sunt, alii bestiis objecti, alii autem catervatim more hostium inter se depugnare coacti. Hic Simonem etiam Gioræ filium comperit hoc modo comprehensum. iste Simon cum Hierosolyma obsideretur in superiore civitate constitutus, postquàm muros ingressus exercitus totam vastare civitatem cœperat, tunc fidelissimis amicorum ascitis, et lapidariis cum ferramentis eorum necessitati congruis, et alimentis quæ multis diebus sufficere possent, una cum illis omnibus in quandam occultiorem cloacam sese demittit. et quoad fossa patebat, illi progrediebantur: ubi vero soliditas obstitisset, eam suffodiebant, sperantes posse ulterius progressos tuto emergere, atque ita servari. Sed hanc expectationem veram non esse, rei periculum refellebat. Vix enim paululum fossores processerant, jamque alimenta, quamvis parce his uterentur, eos deficiebant. tunc igitur velut stupore posset Romanos fallere, albis tunicis, innexaque fibula, ac chlamyde purpurea indutus, illo in loco ex terra editus ubi templum antea fuerat, apparuit. Ac primo quidem obstupuere, qui eum viderunt, locisque suis manebant, deinde propius cum accessissent, quis esset, percontati sunt. et id quidem Simon non dicebat. jubebat autem ad se ducem vocari; statimque accersitus ab his, qui ad eum cucurrerant, venit Terentius Rufus: namque is rector militiæ relictus erat.

Omni autem ab eo veritate comperta, ipsum quidem vinctum custodiebat: Cæsari vero quemadmodum esset comprehensus, indicavit. Simonem quidem in ultionem crudelitatis, qua in cives suos amare ac tyrannice fuerat usus, in potestate hostium quibus maxime invisus erat ita Deus posuit, non vi subditum eorum manibus, sed sua sponte ad supplicium adductum: propterea quod plurimos ipse crudeliter interemerat falsis criminationibus insimulatos, defectionis scilicet ad Romanos. Nec enim potest iram Dei effugere nequitia, nec invalida res est justitia; sed quandoque sui temeratores ulciscitur, et graviorem pœnam ingerit criminosis, cum jam se liberatos esse crediderint, eo quod non statim luere commissa. Id etiam Simon didicit, postquam in iras Romanorum incidit. Illius autem ascensus e terra, magnam etiam aliorum seditiosorum multitudinem iisdem diebus fecit in cloacis deprehendi. Cæsari autem maritimam Cæsaream reverso, vinctus Simon oblatus est. et illum quidem triumpho, quem Romæ acturus erat, servari jussit.

CAP. III.

IBI autem moratus, fratris sui natalem diem clarissime celebrabat, multam partem damnatorum ejus honori attribuens. Numerus enim eorum, qui cum bestiis depugnarunt, quique ignibus cremati sunt, et inter se digladiatores periere, duo millia quingentos excessit. Omnia tamen Romanis videbantur hæc, licet mille modis illi consumerentur, minus esse supplicii. Postea Cæsar Berytum venit (hæc autem est civitas Phœnices provinciæ, colonia Romanorum) et in hac quoque diutius demoratus est, majore usus claritudine circa natalem patris diem, tam magnificentia spectaculorum, quam sumptibus aliis excogitatis, cum etiam captivorum multitudo eodem quo antea modo periret.

2. Evenit autem per idem tempus, Judæos, qui apud Antiochiam reliqui erant, acerba et exitiosa pericula perpeti, concitata in eos Antiochensium civitate, tam propter criminationes illatas eis in præsentia, quam propter ea, quæ fuerant non multo ante commissa. De quibus necessarium mihi videtur pauca prædicere, ut etiam quæ postea gesta sunt, consequenti narratione referamus.

3. Judæorum namque gens multum quidem totius orbis

indigenis asseminata est. Plurimum autem Syris vicinitate permixta, præcipue apud Antiochiam versabatur, propter magnitudinem civitatis, maxime vero his liberam domicilii facultatem reges, qui post Antiochum fuerant, præbuerunt. Namque Antiochus quidem, qui Epiphanes dictus est, vastatis Hierosolymis templum spoliavit. Qui vero post eum regnum assecuti sunt, quicquid æneum in donariis fuit, hoc Judæis apud Antiochiam degentibus reddidere, in eorum synagoga dedicatum: concesseruntque, ut pari cum Græcis jure civitatis uterentur A secutis quoque postea regibus eodem modo tractati, et multitudine profecere, et extructione, itemque magnificentia munerum templum clarius reddidere: semperque religione sibi sociantes magnam paganorum multitudinem, etiam illos quodammodo sui partem fecere. Quo tempore autem bellum fuerat conclamatum, et recens in Syriam Vespasianus delatus est navigio, Judæorum vero odium apud omnes pullulabat, tunc unus eorum Antiochus quidam plurimum patris causa honorabilis (erat enim princeps apud Antiochiam Judæorum) cum Antiochensium populus concionaretur in theatro, progressus in medium, patrem suum et cæteros deferebat, insimulans eos, quod una nocte totam civitatem incendere statuissent: et velut hujus consilii participes quosdam hospites Judæos tradidit. His autem auditis, populus iram cohibere non poterat: sed in eos quidem, qui traditi fuerant, ignem jussit afferri: statimque omnes in theatro concremati sunt. In multitudinem vero Judæorum properabat irruere, si eos celeriter ulti essent, patriam suam servatum iri existimantes. Antiochus autem iracundiam magis accendere, mutatæ voluntatis argumentum, quodque Judæorum mores odisset, exhibere se credens, si paganorum ritu sacrificaret, idemque jussit et cæteros compelli facere: renuendo enim manifestos insidiatores fore. Hujus autem rei periculo ab Antiochensibus facto, pauci quidem consenserunt: alii vero qui noluerunt, perempti sunt. Antiochus autem acceptis a Romanorum duce militibus, sævius instabat suis civibus, nequaquam eos die septimo ab opere cessare permittens, sed omnia cogens facere, quæ diebus aliis agerent. Tamque validam necessitatem imposuit, ut non modo apud Antiochiam septimi diei feriæ solverentur, sed ab hoc exordio

in cæteris quoque civitatibus ad breve similiter tempus fieret.

4. Judæis autem apud Antiochiam tunc ejusmodi mala perpessis, altera denuo calamitas accidit: de qua narrare conati, hæc quoque persecuti fuimus. Namque quod quadratum forum exuri contigit, et archiva monimentorumque receptacula publicorum, itemque basilicas, vixque ignis inhibitus est super omnem civitatem magna nimis vi ruens, hujus facti Antiochus Judæos accusat: et Antiochenses, quod scilicet si his infesti antea non fuissent, recenti tamen ex incendii tumultu facile calumnia perpulisset, multo magis ex anteactis fidem habere dictis suis persuasit, ut pene se vidisse ignem a Judæis injici arbitrarentur: et tanquam furore correpti, magno cum ardore cuncti adversus eos, qui accusabantur, impetus facerent. Vix autem motus eorum potuit reprimere Collega adhuc juvenis legatus, postulans sibi permitti referre ad Cæsarem gesta. Rectorem namque Syriæ Cæsennium Petum jam quidem Vespasianus ad eam miserat, nondum autem ille pervenerat. Habita vero diligenti quæstione Collega reperit veritatem. et eorum quidem Judæorum quos Antiochus accusaverat, nemo conscius fuit. omne autem facinus admisere homines quidem nocentissimi necessitate debitorum: rati quod si forum et scripta publica concremassent, exactione liberarentur. Judæi quidem pro suspensis criminationibus futura expectantes, magno timore fluctuabant.

CAP. IV.

TITUS autem Cæsar a patre sibi allato nuncio, quod universis quidem Italiæ civitatibus desiderabilis pervenisset, maxime vero, quod urbs eum Roma summa cum alacritate et claritudine suscepisset, in maximam lætitiam voluptatemque translatus est, curis de eo ita ut sibi erat suavissimum liberatus. Vespasianum enim etiam longe absentem, omnes homines Italiæ voluntatibus, ut præsentem colebant: expectationem suam, quod nimis eum venire cupiebant, pro ejus adventu ducentes, et omni habentes necessitate liberam erga illum benevolentiam. Nam et senatus memor calamitatum, quæ mutatione principum contigissent, optabat imperatorem suscipere senectutis honore bellicorumque gestorum maturitate

decoratum, cujus præsentiam sciebat soli saluti subjectorum commodaturam: et populus malis intestinis solicitus, magis eum venire cupiebat: tunc se calamitatibus quidem pro certo absolvendum esse confidens, antiquam vero libertatem cum opulentia recepturum. Præcipue milites ad eum respiciebant. hi enim maxime bellorum per illum patratorum noverant magnitudinem. imperitiam vero aliorum ducum experti atque ignaviam, magna quidem se optabant turpitudine liberari. eum vero qui se et servare et honestare solus posset, recipere precabantur. Cum vero hac benevolentia diligeretur ab omnibus, honore quidem præcipuis viris ulterius expectare intolerabile videbatur, sed eum longissime ab urbe Roma convenire ante properabant. Nec tamen quisquam moras ejus conveniendi ferebat, sed ita simul omnes effundebantur, et universis facilius et promptius ire quam manere videbatur, ut etiam civitas ipsa tunc primum inter se jucundam sentiret hominum caritatem. Erant autem pauciores abeuntibus remanentes. Ubi vero eum appropinquare indicaretur, quamque mansuete singulos suscepisset, qui præcesserant, nunciatum est, omnis jam reliqua multitudo per vias cum conjugibus et liberis præstolabantur: et quo transiens advenisset, videndi ejus voluntatem, vultusque lenitatem omnium generum vocibus prosequebantur, benemeritum et salutis datorem, solumque dignum Romanorum principem appellantes. Tota vero civitas veluti templum erat, sertis atque odoribus plena. Cum vero vix per circumstantem multitudinem in palatium venire potuisset, ipse quidem penatibus diis adventus sui gratulatoria sacra celebravit. Vertunt autem se ad epulas turbæ, perque tribus et cognationes et vicinias convivia exercentes, Deo libabant, et ab eo precabantur ipsum Vespasianum quamplurimum temporis in Romano imperio perseverare, et filium ejus, et qui ex his nascerentur servari inexpugnabilem principatum. Urbs quidem Romana Vespasiano ita suscepto, statim maximà felicitate crescebat.

2. Ante hæc vero tempora, quibus Vespasianus quidem apud Alexandriam erat, Titus vero Hierosolymam obsidebat, magna pars Germanorum ad defectionem mota est: quibus etiam Gallorum proximi conspirantes, magnam spem contulerant, quod etiam Romanorum dominio liberarentur. Ger-

manos autem deficere velle, bellumque inferre, sustulit primo natura bonis consiliis vacua, parva spe appetens periculorum, deinde odium principum, quoniam solis sciunt gentem suam vi coactam servire Romanis: nec non equidem maximam tempus eis fiduciam dedit. Nam cum viderent Romanum imperium crebris imperatorum mutationibus intestina seditione turbari, omnemque his subditam orbis terræ partem pendere ac nutare cognoscerent, hoc sibi optimum tempus ex illorum rebus adversis atque discordiis oblatum esse putaverunt. Id autem consilium dabant, et hac eos spe decipiebant, Classicus quidam et Civilis, ex eorum potentissimis: qui olim quidem res novas cupiebant: occasione autem inducti, suam sententiam prodidere. Jamque alacriter affectæ multitudinis periculum facturi erant: verum maxima parte Germanorum defectionem pollicita, et cæteris fortasse non dissentientibus, veluti quadam divina providentia, Vespasianus ad Petilium Cerealem, qui pridem Germaniam rexerat, literas mittit, quibus eum consulem declaravit, jussitque ad Britannias administrandas proficisci. Igitur ille quo jussus erat abiens, audita rebellione Germanorum, eos jam congregatos aggressus magna clade affecit, depositaque amentia ad sobrietatem coegit. Sed etiam si ille ad ea loca non pervenisset, tamen haud multo post erant supplicia luituri. Nam ut primum defectionis eorum nuncius allatus est Romam, Domitianus Cæsar hoc audito, non sicut alter in illa ætate fecisset (nam admodum adulescens erat) tantam rei magnitudinem suscipere non detractavit: sed a patre habens ingenitam fortitudinem et supra ætatem exercitatus, ilico tendebat in Barbaros. Illi autem expeditionis fama perculsi, ei se permiserunt, lucrum hoc ex ea re maximum nacti, ut sine clade pristino jugo subjicerentur. Omnibus ergo circa Galliam, ut oportuit ordinatis, ne facile rursus unquam turbarentur, Domitianus clarus atque insignis, ætatem superantibus factis, et patrium decus afferentibus, Romam regreditur.

3. Cum supradicta vero Germanorum defectione, iisdem diebus etiam Scytharum convenit audacia. Nam qui appellantur Sarmatæ, maxima multitudine clam transgressi flumen Istrum, violenti atque sævissimi, propter inopinatum impetum multos Romanorum quos in præsidiis offendere, interficiunt:

et consularem legatum Fonteium Agrippam, qui fortiter his obvius pugnaverat, occidunt: proximasque regiones totas ferendo atque agendo, omniaque incendendo pervagabantur. Vespasianus autem hoc facto, et vastitate Mœsiæ cognita, Rubrium Gallum mittit pœnas de eis sumpturum. a quo multi quidem in prœliis trucidati sunt. qui vero salvi esse potuere, cum timore domum refugere. Hoc autem bello magister militum finito, etiam futuri temporis cautioni consuluit. Pluribus enim et majoribus præsidiis loca circundedit, ut omnino Barbaris esset impossibilis transitus. In Mœsia quidem ea celeritate debellatum est.

CAP. V.

PRINCEPS vero Titus aliquandiu quidem Beryti commorabatur, ita ut diximus: inde autem reversus, et per omnes quas obiret Syriæ civitates magnificentissima celebrans spectacula, Judæorum captivis ad ostentationem cladis eorum abutebatur. Conspicit autem in itinere fluvium cognitione dignissimum. Is fluit medius inter Arcas et Raphanæas Agrippæ regni civitates. Habet autem quoddam peculiare miraculum. Nam cum sit quando fluit plurimus, neque meatu segnis, tamen interpositis sex diebus a fontibus deficiens, siccum exhibet locum videre. Deinde quasi nulla mutatione facta, septimo die similis exoritur: atque hunc ordinem semper eum observare pro certo compertum est. Unde etiam Sabbaticus appellatus est, a sacro Judæorum septimo die sic denominatus.

2. Civitatis autem Antiochensium populus, postquam Titum adventare cognovit, manere quidem intra mœnia præ gaudio non sustinebat. omnes autem obviam ei pergere properabant, et usque ad tricesimum vel eo amplius stadium progressi, non modo viri, sed etiam fœminæ cum pueris expectabant. Et cum appropinquantem vidissent, ex utroque viæ latere stantes dextras cum salutatione tendebant: multisque favoribus exultantes, cum ipso revertebantur. Crebro autem inter omnes alias laudes precabantur, ut Judæos expelleret civitate. Titus quidem nihil precibus istis indulsit, sed otiose quæ dicebantur audiebat. Incerti autem quid sentiret, quidve facturus esset, Judæi magno et atroci metu tene-

bantur. Nec enim commoratus est Antiochiæ Titus, sed continuo ad Zeugma Euphratem versus iter contendit. Quo missi etiam ab rege Parthorum Vologeso venere, auream ei ferentes coronam, quod Judæos vicisset. Eaque suscepta etiam convivium exhibuit regiis, atque ita Antiochiam remeavit. Senatu vero et populo Antiochensi multum petentibus, ut in theatrum veniret, ubi omnis eum multitudo præstolabatur, humanissime paruit. Rursus autem fortiter iisdem instantibus, et crebro postulantibus expelli civitate Judæos, ingeniose respondit, patriam eorum dicens quo expellendi fuerant interiisse, nullumque jam esse locum, qui eos reciperet. Unde ad aliam petitionem sese convertunt Antiochěnses, quod priorem impetrare non potuerunt. Æneas enim tabulas eum precabantur eximere, quibus incisa essent privilegia Judæorum. Sed ne id quidem Titus annuit. verum in eodem statu relictis omnibus, quæ habebant apud Antiochiam Judæi, ad Ægyptum inde discessit. Iter autem agendo cum ad Hierosolymam venisset, tristemque solitudinem quam videbat, antiquæ civitatis claritudini compararet, disjectorum operum magnitudinem et veterem pulchritudinem recordatus, miserabatur excidium civitatis, non sicut alius fecisset exultans, quod talem ac tantam funditus excidisset, verum multa imprecans seditionis authoribus, et qui hanc pœnam ei inferre coegere: ita certus erat, quod nunquam virtutem suam voluisset punitorum calamitate clarescere. Ex magnis enim divitiis non minima pars in ruinis adhuc inveniebatur. Quædam enim eruebant Romani, plura vero captivis indicantibus auferebant, aurum atque argentum, aliaque instrumenta preciosissima, quæ domini propter incertam belli fortunam terræ condidere.

3. Titus autem propositum iter ad Ægyptum tendens, emensa velociter solitudine, pervenit Alexandriam: decretoque ad Italiam navigare, cum se duæ legiones comitarentur, utramque unde venerant remisit: quintam quidem in Mœsiam, quintam vero decimam in Pannoniam. Captivorum autem duces Simonem et Joannem, et alios numero septingentos viros electos, tam magnitudine corporum quam pulchritudine præstantes, ilico ad Italiam portari præcepit, cupiens eos in triumpho traducere. Peracta vero navigatione

pro voto, similiter quidem Roma in eo suscipiendo erat affecta, et occursus exhibuit eos quos patri. Claritudinem vero Tito pater attulit, qui venit obviam, eumque suscepit. Multitudini autem civium divinam quandam lætitiam suggerebat, quod videbat in unum tres convenisse. Non multis autem diebus post, unum communem triumphum ob res gestas agere statuere, quamvis utrique senatus proprium decrevisset. Prædicto autem die, quo futura erat pompa victoriæ, nemo ex tam infinita civitatis multitudine domi remansit. Omnes autem cum exissent, loca ubi tantum stare possent occupaverant, quantus spectandis imperatoribus modus sufficeret, concesso necessario transitu.

4. Cuncta vero turba militari ante lucem per turmas atque ordines progressa cum rectoribus suis, et circa ostia constituta non palatii superioris, sed prope Isidis templum (ibi enim principes nocte illa quiescebant) prima jam aurora incipiente procedunt Vespasianus et Titus lauro quidem coronati, amicti vero patria veste purpurea: et ad Octavianas ambulationes transeunt. Ibi enim senatus, et ducum proceres, et honorati equites, eorum præstolabantur adventum. tribunal autem ante porticus factum erat, sellæque eburneæ in eo præparatæ. Quo cum ascendissent, consederunt. Statimque eos militaris favor excepit, multis virtutem testimoniis prædicans. Illi autem inermes erant, in veste serica laureis coronati. Perceptis autem laudibus eorum Vespasianus, cum dicere adhuc vellent, silentii signum dedit. Magnaque omnium quiete facta surrexit, et amictu magnam partem capitis adopertus, solennia vota celebravit: idemque Titus fecit. Perfectis autem votis, Vespasianus in commune omnes breviter allocutus, milites quidem ad prandium, quod his ex more ab imperatore parari solet, dimittit. ipse vero ad portam recedit, quæ ab eo quod per illam semper triumphorum pompa ducitur, nomen accepit. Ibi et cibum prius capiebant, et triumphalibus vestibus amicti, diis ad portam collocatis cæsa hostia, inter spectacula transeuntes triumphum ducebant, ut multitudini facilior præberetur aspectus.

5. Pro merito autem narrari multitudo eorum spectaculorum et magnificentia non potest, in omnibus, quæ quisque cogitaverit, vel artium factis, vel divitiarum opibus, vel na-

turæ novitate. Nam pene quæcunque hominibus, qui usquam sunt, fortunatis paulatim quæsita sint, aliis alia mirabilia atque magnifica, hæc universa illa die Romani imperii magnitudinem probavere. Etenim argenti aurique nec non eboris in omni specie operum multitudinem, non ut in pompa ferri cerneres, sed ut ita dixerim omnia fluere. et alias quidem vestes ex rarissimis generibus purpuræ portari, alias diligentissima pictura variatas arte Babylonia: gemmæ autem clarissimæ tam multæ, aliæ coronis aureis, aliæ aliis operibus inclusæ traductæ sunt, ut appareret frustra nos earum usquam rerum esse aliquid suspicari. Ferebantur etiam simulacra, quæ illi deos habent, et magnitudine mirabili, et arte non defunctorie facta. horumque nihil non ex pretiosa materia. Quin et animalium diversa genera producebantur, propriis ornamentis induta. Erat autem etiam quæ singula portaret magna hominum multitudo, purpureis vestibus atque inauratis ornata. Ipsi etiam qui ad pompam fuerant ab alia turba discreti, præcipua et mirabili ornamentorum magnificentia culti erant. Insuper his, ne captivorum quidem vulgus inornatum videres, sed varietas et pulchritudo quidem vestium natam ex fatigatione corporum deformitatem, oculis subtrahebat. Maxime autem stupori erat, pegmatum quæ portabantur, fabricatio, pro cujus magnitudine timendum viribus portantium occurrentes putabant. multa enim in tertium nidum quartumque surgebant: et magnificentià fabricæ cum admiratione delectabat: multis aurata veste circundatis, cum aurum præterea factum atque ebur omnibus esset affixum. Multis autem imitationibus bellum aliter in divisum, certam sui faciem demonstrabat. Erat enim cernere vastari quidem fortunatissimam terram, totas vero interfici acies hostium: et alios fugere, alios captivos duci: murosque excellentes magnitudine machinis dirui, et castellorum excindi munimina, et populosarum civitatum mœnia disturbari, exercitumque intra muros infundi: cædisque omnia loca plena, et eorum qui manu resistere non poterant preces: ignemque templis immissum, ædiumque super dominos post multam vastationem eversiones: atque amnis tristitiam, defluentis non in arva culta, neque ad hominum vel pecorum potum, sed per terram ex omni parte flagrantem. Hæc enim Judæi bello passi sunt:

ars autem et confectorum operum magnitudo, nescientibus adhuc facta tanquam præsentibus ostendebant. Erat autem per singula pegmata captæ civitatis dux, ita ut captus fuerat ordinatus. Multæ etiam naves sequebantur. Spolia vero alia quidem passim ferebantur. eminebant autem ea quæ apud Hierosolymam in templo reperta sunt, mensa aurea ponderis talenti magni, et candelabrum similiter quidem auro factum, sed opere commutato ab usus nostri consuetudine. nam media quidem columna basi hærebat, tenues autem ab ea cannulæ producebantur, formatæ ad similitudinem fuscinæ, ad summum quæque in lychni speciem fabricatæ. erant autem numero septem, septimi diei, qui apud Judæos est, indicantes honorem. Post hæc autem portabatur lex Judæorum, novissima spoliorum. Deinde transibant plurimi victoriæ simulacra portantes, omnia ex auro et ex ebore facta. Post hæc Vespasianus prior ibat, et Titus deinde sequebatur. Domitianus autem adequitabat, ipse quoque ornatus pulchritudine, dignumque spectari exhibens equum.

6. Pompæ autem finis fuit Capitolini Jovis templum, quo postquam ventum est, constitere. Erat autem vetus mos patrius, operiri donec ducis hostium mortem quispiam nunciaret. Is erat Simon Gioræ, tunc inter captivos in pompa traductus: laqueo vero circundatus per forum trahebatur, quo eum simul cæderent qui ducebant. Lex autem Romanis est, ibi necare criminum reos morte damnatos. Postquam igitur eum finem vitæ habere nunciatum est, omniumque favor secutus est, tunc hostias inchoavere. hisque secundo per vota solennia omine peractis, in palatium recessere. Et alios quidem epulis ipsi excepere, aliis autem omnibus domi conviviorum instructi erant apparatus. Hunc enim diem urbs Romana celebrabat, victoriæ quidem in hostes gratulatorium, finem vero malorum civilium, et spei bonæ pro felicitate principium.

7. Post triumphos vero, et Romani imperii firmissimum statum, Vespasianus Paci templum ædificari decrevit. Itaque mira celeritate, et quæ hominum cogitationem superaret, effectum est. Magna enim divitiarum largitate usus, insuper perfectis id picturæ ac figmentorum operibus exornavit. Omnia namque in illud fanum collecta ac deposita sunt, quo-

rum visendorum studio per totum orbem, qui ante nos fuerunt, vagabantur, quomodo aliud apud alios situm esset, videre cupientes. Hic autem reposuit etiam quæ Judæorum fuerant instrumenta, his se magnifice ferens. Legem vero eorum, et penetralium vela purpurea in palatio condita servari præcepit.

CAP. VI.

IN Judæam vero legatus missus Lucilius Bassus, suscepto a Cereali Vetiliano exercitu, castellum quidem Herodion cum præsidio deditione cepit. Post autem omni manu militari collecta, multi autem in partes divisi erant, et legione decima bellum inferre Machærunti statuit. Valde enim necessarium videbatur id excindi castellum, ne multos sui munimine ad defectionem invitaret. Nam et salutis spem habitatoribus certam, et aggredientibus hæsitationem atque formidinem, natura loci præstare maxime poterat. Nam ipsum quidem quod muro cinctum est, saxosus est collis, in proceram altitudinem surgens, et ob hoc etiam capi difficilis videtur: sed ne vel accedi posset eo natura excogitarat, quæ vallibus eum ex omni parte vallaverat, quarum altitudo oculis comprehendi non posset: nec transire erat facile, nec aggestu ulla ratione compleri possibile. Nam ea quæ ab Occidente secat vallis LX. stadiis distenditur, unde Asphaltites lacus ei limitem facit. ex hoc vero tractu ipse Machærus altissimo vertice supereminet. A Septentrione autem et Meridie, valles magnitudine quidem supradicta cingunt, similiter vero sunt inextricabiles ad oppugnationem. ejus vero vallis quæ ab Oriente est, altitudo non minor centum cubitis invenitur: monte vero ex adverso Machærunti posito terminatur.

2. Ea loci natura perspecta, rex Alexander primus in eo castellum communivit, quod postea Gabinius bello cum Aristobulo gesto deposuit. Herodi autem regnanti, omnibus locis dignior cura visus est, et constructione tutissima, propter Arabum præcipue vicinitatem. namque opportune situs est, eorum fines prospectans. Magno ergo locum muro amplexus ac turribus, civitatem illic fecit incolis, unde in arcem ipsam ferebat ascensus. Quin et circa ipsum verticem rursus murum ædificaverat, turresque in angulis sexagenorum cubitorum erexerat. In medio autem ambitu regiam struxerat,

magnitudine simul habitationum et pulchritudine locupletem. Multas vero cisternas recipiendis aquis abundeque suppeditandis, locis maxime idoneis fecerat: veluti cum natura certaret, ut quod illa situ loci expugnabile fecerat, ipse manu structis munitionibus superaret. Insuper enim et sagittarum multitudinem machinarum reposuit: et omnem apparatum excogitavit, qui habitatoribus posset magnæ obsidionis præstare contemptum.

3. Erat autem in ipsa regia ruta mirabilis magnitudinis: a nulla enim ficu vel celsitudine, vel magnitudine vincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perseverasse: mansissetque ulterius profecto, sed ab Judæis qui locum ceperant excisa est. Vallis autem, qua civitas a parte Septentrionali cingitur, quidem locus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur: quæ flammæ quidem assimilis est colore, circa vesperam vero veluti jubare fulgurans, accedentibus eamque evellere cupientibus facilis non est: sed tam diu refugit, nec prius manet, quam si quis urinam muliebrem vel menstruum sanguinem super eam fuderit. quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est: totam enim circumfodiunt, ita ut minimum ex radice terra sit conditum. deinde ab ea religant canem: illoque sequi eum a quo relegatus est cupiente, radix quidem facile evellitur: canis vero continuo moritur, tanquam ejus vice a quo herba tollenda erat, traditus. nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter unam vim capi eam operæ precium est. Nam quæ vocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, vivis immersa, eosque necantia quibus subventum non fuerit, hæc cito, etiam si tantummodo admoveatur ægrotantibus, abigit. Fluunt autem ex eo loco aquarum fontes etiam calidarum, multum inter se sapore diversi. Alii nanque amari sunt: aliis nihil dulcedinis deest. Multi autem frigidæ aquæ ortus, non solum in humilioribus locis fontes alternos habent, sed quod amplius quis miretur, in proximo quædam spelunca cernitur, non quidem alte cava, saxo autem imminente protecta: super hoc veluti duæ mammæ inter se paululum di-

stantes eminent: et altera quidem frigidissimum fontem, altera calidissimum fundit: qui mixti lavacrum suavissimum præbent, multisque morbis ac vitiis salutare, maxime vero nervorum curationi conveniens: habetque idem locus metalla sulfuris et aluminis.

4. Bassus autem contemplatus undique regionem, valle Orientali repleta accessum parare statuit: opusque inchoavit, properans aggerem quam plurimum extollere, facilemque per eum oppugnationem facere. Qui vero intus fuerant deprehensi, ab externis segregati Judæi, illos quidem coëgere, inane vulgus esse existimantes, inferiorem observare civitatem, ac pericula priores excipere: superius vero castellum ipsi occupatum tenebant, et propter munitionis firmitatem, et ut saluti suæ consulerent. Impetraturos enim se veniam opinabantur, si locum tradidissent Romanis. Prius autem volebant spem declinandæ obsidionis experiendo convincere: ideoque alacri animo in dies singulos excursus habebant, et cum his quos sors obtulisset consertis manibus, multi moriebantur, multosque Romanos interficiebant. semper autem utrisque ex tempore plus victoriæ captabatur: Judæis quidem, si incautiores aggrederentur: in aggere autem positis, si improvisum excursum eorum bene septi armis exciperent. Sed non is erat finis obsidionis futurus. Res autem quædam fortuito gesta, inopinatam castelli tradendi necessitatem Judæis imposuit. Erat inter obsessos juvenis et audacia ferox, et manu strenuus, Eleazarus nomine. is autem fuerat excursibus nobilis, multos egredi aggestumque prohibere cogitans, et in præliis semper graviter Romanos afficiens: audaciaque sua socios prosequens, impetum quidem facilem his, periculo autem vacuum discessum efficiebat novissimus recedendo. itaque discreta quodam die pugna, et utraque parte digressa, ipse tanquam despiciens omnes, existimans neminem tunc hostium prælium excepturum, extra portam remansit: et in muro stantes alloquebatur tota mente illos attendens. Hanc autem opportunitatem vidit quidam ex castris Romanorum Ægyptius, nomine Rufus: et quod nemo sperasset, impetu facto cum ipsis eum armis repente correptum, cum hoc viso stantes in muro stupor teneret, in castra Romanorum tra-

duxit. Postquam vero dux nudum præcepit extendi, et in aperto constitutum, ut ex civitate conspiceretur, cædi verberibus, vehementer Judæos confudit casus juvenis, universaque civitas in fletu erat et questibus, unius viri clade percussa. Id ubi Bassus animadvertit, consiliorum adversus hostes hoc principium sumpsit: eorumque miserationem augere cupiens, quatenus coacti pro ejus salute castelli traditio nem facerent, quod speravit adeptus est. Nam ipse quidem, velut mox Eleazarum suspensurus, crucem defigi jussit. ea vero conspecta, major castellanos dolor invasit, et ululando querebantur, intolerabilem esse calamitatem vociferantes. Tunc igitur Eleazarus eos orabat, ne vel se despicerent, mortem miserrimam subiturum, sibique ipsis salutem præberent, postquam jam subacti omnes Romanorum viribus fortunæ concederent. Illi autem et ejus sermone fracti, et quod multi intus pro eo precabantur (ex magna enim et numerosa cognatione genus ducebat) et contra ingenium suum misericordia victi sunt: et quibusdam celeriter missis colloquebantur, castelli traditionem facere petentes, ac reddito sibi Eleazaro, sine metu dimitti. Cum autem his assensus esset dux Romanorum, multitudo civitatis inferioris, inita separatim cum Judæis cognita pactione, ipsi clam nocte aufugere statuere. Cum vero portas aperuissent, ab his qui deditionem promiserant ad Bassum nuncius venit, sive invidia salutis eorum, sive formidine, ne eorum fugæ causam ipsi præstarent. Sed fortissimi quidem fugientium, qui præcesserant, evasere. reliquorum autem viri quidem mille septingenti perempti sunt, mulierculæ vero et pueri in servitium ducti. Sponsiones autem cum his qui castellum dedidere habitas, Bassus conservandas esse ratus, et ipsos dimisit, et Eleazarum reddidit.

5. His autem administratis, in saltum, qui appellatur Iardes, ducere properabat exercitum, multi enim illuc congregati esse nunciabantur, qui pridem tempore obsidionis, ex Hierosolymis et Machærunte profugerant. Ergo cum ad locum venisset, neque falsum fuisse nuncium reperisset, primo quidem omnem locum cum equitibus cingit: ut si quis Judæorum conatus fuisset evadere, fugiendi per equites copiam non haberet. pedites autem sylvam jussit cædere, in quam confugerant. Hoc modo ad necessitatem adducti sunt fortiter

aliquid faciendi, velut ex audaci certamine fortasse fugam etiam reperirent. Itaque simul universi, et cum clamore impetu facto, in eos a quibus cincti fuerant, irruunt. Illi autem fortiter excipiebant: multaque his audacia, illis contentione usis, diu quidem prælium tractum est, non autem similis evenit finis pugnæ certantibus. Nam Romanorum quidem duodecim tantum contigit occumbere, neque multos sauciari: Judæorum vero ex illo prælio nullus evasit. Sed cum non essent pauciores tribus millibus, prostrati sunt omnes: eorumque dux Judas Jairi filius, de quo supra meminimus, qui ordini cuidam præpositus cum Hierosolyma obsideretur, quibus demersus fuerat cloacis, latenter effugit.

6. Eodem vero tempore Cæsar etiam ad Liberium Maximum scripsit (erat autem procurator) ut omnem terram venderet Judæorum. nec enim civitatem in ea condidit proprium servans sibi eorum agrum. Solis autem octingentis militibus illis relictis, locum dedit quem incolerent: qui vocatur Ammaus. distat autem ab Hierosolymis triginta stadiis. Stipendium vero ubicunque degerent Judæis indixit: binasque drachmas singulis annis deferre in Capitolium jussit, ita ut antehac Hierosolymorum templo pendebant. Et res quidem Judæorum illo tempore hunc statum habebant.

CAP. VII.

JAM vero quarto anno Vespasiano administrante imperium, contigit Comagenes regem Antiochum in maximas clades cum tota domo incurrere, ex causa hujusmodi. Cæsennius Petus, qui tunc Syriam administrabat, sive re vera, seu propter inimicitias Antiochi (certum non valde patefactum est) literas ad Cæsarem misit, Antiochum dicens deficere ab Romanis cum Epiphane filio decrevisse, pactis habitis cum rege Parthorum: propterea que debere illos ante capere, ne si priores novas res adorti essent, totum Romanorum imperium bello perturbarent. Non erat autem Cæsar hujusmodi nuncium ad se perlatum neglecturus. Nam vicinitas regum majore negocium providentia dignum esse faciebat. Samosata enim Comagenes maxima civitas juxta Euphratem sita est, ut esset Parthis (eo namque id cogitavere) facillimus transitus, tutum autem receptaculum. Fide igitur

habita, et potestate sibi permissa, ut ageret quod expedire videretur, negligendum non putavit. Subito tamen, Antiocho ejusque sociis nihil opinantibus, in Comagenem ingressus est, ex legionibus quidem sextam ducens, et insuper quasdam cohortes alasque equitum. habebat autem auxilio reges, Chalcidicæ Aristobulum, Emesæque Sohemum. Introitus autem illis erat sine certamine, quod nemo indigenarum manus valebat opponere. Antiochus enim insperato perculsus nuncio, bellum quidem contra Romanos nec cogitatione concepit. Decrevit autem, toto regno in eo quo erat statu relicto, cum conjuge ac liberis egredi, hoc se Romanis purum ab ea suspicione quæ sibi ingereretur probaturum esse ratus: progressusque de civitate centum triginta propemodum stadiis, in campo tabernaculum ponit.

2. Petus autem in Samosatam qui eam capesserent mittit, et per eos civitatem tenebat. ipse vero cum alio milite in Antiochum ire tendebat. Non tamen rex vel ipsa necessitate adductus est adversum Romanos aliquid bellicum gerere: sed fortunam suam questus, quidvis pati sustinebat. adolescentibus autem, bellique peritis, vique corporis præstantibus filiis ejus non erat facile in calamitate sine pugna durare. Itaque ad virtutem se conferunt Epiphanes et Callinicus. Vehementi autem pugna per totam diem habita, insigni fortitudine demonstrati sunt: nullaque parte suarum virium diminuta discedunt. Antiocho vero neque pugna hoc modo peracta manere domi tolerabile videbatur: sed abducta conjuge cum filiabus in Ciliciam fugit, atque hoc facto militum suorum animos fregit. nam veluti desperato ab eo regno defecere, et ad Romanos se transtulere, omniumque erat desperatio. Ergo priusquam penitus destituerentur auxiliis, Epiphani cum cæteris servare se ex hostibus erat necessarium. fiuntque omnes equites decem, qui cum his una transgressi sunt flumen Euphratem. hinc jam sine metu profecti, cum ad Vologesem Parthorum regem venissent, non quasi profugi despecti sunt, sed ac si fortunam pristinam retinerent, omni honore dignati sunt.

3. Antiochum vero, ubi Tarsum Ciliciæ venit, misso centurione Petus vinctum Romam transmisit. Vespasianus autem ita regem ad se deduci non passus est: dignius esse ratus,

veteris amicitiæ habere rationem, quam belli occasione inexorabilem iracundiam servare. Itaque jubet ei iter agenti auferri vincula, intermissaque interim profectione Romam, apud Lacedæmonem degere: magnos vero ei pecuniæ reditus præbet, ut non modo copiose, sed etiam regie victum haberet. His Epiphanes et cæteri cognitis, qui patri ante metuebant, magna cura et inextricabili animos relaxarunt, et ipsi quoque spem reconciliandi cum Cæsare concepere. Cum autem etiam Vologeses de his scripsisset ad Cæsarem (nec enim quamvis feliciter agerent, extra Romanum vivere patiebantur imperium) et cum Cæsar his mansuete facultatem dedisset, Romam venerunt. patre autem ad eos ex Lacedæmone statim advecto, cum omnis honor eis haberetur, ibi mansere.

4. Alanorum autem natio, quod quidem Scythæ sint, juxta flumen Tanain et Mæotides paludes sedes habentes, jam quodam loco memoravimus. His vero temporibus inito consilio, ut terram Mediam, et ulterius prædandi causa pervaderent, cum rege Hyrcanorum colloquuntur. namque is est illius transitus dominus, quem rex Alexander ita fecerat, ut portis ferreis clauderetur. Aditu autem sibi præbito, universi nihil suspicantibus Medis incumbunt: eorumque fines populosos, omnigenumque pecorum plenos diripiebant, cum resistere nullus auderet. Nam qui regnum ejus terræ obtinebat Pacorus, metu perculsus, in difficiliora loca refugiens, cæteris quidem bonis omnibus cesserat: vix autem ab illis conjugem ac concubinas suas captas, datis centum talentis redemerat. Summa ergo facultate sine pugna prædabundi, et usque ad Armeniam vastantes omnia processere. Ejus autem Tyridates rex erat. Qui cum his obvius bello conflixisset, non multum abfuit quin vivus in illa acie caperetur. Procul enim quidam misso in eum laqueo circumdatum tracturus fuerat, nisi celeriter gladio rupisset laqueum, atque ita fugisset. Illi autem pugna multo magis efferati, terram quidem depopulati sunt: magnam vero hominum multitudinem, aliamque ducentes prædam ex utroque regno, ad sua domicilia rediere.

CAP. VIII.

APUD Judæam vero mortuo Basso, Flavius Sylva in administratione succedit. et aliam quidem terram bello sub-

actam videns, unum autem adhuc rebelle superesse castellum, omni quæ in illis locis habebatur manu collecta, adversus id militem movit. Nomen est autem castello Massada. Princeps vero sicariorum, a quibus fuerat occupatum, erat vir præpotens Eleazarus, ex origine Judæ, qui non paucis Judæis persuaserat, ut ante diximus, ne professionem facerent, quando censor Cyrenius in Judæam missus est. Tunc enim sicarii conspiraverunt in eos, qui Romanis dicto audientes esse vellent: omnique modo his quasi hostibus utebantur, diripiendo quidem et abigendo eorum bona, ignem vero domibus injiciendo. Nihil enim illos ab alienigenis differre dicebant, qui pugna etiam petendam Judæorum libertatem tanta ignavia prodidissent, magisque se optare sub Romanis servitium professi essent. Erat autem id plane causatio, et crudelitatis atque avaritiæ dicebatur obtentu: manifestum autem rebus effectum est. Nam iidem illi et defectionis socii fuerunt, et bellum cum Romanis communiter suscepere. Causa vero pejor illorum in eos facta est: et cum mentita prior eorum refelleretur occasio, pejus tractabant eos, qui nequitiæ suæ justis assertionibus exprobrarent. Fuit enim quodammodo illud tempus apud Judæos omnium generum malitiæ fœcundissimum: ut nullum opus intermitteretur infectum, nec si quis excogitando fingere voluisset, haberet quo magis novum aliquid inveniret. Ita et privatim et communiter omnes unum erant, et exuperare alium alius tam impietate quam iniquitate in proximos certabant, potentes quidem multitudinem male tractando, multitudo vero ad interitum potentium properando. Illis autem erat dominandi cupiditas, his autem vim faciendi, bonaque locupletum diripiendi. Primi quidem sicarii fuere iniquitatis in propinquos et crudelitatis autores, nullo neque verbo indicto ad injuriam, neque facto intentato ad exitium eorum quibus insidiarentur penitus prætermisso. Verum et hos Joannes moderatiores esse demonstravit. Non solum enim omnes interficiebat qui necessaria et profutura suaderent, tanquam inimicissimos maxime cives ejusmodi impetens, sed etiam patriam malis plurimis cumulavit: qualia facturus fuerat qui Deum quoque jam esset ausus impietate contemnere. Nam et mensa nefaria vescebatur, et legitimam patriamque exterminaverat castimoniam: ut jam sit minime

mirum, si mansuetudinis communionem minime servabat hominibus, qui Dei pietatem furore contempserat. Rursus Simon Gioræ, quid mali non commisit, quave liberorum corporum injuria temperavit, qui eum creavere tyrannum? Quæ vero eos amicitia, quæve cognatio ad quotidianas cædes non ferociores effecit? nanque alienos quidem male tractare, inertis nequitiæ opus esse arbitrabantur: clarissimam vero gloriam parere crudelitatem in familiarissimos existimabant. Horum furoris æmuli etiam Idumæi fuere: illi enim sceleratissimi peremptis pontificibus, ne qua pars conservaretur pietatis in Deum, totum quod ex civitatis facie supererat, abscidere, summamque per omnia injustitiam induxerunt: in qua illud hominum genus, qui Zelotæ appellati sunt, viguit: qui nomen factis verum probaverunt. Omne enim malitiæ facinus æmulati sunt, nullo inæmulato, quod ante commissum memoria tradidit, prætermisso: quamvis nomen sibi ex bonorum æmulatione imposuissent, qui eos quos læderent, propter efferam sui naturam cavillando fallebant, qui malorum quæ maxima essent, bona ducebant. Itaque debitum vitæ finem invenere, merita illis omnibus pœna Dei voluntate decreta. Cuncta enim quæ natura hominis posset ferre supplicia, in eos usque ad extremum vitæ terminum congesta sunt, quæ variis perempti cruciatibus pertulere. Fortasse dixerit aliquis minora eos quam commisere perpessos, verum qua tandem digna tantis sceleribus pœna affici poterant? De illis autem qui in eorum crudelitatem inciderunt, non est hujus temporis pro merito conqueri. Rursum igitur ad eam narrationis partem redeo, unde digressus sum.

2. Venit enim dux Romanorum contra Eleazarum, et qui cum eo Massadam tenebant, sicarios, exercitum ducens, et fines quidem statim omnes obtinuit, præsidiis ubique locis opportunissimis collocatis: castellum autem muro circumdedit, ne quis obsessorum fugiendi facultatem haberet, utque custodes perseverarent. ipse vero castris locum occupat, ad obsidionem quidem idoneum, quem delegerat, qua parte castelli rupes monti proximo applicabantur, cæterum difficilem ad copias utensilium. Non solum enim commeatus ex longinquo, et cum labore Judæorum maximo portabantur, quibus hæc fuerat cura mandata, verum etiam potus aliunde in castra

ducebatur, quoniam in eo loco nullus fons proximus nascebatur. His autem dispositis, Silva obsidionem aggressus est, artis ac laboris egentem, propter castelli munitionem, cujus natura hujusmodi est.

3. Saxum gyro non exiguum, et excelsum longitudine, undique abruptis atque altis vallibus cingitur invisibili super fundo habens scopulos: ipsæque omnium sunt animalium gressibus inaccessæ, nisi quod duobus modis idem saxum in difficilem explicatur ascensum. Est autem unum iter ab lacu Asphaltite ad Solis ortum, et alterum ab Occidente facilius ambulari. Vocatur autem unum coluber, ex angustia crebrisque flexibus capta similitudine. Quæ enim prominet rupes, frangitur, ac sæpe in se revertens, paulatim rursum producitur: vixque illo itinere gradiens promovet pedem, namque mutanti vestigium, necesse est altero pede niti. Est autem certa pernicies, si quis labatur, altitudo enim rupium utrinque dehiscit, ut quæ horrore quemvis terrere audacissimum possit. Per ejusmodi viam cum xxx. stadiis ascenderis, quod restat verticis est non in acutum finem coacti, sed ut habeat in summo planiciem. In hac primus quidem Jonathas pontifex castellum ædificavit, et appellavit Massadam. Post autem Herodi magno studio fuit loci illius structio. Nam et murum per omnem ejus gyrum erexit, stadiorum spacio septem, e candido lapide factum, et duodecim altum, latumque octo cubitis: et XXVII. turres quinquagenorum cubitorum in eo stabant: ex quibus aditus erant in ædes circa omnem murum intus ædificatas. Rex enim verticem, quod fœcundus, omnique planicie mollior esset, culturæ destinaverat: ut si quando externorum alimentorum penuria contigisset, ne hac quidem laborarent, qui salutem suam castello credidissent. Quin et regiam sibi ædificaverat, ab Occidentalis partis ascensu, intra mœnia quidem arcis positam, vergentem autem ad Septentrionem. regiæ vero murus erat magnus, ac firmissimas quatuor celsitudine saxagenorum cubitorum in angulis turres habebat. Membrorum autem intus, et porticuum, itemque balnearum varia erat et sumptuosa constructio, columnis quidem e singularibus saxis undique substitutis, parietibus autem membrisque solida compage

lapidum variatis. Ad singula vero habitacula, et in summo, et circa regiam, et ante turres multos magnosque puteos in scopulis exciderat, custodes aquarum, tantam molitus abundantiam, quantam qui fontibus uterentur haberent. Fossæ vero iter ex regia in arcem summam ducebant, quas foris nemo cernebat. Sed ne manifestæ quidem viæ facilem sui usum præbere hostibus poterant. Nam Orientalis quidem via natura est inaccessa, ut supra memoravimus. Occidentalem vero magna in angustia posita turri conclusit, quæ non minore mille cubitorum spacio ab arce distaret: quam neque transire posse, neque capi facile videbatur. Inextricabilis autem, quamvis licenter ambulantibus, fuerat fabricata. Ita quidem adversus hostiles impetus natura simul et manu castellum erat communitum.

4. Intus autem repositi apparatus, magis et diuturnitatem et opulentiam juvere. nam et frumentum multum erat conditum, et quod in longum tempus sufficere posset: vinumque multum et oleum: insuper autem cujusque leguminis fructus, et palmulæ coacervare. Cunctaque reperit Eleazarus, castello per dolum cum sicariis occupato, matura, nihilque recens depositis deteriora: quanquam fere ex quo apparata sunt, ad excidium a Romanis illarum centum annorum tempus agebatur. Quin etiam Romani fructuum reliquias incorruptas offendere. Si quis autem causam diuturnitatis auram esse existimet, non erraverit, quod arcis altitudine ab omni terrena ac fœculenta materia sit remota. Inventa est autem omnigenum quoque armorum multitudo, ab rege condita, quæ decem millibus virorum sufficerent, ferrumque infectum, nec non æris et plumbi materia: quippe ut magnis de causis factum crederes apparatum. Aiunt enim Herodem id ipsum castellum sibi ad refugium paravisse, duplex periculum suspicantem; unum quidem ab Judæorum populo: ne se deposito, illos qui antea reges fuerant, ad principatum reduceret: alterum vero majus atque atrocius, ab regina Ægypti Cleopatra. Hæc enim suam sententiam non celabat, sed cum Antonio sæpe verba faciebat; postulans Herodem interfici, sibi autem obsecrans regnum Judæorum donari. Et magis quis miraretur, nondum ejus imperio Antonium paruisse,

male ejus amore mancipatum, quam non donaturum sperasset. Propter ejusmodi metus Herodes conditam Massadam extremum belli contra Judæos Romanis opus reliquit.

5. Nam quia foris jam locum omnem muro cinxerat dux Romanorum, sicut supra diximus, ac ne quis effugeret diligentissime procuraverat, incipit oppugnationem, uno tantum loco reperto, qui aggerum jactum posset excipere. Nam post eam turrim quæ iter ab Occidente, quod ad regiam summumque montem duceret, præcludebat, erat quædam continentia saxi vastior latitudine, multumque porrecta, celsitudine autem Massadæ trecentis cubitis inferior, quam Leucem appellabant. Hanc igitur Silva ut ascendit ac tenuit, aggerem apportare militibus jussit: illis autem alacri animo et magna manu operantibus, solidus ad ducentos cubitos erectus est tumulus. Verum neque firma neque sufficiens machinis ferendis hæc mensura videbatur: sed super eum tribunal, constructis saxis ingentibus, factum est, altum itemque latum cubitis L. Erat autem et aliarum machinarum fabrica illis assimilis, quas primo quidem Vespasianus ad oppugnationes, postea vero Titus excogitaverat: et turris LX. cubitorum effecta est, tota ferro consepta, unde multis balistarum tormentorumque jaculis Romani cito eos repulere, qui de muro pugnabant, et caput exerere prohibuere. Simul autem ingenti etiam ariete fabricato, Silva crebro murum pulsari jubet: ac vix quidem tamen aliquam ejus dejicit partem interruptam. Cito autem prævenere sicarii muro intus altero constituto, qui ne machinis quidem simile aliquid pateretur: mollis enim adhuc erat, et impetus laxare violentiam poterat, hoc modo constructus. Trabes proceritate magnas, et qua sectæ sunt continentes composuere: earum autem ordines erant duo similes, tantumque distantes quanta esset muri latitudo, et inter eos ambos replebant aggere spacium. ne vero crescente cumulo terra deflueret, aliis transversis trabibus quas in longitudinem posuerant colligabant. Erat ergo illis opus quidem ædificio simile: sed quod cedenti inferebantur, machinarum ictus evanescebant, lutoque subsidente strictiorem fabricam faciebant. Hoc ubi Silva consideravit, igni magis murum captum iri putans, multas quidem ardentes faces militibus intro jaculari præcepit: murus autem, quippe

ut magna ex parte lignis constructus, ignem cito comprehendit: et usque ad limum sui laxitate calefactus, ingenti flamma colluxit. Incipiente quidem adhuc incendio, spirans Aquilo Romanis erat horribilis: avertens enim desuper flammam in eos abigebat, et pene machinas quasi jam conflagraturas desperaverant. deinde flatu mutato, veluti divina providentia excitatus Auster, multa vi in adversum eum murum repulit: jamque totus ardebat ex alto. Romani quidem cum Dei uterentur auxilio, ad castra læti digrediebantur, decreto hostes luce aggredi, et nocte vigilias accuratiores facere, ne quis eorum clam subterfugeret.

6. Sed neque ipse Eleazarus de fuga cogitabat, neque alii cuiquam permissurus erat, ut faceret. Videns autem murum igne consumptum, alium vero nullum salutis modum neque virtutis excogitans, sed his quæ Romani in se liberosque suos, et conjuges facturi essent si vicissent, ante oculos positis, de omnium morte consilium cepit: idque ex præsentibus fortissimum ratus, validioris animi sociis vesperi congregatis, talibus eos verbis ad facinus invitabat. Cum olim vobis decretum sit, viri fortes, neque Romanis, neque cuiquam alii servire, nisi Deo: is enim solus est verus et justus Dominus hominum: ecce nunc tempus adest, quod factis vestros probare animos jubeat. Ne igitur nos dehonestemus, ante quidem servitutem nec sine periculo passi, nunc autem cum servitute intolerabiles pœnas subituri, si vivos in Romanorum potestatem venire contingat. primi enim omnium ab his defecimus, et novissimi cum his bellum gerimus. Puto autem et hanc nobis a Deo gratiam datam, ut bene ac libere possimus mori, quod aliis non evenit præter spem superatis. Nobis autem certum est, orto die futurum excidium. Libera est autem strenua mortis conditio cum affectibus: nec enim prohibere id hostes possunt, qui profecto nos optant vivos abducere, neque nos illos jam possumus superare pugnando. Nam fortasse quidem ab initio statim oportuit, quando libertatem defendere cupientibus omnia et a nobisipsis acerba pejoraque ab hostibus eveniebant, de Dei voluntate conjicere, et scire quod amica ei quondam Judæorum natio damnata esset interitu: manens enim propitius, vel saltem nobis leviter infensus, nunquam tantorum quidem hominum perniciem neglex-

isset, sacratissimam vero urbem suam igni hostium excidioque prodidisset. Nos autem soli scilicet ex omni genere Judæorum speravimus servata libertate superare, tanquam nil in Deum deliquissemus, nulliusque culpæ participes fuissemus, qui alios quoque docuimus. Itaque videtis quemadmodum nos vana expectasse redarguit, fortiore nobis speratis rebus malorum necessitate illata. Nec enim quicquam nobis castelli natura inexpugnabilis profuit ad salutem: sed et alimentorum copiam, et armorum multitudinem, aliumque habentes abundantissimum apparatum, ipso Deo manifestissime auferente spem salutis perdidimus. Ignis enim, qui ferebatur in hostes, in ædificatum a nobis murum non sponte reversus est. Sed hæc multorum ira sunt criminum, quæ furore capti contra gentiles ausi sumus: pro quibus quæso ne Romanis invictissimis pœnas, sed per nos ipsos Deo præstemus. istæ autem illis moderatiores sunt. morientur enim conjuges injuria vacuæ, liberi servitutis expertes. Post illos autem ipsis nobis honestam invicem gratiam præbeamus, libertate servata optima sepultura. Prius tamen et pecunias et castellum igne exuramus. Mœrebunt enim Romani, certe scio, si neque corpora nostra tenuerint, compendioque caruerint. Alimenta sola relinquamus. hæc enim nobis erunt testimonio mortuis, quod non penuria victi sumus: sed ita, ut ab initio statueramus, mortem servituti prætulimus.

7. Hæc dicebat Eleazarus: sed non in eundem modum præsentium sententiæ congruebant. Sed alii quidem ei obedire properabant, et quasi voluptate replebantur, pulchram esse mortem existimantes. Qui vero molliores erant conjugum ac familiarum suarum misericordia, vel etiam proprius quemque apertissimus deterrebat interitus, aliusque alium intuens, contrarium voluntatis suæ motum lacrymis designabant. Quos cum vidisset Eleazarus formidare, ac magnitudinem consilii animis frangi, pertimuit ne etiam eos, qui fortiter dicta perceperunt, effœminarent flentes ipsi ac deplorantes. Ergo exhortationem non intermisit: sed erectior, multoque repletus spiritu, clariorem de immortalitate animæ orationem incipit: magnaque usus exclamatione, lacrymantes attentius aspectans: Plurimum, inquit, opinione deceptus sum, qui putarem viros fortes pro libertate certantes, mori bene malle,

quam vivere. Vos autem ne cuilibet quidem homini quicquam neque audacia neque virtute præstatis, qui etiam magna mala effugituri, mortem timetis: cum oporteret vos super hoc neque cunctari, neque expectare monitorem. Olim enim et a primo sensu nos erudire sacræ patriæ orationes, majorum quoque nostrorum factis et animis confirmantibus, perseverabant: quod vivere hominis est, non mori, calamitas. Nam mors quidem libertatem animis præstans, ad proprium purumque locum eas dimittit, ab omni clade futuras intactas. Donec autem mortali corpore vinctæ sunt, unaque malis ejus implentur, quod verisimile dicitur, mortuæ sunt. Divino enim cum mortali societas turpis est. Multum quidem potest anima juncta cum corpore: instrumentum enim facit suum, latenter id movens, et ultra mortalem naturam gestis producens. Veruntamen cum pondere, quo in terram detrahitur, quodque ab ea pendet, absoluta, proprium locum receperit, tunc beatam et undique liberam participat fortitudinem, humanis oculis, ut ipse Deus, invisibilis manens: nec enim cum est in corpore, conspicitur. Nam et accedit occulta, neque rursus cum recedit, videtur, unam quidem ipsa habens incorruptam naturam, corpori autem causam præbens mutationis. Nam quod anima attigerit, hoc vivit atque viget: unde vero digressa fuerit, hoc marcidum moritur: tantum immortalitatis ei superabat. Et hujus orationis argumentum vobis sit somnus: in quo in se collectæ animæ, nusquam eas distrahente corpore, jucundissimam quietem agunt: cum Deo vero pro cognatione degentes, ubique adsunt, ac multa futura prædicunt. Cur igitur mortem timere conveniat, qui somni diligimus quietem? quemadmodum autem non sit dementissimum, brevitatem vitæ sequentes, sibimet invidere perpetuam? Oportebat quidem nos domestica institutione meditatos, aliis esse exemplo promptæ voluntatis ad mortem. Attamen si ab alienigenis etiam rei fides petenda est, Indorum videamus sapientiæ professores. Illi enim cum sint boni viri, vitæ quidem tempus, quasi quoddam necessarium naturæ munus, inviti sustinent: properant autem animos corporibus solvere: nulloque urgente neque exagitante malo, propter immortalis conversationis desiderium, aliis quidem prædicunt se esse abituros, nec est qui prohibeat quisquam, sed omnes fortuna-

tissimos appellantes eos, ad familiares sùos mandata mittunt: ita certam veramque animis esse inter se consuetudinem credidere: ipsi autem cum mandata perceperint, igni traditis corporibus, ut immaculata puraque anima secernatur, laudati oriuntur. Facilius enim ad mortem illos amicissimi prosequuntur, quam exterorum hominum quisquam suos cives, in longinquam peregrinationem ituros. Et se quidem ipsos deflent: illos autem beatos dicunt, quod immortalitatis ordinem jam recipiant. Non ergo nos pudebit, si deterius Indis sapiamus, propriaque ignavia leges patrias, quæ omnibus hominibus æmulandæ videntur, inhoneste despiciamus? quanquam etsi contraria nos a principio instituisset eruditio, quod summum bonum est hominibus vivere, mors autem calamitas: attamen tempus nos adhortatur eam bono animo et facile tolerare, Dei voluntate et necessario morituros. Olim enim quantum apparet, contra omne Judæorum genus hoc decretum posuit Deus, ut vita careremus, qui ea non eramus quemadmodum oportebat usuri. Non ausim enim nobismetipsis ascribere, neque Romanis gratificari, quod nos omnes eorum bellum absumpserit. Non enim viribus illorum hæc accidere: sed causa fortior interveniens illis præstitit, ut vincere viderentur. Quibus enim armis Romanorum perempti sunt, qui Cæsaream incolebant Judæi? ac ne defecturos quidem ab illis, dum diem septimum celebrarent, aggressa Cæsariensium multitudo, neque repugnantes cum conjugibus ac liberis mactaverunt: nec vel ipsos erubuere Romanos, qui nos tantummodo hostes, quod defeceramus, putabant. Sed dicet aliquis Cæsariensibus semper cum suæ civitatis Judæis fuisse discordiam, tempusque nactos vetus odium exaturasse, quid ergo de Scythopolitanis dicemus? Nobiscum enim illi propter Græcos bellum gerere ausi sunt, ac non cum propinquis nostris Romanos ulcisci. Multum igitur his fides illorum ac benevolentia profuit: siquidem ab ipsis cum totis familiis acerbissime trucidati sunt, ac pro auxiliis gratias eis reddidere: nam quæ illos a nobis pati prohibuere, hæc passi sunt, velut ea ipsi committere voluissent. Longum fiet, si velim nunc separatim de singulis dicere. Nostis enim, quod Syriæ civitatum nulla est, quæ non Judæos apud se habitantes occiderit, nobis quam Romanos plus inimicos. Ubi etiam Damasceni,

cum ne causam quidem probabilem confingere potuissent, civitatem suam cæde nefaria replevere, octodecim millibus Judæorum cum conjugibus ac familiis jugulatis. Eorum autem multitudinem plagis in Ægypto peremptorum LX. millium numerum audiebamus excedere. Illi quidem fortasse in aliena terra, cum nullum invenissent hostibus adversarium, ita sunt mortui. At omnibus qui domi cum Romanis bellum suscepere, nihil deerat eorum, quæ spem totam possent præbere victoriæ. Arma enim et muri, et castellorum inexpugnabiles fabricæ, atque interriti spiritus ad pericula pro libertate subeunda, cunctos ad defectionem reddunt fortiores: sed hæc ad paucum tempus cum suffecissent, seque sustulissent, majorum malorum extitere principium. Omnia enim capta sunt, omniaque hostibus succubuerunt, velut illorum nobilioris causa victoriæ, non ad eorum salutem, a quibus instructa fuerant, apparata sint. Et in prælio quidem mortuos beatos existimari oportet: repugnantes enim et libertate non perdita periere. Eorum vero multitudinis, qui a Romanis subjugati sunt, quis non misereatur? quisve non antequam illa patiatur, mori properet? quorum alii torti, tamque igne quam verberibus excruciati periere, alii semesi a bestiis ad secundum earum cibum vivi servati sunt: illorum quidem miserrimi habendi sunt, qui adhuc vivunt, qui sæpe mortem optantes non accipiunt. Ubi est autem illa magna civitas? Aut ubi est, quæ totius gentis Judææ metropolis fuit? Tantis quidem murorum septis munitissima, tot vero ante muros castellis turriumque objectis mœnibus tuta, bellique apparatum vix capiens, tot autem virorum pro se pugnantium multitudinem continens, quid nobis facta est, quæ Deum habere incolam credebatur? Radicitus ex fundamentis erepta est, solaque ejus monumenta restant, eorum a quibus excisa est imposita reliquiis castra. Senes vero infelices ad cineres templi assident, et paucæ mulieres ad turpissimam pudoris injuriam ab hostibus reservatæ. Hæc secum reputans quisquam nostrum, aspicere solem durabit etiam si vivere sine periculo possit? Quis inimicus adeo patriæ, quis tam imbellis, aut parcus animæ, ut eum non pœniteat hucusque vixisse? Atque utinam omnes fuissemus mortui, priusquam illam sacram civitatem hostium manibus videremus excindi, priusquam tem-

plum sanctum tanta impietate funditus erui: sed quoniam spes non instrenua nos illexit, quod forte poterimus pro ea hostes ulcisci, nunc autem evanuit, ac solos necessitati dereliquit, mori bene properemus, nostrimet ipsi misereamur, et conjugum liberorumque dum nobis licet a nobisipsis misericordiam capere. Ad mortem namque ipsi nati sumus, et quos ex nobis genuimus, eamque fugere ne fortissimi quidem possunt, injuria vero et servitus, et videre conjuges ad turpitudinem duci cum liberis, non est malum hominibus ex naturæ necessitate profectum: sed hæc sua timiditate perferunt qui ante mori cum licuit noluere. Nos autem multum freti fortitudine, a Romanis defecimus: et postremo nunc illis ad salutem hortantibus, non paruimus. Cui igitur non est eorum iracundia manifesta, si nos vivos subjugare potuerint? Miserandi quidem adolescentes erunt, quorum vires corporis ad multos sufficient cruciatus: miserandi autem provectiores, quorum ætas clades ferre non poterit. Videbit alius conjugem abduci, alius manibus revinctis vocem filii patrem implorantis exaudiet. Sed dum liberi sunt et gladios habent, pulchrum ministerium nobis præbeant, expertes servitutis hostium. Moriamur liberi, cum filiis et conjugibus vita decedamus. Hæc nobis leges præcipiunt, hæc nos conjuges et filii deprecantur, horum necessitatem Deus misit, his contraria Romani volunt, et ne quis nostrum ante excidium pereat, timent. Festinemus igitur eis, pro sperata potiundi nostri voluptate, stuporem mortis admirationemque relinquere audaciæ.

CAP. IX.

ADHUC eum orare cupientem omnes interpellabant: et effrenato quodam impetu pleni, ad opus incitabant: ac veluti larvis exagitati, alius alium ante capere cupiebat, hoc specimen esse fortitudinis, rectique consilii existimantes, ne quis extremus remanere videretur: tantus eos et conjugum et filiorum et propriæ cædis amor invasit. Sed nec id, quod aliquis putaverit, cum facinus accederent, obtusi sunt, verum eam servare sententiam, quam cum dicta perciperent, habuerunt: proprium quidem carumque affectum retinentibus cunctis, rationi vero cedentibus, quia jam optime filiis consuluissent. Simul enim valere uxoribus cum amplexu dicebant, ac

liberos gremiis captos extremum lacrymantes osculabantur: et simul tanquam manibus alienis jussa peragentes, volentes eos configebant, malorum, quæ subditi hostibus passuri fuerant, cogitationem habentes pro solatio necessitatis ad cædem. Denique nemo hac audacia minor inventus est. Cuncti autem conjunctissimos transfixere: miseri, quibus id necesse fuit, quibusque filios atque uxores occidere, malorum omnium videbatur esse levissimum. Igitur neque horum jam factorum dolorem tolerantes, et interfectos læsos existimantes, si vel brevissimum tempus eis supervenirent, cito quidem universis bonis in unum congestis ignem injiciunt, sorte vero ex numero suo decem lectis omnium percussoribus. universi etiam propter liberos ac conjuges prostratos compositi, eosque complexi manibus, parato animo se mactandos præbebant infelicissimum illud exhibentibus ministerium. Isti autem intrepide cunctis occisis, eandem sortis legem in sua quoque morte statuerunt, ut cui obtigisset, novem peremptis, semet super eos occideret. ita omnes sibi confidebant, quod neque in audendo, neque in sustinendo facinore, præstaret alius alii. Et ad extremum cæteri quidem se neci supposuere: unus vero atque novissimus, circunspecta multitudine mortuorum, ne quis forte in multa cæde superesset, qui suæ manus egeret, ubi cognovit omnes peremptos, ignem quidem immittit regiæ: vehementi vero manu toto per se transacto gladio, juxta suos affectus occubuit. Et illi quidem perierant, nullam credentes animam ex numero suo Romanis subditam reliquisse. Latuit autem una mulier senior, et alia quædam Eleazari cognata, plurimum doctrina sapientiaque mulieribus præstans, et quinque pueri per cuniculos qui aquam sub terra potui ducebant abditi, cum alii cædibus occupatas mentes haberent, qui erant nongenti numero et sexaginta, cum mulieribus simul ac pueris. Hæc autem calamitas acta est Aprilis mensis quintodecimo die.

2. Romani autem adhuc pugnam expectantes mane aggeribus scalarum pontibus junctis muros aggrediebantur. Cum vero hostium neminem viderent, sed undique versum acerbam solitudinem, ignemque intus ac silentium, quid factum esset conjicere non poterant, et ad extremum velut impellentes ictum arietis, ululatum, si quem forte provocarent, dederunt.

Clamorem autem sensere mulieres, et ex cloacis emersæ, factum Romanis, ut erat, indicarunt, altera earum quemadmodum dicta vel gesta fuissent omnia narrante manifeste. Non tamen Romani facile his verbis adducebantur, ausi magnitudinem verisimilem non credentes. Ignem vero extinguere conabantur, perque hunc viam sectantes cito in regiam pervenere: conspectaque multitudine mortuorum, non ut in hostibus gavisi sunt, sed consilii fortitudinem, et obstinatum in tanto numero rebus ipsis contemptum mortis admirabantur.

CAP. X.

HUJUSMODI autem peracto excidio, in castello quidem præsidium dux reliquit, ipse vero cum exercitu ad Cæsarem profectus est. Nec enim quisquam supererat in illis regionibus hostium, sed jam tota Judæa belli fuerat longinquitate subversa: multisque suorum etiam procul incolentibus sensum perturbationis ac periculum exhibuerat. Nam et circum Alexandriam Ægypti civitatem postea contigit, multos Judæorum perire. His enim qui ex factione sicariorum illuc effugere potuerunt, non satis erat salvos esse: verum et illic novas res conabantur, ut libertatem defenderent, et Romanos quidem nihil se meliores putarent, Deum vero solum dominum dicerent. Cum autem quidam iis Judæorum non ignobiles adversarentur, illos quidem mactavere, aliis vero instabant, ad defectionem eos hortantes. Eorum autem videntes confidentiam principes seniorum, jam cohibere tutum sibi non esse arbitrabantur: sed congregatis omnibus in congregationem Judæis, sicariorum temeritatem publicabant, illos omnium malorum causam esse demonstrantes: et nunc aiebant illos, quod nec si fugissent certam spem salutis habituri viderentur, a Romanis enim cognitos statim perituros esse, sibi debita calamitate replere eos, qui nullius fuissent delicti participes. cavendum igitur ab eorum exitio multitudinem monebant, et ut pro se Romanis ipsorum traditione satisfacerent. His dictis, prospecta periculi magnitudine paruere, multoque impetu sicarios aggressi corripuere. quorum sexcenti quidem statim capti sunt: qui vero in Ægyptum Thebasque illius tractus elapsi sunt, non multo post comprehensi reducti sunt: quorum non est qui duritiam, sive confidentia sive perti-

nacia voluntatis sit dicenda, non obstupescat. Omni enim genere tormentorum et vexatione corporum in eos excogitata, ob hoc solummodo, ut Cæsarem dominum faterentur, nemo cessit, neque dicere velle visus est: sed omnes illa necessitate validiorem sententiam conservare, tanquam brutis corporibus non animis etiam cruciatus ignemque susciperent. Maxime vero puerorum ætas miraculo spectantium fuit. nec enim vel eorum quisquam commotus est, ut dominum Cæsarem nominaret: usque adeo corporum infirmitatem vis audaciæ superabat.

2. Lupus tunc Alexandriam rector administrabat, et de hoc ad Cæsarem motu velociter retulit. Ille autem inquietum Judæorum circa res novas studium cavendum esse existimans, ac veritus ne rursus in unum congregarentur, et quosdam sibi adjungerent, præcepit Lupo, ut templum Judæorum, quod esset apud Onion (quæ sic appellatur) civitatem, destrueret. Hæc autem est in Ægypto: quæ ob hanc causam et coli cœpit, et nomen sumpsit. Onias Simonis filius, unus ex pontificibus, et Hierosolymis fugatus, Antiocho rege Syriæ cum Judæis bellum gerente, Alexandriam venit: et a Ptolemæo suscipitur humanissime, propterea quod Antiocho erat inimicus: ait se gentem Judæorum ejus auxilio sociaturum, si dictis suis obtemperasset. Cum autem rex ea quæ possent fieri annuisset, rogavit ut in aliqua parte Ægypti templum sibi ædificare permitteret, et more patrio Deum colere: ita enim et Antiochum magis odiosum Judæis, qui templum apud Hierosolymam vastavisset, ipsique benevolentiores eos fore, eoque multos ad eum religionis diligentia colligendos.

3. Paruit his Ptolemæus, eique locum dedit centum et octoginta stadiis a Memphi distantem: Heliopolitanus autem ille tractus dicitur: ubi castello fabricato, Onias templum quidem dissimile ei quod est in Hierosolymis, turrim autem similem extruxit, ingentibus saxis sexaginta cubitis erectam. Aræ autem fabricam secundum patriam imitatus est, et donariis similiter exornavit, præter candelabri confectionem. Candelabrum enim non fecit, sed informatum aureum lychnum tanquam jubaris luce radiantem, de aurea catena suspendit. Totum vero circa templum spacium cocto latere circundedit, saxeas portas habente. Concessit autem rex etiam multum

agri modum, ac pecuniæ reditus: ut et sacerdotibus esset copia ad multa, quæ Dei cultus desideraret. Non tamen hæc Onias sana voluntate faciebat, sed erat ei contentio cum Judæis apud Hierosolymam degentibus, propter fugæ memorem iracundiam: et hoc templo ædificato, arbitrabatur ad id se omnem ab Hierosolymis multitudinem revocaturum. Fuerat autem olim prædictio quædam annis nongentis septuaginta. Esaiasque prædixerat hujus templi futuram in Ægypto constructionem a quodam viro Judæo. Templum quidem ita fuerat ædificatum.

4. Lupus autem rector Alexandriæ susceptis literis imperatoris cum ad templum advenisset, nonnullis ablatis donariis templum claudit. Postmodum Lupo mortuo Paulinus, qui ejus potestati successit, neque donariorum quicquam reliquit (vehementer enim sacerdotibus comminatus est, nisi omnia protulissent) neque ad templum religionis causa adire volentes admisit: sed clausis foribus ita inaccessum fecit, ut ne vestigium quidem divini cultus in eo resideret. Tempus autem fluxerat usque clausum templum, ex quo fuerat conditum, anni trecenti triginta tres.

CAP. XI.

AUDACIA vero sicariorum, veluti morbus quidam, etiam ea quæ circum Cyrenem oppida erant, contigerat. Elapsus enim ad eam Jonathas homo nequissimus, arte textor, non paucis imperitorum, ut se attenderent persuasit: perduxitque eos in solitudines, cum signa et umbrarum imagines se polliceretur ostendere. et alios quidem hæc agendo atque fallendo latebat, dignitate vero præstantes Cyrenensium Judæorum apparatum ejus et profectionem Pentapolitanæ Libyæ rectori Catullo prænunciant. Ille autem equitibus ac peditibus missis, inermes facile comprehendit: et magna quidem pars manibus interiit, nonnulli autem vivi capti, ad Catullum perducti sunt. Autor autem consilii Jonathas tunc quidem potuit effugere: multum vero ac diligenter per omnes quæsitus regiones captus est, adductusque ad Catullum, sibi quidem moram pœnæ moliebatur, Catullo autem iniquitatis præbuit occasionem. Nam ipse quidem locupletissimos Ju-

dæorum falso insimulans, autores sibi hujus consilii fuisse dicebat.

2. Catullus autem criminationes alacri animo suscipiebat, remque delatam multimode cumulabat, tragicis etiam verbis exaggerans, ut ipse quoddam bellum Judæorum confecisse videretur: quodque hoc atrocius est, præter credendi facilitatem, etiam doctor erat calumniandi sicariis. Denique cum jussisset Judæum quendam Alexandrum nominare, cui jamdudum infensus, odium publicaverat, etiam uxore ejus Berenice criminationibus implicata, hos quidem priores occidit, deinde omnes simul pecuniarum copiis eximios, tria simul millia trucidavit. Et hæc secure facere arbitrabatur, quod eorum patrimonia reditibus Cæsaris adjungebat.

3. Ne vero vel alibi degentium quisquam Judæorum ejus injustitiam confutaret, etiam longius mendacium propagavit: ac Jonathæ nonnullisque aliis qui comprehensi fuerant persuadet, novarum rerum accusationem viris inferre probatissimis Judæorum, apud Alexandriam Romamque degentium. Horum autem, qui per insidias accusati sunt, unus erat Josephus, qui hæc scripsit. Non tamen Catullo fictio ita ut speraverat cessit. Nam Romam quidem venit, Jonathan cæterosque vinctos ducens, finemque arbitrabatur esse quæstionis apud se ac per illum conflatam calumniam: Vespasianus autem rem suspicatus, veritatem requirebat: cognitoque non jure hominibus accusationem illatam, illos quidem Titi studio criminibus solvit, merito vero pœnam in Jonatham statuit: prius enim verberatus, vivus exustus est.

4. Catullo autem tunc quidem ob lenitatem principum obtigit, ne quid amplius castigationis experiretur: non multo autem post, multiplici morbo et insanabili correptus, acerbissime tortus est, non corporis tantum cruciatum sustinens, sed erat ei major animi morbus et gravior. Terroribus enim expavescebat, et crebro videbat sibi instantes umbras eorum quos peremerat, et clamitabat. Cumque se tenere non posset, exiliebat stratis, tanquam tormentis sibi et flammis adhibitis. Hoc autem semper multum proficiente malo, extisque defluentibus, ac intestinis exhaustis, ita est mortuus: nulla re alia magis divinæ providentiæ facto indicio, quam quod nequissimos ulciscatur.

5. Hic nobis est finis historiæ, quam promisimus nos cum omni veritate tradituros, cognoscere cupientibus, quemadmodum hoc bellum Romanis gestum est cum Judæis: et qualiter sit quidem expositum lecturis, ut dicant, relinquatur: de veritate autem confidenter dicere non pigebit, quod eam solam scopum mihi per omnia quæ scripsi proposuerim.

ADNOTATIONES

AD

FLAVII JOSEPHI

LIBROS DE BELLO JUDAICO.

LIBER I.

ΦΛ. ΙΩΣΗΠΟΥ] Abest a codice Vossiano iste titulus, cum procemio totius operis. Bodleianus sic inscribitur; Τοῦ Φλαουίου Ἰωσήπου περὶ ἁλώσεως Ἰουδαίας, καὶ τῆς μεγάλης πόλεως λόγος α'. διαλέκτῳ καὶ φράσει Ἑλληνικῇ: ex sequentibus nempe intellexerat librarius, hæc eadem Josephum Hebraice quoque scripsisse. Photius cod. 48. non hujusce operis titulum sed argumentum exprimit. Porphyrius de abst. l. 4. §. 11. hosce libros Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας, eosdem Eusebius τῶν ἱστοριῶν sæpe vocat. At Josephus illos cum in Originibus, tum in vita sua περὶ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου vel Ἰουδαϊκῶν πολέμων non semel inscribit. Eusebius Hist. ii. 6. laudat τὴν β' τῶν Ἰουδαϊκοῦ πολέμου. idem τὴν β' τῶν ἱστοριῶν τῶν Ἰουδαϊκοῦ πολέμου ante dixerat. Hist. i. 5. ALDR.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ] Ita et ipse Josephus, Antiq. lib. 20. in fine et in Vita §. 6. et 74. Meminit βίβλου ἑβδόμης τῶν Ἰουδαϊκῶν πολέμων, ἀρχ. lib. 13. c. 3. §. 3. alibique βίβλου δευτέρας τῆς Ἰουδαϊκῆς πραγματείας. Eusebius etiam Hist. 11. 6. laudat τὴν β'. τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου. idemque Hist. 1. 5. memorat τὴν β'. τῶν ἱστοριῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου. Photius in cod. 48. non hujusce operis titulum sed argumentum exprimit: et Porphyrius in l. 4. §. 11. de Abst. hosce libros Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας, eosdemque Eusebius τῶν ἱστοριῶν sæpe vocat. Accedit quod in libris omnibus Versionis Rufinianæ (et Editis et MSS.) inscribatur "de Bello Judaico." Verum in Græcis Flavii, tam

manu exaratis quam excusis, Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας περὶ ἁλώσεως, aut περὶ ἁλώσεως Ἰουδαίας, καὶ τῆς μεγάλης πόλεως λόγος α'. διαλέκτῳ καὶ φράσει Ἑλληνικῇ prout in Cod. Bodl. quod hæc eadem Josephus lingua etiam patria scripserit. Quibus perpensis nos, dedita opera, utrumque titulum expressimus. HUDS.

PROŒM.

2 τοῖς ἄνω βαρβάροις] Quas gentes intelligat Josephus, ipse paulo inferius exponit: nempe Parthos, Babylonios, Arabum remotissimos, Judæos trans Euphratenses, &c. h. e. ut verbo absolvam, superioris continentis incolas. Quippe Persarum sive Parthorum rex ὁ ἄνω βασιλεὺς Philostrato aliisque dicitur. Androsthenes apud Athenæum l. 3. πωλεῖται περὶ Πέρσας τε, inquit, καὶ τοὺς ἄνω τόπους. et Jos. l. 1. contra Ap. κἀκ τῶν ἄνω τόπων εἰς τοὺς θαλαττίους ὑποκαταβαίνων. Polybius apud Josephum in Antt. 12. 3. Σκόπας ὁρμήσας εἰς τοὺς ἄνω τόπους, ubi recte Interpres *ad mediterranea verso impetu*. Eodem sensu accipitur ἡ ἄνω χώρα Antt. 12. 13. αἱ ἐπάνω χῶραι 1 Macc. 6. 1. τὰ ἀνωτερικὰ μέρη Act. 19. 1. et sexcenta alia adeo ubique obvia, ut mireris id nescire tam multos. Pariter Assyrii et Babylonii sunt τὴν ἄνω Συρίαν sive mediterraneam incolentes; τῶν Ἀράβων οἱ πορρώτατοι, qui longissime absunt a mari. Idem puto voluisse Rufinum, qui *retro barbaris* dixit; quam Latine non inquiro. ALDR.

3 μεγίστου τοῦδε] Thuc. i. 1. κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δή. Nota nominum formas lapsu temporis mutatas: id quod aliis nominibus (ex. gr. παράστασις et παράστημα,) illustrari potest, et ex rerum progressu explicari.

4 ὁμόφυλον] Otiosum est quod in Editt. et Codd. plerisque consequitur voc. ἡμῖν. Nos cum Codd. P. T. et Ruf. interp. omisimus. An ex sequentibus §. 5. τὸ ὑπὲρ Εὐφράτην ὁμόφυλον ἡμῖν prava librariorum diligentia descriptum est? Infra ad §. 8. τὰ τῶν ὁμοφύλων habemus nullo adjuncto ἡμῖν.

βασιλειῶν] Idem voc. habet cap. 4. ad init. quem locum citat Suidas et exponit. Idem ii. 4. ad init. et alibi.

7 κατορθώματος αὐτοῖς] Lowthius legit αὐτοί; sed refragantibus Codd. omnibus, nihil mutandum est.

12 κάθηνται κριταί] Thucydidem æmulans, Historici locum for-

tasse in mente habuit Josephus iii. 38. *σοφιστῶν θεαταῖς ἐοικότες καθημένοις κ. τ. λ.*

13 *τὴν ἀπαγγελίαν*] Hudsonus *ἐπαγγελίαν* habet, atque his verbis interpretatur ·"præclari operis spem faciebat." Ruf. "et efficaciter, quod promittebat, impleret." Sed de sola "narratione" loquitur Josephus, Oratores aliosque secutus qui res verbis quasi ante oculos positas haud raro depingunt. Et ne vocem *ἀπαγγελίαν* in hoc sensu insolentem esse credas, videndus Plutarchus, vol. vi. p. 163. Ed. Reiske *καὶ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν Λυσίου λόγον οὔτε κατὰ τὴν εὕρεσιν ἐπαινῶν—ὅμως αὐτοῦ τὴν ἐπαγγελίαν* (lege cum Wyttenbachio *ἀπαγγελίαν*) *ἐπαινεῖ, καὶ ὅτι τῶν ὀνομάτων σαφῶς καὶ στρογγύλως ἕκαστον ἀποτετόρνευται.* Locus ipse una cum Platonis verbis quæ respicit Plutarchus (in Phæd. p. 234. e.) voc. *ἀπαγγελίαν* luce clarius exponit; quod si aliter judicaveris, Platonem adeas ipso vocabulo "narrationem" significantem. De Rep. lib. iii. p. 394. c. Confer Wessel. ad Diod. Sic. iv. ad init. Polyb. xxiv. 10. 8. quo loco pro *ἐπαγγελίαν* corrigunt Reiskius et Schweig. *ἀπαγγελίαν*. Euseb. de vit. Const. i. 10. cum notis Val. et Heinich. Dorville ad Char. p. 413. et Joan. Ep. i. 1. 5. ex ed. Griesb. Aliter vero judicat Ernestus Obs. ad Antt. p. 122.

14 *τὰ προϊστορηθέντα*] Primus *τὰ μὴ προϊστορηθέντα* excudit Bernardus, auctoritate Ruf. Interp. fretus, et Cod. Bodl. qui inter lineas eadem, ut videtur, manu scriptum illud *μὴ* habet. Hunc secuti sunt Hudsonus, Havercampus, alii. Sed neque Codd. auctoritate satis comprobata est lectio ea, neque mentem Josephi explicat, qui his verbis res exquirendo compertas memoret, adjectis deinde, veluti ex adverso, quæ ipse cognoverat. Polybium audi, re paullulum diversa, Josephi mentem illustrantem. ix. 14. 2. *Κάλλιστον μὲν οὖν τὸ γινώσκειν αὐτὸν .... δεύτερον δὲ ἱστορεῖν ἐπιμελῶς, καὶ μὴ πιστεύειν τοῖς τυχοῦσι*: vel potius ipsum Josephum eadem distinctione ad §. 17. postmodum loquentem.

15 *καὶ Ῥωμαίοις*] Codd. plerique, quique optimæ sunt notæ, una cum Rufino interprete *Ἕλλησί τε καὶ Ῥωμαίοις* habent. Hinc proculdubio præcipuam autoritatem et cui non sine magnis testimoniis resistendum est, sibi vindicat ea lectio. Sed glos-

sam eam redolere, et veram lectionem esse Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις judicaverunt Huds. Haverc. alii. Omnium enim in ore est, inquiunt, ab ipsis Græcæ historiæ incunabulis usque ad interitum ejus, conjunctio ea vocabulorum, qua omnes vel Græce vel non Græce loquentium gentes ab invicem distinguantur. Excipiendus est certe Homerus, qui, ut olim testatus est Thucydides (lib. i. cap. 3.) οὐδὲ βαρβάρους εἴρηκε, διὰ τὸ μηδὲ Ἕλληνάς πω, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀντίπαλον εἰς ἓν ὄνομα ἀποκεκρίσθαι. Vide autem Herod. ii. 11. Platon. Polit. p. 262. d.: et ne alios memorem, D. Pauli ad Rom. i. 14. Ipse etiam Josephus in aliis locis eadem habet inter se conjuncta vocabula. Conf. Apion. i. §. 18. Bell. Jud. v. 1. 3. Facilis etiam foret, de qua ambigitur, vocabulorum inter se mutatio. Librarios enim Romanis rebus addictos, Romanos præsertim βαρβάρους vocari indignantes, alteram lectionem in Codd. suos induxisse veri est simillimum. Sed hoc etiam injuria. Quam enim adpellationem de se habitam ægre tulissent Romani et ad stupidum quemque et indoctum ipsi adplicuissent (vide Plut. Apoph. vi. p. 774.) eam Græci de gentibus exteris nulla convicii notione utebantur. Hæc et alia adserere potest, siquis lectionem Hudsonianam tueri velit; et si plura in hac parte cupiat, Krebsium videat de D. Pauli ad Rom. i. 14. disserentem. Sed ne prolixius rem dubiam tractemus, omnibus his argumentis obviam it, quod in hoc loco Romani præ ceteris innuuntur, quod Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους jam antea (§. 5.) conjunxit Josephus, aliis in locis (vide iv. 9. 2, &c.) in posterum conjuncturus, quod βαρβάρους appellavisse, si quando Romanorum meminerit, sibi in crimine posuisset, et quod Codd. optimi et Ruf. interpres καὶ Ῥωμαίους veram esse lectionem confirmaverunt.

18 μησὶν ἕξ] Idem habet inf. v. 9. 4. aliter autem tempus ordinat ad Antt. xii. 5. 4. et xii. 7. 6. quam rationem in 1 Macc. i. 20. confirmatam reperies. Vide Greswell. vol. i. p. 203.

Σόσσιον] Σόσιον in Antiquitatum libris; quomodo et Rufinus, et ex Latinis alii, Fastique Consulares. Σόσσιον in plerisque Josephi libris de Bello tam impressis quam MSS. et apud Dionem aliosque. Sic indifferenter Κάσσιος vel Κάσιος, et ejusmodi multa scribuntur. BERN. et HUDS.

19 κατὰ Κέστιον] Syriæ Præsidem. Vide Bell. Jud. ii. 14. 2. et ii. 19. 1. Ant. xx. 9. 5. et xx. 11. 1. Tac. Hist. v. 10. Suet. Vesp. 4. Lardner, vol. vii. p. 61.

22 ἐπὶ Ῥώμης καταβάσεις] Vertit Rufinus "mutationes;" quam vocem retinuit Hudsonus, quamvis *μεταβολὰς καὶ στάσεις*, aut simile quid, sensum requirere profiteatur. Et sunt fortasse, qui Suidam (in voc. *ἀναβάσεις*) testem proferant et "calamitates" interpretentur. Sed cave existimes, ait Kusterus, apud ullum probatum scriptorem *τὸ ἀναβάσεις* idem significare quod *προκοπαί*. Neque contrarium significat *τὸ καταβάσεις*, neque notionem illam in mente habuit Josephus. Respicit enim, ni fallor, Vitellium e Germania profectum et in Romam cum exercitu, Othonis perempti copiis adaucto, descendentem; id quod suis verbis enarrat postea Josephus (iv. 5. 9.) *προσεχώρησε δὲ τοῖς Οὐϊτελλίου στρατηγοῖς καὶ ἡ στρατιὰ, καὶ κατέβαινεν αὐτὸς εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τῆς δυνάμεως.*

25 διακρινῶ] Post edit. Basil. ediderunt Huds. Haverc. alii *διακρίνων τὰ πάθη*; sed nescio qua Codd. auctoritate. Codd. enim M.N.T. neutri præ altera lectioni favent, et L. una cum Ruf. interprete plane nobiscum facit.

CAP. I.

1 Στάσεως] Calamitates omnes, et ipsam denique Judæorum ruinam, intestinis civium discordiis sæpe tribuit Josephus. Quare et Belli historiam hinc orditur; ea breviter mala in principio operis commemorans, quæ ex Jasonis et Menelai contentione nata sunt. Suam autem nec immerito brevitatem notat Antt. xii. 5. 2. ex ea enim cum obscurus est, tum sibi contradicere videtur; quam culpam vehementer auxit incuria scribarum. Ut utrique malo remedium aliquod afferamus, sectionis hujus paraphrasin hanc accipe. Dissidio inter Judæorum optimates orto, quo tempore Antiochus Epiphanes cum Ptolemæo sexto Philometore ambigebat de Cœlesyria; (erat autem Judæorum de principatu contentio; quippe sui similibus subjici ægre ferunt qui in aliqua dignitate constituti sunt;) Jason unus e Pontificibus vicit, et Tobiæ nepotes, Hyrcani filios urbe expulit. *Et quemadmodum alias Judæi mala omnia quæ perpessi sunt, suis sibi dissidiis accersivere, ita ex hac dissensione contigit capta urbe, temploque spoliato, interdici sacra, in alienos homines Pontificatum transferri, et ne-*

quissima legis prævaricatione templum aliud in Ægypto extrui. Quos enim expulerat Jason hi ad Antiochum fugientes, rogabant ut ipsis ducibus in Judæam irrumperet; idque regi persuasum est jampridem ita animato: et cum manu maxima in Judæam irruens, Urbem ipsam vi cepit, et eorum qui favebant Ptolemæo magnam multitudinem interfecit, dataque militibus *eo tempore* prædandi licentia, *etiam post biennium reversus, simulata pace nec opinantem urbem Sabbato invasit*, et templum, *ingressus* ipse, diripuit, et quotidiani sacri consuetudinem per triennium et sex menses interrupit. *Horum scelerum autor Menelaus, post Epiphanis mortem, filio ejus Eupatori pœnas dedit; nam eum Rex suadente Lysia occidit: sed ejusdem Lysiæ hortatu Menelao suffecit Alcimum a sacerdotali genere alienum, posthabito Onia, ad quem Pontificatus de jure pertinebat.* Quare Pontifex Onias, &c. ALDR.

'Αντίοχος] Ptolemæus Philometor, defuncta matre Cleopatra, dotem ejus Cœlesyriam, velut ab Antiocho fraude occupatam, bello recuperare statuit. Hieron. ex Callinico Sutorio apud Porphyrium. Antiochus imminebat Ægypti regno, et ambigendo de Cœlesyria causam belli se habiturum existimabat. Liv. xlii. 29. 1 Macc. i. 17. Quas causas obtenderit vide apud Polybium in legat. 72. et 82. ALDR.

"Ολης Συρίας] Fortasse Κοίλης. non enim de tota Syria, sed de Cava tantum lis erat. ALDR. Hæc vir optimus, Livii (42. 29.) verbis, ni fallor, fretus, qui ambigendo de Cœle-Syria causam belli habuisse Antiochum enarrat. Sed non de sola illa Syriæ parte lis erat. *συνέβαινε γὰρ Σελεύκειαν ἔτι τότε κατέχεσθαι φρουραῖς ὑπὸ τῶν ἐξ Αἰγύπτου βασιλέων* Polyb. v. 58. et Antiochus terra marique Seleuciam ante obsidere statuit, et in potestatem suam redigere, quam in Cœle-Syriam ipse bellum gereret. Sin autem res aliter fuisset, vera tamen esset lectio *ὅλης Συρίας*. Vere enim dici potuisset, Antiochum ad bellum contra Ptolemæum se comparare, quo totam Syriam sub ditione sua teneret. Vide Polyb. v. 58 et 59.

'*Ονίας μὲν εἷς τῶν ἀρχιερέων, ἐπικρατήσας, ἐξέβαλε*] Potius '*Ιάσων*, prout Antt. xii. 5. 1. id quod vidit Aldrichius, qui librarium hoc mendum intulisse existimat, utpote scripti nominis abbreviaturam male explicantem. Non dubitat Petitus (in Animadv. *ἀνεκδότοις*, tom. 2. p. 17.) quin olim scriptum fuerit, *ἂν*

Ἰης (pro ὧν Ἰησοῦς, qui et Ἰάσων) ex quibus factum Ὀνίας HUDS.

Conf. inf. vii. 10. (14.) et Lightfoot in Diss. de Templo, p. 281. ubi congestum est, quicquid de eo tradiderunt Talmudici.

2 *αἱρεῖ κατὰ κράτος*] Ita in Belli prooemio §. 7. et 2 Macc. x. 3. *ἔλαβε τὴν πόλιν δορυάλωτον*, h. e. quasi vi captam tractavit, inquit Grotius in locum. Nam *ἀμαχητὶ* capta est urbs *ἀνοιξάντων αὐτῷ τὰς πύλας ὅσοι τῆς ἐκείνου προαιρέσεως ἦσαν* Antt. xii. 5. 2. Sed illi portas occluserant cives, et obsidendi necessitatem fecerant; nec eum ultro, datisve conditionibus admisere, sed ab ejus factione circumventi sunt. Quare urbem cepit *κατὰ κράτος*, quo sensu illud *τῷ δι' ὁμολογίας* opponitur: quemadmodum supra Josephus in Prooemio §. 9. atque alibi hac voce utitur. ALDR.

ἐνδελεχισμὸν] Antt. xi. 4. 1. et xii. 5. 4. Bell. Jud. vi. 2. 1. SPANH.

Conf. Exod. xxix. 42. Num. xxviii. 6. Dan. xi. 31. cum notis Grot. et Varr. Phil. de Virt. vol. ii. p. 569. Hesych. et Suid. ad voc.

ἐναγισμῶν] *ἐναγιασμῶν* hic habent Huds. Hav. alii, nonnullos Codd. et Edit. Bas. secuti. Sed infra §. 10. *ἐναγισμῶν* habent; nulla enim ibi lectionis varietas est. Conf. etiam vi. 2. 1. (5.)

καὶ μῆνας] Ita in Belli prooemio §. 7. et 2 Macc. x. 3. Sed Josephus in Antt. x. 11. et xii. 7. tres tantum annos computat: idemque spatium colligitur ex 1 Macc. iv. 25. collat. cum ejusdem i. 62. Alii dies 1290 vel 1296, ut ipse alicubi Josephus. Quorum omnium facilis est conciliatio. Stetit enim in templo Idolum tribus annis non amplius; ab urbe vero capta et interdictis ritibus sex præterea menses effluxerant cum diebus paucis qui numeri rotundi gratia negliguntur. ALDR. At Appianus in lib. de Bell. Syr. Antiocho Epiphani regnum duorum annorum adscribit. REL. Vide Grotium ad Dan. vii. 25. HUDS.

3 *Ἀρχιερεὺς*] De Oniæ Pontificatu in Heliop. Præfectura Antt. xiii. 3. 3. et Bell. Jud. vii. 10. 2. seqq. De jure scilicet; nam de facto Pontifex erat Alcimus sive Jacimus a Sacerdotali genere alienus. Vide Antt. xii. 8. 7. ALDR.

εἰκασμένην] *ἀπεικασμένην* habent Edd. notata nulla lectionis varietate. Codd. autem nostri omnes *εἰκασμένην*: quocum convenit locus infra cap. 2. §. 17. *τὸ εἰκασθὲν τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερῷ.*

ὅμοιον] *ὅσον* male Lugd. Bat. Vocem *ὅμοιον* non agnoscit Vet. Interpr. Verum reperitur Antt. l. 13. c. 3. §. 1. Libro vero vii. de Bello *οὐχ ὅμοιον* dicitur *ἀλλὰ πύργῳ παραπλήσιον.* Licet enim promiserit (ut constat ex Antt. l. 13. c. 3. §. 3.) conditurum se templum Hierosolymitano simile *καὶ τοῖς αὐτοῖς μέτροις,* exstruxit tamen *μικρότερον καὶ πενιχρότερον.* ALDR. Plura hac de re congessit Petitus, tom. 3. p. 626. HUDS.

αὖθις κατὰ χώραν] Sc. Belli l. vii. Antt. l. 12. c. 8. §. 7. in fine. l. 13. c. 3. §. 1, 3. et l. 20. c. 9. in medio. HUDS.

4 *Ἀντιόχῳ γε*] Supple *τὸ δεύτερον ἀναβάντι,* et nota Josephum ea Antiocho tribuere, quæ ministri ejus eo imperante perfecere. Vide 1 Macc. c. 1. v. 30. 2 Macc. c. 5. v. 24, &c. ALDR.

βρέφη τε αὐτῶν φυλάττειν ἀπερίτμητα,] Conf. Ἀρχ. lib. 12. c. 5. §. 4. SPANH.

5 *Καὶ Βακχίδης*] Præerat Hierosolymis hoc tempore Philippus Phryx relictus ibi ad Judæos affligendos. 2 Macc. 5. 22. Matthias vero (Antt. xii. 6. 1 seqq.) in vico Modin, non Hierosolymis, *στρατηγὸν βασιλέως,* non Bacchidem, sed Ἀπελλῆν occidit. An eo igitur in loco redundat Ἀπελλῆν? an hic potius post nonnulla pro Βακχίδην scribi debet? ALDR.

9 *πρὸς Ῥωμαίους πρῶτος ἐποιήσατο φιλίαν,*] Contracta illa cum Romanis amicitia, mortuo demum Epiphane. Vid. ἀρχ. lib. 12. c. 10. §. 6. SPANH. Nempe anno Seleucidarum 152. Antiocho cum Epiphane tum Eupatore defunctis. Verum in initio hujus operis Josephus (quod in Prœmio videtur innuere) gestarum rerum compendia neglecto ordine sectatur. Ad Chronographum vel Annalistam pertinuisset ea cura quæ Josephi instituto non est necessaria. ALDR.

10 *Ἀπὸ δὲ θερμοῦ*] Recta potius oratione loquitur Plutarchus De gloria Athen. vol. vii. p. 368. ed. Reiske. *θερμὸν ἀπὸ τῆς μάχης,* etsi alibi alteram vocabb. conjunctionem præferat. Vide vol. ix. p. 188, &c.

11 *Τελευτᾷ μὲν Ἀντίοχος.*] In expeditione Persica Ἀρχ. lib. 12. c. 7. §. 6. SPANH.

12 Πεζῶν] Πεζ. δέκα μυριάδες, ἱππεῖς δισμύριοι. ἀρχ. lib. 12. c. 9. §. 3. ἑκατὸν χιλιάδας 1 Macc. vi. 30. et 2 Macc. xi. 2. SPANH.

Μυριάδας πέντε,] Ὡσεὶ δέκα μυριάδας Antt. l. 12. 8. §. 3. ἑκατὸν χιλιάδας 1 Macc. vi. 30. ὀκτὼ μυριάδας 2 Macc. xi. 2. ALDR.

ὀγδοήκοντα] Ita et 2 Macc. xi. 4. at δύο καὶ τριάκοντα Antt. xii. 8. 3. et 1 Macc. vi. 30. ALDR.

14 ἐπικατέσεισεν] Hanc vocem τῷ ἐπικατέβαλεν interpretatur Suidas, totum locum pressius et quasi ex memoria sua exponens: et sic infra Josephus i. 17. 6. ἐπικατασείων τοὺς ὀρόφους.

ἰδιώτης ἦν] Ἰνδὸς 1 Macc. vi. 37. Nam Indus, ut notavit Grotius, sine ullo additamento vocari solet belluæ rector, ut ex Polyb. i. 40. 15, &c. et Vegetio iii. videre est: nimirum quod ex India ut elephanti optimi, ita et elephantorum magistri, quos Rectores dixit Livius. HUDS.

Sed aliam habuit Josephus rationem, quam ut Indum nominare deberet. ἰδιώτην enim vocavit, ut a duce miles distingueretur, usitata apud Plut. Polyb. aliosque vocabulorum oppositione: ex. gr. Polyb. v. 60. 3. καὶ τοῖς ἰδιώταις καὶ τοῖς ἡγεμόσι προκηρύξας.

18 Ἀδασὰν] Editi Ἀκέδωσαν. Pro quo legendum monemus Ἀδασάν, Ruf. Antt. xii. 17. Macc. 1. vii. 40. Neque enim dubium est quin Josephus intelligat pugnam illam cum Nicanore ad vicum Adasam, adeo præ cæteris memorabilem, ut quo die pugnatum est, ille deinceps festus quotannis duceretur. 1 Macc. vii. 49. 2 Macc. xv. 36. Antt. xii. 10. 5. Unde nec satis accurate dicitur hoc loco Judas cum Antiochi ducibus congressus: nam extincto Antiocho regnabat Demetrius Soter; pugnam illam administrabat Nicanor, non Antiochi, sed Demetrii amicorum fidissimus et Roma fugienti comes. Alii fortasse duces sub Antiocho ante meruerant, at tum temporis Demetrio militabant. Denique sequentia non sunt ita intelligenda ac si in hac pugna occubuerit Judas, qui post eam cum Romanis societatem iniit, deinde ad Capharsalamam feliciter pugnavit, postremo contra Bacchidem, apud Azam vel Azotum montem, ubi aliquamdiu victor, non virtute hostium sed numero tandem est oppressus: verum Græca ad hunc fere modum sunt reddenda; *cumque bello præ cæteris claruisset, post multam hostium stragem ipse tandem interfectus est.* ALDR.

Ἀδασὰ, 1 Macc. vii. 40. et Rufin. Ἀκέδωσα tamen MSS. vid.

Ox. ἀρχ. lib. 12. c. 10. §. 5. Ἀδασοὶ. SPANH. Ita cum Rufino, Grotio ad 1 Macc. ix. 5. et Aldrichio scribendum censui. Ἀκέδωσαν in Editis: et Ἀκέδοσαν vel Ἀκέδασαν in MSS. Ἀκέδασαν (quomodo et Lugd. Bat.) legendum esse contendit Petitus in Animadv. tom. 3. p. 639. HUDS.

τὰ Ἀντίοχου φρονούντων,] Intellige, vel *qui Antiocho, donec viveret, favebant;* vel, *qui Judæos perinde oderant atque Antiochus.* Nam ex Antt. l. 12. c. 4. in fine, colligi fortasse potest tum odii causa verisimilis, nempe clades ab Hyrcano acceptæ; tum indicium aliquod societatis et amicitiæ cum Antiocho, quia seipsum interfecit Hyrcanus, Antiochum timens propter ea quæ in Arabas ausus fuerat. ALDR.

CAP. II.

1 τὸν Ἀντίοχον παῖδα. Edd. omnes cum Codd. Ἀντιόχου. Sed ex sequentibus legendum videtur τὸν Ἀντίοχον παῖδα: Θεὸν scil. seu Νικηφόρον cujus proxima mentio. Et cum Rufino tamen non male intellexeris Alexandrum Epiphanem vulgo Balæ, Antiochi Epiphanis filium Jonathæ amicissimum. Vide 1 Macc. x. Antt. xiii. 5, 7, 8. Rufinus vertit *Antiochi filii:* sed παιδὸς hoc loco *pueri*, non *filii* significat. Erat hic Antiochus (qui Josepho Θεὸς, alibi dicitur Νικηφόρος) Epiphanis quidem, at non Antiochi sed Alexandri (Antiq. l. 13. c. 6. §. 6.) filius; a Tryphone sublatus, cum esset adhuc ætate pupillari. Mater ejus Cleopatra Alexandro nupta est anno Seleucidarum 162. Ipse anno 168. Rex appellatus, anno 170. oppressus. Antt. xiii. 9. μετὰ τοῦ παιδὸς Ἀντιόχου, μειράκιον δ' ἦν οὗτος τὴν ἡλικίαν. 1 Macc. xi. 39. τὸν Ἀντίοχον τὸ παιδάριον legimus. Illum etiam Appianus *in Syriacis* τὸ παιδίον vocat, corrigendus tamen, ubi pro Antiocho Alexandrum. Corrigenda quoque Livii Epitome l. 45. quæ pro septem circiter annis *decem admodum* illi tribuit: præsertim cum l. 42. *regnum bimulo assertum* dixerit; quasi regnaverit annos octo, qui annum regni vix tertium attigit. Cavendum quoque ne in errorem nos nummi inducant, quando pro Antiocho puero adolescentem, interdum juvenem, quidam etiam adultum exhibent. ALDR.

Aldrichii emendationem ultro confirmant Polybii verba (xxxi. 12. 7.) caussas narrantis, quare Antiochi filio regnum a Senatu Romano decretum sit: scilicet συμφέρειν τοῖς σφετέροις πράγμασι τὴν νεότητα καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ παιδὸς τοῦ διαδεδεγμένου

τὴν βασιλείαν. Quinetiam de ipso puero Antiochi nomine multa prius locutus, alio etiam loco iisdem, quibus Josephus, verbis utitur Ἀντιόχου τοῦ παιδὸς διαδεδεγμένου τὴν ἐν Συρίᾳ βασιλείαν. (xxxi. 19. 8.)

2 Τρύφων γὰρ] Hoc nomen, post occisum puerum Antiochum et adeptum ab ipso regnum, sibi adscivit Diodotus. vide Livii Supplem. lv. 36, 37. Lysiam autem nominant Jos. (Antt. xii. 9. 2.) Polybius (xxxi. 19. 2. et 20. 4.) alii, eum qui pueri regnum administrabat. Ceterum consulendi sunt, sicut indicat etiam Aldrichius, Strabo xvi. p. 752. Justin. xxxvi. 1. Appian. p. 132. 1 Macc. xiii. 31, 32. Antt. xiii. 10. 12.

3 Pro Ζάρα et *Zara* quæ excusa erant, veram lectionem Γάζαρα substitui, in quibusdam Rufini codicibus servatam et ex Antt. xiii. 11. et 1 Macc. xiv. 34. confirmatam. ALDR.

Ἀντιόχῳ σύμμαχος.] Alius hic Antiochus est, qui vulgo Sidetis, apud Josephum Pii, cognomen habet, Demetrii Soteris filius, Antiochi Magni pronepos. Vide Antt. xiii. 8. 2. Si quis vero totam horum temporum rationem et regum inter se permixtorum ordinem consequi velit, Clintoni Fastos Hellenicos adeat, et Dissertationem peculiarem de Syriæ Regibus vol. ii. in Appendice adjectam.

4 ἐδυσώπησε] "verecundia flectit" "pudorem incutit." Sicut infra Bell. Jud. i. 6. 5. et v. 8. 1. &c. Ἰουδαίους μὲν ἐλπίσας δυσωπήσειν. De hoc verbo disserit Hemsterh. ad fin. T. 2. Raphelii in Nov. T. Interpretatur Suidas ἱκετεύω· δυσωπῶ καὶ ἐπὶ τοῦ παρακαλῶ, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐντρέπομαι. Sed confer Mœr. Att. Thom. Mag. ad voc. cum notis Varr. Ruhnk. ad Lex. Tim. et Lobeck. ad Phryn. p. 190.

6 μετὰ ἑκατὸν] Nempe anno Seleucidarum 170. quo in privatis instrumentis actisque publicis scribi cœptum est, anno Simonis Pontificis sub Evergeta Judæorum Ethnarcha primo. 1 Macc. xiii. 41. Antt. xiii. 11. Quare in Rufini versione pro ducentis centum ex MSS. fide restitui. Neminem autem male habeat, quod hoc ante factum quam narratum sit: de Josephi instituto ante diximus. ALDR.

9 Δαγὼν] Ita Antt. xiii. 8. 1. At 1 Macc. xvi. 15. Δῶκον vel Δὼκ quod Syris speculam significat. ALDR.

12 παράστημα] Sub voc. παράστασις interpretatur Suidas ὁρμὴ, προθυμία: id quod his verbis illustrat οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δι' ἀλκὴν

σώματος καὶ παράστημα ψυχῆς ὀλίγου δεῖν τῆς οἰκουμένης ἐκράτησαν. Suspicatur Kusterus fragmentum hoc Josepho tribuendum esse. Et vere. Josephi enim sunt ad Bell. Jud. ii. 20, 7. Apud quem frequens est voc *παράστημα*; sed apud alios scriptores, Polybium videlicet et Plutarchum, usitatius *παράστασις*.

τοῦ πάθους ὅλος ἦν.] Interpretantur Ruf. Spanh. et Huds. "plenus doloris:" quam significationem haud patitur *τὸ ὅλος*. Quinetiam *τοῦ παθοῦς* possessivum est, quod aiunt, post verbum *ἦν*: sicut adfatim indicant Diod. Sic. ii. 153. Polyb. iii. 94. 10. Plut. i. 1049. Conf. inf. vi. 5. 2. (20.)

15 *στρατεύσας εἰς τὴν Ἰουδαίαν*] Confer Antt. l. 13. c. 8. §. 4. Plutarchum in Apophthegm. et Diod. Sic. l. 34. apud Photium, cod. 244. De aperto Davidis sepulchro vide etiam Antt. l. 7. c. 15. §. 3. et l. 13. c. 8. §. 4. atque l. 16. c. 7. §. 1. ALDR.

16 *ἐπὶ Μήδας στρατεύσας*] Expeditionis hujus Parthicæ multi scriptores meminere. Inter alios Justinus xxxviii. 10. Appianus in Syr. p. 132. Livius lib. 59. Athenæus in libris 5, 10, 12. Cum Antiocho profectum esse Hyrcanum Josephus asserit, Nicolaus vero Damascenus confirmat Antt. p. 583. Ille *καιρὸς ἀμύνης* sic contigit. Incredibiles secum copias ducebat Antiochus; quarum fama perculsi, quem tum captivum tenebant Demetrium, Parthi ultro dimisere. Is recepta Syria Ægypto bellum intulit; quod dùm geritur, ab eo Syri deficiunt, frater autem Antiochus amisso exercitu occiditur. Confestim igitur Hyrcanus suos milites deportavit in Syriam: illum enim ultionis diu meditatæ tempus ipsum jam admonuit, cum ad eam facerent hæc omnia, Antiochi clades, Demetrii apud suos odium, præsidia quoque exhausta tot militibus ab utroque rege abductis. Vide Josephum et Justinum locis modo laudatis. ALDR.

Μεδάβην] *Μήδαβαν* Antt. xiii. c. 1. §. 4. Sic etiam (per *η*) scribunt LXX. Intt. sic Eusebius et Stephanus in suis Onomasticis; idque recte, est enim in Hebræo מידבא Esa. xv. 2. Ptolemæo v. 17. *Μηδαβὰ* dicitur. ALDR. Conf. Antt. lib. 13. c. 9. §. 1. *Μηδάβαν* Antt. lib. 13. c. 1. §. 4. Rectius forsan per *η* in prima syllaba, quo modo apud lxxii. Intt. apud Eusebium et Stephanum in suis Onomasticis, apud Suidam ipsumque Josephum alibi. Ptolemæo *Μηδαβὰ* dicitur. Videsis Relandum in Pal. p. 893. HUDS.

17 'Αδωρεὸν καὶ Μάρισσαν] In Codd. MSS. male concipiuntur hæc nomina. Puto legendum "Αδωρα καὶ Μάρισσαν. Pro Δωρεὸν est "Αδωρα Idumææ civitas Antt. xiii. 17. Josephus Antt. xiii. 23. Adora et Marissam collocat ἐν τῇ μεσογείᾳ κατὰ τὴν 'Ιδουμαίαν, nempe ἐν τῇ ἄνω 'Ιδουμαίᾳ cujus meminit Belli iv. 33. nam et alia erat Idumæa, ἡ μεγάλη ibid. cap. 30. In priore Maccabaico xiii. 20. est urbs "Αδωρα, quæ Antt. 11. πόλις τῆς 'Ιδουμαίας et tamen Δῶρα dicitur: quo factum ut a quibusdam Geographis male confundantur *Adora* Idumææ urbs mediterranea et *Dora* (Plinio *Dorum.*) Phœnices civitas maritima. Quanquam et hæc ipsa Idumææ urbs *Adora*, Josepho alibi Δῶρα, eademque Δωρεὸς dicitur. Sed de his nunc non est disceptandi locus. ALDR. Ita lego pro Δωρεὸν ex MSS. et Suid. Si quis "Αδωρα malit, prout in Antt. l. 13. c. 9. §. 2. per me licet. Verum an hæc urbs unquam a Josepho recte dicatur Δῶρα, nonnihil dubito. Vide Relandum in Palæst. p. 739. HUDS.

Confer Noris. Ep. Syromac. p. 381.

19 'Ασπένδιον.] 'Ασπένδιον in libris. Κυζικηνὸν reposui ex Antt. l. 13. c. 10. §. 1. &c. Quippe juxta Porphyrium (in Græc. Euseb. Scaligeri p. 62.) Antiochus Grypus a fratre Cyziceno exutus imperio secessit Aspendum, unde et Aspendii cognomen reportavit. Inde post annum circiter reversus, et imperium cum fratre sic partitus est, ut Grypo cesserit Syria proprie dicta (quæ monte Amano et Seleucide definitur) Cyziceno Cœlesyria, (quæ a Seleucide ad Judæam pertinet.) Vide Strabonem l. xvi. p. 749. 756. Samaritas igitur, Cyziceni regno attributos, verisimilius est hujus, quam Aspendii, opem implorasse. ALDR.

'Ασπόνδιον vel 'Ασπένδιον habent Codd. cum. Ruf. qui "spondium" vocat. Nihil igitur mutamus. Quinetiam e Diodoro patet, Cyzicenum, imbellem principem et ad omnes nugas proclivem, non eum esse, cujus auxilium bellantibus vel peti soleat, vel sponte concedi: Diod. Vol. 2. p. 606. ὁ Κυζικηνὸς ἀρτίως παρειληφὼς τὴν βασιλείαν ἐξέπεσεν εἰς μέθας καὶ τρυφὴν ἀγεννῆ, καὶ ζηλώματα βασιλείας ἀλλοτριώτατα. οὐκ εἶχε δὲ ἑλεπόλεων οὐδὲ ὀργάνων πολιορκητικῶν κατασκευάς.

21 φθόνος] 'Αρχ. lib. 13. c. 10. §. 5. Φθόνον ἐκίνησεν ἡ εὐπραγία παρὰ τῶν 'Ιουδαίων. ab odio Pharisæorum, qui male in Hyrcanum seu Johannem affecti. SPANH.

22 *ἐν τρισὶν καὶ τριάκοντα ὅλοις ἔτεσιν*] Ita Big. Bod. Voss. Rost. at *ὅλοις* præcedit *καὶ* in Bas. et Gen. Vera lectio videtur *ἐν κθ' ὅλοις ἔτεσιν*. In Antt. l. 13. c. 11. §. 1. et l. 20. c. 9. in medio numerat *λα'*. Sic et Euseb. in Dem. Evang. viii. 11. et Hieron. ad Dan. ix. annos assignant XXIX. qui numerus quamproxime verum attingit. Quippe Simon occisus est anno Seleucidarum CLXXVII. mense 11. Sabat. 1 Macc. xvi. 14. h. e. circa Febr. anni P. J. 4579. Alexandræ successit Hyrcanus anno 3. Ol. 177. Ant. xiv. 1. nempe circa Nov. anni P. J. 4644. Differentia est annorum 65. et mensium fere 9. unde detractis Aristobuli anno 1. Alexandri Jannæi 27. Alexandræ 9. (h. e. 37. annis quos his tribus assignat Josephus) relinquuntur Joanni Hyrcano anni tantum 28. et menses circiter 9. Sed cum ex his 37. aliquot anni videantur esse defectivi, cumque vivens adhuc Alexandra Hyrcano regnum commiserit, quorum illud Josephus innuit, hoc aperte dicit; harum rerum ratione habita fiet Joannis Hyrcani principatus annorum 29. ALDR.

23 *ὅς γε καὶ*] Vulgo *ὡς γε καὶ*. Sed cum Cod. T. Ed. Bas. et Ruf. correximus.

CAP. III.

1 *ἑβδομηκοστὸν*] Rufini codices hoc loco, et Antt. l. 13. c. 11. §. 1. *octogesimum* pro *septuagesimo* exhibent. Sed falso. nam numerus ita colligitur. Ab edicto Cyri ad initium Jesu Josedecidæ ann. 1. Inde ad mortem Menelai 414. Inde ad mortem Joannis Hyrcani 29.+. Fiunt anni 471+. puta anni 471. menses 3. quibus exactis Aristobulus diadema sumpsit. Confer Ezr. i. 1. ii. 70. iii. 2. 62. Ant. xii. c. 14. 15. xx. c. 8. Si ad annorum minutias descenderis, illarum excessus et defectus sese mutuo compensabunt. Potes eundem numerum etiam hoc modo colligere. Soluta est captivitas anno 1 Cyri, h. e. Ol. L. 4. Alexandræ successit Hyrcanus Ol. CLXXVII. 3. Differentia est Olympiadum 126. et annorum 3. h. e. annorum 507. Tolle annos 36+, quibus Aristobulus, Alexander Jannæus et Alexandra regnavere, restant anni 471+. Apud Strabonem l. xvi. p. 762. *πρῶτος ἀνθ' ἱερέως ἀνέδειξεν ἑαυτὸν βασιλέα Ἀλέξανδρος· τούτου δ' ἦσαν υἱοὶ Ὑρκανὸς καὶ Ἀριστόβουλος*. Verum eum excusari posse putat Casaubonus, quod Ari-

stobulus I. parum vixerit post assumptum diadema, eique successerit frater Alexander. ALDR.

12 *καὶ τοῦτο*] Conf. Rel. Palæst. l. ii. p. 443.

13 *ἐπὶ συννοίας*] Edd. Bas. Huds. Hav. aliæ *ὑπὸ συννοίας* habent; et adfatim de prava harum præpositionum permutatione scripserunt Critici. Vide Schweigh. ad Polyb. i. 36. 3. &c. Fisch. ad Vell. Gr. Gr. v. 4. p. 249. Sed nihil mutandum, adversantibus Codd. Etenim frequentia sunt *ἐπὶ γνώμης γίγνεσθαι, ἐπ' ἐλπίδος, ἐπ' ὀργῆς* et similia.

CAP. IV.

2 *δίχα πραγμάτων εἶχεν.*] His verbis subjecit Hudsonus *ἐν τιμῇ* nulla Codd. vel Edd. auctoritate, sed ansam tantum ex Antt. xiii. 11. 1. ad fin. captans. Eum secuti sunt Haverc. alii. Ceterum Ruf. interpretatur "alterum autem [privata] vita contentum ablatis rebus secum habebat." Annon clarius exposuisset "a negotiis remotum habebat." Sicut enim *οἱ ἐν τοῖς πράγμασι* vel *οἱ ἐπὶ τῶν πραγμάτων* vel ut ipse Josephus infra cap. 4. ad fin. *οἱ ἁψάμενοι πραγμάτων* ii sunt qui negotiis versantur, ita *δίχα πραγμάτων εἶναι* "seorsim esse a negotiis" explicandum est. Vide inf. i. 23. (25.) et Conf. Hesiod. Op. 166. *δίχ' ἀνθρώπων*. Xen. Cyrop. vi. 1. 8. *δίχα τοῦ ὑμετέρου πλήθους*. de Rep. Athen. iii. 2. et Mag. Eq. v. 8. et viii. 5.

3 *Ἀσωχὶν ᾐρηκότα*] Confer De Vita §. 41. SPANH.

6 *ἑορτῇ*] Et inde, quoniam epulæ et dies Festi seditiones accendunt, Romani milites super porticum Templi locabant, nolueruntque Judæi Christum Festo die capere. REL.

τὴν ἔμφυτον] Insita inter Syros et Judæos inimicitia, *ἀρχ.* lib. 13. c. 13. §. 5. id tribuit privato Alexandri erga Syros odio. SPANH.

7 *ἑξακισχιλίους*] Ita Voss. Bod. Rost. expressis etiam literis et Jos. in Antt. l. 13. c. 14. §. 5. in Impressis *ὀκτακοσίους*. in Rufini editis *octo millibus*, sed *sex millia* habent MSS. HUDS.

11 *ἀποθανὼν ἔλεγον*] Atque ita *voluntaria morte maximo justissimoque civium odio quam primum satisfaceret*, ut ad Tiberium scripsisse Artabanum in Vita ejus cap. 66. narrat Suetonius. quasi *aliter tot flagitiis ejus subveniri non posset*, ut cordatus centurio Asper in pœna sua ad Neronem apud Tacitum lib. Annal. 15. cap. 68. Quomodo et legatis Dionysii

Syracusarum Tyranni, extollentibus pietatem ejus in sepeliendis illis, qui ex hostibus in acie ceciderant, responsum satis amare est a civibus profugis: *non alio ipsum Dionysium beneficio dignum esse, imo Deos se precari, ut eodem quamprimum afficeretur*. Narrante Diodoro l. 14. c. 9. HAV.

Ἄκαιρον] Demetrius Εὔκαιρος. ἀρχ. lib. 13. c. 13. §. 5. τὸν Ἄκαιρον MS. Lips. et Rufin. SPANH. Ἄκαιρον Big. Bod. Voss. Rost. et Ruf. in quibusdam *exemplaribus*. Potuit Demetrius per ludibrium ita appellari, uti et Antiochus *Epimanes* pro *Epiphanes*, et Ptolemæus *Cacergetes* pro *Euergetes*. ALDR.

Si Εὔκαιρος vulgo dictus esset Demetrius, ab ipso comprobatus fuisset titulus et in numis signatus sicut Soteris et Nicatoris adpellationes. Sed in numis nunquam apparet. Vide Rasche Lexicon ad nom. Demetrium. Cum Codd. igitur plurimis et Rufini Editt. scripsi Ἄκαιρον.

18 Βεμέσελιν] Βεθόμην Antt. l. 13. c. 14. §. 2. unde suspicatur Relandus in Palæst. p. 623. Βεμέσελιν corrupte scribi pro Βεθόμην πόλιν. HUDS.

22 Διόνυσος] Ita Antt. l. 13. c. 15. et recte; est enim Liberi Patris cognomen aliis quoque regibus usurpatum. In impressis male legi Διονύσιος, cum ex multis constat scriptoribus, tum ex hujus Antiochi nummis admodum frequentibus ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΔΙΟΝΥΣΟΥ inscriptis. ALDR.

Nihil certius, quam ut cognomen Διόνυσος, non autem Διονύσιος, haberet unus ex Antiochi Grypi filiis. Vide Eckh. Num. Doctr. t. iii. p. 232. et Rasche Lexicon ad nom. Antiochi.

Δημητρίου μὲν ἀδελφὸς ὤν] Φιλίππου Antt. l. 13. c. 15. §. 1. Utrumque recte. Nam Antiochus Grypus quinque filios reliquit; Seleucum Epiphanem, Antiochum et Philippum gemellos, utrumque cognomine Philadelphum, Demetrium Eucærum, et Antiochum Dionysum: horum omnium meminit Josephus. ALDR.

τελευταῖος] Neque enim numerandum censet Josephus Antiochum illum Asiaticum sive Commagenum, qui cum totis 14 annis, quibus Syriam obtinebat Tigranes, latuisset potius quam regnasset, tandem ἐν ταῖς ἀσχολίαις ταῖς Πομπηΐου annum unum adeo non regnavit, ut ne habenti quidem regnum adimere se dixerit Pompeius. Appian. in Syr. p. 133. Justin. lxi. 2. ALDR.

τὸ μὲν μεταξὺ] Scribendum videtur μεταξὺ τοῦ τῆς Ἀντιχ. Suidas παρόρειον, τὸ πλήσιον τοῦ ὄρους.

27 Πέλλαν ἑλὼν] Δίαν vel Δῖον Antt. 13. 15. §. 3. Stephanus Byzantinus septem urbes enumerat hoc nomine appellatas; harum septima est Κοίλα Συρίας, κτίσμα Ἀλεξάνδρου, ἡ καὶ Πέλλα. Josepho, Plinio, Ptolemæo Pella et Dium sunt vicinæ urbes, sed diversæ. Jos. Antt. l. 14. c. 4. §. 4. Plin. v. 18. Ptol. v. 15. ALDR.

ᾔει πόλιν] Ita cum Codd. M.T. et Edit. Bas. scripsimus. ᾔει πάλιν habent Codd. L.N.P. Ruf. interp. et Edd. Hud. Hav.

28 Ἀντιόχου φάραγγα] Polyb. v. 59. de Seleuciæ situ τὴν Σελεύκειαν συμβαίνει κεῖσθαι διεζευγμένην φάραγγι κοίλῃ καὶ δυσβάτῳ. SPANH.

περιδύσας] Interpretatur Suidas ἐκδύσας, ἀφελόμενος Josephi locum Antt. xii. 5. 4. exponens. Vide etiam Antt. xiii. 15. 3.

CAP. V.

4 Φαρισαῖοι] De Pharisæis Antt. xiii. 5. 9. et xiii. 10. 5. et 6. et Bell. Jud. ii. 8. 2. De ipsorum potentia Ant. xiii. 16. 2. De ipsorum secta Antt. xviii. 1. 3. SPANH.

ἀκριβέστερον] Act. Ap. xxii. 3. et xxvi. 5.

5 καὶ δεῖν] δεσμεῖν habent L.N.P. sed usitatius est voc. δεῖν et glossam minus sapit; nisi credas librarium aliquem Matthæi verba ad c. 16. v. 19. memoria tenuisse, et in eandem formam Josephi verba revocavisse.

11 Πτολεμαΐδι] Strabo xvi. p. 740. pro Ptolemaide Seleuciam habet Mesopotamiæ castellum ἐν ᾧ Σελήνην ἐπικληθεῖσαν Κλεοπάτραν Τιγράνης ἀνεῖλε, καθείρξας χρόνον τινὰ ἡνίκα τῆς Συρίας ἐξέπεσε. Verum is in rebus ad Josephi historiam pertinentibus sæpe fallitur. ALDR.

πόλεις ἕτεραι μετωνομάσθησαν] Cum Codd. L.M.N.T. Edd.
14 Bas. Hud. Hav. aliis, et Rufino his verbis interpretante "aliæ civitates appellatæ sunt," veterem lectionem retinuimus; etsi haud displiceat Cod. P. πόλεις ἐπωνομάσθησαν habens. Ceterum re vera, abjecto quod prius habuit, novum nomen accepit utraque civitas. Vide supra c. 4. §. 3. et infra c. 21. §. 2. ex quo etiam loco colligi potest, quamobrem Josephus, memorato Antonio castello, ad Sebasten et Agrippiada sponte delapsus

est, ut earum mentione eandem rem illustraret. Herodes enim castellum ædificavit ὃ Ἀντωνίαν ἐκάλεσεν· καὶ δύο τοὺς μεγίστους καὶ περικαλλεστάτους οἴκους προσηγόρευσεν ἀπὸ τῶν φίλων, τὸν μὲν Καισάρειον τὸν δὲ Ἀγρίππειον. De Herode igitur et Hierosolymis suis multum reputans Josephus, haud prius Antonium nominavit, quam ad Augustum etiam et Agrippam ultro progressus est recordandos.

CAP. VI.

1 *Γενομένης δὲ αὐτοῖς*] Alexandræ successit Hyrcanus Ol. CLXXVII. 3. Q. Hortensio et Q. Metello Cretico Coss. Antt. l. 14. c. 5. §. 4. Idem regno cessit Aristobulo post tres menses Antt. p. 977, 978. Aristobulum deturbavit Pompeius Ol. CLXXIX. C. Antonio et M. T. Cicerone Coss. Antt. l. 14. c. 4. §. 3. anno primo Euseb. cum triennium et totidem menses regnasset Antt. xx. 8. Habemus igitur pro sexennio triennium et semis; de reliquo tempore silentium est. Verum exinde nonnulli male corrigunt Josephum, et pro tribus Hyrcani mensibus totidem annos reponunt. Quis enim credat Aristobulum, qui vivente etiamnum Alexandra XXII. castella occupaverat, totamque pene dominationem ad se traxerat, universum postea triennium et amplius exspectasse donec frater regno cederet? Satius est dicere quod Josephus illud plusquam biennium quo litem hanc bellumque inter fratres durasse colligitur ex Ant. xiv. 3. 4. eorum neutri attribuit, sed pro interregno habet. ALDR.

2 *πρὶν ἀνηκέστου πάθους*] Vide infra ii. 8. 21. et ii. 11. 17. et iisdem verbis vi. 2. 3. (34.) Quemadmodum etiam Plut. De plac. Phil. v. 9. p. 500. *στοιχεῖα πρὶν στοιχείων*. Alio autem loco Jos. B. J. ii. 15. (14.) *πρὸ ἀνηκέστου πάθους*. Conf. Abresch. Diluc. Thuc. p. 513.

4 *Γένος δ' ἦν Ἰδουμαῖος*] De eo quid mentitus sit Nicolaus Damascenus vide Antt. l. xiv. c. 1. §. 3. Illum sequitur Arabs in Bibliis Polyglottis c. 35. historiæ Maccabaicis subnexæ. Plerique Patres Christiani Antipatrum censent Herodis cujusdam Ascalonitæ Apollinis Hieroduli filium fuisse; abductum a latronibus Idumæis eorumque moribus et disciplina imbutum. Qua de re vide Euseb. in Hist. i. 6, 7. Idumæos Strabo fuisse dicit Nabatæos, qui, patria per seditionem ejecti, Judæis

se adjunxerint et eorum leges sint amplexi: indeque Herodem ἄνδρα ἐπιχώριον, quem Antigonus Antt. l. xiv. c. 15. §. 8. 'Ιδουμαῖον τουτέστιν ἡμιϊουδαῖον vocat. Idumæi pro Judæis habebantur postquam illos Joannes Hyrcanus circumcisionem cæterosque ritus Judaïcos suscipere coëgisset: Judæi non tam gentis quam religionis nomen est. Vide Strab. l. xvi. p. 760 et 765. Antt. xiii. 27. et Dionem. in lib. 37. ALDR.

14 Φαλίωνα] Ita lego prout in Antt. l. xiv. c. 2. in fine. Incertum quomodo legerit Rufinus, quum nonnulli codices habeant Cephalon, alii Phallion. HUDS.

15 Πομπήϊος] De Pompeii rebus in Syria gestis consule Plutarchum in Pompeio, Dionem. l. 37. Appianum in Mithridaticis p. 244. Syriacis p. 119. Strabonem l. xvi. p. 762, 765. Tacitum in Hist. v. 9. Florum v. 5. Orosium vi. 6. Lucanum in Pharsal. 3. Eusebium in Dem. viii. 2. Josephus in Antt. testes laudat Strabonem (Cappadocem) Nicolaum (Damascenum) et T. Livium, nempe lib. 102. ut ex epitoma patet. ALDR.

16 δίχα δώρων] Vel οὐ δίχα δώρων et ita Rufinus. SPANH.

Interpres Latinus "multisque muneribus," &c.; atqui ex oppositione conatuum Aristobuli videtur sequi Pompeium quoque dona accepisse, quæ ab Hyrcano afferebantur; nam ut vere de illo Cato apud Lucanum l. 9. v. 197.

Immodicas possedit opes, sed plura retentis
Intulit. HAV.

Sed nullus, neque de Codd. Græc. auctoritate, neque de vocabulorum ipsorum interpretatione dubitandi locus est. Omnes enim, quantum equidem scio, Codd. δίχα δώρων habent. Quinetiam neque meritus est Pompeius, ut pretio corruptus esse haberetur, donis licet cumulatus fuerit; id quod ostendit Plutarchus, Pompeii patrem ob pecuniæ cupiditatem omni ignominia affectum narrans, ipsum Pompeium vero ob vitæ temperantiam, morum fidem, comitatem, gravitatem e contrario collaudatum. (Vide Pomp. Vitam cap. 1.) Testatur etiam de eadem re Josephus (Antt. xiv. 3. 1.) citatis Strabonis verbis de dono quodam ab Aristobulo tunc temporis oblato. Ingens enim illud donum, quod Pompeio proprios in usus missum, et Regis Judæorum nomine donantis inscriptum erat, Pompeius, servata donantis inscriptione, in templo Jovis Capitolini dedicavit. Atqui, ne rem diutius proferam, recte

se habent et Græci Codd. et Rufinus interpres. Hic enim vocabulis δίχα δώρων "præter dona" voluit Josephus; quemadmodum etiam scripsit infra i. 17. 9. δίχα τῶν ἀπὸ Συρίας συμμάχων, οἳ μέρος οὐκ ὀλίγον ἦσαν, i. e. "præter auxilia Syrorum, non pro minima parte ducenda," sicut interpretatur Rufinus. Similiter χωρὶς τούτων "præter has," i. 28. 4. et ii. 20. 8, &c. Ceterum si quis velit alia exempla investigare τῶν δίχα et διὰ inter se immutatorum, hujus libri c. 32. §. 7. videat, et Polyb. ad xxx. 5. 5. locum, qui nondum satis explicatus est, sed explicationem capere potest.

21 Ῥωμαίων ἰσχὺν] Codd. L. et P. ἰσχὺν ἀρχὴν οὖσαν habent; unde veram Josephi scripturam suspexeris fuisse Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἰσχὺν οὖσαν.

25 Μιθραδάτου θάνατος] Constat sibi Josephus; quæque scribit hoc loco confirmat Antt. xiv. 3. in fine. Paullo aliter Plutarchus in Pomp. p. 640. Dio xxxvii. p. 36. Oros. vi. 6. quos vide. ALDR.

De voce Μιθραδάτου vide inf. c. 8. §. 29.

26 βάλσαμον τρέφει] Φοινικά τε πάμπολυν, καὶ βάλσαμον τρέφει. Confer. Antt. xiv. 3. in fine et alibi. Hierichunti nomen est a ריח *fragrantia:* eademque *Palmarum civitas* appellatur Deut. 34. 3. Paral. 2. 28. 15. Nam palmarum ut alibi copia atque fertilitas, ita nobilitas in Judæa: nec in tota: sed Hierichunte maxime, ubi proveniunt Caryotæ, sive Nicolai, palmæ genus præstantissimum. Fastidit balsamum alibi nasci quam in palmeto Hierichuntis; quondam in duobus tantum hortis utroque regio: sive illud soli natura, et aquarum vis effecerit, aerisque temperamentum singulare, ut Josephus autumat; sive ut Strabo, Judæorum versutia; qui volebant balsamo, sicut Ægyptii byblo, ex raritate pretium facere. Vehementer errant, qui in Ægypto sponte nasci, vel advectum inde a regina Sabæ, vel eo denique Cleopatram transtulisse censent. Nam (ut mittam alia) testatissimum est, post excisa etiam Hierosolyma in Judæa viguisse, sed in sola. Itaque rectius scribunt Arabes a primis omnium Saracenis Matareæ consitum; nec in Ægypto alibi unquam extitisse: inde, jubentibus Ottomannis Meccam translatum, ubi et hodie viget: quanquam post tot sæcula degenerasse verisimile est, utpote in solo peregrino. Nam in Arabia sponte nasci, indeque per omne retro ævum, cum in Ægyptum, tum in ipsam quoque

Judæam pervenisse, quod contendit Prosper Alpinus, id ab omni ratione pariter et historiæ fide alienum est. Fabularum origo manifesta. Balsameta enim Cleopatræ donavit Antonius: at Ægyptum illa non transtulit, (nedum Cairum quæ tum nulla erat) sed Herodi bis centum talentis annuis elocavit. Plutarch. Antonio. Josephus de Bello. Matareæ balsamum, quanquam omni culturæ diligentia, ægre tamen conservatum; cumque sæpe exaruisset, deducto Mecca novellitio restitutum est. Alpinus dial. de balsamo. Sionita appendice Geographiæ Nubiensis. Princeps Radzivilius Itinerarii iii. 184. Hoc unum sufficit ne Ægypti indigenam credamus. Sed materiam fabulæ præbebat, quod regina Sabæ præstantissima secum aromata tulisset, et in iis itáque balsamum, uti vulgus censuit; pro cujus benignitate non duplo ut solebat argento, sed totius Ægypti regno rependebatur, vide Antt. 8. 2. Bocharti Phaleg. 2. 26. Jamdudum enim vagamur extra institutum. Siquis autem ea quæ diximus mavult ex ipsis fontibus, præter ante laudata consulat, Anonymum Exegeten Gottofredi xvii. 12. Theophrastum Hist. Plant. ix. 6. Diod. Sic. ii. p. 93. vel xix. p. 275. Strabonem xvi. p. 763. xvii. p. 800. Plinium xii. 25. xvi. 32. Sandii nostratis Itinerar. ii. p. 127. aliosque quos prudens prætereo. ALDR.

τοῦτο λίθοις ὀξέσιν ἐπιτέμνοντες] Ut quisque ramus intumuit, si vim ferri adhibeas pavent venæ; fragmine lapidis aut testa aperiuntur. Tacitus in Hist. v. 6. Inciditur vitro, lapide osseisve cultellis, ferro lædi vitalia odit &c. Plin. in N. H. l. xii. c. 25. male igitur Theophrastus et Dioscorides *σιδηραῖς ὄνυξιν* incidi tradunt. ALDR.

26 *ἐκδάκρυον*] Codd. L.M.N.P. cum Edd. Bas. Huds. Hav. aliis, *ἐκ δακρύων* habent. Ruf. "stillantem lacrymam ex vulneribus colligunt." Sed cum solo Cod. T. *ἐκδάκρυον* edidi, suadente aliquatenus Plutarcho qui de plantis stillantibus loquens eodem utitur verbo. vol. vii. p. 509.

28 *οὐδὲ τῇ πόλει*] Edd. Bas. Huds. Hav. aliæ cum Cod. M. *ἐν τῇ πόλει* habent. Sed paullo infra c. 7. §. 2. omnibus consentientibus scriptum est *δεχομένων τῇ πόλει*. Alia vide exempla c. 13. §. 3. Plut. vol. vi. p. 713, &c.

CAP. VII.

7 ἀτέλεστος] Confer Strab. xvi. p. 763. et Dionem xxxvi. p. 36. ALDR.

8 ὑπὲρ μόνου] Cf. de Vita §. 32. SPANH. Hoc ipsum nefas ducebatur ante Matthiam Asamonæum. Vide Antt. xii. 6. 2. et 1 Macc. ii. 40, 41. ALDR.

τοῖς σαββάτοις] Edd. Bas. Huds. Hav. aliæ refragrantibus, ut videtur, Codd. τοῖς σάββασιν habent, qui dativus, in libris N. T. ut Matt. xii. 1. Marc. i. 21. aliisque in locis et in ips. Jos. Vita §. 24. usurpatus, haud dubie exstitit e forma nominativi τὸ σάββας pro τὸ σάββατον. Vide Fisch. ad Vell. Gr. Gr. ii. p. 189. Multis autem in locis habet Josephus σαββάτοις. Vide Antt. xii. 6. 2. Ceterum si quis commentarios quærat de Sabbato a Judæis observato Philonem consulat de Septen. ii. Strabo xvi. p. 763. Wetstenium ad Matt. xii. 1. et ipsum Josephum inf. ii. 16. 4.

10 ἀνειλουμένους.] Quod Josephus (vide etiam Bell. Jud. iv. 1. 4. et v. 3. 3.) et Plutarchus (vol. x. p. 183.) ἀνειλεῖσθαι habent, idem Suidas ἀνείλλεσθαι scribit et ad hunc modum interpretatur συστρέφεσθαι, καὶ ἀλλήλους τοῖς δόρασι τύπτειν, sed postea καὶ ἀνείλλεται, ἀνειλεῖται. Conf. Ruhnk. in Tim. Lex. ad voc. et Lobeck. ad Phryn. p. 29.

11 ἐπετελεῖτο] Codd. L.N.P.T. cum Edd. Bas. Huds. Hav. aliis ἐξετελεῖτο habent. Attamen non hic loci desideratur "absolvendi" sed "celebrandi" notio; id quod Rufinus etiam confirmat his verbis interpretatus "omnemque Dei cultum diligentissime celebrarunt." infra §. 6. τὰς ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν θυσίας. In hac notione usitatissimum est ἐπιτελεῖν. Vide Ep. ad Heb. ix. 6. et quæ ibi colligit exempla Wetstenius.

12 τῶν καθ' ἡμέραν. Interpretatur Ruf. "cum ad aram in dies singulos trucidarentur;" unde primus Hudsonus, quem autem secuti sunt Hav. alii, ad hunc modum textum Josephi ordinavit φονευόμενοι καθ' ἡμέραν, τῶν νομίμων κ. τ. λ. Sed mutationem eam neque quærit sensus, neque patitur Codd. Græc. omnium auctoritas.

Τρίτῳ γὰρ μηνὶ] Anni civilis h. e. Decembri Usserius Ox. die Jejunii. Confer Antt. lib. xiv. c. 4. §. 3. ubi περὶ τρίτον μῆνα Scaliger et Casaubon. legunt περὶ τέταρτον, &c. et explicant de

Jejunio Tammus, qui quartus Mensis Judæorum: quod improbat tamen Petavius ac Stephan. le Moyne Observat. in V. S. p. 663. qui de tertio obsidionis Mense, quo impugnata a Pompeio Hierosolyma, et Jejunium νηστείαν ibi de solemni Judæorum Jejunio nempe Coppersim explicant. SPANH. Captum est templum die solennis jejunii mense tertio Antt. l. xiv. c. 4. §. 3. Monet autem Usserius intelligi mensem tertium anni civilis ab Autumno deducti; adeoque diem (quo Judæi etiamnum jejunant) mensis Cisleu vicesimum octavum, qui hoc anno erat Decembris Juliani vicesimus, idemque Saturni dies: templum autem a Pompeio Saturni die expugnatum, etiam Dionem significare. ALDR.

16 *ἐῤῥίπτουν*] Codd. L.N.P.T. *ἔρριπτον*; sed frequentior est ap. Josephum *τοῦ ῥιπτεῖν* forma, et a Polyb. sub hac notione usitatior. Vide Polyb. i. 47. 4. cum Schweig. notula. An apud Atticos usurpatum est *ῥιπτεῖν*, varie expositum est ab Herm. ad Soph. Aj. 235. ab Elmsl. ad Eur. Herac. 150. et ab aliis Criticis.

18 *Ἀόρατον ἅγιον*] "Romanorum primus Cn. Pompeius Judæos domuit, templumque jure victoriæ ingressus est." Tacit. in Hist. v. 9. ALDR.

19 *Οὔτε δὲ τούτων*] "Cn. Pompeius, captis Hierosolymis victor ex illo fano nihil attigit. Imprimis hoc, ut multa alia, sapienter; quod in tam suspiciosa ac maledica civitate locum sermoni obtrectatorum non reliquit. Non enim credo religionem et Judæorum et hostium impedimento præstantissimo Imperatori; sed pudorem fuisse." Cic. in Orat. pro Flacco, c. 28. ALDR.

Αὖθις δὲ ἀποδείξας τὸν Ὑρκανὸν ἀρχιερέα] Ita reposui ex Rost. qui illa *δὲ* et *τὸν* agnoscit. Lugd. Bat. scribit *αὐτὸς δὲ*, quod quidem tolerari potest, sed amo magis vulgatam, quum opponat hic Josephus ea quæ mox fecerit Pompeius, et quæ interposita aliqua mora. HAV.

Non placet Hav. commentatio. Non enim, ut videtur, opponit hic Josephus quæ mox fecerit Pompeius, et quæ interposita aliqua mora, sed potius, quæ ab aliis observari curaverit, et quæ ipse perfecerit. Eodem modo Ruf. "Ipse autem Hyrcanum." Quoniam igitur sensus, ut videtur, loci, et ma-

jor Codd. et Interp. auctoritas mecum faciunt, lectionem αὐτὸς δὲ in textum revocavi.

22 ὅσας εἷλον] " Lugd. Bat. εἷλον, quod speciem veri habet; sed firmatur vetus lectio ex Antiqq. locis citatis." His dictis Haverc. lectionem εἷλεν in textum reposuit; sed id injuria. Hæc enim Antiqq. sunt verba (xiv. 4. 4.) ἃς δὲ οἱ ἔνοικοι πρότερον πόλεις ἐχειρώσαντο, e quibus liquet Josephum Judæos in mente habuisse victores, non autem Pompeium. Quinetiam omnes præter unum, eundemque mendis scatentem, Codices, et Ed. Bas. εἷλον veram lectionem esse confirmant. Huds. εἷλεν silenter. Ruf. sec. Gelenium " ceperant" in Ed. antiq. " ceperat."

κατατεταγμένῳ] Sequuntur in Cod. M. et Edit. Bas. verba αἳ νῦν εἰσὶ χρηματίζουσαι τῶν κατὰ τὴν Κοίλην Συρίαν Ἑλληνίδων πόλεων, et in aliis etiam Codd. ab Hudsono notatis. Sed desunt in Codd. L.N.P.T. et in Ruf. interp. et ipsa ævum recentius sapiunt. Quæ autem deinceps reperiuntur in eodem Cod. M. καὶ μόνοις αὐτοὺς τοῖς ἰδίοις quibusque testimonio sunt quodammodo Codd. L.N.T. magis merentur, ut in textum reponantur.

Γάδαρα] In hujus liberationis memoriam vocata est civitas Pompeiana, et novam æram introduxerunt Gadarenses, cujus initium est a devicta per Pompeium Asia, anno U.C. 690. Antt. xiv. 4. 4. Vide Rasche Lexicon rei num. in nom. Gadara. Noris Ep. Syromac. p. 256. et Rel. Pal. p. 773.

CAP. VIII.

3 Πείθεται] Hinc antiquus et insignis illi Denarius gentis Æmiliæ in quo supplex Aretas Cameli frænum læva apprehendit, arboris thuriferæ ramum dextra porrigit; cum inscriptione M. SCAVR AED CVR. infra REX ARETAS in area SC. ALDR.

Alius est numus, M. Pompeii caput cum vase et lituo gerens, et Scaurum Aretamque in Inscriptione memorans, de quo disserens Froelich in 4. Tent. numum pronunciavit monetariorum veterum culpa vitiosum. Verum adulterinus est. Vide Rasche ad nom. Pompeium. Ceterum tres vulgo Aretæ commemorati fuere: Primus, qui cognomen Philellenis

videtur habuisse; Secundus, qui ab Æmilio Scauro victus, pacem subinde petere coactus fuit; Tertius, cujus mentio fit a Paulo 2 Cor. xi. 32. Confer Antt. xiv. 2. 1. seqq. Rasche ad nom. Aretam. Fabr. ad Dio. xxxvii. 15. et Wetst. ad loc. Pauli.

5 Σκαύρῳ διάδοχος] Pisoni consuli jam desponsam Syriam ademit Cicero. Ep. ad Atticum i. 15. Itaque Scauro senatus successorem dedit Marcum Philippum, et illi Marcellinum Lentulum, ambos prætorios. Uterque biennio, quo provinciæ præfuit, conflictatus est cum Arabibus, ex vicino infestantibus: quæ causa fuit ut posthac in Syriam mitterentur Proconsules Consulari potestate. quorum primus Gabinius cum exercitu in eam profectus est. Appian. in Syr. p. 119, 120. Antonium ad militiam capessendam invitavit Gabinius, at is abnuit privatum secuturum se, sed delata sibi equitum præfectura secutus est. Plut. in Anton. ALDR. Vide Montacutium in Apparat. p. 148. et in Exercitt. p. 275. ut et Norisium in Diss. 2. ad Cenotaph. Pisan. p. 232, &c. Josephum hallucinari putat Casaub. contra Baronium p. 132. ut apparet ex Appiano et ratione temporum. HUDS. Verum ex Appiano, libro de Bellis Syriacis, constat Scauro successisse Marcum Philippum, et huic Marcellinum Lentulum, cui deinde Gabinius successit. Verum Philippus et Lentulus biennio tantum Syriam rexerunt, et ob temporis brevitatem mentio eorum negligitur etiam ab aliis. Appianus ipse in initio de Bellis Parthicis scribit, postquam Syria a Pompeio in provinciæ formam redacta est, eo missum fuisse a Senatu Gabinium, non memorans Scaurum, ut nec Philippum, nec Lentulum. REL.

16 Γαδάροις] Doris legit Ruf. interpres; sed Γαδάροις præfero, quia Pompeius Dora Judæis subtraxit, et sane σύνοδος τοῦ ἔθνους esse debuit in urbe, non Ἑλληνίδι, sed Judaica. REL. Conf. Rel. de Pal. p. 738.

Σέπφωρις ἀπεδείχθη] Σεμφωρίς Rost. Pro Σέπφωρις τῆς Γαλιλαίας est Σάμφορα τῆς Ἰουδαίας Antt. l. xiv. c. 5. §. 4. Erat enim Galilæa, Judææ proprie dictæ pars, Plin. v. 14. צפור quæ vulgo Sepphoris, Josepho hoc uno in loco (nisi me fallit memoria) Σάμφορα dicitur. Ptolemæo quoque v. 16. Σαμφουρὶς, non ut perperam excusum est Καμφουρίς. Eadem prorsus ratione qua צפרה Exod. ii. 21. Σεμφορά. חבקוק Ἀμβακοὺμ aliaque id genus. ALDR.

23 ἐπὶ Γαβίνιον ἀνήχθη] Ita et Antt. l. xiv. c. 6. §. 1. Quare minus recte Dio (l. 39. p. 117.) Gabinium ipsum in Palæstinam esse profectum, Aristobulum comprehendisse, et Pompeio misisse narrat; imperatoque Judæis stipendio inde in Ægyptum concessisse ad reducendum Ptolemæum. ALDR.

25 Γαβινίῳ] Confer Antt. l. xiv. c. 6. §. 3. Dionem l. 36. p. 116. Appianum in Parthic. p. 134. et Syriac. p. 120. Ciceronem in Orat. in Pisonem et Epp. 1. 2. 5. 7. ad Lentulum Procos. ut et Strabonem l. 12. p. 558. l. 17. p. 796. ALDR.

Πτολεμαῖος] Auletes fuit, (Lathyri filius) quem a Pompeio et Gabinio in Ægyptum reductum fuisse meminerunt Dio xxxix. 55. Plut. Anton. c. 3. sed hanc rem feliciter tractavit Clintonus in Fast. Hell. t. ii. p. 395. quem vide.

ὃν, ὑποστρέψας] Ita lego. ὃς ὑποστρέψας in libris. HUDS.

26 παρεῖναι] "transitum præbere" a παρίημι. παρεᾶσαι habent Codd. L.M.N.T. Edd. Bas. Huds. Hav. sed glossam sapit, neque probæ notæ est.

29 πρὸς τὸ Ἀντιπάτρου βούλημα] πρὸς τὸ Ἀντιπάτρου βούλημα, i. e. *ex Antipatri sententia*, non ut Rufinus vertit, *id enim Antipater voluit*. Καταστησάμενος δὲ Γαβίνιος τὰ κατὰ τὴν Ἱεροσολυμιτῶν πόλιν ὡς ἦν Ἀντιπάτρῳ θέλοντι Antt. l. xiv. c. 6. §. 4. ALDR.

Μιθραδάτην] Ad hunc modum edidit Haverc. adstipulantibus numis, qui passim, inquit, nomen illud ita scribunt, non Μιθριδάτης. Invitus scripturam ejus retinui. Codd. enim omnes Μιθριδάτην habent, servata Latino pronunciandi more, quo etiam Polybius et Plutarchus scripsisse videntur, et nonnulli etiam numi Josephi tempore percussi nomen inscriptum ferunt. Vide Rasche Lexicon in nom. Mithridat.

κρύφα μὲν] Conf. ἀρχ. lib. xiv. c. 6. §. 4. quasi ibi forte legendum τῷ δὲ λόγῳ ἀποδρᾶναι αὐτούς. sed nihil mutandum forte, vertendumque *eos remisit, verbo autem ab eo aufugerunt*, aut legendum ἀποδρᾶναι αὐτούς. SPANH.

30 οὗτος εἰς τὴν] Plut. in vit. Crassi c. 17. τὰς ἐν Συρίᾳ διατριβὰς, χρηματιστικὰς μᾶλλον οὔσας, ἢ στρατηγικάς.

31 διαφυγών] "Qui confugerat" non "receptus." Κάσσιος δὲ εἰς Συρίαν φυγών. Antt. xiv. 7. 1. οἱ δὲ εἰς τὴν Συρίαν μετὰ Κασσίου Λογγίνου τοῦ ταμίου διεσώθησαν. Dio l. xl. p. 133. HAV.

Attamen "receptus" quæ Rufini interpretatio est, Virgilio

auctore retineri potest Æn. vi. 111. "Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi;" et sensum Josephi potius exprimit, qui salvum magis quam fugitivum Cassium fuisse voluit. Ceterum ad Antt. ii. 10. 1. plenius scripsit *διεσώθησαν φεύγοντες*, quo in loco vocabulum *φεύγοντες* glossam esse injuria suspicatus est Ernestus (vide Observ. p. 64.)

33 Κύπρον] *Κύπρον* scribit Huds. ex Antt. xiv. 7. 3. quo in loco his verbis scripturam suam defendit. "Κύπρις Græcum est et Veneris cognomen, Κύπρος mere Hebraicum. Sic turris, quam Herodes in honorem matris suæ construxit (B. J. i. 21. 4.) Κύπρος non Κύπρις vocabatur. Scalig. in Animadv. in Eusebium p. 149." De eodem loco hæc adnotat Basnagius (Annal. vol. i. p. 8.) "Scribendum esse Cypron, non Cyprin, nobis est certissimum; quo nomine vocata etiam est Herodis et Mariamnes filia. Similiter Phaselo filia Cypros fuit, quæ nupsit Agrippæ. Κύπρος Hebraicum a כפר quod in Cantico legitur non semel; cui arbori color inest gratissimus. Κύπρις vero Græcum est, quod Judæorum nullus gerebat, quia ab Idolorum titulis appellationibusque maxime abhorrebant. Semel tamen ap. Josephum legitur Cypris (Bell. Jud. i. 8. 9.) Sed mendum esse videtur, nisi ab Ethnicis Romanisque, quibus Cypros peregrinum vocabulum, notiori nomine donata sit Herodis mater, ut quæ Judæis Cypros, Ethnicis Cypris fuerit, quomodo Apostolus Paulus simul et Saulus vocatur. Quo casu injusta quidem foret Scaligerana Eusebii censurà hæc: Matrem Herodis falso Κύπριδα et Κύπριν primus omnium vocavit Eusebius." Hæc Hudsonus et Basnagius argumentatione freti, ni fallor, lubrica. Terminatio enim ea -*ος* haud magis quam -*ις* Hebraica est, et neque hæc neque illa adjecta fuisset, nisi ut omnia ad Græcam nominandi rationem redigerentur. De muliere igitur loquens *Κύπριν* vocare potuit Josephus, de turri autem *Κύπρον*: quemadmodum Salome a שָׁלוֹם et turris etiam vel domus regia בִּירָה ab Hebræis vocata Græco nomine adpellata est Baris, etsi ipse Herodes alias ædes nominaverit, *τὸν μὲν Καισάρειον τὸν δὲ Ἀγρίππειον*. Quinetiam prima Herodis uxor, gente licet Hebræa, Doris a Josepho nominatur (B. J. i. 23. 1.), et *πύργος*, a fratre Herodis nomen habens *Φασάηλος* adpellatus est, urbs autem mutata, sicut decuit, terminatione *Φασαηλίς* (B. J. i. 21. 9. et ii. 3. 2.). Notandum

est etiam *Φοῖβον*, æque ac *Κύπριν*, Idoli titulum in memoriam revocans nomen, apud Judæos tamen hominis adpellationem fuisse (vide inf. ii. 19. 3.) In hoc loco omnes consentiunt Codd. *Κύπριν* legentes, cum Rufino; quoniam vero infra (ii. 11. 6.) et sæpius in Antt. *Κύπρου* habemus, non autem *Κύπριδος*, nulla Codd. varietate, satius est hoc etiam in loco *Κύπρον* typis mandare.

35 *περὶ ὧν*] Ubi fidem suam liberavit Josephus, non satis scio. Multa ille de Cassio, cum in hoc libro, tum Antt. 14. verum omnia post mortem Divi Julii. Quæ Cassius contra Parthos ante gessit, ea ex aliis scriptoribus peti jubet. Antt. 14. 7. 4. ALDR.

Iisdem verbis fretus Hudsonus *τὸ ἐροῦμεν* delendum censet; sed adversantibus et Codd. et Rufino, et nulla rei necessitate permotus. Primum enim Josephi opus fuerunt hi de Bell. Jud. libri, et non unicus hic locus est, ex quo colligi potest mentem postea nonnihil mutavisse, re accuratius explorata.

CAP. IX.

1 *καὶ τῆς συγκλήτου*] Consules habuit Pompeius, et urbis Romæ principes, fugæ socios. *ἐπεφοίτων δὲ καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάσται, καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς ἦν ἐντελοῦς βουλῆς περὶ αὐτόν.* Plut. Pomp. vit. c. 64. Vide Cic. ad Att. vii. Epp. 11. 12.

3 *ἐν μέλιτι*] *Λάρνακι* Bod. a Rost. Verum *μέλιτι* habetur in Antt. xiv. 7. 4. Ea quidem est mellis natura (teste Plinio in N. H. xxii. 24. et vii. 4.) ut corpora non sinat putrescere. HUDS.

Peremptus est prius Aristobulus, quam ex Italia egredi potuit. Antt. xiv. 7. 4. Unguentorum igitur loco, quibus mos erat in Palæstina et Ægypto uti, melle, cujus suppetebant copiæ, quodque in sepulturis nonnunquam Romani adhibebant, conditum est cadaver. Vide Plut. vol. vi. p. 218. Strab. l. xvi. p. 1082. Athenæum ii. 26. Colum. xii. 47. 4. et Lucretium iii. 904. cujus hæc verba sunt,

Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, quum in summo gelidi cubat æquore saxi.

4 *Σκιπίωνος*] Hoc nomen pro more suo librarii scripsere *Σηπίωνα*: Vide autem Polyb. xiv. 2. 1. cum notis Gronov. et Schweigh.

7 *τῶν κατὰ τὸ Πηλούσιον*] Ita lego cum MSS. favente nonnihil Josepho in Antt. l. xiv. c. 6. §. 2. ut et Epiphanio, qui vertit, *ab accessu Pelusii prohibitus.* antea erat *ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ Πηλούσιον ἐμβολῶν,* i. e. *a navibus* (prout verba interpretatur Cl. Aldrichius) *quæ ad Pelusium erant.* id quod firmare nititur ex Dione l. xxxix. p. 204. C. et Strabone l. xiii. p. 625. A. et Hirtio, l. de Bello Alex. c. 26. HUDS.

Mallem equidem cum Cod. M. Ed. Bas. et optimo Aldrichio *ὑπὸ τῶν* legere, interpretatione paululum ab Aldrichiana distante " claustris juxta Pelusium prohibitus." Hæc enim habet Suidas *ἐμβολὴν, κλεισούραν, εἴσοδον, πληθὺν, ὁρμήν.* et *κλεισούραν* ipse postea exponit. *οὕτω καλοῦνται τὰ ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων τῇ πατρίῳ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ.* Provocat Kusterus ad Eustath. Il. *β'.* p. 207. Totam rem illustratam habes a Polyb. v. 62. *τάς τε δυνάμεις ἠθροῖσθαι πάσας εἰς Πηλούσιον, καὶ τάς τε διώρυγας ἀναστομοῦν.* Infra cap. 12. §. 3. *ἐμβολὴ* " aditus" significat.

8 *καὶ Ἰάμβλιχον*] In Edd. Huds. et Hav. et nonnullis Codd. sequuntur vocabula *καὶ Πτολεμαῖον,* et in Ruf. " et Ptolemæum" [ubi addidit Gelenius " alterum ;"] quam lectionem confirmare quærunt Edd. adductis Josephi verbis ad Antt. xiv. 8. 1. *Ἰάμβλιχός τε ὁ δυνάστης, καὶ Πτολεμαῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ Θολομαῖος ὁ Σοέμου, Λίβανον ὄρος οἰκῶν.* Desunt autem vocc. *καὶ Πτολεμαῖον* in Codd. L.M.P. et Ed. Bas. et mihi quidem a librariis ex Antiqq. importune videntur deducta esse. Nulla enim in hoc loco cogit necessitas ut Ptolemæus adjiceretur; et si eum adjicere statuisset Josephus, eo saltem modo, (sicut in Antiqq.) descripsisset, ut, quisnam fuerit, certiores illico fieremus. Quinetiam in verbis Antt. alius videtur error latere. Iamblichus enim ille, quem memorant in hoc loco Josephus, Cicero ad Fam. xv. Ep. 1. et Strabo l. xvi. p. 1092. Sampsicerami filius fuit, ipse filium habens alterum Jamblichum, sicut docet Dio de Augusti gestis loquens L. 13. Annon vere in Antt. scripsit Josephus *Ἰάμβλιχός τε ὁ δυνάστης καὶ Ἰάμβλιχος ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ τ. λ.* Conf. Noris. Ep. Syro-Mac. p. 80.

11 *τὴν Ὀνίου*] Vide supra i. 1. 1. *Ἰουδαῖοι Αἰγύπτιοι,* omisso *καὶ,* legunt Huds. et Haverc. Antiqq. xiv. 8. 1. et Rufini

versione freti. Sed respuit et linguæ genius, et Codd. auctoritas.

16 *παραβολώτατος*] Polyb. de Scipione loquens (x. 2. 4.) *τὰ κάλλιστα καὶ παραβολώτατα τῶν ἐκείνῳ πεπραγμένων*. Vide inf. iv. 3. 1 (3.)

CAP. X.

7 *προσεπιτυγχάνει*] Hyrcano hoc concessum esse dicit in Antt. xiv. 8. 5. HUDS.

Hyrcano concessum esse dicit Josephus in Antt. xiv. 8. 5. sed postea xiv. 9. 1. muros ab Antipatro refectos esse narrat.

8 *ἀπέστελλεν*] Codd. L.N.P.T. *ἐπέστελλεν* minus recte. Vult enim Josephus dicere, " nuntiis missis inscribi curavit ;" quo modo Demosth. De Halon. vol. i. p. 81. *τὴν γνώμην ἀπεστείλατε*. Conspirat Ruf. his verbis : " hos honores incidendos misit."

Καπιτωλίῳ] Edd. Huds. Hav. alii *Καπετωλίῳ* scribunt, Codd. plerosque secuti ; quibuscum consentit etiam Casaubonus ad Polyb. i. 6. 2. (p. 758. Ed. Ern.) plures ex Græcis scriptoribus vocab. per *ε* scribere monens. Id factum propterea a Græcis esse, quod a vocab. *κάπετος* Latinum deduxerint nomen, suspicatus est. Eundem scribendi modum præ altero ferunt Steph. Byz. et Hesychius. Suidas, etsi in Edd. utramque videatur agnoscere formam, scripturæ *ι* testimonio est. Ex Codd. nihil statui potest, quippe qui, sive Josephum spectas, sive Plutarchum, sive Polybium, utramque formam, neque iidem semper eandem, exhibeant. Numi, ut plurimum, urbis Cœle-Syriæ ita a templo Jovis nominatæ ΚΑΠΙΤ habent ; Romani per i semper. Quæ quum ita sint, cum Schweigh. Reiskio, Wyttenb. et aliis Editt. *Καπιτώλιον* scripsi.

12 *ἀτονώτερον*] Optime errandi progressionem illustrant variæ in hoc loco lectiones. Unus enim inter librarios, incuria vocis partem detrahens, *ἀνώτερον* scripsit ; alius hoc vocabulo sensum perimi jure arbitratus, *κατώτερον* in ejus locum substituit ; quo facto, duæ exstiterunt lectiones, quæ inter se contrariæ, et eædem falsæ fuerunt. De usu voc. *ἀτονώτερος* vide infra c. 25. §. 1. et v. 2. 2. ad fin.

13 *κομιδῇ νέον*] Idem Antt. l. xiv. c. 9. §. 2. *νεός πάντάπασιν* appellatur, utpote annorum *κε΄*. non ut vulgo legitur *ιε΄*. quippe

post decem circiter annos regnum adiit; quod cum annis 34. tenuisset, quasi septuagenarius obiit. Polybius de Tito Flaminio: *καίτοι νέος ἦν κομιδῇ, πλείω γὰρ τῶν τριάκοντα ἐτῶν οὐκ εἶχε.* l. 17. p. 752. Quindecennem, Josephus non *νέον*, sed *παιδίον, παῖδα* aut *μειράκιον* appellasset. Vide Casaubonum in Exercit. i. p. 138. et Spanhemium in Dub. Evang. 2. ii. 16. ALDR.

Contra ista Chr. Noldius in Historia Idumæa p. 59. &c. Videsis Antt. l. xiv. c. 9. §. 2. cum nota Huds.

16 *Σέξτῳ Καίσαρι*] De quo Hirtius Bell. Alex. cap. 66. Sextum Cæsarem, amicum et necessarium suum, legionibus Syriæ præfecit. Appianus Civil. iii. p. 575. *Γαΐος Καίσαρ ὅτε Συρίαν διώδευε, τέλος ἐν αὐτῇ καταλελοίπει—τούτου τὴν μὲν ἐπιμέλειαν Κεκίλιος Βάσσος εἶχε, τὸ δὲ ἀξίωμα Ἰούλιος Σέξτος, μειράκιον αὐτοῦ Καίσαρος συγγενές.* Vide illum Civil. iv. p. 623. Dionem xlvii. p. 342. ALDR.

19 *τὰ Ἡρώδου.* Codd. L.M.N.T. cum Edd. Bas. et Gen. *τὰ Φασαήλου* habent. Cod. P. in textu, et L. in marg. cum Rufino, et Edd. Huds. Hav. *τὰ Ἡρώδου.* Quam lectionem confirmare videntur verba de Herode supra usurpata *ὃ δὴ μάλιστα τοῖς Σύροις κατώρθωκε κεχαρισμένον*, et quæ sequuntur ad finem capitis.

26 *ἄκοντος τοῦ βασιλέως*] Et sciebat tamen Herodes se non volente tantum Rege, sed et ejus beneficio servatum, vide Antt. l. xiv. c. 9. At hoc factum vir ingratus non tam Regis erga se voluntati quam Sexti Cæsaris autoritati tribuebat. ALDR.

29 *ἀνατάσει.*] Suidas *ἀνάτασις. ἡ μετὰ πικρίας καὶ θρασύτητος ἀπειλή*, citato deinde Polybio. Si exempla quæras hujus vocabuli cum aliis immutati, Casaubonum consulas ad Athenæi p. 285. l. 35. et ad Polyb. xxx. 4. 2. egregre vocabulum revocantem, eundem tamen ad Polyb. xxx. 7. 8. in re consimili dormitantem. Videsis etiam Wessel. ad Diod. vol. i. p. 641.

31 *βραβεύεσθαι*] id est *βραβεύειν τὸν θεὸν* Antt. 14. c. 9. in fine. *πλεῖον εἶναι* id est præponderaturum, ita ut magnum Hyrcano momentum ad victoriam afferret. Sic expones, si vocem *ἄδικον* retineas, quam libri omnes hoc loco (impressi pariter et MSS.) exhibent. Verum Josephus, sui optimus interpres, Antt. l. 14. c. 9. in fine. sic scribit. *λογίζεσθαι δὲ ὡς εἰ καὶ πολέμου ῥοπὰς βραβεύει τὸ θεῖον, πλέον ἐστὶ τῆς στρατείας τὸ ἄδηλον*: *belli exitum aliunde satis incertum: multo adhuc incertiorem si Deum*

arbitrum cogitaret: quippe merito timeri ne plus apud Deum valeat causa principis, &c. In Cod. Voss. εἰ δὲ δὴ λογιστέον εἴη καὶ πολέμου ῥοπὰς βραβεύεσθαι, θεωρητέον εἶναι τῆς στρατιᾶς τὸ ἄδικον. eodemque modo Rufinus legisse videtur, omisso tantum βραβεύεσθαι. nam vertit, *quod si etiam momenta bellorum reputanda viderentur, iniquitatem militiæ consideraret.* mihi quidem satis commode legi videtur, εἰ δὲ δὴ λογιστέον εἴη καὶ πολέμου ῥοπὰς βραβεύεσθαι τῷ Θεῷ, θεωρητέον εἶναι τῆς στρατιᾶς τὸ ἄδικον. *quod si præterea credi possit, Deum arbitrum momenta belli ponderare; spectet quam iniquum ipse bellum moliatur:* nec victoriam facile speret, contra regem, subditus; contra bene merentem ingratus &c. Præoptaverim tamen lectionem alteram, quam Josephus ipse in Originibus vel servavit vel certe prætulit. ALDR.

Codd. L.N.P. et in marg. T. θεωρητέον εἶναι exhibent; quibuscum facit Rufinus: Codd. e contrario M. et in textu T, cum Edd. Gen. Bas. Huds. Hav. aliis θεῷ, πλεῖον εἶναι, cui etiam lectioni favent magis quæ in Antt. reperiuntur. Ceterum Suidas vocab. βραβεύειν interpretatus, locum similem citat τοῦ δαιμονίου βραβεύσαντος τὰ κατὰ τὸν πλοῦν, et multis de eodem verbo, (sicut indicavit etiam ad Polyb. Ern.) disseruit Dorvill. ad Charit. p. 404. Vide etiam Wetst. et Krebs. in Ep. ad Col. iii. 15.

πλεῖον εἶναι.] Sensus est, majus illi periculum fore ab iniquitate causæ, quam auxilium a magnitudine exercitus. HAV.

33 ὑπολαβὼν] Ὑπολαβὼν &c. i. e. *ratus sufficere sibi ad futuras spes, quod potentiam suam genti demonstrasset.* ALDR.

34 κἂν τούτῳ] Confer Antt. l. 14. c. 11. §. 1. Dionem. l. xlvii. p. 342, 343. Appianum in Civil. iii. p. 575, 576. iv. p. 623. et seqq. Livium Freinshemii. cxiv. 1—4. cxxi. 1—8. Strabonem l. xvi. p. 753. Ciceronem in Epist. ad Fam. xii. 12. Velleium l. ii. c. 69. ALDR.

Κεκιλίου] Rectius forsan Καικιλίου. Sed quo modo scripserit Josephus, plane incertum. Κεκιλίου Voss. Κικιλίου Big. Bod. Καικιλίου alii scriptores. In sequentibus quoque pro Βάσσος, Βάσος, pro Κάσσιος, Κάσιος, pro Σόσσιος, Σόσιος, aliaque id genus occurrunt. Sed ejusmodi leves discrepantias (præsertim in nominibus propriis) præterire satius puto, et deinceps præ-

teribo; præterquam ubi menti scriptoris, aut Historiæ fidei obesse possunt. ALDR.

35 Quomodo C. J. Cæsarem Judæi tunc temporis prosequebantur e Suet. liquet. Jul. vit. c. 84.

Μάρκος] Hunc virum, cujus sæpe meminit Josephus, cuncta ejus exemplaria constantissime Marcum appellant. Quæ si vera sit lectio, intelligendus est utique Marcus Crispus, qui Apamiæ Bassum obsedit. Verum illum Bithynia evocatum obsidionis sibi socium adjunxerat Statius Murcus ab ipso Cæsare contra Bassum missus. Quæque deinceps narrat Josephus non tam Marco illi Crispo, quam huic Murco conveniunt: ut sit admodum verisimile successorem Sexti Julii, non Μάρκον fuisse sed Μοῦρκον a Josepho ubique appellatum. Ita censuit Casaubonus; quem vide Exercit. i. p. 120. et 133. Vide et Ursinum in Familiis, gente Statia. Adde insuper quod illum Crispum non Marcum sed Marcium appellat Cicero in Philipp. xi. 12. Brutus etiam Ciceroni; lib. ad Brut. ep. 5. atque Velleius ii. 96. ALDR.

Plane vel a Josepho vel a librariis erratum est, sed non primo liquet intuitu, an Μοῦρκος an potius Μάρκιος scribi debuerit. Ita enim a Bruto et Cassio (vide Cic. Ep. ad Brut. 5. et Ep. ad Div. xii. Epp. 11 et 12.) memorantur hi duo imperatores, ac si hoc tempore æquatum inter se habuerint imperium. Sed ejusdem meminit Josephus (infra cap. 11. §. 4.) cum Cassio tunc temporis conjunctissimi; ex quo liquet Murcum esse, non autem Marcium. Noluerat enim Crispus, (ut testatur Dio xlvii. 28.) sub Cassio militare, et ab eo antea dimissus erat. Veram lectionem (infra c. 11.) exhibet Cod. P. Confer Fabr. ad Dio. xlvii. 27. et Huds. ad Antt. xiv. 7. 1.

CAP. XI.

1 ἄφνω κτεινάντων] Ἄφνω non legisse videtur Ruf. HUDS. Neque etiam Lugd. Bat. et Rost. agnoscunt, et ingrato quoque sono colliduntur ἄφνω et δόλῳ. unde suspicor, incuria descriptoris alicujus ex superiori versu influxisse, quum ibi commodiorem habuerit locum post Συνίσταται δέ. Romanis enim subito illud bellum coortum est et inopinantibus. Iidem MS. legunt κτείναντος, ac si Brutum solum vel Cassium nominasset Josephus. HAV.

ἑπτὰ] In Antt. 14. 11. 1. ἕξ, nempe triennio et semis completo, etiam septimo mense inchoato. Recte enim Josephus principatus Cæsaris initium a secunda ejus dictatura arcessit. ALDR.

13 συμβεβλῆσθαι] Solus Cod. M. hoc verbum habet, neque agnoscit Ruf. etsi in omnibus Edd. Gr. impressum videas. Andoc. De Mys. vol. 4. p. 71. οὐκ ἐλάχιστον μέρος οἱ ἐμοὶ πρόγονοι συνεβάλοντο.

19 ἐκώλυε τοὺς ἀλλοφύλους εἰσαγαγεῖν ἐφ' ἁγνεύοντας] Conf. Antt. lib. 14. c. 11. §. 5. et Zonaras Annal. tom. i. p. 228. lit. A. μὴ δεῖν ὄχλον ἀλλοδαπὸν ἀναμίγνυσθαι τῷ πλήθει ἁγνεύοντι. SPANH.

20 ἄλλως] Id est, aliunde, non propterea, ut vertit Ruf. Quippe Malichum jamdudum oderat Cassius, tum quod *remissior fuisset in exigenda pecunia*, tum quod *novis* etiam *rebus studuisset*, ut supra dictum est. ALDR.

Edd. vett. Rufini "præterea" habent, non "propterea."

22 ἑλόντος αὐτοῦ.] Quisnam hic, quem memorat Josephus Laodiceensium victorem? Herodem esse judicavit Rufinus, hoc modo verba Josephi interpretatus "capta Laodicea undique ad Herodem convenerant &c." Cassium esse statuit Freinshemius (in Liv. Supp. 121. 25.) his verbis usus "Occiso Dolabella, multi reguli tyrannique Laodiceam cum muneribus et coronis ad Cassium adcurrerunt; quos inter ab Hierosolymis Hyrcanus venerat, Herodem adducens et Malichum." Et vere statuit. Vide Antt. xiv. 11. 6. Cic. Ep. ad Div. xii. Epp. 13. 14. 15. Dio xlvii. 30.

28 ἀνενεγκῶν] Suidas ἀνανήψας. ὁ δ' ἀνενεγκὼν ἠρώτα, πόθεν ἧκον. καὶ αὖθις. ὁ δὲ ἐλειποψύχησεν· ἀνενεγκόντα δὲ αὐτὸν κ. τ. λ. Vide infra c. 13. §. 10.

CAP. XII.

1 Ἕλικος] Cum spiritu aspero Big. et Bod. cum leni Voss. Bas. et Gen. prout in Antt. l. 15. c. 9. §. 2. in fine. Latinum Felix (aspiratione et digammate sicut alibi sæpe permutatis) Græce Ἕλιξ est, seu potius Ἧλιξ, a qua voce grammatici vocem *Felix* arcessunt. Quanquam frater ille Pallantis qui Judææ præfuit, D. Lucæ pariter et Josepho Φῆλιξ dicitur. Nam ante illud seculum digamma scribi desierat. ALDR.

8 συνέλαβεν Ἀντίγονον.] Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. aliæ,

'Αντιγόνῳ habent. Interpretatur his verbis Hudsonus "Antigono opem ferebat," sensu ap. Demosth. frequentiore. Sed hic loci exponendum est "socium adjunxit." Xen. Cyr. Disc. iii. 3. 1. *ἀπῄει συλλαβὼν τὸ ἕτερον στράτευμα* Stob. ex Eurip. Palam. vol. i. 234. et Valck. Diat. p. 198. *τὸ θεῖον τήν δίκην τε συλλαβών.*

11 *θυγατριδῆν τε*] Erat enim Alexandra Hyrcani filia, Aristobuli conjux, Mariamnes mater. Antt. l. 15. c. 2. §. 5. HUDS.

12 *'Ιταλίαν*] Fractis Brutianis Cassianisque partibus Antonius transmarinas obiturus provincias substitit; Cæsar in Italiam se recepit, Velleius ii. 74. *'Αντώνιος μὲν ἐς τὴν 'Ασίαν, Καῖσαρ ἐς τὴν 'Ιταλίαν ἀφωρμήθη,* Dio xlviii. p. 358. B. Conveniunt, Livius in Epit. l. cxxv. Plutarchus in Anton. p. 925. C. Appianus in Civil. v. p. 672. Pro *ἐπὶ Γαλλίας* igitur scribe *ἐπ' 'Ιταλίας* in Antt. l. 14. c. 12. §. 2. ALDR.

Eadem ratione Suet. vit. Octav. c. 13.

πρεσβευομένων] De regibus et reginis, muneribus inter se et formæ splendore apud Antonium certantibus, loquitur Plut. in vit. Anton. c. 24. his verbis quasi coronide adjectis *ἡ γὰρ 'Ασία πᾶσα, καθάπερ ἡ Σοφόκλειος ἐκείνη πόλις, ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων ἔγεμεν*

ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων.

16 *τετράρχας.*] Phasaelus et Herodes Tetrarchæ constituti ab Antonio. Conf. Antt. 14. 13. 1. Verum Herodes non *τετράρχης* sed ΕΘΝΑΡΧΗΣ in numo inscribitur. Unde hic Josephum redarguit Harduin de Numis Herod. p. 14. SPANH.

Vide quæ de utroque vocabulo disseruerunt Krebsius in Ep. 2. ad Cor. xi. 32. et ad Dec. pro Hyrc. p. 391. et Wetstenius ad Matt. xiv. 1.

CAP. XIII.

1 *Μετὰ δὲ ἔτη δύο*] Quippe anno secundo (ab adventu scilicet Antonii in Asiam, idque hortante Labieno) Pacorus et Barzapharnes Syriam occupavere. Ptolemæus quoque defunctus est: ejusque filius et successor Lysanias conciliante satrapa cum Antigono amicitiam iniit. Antt. l. 14. c. 13. §. 3. Tum deinde Lysanias (prout hic scribit Josephus) seu (ut Antt. l. 14. c. 13. §. 3.) Antigonus, h. e. uterque juncta opera perfecere ut Antigonum Parthi reducendum susciperent. ALDR. Vide Pagi Critic. vol. i. p. 219. et Noldium p. 234. HUDS.

καταγαγεῖν ἐπὶ] Apud Dionem l. 48. p. 375. A. est *τὸν Ἀριστόβουλον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ*, pro *τὸν Ἀντίγονον τὸν ἀδελφῶν αὐτοῦ*. Corruptio manifesta: quoniam hunc ipsum regem idem Dio non Aristobulum sed Antigonum deinceps appellat; Sc. l. 48. p. 382. et l. 49. p. 405. ALDR.

2 *Τύριοι*] Saxa mortuo, Syriam Pacorus subegit universam. Tyrum solam qui reliqui erant Romani, et qui cum his sentiebant Syri anteceperunt; et neque suasionibus neque vi (nam classem Parthi nullam secum habebant) in potestatem ejus redigi potuerunt: prout testatur Dio l. 48. p. 372. E. ALDR.

5 *δρυμὸν*] Antt. 14. 13. 3. Strabo l. 16. p. 758. D. *μεταξὺ δὲ ὅ τε Κάρμηλος τὸ ὄρος, καὶ πολιχνίων ὀνόματα, πλέον δὲ οὐδὲν—εἶτα δρυμὸς μέγας τις.* Hujus sylvæ præter Strabonem Chorographorum nemo, quod sciam, meminit. Etiam Plinius, qui exscripsit cetera, hanc pericopen veluti data opera prætermisit. Memoratur tamen *δρυμὸς Καρμήλου* 2 Reg. 19. 23. ex Esa. 37. 24. ALDR.

8 *ἐμπίπρησιν*] *πίμπραται* et *πίμπλαται* constanter scripsimus, compositum vero præpositione verbum *ἐμπίπρησιν* et *ἐμπίπλησι*, Suidam et Moschop. et alios grammaticos secuti. Totam vero de hac re doctrinam luculenter exposuit Lobeck ad Phryn. p. 95.

9 *προσάρκτιον*] *προάστειον* Ruf. et Antt. l. 14. c. 13. §. 4. utrumque recte. nam et templum erat in parte urbis aquilonari, et regia e templi latere boreali. ALDR.

10 *βοηθὸν*] *βοηθὸν* habent Bas. et Gen. cum Codd. Primus Hudsonus et silenter et invito linguæ genio *βοηθεῖν*. Rarior est forma, sed aliud vide exemplum ap. Plutarch. vol. vi. p. 713. *πεμφθέντα μετὰ δυνάμεως βοηθὸν αὐτοῖς*.

12 *τινὰς τῶν*] Nempe *διακοσίους ἵππους, καὶ δέκα τῶν Ἐλευθέρων κα*λ. Antt. l. 14. c. 13. §. 5. Exercitum Parthi non, ut aliæ gentes, liberorum, sed majorem partem servorum habent. —Antonio bellum Parthis inferenti cum 50,000 equitum occurrerent, soli 400 liberi fuere. —Equis omni tempore vectantur; illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt; super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod servi pedibus, liberi non nisi equis incedant. Justin. xli. 2. 3. ALDR.

14 Ἐκδίππων] Incertum quo casu, primo, an secundo, ut χωρίον repetatur. Cellarius in Geogr. Ant. l. 3. c. 13. p. 294. Videsis Lightfootum in Cent. Chorog. c. 65. et Reland in Palæst. p. 543. HUDS.

15 ἤδη πόρρωθεν] Primus Hudsonus οὐ πόρρωθεν Rufino fretus et Antt. (xiv. 13. 5.) verbis οἱ φύλακες αὐτῶν ἑωρῶντο. Sed mutationem eam neque postulant Antt. verba, neque patitur Codd. et Edd. consensus.

22 θυγάτηρ] Potius erat Mariamnes mater. Confer Antt. 14. 13. 6. Ea Alexandra vocabatur. Vide 15. 6. 5. HUDS.

24 τὴν ἀδελφὴν] Pro τοὺς ἀδελφοὺς reposui τὴν ἀδελφὴν ex Antt. l. 14. c. 13. §. 7. nam, ex Herodis fratribus, captivus erat Phasaelus; accessit postea Josephus, et una quidem profectus est Pheroras. ALDR.

Adversantur Codd. L.M.N.T. cum Edd. Bas. et Gen. et Rufino. Solus P. τὴν ἀδελφήν.

27 φεύγοντες] Ita distinguendum censui cum Cod. Bod. antea τηνικαῦτά γε μὴν φεύγοντες καθ' ἡμέραν, αὐτῷ πρ. et tunc quidem cum fugeret, multos sibi adjungebat, Ruf. Perperam ut ipse sentio, nominativo φεύγοντες pro genitivo absoluto φευγόντων more Attico adhibito. HUDS.

Veri videtur similius Rufinum ante oculos habuisse φεύγοντι, quam lectionem exhibet etiam Cod. P.

Θρῆσσαν] Ita pro Θρῆσαν, prout Antt. l. 14. c. 13. §. 9. An rectius Ῥῆσσαν ex l. 14. c. 14. §. 3. alii dispiciant. καὶ κατὰ τὴν Θρῆσαν (vel Θρίσσαν ut in Rost.) in MS. Ἐν θρήσσᾳ χωρίῳ ἀρχ. lib. 14. c. 13. §. 9. Ibid. MS. Big. Bod. Rufin. alia θρίσσα. Al. Ῥῆσσα ut infra Ῥῆσσα φρούριον ἀρχ. lib. 14. c. 15. §. 2. item infra c. 15. §. 4. Ῥῆσαν MS. Big. Bod. Voss. prope Masadam; de duplici Ἡρωδίῳ ab Herode condito infra cap. 21. §. 10. Hic de eo, quod LX. stadiis ab Hieros. SPANH. Θρῆσαν. Antt. 14. 25. est Θρῆσσα χωρίον τῆς Ἰουδαίας. sed Interpreti *Ressa vicus Idumææ*, cujus fortasse mentio in sacris literis Num. xxxiii. 21, 22. Est et Ῥῆσσα φρούριον prope Massadam Antt. 14. 27. quod Belli i. p. 735. in Impressis iterum Θρῆσα, sed in omnibus MS. Ῥῆσα dicitur. Videndum igitur an pro eo quod vulgo legitur Antt. 14. 27. Josephus ἐν τῆς Ἰδουμαίας Ῥήσσᾳ φρουρίῳ scripserit; nam Ἰδουμαίας scripsisse, præter Interpretis fidem, etiam sequentia omnino sua-

dent. Ἰουδαίας tamen et Ἰδουμαίας nomina sæpissime permutantur, cum apud Josephum, tum in libris quoque Maccabaicis. Unde nonnullis visum est Judææ magnam partem, stante templo secundo, Idumææ fuisse attributam, quibus favent Rabbini. Hinc duplex Idumæa de qua supra. Belli i. 2. 6. ALDR.

Vera videtur esse lectio κατὰ Ῥῆσαν, id quod obscure indicat Cod. P. Rufini Ed. vet. "Postea vero quam de Idumea venit," ex quo oriri potest quæstio, an e Codd. vetustissimis penitus defuerint vocabb. κατὰ Θρῆσαν, et ex Antt. postea deducta sint.

28 βαρυτέρους τῆς χρείας] βαρυτέρους τῆς χώρας ἀφῆκεν Bod. et Rost. βαρυτέρους, h. e. *qui plus illi molestiæ quam commodi afferrent*, vel *plus quam opus esset*, vel *plus quam rebus suis expediret:* puto aliquid hujusmodi voluisse dicere Rufinum, qui vertit *et impares quidem necessitati per Idumæam dimisit.* Quidni et sic interpretari liceat, τῆς χρείας ἀφῆκεν vel διαφῆκεν, *ab officio dimisit, muneris* vel *militiæ vacationem dedit?* ALDR.

Interpretatur Hudsonus "annis graviores, quam ut usui," &c. Placet autem neque Aldrichii neque Hudsoni versio. Gravioris enim armaturæ pedites respicit Josephus, sicut indicat ipse in Antt. (xiv. 13. 9.) expeditissimum quemque adsumptum esse narrans. ὅσοι δ' ἦσαν κοῦφοι, καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους παραλαβὼν, κ. τ. λ. Sensu haud absimili Polyb. i. 17. 3. ὑπέλαβον βαρυτέρας προσδεῖσθαι παρασκευῆς, δι' ἧς ἀντοφθαλμεῖν δυνήσονται τοῖς πολεμίοις. et idem iii. 86. 3.

ἀναγκαιοτάτων] Vertit Rufinus "lectissimos maximeque necessarios tenuit," Hudsonus autem "cum maxime necessariis et robustissimis." Sensus vero est "ita ut paucissimi forent, et simul validissimi." Eadem ratione Thucyd. i. 90. τὸ τεῖχος . . . ὥστε ἀπομάχεσθαι ἐκ τοῦ ἀναγκαιοτάτου ὕψους.

32 ἀκηρύκτου πολέμου] Simil. infra ii. 2. 5. Quid ex origine valuit τὸ ἀκήρυκτος, ex Herod. v. 31. colligas velim et Thucyd. i. 29. et iii. 52. Postero tempore bellum internecinum significavit, et in quo ne pacificationi quidem locus relictus est. Plato Legg. i. p. 626. cum nota Astii. Plenius Æschines, Orat. Græc. vol. iii. p. 258. ἀσπόνδους καὶ ἀκηρύκτους τοὺς πολέμους ποιήσετε, quæ verba ita a Wolfio exposita sunt. "Id efficietis,

ne ullum bellum componi, aut de pacis conditionibus agi possit." Si plura velis, vide Platonis locum suprascrip. cum nota Astii. Thuc. ii. 1. cum notis varr. Plut. vol. x. p. 508. Wessel. ad Diod. xiv. 40. Creutz. ad Plotin. iii. 2. p. 478. et Suid. in voc. *ἄσπονδοι.*

33 *προσπεσὼν*] Primus Hudsonus edidit *προσπεσόντος*, quocum faciunt Codd. M.N.T. et L. prima manu; in hoc autem sec. manu scriptum est *προσπεσὼν*, quam etiam scripturam exhibent Cod. P. et Edd. Bas. et Gen. Vocabulum prætermisit Rufinus, neque agnoscit in Antt. xiv. 13. 10. ipse Josephus. Verum, ni fallar, *προσπεσὼν*, (confer inf. iv. 5. 4. *προσπεσόντες ἐν μέσῳ*) nam infra i. 18. 2. de Antigono supplice loquens, non *προσπίπτει* solum, verum etiam *ἐπὶ τοῖς ποσὶ* dicit Josephus. Et eodem sensu verbum usurpant Plato, Demosthenes, Xenophon. Conf. Plat. Legg. l. x. p. 906. cum nota Astii. Dem. p. 1259. 8. Ed. Reiske. Xenoph. Hist. Gr. vii. 1. 42. Aliter autem frequentant Intt. LXX. et Evangel. adhibita supplicandi notione. Vide Marc. iii. 11. cum Wetst. nota. Utroque, sensu, prout res postulat, Plut. et Polyb.

αὐτὸς τὰ ὦτα] Hyrcano aures amputatæ ab Antigono, ne Pontificatu amplius fungi posset; Conf. *ἀρχ.* l. 14. c. 13. §. 10. similis lex apud Atticos, *νόμος τὸ ὁλόκληρον ἱερᾶσθαι.* Syrian. in Hermogen. p. 85. et 197, &c. Vid. Levit. xxi. 17. 24. SPANH.

ὡς μηδὲ] *ὡς μηδὲ λυθεὶς* forsan in Codice Rufini; quippe vertit, *ut ne solutus quidem mutatis rebus unquam pontificatum recipiat.* HUDS.

34 *ἀγενέστατον*] Codd. P.T. cum Edd. Bas. Gen. Huds. aliis *ἀγεννέστατον* habent, vocabulum plane usitatius. Hoc autem loco *τῷ γνήσιον* ex adverso situm, generis nobilitatem significat, atque ideo uno *ν* scribendum est. Vide infra c. 26. §. 2. et quæ de vocabulis *ἀγένεια* et *ἀγεννῶς* notavit Suidas. Confer etiam Wyttenb. ad Lex. Plutarch. ex Dione Chrys. (xv. 243.) *ἀγενὴς* et *εὐγενὴς* inter se opposita monstrantem, Schweigh. ad Polyb. v. 85. 13. et Ruhnk. ad Tim. Lex. voc. *γενναῖος.*

CAP. XIV.

3 *προστησάμενος*] Cod. P. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. aliis *προστησόμενος.* Potius videtur *προστησάμενὸς* cum Codd.

L.M.N.T. et Rufino, cujus hæc verba sunt, "interpositis precationi Tyriis."

Τὸ χρεὼν δ' ἄρα τὴν αὐτοῦ σπουδὴν] Τὸ δὲ χρεὸν [τὸ χρεὸν δὲ Voss.] παρὰ τὴν σπουδὴν ἐπεφθάκει Bod. et Voss. αὐτοῦ omisso ab omnibus. τὸ χρεὼν *fortuna*, seu potius *fatum*, vel *fatale* numinis *decretum*, uti supra l. 1. de Bello c. 11. §. 8. nam Josephus loquitur cum Pharisæis, in quibus nomen suum profitebatur. Vide Antt. l. 14. c. 13. §. 8. ALDR.

4 καὶ μηδὲν] Ut aliquis hoc loco sensus eruatur, vel delendum est δυσωπεῖσθαι, quod Bod. et Ruf. non agnoscunt; eritque sensus qualem exprimit Rufini versio: vel extrito μηδὲν, seu potius εἰς τὸ μηδὲν lecto, idem dicet Josephus quod alicubi Martialis: *Genus* Aucte *lucri divites habent iram*, &c. *Irasci tantum felices nostis amici*, &c. ALDR. Est qui δυσωπεῖσθαι delendum censet; eoque magis quod locum in hunc modum vertat Rufinus: *Certa vero causa fuit, quod vicem Antipatro debitam negare proposuerat, neque pro beneficiis ab eo perceptis aliquid ejus filiis gratiæ rependere, consolationis egentibus.* Vulgata tamen lectio ferri potest, vocula τὶ ante ἀντιπαρασχεῖν subintellecta. HUDS.

Solus Cod. M. τὸ δυσωπεῖσθαι prætermisit, et locum ejus vocab. ὁμοίως e linea sequenti prærepto supplevit. Verte "neque flagitantibus filiis ejus ita verecundia flecti, ut pro beneficiis ab eo acceptis aliquid rependeret."

7 Ῥινοκούρουραν] Ita etiam infr. lib. 4. c. 11. §. 5. πρὸς Ῥινοκορούροις. male ἀρχ. lib. 13. c. 15. §. 4. Ῥινοκόλουραν Phœnicæ urbem. Hoc loco Ῥινοκούρουρα U. Ægypti Straboni lib. 16. p. 759. 781. Cedreno. Dicta urbs a præcisis naribus incolarum juxta Diodor. lib. 1. p. 38. et Stephan. Conf. ἀρχ. lib. 14. c. 14. §. 2. SPANH.

Rost. Ῥινοκούρα. Ῥινοκούρουρα. Quæ et alibi Ῥινόκουρα, Ῥινοκόρουρα, et Ῥινοκόλουρα appellatur; Ῥινόκουρα Bod. varietate facile contemnenda, quando omnia hæc nomina eandem confitentur originem; a præcisis nempe naribus incolarum. Extat fabula apud Diodorum l. 1. p. 38. et in loco quodam mutilo Strabonis l. 16. p. 759. D. qui sic restitui potest, Ῥινοκόλουρα ἀπὸ τῶν εἰσωκισμένων [ἐκεῖ τὸ παλαιὸν ἀνθρώπων] τὰς ῥῖνας [ἠκρωτηριασμένων] οὕτω καλουμένη. Quæ inclusimus uncis servavit nobis Stephanus περὶ πόλεων, ex ipso, ut videtur, Strabone una cum cæteris exscripta. ALDR.

8 προσλαβὼν] Ita Bod. h. e. *et cum justo dolori indulsisset, deposita cura perrexit.* Ita Josephi quoque cæde nuntiata ὀλίγον μὲν προσοιμώξας τῷ πάθει, τὸ δὲ πλέον τοῦ πένθους ὑπερθέμενος, ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ἠπείγετο. Belli i. p. 738. Jam et ὡς pro ἕως accepto, vel (quod eodem redit) ὡς ἀπεθήκατο pro ὥστε ἀποτίθεσθαι potes ad hunc modum interpretari *cumque dolorem inde quantum potuit accepisset, consumta ægritudine perrexit.* Hoc ad Rufini versionem quamproxime accedit; et uterque loquendi modus idoneos habet autores. Sed fortasse Rufinus verba illa ἦν ὡς non legit. Cæteri, ὅσον ἦν ὧν ἀπεθήκατο φροντίδων habent; id volentes opinor, quod Herodes huic uni malo, quantum cæteris omnibus indoluerit. Vereor ut Græci sic loquantur: at sententia haud absurda est; et ferri posset, modo ὅσον ἐφ' ὧν legeretur. ALDR.

Ruf. ex Edit. Vet. "Acceptoque tanto luctu, quanto curarum deposuit," quam versionem ita edidit Gelen. "acceptoque tanto luctu, quantum curarum æstum deposuit." Legerat nimirum in Cod. suo Ruf. πένθος, ὅσον ἀπεθήκατο φροντίδων, quæ scriptura Cod. P. est, et in textum recipi debet.

11 τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν θορύβους] Nihil de his Rufinus; sed "marina discrimina" habet; quæ vicissim Græci Codd. non agnoscunt; quippe post factam hiemis mentionem sua sponte satis manifesta. Quare in Antt. xiv. 14. 2. Josephus duo tantum commemorat impedimenta, Italiæ motus, annique tempestatem. ALDR.

12 τετρυχωμένην] Rhodii enim in bello contra Dolabellam gesto pessimo in Romanos animo fuerant. Vide Lentuli epistolas duas in Cic. ad Div. l. xii. epp. 14 et 15. Rhodiis devictis, Cassius navibus eos et pecuniis tam privatis tam publicis spoliatos, cetera indemnes reliquit, ut qui insulam in qua disciplinæ causa aliquando commoratus erat, diligeret. Dio xlvii. 33. Confer. Liv. Supplem. cxxii. 20. et Fabr. ad loc. Dionis.

13 Βρεντέσιον] Cod. P. et ex cor. T. Βρεντήσιον. Sed per ε in secunda syllaba frequentius scribi hoc nomen a Græcis adnotavit Cluver. Ital. Ant. p. 1245. Et sic apud Strabonem, et Appianum Codd. fere omnes, et apud Polyb. plerique. Vide Schweigh. Polyb. ii. 11. 7. Numorum quicunque Græce

inscripti sunt ΒΡΕΝΔΗΣΙΝΩΝ habent. Steph. Byz. Βρεντήσιον. Plutarchus utroque modo.

19 *ἐπιψηφίζονται*] Anno A. C. 40mo. Coss. Cn. Domitio Calvino sec. et C. Asinio Pollione. Antt. xiv. 14. 5. Sed iterum, præterlapsis duobus annis, et subactis interea a legatis Antonii Judæis, indictus est Hierosolymis Rex Herodes; quam fere occasionem memorant Historici regni fuisse initium. Dio xlix. 22. Plut. Vit. Ant. c. 36. Appian. v. 75. Tertium denique post pugnam Actiacam regnum accepit Herodes ab Augusto et senatu Rom. confirmatum. Antt. xv. 6. 7. Bell. Jud. i. 20. 3. Vices primam et tertiam his verbis memorat Strabo xvi. p. 1109. *βασιλεὺς ἐχρημάτισε, δόντος τὸ μὲν πρῶτον Ἀντωνίου τὴν ἐξουσίαν, ὕστερον δὲ καὶ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ*. Conf. Tac. Hist. v. 9. et Dio liv. 9.

CAP. XV.

3 *ἐκδοχείων*] Conf. infra iii. 7. 13. SPANH.

4 *ἀργυριούμενος*] Dio xlviii. 41. *Καὶ ὁ μὲν ταῦτά τε διῆγε, καὶ χρήματα πολλὰ μὲν παρὰ τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων, πολλὰ δὲ καὶ παρὰ τοῦ Ἀντιγόνου . . . εἰσέπραξε.*

5 *κατάφωρον τὸ λῆμμα*] Inde etiam Zonaras Annal. tom. i. p. 232. C. *ἵνα μὴ γένηται τὸ λῆμμα κατάφωρον*. Conf. Antt. l. 14. c. 14. §. 6. et l. 13. c. 5. §. 10. SPANH.

6 *πρὸς τὰς ἐλπίδας*] Codd. L.N.P.T. *πρὸ τῆς ἐλπίδος*, quibuscum quodammodo consentit hac versione Rufinus "pendente spe." Sed Cod. M. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. aliis *πρὸς τὰς ἐλπίδας*. Similem habes locutionem supra i. 10. 9. *ὑπολαβὼν εἰς τὰς ἐλπίδας αὐταρκες εἶναι.*

7 Δέλλιος] Δέλιος. Ita libri omnes Græci. *Dellius* Latinorum MSS. *Delius* Basileæ impressi. Idem Δέλλιος appellatur Antt. l. 14. c. 15. §. 1. Utrobique Genevensis editio Gellium habet, qua autoritate, nondum scio. Vide Usser. Annal. p. 425. Fuit vero Dellius hic historicus ille, cujus in Plutarchi Antonio facta habetur mentio; et cujus epistolæ lascivæ ad Cleopatram ferebantur, ut in oratione Suasoria 1. retulit M. Seneca: quem et turpi consuetudine ipsi Antonio devinctum fuisse Dio innuit lib. 49. p. 415. ALDR.

Codd. Græci omnes Δέλλιος. Ruf. ex Edit. Vet. Dellius; ex

Edit. autem Gelen. Gellius. Meminit Dellii Josephus duobus in locis in Antt. scil. xiv. 15. 1. et xv. 2. 6. Similiter Dio xlix. 30. et l. 13. &c. Plutarchus in vit. Antonii cc. 25. 59. ex quibus liquet Antonio familiarem esse, et e secretioribus ministeriis. Haud æque liquet Historicum fuisse Dellium, etsi ita c. 59. eum adpellaverit Plutarchus, neque optime judicavisse Casaubonum qui ad Strab. l. xi. p. 794. (ὥς φησιν Ἀδέλφιος ὁ τοῦ Ἀντωνίου φίλος, συγγράψας τὴν ἐπὶ Παρθυαίους στρατείαν αὐτοῦ) τοῦ Ἀδέλφιος loco ὁ Δέλλιος legendum esse ingeniose adnotaverit. Non enim ita Dellium nominavit neque Dio, neque Josephus; neque Horatius in Carmine ad eum scripto (Carm. ii. 3.) alias res tetigit nisi quæ ad viros luxuriosos et vitæ vicibus exercitatos nullo discrimine pertineant. An ex eo peti potest adpellationis illius origo, quod Dellium "Desultorem bellorum civilium" vocaverit Messala Corvinus? Ita enim narravit Seneca (Suasor. i.) addito, unde eo nomine meritus est vocari, scilicet, "quia ab Dolabella ad Cassium transiturus, salutem sibi pactus est, si Dolabellam occidisset; et a Cassio deinde transivit ad Antonium; novissime ab Antonio transiit ad Cæsarem." Ceterum neque jus habuit Gelenius, qui in versione sua Dellium in Gellium mutaverit, neque Cruquius, qui Dellii nomen indignum judicaverit, quod præ se ferret Carmen Horatianum. Nomen autem Dellius quod vix Romanum sonat, e veteri Duillio deductum esse videtur. Confer Senecæ Suas. cum notis Varr. et G. I. Voss. de Hist. Græc. iv. 15. et Fabr. ad Dio. xlix. 39.

10 *προέκειτο*] "Et propositum habebat primum necessarium Masadam, ut primum affectus suos liberaret." Ruf. ex Edit. Vet.

Et præpositum habebat præmium necessarium Massadam, ut primum affines suos obsidione laberaret," Ruf. ex Edit. Gel. Et quidem oppidum Masada propositum his erat, certamen omnium maxime necessarium. Cas. ad Polyb. p. 47. Josephus eleganter operis faciendi vel facti summam appellare solet *ἀγώνισμα*. HUDS. *Sed necesse erat Massada potiri et ante omnia affines suos obsidione liberare.* ALDR.

12 Συνῆπτε δὲ] "His et Silo se libenter adjunxit, cur exercitum moveret causam nactus. Cumque illi persequentes instarent Judæi, hos excurrens Herodes cum parva manu cito

vertit in fugam, et Silonem servat ægre sese defendentem." ALDR.

ἀπαναστάσεως] Angustius interpretatus est Aldr. Suidas, ἀποικία, μετάστασις. Idem in Bekk. Anecd. vol. i. p. 415. Silo enim ab Antigono ad alteras partes cum exercitu migravit. Confer quæ ad Thuc. i. 2. voc. ἀπανίσταντο disputaverunt Varii. Ceterum totum Josephi locum mire turbavit Rufinus, cujus hæc versio est. "Silo autem jungit agmina, invenisse gaudens resistendi occasionem, quod eum persequutio premeret Judæorum. Hos autem Herodes, parvæ manus excursatione perterritos, mature in fugam vertit, et Silonem male repugnantem periculo eripit."

18 τὸ λοιπόν] Ut tollatur hujus loci ambiguitas, τὸ λοιπὸν Ἀντίγονος lege, autore Josepho Antt. l. 14. c. 15. §. 2. Quod si fiat, etiam ἀμύνασθαι τοὺς ἀπὸ τοῦ τείχους exponendum est *a mœnibus hostes arcere.* ALDR.

Ansam in eo habet Aldrichius, quod in Antt. xiv. 15. 2. scripsisse videtur Josephus Ἀντίγονος ἀμύνασθαι τοὺς ἀπὸ τοῦ τείχους ἐπέτρεπε τοῖς ἰδίοις. Verissime autem adnotat Hudsonus, ἀμύνασθαι τοὺς ἀπὸ τοῦ τείχους, non id velle quod exposuit Aldrichius. Rufini versio est (ex Edit. Vet.) "suis imperat scil. Herodes, murorum defensores adulcisci," et haud absimiliter Gelenius. Confer etiam infra c. 16. §. 6. ἀπὸ τῶν τειχῶν ὡς πολέμιον ἠμύνατο. Οἱ ἀπὸ τοῦ τείχους igitur ii sunt, qui in mœnibus positi telis desuper jactis pugnabant. Eadem ratione Thuc. iii. 21. ἐκ τῶν πύργων τὴν φυλακὴν ἐποιοῦντο.

23 ὑπὲρ τὴν Ἱεριχοῦντα] Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. omues ὑπὸ τὴν habent. Codd. ὑπέρ. Ruf. "super;" quibuscum consentiunt, quæ sequuntur ἐπὶ τῶν ὀρέων. De Hierichunte ipsa multa congessit e Talmudicis Lightf. Cent. Chor. p. 90.

26 προσκεχωρηκυίας] Post hoc voc. Cod. L. et Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. aliæ, πόλεις habent; qua de scriptura ita loquitur Hudsonus "πόλεις deest Big. Voss. et Antt. xiv. 15. 3. Eam hic loci retinui ita ut cum Ἰδουμαίαν subintelligatur κατά." Erravit vir optimus.

27 ὑποδέξασθαι] i. e. *exercitus partem intra Lyddam acciperet, captans Antonii gratiam.* Uti recte Interpres Antt. l. 14. c. 15. §. 3. ALDR.

CAP. XVI.

5 *Ἄρβηλα κώμην*] Conf. de Vita §. 37. SPANH.

μετὰ τεσσαράκοντα] Id est, *εἰς τεσσαρακοστὴν ἡμέραν* ut in Antt. l. 14. c. 15. §. 4. sic et cap. 13. hujus libri §. 1. *μετὰ ἔτη δύο* idem est quod *δευτέρῳ ἔτει* Antt. l. 14. c. 13. §. 3. et alibi sæpe. Est enim ea loquendi formula Josepho admodum familiaris. ALDR. Videsis Pagi Criticam in Baronii Annales, p. 219. vol. 1. SPANH.

7 *φόβων*] Ita Codd. L.N.P.T. et Ruf. cum Edd. omnibus. Cod. M. et T. in marg. *φόνων* habent; quam scripturam prætulit Spanh. et loci ratio potiorem esse indicat. Sed nil mutandum. Apud scriptores enim sequioris ævi *φόβοι* tumultus sonant et seditiones, et vocabulum eo sensu usurpatum facile cum verbo *καθαίρειν* conjunxeris. Polyb. v. 50. 6. *κατεπλάγησαν τὸν φόβον*, ubi Casaub. adversantibus Codd. omnibus ex conjectura præpositionem *διὰ* adjecit. Vide ad loc. Reiskii et Schweigh. adnotationem. Confer 1 Pet. iii. 14. cum nota Wetst.

8 *ἐπικαρπίας*] *κέρδη* interpretatur Suidas, hunc locum, sicut adnotavit Toupius, respiciens. Sed alibi etiam eadem voce usus est Josephus (B. J. vi. 1. 5.) et sicut Reiskius bene conjectura assecutus est, Polyb. xxxii. 2. 8. aliique scriptores sensu eodem.

10 *περὶ μὲν Ἀθήνας*] Quomodo de Atheniensibus meritus est Antonius vide ap. Dionem, xlviii. 39. Plut. vit. Ant. c. 33. Senec. Suas, i. et Eckhel Doct. Num. de num. Antonii disserentem.

14 *ἐθελούσιος*] Ita Voss. *ἐθελουσίως* Big. et Bod. *ἐθελουσίας* Bas. et Gen. Confer Antt. l. 14. c. 15. §. 5. ubi hoc statagema plenius explicatur. Ubi etiam Josephus l. 14. c. 9. §. 2. *καὶ πολλοὶ συγχωρήσαντος τοῦ βασιλέως ἐπικηρυκευσαμένου παρέδοσαν σφᾶς ὑπηκόους.* Sibi tamen non contradicit, quia nemo facit aliquid *ἐθελούσιος* qui quod facit factum nollet. Quare qui deditione vitam redemere, accensendi sunt *τοῖς βιαζομένοις*, quos non *omnes* dicit sed eorum *multos* servituti mortem prætulisse. ALDR.

17 *ταπεινότητα.* Vertit Hudsonus "generis humilitatem." Me-

lius Ruf. "humilis animi;" quo etiam sensu usurpatum est inf. ii. 14. 7.

21 Πακόρου] In Syria Cyrestica Pacorum prælio vicit Ventidius, et caput ejus truncatum circum urbes misit, quo totam Syriam pacaret. Vide Dio. xlix. 20. Strabo. xvi. p. 1090. Plin. H. N. vii. 42. ubi Ciceronem auctorem esse dicit Plinius, Ventidium "mulionem castrensem suffarraneum" fuisse, sed Plancum, ut videtur, dixisse debuit, qui in Epist. ad Cicer. missa (Div. x. 18.) Ventidii mulionis castra" descripsit. Ventidii numi Pontificem Imperatorem Proconsulem gerunt. Rasche in nom. Plura de eo referunt Gell. Noct. Att. xv. 4. Freinsh. Livii Supp. cxxvii. &c. Fabr. ad loc. Dion. cit.

22 καὶ ἐπηρείας τῆς βασιλείας] Desunt hæc vocc. e Codd. L. N.P. et e Ruf. versione, quæ vero in hoc loco vilitatis suæ indicium præbet quod περὶ τῆς Ἡρώδου βίας "de vita Herodis" interpretatus est. Vide Edit. Vet. Melius Gelen. "de injuria Herodis." Exstant autem vocc. in Codd. M.T. et in Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. aliis. Suidas βλάβη interpretatus locum Thuc. i. 26. citat; postea vero hæc habet κυρίως δὲ ἐπήρεια, ἡ τοῦ πολέμου καταδρομή. Ad Xen. Mem. iii. 5. 17. πολλὴ μὲν ἀπειρία καὶ κακία τῇ πόλει ἐμφύεται vulgatum ἀπειρία in ἐπηρεία mutat Ruhnken. Mallem cum Cod. Flor. B. ἀπορία legere, quod voc. ad Plut. de And. vol. vi. p. 260. τὸ μὲν ἐξ ἀπορίας καὶ ἀγνοίας θαῦμα, retinerem, etiamsi in ἀπειρίας nonnulli mutaverint.

23 τοῦ πέμψαντος] Sc. πρὸς αὐτόν: nam Antigonum intelligit quocum acturus erat Machæras Ventidii et Silonis exemplo, nisi plus accepisset ab Herode, quam Antigonus illi offerebat: sed perfidiam aversatus est, quando fidem quæstui haberet. ALDR.

24 Ἀμμαοῦντα] Ἐμμαοῦν Antt. l. 14. c. 15. §. 7. Estque (ni fallor) per ε usitatior scriptura, per α verior: siquidem ipso nomine præfert aquarum gloriam, uti Josephus asserit l. 4. 1. 3. de Bello. apud Rufinum perperam Amathunta habemus. ALDR. Vide Antt. xviii. 2. 3. ut et Cellarium in Geog. Ant. iii. 13. 301. et Relandum in Palæst. S. p. 304. HUDS.

25 διαλογισμῷ] Ita L.M.N.P.T. cum Ed. Bas. Edd. autem Gen. Huds. Hav. ἐπιλογισμῷ.

26 Σαμοσάτοις, πόλις δέ ἐστιν Εὐφράτου πλησίον] Σαμόσατα Bod. Conf. Antt. lib.14. c.15. §.8. Samosata ad Euphratem. Nummi ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ Φ. ΣΑΜΟΣΑΤΗ. *Metropolis Flavia Samosata.* Item ΣΑΜΟΣΑΤΑ ΠΟΛΙΝ ΣΑΜΟ. ΜΗΤΡΟ. *Samosata, Metropolis Comagenum.* Κώμη τῶν παρευφρατιδίων. Zonaras in narratione hujus facti Annal. lib. 5. p. 232. B. SPANH.

Strabo (l. xiv. p. 979.) *Σαμοσάτων τῆς Κομμαγηνῆς, ἡ πρὸς τῇ διαβάσει, καὶ τῷ Ζεύγματι κεῖται.* Celeber fuit ille fluvii transitus, quum ab Alexandri mag. temporibus viam orientem versus exercitibus aperuisset. Dio xl. 17. Strab. l. xvi. p. 1083. Tac. Ann. xii. 12. Suid. ad voc. Ζεῦγμα. Multi sunt numi imperiales et præ ceteris Flaviani, in hac urbe cusi, quippe quæ a Vespasiano provinciæ Commagenes facta sit Metropolis, et suis legibus utendi arbitrium adepta sit. Unicus est, prout existimavit Wiseus (Cat. Num. Cod. p. 6.) qui Antonii habet epigraphen. Confer Plut. Vit. Ant. c. 34. Plin. H.N. xxxiv. 15. Dio. xlix. 19. Jos. infr. vii. 7. 1. (5.) et Noris Cenot. Pis. p. 229.

καρτερὰ] Strabo l. xvi. p. 1086. *ἐρυμνὴν πόλιν Σαμόσατα.* Adtingunt enim fluvium in hac parte montes. Strabo l. xvi. p. 1083. id quod indicant etiam numi, scopulos gerentes, quibus insidet mulier turrita.

27 *γίνεται γοῦν*] Pollicitus erat Antiochus pacis pretium talenta mille, seque Antonii imperata facturum; sed qui has conditiones primo repulit Antonius, post tractam diu obsidionem multo deteriores accepit: ac ne has quidem (ut videtur) obtinere potuisset, nisi Samosatensibus metum aliquem attulissent Herodis auxilia. Confer Plutarchum in Anton. p. 931. B. Dionem l. xlix. p. 405. B. C. ALDR.

πολλοὺς μὲν] Sc. in itinere, ut constat ex Antt. xiv. 15. 9. ALDR.

CAP. XVII.

5 *τῶν σωμάτων*] Censeat forte quis legendum esse *τοῦ σώματος*; verum aliter maluit Josephus, ut apparet ex Ant. ubi scribit, *κρατήσας δὲ τῶν νεκρῶν.* atque ita innuit illum (ceciderant enim plures) plena victoria fuisse potitum. HAV.

Ruf. “ nactus corpora mortuorum.”

8 *εἰς Αἴγυπτον*] Ita et Antt. l. 14. c. 15. §. 12. *εἰς Ἀθήνας* Plutarchus in Anton. p. 931. C. *εἰς Ἰταλίαν* Dio 49. p. 405. E. a Cæsare certe accersitus Athenis Brundusium venit, nec exspectato illo in Græciam reversus est. Appian. 5. p. 717, 718. Dio 48. p. 385. C. Itaque censet Armachanus Athenas eum primo rediisse, unde in Italiam venerit a Cæsare evocatus; tum Athenas denuo reversum in Ægyptum inde navigasse cum Cleopatra sua hyematurum. ALDR.

ἠκολούθει] Quando scilicet Aradios oppugnationem hactenus perpessos fameque et morbo confectos subegisset. Dio 49. p. 405. C. ALDR.

13 *παρ' Ἀντωνίῳ*] Rectius forsan judicares *παρ' Ἀντωνίου*, sicut etiam in loco consimili Polyb. ii. 30. 5. *παρὰ τοῖς ἀκοντισταῖς* in *παρὰ τῶν ἀκοντιστῶν* mutavit Casaub. et ad ejusdem Hist. viii. 14. 7. pro *παρὰ τῇ πατρίδι* repositum voluit Reiskius *παρὰ τῆς πατρίδος*. Sed in omnibus his locis lectio vulgata stare debet, ut quæ maxima auctoritate nitatur, et eodem apud Josephum et Polybium præpositionis usu confirmari queat. Idem enim sonat *τὸ δεύτερον παρ' Ἀντωνίῳ τάγμα* quod *τὸ δεύτερον Ἀντωνίου τάγμα*. Conf. Xen. Cyrop. iv. 5. 5. *τοὺς παρ' ἑαυτῷ ἱππέας* Polyb. iii. 9. 2. et iii. 31. 8. et Fisch. ad Vell. Gr. Gr. vol. iv. p. 266.

17 *παλτοῖς*] Codd. L.M.N.P.T. cum Edd. Bas. et Gen. *πελτοῖς* ut et infra *πελτῷ*. Primus Hudsonus *παλτοῖς* et *παλτῷ*. Et ita nimirum scripsisse potest Josephus, quoniam, ut haud obscure ex Hesychio et Suida conjicias, nonnulli male *πέλτην* usurparunt de jaculo, et *πελταστὴν* de jaculatore; id quod ad Tho. Mag. adnotavit Oudend. et ad Suidam Toupius, citato etiam Euripide in Rhes. v. 410. Male autem ita scripsisse, quicunque *πελτῷ* jaculum denotaverit, testimonio sunt Thom. Mag. Ammonius et Lexicon inter Bekkeri Anec. p. 297. ad voc. *παλτὸν*, et Diodori, Plutarchi, Æliani et Arriani usus.

20 *Κανᾶ κώμην*] *Ἰσάνας κώμην* in Antt. l. 14. c. 15. §. 2. et §. 12. Et Herodes (observante Cl. Aldrichio) hoc tempore non in Galilæa sed Samaria stativa habuit. HUDS.

25 *νένακτο*] Edd. Bas. et Gen. *πᾶσα μὲν ὁπλιτῶν οἰκία ἐκτᾶτο*, quam lectionem ex eo ortam fuisse crederes, quod Codd. verba intellectu difficillima viderentur. Codd. enim pœne omnes habent *πᾶσαν μὲν ὁπλιτῶν οἰκίαν ἐκτᾶτο*, atque ita legi jussit

Aldrichius. Primus Hudsonus Suidam adlegavit, cujus hæc verba sunt: *νένακτο. ἐπεπλήρωτο. Ἰώσηπος. συνεκπίπτει δὲ τοῖς πολεμίοις εἴσω· καὶ πᾶσα οἰκία ὁπλιτῶν νένακτο. τὰ τέγη δ' ἦν τῶν μαινομένων κατάπλεα.* Eodem verbo, sicut adnotavit Kusterus, usus est Homerus. Odyss. φ. 122. Quinetiam Ruf. "armatorum domus essent refertæ" interpretatus est, et Josepho cognitum et familiare videtur fuisse verbum *νάσσω*, ut qui infra i. 21. 7. *νάγμα* et v. 4. 3. *ναστὸν* scripserit. Quamvis igitur Josephi locum *μαινομένων* scribendo in pejus detorserit Suidas, cum Hudsono Haverc. et aliis *νένακτο* in textum recepi.

26 *καὶ τοσοῦτον*] *τοσούτων* habent Codd. L.M.N. et Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. &c. *τοσοῦτον* Codd. P.T. cum Ruf. versione "tantaque cadaverum multitudo."

29 *στρατιωτικώτερον*] i. e. "adparatu minimo." *στρατηγικώτερον* enim e contrario subauditum habes. Suidas *προὐκινδύνευεν*: *ὑπεραπέθνησκεν. ὁ δὲ προὐκινδύνευε τοῦ πλήθους, οὐ στρατηγικῶς, ἀλλὰ στρατιωτικῶς. ἀντὶ τοῦ εὐτελῶς.*

30 *πρὶν εἰς τὸ*] Aliter Antt. xiv. 15. 13. Nempe modo jam lavante in balneo cum uno puero Herode. Idem apud Zonaram p. 236. B. et 237. A. SPANH.

35 *τεμὼν*] Antt. xiv. 15. 14. *τέμνων τὴν πέριξ ὕλην.* Perperam Rufinus "suburbanis divisis."

ἀνυστικωτάτους] i. e. *ἐνεργητικωτάτους* sicut interpretatur Suidas, locum e Polyb. viii. 5. 3. citans.

CAP. XVIII.

1 *εὐδαίμονα καὶ πολλῷ*] Ita in Græcis omnibus, sensu plane languido, et nequaquam consentaneo iis quæ habentur in Antt. l. 14. c. 16. §. 2. *πολλά τε ἐπιφήμιζον περὶ τὸ ἱερὸν καὶ πολλὰ ἐπ' εὐφημίᾳ τοῦ δήμου, ὡς ῥυσομένου τῶν κινδύνων αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ.* In Rufini versione, *nam circa templum infirmior multitudo conveniens furore agebatur, multaque veluti divinitus de temporibus dictitabat.* quasi (ut observavit Aldrichius) legisset *ἰδαιμόνα, καὶ πολλὰ θειωδέστερον πρὸς τοὺς καιροὺς ἐλογοποίει.* verbis istis *τὸν τελευτήσοντα* omissis, quæ forsan aliquis in *τὸ τελευταῖον* mutanda censeret. Cl. Terrius hoc modo legendum esse coujicit, *εὐδαίμονα καὶ πολλῷ θεοφιλέστερον τὸν τελευτήσαντα πρὸς τοὺς καιροὺς ἐλογοποίει*, *felicem et Deo*

longe chariorem, qui diem opportune obierat, prædicabant. HUDS. Ἐδαιμόνα, καὶ πολλὰ θειωδέστερον πρὸς τοὺς καιροὺς ἐλογοποίει. Ita legebat Rufinus. Quod nos nunc legimus vix aliquem fundit sensum. ALDR.

Displicent sane omnia; quamvis Aldrichii conjectura ex Antt. verbis et Rufini versione et denique ex ipsa Cod. P. scriptura multum habeat confirmationis. Sin autem τὸν τελευτήσαντα nequeas expellere, neque patiatur Codd. pœne omnium et Edd. in hac ratione consensus, an parva mutatione habita ad hunc modum Josephi verba licet ordinare εὐδαίμονα καὶ πολλῷ θειωδέστερον τὸν τελευτήσαντα πρὸς τοὺς χείρους ἐλογοποίει "mortuum quemque ut felicem, et, si cum ignavioribus compares, multo diviniorem celebrabat." Confer. Platon. Epin. p. 980. D. ὃ γὰρ ἄμεινον καὶ παλαιότερον καὶ θεοειδέστερον, πιθανὸν ὅτι τοῦ χείρονος κ. τ. λ. et Thuc. iii. 37. οἱ φαυλότεροι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ξυνετωτέρους κ. τ. λ.

θειωδέστερον] Forte θεοειδέστερον. quasi *Deiformiorem.* HUDS. Corrige θεοδέκτερον. id enim volunt, si cum his temporum angustiis conferantur mala olim perpessa, judicandos esse beatos illos atque Deos acceptos seu charos, quos contigisset illis temporibus oppetere, nec in hunc dolorem servari. Ita Æneas apud Virg. lib. 1. versu 98. ventis et undis jactatus,

> *Talia voce refert: O terque quaterque beati,*
> *Quis ante ora patrum, Trojæ sub mœnibus altis*
> *Contigit oppetere.* HAV.

3 μεταλλείαις] "cuniculis" sicut a Platone, Diodoro et aliis usurpatur. Polyb. τοῖς μετάλλοις. Suidas μεταλλεία: ἡ ἔρευνα τοῦ χρυσοῦ. Confer Wessel. ad Diod. Sic. vol. ii. p. 474. et Ast. ad Plat. Legg. l. vi. p. 761.

5 οὐ συνερρήγνυντο] Deest neg. οὐ e Cod. P. quocum consentit etiam Rufinus his verbis "Nihilominus aperte cum his certa morte proposita confligebant;" sed habita sensus ratione potior videtur esse vulgata aliorum omnium et Codd. et Edd. lectio.

9 τῆς βάρεως] Inter Ægyptios "navigium" fuit. Vide Æsch. Supp. 880. Herod. ii. 96. et Diod. Sic. vol. i. p. 108. cum adnot. Wessel. Sed apud Græcos Ant. Fœd. Interp. et sequioris ævi scriptores voc. βάρις "palatium" significat. Confer

Suidam, Hesychium, alios, et præcipue Ammonium cum animad. Valckenaer.

10 Ἀντιγόνην] Citat Haverc. Hom. Il. ii. 235. Virg. Æn. ix. 617. loca notissima.

13 ἀντάλλαγμα] Matt. xvi. 26.

17 πελεκὺς ἐκδέχεται] Meminit Plutarchus in Antonio, c. 36. p. 932. C. Dio xlix. p. 405. lit. E. Strabonis quoque Cappadocis testimonium adducit Josephus in Antt. l. 15. c. 1. §. 2. ALDR.

Confer Fabric. ad locum Dionis (xlix. 22.) adnotantem; et Greswell, vol. i. p. 212. Hunc locum ad voc. φιλοψυχήσαντα citat Suidas, mutatis autem vocibus τῆς ἀγεννείας in pravam lectionem τῆς ἡγεμονίας, ubi vide Toupii adnot.

19 καταναμιστεύσας] νόμισμα ἐργασάμενος sicut interpretatur Suidas ad voc. adducto hoc Josephi loco. Consimili sensu νομιστευομένου habet Polyb. xviii. 17. 7.

20 Κλεοπάτρα δὲ] Confer Antt. 15. 4. Belli lib. 7. c. 8. §. 4. Plutarchum in Anton. c. 36. p. 932. B. Dionem l. 49. p. 411. B. ALDR.

22 μέχρι γοῦν] Μέρει γοῦν τῶν προσταγμάτων ἐπινήψας [ἐπαναψήψας Bod. ἐπαναυίψας Rost.] Ἀντώνιος Voss. et Big. quo fere modo Ruf. qui vertit, *Denique cum vel in parte præceptorum resipuisset Antonius......quod autem his morte propius erat, inter amicos ultra non habuit.* Confer Antt. l. 15. c. 4. §. 1. HUDS. Neque sane illud μέρει respuendum mihi videtur, illi enim opponitur illud τὸ κτεῖναι μὲν, quod promittere jussis ejus annuens illi noluit, non tam religiosus in facultatibus eorum optimis Cleopatræ concedendis. HAV.

Veri videtur similis esse lectio quam ab Huds. et Hav. laudatam exhibent Codd. P. et quadam tenus L. et T. et Rufinus interpres. Videtur enim Antonium respexisse Josephus tanquam ex somno et exhalata crapula excitatum, μόλις (ait Plutarchus in Ant. c. 30.) ὥσπερ ἐξυπνισθεὶς καὶ ἀποκραιπαλήσας κ. τ. λ. Vulgatam autem lectionem prætulit Gelenius, qui ad hunc modum Rufini versionem reformavit: "Cui cum verbo tenus annuisset Antonius." et postea "verum inter amicos ultra non habuit." omissis importunis illis "quod autem his morte propius erat."

23 ἐν Ἱεριχοῦντι—βάλσαμον] Conf. sup. cap. 6. §. 6. SPANH.

πλὴν Τύρου] Quippe ἐκ προγόνων εἰδὼς ἐλευθέρας Antt. l. 15.

c. 4. §. 1. *οὐκ ὑπὸ τῶν βασιλέων δ' ἐκρίθησαν αὐτόνομοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μικρὰ ἀναλώσαντες, βεβαιωσάντων τὴν ἐκείνων γνώμην.* Strabo l. 16. p. 757. B. Hac itaque libertate gaudebant hactenus, sed ab Augusto post aliquot annos adimenda. Vide Dionem liv. p. 525. ALDR.

Dionis verba sunt *τούς τε Κυζικήνους—ἐδουλώσατο· καὶ τοῦτο καὶ τοὺς Τυρίους τούς τε Σιδωνίους διὰ τὰς στάσεις ἐποίησεν* quo respexisse videtur Suet. (vit. Octav. c. 47.) Et post id tempus intermissus esse videtur Metropol. titulus, quem in vetustioribus Tyriorum numis reperimus, donec Antonino Pio et Commodo et præsertim Severo imperante, a quo Fundatore Septimia est cognominata Tyrus, iterum sit inscriptus. Neque id injuria. Ab Hadriano enim, sicut sub voc. *Παῦλος Τύριος* docet Suidas, ea dignitate iterum ornati sunt Tyrii. Conf. Noris de Ep. Syromac. p. 318.

26 *Ἀρταβάζην*] *Ἀρταβάσδην* Voss. *Ἀρταουάσδην* apud Dionem, Strabonem et Plutarchum, sono fere eodem, etsi non iisdem elementis. ALDR.

Quem autem in vit. Anton. *Ἀρταουάσδην* adpellat Plutarchus, eundem in Comp. Demet. cum Anton. *Ἀρτάβαζον* scribit. Ceterum hanc contra Artabazem expeditionem mira confusione tractavit Josephus. Quod enim hic de Antonio dixit *ἐπιστρατεύοντα Πάρθοις*, rectius in Antt. (xv. 4. 2) descripsit *ἐπ' Ἀρμενίαν στρατευόμενον*,. Artabazem ipsum, Parthum in hoc loco nominatum, verius in Antt. Armeniæ Regem adpellans. Anno enim præterito (A. C. 36.) in bello contra Parthos adversa fortuna gesto Antonium prodiderat Artabazes (Dio xlix. 39. Strabo xi. p. 805, &c.) Quem ad supplicium certo destinatum Antonius, in Armeniam reversus, consueta comitate et honore tunc temporis prosequebatur, quoniam omnium rerum indigus erat. (Plut. in Ant. c. 50.) Anno autem sequente (A. C. 35.) Armeniam ingressus, Artabazem specie amicitiæ (ut ait Tacitus Ann. ii. 3.) inlectum comprehendit, vinctumque Alexandriam deportavit, de eo ibi triumphaturus. Idem gliscente postmodum bello Actiaco interfectus est.

CAP. XIX.

4 *ῥύσια κατὰ τῶν*] Ad voc. *ῥύσια* Suidas *ἐνέχυρα* interpretatur, et hunc Josephi locum his verbis citat: *πρῶτον μὲν γὰρ ῥύσιον*

τῶν πολεμίων ἄγων, καὶ πολὺ συγκροτήσας ἱππικὸν, ἐπαφίησιν αὐτοῖς περὶ Διόσπολιν. ubi hæc adnotat Toupius. "De hoc loco nonnulla quoque scripsit Stanleius ad Æsch. Supp. 618. sed ita ut ulcus intactum reliquerit. Nimirum viris eruditissimis fraudi fuit vox ῥύσιον quæ corruptissima est, et nullum locum hic habet. Videamus igitur an nos ex pristinæ lectionis vestigiis salsi quid elicere queamus. Rescribo, ut mihi quidem videtur, certissime πρῶτον μὲν γὰρ ὅσον ἦν τῶν ὁπλιτῶν ἄγων, καὶ πολὺ συγκροτήσας ἱππικόν: Ita locutus est Josephus Bell. Jud. iii. 18. p. 220. πᾶν γοῦν εὐθέως ὅσον ἦν μαχιμώτατον αὐτῶν ἀθροισθέντες. Pausan. in Messen. c. 29. προτάξας δὲ ὅσον ἦν τῶν ὅπλων τῇ σκευῇ κοῦφον. Nihil verius hac emendatione." Hæc vir doctissimus. Atqui in ejus emendatione hic imprimis scrupulus inest, quod voc. ἐπαφίησι gravis armaturæ militibus adplicaverit, solis equitibus et levis armaturæ peditibus adplicari solitum. Polyb. iv. 73. 4. τὰς μὲν προνομὰς ἐπαφῆκε κατὰ τῆς χώρας· αὐτὸς δὲ κατεστρατοπέδευσε. Confer Polyb. x. 39. 3. et præsertim xi. 22. 8. Quem scrupulum neque removet Cod. vel Ed. unius auctoritas, neque occultat ipsa locum emendandi necessitas; quinimo, quam emendationem certissimam esse pronunciat vir doctiss. ea nullis omnino testimoniis videtur niti. Codd. enim omnes vel ῥύσιον vel ῥύσια vel Σύρους vel Συρίαν habent; et ipsa vocc. discrepantia, ex eo nimirum orta, quod aliquid obscuritatis et dubii locus præ se ferret, antiquam lectionem ῥύσιον vel ῥύσια esse, non autem Σύρους, plane demonstrat. Idem testantur Suidas et vetus Rufini versio "pignoribus hostium captis," etsi Gelenius, difficultate eam laborare judicans, in hunc modum prave reformaverit "in Syros hostes ducens." Ceterum ῥύσια sunt "vindiciæ, vel jus res repetendi per vim;" qua servata interpretatione, optimum habes sensum, et ad Herodis conditionem aptissimum. Idem etiam vult Suidæ voc. ἐνέχυρα; nam spolia, quæ hoc modo ab hoste capiuntur, vice pignorum sunt, quæ tenet alter populus, donec alter satisfecerit. Confer Wessel. ad Diod. Sic. vol. ii. p. 548. et Polyb. xxiii. 2. 13. et iv. 53. 2. cum notis Reiskii et Schweigh.

5 Κάναθα] Confirmatur hæc lectio ex Κανάθων quod mox occurrit, et ex omnium utrobique Codd. consensu, sed Κανὰ est Antt. xv. 5. 1. Intelligi videtur Canatha quam Ptolemæus (v. 15.) Cœle-Syriæ, Plinius (v. 18.) regioni Decapolitanæ tri-

buit; quam et Stephanus πρὸς τῇ Βόστρᾳ Ἀραβίας collocat; et de qua Eusebius, Κανὰθ πόλις Ἀραβίας εἰς ἔτι Κανάθα λεγομένη —πλησίον Βοσρῶν. Hanc nonnulli eandem putant quæ supra in Antt. l. 13. c. 15. §. 1. Κανὰ κώμη appellatur, et nihil interesse volunt utrum hoc an illo nomine designetur. Et pro Hebræo quidem כנה utrumvis, Cana vel Canatha recte dicitur. Sed ni fallitur Eusebius, hæc de qua nos loquimur Canatha קנת in sacris literis vocatur, Num. xxxii. 42. ALDR.

Vide Cellarium in Geog. Antt. l. 3. c. 13. p. 394. Confer supra c. 4. §. 7. SPANH.

13 τῆς βασιλείας ἕβδομον] Ab excessu scilicet Antigoni, qui supplicio affectus est, M. Agrippa et Canidio Gallo Coss. Antt. l. 14. c. 16. §. 4. l. 15. 5. 7. Annoque deinde septimo C. Cæsare Octaviano III. M. Valerio Messala Coss. pugnatum est ad Actium. Uti ex Dione l. 49. et 51. aliisque est notissimum. ALDR. Videsis Cl. Norisium in Cenotaph. Pisan. p. 139, &c. HUDS.

14 ἡ γῆ σεισθεῖσα] Quosdam terræ motus et prodigia ad Antonium hoc tempore spectantia memorant Dio l. 8. et Plut. in Ant. c. 60.

16 μυριάδας] Pauciores multo περὶ μυρίους oppressos esse narrat ad Antt. xv. 5. 2.

ἔκλυτον] Confer supra ἐκλυθεὶς i. 11. 8. et ἔκλυτος Antt. vii. 12. 1. Polyb. xx. 4. 7. οὐ μόνον τοῖς σώμασιν ἐξελύθησαν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ψυχαῖς. et Matt. xv. 32. cum nota Wetst.

τοιάδε] Quippe aliis eos verbis alloquitur Antt. l. 15. c. 5. §. 3. ubi suam dicendi facultatem Josepho iterum experiri visum est propter argumenti dignitatem. Alioquin orationum harum alterutra sufficere potuisset Herodi, viro non admodum diserto. ALDR.

18 κατεπτηχέναι] Secundum Grammat. canones scribi debuit καταπεπτηχέναι, atque ita Cod. P. Videtur autem utroque modo formari; id quod statuit etiam Taylorus ad Lycurg. 153. 2. quem vide. Conf. etiam Dorvill. ad Char. p. 577.

25 βρασμῶν] βράττεσθαι habet Josephus infra iii. 7. 28. et vi. 5. 1. ἀναβρασμὸς γῆς, ὅταν καχλάζῃ μετὰ κινήματος, ita enim voc. exponit Suidas sub voc. ἐκτιναγμός. Confer Strab. Geog. l. iv. p. 277. cum nota Casaub. et Plut. de fort. Rom. vol. vii. p. 257.

26 *κατέστρεψαν*] Hoc verbum ita exponit Haverc. "tanquam hostes sibi placentes perfide mactassent, atque ita ordinem sacrorum intervertissent." Durior est et difficilior interpretatio; neque, quantum scio, expeditius tractari potest verbum, prout in hoc loco usurpatum est. An scribi debet *κατέστεψαν*, ut quod verbum sacrificandi sit, et facile ad immutandum? Plut. de Orac. def. vol. vii. p. 719. *προθυόμενοι καὶ καταστέφοντες ἱερεῖα.* Æsch. cont. Ctes. (Or. Græc. vol. iii. p. 552.) *χρυσόκερων ἀποκαλῶν καὶ κατεστέφθαι φάσκων.* Confer Schol. ad Soph. Œd. Col. 467. et Suidam ad voc.

27 *ἀντὶ τοῦ πατρίου*] Ita Codd. M.T. cum Edd. Bas. et Gen. Primus Hudsonus, sequente Hav. locum ad hunc modum reformavit; *ἄν τι τοῦ πατρίου φρονήματος ἤδη ἔχοντες τιμωροὶ κ. τ. λ.* sed neque cum sensu convenit *ἤδη*, quod potius *ἔτι* scribi debet, neque testimonium habet, ne tantulum quidem, vocab. *ἔχοντες* in locum *τοῦ σπεύσαντες* suffectum. Quoniam vero vulgata lectio a verbis Josephi errasse videtur, ad Cod. P. scripturam et Rufini versionem propius accederes si hac ratione revocaretur; *ἂν τοῦ πατρίου φρονήματος ἔτι ἐμπνεύσαντες τιμωροὶ κ. τ. λ.* Vide Act. Apost. ix. 1. cum nota Wetst. Ruf. "si patrio repleti spiritu in vindictam, &c."

33 *αὖος ἦν*] Vide infra vi. 4. 2. ubi nonnulli legunt *αὖοι δ' ἑστῶτες*, et fragmentum a Suida ad voc. *ἀνέφερε* atque iterum ad voc. *αὖος* citatum *αὖος ὑπὸ τοῦ φόβου ἦν.* cum adnotationibus Kust. Bos. et Hemst. Confer etiam Aristoph. Thesm. 846. cum nota Kusteri. Laudat Hav. Lucanum ad. vii. 339.

. . . . stat corde gelato
Attonitus.

CAP. XX.

3 *τῷ κινδύνῳ*] Ita Codd. M.P.T. *τῶν κινδύνων* habent Cod. L. et Edd. Bas. Gen. quam lectionem Hudsonus jure improbans, in ejus locum *τοῖς κινδύνοις* suffecit. Rufinus enim "periculis" interpretatur. Sed notius est *τὸ ὁμόσε χωρῆσαι* cum dativo conjunctum, quam ut testimonii aut confirmationis indigeat. Confer Polyb. xi. 2. 10. cum emendatione Casaub.

5 *ἐπείρασας*] Post hoc verbum *ἀχώριστον* habet Haverc. lectionem unius Cod. auctoritate firmatam. Cod. autem P. *ἀχάριστ-*

τον præbet, quod "gratum" vertit Rufinus in Edit. Vet. et in voc. "gravem" immutavit Gelenius. Vulgatam lectionem Codd. L.M.T. et Edd. Bas. Gen. et Huds. comprobatam retinui. Hunc autem congressum respicere videtur Suet. Vit. Octav. c. 60.

12 *Κύϊντος Δίδιος*] Ita rescripsi, prout in Antt. l. 15. c. 6. §. 7. quem locum videsis. Antea erat *Βεντίδιος* in Bas. et Gen. *Βενδίδιος* habet Bod. Augustus (in Antt. l. 15. c. 6. §. 7.) commemorat, *ὅτι Κύϊντος Δίδιος γράψειεν ἀπάσῃ προθυμίᾳ τὰ πρὸς τοὺς μονομάχους αὐτῷ συλλαβέσθαι τὸν Ἡρώδην.* Hinc ille rumor quem ad Antonium pervenisse in Antonio suo (p. 949. et 950.) narrat Plutarchus; Judæum Herodem cum aliquot legionibus et cohortibus ad Cæsarem transivisse. Quippe quos Cyzici gladiatores alebat Antonius, hi suppetias illi jam ab omnibus aliis deserto in Ægyptum ferre statuerunt. Sed eos transitu prohibebat inter alios Q. quoque Didius Syriæ præfectus; cumque ad defectionem perducere non posset, circumventos tandem ad deditionem perpulit; usus ea in re Herodis opera, prout ex Josepho et Plutarcho colligitur. Pactosque ne posthac gladiatores essent, Antiochiæ Daphnen habitare permisit, donec ipse scriberet ad Cæsarem. Appian. in Civil. v. p. 749. Dio li. p. 447. Sicut igitur ex hoc Josephi loco discimus pro *μονάρχας* in ejusdem Archæologia scribendum esse *μονομάχους*; ita ex Dione clarum est nec in hoc loco *Βεντίδιος*, nec in illo *Καπίδιος*, sed utrobique *Κύϊντος Δίδιος* legi oportere. ALDR.

Conf. Noris. Cenot. Pis. p. 287.

ζητοίης] An lamentandi notionem nacta erat vox *ζητέω*, an verbum "quæro" accepit Josephus, quod "queror" voluit Cæsar? Conf. inf. c. 26. (25.)

14 *Ἀλέξανδρον*] *Ἀλεξᾶς ὁ Λαοδικεὺς* dicitur a Plutarcho in Ant. c. 73. Verum *Ἀλεξᾶς* et *Ἀλέξανδρος* idem nomen, ut pluribus ostendit Grotius ad Div. Luc. c. 1. HUDS. Confer infr. I. 28. (23.)

18 *Γάδαρα,—Στράτωνος*] Maritimæ urbes Gaza, Anthedon, Joppe, Stratonis Turris Herodi datæ ab Augusto. Gazam utpote civitatem liberam, Herodi a Cæsare datam negat, et inde Josephum redarguit Harduin. de num. Herod. p. 60. Conf. *ἀρχ.* lib. 15. c. 7. §. 3. Verum mox §. 9. Gazam etiam

Costobaro ab Herode datam scribit, ubi regnum adeptus. Unde repugnantia hic a Josepho dici contendit Harduinus de num. Herod. p. 23. SPANH.

20 *μετὰ δὲ τὴν πρώτην Ἀκτιάδα*] Id est, anno primo Actiadis secundæ; regni vero Herodis 15. Nam (ut supra Josephus) anno ejus septimo pugnatum est ad Actium cap. xix. §. 4. Anno autem exinde tertio (h. e. Herodis decimo) prima Actias celebrata est C. Cæsare Octaviano VI. M. Vipsanio Agrippa II. Coss. Dio liii. p. 496. D. ALDR.

Τράχωνα] Batanæa, Trachonitis et Auranitis Philippo ex Herodis filiis quatuor vid. ἀρχ. lib. 17. c. 13. §. 4. SPANH.

Αὐρανῖτιν χώραν] Ἀβρανῖτιν Suidæ. *Αὐρανίτην* in quibusdam MSS. Vide ad Antt. l. 15. c. 10. §. 1. Cellarium in Geogr. Antiq. l. 3. c. 13. p. 30. et Relandum in Palæstina, p. 106. HUDS.

21 *Ζηνόδωρος*] Latronis hujus meminit Strabo, l. 16. p. 756. B. et tetrarchiæ ejus Herodi donatæ Dio liv. p. 526. D. ALDR. Notandum, *οἶκον Λυσανίου* eundem esse ac Lysaniæ tetrarchiam vel Abilenæ, ut appellat Lucas. nam *οἶκος* Josepho aliisque est *tetrarchia* vel *dominatio*, ut ostendit Casaubonus in Exerc. contra Baronium, p. 239, 240. HUDS.

ἐκ τοῦ Τράχωνος] Al. *ἐκ τῶν Τρ.* Verum hæc regio alicubi *ὁ Τράχων*, alibi *Τραχωνῖτις* appellatur. HUDS.

Οὐάρρωνα] *Οὐάρρωνα* de quo ἀρχ. lib. 15. c. 10. §. 1. *Οὐάρρωνος* Gen. vel *Ὀάρρωνος* Varronis Rufin. Varronem hunc præsidem interpellabant. HUDS.

Hunc Syriæ Præsidem *Οὔαρον* scribit Cod. T. an ex mera nominum ignorantia, an quod cum Quinctilio Varo nomen confusum esset, qui paucis abhinc annis ipse Syriæ Præses institutus est, haud liquet. Nomina autem plane inter se distantia, non mirandum est, quod librarii permutaverint ævo recentiori scribentes. Numarii enim Antiocheni tempore quo ipse inter vivos erat Varro, numos ejus ΕΠΙ ΟΥΑΡΟΥ videntur inscripsisse. Vide Rasche Lexicon, vol. i. p. 769. Ceterum hæc tempora et res a Josepho disjectas, enarrata reperies, et ordine accuratissime disposita a viro doctis. E. Greswell ad Dissertationum vol. i. p. 499.

23 *ἐπίτροπον*] Vide Norisium in Cenotaph. Pisan. p. 290. 306. HUDS.

ἔτει δεκάτῳ] Ex quo in Syria fuerat Augustus: annus enim iste decimus erat Herodis decimus septimus. Antt. xv. c. 11. p. 699. ALDR.

24 ἐπεὶ δὲ τελευτᾷ Ζηνόδωρος,—Γαλιλαίας γῆν ἅπασαν] Galilæam a Josepho Herodi tribui contendit Harduin. de Nu. Herod. p. 23: sed nullo fundamento. SPANH.

CAP. XXI.

1 Πεντεκαιδεκάτῳ γοῦν ἔτει τῆς βασιλείας] Cum Josephus ipse statim (v. 4.) data opera distinguat inter ἐπισκευάζειν et ἐκ τῶν θεμελίων ἀνοικοδομεῖν, videtur hic aliud omnino intelligere atque narrat Antt. l. 15. c. 11. §. 1. qui proinde locus cum hoc non est committendus. Neque vero credibile est Herodem universis 17. annis, quibus urbes locosque pene infinitos exstruxit et exornavit, uni templo Hierosolymitano nihil quicquam contulisse. Illi igitur multa alias impendit; sed hasce porticus inchoavit anno regni 15. quo donatus est tetrarchia Zenodori: novum vero adytum *a fundamentis exstruere*, quæque illi convenirent cætera adjicere cogitavit, postquam, defuncto Zenodoro, nova illi regio accessit; ut jam de *magnis reditibus promptaque pecunia* jure merito gloriaretur. Ita auctis opibus (ut Josephus inquit) etiam animi magnitudo majorem in modum crescebat. Hæc si valeat conjectura, salva res est; sin minus, pro ιε′ scribe ιη′: regni enim Herodiani duplex Epocha plane nihil est ad hunc rhombum. ALDR. Videsis Casaubonum contra Baronium, p. 278, &c. Lud. Capellum in Spicileg. ad Joannis c. 3. v. 20. et Chr. Cellarium, in Vindiciis Josephi contra Harduinum, c. 27. HUDS.

Confer Greswell, vol. i. p. 201.

2 ἔλαττον] Ita legendum censui cum codice Rhedigeriano, cui consentiunt Voss. et Bod. antea erat, ἔλαττον. Ἀντωνίαν ἐκάλεσεν. In Rufini versione, *hoc autem, nulla re minus quam regni sedes esset, largis opibus renovatum*, Antoniam vocavit, quasi legisset, τὸ δὲ ἐπισκευασθὲν πλούτῳ δαψιλεῖ, κατ' οὐδὲν τῶν βασιλείων ἔλαττον, Ἀντωνίαν ἐκάλεσεν. HUDS.

Legit, opinor, Rufinus, quod ad amussim in Cod. P. reperiri potest ὃ δ' ἐπισκευάσας......ἔλαττον, Ἀντωνίαν.

ὃ Ἀντωνίαν ἐκάλεσεν] Quæ a Joanne Hyrcano condita est, et Baris appellata. Herodes imperante Antonio instauravit, et Antoniam dixit, et anno demum regni sui 15. manum illi

ultimam admovit. Vide Antt. l. 18. c. 5. §. 4. Belli l. 1. c. 5. §. 4. Describitur Antonia Belli libro 6. c. 1. §. 7. ALDR. Conf. ἁλωσ. l. 1. c. 3. §. 3. SPANH.

6 ἡμισταδίων] Mutavit Haverc. in ἥμισυ σταδίων, sed injuria. Vide iii. 54. 7, &c.

Σεβαστήν] Vide Antt. xiii. 10. 2. Strabon. l. xvi. p. 1103. Noris. Ep. Syro-Mac. p. 444.

7 καλεῖται δὲ Πάνιον] Solus omnium Cod. T. Πανεῖον habet; neque notatu digna fuisset hæc vocalium discrepantia, ut quæ antiquitus eadem litera exprimi solerent, ni numi quidam Aurelii et recentiorum Impp. temporibus percussi et vocab. ΠΑΝΕΙΩ inscripti, pro testimonio adhibiti essent quasi a Panis templo quodam vel simulacro petitum esset cognomen. De loci igitur historia paucis disseram. Videtur, etsi ex hoc Josephi loco aliter forsan judicares, vicus prius exstitisse ad fontes Jordani, quam eos Herodes templo ad Augusti honorem insignivit. Adpellatus ille vicus ex antiquo Dana (Joseph. Antt. viii. 8. 4.) postea nomen habuit, et monti et regioni impositum, Paneada. Id diserte testatur Eusebius (Hist. vii. 17.) qui in Edd. impressis Πανεῖον vocat montem, exhibentibus autem Codd. plurimis Πάνιον. Spanhemius a monte petitam veram adpellationis rationem esse existimat, non illam Philostorgii (vii. 3.) a Panis, pastoralis Dei, simulacro; neque a fonte sumptam, ut Plinius (v. 15.) censebat. An vero mons ipse a pastorali numine nomen suum acceperit, alia est quæstio, quam si quis expedire quærat exploratis hujusmodi inter Græcos exemplis, multos is inveniet et montes et speluncas hoc nomine insignitos. Conf. Herod. vi. 105. Paus. l. x. p. 878. Strab. l. ix. p. 417. Aristoph. Lys. 911. Eurip. Ion. 501. Nullus autem ante Aurelium percussus numus imaginem gerit Panis, etsi Antonini Pii tempore figuram reperiamus nudam et hastatam, et impressum montem, et literas ΠΑΝΙ circumductas. Primus Aurelius Panis imaginem exhibuit cum inscriptione ΠΑΝΕΙΩ. Ampliavit hunc locum Philippus tetrarcha hæres Trachonitidis factus, id quod verbis paullulum diversis enarrat Josephus infra ii. 9. 1. πρὸς ταῖς Ἰορδάνου πηγαῖς ἐν Πανεάδι πόλιν κτίζει Καισάρειαν. et iii. 10. 7. Eadem urbs in publicis monumentis et in numis Cæsarea Augusta adpellata, apud Matthæum et Marcum Cæsarea Philippi

nuncupatur. Vide Matt. xvi. 13. cum nota Wetst. Rasche Lexicon, tom. i. part. ii. p. 182. Noris. de Ep. Syr. p. 372. Rel. de Pal. p. 918. Lightf. Cent. Chor. p. 125. Polyb. xvi. 18. 2. cum nota Schweigh. et Cellar. Geog. Ant. iii. 13. p. 478.

10 *πρὸς τὰς ἐπιδημίας*] Id quod mercatoribus concedendum præcepit Xenophon, vel si quis alius Auctor. De Vectig. c. 3. §. 12. *καλὸν δὲ καὶ ἐμπόροις ἐπὶ προσήκοντας τόπους ὠνῇ τε καὶ πράσει, καὶ τοῖς εἰσαφικνουμένοις δὲ δημόσια καταγώγια.*

11 *Καίσαρα*] Ita in Codd. Græcc. et Edd. ante Hudsonum omnibus. Hudsonus ex Rufini versione "templa quæ Cæsaria vocantur" *Καισάρεια* deduxit, et in textum suum intulit. Sed injuria. Haud enim inusitatum est æque cum ipsis Deis et Heroibus ac cum delubris eorum conjunctum participium *ἱδρυμένος*. Lycurg. cont. Leoc. ad init. *τοῖς ἄλλοις θεοῖς καὶ τοῖς ἥρωσι τοῖς κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἱδρυμένοις.* Isoc. 251. *τοῖς θεοῖς τοῖς ὑπ' ἐκείνων ἱδρυμένοις.* Dio. l. liii. p. 590. *τὸν Αὔγουστον ἐνταῦθα ἱδρύσαι.* Confer Aristoph. Plut. 1191, &c.

13 *Μεταξὺ γὰρ Δώρων*] Ora importuosa Phœniciæ inter Dora et Joppen. Confer Antt. 15. 9. 6. ubi Cæsarea inter Dora et Joppen in Phœnice dicitur sita, ab aliis in Palæstina. Flavia eadem in nummis dicta a Flaviorum temporibus. Hæc de Cæsareæ situ a Josepho adscripta redarguit Harduin. de num. Herod. p. 28. SPANH. De ipsa Cæsarea confer Antt. xiv. 4. 4. Strab. l. xvi. p. 1100. Spanh. de præstant. numm. l. i. p. 595. Diss. ix. c. 4. Eckh. Doctr. Numm. tom. iii. p. 433. Rel. de Pal. p. 670. et Rasche Lexicon ad voc.

15 *μείζονα μὲν τοῦ Πειραιέως*] *Μέγεθος μὲν κατὰ τὸν Πειραιᾶ* in Antt. l. 15. c. 9. §. 6. Hunc Sebastum dixit in honorem Cæsaris, Antt. l. 17. c. 5. §. 1. et ad Piræei exemplum ita construxit, ut singula in eo visenda tam materia quam opere superaret. Id constabit conferenti cum Josepho quæ de Piræeo passim Thucydides, et Pausanias in Atticis retulit. ALDR.

18 *προκυμαία*] Primus Hudsonus *προκυμαία* edidit, monente Aldrichio, et approbante Ernesto (Observ. ad Antt.) sed nullo Codd. consensu.

19 *Δρούσιον*] Codd. L.M. et Edd. Gen. Huds. Hav. *Δρυσίων*

habent. Cod. T. cum Ed. Bas. *Δρουσίων*. Nos cum Cod. P. et Rufino "Drusium" vertente, et rectius judicante Hudsono, *Δρούσιον* scripsimus. Ceterum voc. *προγόνου*, quod "parente" interpretatur Rufinus (Edit. Vet.) et in "nepotem" mutavit Gelenius, "privignus" est, scilicet, prius genitus. Drusus enim Liviæ filius post tres menses natus est, quam Augustus eam in matrimonium duxerat. Plut. vol. vii. p. 246. *Φαῖδραν τὴν Μίνωος, ἥτις τοῦ προγόνου εἰς ἐπιθυμίαν ἐμπεσοῦσα.*

20. *νάγμα*. Vide supra c. 17. §. 6.

21 *Κολοσσοὶ τρεῖς*] Quorum nulla mentio in Antt. l. 15. c. 9. §. 6. *κολοσσοὶ στῆλαι* legit Bod. et Rost. non male. Si fuissent enim Colossi proprie dicti, eorum utique nomina Josephus indicasset. ALDR.

Non liquet; neque enim si quis *ἀνδρίαντα* dicat, necesse est ut nomen ejus adjiciat; neque *κολόσσους* illos Ægyptiacos nominavit vel Strabo l. xvii. p. 1170. vel Pausanias i. 42. Et jure; nam eorum nomina nesciverunt. Confer Plut. vol. ix. p. 119.

μείζονες] Ita et Antt. l. 15. c. 9. §. 6. ubi Rufinus, nescio quare, pares pro majoribus habet; nisi forte symmetriam operis ita poscere judicavit. ALDR.

23 *Ναὸς Καίσαρος*] Intellige Romæ et Augusti. Templa enim Augustus in nulla provincia nisi communi suo Romæque nomine recepit. Sueton. in Aug. cap. 52. Licet Pergami et Nicomediæ recepisse narret Dio li. p. 458. Sed Dionem eademque opera Josephum interpretabitur Tiberius apud Tacitum in Annal. iv. 37. Augustus (inquit) sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuit. ALDR.

Ῥώμης—Ἄργος] Sc. *κόλοσσος*. Dicit enim colossum quidem Cæsaris Olympico Jove non minorem, atque ad eandem formam effictum fuisse; alterum vero urbis Romæ, æqualem magnitudine simulachro Junonis Argivæ. Locum hunc corrumpit potius quam corrigit Barthius ad Statii lib. 1. Sylv. 1. Videsis Rubenium de Gemma Augustea, pag. 212. Spanhemium ad Callimachum, p. 273. HUDS.

24 *Καισάρειαν γοῦν*] Tanto quippe amore apud Barbaros fuit (Augustus) ut Reges populi Romani amici in honorem ejus conderent civitates quas Cæsareas nominarent: sicut in Mau-

ritania a rege Juba, et in Palæstina, quæ nunc est urbs clarissima. Eutropius vii. 10. Reges amici atque socii in suo quique regno Cæsareas urbes condiderunt. Sueton. in Aug. c. 60. ALDR.

26 ἀγῶνας] Agonem alterum quinquennalem Hierosolymis ante constituerat. Antt. xv. 8. 1. Et provinciæ quidem pleræque super templa et aras ludos quoque quinquennales pœne oppidatim constituere. Suet. in Aug. c. 59. ALDR.

27 Ἀνθηδόνα] Quam urbem antea vastatam instaurari jusserat Gabinius (sup. c. 8. §. 4.) et nunc denuo restituit Herodes, paucis abhinc annis penitus eversam reperimus (inf. ii. 18. 1.). Neque per breve illud tempus invaluit nomen ejus ab Herode inditum. Ptolemæus etiam et Plinius Anthedonem dixerunt, et in numo Caracallæ ANΘHΔONOC legitur, neque unquam novi nominis post Herodem exstat habita ratio. Vide Rasche Lex. ad voc. et Rel. de Pal. p. 566.

Ἀγρίππειον] Rectius Ἀγριππιάδα. Id enim urbi nomen supra iv. 2. Agrippium vero domus erat Hierosolymis exstructa sicut hoc ipso capite §. 1. docet Josephus. ALDR.

An hæc nominum confusio ex eo orta est, quod templum solum (Ἀγρίππειον) sed id ornatissimum, in urbe Anthedone exstruxerit Herodes, et Agrippæ nomine decoraverit, et Agrippam quasi conditorem portæ inscripserit; Agrippæ ipsius instar, qui quarto post pugnam Actiacam anno templum (Pantheon appellatum) Romæ exstruxerat, et statuis ornaverat, et Augustum voluerat (sicut testatur Dio liii. 27.) inscripsisse conditorem. Hac forsan ratione liquet, quapropter nulla ab aliis Auctoribus urbis mentio facta est, nomine quod soli templo addixerat Herodes.

32 φρούριον] Nota duplicis Herodii mentionem fieri. Posterioris hujus meminit Plinius ubi toparchias recenset (v. 14.) Et cum illo convenit Josephus Antt. xiv. 13. 9. et Bell. iii. 3. 5. Descriptionem quam hic loci habes confer cum Antt. xv. 9. 6. ALDR. Confer supra c. 13. §. 8. et Rel. de Pal. p. 448.

37 γυμνάσια] Γυμνάσια *publicas balneas* et γυμνασιαρχίας statim *thermarum exhibitionem* reddit Rufinus, et interpretationem suo seculo et Latinis auribus accommodavit; eodem jure quo Agrippæ Balnea γυμνάσιον appellavit Dio l. 53. p. 515.

B; quamvis imperante Augusto gymnasia non essent Italicæ consuetudinis. Vitruv. v. 11. Verum ista consuetudo ita deinceps immutata est, ut sequentibus sæculis revera essent gymnasia quæ vulgo Thermæ dicerentur. Vide Vitruv. ibid. et confer celeb. Thermarum descriptionem. ALDR.

κρήνας πολυτελεῖς] Κρήνας πολυτελεῖς ad verbum *fontes magnificos*. Si quis tamen Nymphæa, cum Rufino, malit, per me licet; cum ita proprie appellentur aquæ publicæ ad amœnitatem magis quam ad usum deductæ. HUDS. Κρήνας πολυτελεῖς. Nymphæa. Rectissime. Sic enim proprie appellantur aquæ publicæ ad amœnitatem magis quam ad usum deductæ. ALDR.

39 τῇ Ῥόδῳ.] Confer supra xiv. 3. Notissimum est, Soli seu Apollini dedicatam esse tum insulam, tum colossum ejus, et Pythium ibi maximo in honore habitum. Vide Anthol. cum Jacobs. Anim. vol. ii. P. 1. p. 362. Cic. de Nat. Deo iii. 21. et Rasche Lex. in voc. Templi meminit Strabo Apollinis Erythibii. l. xiii. p. 912.

40 Λυκίους ἢ Σαμίους] Ex imitatione Agrippæ, quem comitem habens Herodes terra iter a Ponto Ephesum fecit, unde in Samum navibus trajecerunt, largitionibus eorum et benignitate devinctis omnium animis. Antt. xvi. 2. 2.

Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι.] Omnes Græciæ populos propterea sibi conciliavit Herodes, quod ludos Olympiacos maximo honore habuit, atque annuis reditibus in posterum auxit. A plerisque ideo ob munificentiam in tabulas relatus est. (Antt. xvi. 5. 3.) Speciali vero gratia Nicopolin amplificando Lacedæmonios obligavit, ut qui Cæsaris jussu certamina ibi constituta procuraverint. vide Strab. l. vii. p. 501. De Nicopoli multa habes ap. Dio li. 1. Suet. in Octav. c. 18. Paus. v. 2. Rasche Lexicon in voc. &c. Ceterum de hac Herodis erga Græciæ et Syriæ populos munificentia silent omnes alii Historici; neque vero de ea re respuenda est Josephi auctoritas. Vide Lardner vol. i. p. 334.

44 Φασηλίταις] Perperam Hudsonus, (quem secutus est Hav.) Phasaeli Herodis fratris nomine deceptus, Φασαηλίταις edidit, suadentibus Codd. nonnullis, sed adversantibus aliis cum Rufino, et perempta Josephi sententia. Phaselis enim urbs erat

Pamphyliæ memorabilis, tres habens portus. Strab. l. xiv. p. 982. Diod. l. xii. p. 481. cum nota Wessel.

Βαλανεώταις] Balanææ meminit Strab. (l. xvi. p. 1093.) prope Laodiceam sitæ.

CAP. XXII.

4 Βαρζαφάρνης. Vide supra, c. 13. §. 1.

7 πέντε τέκνων] Filii ex Herode et Mariamne Aristobulus Alexander; tertius Romæ obiit juvenis; filiæ Salampso et Cypros. Antt. xvii. 1. 3. et xviii. 6. 4. ut et infra c. 28. §. 4. et 6. SPANH.

8 λαβρότερον] Codd. L.M.T. cum Edd. Bas. et Gen. λαβρότερος. Substituit λαβρότερον Hudsonus e Cod. Voss. ductum, ipse λαβροτέρως veram esse lectiōnem judicans. Similem reperies de λάβρος et λάβρως a Criticis habitam disceptationem ad Polyb. iv. 70. 7.

12 ὑπὸ τῶν Γαλατῶν] Quos antea (c. 20. §. 3.) dixit Josephus Cleopatræ fuisse stipatores, et ab Augusto in corporis custodiam Herodi donatos esse. Ex antiquis enim temporibus in bellis externis mereri soliti erant Galli. Mercenarios illos habuerunt adversus Romanos Pœni (Polyb. ii. 7.) adversus Achæum Attalus (v. 78. 4.) et ne multa dicam, adversus Parthos Antonius (Plut. in Ant. c. 41.) Vix mireris Antonium equites suos, pulcrum et procerum genus hominum, Cleopatræ satellites attribuisse. Conf. Bel. Gall. ii. init. iv. init.

14 ἐνσκευαζόμεναι] Usitatius hoc sensu συσσκευάζομαι ap. Demosth. Lysiam, Plutarchum alios. Utrumque habet Josephus. In Vita §. 22. τὴν συσσκευασθεῖσαν ἐπιβουλήν. B. J. inf. 23. 2. ἐνσκευαζόμενος.

15 Μάλιχος ὁ Ἄραψ.] Vide supra cap. 18. §. 3. et Antt. l. 15. c. 4. ubi Lysaniam interfectum legimus; confirmante etiam Dione l. xlix. p. 411. B. At de cæde Malichi præterquam hoc uno in loco, quod meminerim, nihil constat. ALDR.

ἀλλὰ θανάτῳ] Jam enim accersiverat illum Antonius, ut de objecta sibi Aristobuli morte Laodiceæ causam diceret. Antt. lib. 15. c. 3. §. 5. ALDR.

20 ἀνέδην] Sæpenumero pro hac voce suffecta est altera ἀναίδην, quam vero improbant viri docti. Significat ἀνέδην libere, effrænate. Conf. Tayl. ad Dem. vol. i. p. 171. Ed. R. Schweigh. ad Polyb. vol. vi. p. 646. Buttm. ad Plat. Gorg.

p. 495. Ast. ad Plat. Legg. xi. p. 919. Heinich. ad Eus. H. E. viii. 14.

21 ὁ δὲ, ὑπ' ἀκράτου] Excidisse aliquid videtnr quod sic suppleri potest. *Unde Herodes, immoderata zelotypia furens,* [parum abfuit quin uxorem occideret; at Josepho ne in conspectum quidem admisso mortem intulit. Rursus cum ad Cæsarem Rhodum iret, Mariamnen cum matre Alexandra Josepho alteri, quæstori suo, Soëmoque commisit; et siquid sibi mali contingeret, ut utramque tollerent imperavit. Quod cum Soëmus aliquando effutisset, temperare sibi non potuit Mariamne quin reversum Herodem signis odii manifestis exciperet: eumque propterea commotum soror ejus et mater irritabant; ne quid tamen gravius statueret intercessit Cæsaris salutatio. Post annum vero quam a Cæsare reversus est, Salomes opera Mariamne veneficii accusata est, et tormenta Eunucho ejus adhibita; qui de veneficio nihil fassus, cum offensam diceret reginam propter ea quæ Soëmus indicasset, suspicatus Herodes id indicium stupro redemptum,] *confestim utrumque jussit interfici.* Vide Antt. l. 15. c. 3. 4. et seqq. ALDR.

22 ὡς ζώσῃ προσκαλεῖν] Confer Æsch. Agam. 421. *πάρεστι σιγᾶσα κ. τ. λ.*

ἀνάλογον τὴν λύπην] Rescripsit Hudsonus ex conjectura *ἀνάλογον καὶ λύπην,* atque ita interpretatus est "donec tempore veriora edoctus, luctus et mœroris magnitudine," &c. Sed erravit vir doctus, quamvis e Rufini versione "funere cognito" veram potuisset Josephi sensum extraxisse. Indicat enim *τὸ πένθος* luctum funereum, *τὸ μελανειμονεῖν.* Vide Thom. Mag. in voc. Isæum pro Nicost. (Orat. Græc. vol. vii. p. 71.) *μέλαν ἱμάτιον ἐφόρεσεν, ὡς διὰ τὸ πένθος κληρονομήσων.* et Plut. Consol. ad Apol. vol. vi. p. 425.

περιοῦσαν] Codd. L.P.T. *περιουσίαν* habent; M. *περιουσία*; Edd. Bas. et Gen. *παρουσίαν*; Rufinus "quam superstitem dilexerat;" quo duce et Cod. Voss. firmatus textum reformavit Hudsonus.

CAP. XXIII.

2 τοῦ Καππαδοκῶν] Quem Antonius regem constituerat. Vide Dio. xlix. 32. cum nota Fabr. Strabo. l. xii. p. 808. Illis enim temporibus potius visum est ut sub rege essent hi populi quam sub Romanorum Præfectis. Mortuo autem Archelao

Cappadociam imperii provinciam fecit Tiberius, atque equiti regendam commisit. Dio lvii. 2. Suet. in Tib. c. 37. Tac. Ann. ii. 42. Lardner. vol. i. p. 274. De ipso Archelao conf. Clintoni Fast. Hell. in App. de Cappad. Reg. p. 438.

10 Ἀλέξανδρον] Et Aristobulum etiam: solum tamen Alexandrum nominat Josephus, quod in eum præcipue (sicut alibi loquitur) tota domus tempestas incubuerit; quodque ejus partes in propulsando hoc periculo potiores essent. ALDR.

ὁ δὲ εὑρών] Alexandrum quidem dicit orationem ægre invenisse; nam et eum dolor impediebat, et indecorum erat ita patri respondere, quemadmodum res ipsa postulabat, et contra quemvis alium licuisset: sed Augustum illi judicem contigisse, non tam credulum et præcipitem, quam Herodes fuerat; quemque non posset Antipater, sicut Herodem, dolo fallere; nam ad ejus prudentiam magnus usus accesserat. Accusantibus igitur ab initio diffisus est; et nunc quoque facile intellexit tarditatem Alexandri non ex sceleris conscientia, sed ætate dolore et patris reverentia proficisci. ALDR.

13 ὡς τῷ πατρὶ] Sensus est, hoc judicium eo valere, ut pater filios occidat. Paulo vehementius Big. et Voss. Parenti liberos interficere jucundum est, etiam judicii pompam adhibet. Sed et ἐπὶ hoc significatu insolens est, et præterea nihil horum dixisset juvenis τὰ τοῦ πατρὸς ἁμαρτήματα αἰδημόνως ὑποστείλας. Melius itaque Rufinus culpam omnem in Antipatrum conferre voluit, quamvis Josephi mentem nec ille videatur assecutus. Nisi exciderit aliquid, crediderim ita legi oportere, ὡς τῷ πατρὶ κτείνειν αὐτούς ἐστιν. εἰ δὲ καὶ προτίθεται τὸ ἔγκλημα. ut sit Aposiopesis, quam ad hunc modum licet explicare: Potest nos pater occidere, neque mori recusamus: quod si accuset etiam parricidii, morte gravior est tanti sceleris suscipio. Vide Antt. l. 16. c. 4. ALDR. Quod Patri liceret eos occidere, etiamsi crimen illud non prætexerat, ut ita addatur particula μή. εἰ δὴ μὴ πρ. τ. ἐγκ. Voss. προστίθεται quod mallem. SPANH. Crediderim ita esse legendum, ὡς (quod hic adverbium temporis esse potest, et significare postquam, quandoquidem) τῷ πατρὶ κτείνειν αὐτοὺς ἔστιν ἡδὺ, μὴ καὶ προστίθεται τὸ ἔγκλημα. ut ita dicat, liberum sese patri necis suæ relinquere arbitrium, si id ita dulce ipsi sit, modo crimen aliquod, ut causam mortis, non adjiciat. Id præter Big. sua-

dere quoque videtur Lugd. Bat. in quo legitur ἐστὶν ἡδὺ προστίθεται. Puto autem descriptores alterum ex ἡδὺ vel μὴ καὶ putavisse variam esse lectionem, atque ita illud μὴ καὶ omisisse, vel in δὴ καὶ, sicut etiam in εἰ δὴ illud ἡδὺ commutasse. HAV.

Sanationis adhuc indiget locus. Lectio enim quam Codd. et Rufini auctoritatem secutus in textum recepi, neque, ut antea notavit Aldrichius, juvenis moderationi et erga patrem pietati consentanea est, neque ipsius verbis, sicut in Antt. (xvi. 4. 8.) sermonem habuit, firmatur. His enim rationibus potior esset lectio quam in Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. impressam reperimus ὡς τῷ πατρὶ κτείνειν αὐτούς ἐστιν, εἰ δὴ προτίθεται τὸ ἔγκλημα "liberum esse patri eos occidere, si revera crimen iis tale inferat." Textum vero receptum ad hunc modum vertas "cordi esse patri eos occidere prolocutus, crimen iis inlatum ob oculos auditoribus posuit et omnes usque ad lacrymas commovit." Haud absimilia sunt Æsch. verba ad Agam. 200. ἄλλο μῆχαρ βριθύτερον πρόμοισι μάντις ἔκλαγξεν, προφέρων Ἄρτεμιν, ὥστε χθόνα βάκτροις ἐπικρούσαντας Ἀτρείδας δάκρυ μὴ κατασχεῖν. Rufini versio est "prolocutus quod eos pater libenter occideret, auxit facinus et lacrymas," &c. quam ita reformavit Gelenius "prolocutus ...... occideret, crimen illi objecit et lacrymas."

17 Ἐλεοῦσαν] De qua Strabo lib. 14. p. 671. A. Εἶτ' ἡ Ἐλεοῦσα νῆσος μετὰ Κώρυκον, προσκειμένη τῇ Ἠπείρῳ, ἣν συνῴκισεν Ἀρχέλαος καὶ κατεσκευάσατο βασίλειον, λαβὼν τὴν Τραχειῶτιν Κιλικίαν ὅλην πλὴν Σελευκείας. ALDR.

Et alio etiam loco l. xii. p. 535. ἡ τραχεῖα περὶ Ἐλαιοῦσσαν Κιλικία, ubi si quis Ἐλαιοῦσσαν insulam prave positam esse suspicatur, ut quæ, imperii licet caput, regionis tamen ad oram ultimam sita sit, facile esset ex altero Strabonis loco hac ratione emendare ἡ τραχεῖα περὶ Σελευκείαν Κιλικία. Ceterum Ἐλεοῦσαν scribunt cum Josepho Plinius Oppianus et Etymologus: Strabo, utroque modo; Stephanus Byz. cum numis Ἐλαιοῦσσαν.

26 ἐπιτέμνεται] Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. ὑποτέμνεται habent. Codd. ἐπιτέμνεται. Confer Suid. in voc. ἐπιτεμόμενος et Polyb. v. 58. 3. et xxxv. 4. 6. cum notis Schweigh.

29 καὶ ἐμὲ τούτοις] Mallet Aldr. καὶ ἐμοὶ τούτους. Levior esset mutatio κρατεῖν ἐμὲ, καὶ τούτοις.

CAP. XXIV.

9 κακίας μυστήριον] An hunc Josephi locum in mente habuit Suidas qui hac interpretatione usus sit: ἐχέμυθον. μυστήριον κρυπτὸν ἢ φρόνιμον. Josephum citant et similem Dion. Hal. locum (Ep. ad Pomp. p. 132. Ed. Sylb.) Krebsius et Wetst. ad 2 Ep. ad Thess. ii. 7.

10 δραματουργῶν] Sopater ap. Stobæum (311. 39.) πάσῃ τῇ φαινομένῃ ταύτῃ τοῦ βίου δραματουργίᾳ. Suidas δραματουργήσας. συνεὶς, quod pro συνθεὶς prave scriptum esse monent Portus et Kusterus. Vide infra c. 26. §. 4.

τεχνικωτάτας] Forsan τεχνικωτάταις, quo modo legisse videtur Ruf. qui vertit "astutis etiam criminationibus aditus ad Herodem moliebatur." HUDS.

11 παρελθὼν ὑπεκρίνετο] Casu intervenire simulabat, quum adesset ex condicto, præmissis delatoribus. ALDR.

18 ἐνέπιπτον αὐτοῖς] Ita cum Cod. T. scripsimus. Codd. autem L.M.N.P. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. αὐταῖς habent, ad nominativum μειράκια spectante verbo plurali ἐνέπιπτον. Quoniam vero eundem nominativum ob oculos habens verbum singulare συνίει postea, sicut antea, serit Josephus, potius judicavimus verbum ἐνέπιπτον cum voc. διαβολαῖς conjungere.

19 καὶ πρὸς τὸ λυποῦν] Hudsonus cum Casaub. legit καὶ ὅτι πρὸς et hac ratione totum locum interpretatur "sed adolescentes ex illius frigore rem intellexerant, quodque ad omnem molestiam magis exasperabatur." Commoda quidem est emendatio, quam vero Josephi verba, sicut ex Codd. comperta sunt, non patiuntur. Vertit Rufinus "affectu refrigescente paullatim intelligentes, adversus dolorem asperius excitabantur."

21 κατὰ πατέρα] Hujus Glaphyræ pater Archelaus, quem Antonius, ejecto Ariarathe, Cappadociæ regem constituit, nulla propinquitate attingebat genus regium. Sed paternum illi genus deducebatur ab Archelais, qui cum Romanis bellum gesserant; mater erat scortum Glaphyra. Is ad Temenum genus suum quo jure referebat incertum est. Avus sese Mithridatis filium erat ante mentitus. De uxore quod meminerim nihil

comperi. Vide Strab. xii. p. 540. D. xvii. p. 796. B. Dionem xlix. p. 411. A. ALDR.

23 *ὡς ἂν—πλείοσιν*] Apparet id ex Deut. xvii. 16, 17. et xxi. 15. 2 Sam. xii. 8. Sic legem intelligunt Hebræi, et Chrysostomus ad 1 Cor. xi. Augustinus de Doctr. Chr. l. iii. c. 12. et Josephus, patriarum legum peritissimus, in Antt. l. 17. c. 1. §. 2. GROTIUS. Confirmat universa Testamenti Veteris historia. Nam quod in ea semper factum, et in nullo unquam homine reprehensum legitur, quis illud vetitum putet? Satis habemus si quod hic *πάτριον* appellatur, id Judæis fuerit in more positum, nec Mosaica lege interdictum. ALDR. Judæis licitum plures uxores ducere. Vide de Herode *ἀρχ.* lib. 17. c. 1. §. 2. et 3. de novem Herodis uxoribus et septem ex iis filiis vide infra c. 28. §. 4. quæ fuere 1. Antipatri mater; 2. Pontificis filia, e qua Herodes; 3. Pheroræ filia; 4. Consobrina; 5. Samaritis *Μαρθάκη* Archelai mater Antt. lib. 17. c. 12. §. 1. seu *Μαλθάκη* inf. c. 28. §. 4. et lib. 2. c. 3. §. 1. e qua insuper Antipas, Archelaus, et Olympias; 6. Cleopatra, e qua Herodes et Philippus; 7. Pallas e qua Phasaelus; 8. Phædra; 9. Elpide. Eadem Zonaras de uxoribus Herod. Annal. p. 259. C. SPANH.

25 *ἱστουργοὺς*] Confer Hom. Il. vi. 456. Eurip. Hec. 470, &c.

28 *ἐκ τριχῶν*] Vertit Gelenius "pro regalibus deliciis nigris vestibus induerentur." mutata nonnihil antiquiore Rufini versione, quæ hæc habet, "pro regalibus deliciis eas factis vestibus induerent" quasi "de liciis" aliquando scriptum esset; sed Rufinum, ait Aldrichius, vix credo tam improprie loqui voluisse. Veri similius est scripsisse Rufinum "pro regalibus ciliciis eas factis," &c.

33 *καὶ τετράρχην*] Pherora tetrarcha a Cæsare declaratus Antt. xv. 10. 3. Idem Zonaras p. 242. C. SPANH.

38 *ἐπὶ μοιχείᾳ*] Potius legendum *ἐπὶ μοιχείας ὑποψίᾳ*, quod suspectus esset adulterii; ut constat ex Antt. xv. 3. 9. HUDS. Nempe Josephus Herodis patruus. SPANH.

39 De Oboda et Syllæo procuratore ejus nonnihil habet Strabo l. xvi. p. 1127. multa vero Josephus in Antt. xvi. 10, &c. Conf. Euseb. de laud. Const. c. 13. cum not. Val.

41 *ἀπηρείσατο*] Suidas in voc. *ἐκβαλεῖν, ἐκκενῶσαι.* vid. inf. ii. 21. 10. Apud Platonem etiam et Plutarchum sensu paullulum

variante reperies. Frequens est in hujus verbi usu Polybius; quod bene ideo historico restituit Schweigh. ad locum (xv. 25. 8.) ubi vulgo impressum est ἀποσείσονται.

50 συνεπέβη] ἐπανέβη habent Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. quam lectionem his verbis exponit Aldrichius." Periclitanti autem Alexandro instabat, ut ruentem scilicet urgeret. Vel potius est metaphora a natantibus sumpta; si quis in hominem conscendat ægre enatantem, quo illum pondere suo submergat." Sed usitatius est verbum συνεπιβαίνω, et in hoc loco plus habet testimonii. Similiter Antiph. (Or. Græc. vol. vii. p. 640.) συνεπιβάντας τῇ τούτων ἐπιθέσει.

CAP. XXV.

3 μάλα προμηθὴς] Usque ad furorem animi vafer erat et callidus Archelaus. Vide Dio. lvii. 17.

11 μύσος] Codd. L.M.N.T. cum Edd. ante Hudsonum omnibus μῖσος habent. Cod. vero P. quem hoc loco sicut aliis consequitur Rufinus, μύσος.

22 ἀξιοπίστως] "Gravatim" Gelenius vertit. ("cum gravitate" Ed. antiq.) Ita scilicet simulabat Archelaus, idque solerter adeo ut Herodem falleret. Itaque Josephi mentem, non verba, spectavit interpres. Ea sic verti postulant. "Archelaus vero probabiliter" vel "solerter admodum simulavit se velle tandem permittere ut ea cuivis collocaretur, præterquam Alexandro." ALDR.

Eodem sensu Polyb. iii. 33. 17. παραπλήσιον τοῖς ἀξιοπίστως ψευδομένοις.

23 δυσώπημα] Difficile est una voce explicare quid significet hoc loco δυσώπημα, quando et præteriti respicit veniam et futuri cautionem. Verto interim "remedium" donec vox aliqua commodior occurrat. De præterito accepit Rufinus qui vertit "peccatorum foret oblivio;" de futuro potius intellexit Herodes, ut ex sequentibus patet. ALDR.

Vide supra c. 2. §. 2. οὐκ ἐδυσώπησε τὴν πλεονεξίαν.

25 στρατήγημα] Idem voc. de rebus non bellicis usurpat Plutarchus vol. ix. p. 26. Ed. Reiske.

CAP. XXVI.

2 Ὃς ἦν Λάκων] Is ni fallor (inquit Usserius in Ann. p. 597.)

qui ante annos viginti quinque Antonium a pugna Actiaca fugientem persecutus, jam Herodis hospitio usus, et apud Antipatrum diversatus, in Alexandri gratiam sese insinuaverat. De hoc Eurycle Plutarchus in Anton. p. 947. (c. 68.) ALDR.

προσφθαρεὶς] Vertit Rufinus "ad regni desiderium amore pecuniæ corruptus." Hudsonus autem "desiderio pecuniæ eo redactus, ut in regno vivere jam expeteret." Male, ni fallor, uterque. Vult enim *προσφθαρεὶς* "male accedens." Aristoph. Concion. 248:

ἀτὰρ ἢν Κέφαλός σοι λοιδορῆται προσφθαρεὶς

ubi hæc adnotat Brunckius, "Atticis scriptoribus *φθείρεσθαι* significat "ire, venire," sed in malam partem semper accipitur, de iis qui cum suo aut aliorum malo vel damno eunt et vagantur." Confer Aristoph. Av. 916. Pac. 72. Elmsl. ad Eur. Herac. 285. et ipsum Jos. infra iv. 2. 1. et præ ceteris Taylor. ad Lyc. p. 166. Ed. R. et Vales. ad Eus. H. E. iii. 23. Rem optime describit Demosth. cont. Mid. (Or. Græc. vol. i. p. 560.) *δεινοί τινές εἰσι φθείρεσθαι πρὸς τοὺς πλουσίους καὶ παρεῖναι καὶ μαρτυρεῖν.* Ceterum *εἰς τὴν βασιλείαν* de regione accipi debet, sicut in libro Esth. viii. 12. et ix. 16. &c. Matt. iv. 8. Luc. iv. 5.

5 *διὰ τὴν πατρίδα*] Judæos inter et Lacedæmonios vetus erat amicitia atque societas, quod, inter alia, utrique genus suum ab eodem Abrahamo ducerent. Vide Antt. xii. 4. 10. et xiii. 5. 8. ALDR. De ista quæ Lacedæmoniis cum Judæis intercessit affinitate, vide Scalig. ad Canon. Isagog. p. 332. Bochartum in Chanaan i. 22. Huetium in Dem. Evang. prop. 4. §. 10. præcipue vero Seldenum l. ii. de Synedriis c. 3. §. 5. et Grotium ad 1 Maccab. xii. 7. HUDS.

"In hac difficultate tollenda quæ e cognatione inter Lacedæmonios et Judæos oritur, Viri doctissimi, imprimis Huetius in Dem. Evan. P. i. prop. 4. p. 172. et Steph. Morinus in Dissert. de Cognatione ista valde desudarunt: sed nihil quam operam et oleum perdiderunt. Nam haud dubie, quidquid de ista cognatione Auctor lib. i. Macc. xii. eundemque secutus Josephus tradiderunt, vanum est et in fabulis ponendum. Buddeus quidem (Hist. Eccl. t. ii. p. 927.) "nimis durum, inquit, videtur, si quis dicere velit, ipsas Arii Lacedæmoniorum regis literas, ad Oniam missas confictas esse." Sed si viro præstan-

tissimo Gottl. Wernsdorffii Comment. de fide Historica Librorum Maccabaic. legere contigissit, dubium non est, quin rationibus ejus p. 140. seqq. ad has literas vanitatis fraudisque convincendas allatis cessisset. Ceterum jam diu est, cum istius narrationis de cognatione inter Lacedæm. et Judæos fraus Scaligero Bocharto aliisque viris eruditissimis suboluit." Krebsius ad Decret. Rom. p. 69.

Si plura velis confer Frœlich Access. ad Num. Reg. ubi Arei Spartanorum regis historiam, et numisma quoddam memoratum reperies. Ceterum honor iste quem ob patriam percepit Eurycles, facile ex æstimatione ortus esse potest, qua antiquitus habiti erant Lacedæmonii. Notissima sunt Alcibiadis verba *ὃ τῆς στρατιᾶς ἔτι χρησιμώτερον εἶναι νομίζω, ἄνδρα Σπαρτιάτην ἄρχοντα.* Thuc. vi. 91. vide etiam v. 75. et Plut. Ages. c. 15.

6 *τὰ σαθρὰ*] "Fragilitatem" Ruf. Cicero "imbecilitatem" dixit. Gallicum "foible" vim vocis accurate exprimit. ALDR. Optimus vero omnium interpres Demosth. Phil. i. p. 52. (ed. Reisk.) *εὑρήσει τὰ σαθρὰ τῶν ἐκείνου πραγμάτων αὐτὸς ὁ πόλεμος* atque iterum De Cor. p. 303. *σαθρόν ἐστι φύσει πᾶν ὅ τι ἂν μὴ δικαίως ᾖ πεπραγμένον.* et tertio loc. notiss. Olyn. ii. p. 24. Conf. Toup. ad Longin. §. 18. et Ast. ad Plat. Legg. v. p. 736. Stalb. ad Phileb. p. 55. Creutz. ad Plotin. iii. 6. p. 556.

13 *ἐνεδρευόντων αὐτὸν*] *αὐτῷ* habent Edd. omnes. Sed vide infra ii. 21. 3. *ἐνεδρεύοντες Πτολεμαῖον.* Confer Diod. Sic. xix. 69. cum nota Wessel. et Suid. in voc. cum Abresch. annot. in N. T. post Animad. in Æsch. p. 552.

15 *ἐργολαβήσας*] *ἐργολαβεῖν* "negotium sibi lucri causa facessere." *ἐργόλαβοι* enim redemptores sunt. Vide infra ii. 14. 6. et Plut. De Adul. ii. 71. A. cum nota Wyttenb. Bekk. Anec. p. 94. et 259. Suid. ad voc. Hemsterh. ad Polluc. 7. p. 820. Frequens est apud oratores vocabulum.

16 *τῷ τάχει*] Nulla hic loci in Codd. vel Edd. lectionis varietas. Sed legendum videtur *τῷ πάθει*: quam conjecturam confirmat Ruf. his verbis interpretatus "sceleri tanto fuisse impedimento."

17 *σπαθήσας*] Cod. Rost. *καταφαγὼν σπαθήσας.* Haud male; expressit enim talem regem, qualis ab Homero *δημοβόρος* dicitur. Il. i. 231. HAV. Atqui mera est glossa *καταφαγὼν*, sicut

unicuique videbitur, cui nota est verbi ambiguitas, et duplex ejus apud Aristophanem interpretatio. Nub. 53. Confer Harpoc. et Suid. in voc. et Taylor. ad Demosth. vol. ix. p. 370. Ed. Reiske.

τῷ φθόρῳ. "Spurio" Ruf. Modo *νόθον* dixerat, nunc *φθόρον* vocat, non ut meretrice natum, sed ignobilem, perditissimis moribus. Tales erant Judæi, quos Josephus alibi *νόθα τοῦ ἔθνους φθάρματα* appellavit, ut in Thesauro suo notat H. Stephanus, quem vide. ALDR.

Quod autem ad mores proprie spectavit opprobrii vocabulum, facile ad vitæ vel generis ignobilitatem translatum est, et servile aliquid vel adulterum denotavit. Ita enim Demosth. *φθόρους ἀνθρώπους οἰκότριβας* vol. i. p. 173. Ed. Reiske.

18 *δαίμοσιν*] De mortuis hominibus dictum, manes eorum, et nonnunquam umbras et quasi spectra denotat. Vide infra c. 30. §. 7. Ad rem aptissimus est Plutarchi locus Consol. ad Apol. vol. vi. p. 416. quem vide. Conf. etiam inf. vii. 6. (21.)

21 *δι' ὃν ἡδέως*] In *δι' ὧν* mutavit Hudsonus, sola Rufini interpretatione "ob quæ" fretus. Pessime autem mutavit, ut qui e vulgata potius quam e sua lectione Rufini interpretationem colligere potuerit. Josephi enim hæc mens esse videtur "Antipatri habita ratione se vel emori non recusare."

22 *ἀφορμὴν*] "Occasionem" Ruf. Rectius præsidium vel perfugium. Ita supra Rufinus §. 2. hujus capitis, et alibi sæpe *ἀφορμὴν* quasi data opera "occasionem" vertit, ut utrique verbo vim eandem inesse velle videatur. ALDR.

Idem judicat Spanhemius, citatis Thucyd. verbis i. 90. *τήν τε Πελοπόννησον πᾶσιν ἔφασαν ἀναχώρησίν τε καὶ ἀφορμὴν ἱκανὴν εἶναι.* E quo loco mirari licet, veram *τοῦ ἀφορμὴ* notionem viro docto non innotuisse. Non enim idem volunt vocabula *ἀναχώρησις* et *ἀφορμὴ* sed res plane diversas, illud præsidium quo se Græci reciperent, hoc autem locum, unde erumperent. Et semper, ni fallor, res spectat tentandas *ἀφορμὴ*, sive exordium intelligas, unde aliquid existendi vel increscendi capit initium, sive pecuniæ caput, quod fœnori quærendo aut negociationi exercendæ impenditur. Id, quod his verbis commode illustrat Polybius (xiv. 9. 8.) *μεγάλας γὰρ ἀμφοτέραις εἶναι ταῖς ἐπιβολαῖς ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἀφορμὰς πρὸς σωτηρίαν.*

23 *ἐγκλημάτων*] "Suis criminibus" Ruf. Intelligit "crimina-

tionibus" quibus volebat Alexander suo nomine in Herodem uti. Nam statuerat eum non suo tantum sed totius gentis nomine accusare (h. e. Eurycles statuisse mentitus est); unde *τὰ αὐτοῦ ἐγκλήματα* sunt quæ ipse in se admissa quereretur. ALDR.

24 *τοὺς ἐξ ἡμῶν*] "Qui e nobis (h. e. amicis tuis) divitias comparavere, quales sint;" vel *ἐξ ἡμῶν πλουτήσαντες* sunt "nostris (subditorum) spoliis ditati." *καὶ τὰς θεραπευθείσας* "et quæ quibus civitates sint permissæ" ut eas scil. diripiant. ALDR.

25 *ζητήσειν δὲ καὶ*] Vertit Hudsonus "requisiturum ibi et avum et matrem," Gelenius autem "lamentaturum," vero sensu, ni fallor, ab utroque prætermisso. Melius judicavisset Gelen. si antiquam Rufini versionem secutus esset "ibi autem quæsiturum et avi et matris necem." *ζητήσειν* enim vox est juridica, sicut *ζητήσεις τῶν ἁμαρτανομένων* quæstiones caussarum sunt (Polyb. vi. 16. 2.) et *ζητηταὶ, ἀρχή τις Ἀθήνησίν ἐστιν.* (Vide Suid. ad voc. et Lex. Seg.) Aptissimus est Plutarchi locus Sep. Sap. Conv. (vol. vi. p. 619.) *ἅπαντα δεύτερα τοῦ ζητεῖν τὸν φόνον ἐποιοῦντο.* Conf. sup. c. 20. (12.)

27 Τυράννῳ] Τυραννίῳ habent Codd. L.M.N.T. cum Edd. Bas. et Gen. et Gelenii versione. Cod. autem P. cum antiq. Ruf. editione et Antt. xvi. 10. 3. Τυράννῳ. Neque vere dijudicari potest, utrum hic designatur Græcum nomen Τύραννος, quod a Wetstenio ad Act. Apost. xix. 9. satis illustratum reperies, an Romanum Turranius vel Toranius. Tyrannium vero nomen habes inf. ii. 19. 4.

28 *Οὐδὲν τῶν διαβληθέντων ὡμολόγουν*] At confessi sunt se ab Alexandro sollicitatos ut Herodem inter venandum opprimerent, simulque indicaverunt aurum in equorum stabulo defossum, et præfectum venatorum arguebant, quod eis præbuisset lanceas regias, et arma, ipso jubente, Alexandri famulis. Antt. l. 16. c. 10. §. 4. Sed hæc falsa quæstionis dolor expressit. ALDR.

29 Ἡρώδου] Videtur hoc loco antiquitus error in textum irrepsisse. Codd. enim Græci nullam indicant lectionis varietatem, Rufinus autem, ut ex utraque editione constat, ea ratione interpretatus est, ut Ἀλεξανδρείου in Codd. suis legisse videatur. Et vere. Haud longe enim ab Hierosolymis distabat castellum illud (vide supra 8. 3.); et in Antt. (xvi. 10. 4.) ad Alexandrii

præfectum missas esse epistolas plane enarrat Josephus. In errorem facile labi potuit librarius, si modo prius Ἀλεξανδρεῖον in Ἀλεξάνδρου inter scribendum negligenter mutatum fuisse credas. Conf. Rel. de Pal. p. 730.

31 *οὐδὲν ἤκουσεν*] Ipse enim nihil confessus est; sed ejus hasce literas protulit quasi ad parentem ab Alexandro datas. Literarum exemplar, aliaque quæ huc faciunt vide in Antt. l. 16. c. 10. §. 4. ALDR.

32 *ἔτι μέν τοι λελυμένους*] Hactenus a tanta immanitate temperavit: sed cum postea Salome quoque delatrix accederet, tum sui minime compos utrumque vinciri jussit. Antt. l. 16. c. 10 §. 6. ALDR.

Verba ea non agnoscit Gelenius; antiqua vero Rufini editio hæc habet "filios tamen interim absolutos asservari præcepit."

34 *δὶς γοῦν*] Rufinus "Postremo apud Cæsarem" unde aliquid ejusmodi *εἰς ὃ* vel *ἕως οὗ* lectionem ejus fuisse, haud injuria colligeres.

περιδύειν] *περιδύσας. ἐκδύσας, ἀφελόμενος* Suidas, citato ad rem Josephi loco ex Antt. xii. 5. 4. Alia sunt in iisdem Antt. verbi exempla. videl. vi. 11. 5. et ix. 12. 3, &c.

36 *Εὐάρατον*] Ejusdem meminit Josephus Antt. xvi. 10. 2.

CAP. XXVII.

3 *ἐπεβάπτισεν*] Eandem metaphoram habet Josephus iv. 3. 3. et alibi. Eandem etiam Plut. de Soc. Gen. vol. viii. p. 345. Diod. Sic. l. i. p. 84. ubi alia exempla reperies a Wessel. laudata. Confer Tayl. in Demosth. vol. ix. p. 826. Ed. R.

4 *Οὐολουμνίῳ*] Confer Antt. xvi. 9. 1.

Ὄλυμπον] De hoc Olympo, quisnam fuerit, non constat. Veri autem simillimum est, eum esse, quem Cleopatra medicum prius et postea vitæ narratorem habüisse videtur. Confer Plut. vit. Ant. c. 83. Ejusdem meminit Vossius de Hist. Græc. l. iv. p. 477. nulla vero Josephi neque e Bell. Jud. neque ex Antt. mentione habita.

ἐγγραφῶς] Adverbium rarissimum, quod vero posteris temporibus usurpatum reperies. Confer Dio Chrys. 14. 232. D. et Can. Conc. Constant. 6. *ἐγγράφους* habet Cod. P. vocabuli formam multo usitatiorem.

10 *οἱ περὶ Πεδάνιον πρέσβεις*] Hoc in loco Pedanius non est solus Legatus, sed Pedanius et qui cum eo insuper Legati erant præsidi adjuncti, tres ipsius Saturnini filii etiam Legati, ut constat ex Antt. l. 16. c. 11. §. 3. Montacut. in Exercit. 6. §. 2. HUDS.

Ἀρχελάου τοῦ βασιλέως] Quem Augustus tamen nominatim inter judices retulerat. Antt. l. 16. c. 11. §. 1. ALDR.

13 *ὡς πρὸς παρόντας διετείνετο*] Conf. sup. c. 18. §. 3. SPANH.

14 *νικῶν*] Pessime Hav. in *νικῴη* immutavit, omnibus, præter unum, et Codd. et Edd. in *νικῶν* consentientibus.

CAP. XXVIII.

3 *θείῳ πρὸς μητρὸς Ἀντιπάτρου*] Theudius frater Doridos Matris Antipatri *ἀρχ.* lib. 17. c. 4. §. 2. Huic Beronice Aristobuli Herodis filii uxor, eo mortuo desponsa dicitur et infr. c. 30. §. 5. SPANH.

ἐξοικειούμενος] Conf. *ἁλωσ.* lib. 1. c. 8. §. 9. SPANH.

4 *περιέθει*] Forsan *περιέπει* legendum monet Hudsonus; neque injuria; usitatissimum enim est *περιέπειν* cum vocab. *θεραπεύειν* et *θεραπείαις* conjunctum. Confer Schol. ad Eur. Phœn. 312. cum adnotat. Valcken. Cod. vero P. *περιήει* habet; quod præferendum foret, si cum Suida *περιιόντα, περιερχόμενον, ἐνεδρεύοντα, σοφιζόμενον* vel aliud ejusmodi interpretari liceret.

9 *θυγατέρα τῷ πρεσβυτέρῳ*] De Herodiade Aristobuli filia et hujus Herodis, filii Herodis e Mariamne filia summi Pontificis, uxore *ἀρχ.* lib. 17. c. 1. §. 2. et lib. 18. c. 6. §. 1. Eadem Herodias Agrippæ Magni Soror. Zonaras p. 270. C. SPANH.

ἀδελφῶν] Vocem *ἀδελφῶν* non agnoscit Ruf. HUDS.

τὴν Ἀριστοβούλου θυγατέρα] Berenice Aristobuli filia, nupta Antipatri filio *ἀρχ.* lib. 18. c. 6. §. 4. HUDS.

10 *ὁ ἐμὸς Ἡρώδης λήψεται*] Qui in Evangeliis agnomine suo Philippus appellatur. Nam cum Herodi magno præter tres nepotes totidem essent filii qui Herodes vocabantur, minime dubitandum est agnominibus fuisse distinctos. Falluntur qui Philippum Tetrarcham faciunt Herodiadis maritum. Ille enim Herodiadis filiam Salomen duxit et sine liberis decessit; Antt. l. 18. c. 4. §. 6. ALDR.

12 *ἐπαχνώθη*] Citat Spanh. Apoll. Rhod. l. iv. v. 1279. et

Æsch. Cho. v. 81. Si plura de verbo velis, consule Ruhnk. Ep. Crit. i. p. 74. et Valck. ad Eur. Hipp. 803. Conf. sup. c. 19. (33.)

17 ἐννέα] Ex Antt. l. 17. c. 2. §. 3. subaudi κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, defuncta scilicet Mariamne Assamonæa: quæ si cæteris adnumeretur, decem erant Herodis uxores. ALDR.

Μαλθάκης τῆς Σαμαρείτιδος] Μαλθάκη aut Μαλθακὴ ut hic loci, scribitur hoc nomen in Græcis omnibus tam Editis quam MSS. Verum in Antt. l. 17. c. 12. §. 1. Μαρθάκη in impressis. ut et ubique Marthace in aliquibus codicibus Rufini. HUDS. Conf. sup. c. 24. §. 2. SPANH.

ἦν ὁ ἀδελφιδοὺς] Antt. l. 18. c. 6. §. 4. ἀδελφὸς, et hic loci in Busb. Rhed. Big. Bod. Rost. et Ruf. sed ἀδελφιδοῦς est Antt. l. 17. c. 2. §. 3. ubi, nequa supersit dubitatio, quod hic legitur εἶχεν, id per ὕστερον γαμεῖ exponitur: ut intelligi nequeat Herodis frater germanus quem supra interfectum legimus, ante annos ut minimum triginta; quando ne nata quidem esset Olympias. Vel peccant igitur qui ἀδελφὸν legunt, vel cum Hebræis loquuntur, quos notum est omnes consanguineos fratrum nomine appellare. Observari velim, quatuor esse Josephos, quos scriptores, præsertim neoterici, vel omnes vel eorum aliquos sæpe confundunt. Primus est Herodis patruus, Salomes etiam maritus, ab Herode propter Mariamnen occisus; Antt. l. 15. 3. Alter, Herodis quæstor eadem etiam de causa interfectus. Tertius, Herodis frater qui in prælio contra Antigonum occubuit; Antt. 14. 15. Belli i. 22. Quartus, Herodis ἀδελφιδοῦς, Olympiadis maritus, de quo hic sermo est. ALDR.

22 Ἰουλίας] Ita Liviam semper appellat Josephus: atque ita cum alibi Philo, tum περὶ πρεσβείας p. 729. pariter et vetus inscriptio, et insignis quidam numus Augusti, quorum utrumque exhibet Patinus in Sueton. in Aug. c. 63. Huic primæ cognomen Augustæ cum prænomine Juliæ concessum est; postea frequens evasit. ALDR.

Narrat Tacitus (Ann. i. 8.) quocum consentit Suetonius (vit. Aug. 101.) Liviam ex Augusti testamento in familiam Juliam adsumptam esse. Exinde, ait Lipsius, in numis et lapidibus, fere Juliam reperies scriptam, non Liviam. Atqui sine ullo temporum discrimine modo Livia vocatur post adsumptum no-

men Juliam, modo Julia, et junctim quoque Julia Livia. Vivente etiam Augusto videtur e Velleio (ii. 71.) aliisque testimoniis Julia adpellata esse, et in numo quodam (vide Rasche tom. ii. part. 2. p. 1792.) una cum titulo Herodis Regis inscriptionem habes ΙΟΥΛΙΑ ΣΕΒΑΣΤΗ. Confer Ovid. Fast. i. 536. cum nota Burm. et Lardner vol. i. p. 396. Citat Dio (lvi. 32.) Augusti testamentum, sed nihil in eo refert de adsumpta in familiam Juliam Livia. Postea (lvi. 46.) Juliam adpellat, sed loco plane vitioso. Ceterum, re penitus explorata, major videtur esse et præstantior Taciti et Suetonii consensus, quam ut ceteris labefactari queat. Temporum rationem simili modo neglectam reperies inf. ii. 12. (21.) De Liviæ obitu et testamento ejus vide Dio lviii. 2. Tac. Ann. v. 1. et 2. Suet. Tib. 51. et Cal. 16.

23 τῷ Ἀλέξα παιδί] τῷ Ἀλεξάνδρου παιδὶ habet Cod. P. cum Rufino. Vide infra c. 33. §. 6. et sup. 1. 20. (14.)

CAP. XXIX.

4 δύο θυγατέρας] Virgines, Salomen puta et Roxanen, Elpide et Phædra natas, qua re fiebat ut illam odio haberet Herodes. Antt. l. 17. c. 2. §. 6. dicitur quod Pheroras conjugi suæ obsequitur, *quamvis odisset eam propter injurias filiabus suis virginibus illatas.* Faciunt quidem ancillæ hujus mores, ut utrumque verisimile videatur: an utrumque scripserit Josephus, ex sequentibus lector judicet. ALDR.

5 αὐτὴν ἐκεῖνος προβέβλητο] Recte Hudsonus "illam Herodes præcipue aversatus est." Aliam Rufinus viam instituit, his verbis vertens "Cui rei maxime ab Antipatro erat objecta."

8 τὴν εἰς τὰς αὐτοῦ] Proculdubio contumelias intelligit quarum mentio §. 1. hujus capitis; quasque illi Herodes non hoc solum loco objicit, sed et in Antt. l. 17. c. 3. §. 1. licet aliter senserit interpres. Quare suspicio est, quod in ejusdem capitis initio de Pherora nunc legitur, id Josephum de Herode dixisse; nec μισῶν τὰς sed μισῶντος Ἡρώδου τὰς ab eo scriptum. ALDR.

9 ὅτι τε Φαρισαίοις] Videtur enim Herodes Sadducæorum partibus favisse. Confer Matt. xvi. 6. cum Marc. viii. 15. Ceterum de commercio eo Pharisæos inter et Pheroræ uxorem multa habet Josephus in Antt. xvii. 2. 4. e quibus lucis nonnihil in

Censum a Luca (ii. 2.) memoratum effudisse profitetur Lardner vol. i. p. 278.

ἐνδησαμένη] Cod. L. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. ἐνδυσαμένη habet. Eandem verborum mutationem reperies in Antt. iv. 6. 5. et ad Plat. Legg. lib. iii. p. 695. ubi vid. Ast.

ἔπλευσε δὲ καὶ] Res a Syllæo aliisque Romæ gestas vide ordine expositas apud Lardner vol. i. p. 276.

24 τοῦ πάθους] Legit Hudsonus cum Codd. L.M. et Edd. Bas. Gen. τὸ πάθος atque his verbis interpretatur; "non tamen prævaluit affectus." Melius Rufinus, nostram lectionem secutus, "sed morbum superare non quivit."

CAP. XXX.

13 παραγηρᾶν] Optime verbum illustrat locus Æsch. con. Ctes. p. 642. Ed. R. παραγεγηρακὼς ἢ παρανοίας ἑαλωκώς. ubi conf. Reiskii observationem.

17 εἰς Πέτραν] Ita Codd. L.N.P. cum Rufino et Edd. Bas. Gen. Impressit Hudsonus Περαίαν, eo forsan argumento ductus, quod paullo ante narravit Josephus, Pheroram in Peræam, τὴν ἑαυτοῦ τετραρχίαν, abiisse, ibique mortuum esse. Sed hic loci aliud Pheroræ consilium tetigit Josephus; voluisse nempe cum famulis suis in Arabiam aufugere, et cum Oboda et Syllæo, Herodis hostibus, communicare. Vide supra c. 24. §. 6.

20 διά τινος τῶν ἑταίρων] Vertit Rufinus "per aliquem Antiphili collegam." Hudsonus autem "per amicum quendam Antiphilum" Josephi verba secutus in Antt. xvii. 4. 2. κομίσαι μὲν Ἀντίφιλον ἐξ Αἰγύπτου τὸ φάρμακον, ἕνα τῶν Ἀντιπάτρου φίλων. Ceterum in loco Antt. xvii. 4. 2. ubi Edd. habent κρατυνάμενος ἐπὶ κακίᾳ τοῦ Ἀντιπάτρου, melius foret scribere τραχυνόμενος, quam emendationem pene tetigit Ernestus, his verbis usus. "In verbo κρατυνάμενος est corruptela. Quem enim sensum habeat? Requiritur verbum, quod significet 'exacerbatus.' Id quale sit nondum extrico." Ern. Obs. in F. J. Antt. p. 148.

31 βασανιζόμενοι] Mallem cum Cod. P. et Rufino βασανιζόμενοι γὰρ τοῦτο.

CAP. XXXI.

18 εἰς τὸν Σεβαστὸν] Codd. L.M.N.T. cum Edd. Bas. Gen.

διαπεράσας τὴν Σεβαστὴν, εἰς τὸν λιμένα habent. Optime emendavit Aldrichius εἰς τὸν Σεβ. τὸν λιμ. Antt. locutionem et Rufini versionem secutus. His testimoniis addendus est Cod. P.

20 πᾶσα πόλις] Cod. P. πᾶσα ἡ πόλις habet, dissentiente vero Rufino, qui " cunctas civitates" vertit.

21 ἐβιάζετο] Locutionem notat Krebs. in Observ. e Jos. p. 25. Simili locutione Æsch. Aj. 794. ἀγέλαστα πρόσωπα βιαζόμενοι.

23 διασκεδάσειν] Ita Codd. L.M.T; primus autem impressit Hudsonus, suadente Aldrichio. Sed injuria. Probæ enim notæ est verbum διασκευάζειν, doctissime a Casaub. ad Athen. iii. 26. illustratum, et in hoc loco a Codd. N.P. et Edd. Bas. Gen. confirmatum. Confer Suid. ad voc. cum notis Toupii et Kust. et si alia quæras exempla verborum inter se mutatorum Polyb. adeas xxxi. 3. 11. Ed. Schweigh. Quod autem præcipue notandum est, lectionem διασκευάσειν e Josepho comprobatam habemus (infra c. 32. §. 2.) qui his verbis consilium Antipatri exponit δόλοις τὴν ἀλήθειαν ἐπικαλύψειν ἐλπίζει.

CAP. XXXII.

1 εἰσκαλεῖ] Qui, quum Alexander causam diceret, excluserat Archelaum. ALDR.

3 ἀκεραίους] Varie disputant, sicut omnibus bene notum est, de hujus vocis origine eruditi; auctoritatem vero Eustath. ad Hom. Il. β'. v. 855. ut plurimum sequuntur, qui e verbo κεραΐζειν originem deducit. Vide inf. v. 6. 4. Krebs. Observ. p. 331. et Schleusn. ad voc. Ex hoc autem loco, inter alios, testimonium habet Etym. M. explanatio, quam superioribus addit, ἐκ τοῦ κερῶ, τὸ μιγνύω. Quam sententiam vide pluribus a Wetstenio illustratam ad Matt. x. 16. Tertiam viam instituit Lexicon Tim. quod vide cum nota Ruhnk.

24 διωρίαν] " spatium" sicut infra v. 9. ad init. διωρίαν βουλῆς; quem locum citat Suidas ad voc.

26 ἐμφωλεύουσαν " latitantem" vel " cuneos agentem." Paullo usitatior fuit apud recentiores metaphora. Euseb. P. E. iv. 131. B. Damasc. ap. Photium p. 1072. et Suid. ad voc. μισοπράγμων, &c.

29 φερέσθω τὸ πῦρ] Imitari videtur Josephus verba Æschyli ad

Prom. Vinc. 1043. ἐπ' ἐμοὶ ῥιπτέσθω μὲν πυρὸς ἀμφήκης βόστρυχος. 64. σφηνὸς αὐθάδη γνάθον στέρνων διαμπὰξ πασσάλευε.

31 κατετείνετο] Metaphora e machinis ducta, quæ funibus intorquentur. Plat. i. Rep. 329. cum nota Astii. Confer Eur. Hec. 132. et Polyb. xxii. 17. 7. ubi pro κατατεῖναι male καταθεῖναι maluit Reisk.

32 ὡς ἐφέδροις] Ruf. "quasi successionis captatoribus" id quod pluribus expositum voluit Hudsonus "qui id agerent ut successionem interciperent." Videtur autem mentem Josephi uterque præteriisse. Haud enim insidiantes denotat vocabulum, sed successores rite constitutos, et ne ab aliis interciperentur observantes; metaphora ab iis ducta, qui in certaminibus spectatores sedebant mox cum fatigatis congressuri. Vide Antt. xvi. 3. 3. Plut. in Syl. c. 29. καθάπερ ἔφεδρος καταπόνῳ προσενεχθείς. Plat. Legg. l. vii. p. 819. cum nota Astii. Diod. Sic. vol. i. p. 293. cum nota Wessel. Aristoph. Ran. 792. Soph. Aj. 609. Æsch. Choeph. 853. cum Scholl. et Suid. in voc. Confer Demosth. de Pace vol. i. p. 61. Ed. R. τοῖς ἀγαθοῖς ἐφεδρεύων ἕτερος καθεδεῖται ubi conjecit Obsop. κατεδεῖται "devorabit" legendum esse; sed perperam; verba enim ἔφεδρος et καθέζομαι natura sunt inter se conjunctissima. Aristoph. Ran. 792. ἔφεδρος καθεδεῖσθαι.

41 φείσασθαι] Scribendum videtur φείσεσθαι, sed reclamantibus Codd. omnibus nihil muto. Quinetiam docent Critici Græcos aoristis usos esse pro futuris de rebus certo vel cito eventuris. Conf. Fisch. ad Vell. Gr. Gr. vol. iv. p. 19.

45 τοῖς διὰ χρημάτων] Primus edidit Hav. τοῖς δίχα χ. sed injuria. Sicut enim Andoc. p. 86. vol: iv. Ed. R. εἰς χρήματα δωρεὰς de pecuniis dono datis usurpat, ita Josephus vocibus τοῖς διὰ χρημάτων δώροις intelligi vult dona ex auro aut argento facta, vel forsan pecuniarum ope congesta. Similiter Plut. i. 443. A. διὰ χρύσου "factum ex auro." Suidas χρημάτων· συνήθως μὲν οἵ τε ἰδιῶται καὶ οἱ ῥήτορες τῷ ὀνόματι τῶν χρημάτων ἐπὶ νομίσμασι χρῶνται ἀργυρίου καὶ χρυσίου. Confer. Antt. xvii. 8. 1.

CAP. XXXIII.

1 σχεδὸν ἐτῶν] Conf. Antt. xvii. 6. 1. et Greswell vol. i. p. 204.

2 *ῥαΐσας*] "morbo relevatus." Demosth. 1. Olyn. vol. i. p. 13. quem locum respiciunt Harpoc. et Suid. in voc.

3 *σοφισταὶ*] Leges *σοφισταὶ* exponunt juvenibus, uti hic docemur. In Antt. xvii. ubi eandem historiam narrat Josephus hos appellat *ἐξηγητὰς νόμων*, quomodo Jurisperiti dicuntur a Romanis, qui et *νομικοὶ* appellari solent. Fuerunt ergo et hi legis Doctoris et iidem qui *Νομικοὶ* Luc. xi. 45. vocantur. REL. Conf. inf. ii. 17. (40).

6 *Ἀθέμιτον γὰρ εἶναι*] Præceptum Decalogi secundum non vetat *μηδενὸς εἰκόνα ζώου μὴ ποιεῖν*, sed *μὴ ποιήσαντα προσκυνεῖν*: et communis Hebræorum sententia imagines etiam humanas tolerabat; modo abesset suspicio et periculum cultus extranei. Pharisaica, quæ erat severior, disciplina, ad cautelam abundantem, animati cujuscunque imaginem fieri vetuit; sed permisit res inanimatas et animalium monstra depingi: totumque picturæ genus, quam Grottescam Itali appellant, apud Judæos omnes in usu et pretio semper erat. Vide Antt. lib. 3. c. 5. §. 5. collat. cum Levit. xxvi. 1. Hebr. Antt. l. 15. c. 2. §. 6. et l. 19. c. 8. §. 2. Philonem *περὶ γιγ.* p. 196. Is. Vossium ad Catullum p. 195—201. Sed memineris una consulere Plin. xxxvii. 2. Antt. xxiv. 3. et Belli i. 7. ALDR.

15 *Ἔνθεν αὐτοῦ*] Citantur hæc et sequentia ab Euseb. H. Eccles. i. 8. scil. tanquam e lib. ii. Hist. Bel. Jud. Vide eadem de Herodis morbo Antt. xvii. 6. 5. SPANH.

ἦν οὐ λάβρος] *οὐ λάβρος* desunt Cod. Bod. et Rost. *ἦν λάβρος* legisse videntur Hegesipp. et Ruf. quorum ille quidem vertit, *febris vehemens*; hic vero, *febris non mediocris*. *πυρετὸς γὰρ ἦν αὐτῷ καμίνου ἐνεργέστερος* in Athanasii sermonibus in Matth. editis per D. Bern. de Montfaucon in Nova Collectione Patrum et Scriptorum Gr. vol. ii. p. 26. *οὐ λάβρος* habet Niceph. atque hoc convenit cum ipso Josepho in Antt. l. 17. c. 6. §. 4. ubi dicit *πῦρ μὲν γὰρ μαλακὸν ἦν* &c. et cum Eusebio, ubi hic locus citatur in hunc modum, *πυρετὸς ἦν χλιαρὸς*, &c. HUDS.

ἤτρου] Ita in MSS. et apud Euseb. Niceph. et Athanas. qui habet etiam *φλεγμονὴ ὑπέρογκος*. *ἠτρίου φλεγμονὴ* perperam in Editt. Bas. et Gen. HUDS.

17 *Καλλιρόην*] Prospicit (inquit Plinius N. H. V. 16.) Asphaltiten ab oriente Arabia Nomadum, a meridie Machærus, se-

cunda quondam arx Judææ ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons, medicæ salubritatis Callirhoë, aquarum gloriam ipso nomine præferens. Quem locum non intelligens Solinus, Callirhoën fontem Hierosolymis proximum statuit. ALDR.

18 ἐκλύει] Mira in hoc loco lectionis est varietas; quæ tamen omnis veram esse testari videtur verborum seriem ἐκλύεται, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς τεθνεὼς ἀνέστρεψε. vide supra 11. 8. Hanc conjecturam confirmat Rufinus "ita dissolutum est, ut etiam lumina quasi mortuus resoluta torqueret."

19 τῶν θεραπευόντων] Legit Hudsonus θεραπόντων, auctoritate Eusebii et Nicephori; nec non ipsius Josephi, qui in Antt. xvii. 6. 5. dicit τῶν οἰκετῶν οἰμωγῇ χρωμένων. Sed Codd. omnes cum Edd. ante Huds. θεραπευόντων habent; quibus etiam consentit Rufinus, his verbis vertens "perturbatis qui eum curabant."

20 ἐπιβουλὴν] Edidit primus Hudsonus ἐπιβολὴν cum Valesio ex Euseb. Cod. Nazar. Eandem lectionem dicit Haverc. in Cod. Lugd. Bat. exstare. Sed in hoc loco nihil mutandum. Exempla habes utriusque vocis in alteram pravatæ in observationibus Wessel. ad Diod. Sic. vol. i. p. 8.

27 'Αχίαβος] De eodem Achiabo Antt. xvii. 7. 1. ut et infra ii. 4. 1. SPANH.

28 ἐκώλυσεν] Veram forsan esse lectionem οὐκ ἔλυσεν, quam etiam in Cod. Rost. exstare dicit, judicat Haverc. Sed ratione habita totius narrationis potior videtur vulgata lectio, consentiente simul Rufini versione "quod eorum princeps non solum ne fieret obstitit."

29 'Αρχέλαον] Ex Malthace Samaritide natum, quem cum Philippo ante præterierat, quando Antipam Regem institueret. ALDR.

30 τελευτᾷ] Circa Novembris nostri diem 25. septimo videlicet Cislevi mensis, qui idcirco Judæis festus est, quod in eo occiderit Herodes, qui sapientes odio prosequutus est: ut ex Volumine jejunii in Chronologia sua notavit Edvardus Liveleius, vir doctissimus. Usser. Annal. pag. 602. ALDR.

Vide autem Lardner vol. ix. p. 423. et Greswell. Dissert. iv.

ἔτη τέσσαρα καὶ τριάκοντα] Hunc numerum et sequentem (v. 19.) libri omnes Græci pariter et Latini exhibent; eosdem

quoque Josephus in Antt. 17. c. 8. et ex Josepho etiam Zonaras aliique. Et sane nulla ratio est cur de iis dubitemus, quamvis id faciant Chronologi non ignobiles. Nam cum Herodes rex declaratus sit Romæ a. P. J. 4674. Cn. Domitio Calvino ii. C. Asinio Pollione Coss. et regnum adierit post triennium, h. e. a P. J. 4677. M. Vipsanio Agrippa, L. Caninio Gallo Coss. (uti disertis verbis asserit Josephus in Antt. lib. 14. c. 14. §. 5. et c. 16. §. 4. Belli lib. 1. c. 17. §. θ′ :) clarum est, sive ab hoc anno numeres 34. sive ab illo 37, mortuum esse Herodem a. P. J. 4710. quo etiam calculus indicat contigisse Lunæ eclipsin Mart. 13. hor. 3. a med. noct. Hierosolymis; atque hæc est cujus meminit Josephus Antt. 17. 6. Convenit Herodis ætas; quando notum est et nulli dubium Cæsarem Hyrcani causam cognovisse a. P. J. 4667. Q. Fusio Caleno, P. Vatinio Coss. quo tempore Herodes, sicut ante diximus, non 15 sed 25 annos numerabat; adeoque erat hoc anno prope septuagenarius, uti modo nos docuit Josephus §. α′. hujus capitis. ALDR. Vide Langium de Annis Christi lib. 2. c. 18. et Pagium in Critica ad Baronium, vol. 1. p. 17. HUDS.

35 ἐν αἷς Φίλιππος] Vide Strabon. l. 16. p. 765. Quid cuique tribuerit Augustus, et quomodo Herodis testamentum confirmaverit, vide Antt. l. 17. c. 13. Belli l. 2. c. 6. ALDR.

Conf. Noris. Cenot. Pis. p. 132.

41 σταδίους—Ἡρώδειον] Cum duo fuerint Herodia, non memini Josephum indicare, in utro sepultus sit Herodes: quanquam nemo, opinor, dubitabit quin in eo condi voluerit, quod immensis sumptibus exstructum memoriæ suæ consecrasset. Erat hoc Herodium sexagesimo ab Urbe stadio in via Massadam ducente, Belli i. 13. θ′: unde recte videntur Hierichuntem inter et Herodium 200 stadia numerari; siquidem Hierosolymis aberat Hierichus 150 stad. Belli Jud. lib. 5. Jam non video cur Josephus secum committatur propter id quod legitur Antt. lib. 17. c. 8. §. 3. Neque enim ibi dicit κομισθῆναι τὸ σῶμα ἐπὶ στάδια ὀκτὼ, sed ᾔεσαν δὲ inquit ἐπὶ Ἡρωδείου στάδια ὀκτώ. cujus simplicissima interpretatio est, *ibant autem versus Herodium octo stadia*; h. e. agmen, cujus proxima mentio, cadaver per octo stadia comitatum est; qualis mos in funeribus apud nos etiamnum obtinet. Neque porro dicitur, ᾔεσαν

δὲ εἰς Ἡρώδειον ἐπὶ στάδια ὀκτὼ, sed ἐπὶ Ἡρωδείου στάδια ὀκτὼ, ut si minus probabilis illorum sententia, qui diebus singulis octo stadia volunt esse confecta; etsi talis constructio præpositionis ἐπὶ non careat exemplis. Quare non repudianda penitus est hæc interpretatio: sed videtur emendari posse, si dicamus agmen dum Herodium iret, octavo quoque stadio substitisse ad defunctum regem complorandum. Hujusmodi moris antiquissima exstant vestigia in Gen. c. L. ALDR.

καὶ τὰ μὲν περὶ Ἡρώδην] In codicibus omnibus quos conferre licuit, hactenus producitur, et hic desinit, Historiarum sive de Bello Judaico liber primus; quanquam ea quæ præcedunt §. 5. hujus capitis, de morbo atque exitu Herodis, velut ex secundo volumine, laudaverit Eusebius Histor. i. 8. Eusebii codices depravatos esse negat Valesius; eamque quæ nunc obtinet partitionem hujus operis non Josephi, sed Rufini esse contendit. Verum obest illius sententiæ Græcorum quoque codicum cum Latinis hac in re consensio, qui tamen discrepant in quinto, sexto, septimoque volumine, quæ Rufinus pro suo libitu distinxit. Videtur etiam Josephus in Procemio clarissime indicare, se secundum librum inchoasse a seditione contra Archelaum mota. Vide Procemium §. 7, 8. ALDR.

LIBER II.

CAP. I.

1 πενθήσας] Τόσας γὰρ διαγορεύει τὸ νόμιμον τοῦ πατρίου Antt. lib. 17. c. 8. §. 4. Unde Siracides cap. 22. v. 12. πένθος νεκροῦ ἑπτὰ ἡμέρας, Idemque cap. 38. v. 18. præcipit lugeri mortuos Διαβολῆς ἕνεκα: nam ut statim Josephus εἰ γὰρ παραλίποι τὶς οὐχ ὅσιος. Luctum vero septemdialem ab antiquissimus temporibus obtinuisse constat ex Gen. 10. Epularum quoque funebrium satis antiqua mentio est Ezech. xxiv. 17. Jerem. xvi. 7. Prov. xxxi. 6. Deut. xxvi. 14. ALDR.

8 τὰς εἰσφορὰς] De discrimine inter τὰς εἰσφορὰς et τὰ τέλη vide quæ congessit exempla ad Matt. xvii. 25. Wetstenius.

12 χρῆναι] Ita lego cum Busb. et Rhed. nec non Gall. qui ad oram paginæ χρῆναι habet, voce χρήμασιν in textu erasa. Atque hanc lectionem firmat ipse Josephus in Antt. lib. 17. c. 9. §. 1. ubi dicit, ἠξίουν τιμωρίαν αὐτοῖς ὑπ' Ἀρχελάου γενήσεσθαι κολάσεσι τῶν ὑπὸ Ἡρώδου τιμωμένων. In Editis quidem omnibus, cæterisque MSS. τετιμημένων χρήμασιν. nec aliter in codice quo usus est Rufinus. HUDS.

17 ἐπιλάβοιντο] Ita Codd. L.M.N.T. cum Edd. Bas. Gen. Edidit Hudsonus ἀπολάβοιντο, prætermissa speciali verborum notione.

καλεῖται] Πάσχα de festo Azymorum vid. Antt. lib. 17. c. 9. §. 3. Pascha alioquin, et Azyma duo festa, prius XIV. Nisan, posterius a die XV. per VII. dies quæ sunt diversa. vid. Antt. lib. 3. c. 10. πέμπτῃ δὲ καὶ δεκάτῃ διαδέχεται τὴν τοῦ Πάσχα, &c. Azymorum festum a XV. die Nisan per VII. dies. Alibi Azymorum festum cum Paschate idem notatur Antt. lib. 18. c. 2. §. 2. De Azymis dies XIV. Xanthici, quo Pascha celebratum vid. ἁλωσ. lib. 5. c. 3. §. 1. Neque tamen Azymorum proprie Festi dies XIV. sed Paschatis. vid. Antt. lib. 11. c. 4. §. 8. Azymorum autem, ut aliunde notum, Festum per VII. dies a XV. SPANH.

CAP. II.

7 τῶν ἐμποδιζόντων] Nempe Sabino. SPANH.

13 δι' ὃν καὶ τοὺς] Codd. L.P. quibuscum facit Rufinus, δι' ὃ καὶ τοὺς habent; quod equidem mallem.

20 τὸν ἐξ Ἀγρίππα] Decennem circiter. Hoc enim factum quasi quadriennio ante consulatum; quem obtinuit (ut ex Fastis liquet A. U. C. 754.) vix annos natus quatuordecim. Vide Suet. in Aug. c. 64. Tac. Ann. i. 3. ALDR.

Natus est Caius Cæsar A. U. C. 734. M. Appuleio et P. Silio Coss. Vide Dio. liv. 8. Consul designatus est A. U. C. 748, ut post quinquennium eum magistratum iniret. vide Marm. Ancyr. Togam virilem adeptus est A. U. C. 749, et in senatum inductus est, Augusto jam duodecimum agente consulatum. Zon. x. p. 539. quocum consentiunt Suet. et Marm. Ancyr. Mortuo autem Herode A. U. C. 750. in concilium vocatus est, ut de rebus Judæorum judicaret. Consulatum obtinuit A. U. C. 754. postquam in Orientem missus erat, annum jam vicesimum agens; vide Monum. Pisan. et

post tres insuper annos in Lycia mortuus est. Sed de his temporibus nonnihil discrepant inter se Historici. Vide Dio. lv. 9. ubi de conciliandis Scriptoribus desperat Reimarus. Confer Tac. i. 3. cum notis Lipsii et aliorum, et Suet. Aug. 64. cum notis Baumg. Mireris forsan Caium Judæam prætervehentem a Suetonio solo inter Historicos memoratum esse. Suet. ad Aug. c. 93. Rem notat Lardner vol. i. p. 288. et quæstionem habet quapropter Josephus nullam itineris mentionem fecerit.

23 ἔτι δὲ τῷ] Codd. plurimi εἶτα τῷ, sed Cod. P. et Edd. Bas. Gen. Huds. cum Ruf. secutus, vulgatum retinui.

24 δεσπότου] In urbe licet Augustus sicut templi honore, ita Domini appellatione abstinuerit; h. e. noluerit a Romanis appellari hoc nomine quod odissent; eo tamen ab exteris haud illibenter salutatus est. Quare et illum Antipater hoc loco, et apud Dionem Cleopatra l. 51. p. 451. B. et Licinius l. 54. p. 536. A. δεσπότην sine reprehensione compellant. Sic Tiberius Augusti nomen (in urbe scil.) recusavit; epistolis ad reges et dynastas addidit. Vide Suet. in Aug. c. 52, 53. et in Tib. c. 26, 27. ALDR.

Atqui vana est, ni fallor, ista Aldrichii distinctio. Neque enim a Romanis neque ab exteris hac voce salutari sustinuit Augustus, sensu quo hic loci a Josepho usurpata est. Et nihil ad rem sunt, quæ e Dione protulit exempla Aldrichius. Vere enim Dominum Augustum adpellavit Cleopatra, quum capta ab eo esset, et captivæ loco haberetur. Dio li. 11. Vere etiam Licinius, qui origine Gallus esset, captusque a Romanis Julii Cæsaris factus esset servus. Dio liv. 21. Licet enim ab Augusto postea Procurator Galliæ constitutus sit, originem suam repetere, et salutationem cum pristina conditione congruentem adservare decuit. Domini adpellationem exhorruisse Augustum, et omnibus eam præter servos et captivos prohibuisse, adfatim testantur Suetonius ad Aug. c. 53. et Dio lv. 12. quem ad locum, si plura velis, conferenda est Fabricii observatio. Confer etiam Observ. ad Plin. Paneg. c. 2. Lipsii Excurs. ad Tac. Ann. ii. 87. et Wetst. ad Act. Ap. xxv. 26.

CAP. III.

6 κατὰ τὸν ἀριθμὸν] Vulgatam lectionem καὶ τὸν ἀρ. primus

emendavit Hudsonus, e Ruf. auctoritate, qui "ex eorum numero" interpretatus erat. Hudsoni judicium confirmat Cod. P.

8 ὁ γνήσιος] Scilicet, incolentes Judæam proprie et stricte dictam, de qua vide in l. 3. de Bello. Aut (ut verba interpretatur Casaubonus in Exerc. cont. Baron. p. 27. Ed. Lond.) germanus et purus putus Judæorum populus, in ipsa Judæa, sic proprie dicta, urbe nempe et Toparchiis Hierosolymitanorum, natus. HUDS.

11 Φασάηλος] Vide supra i. 21. 9.

16 ὧν ὅσα μὴ] Paullo aliter in Antt. 17. 10. 2. *καὶ διεκλάπη μὲν πολλὰ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, Σαβῖνος δὲ περιεποίησεν εἰς τὸ φανερὸν τετρακόσια τάλαντα*: adeo ut forsan legendum sit hic loci *οἱ στρατιῶται πολλὰ διήρπασαν· ὧν ὅσα μὴ διεκλάπη, περὶ τετρακόσια τάλαντα, Σαβῖνος ἤθροισεν.* Pro *ἤθροισεν* aut *περιεποίησεν* Zonaras legit *περιέσωσεν.* HUDS.

20 τὴν πολέμου ῥοπὴν] ἡ πολέμου ῥοπὴ lego cum Bod. nisi quod ἡ in ἢ mutaverim et ῥοπὴν in ῥοπή. Prius erat, *δι' ἀλκὴν καὶ σύνεσιν καὶ πολέμου ῥοπὴν προσέθεντο Ῥωμαίοις*: sensu plane imperfecto et alieno a Josephi mente, (ut constat ex Antt. lib. 17. c. 12. §. 3.) tam in Gr. quam in Lat. Rufini, qui vertit, *quorum uterque vi corporis atque prudentia, etiamsi nullam manum obedientem haberent, magnum tamen momentum belli Romanis addidissent.* HUDS. Lectionem Cl. Hudsoni firmat Lugd. Bat. in quo legitur *ἢν πολέμου ῥοπὴ*, quomodo etiam superius cap. 2. §. 3. fratrem Nicolai Ptolemæum *ῥοπὴν εἶναι* dixit Josephus *διὰ τὴν παρ' Ἡρώδῃ πίστιν.* et inferius cap. 18. §. 3. *μόνος ἦν ῥοπὴ τῆς παρατάξεως*, Simon quidam Sauli filius fortissimus miles. Quod vero hoc in loco dixit, optime illustratur ex verbis Justini lib. 13. c. 6. *Ubi et Olympias esset, mater Alexandri; non mediocre momentum partium, et civium favor, propter Alexandri Philippique nomina.* HAV.

Nos Rufini versionem et Cod. M. ductum secuti lectionem Josephi reformavimus.

CAP. IV.

3 Ἰούδας υἱὸς Ἐζεκίου. Meminerit lector duos esse veteratores a Luca in Act. Apost. (v. 36. et 37.) memoratos, Theudam, et Judam Galilæum; de quibus quid varie disputaverint docti, videat apud Krebsium vel alibi. Mihi vero, sicut etiam judi-

cavit Usserius. (ad Ann. 4001.) idem videtur ille Theudas ac Judas noster, filius Ezechiæ, cujus hic loci meminit Josephus. Alterum Judam, Gaulonitem scil. vel Galilæum, a Josepho reperiemus descriptum ad B. J. ii. 8. 1. et Antt. xviii. 1. 1. Conf. Vales. et Heinich. in Euseb. H. E. ii. 11. et Act. Apost. v. 36. cum notis Cappelli, Grotii, et aliorum. Casaub. Exerc. in Bar. ii. n. 57. et Lardner vol. i. p. 405.

τοῦ καταρτρέχοντος] Vide supra i. 10. 5.

4 *ἐπαύλεις*] "Diversoria" vertit Ruf. Villas cum pecudum stabulis denotare videtur. Vide Polyb. iv. 4. 1. et v. 35. 13. Plut. Apopth. vol. vi. p. 700. Soph. Œd. Col. 669. Dio lviii. 22. et Suid. in voc.

6 *τὸν Σίμωνα*] Idem narrat Josephus in Antt. 17. c. 10. §. 6. Quare corrigendum est illud Taciti in Hist. v. 9. "Post mortem (inquit) Herodis, nihil exspectato Cæsare, Simo quidam regium nomen invaserat. Is a Quintilio Varo obtinente Syriam punitus, &c." Quippe delenda est præpositio a. ALDR.

7 *κατὰ Βηθαράμαθον*] Betharamphtha fuit oppidum Peræse, qua Jordanes influit in mare Gennesariticum, Belli lib. iii. Herodes tetrarcha communivit et Juliadem dixit, Antt. lib. 18. c. 2. §. 1. Hoc si intelligitur, Βηθαραμφθὰ scribi convenit. Sed verisimilius legitur ἐν Ἀμαθοῖς ut Antt. lib. 17. c. 12. §. 6. Erat Amatha vel Amathus (nam pro חמת utrumvis dicitur) *μέγιστον μὲν ἔρυμα τῶν περὶ Ἰορδάνην.* Eusebii tempore (ut apud Onomasticon) vicus Peræse inferioris Pella distans mill. 21. ad meridiem. ALDR. Ego suspicarer legendum Βηθαμάραθον, et hoc pro Βηθαβάραθον, ob affinitatem literarum β et μ in MSS. atque ita possit esse locus ille idem cum isto (inquit L. Capellus in Spicileg. ad Joannis c. 1.) nempe Βηταβάραθος potest esse בירתא ברתא et hoc idem cum ביתהרה. Videsis Lightfooti nostratis Horas Hebr. in Joannem p. 1, 2, 5, 6. In Codd. Rufini habemus Betharantes; forsan a בית הרם urbe in tribu Gad, Jos. 13. 27. Eademque videtur esse (inquit Relandus in Palæstina S. p. 641.) quæ בית הרן dicitur, Num. 32. 36. Eusebius et Hieronymus monent eam ad Jordanem sitam, et a Syris Betharamphta dictam, postea ab Herode Liviada nuncupatam. HUDS.

8 *Ἀθρογγαῖος*] Codd. L.M.N.P.R.T. *ἀθρόον, Γαῖος* habent; Edd. vero Bas. Gen. Huds. Hav. *Ἀθρογγαῖος,* cum Rufino.

Præfert Montefalconius Codd. scripturam lectioni receptæ, et notat interpretem reddidisse "cui nomen Athrongæus" addens "hæc corruptissima lectio sic ex hoc MS. restituitur. Ego contra sentio; corruptam esse scripturam Cod. MS. Ne enim alia adferre necesse sit, facit locus parallelus in Josephi Antt. 17. 10. 7. ubi legitur ejusdem hujus nomen Ἀθρόγγης ἀνήρ: ubi ἀθρόον divelli nequit a reliqua parte vocis. REL.

Γάϊον ἡγεμόνα τῶν αὐτοῦ φίλων] Μέρος τι ταύτης [τῆς στρατιᾶς] τῷ υἱῷ παραδοὺς καὶ ἑνὶ τῶν αὐτοῦ φίλων, Antt. lib. 17. c. 10. §. 9. Simile aliquid a Rufino lectum hoc est loco. Illud καὶ ἑνὶ τῶν αὐτοῦ φίλων Zonaras omittit. Quære an legendum sit τῷ Γαΐῳ [vel Γάλλῳ, juxta Rufinum.] παραδοὺς ἑνὶ τῶν αὐτοῦ φίλων. ALDR.

CAP. V.

12 Ἀρχελάου] Ἡρώδου βασιλέως in Antt. 17. 10. 9. Erat enim Josephus Herodis ἀδελφιδοῦς, Archelai ἐξάδελφος, utrumque significat ἀνέψιος. ALDR.

15 ἔχθει τῷ πρὸς Ἡρώδην] Illa ἔχθει τῷ πρὸς Ἡρώδην hic loci non agnoscit Ruf. et satis commode abesse possunt. Nam de Arabum odio in Herodem disertim (sup. c. 5. §. 1.) dixerat hisce verbis Ἀράβων μηνιώντων τοῖς Ἡρώδου φίλοις. HUDS.

CAP. VI.

3 κτίσμα δ' ἦν ἴδιον] "Publica opera plurima exstruxit: ex quibus vel præcipua forum cum æde Martis Ultoris, templum Apollinis in Palatio, ædem Tonantis Jovis in Capitolio." Suet. in Aug. c. 29. et paulo post, "Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam desiderari a Deo haruspices pronunciarant. Addita porticus, cum bibliotheca Latina Græcaque. quo loco jam senior sæpe etiam senatum habuit, decuriasque judicum recognovit." Templum illud describit Propertius, l. 2. el. 23. ALDR.

De eodem templo confer etiam Dio. xlix. 15. et liii. 1. Horat. Od. i. 31. et Epist. i. 3. 16.

10 Ξέρξου βασιλεύοντος] Tempus indicat Josephus, quo auctoritate Nehemiæ et invitis hostibus refecti sunt Hierosolymorum muri, et firmata demum civium frequentia. Vide Antt. xi. 5. 8. Nehem. v. 14. Ceterum si quis miretur a Josepho Xerxa regnante factum dici, quod apud alios de Artaxerxis tempori-

bus memoratum est, meminerit post Cyrum illum magnum nomen Gentilitium fuisse Persarum Regibus Ξέρξης et Ἀρταξέρξης, et idem utrumque significare. Confer Grotium ad lib. Esdr. iv. 6. Diod. Sic. xv. 93.

11 καὶ τοῦ δυστυχεῖν] Lego ἐκ τοῦ δυστ. cum Rufino, qui vertit, *verum se tamen ad modestiam ex adversæ fortunæ consuetudine profecisse.* antea erat καὶ τοῦ δυστυχεῖν in Græcis omnibus. HUDS.

Atqui eam versionem e Gelenio accepit Hudsonus. Vetus enim Rufini editio hæc habet " ad hanc mediocritatem et adversæ fortunæ consuetudinem."

19 τὸ μὲν ἥμισυ] Tacit. Hist. v. 9. Gentem coërcitam liberi Herodis tripartito rexere. Strabo. lib. 16. p. 765. A. Τῶν δὲ υἱῶν τοὺς μὲν αὐτὸς ἀνεῖλεν ὡς ἐπιβουλεύσαντας αὐτῷ, τοὺς δὲ τελευτῶν διαδόχους ἀπέλιπε μερίδας αὐτοῖς ἀποδούς. Καῖσαρ δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐτίμησε τοῦ Ἡρώδου, καὶ τὴν ἀδελφὴν Σαλώμην καὶ τὴν ταύτης θυγατέρα Βερενίκην. ALDR.

ἐθνάρχην] Ἀρχέλαος ἐθνάρχης. ἀρχ. lib. 17. c. 13. §. 4. ipsum male Ἐθνάρχην dici a Josepho, qui Rex fuerit ab Augusto declaratus, contendit Harduin. de numm. Herod. p. 24. SPANH. Confer. Matt. ii. 22. et Luc. ii. 1. cum notis Wetst. Grotii et Krebs.

20 δύο τετραρχίας] Antipæ et Philippi Tetrarchiæ ἀρχ. lib. 17. c. 13. §. 4. SPANH.

Ἀντίπᾳ] Antipas idem, qui Herodes ἀρχ. lib. 17. c. 13. §. 4. et infr. c. 9. §. 1. Ἡρώδης ὁ κληθεὶς Ἀντίπας. Hinc Herodes passim infra dictus, non Antipas et ἀρχ. lib. 18. c. 2. §. 1. et c. 6. §. 1. ut c. 8. §. 1. SPANH.

21 Ζήνωνος οἶκον] In Antt. lib. 17. c. 13. §. 4. Ζηνοδώρου οἶκος, Zenodori domus, quæ antea dicta erat Lysaniæ domus, ut constat ex Antt. lib. 15. c. 10. §. 1. Cumque subjicit Josephus καὶ τὰ περὶ Ἰάμνιαν, nota præter duas Jamnias Plinii, etiam tertiam fuisse ἐν τῇ ἄνω Γαλιλαίᾳ cujus meminit Josephus in Vita sua, §. 37. quamque hic intelligit. ALDR.

De hac regione plura habet Krebsius ad Luc. ii. 1. cujus verbis nunc utar. " Apud Josephum mentio fit cujusdam Lysaniæ, qui patri suo, Ptolomæo, Mennæi filio, in principatu, quadraginta circiter annis ante Christum natum, successit, et

tetrarcha seu Regulus fuit Ituraeæ, regionis parvæ in confinio Syriæ et Arabiæ: de hac re l. xiv. c. 13. §. 3. ita: *Τελευτᾷ δὲ καὶ Πτολεμαῖος ὁ Μενναίου· καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὁ παῖς Λυσανίας παραλαβών*: idem traditur de B. J. lib. i. c. 13. §. 1. Hos autem tetrarchas principatum non nisi precario, nec diutius obtinuisse, quam visum esset iis, qui Romæ rerum potirentur, vel hujus ipsius Lysaniæ exemplum docet, qui ab Antonio, assiduis importunisque Cleopatræ precibus ad id scelus incitato, occisus est; de quo Josephus lib. xv. c. 4. §. 1. Sed hoc Lysania hoc loco non utimur, cum triginta circiter annis ante, quam Christus natus esset, interfectus sit. Sublato autem hoc Lysania, ejus dynastia s. tetrarchia varios Dominos habuit. Omnium primum imperium in eam habuit Cleopatra; quæ eo consilio Lysaniam interficiendum curavit, ut ejus ditionem acciperet, ut est apud Josephum l. c. Cum autem Cleopatra interiisset, ea tetrarchia ad Augustum pervenit, qui eam, certi pretii imposita pensione, locavit cuidam Zenodoro: de qua re Josephus de B. J. lib. i. c. 20. §. 4. *Ζηνόδωρος, ὁ τὸν Λυσανίου μεμισθωμένος οἶκον*, hanc enim vocis *οἶκος* vim esse, ut, pro ipsius rei, de qua agitur, ratione, nunc Regnum, nunc tetrarchiam denotet, dudum docuit Casaubonus in Exercitatt. Anti-Baron. p. 240. Postea hanc tetrarchiam Augustus donavit Herodi M. Cujus rei auctor est Josephus loco paullo ante laudato: *Οὐάρρων—ἀφαιρεῖται Ζηνόδωρον, ἣν ὕστερον Καῖσαρ Ἡρώδῃ δίδωσιν*. Cf. idem lib. xv. c. 10. §. 1. Mortuo autem Herode M. Augustus, cum inter regiones, Herodis imperio ante subjectas, et nunc inter tres ipsius filios dividendas, hanc quoque invenisset, ejus partem aliquam Philippo, filio Herodis M. attribuit: quod diserte docet Josephus Antt. xvii. 11. 4. *Βαταναία δὲ σὺν Τραχωνίτιδι, καὶ Αὐρανῖτις σύν τινι μέρει οἴκου τοῦ Ζηνοδώρου λεγομένου Φιλίππῳ*. Quum Josephus hic tradat tantum aliquam partem ab Augusto fuisse concessam Philippo, satis dilucide indicat, potiorem ejus partem alius cujusdam potestati fuisse subjectam: quis autem is fuerit, Josephus non ostendit: hoc autem nos docet Lucas ii. 1. ad Lysaniam nempe præcipuam ejus tetrarchiæ partem, beneficio sive Augusti sive Tiberii, pervenisse. Quis autem hic Lysanias fuerit, de eo inter viros doctos non convenit."

23 Ἱεροσόλυμα] Nisi me fallit conjectura, legendum Ἀνθηδόνα. Quippe cur Josephus hoc loco septem hasce civitates, nec plures, nec alias nominet, nulla potior occurrit ratio, quam quod easdem olim Augustus Herodis regno adjecisset; at nunc volebat quatuor Archelai Ethnarchiæ, tres reliquas provinciæ Syriæ contribui. Vide Belli l. 1. c. 20. §. 4. Has tres Josephus Ἑλληνίδας πόλεις vocat; h. e. in quibus Ἕλληνες numero et auctoritate præpollebant Judæis, quæque institutis utebantur Ἑλληνικοῖς. Notum vero omnes incircumcisos cujuscunque demum gentis a Judæis Ἕλληνας appellari. ALDR. Verum Ἱεροσόλυμα et in ἀρχ. lib. 17. c. 11. §. 4. SPANH.

24 τετρακοσίων] ἑξακοσίων in Antt. xvii. 11. 4. ut et apud Zonaram: quæ quidem lectio est minus probabilis, quando regni tantum semissis Archelao cessit. ALDR.

Ἰαμνίας τε καὶ] Merito dubitatur utrum hæc sit genuina lectio; nam et has tres urbes sorori legavit Herodes Antt. xvii. 8. 1. Emendatius certe loquitur Josephus in Antt. xvii. 11. 5. *Σαλώμῃ δὲ πρὸς οἷς ὁ ἀδελφὸς ἐν ταῖς διαθήκαις ἀπονέμει· Ἰαμνία δὲ ἦν ταῦτα καὶ Ἀζωτὸς καὶ Φασαηλὶς, καὶ ἀργυρίου ἐπισήμου μυριάδες πεντήκοντα· Καῖσαρ δὴ χαρίζεται καὶ τὴν ἐν Ἀσκάλωνι βασίλειον οἴκησιν.* ALDR.

28 οὖσαν χιλίων] In Antt. xvii. 11. 5. πεντακοσίων καὶ χιλίων, connumerato, quod et Liviæ donarat Herodes. Antt. xvii. 8. 1. ALDR.

CAP. VII.

5 Δικαιαρχίαν] Antt. xviii. 1. 1. Vit. . 3. De hac urbe, Puteolis vulgo adpellata, multa congessit Wetst. ad Act. Apost. xxviii. 13.

12 ἐν Κύπρῳ] Codd. plerique ἐν κρυπτῷ. Sed Cod. P. et T. R. marginem secuti, et Antt. verbis et Rufini versione firmati, cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. ἐν Κύπρῳ retinuimus.

17 πρεσβευσαμένων ἑκατέρων] In hunc modum distingui potest sententia, *πρεσβευσαμένων ἑκατέρων κατ' αὐτοῦ πρὸς Καίσαρα ἔτει τῆς ἀρχῆς ἐννάτῳ, φυγαδεύεται μὲν εἰς* B. ut delatum statuamus Archelaum anno nono, relegatum decimo. quo modo sibimet conciliari potest Josephus, qui in Antt. lib. 17. c. 14. §. 4. decimo relegatum fuisse scribit. ALDR. Sed quidni relegatum intelligamus Archelaum, nono quidem anno regni sui exacto et completo, decimo vero inchoato. Casaub. c. Baronium,

p. 218. Edit. Lond. Addesis Simsonum in Chronic. Cathol. parte vii. ad Annum Christi X. HUDS.

Et Lardner vol. i. p. 425.

φυγαδεύεται] Meminit Strabo xvi. p. 765. Quin et Dio lv. p. 567. in hæc verba. *ὅ τε Ἡρώδης Παλαιστηνὸς αἰτίαν τινὰ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν, ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὑπερωρίσθη, καὶ τὸ μέρος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδημοσιώθη.* Quem Herodem Palæstinum vocat, non alius est quam hic ipse Archelaus; in exsilium proinde missus M. Æmilio Lepido, L. Arruntio Nepote Coss. h. e. A. U. C. 759. circa finem. Neque vero Dionem in Archelai nomine lapsum existimo; quin potius Archelaum (sicut Antipam quoque et Philippum) Herodis nomine gavisum; atque hujus denique esse nummum, de quo ambigit Ez. Spanhemius in libro de Præstantia et Usu Numismatum, p. 447. Edit. Amst. 1671. [et quem in Edit. Lond. p. 521.] Herodi primo seu Magno adscribit, cujus una facies ΗΡΩΔΟΥ altera ΕΘΝΑΡΧΟΥ inscribitur. ALDR.

18 *ἐννέα*] Subducta temporum ratione ab Herodis morte, relegatum intelligimus Archelaum anno principatus sui decimo, sed vixdum inchoato. Is enim cœpit exeunte Novembri; Archelaus vero relegatus est ante Kalendas sequentis Januarii. Quibus rite perpensis, tum facile constabit Archelaum anno regni non decimo, sed exeunte nono accusatum, tum eodem fere tempore hoc illi somnium contigisse; in quo (quod hisce congruum est sentire) non decem spicas viderit, saltem non decem plenas integrasque, sed novem tantum. Quorsum vero Josephus in Originibus pro *novem* et *nono* substituerit *decem* et *decimo*, et utra sit verior lectio, cuivis alteri inquirendum libentissime relinquo. ALDR. Videsis Langium in lib. ii. de Annis Christi, p. 348. HUDS.

19 *Χαλδαίων*] Chaldæi ita artis divinandi et somnia interpretandi periti erant, ut quod nomen gentis fuerit, factum sit nomen professionis. HUDS.

Vide Suet. Vitel. 15. Tac. Hist. ii. 32. (ad quem locum confer Excurs. Lipsii) Dio. lvii. 15. et Gell. i. 9.

24 *Ἰόβᾳ*] Dubio et suspicioni subest hæc Jubam inter et Glaphyram matrimonii mentio. Duo enim fuerunt hujus nominis reges pater et filius ab horum temporum Historicis celebrati, quorum vero neuter cum rebus a Josepho narratis conciliari

potest. Prior enim a Pompeianis Rex adpellatus et a J. Cæsare hostis habitus, bellum contra Cæsarem tentavit, et adversa fortuna usus volens interiit A. U. C. 708, multos ante peremptum ab Herode Alexandrum annos. Filius ejus, admodum puer, in triumphum a J. Cæsare coactus, faustam habuit inter Romanos captivitatem, ut qui inde (ait Plutarchus) inter eruditissimos Græcorum historicos recenseatur. Is autem, uxore ducta Cleopatra sive Selene, Antonii filia, paternum regnum ab Octavio accepit, et quo tempore in exilium missus est Archelaus, ipse superstes fuit. Dio. l. xli. p. 289. l. xliii. p. 345. l. li. p. 646. l. lv. p. 801. Plut. Jul. Cæs. c. 55. Anton. c. 88. Suet. Aug. c. 17. et Cal. c. 26. Conf. Noris. Cenot. Pis. p. 237.

CAP. VIII.

1 *μέχρι τοῦ κτείνειν*] Confer Joan. Evang. xviii. 31. cum notis Drusii et Scalig. et Matt. xxvii. 2. cum nota Krebsii. In Antt. autem de eodem tempore loquens Josephus Cyrenium refert in Syriam missum esse, ut censum ageret. *πέμπεται Κυρήνιος ὑπὸ Καίσαρος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ, καὶ τὸν Ἀρχελάου ἀποδωσόμενος οἶκον.* (Ejusdem etiam meminit Josephus in Bel. Jud. ii. 17. 8. et vii. 8. 1.) Quam rem quoniam in digerendis Historiæ sacræ temporibus multum interest, Hudsoni verbis, sicut in Antt. adnotata sunt, fusius exponam. "Bis igitur a Cæsare in Syriam missus est Cyrenius, sed non ex eadem causa. Prioris *ἀπογραφῆς* (cujus meminit Lucas c. 2. v. 2.) causa, ut non tam in Judæa quam in toto orbe Romano omnes describerentur, ut quot et quantos delectus ad bellum populus Romanus facere posset tam ex provinciis quam ex sociis regibus et civitatibus sciri posset. Posterioris *ἀπογραφῆς* (cujus mentio Act. v. 37.) causa intra Syriam Palæstinam et unius Archelai patrimonium et tetrarchiam stetit: nec mera et nuda erat *ἀπογραφὴ*, sed redactio bonorum Archelai in fiscum, et exactio tributi super provinciales, Judæa post exsilium Archelai redacta in provinciam et Romanis præsidibus parere jussa. Qui plura hac de re scire desiderat, et de conciliatione Lucæ et Josephi, adeat Montacutium in Origin. Ecc. parte pr. sub init. Usserium in Annal. ad A. M. 4000. Casaub. contr. Baron. p. 127. Grotium ad Luc. ii. 2. Pagium in App. Chronol. ad Bar. pp. 31 et 32. Peri-

zon. in Diss. de Aug. orbis Ter. descrip. Reines. in Epist. 57. Ryckium ad Tac. p. 38. et Basnage in Annal. Polit. Eccles. p. 108. &c." Sed præ omnibus consulendi sunt Lardner vol. i. pp. 248. seqq. Wetsten. ad Lucæ ii. 2. et Vales. et Heinich. ad Eus. i. 5. 39.

2 *Γαλιλαῖος*] Hunc Josephus iterum adpellat Galilæum in Antt. xviii. 1. 6. et xx. 4. 2. et Gamaliel apud Apostolum in Act. v. 37. quare certum est recte dici Galilæum. Verum in Antt. lib. 18. c. 1. §. 1. *Γαυλανίτης ἀνὴρ* dicitur *ἐκ πόλεως ὄνομα Γάμαλα*, qui locus haud dubie depravatus est; nam eum laudans Josephus Antt. lib. 20. c. 4. §. 2. asserit se Judam nostrum (non Gaulanitem sed) Galilæum ante dixisse, *οἱ παῖδες* inquit *Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου—τοῦ τὸν λαὸν ἀπὸ Ῥωμαίων ἀποστήσαντος, Κυρηναίου τῆς Ἰουδαίας τιμητοῦ ὄντος, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐδηλώσαμεν.* Præter Gamalam Gaulanitidis alia erat Gamala Galilææ, de qua vide Belli lib. iii. ALDR. Aldrichius hallucinatur, cum putat, locum xviii. 1. 1. ubi Judas *Γαυλανίτης* dicitur, depravatum esse, legendumque *Γαλιλαῖος*. Nam Josephus, qui, uti diximus, Gaulaniten a Galilæa secretam esse probe sciebat, non sine justa causa hunc Judam nunc *Γαλιλαῖον*, nunc *Γαυλανίτην* appellasse existimandus est. Non dubium enim est, quin hic Judas duplex habuerit cognomen, ab urbe natali alterum, a loco educationis aut habitationis alterum: quemadmodum ille Apollonius, Argonauticon Scriptor, qui patria Ægyptius erat, a loco habitationis Rhodius dicitur. Facit huc observatio CAPELLI, existimantis, Judam dici Gauloniten, quia Gaulone esset oriundus: Galilæum autem, quia Gaulon, etsi ad Galilæam proprie et stricte sic dictam non pertineret, tamen de Galilæa censeri posset, quatenus in N. T. paullo latius sumatur Galilæa, pro iis omnibus Judæorum locis, quæ non erant de Judæa proprie et stricte dicta. Et sane Gaulon Galilææ contigua et contermina erat, quod intelligitur ex Josepho B. J. ii. 20, 4. KREBS.

Vide supra c. 4.

4 *τρίτον δὲ*] Quæ de Essenis dicta sunt hoc capite Porphyrius exscripsit De Abst. 4. 11, 12, 13. et ex Porphyrio etiam Euseb. in Præp. 9. 2. De iis scribit alibi Josephus in Antt. 13. 5. 9. et 14. 10. 4. ut et 18. 1. 5. Quæ Porphyr. exstitisse dicit l. 2. contra Apionem ea hodie non comparent. De

Essenis præterea scripsit Philo in lib. ὅτι πᾶς σπουδαῖος ἐλεύθερος p. 600. Ex ejusdem apologia pro Judæis elegantem locum profert Eusebius in Præp. 8. 10. De Essenis denique Plinius in N. H. 5. 17. Quidquid sani apud alios scriptores invenitur ex hisce fontibus promanavit: hos itaque tirones diligenter legant nec se ceteris impediri patiantur. ALDR. Scriptores de Essenis enumerat Wolfius Bibl. Heb. P. 2. p. 817. seqq. quibus addi possunt Basnagius Hist. Jud. l. 2. c. 20. Ven. Sal. Deylingius Diss. de Ascetis ad Calc. Obs. SS. P. 3. p. 451. Langius Pec. Diss. Buddæus H. E. V. T. tom. ii. p. 1212. Clericus H. E. Sec. 1 et 2. Prol. s. 1. c. 5. Heumann. Act. Phil. vol. 3. p. 504. et Ven. Moshemius Inst. Hist. Christ. sec. 1. P. 1. c. 2. §. 12. BRUCK.

Hist. Phil. vol. ii. p. 759.

'Εσσηνοὶ] Alibi quidem 'Εσσαῖοι nam utroque nomine appellari solent. ALDR. Loca scriptorum, qui varias hujus appellationis originationes conjecturis prodiderunt, diligenter affert Carpzovius (ad Goodw. p. 216.) quæ apud ipsum quærenda sunt, si quem lubet incertis conjecturis tempus perdere. BRUCK.

Hunc de Essenis locum breviter exscribit Suidas sub voce 'Εσσαῖοι, suam adjiciens de nominis origine sententiam.

Φιλάλληλοι] Hoc modo legisse videtur Rufinus, Φιλάλληλοι δὲ μάλιστα, καὶ τῶν ἄλλων πλέον τὰς μὲν ἡδονὰς ὡς κακίαν ἀποστρέφονται. nam vertit, *verum inter se mutuo amore conjunctissimi; et qui præter cæteros voluptates quidem quasi maleficia vitarent*, &c. Essenorum instituta cum Pythagoricis plerumque conveniunt. Antt. lib. 15. c. 10. §. 4. et 5, ut lib. 18. c. 1. §. 5. Dacos enim a Zamolxide Pythagorico institutos perinde notum est atque Pythagoram ipsum sua pleraque a Judæis esse mutuatum. Facile erat utriusque sectæ dogmata moresque conferre; sed ab hoc labore tanquam supervacaneo abstinemus, cum Pythagoræ instituta nemo nesciat. ALDR. Uterque scriptor (et Josephus et Philo) Judaica ambitione occupatus philosophiam Græcam omnem a sua gente ad gentiles pervenisse credebat: et hoc præjudicio occupatus ita gentis suæ res gentilibus exponere satagebat, ut quantacunque posset, harmonia inter eas et res gentilium appareret. Non hac suspicione injuriam fieri utrique, Josephi Præfatio ad Antt. et

ipsa Philonis de Essenis tractatio luculenter docent. Hoc animo cum ad Essenorum historiam scribendam accessissent, justa suspicio est, eos leves quasdam circumstantias hujus sectæ ita ornasse, ut quam maxime gentilibus, præcipue Pythagoreis institutis, quæ in Ægypto magna in veneratione erant, similes viderentur, et haberent Judæi, quæ gentilium gloriæ domestica opponerent. BRUCK.

ἀρετὴν ὑπολαμβάνουσι] Rufinus, qui ἀρετὴν *virtutem maximam* interpretatur, non aliter legit; sed ἀρετὴν recte intellexit ἐμφατικῶς esse sumendum. ALDR.

6 καὶ γάμον] Plinius N. H. l. v. c. 17. Ita per seculorum millia, incredibile dictu, gens æterna est, in qua nemo nascitur.

12 Μία δὲ οὐκ] Aliter Philo p. 876. κωμηδὸν οἰκοῦσι, τὰς πόλεις ἐκτρεπόμενοι διὰ τὰς τῶν πολιτευομένων χειροήθεις ἀνομίας. In hac scriptorum contradictione Philonis narratio veritati multo magis similis est quam Josephi. Nec tam rara esset Essenorum notitia, si in urbibus habitavissent, nec tacuisset eos Evangelica Historia, nisi ita remoti fuissent ab illis oppidis in quibus Christus frequenter versabatur. BRUCK.

17 εἰς αὐτὸν εὐχὰς] Scrupulum hæc verba moverunt viris doctis, qua ratione fieri potuerit, ut solem Esseni adoraverint, cum notum sit Judæos post captivitatem Babylonicam a cultu siderum et ab omni idololatria vehementer abhorruisse. Sed nihil aliud dicere possunt verba Josephi, quam hoc: solem non illud fuisse quod adorarunt, sed materiam propter quam orarunt. Nec alia ratione ea intelligi potest veneratio Numinis purissima, quam iis tribuunt Josephus et Philo. Illud vero verisimilitudine non caret, Essenos more Pythagoreorum solem habuisse pro symbolo Divinitatis, cum essent allegoriæ amantissimi; quod ubi admittitur, reliquæ objectiones facile possunt repelli. BRUCK. Ἰδίως *præcipue*, ut vertit Rufinus, seu potius *peculiari modo*. Apud Josephum lib. 18. c. 1. §. 5. dicuntur βέλτιστοι ἄνδρες τὸν τρόπον. quod nequaquam diceret, si Essenos Solicolas h. e. idololatras esse censuisset. Quare quod mox sequitur εἰς αὐτὸν benigna interpretatione leniendum est. Exstant in sacris quoque literis εὐχαὶ, πρὸς τὸν Θεὸν quidem, sed et εἰς τὸν ἥλιον. v. g. Psal. xix. 4, 5, 6. et civ. 19—23. qui locus Essenorum proposito valde est accommodatus. Quod si Esseni, ut existimat Serarius, solem ipsum *per proso-*

popæiam appellaverint ut felix faustusque oriretur omnibus, poterant se tueri Solomonis exemplo, qui ventos similiter appellavit. *Surge Aquilo et veni Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius.* Cant. iv. 6. ALDR. Illa εἰς ἥλιον ita interpretanda censeo, ut intelligatur, illos bis singulis diebus, h. e. ad ortum et occasum solis, *facie versus solem conversa* solennes orationes habuisse. BERNARDUS.

27 περιΐστανται] Ita cum Codd. N.R. et Rufino, cujus hæc verba sunt "quasi perjurio deterius vitant." Eodem sensu in 2 Epist. ad Tim. ii. 16. in Epist. ad Tit. iii. 9. in Antt. iv. 6. 12. (quem locum ad vocab. περιϊστάμενος citat Suidas) x. 10. 4. et apud sequioris ævi scriptores, Porphyrium Abst. iv. 7. Socratem Eccl. Hist. p. 229. alios. Eodem etiam sensu locum interpretantur Polybianum (iii. 84. 11.) Casaubonus et Ernestus; sed, ut recte, vereor.

χεῖρόν τι τῆς] Nihilominus §. 7. jusjurandum dabant se religionem observaturos. Quare quod hic dicitur eodem sensu capiendum est quo apud Pythagoricos: qui quem prohibent jurare, non ab omni prorsus juramento, idque semper abstinere volunt; sed non jurare nisi postulet necessitas, et res inciderit juramento digna. Hiero. Comment. p. 34. 222. ALDR.

28 τὰ τῶν παλαιῶν] Qualia erant quæ vulgo Solomonis esse ferebantur; de quibus vide Antt. lib. 8. cap. 2. §. 5. ALDR.

οὐ δίχα θεοῦ] Vide Epist. ad Rom. xiii. 1. cum Krebsii nota.

36 τὰ τῶν ἀγγέλων] Difficile dictu est cur Esseni Angelorum nomina custodierint. An quod iis ad morborum remedia in carminibus suis uterentur? An quod Angelis cultum aliquem exhiberent; quem nempe damnat apostolus in Col. ii. 18? Certe reliqua quæ ibidem damnantur Essenorum sunt, et Essenis conveniunt præter ceteros. ALDR. Satis notum est, circa ea tempora quibus Essenorum secta in corpus aliquod coaluit, doctrinam de angelis sive dæmonibus eorumque in hunc mundum potestate maxime in Oriente et Ægypto surrexisse. Cum itaque hæc gentilium placita ad Judæos transiissent, mirum non est, Essenos, qui vel ex Oriente vel ex Ægypto originem ceperint, hæc somnia de potestatibus angelorum magica vi per nomina eorum eliciendis retinuisse. Respexisse vero ad Essenos Paulum Col. ii. 18. quod vult Goodwinus Mos. et Aaron l. i. c. 12. §. 23. p. 239. et

Hottingero ad h. l. placet, verosimile non est. BRUCK. Quod ad locum Josephi B. J. i. 8. 7. in quo Aldrichius aliique sententiæ suæ præsidium invenisse sibi visi sunt, attinet, is haud dubie corruptus, et cum Havercampo ita restituendus est, ut pro *ἀγγέλων* scribatur *ἁγνειῶν*, ut Esseni jure jurando obstrinxisse se dicantur, se profanis non prodituros esse ritus, et appellationes modorum, quibus lustrari et purificari solerent. Sic ipse eodem cap. §. 5. *τῆς ἁγνείας* in eadem re mentionem fecerat Josephus. KREBS.

Id autem pro certo habemus; esse a Judæis vulgo receptum Deum non per se sed angeli ministerio, qui in ejus persona locutus est, legem revelasse, et angelorum ministeriis assidue uti. Conf. Act. Apost. vii. 38. et 53. Ep. ad Heb. ii. 2. Angelorum ideo cultus etsi nullibi a Mose præceptus fuerit, a vulgo tamen moribus receptus est. Conf. Apoc. xix. 10. et Mang. ad Phil. de dec. Orac. vol. ii. p. 191. De Post. Cain. vol. i. p. 242. De Gigant. vol. i. p. 264. Mosh. de reb. Christ. c. 2. §. 7.

44 *οὐ μόνον γὰρ τροφὰς*] Die sexto cibos parare, et ignem sabbato non accendere, commune erat omnium Judæorum et diserte præscriptum, Exod. xvi. 23. xxxv. 3. item onus non tollere, Jer. xvii. 22. et ab opere famulo abstinere, Exod. xx. 9. Num. xxviii. 18. Sed nec vasculum transferre, nec exonerare ventrem, utrumque Essenorum peculiare. Hujus itaque commatis sensus est, quod *Esseni sabbatum colunt egregie præter cæteros: quippe* non ea tantum faciunt quæ Judæi omnes, *non tantum cibos sibi pridie parant, ne videlicet in eo die ignem accendant; sed* et ab iis abstinent quæ licere sibi cæteri arbitrantur; *neque vasculum transferre audent, nec levare alvum.* ALDR.

Conf. Phil. de Septenar. vol. ii. p. 282.

45 *ταῖς δὲ ἄλλαις ἡμέραις*] Apud Porph. et Euseb. pro istis, *ταῖς δὲ ἄλλ.* &c. usque ad *κολακεῦσαι.* ad fin. §. 13. sequentia habemus. *τὴν δὲ σκαλίδα διδόασι τοῖς μέλλουσιν αἱρετισταῖς, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ ἄλλως οὐ θακεύουσιν ἢ βόθρον ὀρύξαντες εἰς βάθος ποδιαῖον, περικαλύψαντές τε θοιματίῳ ὡς μὴ ταῖς αὐγαῖς ἐνυβρίζειν* [*αὐγαῖς ἐνυβρίζων* Euseb.] *τοῦ Θεοῦ, τοσαύτη δὲ* [*μέν ἐστιν* Porph.] *αὐτῶν ἡ λιτότης ἡ περὶ τὴν δίαιταν καὶ ὀλιγότης, ὡς τῇ ἑβδομάδι μὴ δεῖσαι κενώσεως, ἣν τηρεῖν εἰώθασιν εἰς τοὺς ὕμνους τῷ Θεῷ καὶ*

εἰς ἀνάπαυσιν. [ἐκ δὲ Euseb.] τῆς ἀσκήσεως ταύτης τοσαύτην πεποίηνται τὴν καρτερίαν, ὡς στρεβλούμενοι, καὶ λυγιζόμενοι, καὶ καιόμενοι, καὶ διὰ πάντων ὁδεύοντες τῶν βασανιστηρίων ὀργάνων [ἵνα] ἢ βλασφημήσωσι τὸν νομοθέτην ἢ φαγῶσί τι τῶν ἀσυνήθων οὐδ' ἕτερον ὑπομένειν. διέδειξαν δὲ τοῦτο ἐν τῷ πρὸς Ῥωμαίους πολέμῳ, ἐπεὶ οὐδὲ κολακεῦσαι τοὺς αἰκιζομένους ἢ δακρύσαι ὑπομένουσι, μειδιῶντες δ' ἐν ταῖς ἀλγηδόσι, &c. ALDR.

τῇ σκαλίδι] Hinc erudite explicat Scaliger cur Esseni vetarent in sabbato ἀποπατεῖν. Nam sarculum (inquit) sive σκαλίδα gestabant, qua scrobiculum deprimerent, in quem egerent. At in sabbato nullum σκεῦος tollere aut transferre licet, quale est sarculum. In eorum quoque præceptis et Regulæ canonibus, illud præceptum Deut. xxiii. 12, 13. de paxillo et scrobiculo fodiendo continebatur. Quare non poterant alvum levare nisi opus facerent, quod non licet in sabbato. Elench. Trihæres. c. 26. p. 353. ALDR.

52 λεπτοτάτου] Cod. P. λαμπροτάτου. Quod pene crederes mutatum esse ex Eurip. Med. 825. ἀεὶ διὰ λαμπροτάτου βαίνοντες ἁβρῶς αἰθέρος. Philo de eadem re scribens (SS. legum Alleg. vol. i. p. 51.) τῆς κούφης καὶ ἐλαφροτάτης αὔρας habet.

ἴυγγι] Hanc vocem exponunt Suidas, Schol. Theoc. ad Idyl. ii. 17. et Pindari ad Pyth. iv. 381. "Delinimentum" simpliciter vult ad Nem. iv. 56. et alibi. Confer Salm. ad Solin. p. 662. ἴλιγγι habet Cod. N. de qua voce, vide Pierson. ad Mœr. p. 196.

54 παισὶν Ἑλλήνων] Conferendus est Jac. Windetus de vita functorum statu ex comparatis inter se Hebræorum et Græcorum sententiis sect. 7. pag. m. 129. BRUCK.

Homeri locum respicit Josephus Odyss. iv. 566. Conf. Hesiod. Op. et Di. 168. Pind. Ol. ii. 127. Plat. Gorg. p. 523. Strab. l. iii. p. 150. Plut. v. Sert. vol. iii. p. 520. Diod. Sic. i. p. 108.

60 προγινώσκειν ὑπισχνοῦνται] Exempla quædam habes in præcedentibus; v. g. Belli i. 3. §. 5. ubi Judas prædicit Antigoni mortem. ii. §. 6. ubi Simon Archelai exsilium. Antt. lib. 17. c. 15. §. 3. ubi Manahemus Herodem regnaturum. ALDR.

61 διεστὼς] Hudsonus contra omnium et Codd. et Edd. fidem διεστὸς, quo modo nonnulli ad Matt. xxiv. 15. ἑστὸς impresserunt. Sed vide Buttmanni Gr. Gram. §. 107.

65 Φαρισαῖοι μὲν] Mirum esset si Josephus de tribus sectis ex professo scribens, de earum una tam prolixe dissereret, duas reliquas pene præteriret: præsertim cum in aliis locis ubi scribit uberius, tamen *hunc Belli locum* appellet, *huc* lectorem amandet, quasi plura hic et magis accurata reperturum. Quare non est dubitandum quin in ipso Josephi autographo multa exstiterint, quæ ne ad Rufini quidem manus pervenerunt; nam et alia multa periisse jure suspicamur, quia desiderari certo scimus. Hujusce loci damnum aliquatenus resarciri potest ex Antt. xviii. c. 1. §. 3. xiii. c. 5. §. 9. et c. 10. §. 6. ut et c. 16. §. 1. et 2. xvii. c. 2. §. 4. Belli i. 5. §. 2. et Josephi Vita, §. 2. In novo Testamento multa huc faciunt, quæ non indico, quia neminem nescire confido; scriptores cæteros data opera prætermitto. ALDR.

Ceterum voces eæ μετὰ ἀκριβείας, quas Pharisæis de se accurate solebant adhibere, verba Pauli in Act. xxii. 3. de se et Pharisaismo suo proloquentis, in memoriam revocant.

ἀπάγοντες] Hudsonus levicula, ut ait, mutatione, sed nulla Codd. auctoritate, et posthabita vero Josephi sensu ἐπάγοντες impressit.

66 μεταβαίνειν] De Metempsychosi vide infra iii. 8. 5. (35.)

67 κακὸν ἢ ἐφορᾶν τίθενται] κακὸν ἢ μὴ δρᾶν lego cum Grotio ad Matt. 22. 23. quem sequutus est Bullus in Dissert. post. de Harmonia Apost. c. 15. Prius erat, ἢ ἐφορᾷν. quod etiam agnoscit Rufinus, qui vertit, *et Deum extra omnem mali patrationem inspectionemque constituunt.* HUDS.

Hanc mutationem factam voluit Grotius, ne cum Epicureis æquarentur Sadducæi, quasi Deo res humanas curæ esse negaverint. "Probe enim," verba sunt Bruckeri, "viderunt Vossius (De Idol. Gent. l. ii. c. 10.) Basnagius (Hist. Jud. c. 14. p. 330.) Buddæus (Hist. Eccl. V. T. tom. ii. p. 1207. Thes. de Athe. c. 3. §. 1.) magna in republica literaria nomina, multum interesse inter Epicuri et Sadducæorum dogma, hosque non omnem providentiam Dei tollere. Provocant quidem qui contraria tuentur ad hunc Josephi locum. Sed testimonium ejus plus non dicit quam hoc: negasse Sadducæos ejusmodi providentiam, quæ ita rebus omnibus præsit, actionesque humanas moderetur, ut ista inspectione sive procuratione eveniat, quidquid agit vel omittit homo. Vox enim ἐφορᾶν non cogni-

tionem tantum sed et directionem et influxum in voluntatem agentis innuit."

69 *τὰς καθ' ᾅδου*] Codd. L.M.N.T. *τὰς καθόλου* habent, quibuscum consentit Rufini versio "generaliter."

CAP. IX.

2 *φοινικῶνας*] De Phaselide vide Belli I. 21. 9. De Palmetis Plinius xiii. 4. Caryotarum nobilitas in Judæa, nec in tota, sed Hierichunte maxime. Quanquam laudatæ et Archelaide, et Phaselide atque Liviade gentis ejusdem convallibus. ALDR.

3 *Μεταβάσης δὲ*] Hic MS. Cod. qui fuit Alex. Petavii, nunc L.B. (Lugd. Batav.) interserit testimonium Josephi de Jesu Christo, quod exstat in Antt. l. 18. c. 4. totidem verbis. Post illa autem hæc adjunguntur, quæ a correctore sunt inducta: *πάντες γὰρ δίκαιοί τε καὶ ἄδικοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ λόγου ἀχθήσονται· τούτῳ γὰρ ὁ πατὴρ τὴν κρίσιν δέδωκε· καὶ αὐτὸς βουλὴν πατρὸς ἐπιτελῶν κριτὴς παραγίνεται· ὃν Χριστὸν προσαγορεύομεν. οὐδὲ γὰρ Μίνος καὶ Ῥαδάμανθος κριταὶ καθ' ὑμᾶς Ἕλληνες, ἀλλ' ὃν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἐδόξασε· περὶ οὗ ἐν ἑτέροις λεπτομερέστερον διεληλύθαμεν πρὸς τοὺς ζητοῦντας τὴν ἀλήθειαν. οὗτος τὴν πρὸς ἑκάστῳ δικαιοκρισίαν ποιούμενος πᾶσι κατὰ τὰ ἔργα παρασκευάσει τὸ δίκαιον. οὗ κρίσει παραστάντες πάντες ἄνθρωποί τε καὶ ἄγγελοι καὶ δαίμονες μίαν ἀποφθέγξονται φωνὴν οὕτως λέγοντες· δικαία σου ἡ κρίσις. ἧς φωνῆς τὸ ἀνταπόδομα ἐπ' ἀμφοτέροις ἐπάγει τὸ δίκαιον, τοῖς μὲν εὖ πραξᾶσι δικαίως τὴν ἀΐδιον ἀπόλαυσιν παρασχόντος, τοῖς δὲ τῶν φαύλων ἐρασταῖς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀπονέμοντος. καὶ τούτοις μὲν τὸ πῦρ ἄσβεστον διαμένει καὶ ἀτελεύτητον. σκώληξ δέ τις ἔμπυρος μὴ τελευτῶν, μηδὲ σῶμα διαφθείρων, ἀπαύστῳ δ' ὀδύνῃ ἐκ σώματος ἐκβράσσων παραμένει.* Corrector in margine hæc adscripsit. *ἰστέον ὅτι τὸ τοιοῦτον ὠβέλισται δικαίως παρ' ἡμῶν. ἐπεὶ μηδὲ ἐν ἑτέροις ἀντιγράφοις τοῦτο εὕρομεν. ἀλλ' οὐδέ τις τῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ χριστοῦ διδασκάλων τούτων ἐπεμνήσθη. οὔτε μὴν τῶν ἐσύστερον ἱστορικῶν ἀνδρῶν.* Cætera verba a compactore desecta sunt. Reliquiæ sunt tales. *Μόνων —ἀλω—εἰρη—ἄναλ—ἐν τῷ τῇ λόγῳ χαιοβ—ρίσκεται.* HAV.

4 *Ἰουλιάδα*] Herodes ab Augusti conjuge Juliadem vocavit, quæ antea erat Betharamphtha: Philippus ab Augusti filia Juliadem, antea Bethsaidam. Hæ cum Tiberiade et Cæsarea,

Coponio Judæam procurante, videntur inchoatæ, sub initiis Tiberii absolutæ. Confer Antt. lib. 18. c. 2. ALDR.

Quas urbes nunc primo Tiberii imperantis anno fundatas esse narrat Josephus, postea in Antt. (ii. 9. 1.) primo Coponii præsidis anno adtribuit.

5 *εἰκόνας*] *Ἐπιχρύσους ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἐχούσας, μήτε ἄλλο τι τῶν ἀπαγορευομένων ἔξω τινὸς ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἣ δύο ταῦτα ἐμήνυε τόν τε ἀναθέντα καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις.* Philo. *περὶ πρεσβ.* p. 217. nisi recte neget Valesius unum idemque facinus Pilati a Josepho et Philone commemorari. ALDR. Conf. supr. lib. i. c. 33. §. 2. SPANH.

Confer Lips. Excurs. ad Tac. Ann. ii. 83. et Oberl. not. Ceterum quibus præcipue modis differunt inter se Philonis et Josephi de signis vel clypeis narrationes, ita ut non de eodem facinore scripsisse eos judicares, id vide expositum a Lardner vol. i. p. 154. a Mang. ad loc. Philonis De Virt. vol. ii. p. 591. et a Vales. ad Eus. H. E. ii. 6.

σημαῖαι] Interpretatur Suidas *σίγνα, προτομαί,* Josephi locum negligenter, pro more suo, citans.

6 *ἤγειρεν Ἰουδαίων*] *Ἤγειρε τοῖς Ἰουδαίοις,* Euseb. in Hist. lib. 2. c. 6. et Niceph. Call. lib. 2. c. 10. HUDS. Imo et Lugd. Bat. et forsan melius. HAV.

7 *τίθεσθαι*] Supra diximus Judæos ab imaginibus etiam humanis non abhorruisse, nisi quando subesset periculum vel suspicio cultus extranei: (tum enim ne nudos quidem lapides tolerabant, ut constat ex Jos. xxii. 10. 34.) Quare in ipsa Davidis domo erat statua, quam Michol in lecto collocarat; Aristobulus et Mariamne sustinuere depingi; in Agrippæ palatio, filiarum ejus statuæ collocatæ sunt; ipse in nummis cusus etiamnum cernitur. Quin et imaginem Cæsaris Judæi, cum ejusdem inscriptione, in nummo libentissime receperunt: sed nec imaginem in signis; nec inscriptionem in clypeis Pilati; nam religio castrensis Romanorum trophæa et signa venerabatur. Hæc ex sententia communi; nam severior erat disciplina Pharisaica; uti monuimus ad Belli i. 33. §. 2. Quæ jam dicta sunt sequentibus testimoniis confirmantur. 2 Sam. xix. 13. Hæbr. Antt. xv. 2. xix. 7. Ez. Spanh. Dissert. p. 443. Matt. xxii. 20. Antt. xviii. 6. Philo *περὶ πρεσβ.* p. 217. Tertull. Apol. c. 16. ALDR.

δείκηλον his verbis exponit Suidas: *κυρίως τὸ ὁμοίωμα καὶ εἴκελον τῷ Διὶ, καταχρηστικῶς δὲ πᾶν ὁμοίωμα.* Eadem habet, sicut monuit Kusterus, Schol. Apoll. Rhod. ad lib. i. 746.

14 Κορβανᾶς] Citat hunc locum Suidas ad voc. De ipso thesauro vide Matt. xxvii. 6. Lightf. de Templo p. 172. et Reland. de Spol. Templi c. 12.

18 *καὶ ἐν τούτῳ*] *Interea.* Sed non est stricte sumendum (nec ita apud Historicos semper sumitur) hoc enim contigit non statim a facinore Pilati, sed interjecto ut minimum octennio. Desiderantur autem hoc loco plurima quæ ex Antt. xviii. 4. 5. 6. 7. 8. petenda sunt: nam eorum nulla potest esse tam concisa narratio, quæ præscriptos nobis limites non excedat. Dicendum tamen quod Herodes cum Agrippam aleret, id illi in Tyro una perpotanti exprobravit. Quare Agrippa relicto Herode ad Flaccum Syriæ præsidem confugit. Ex illius autem amicitia per Aristobulum fratrem deturbatus, Ptolemaïdem se contulit; unde cum inopiam suam sublevare aliter non posset, in Italiam navigare decrevit. Romam denique venit anno antequam obiret Tiberius; et injuriæ veteris memor Herodem accusare constituit, quod et postea Caio imperante perfecit. ALDR.

19 *καὶ μάλιστα*] Quæ res Cæsarem male habuit; nam Agrippam jusserat non Caium sed Tiberium Gemellum colere. Antt. lib. 18. c. 7. §. 6. ALDR.

20 *ἑστιῶν αὐτὸν*] "Quum in curru gestabantur." Antt. xviii. 6. 5.

21 Confer Antt. xviii. 6. 10. ubi pro *πέντε μῆνας*, Zonaras, qui Josephum, ut solet, exscribit, habet *ἑπτὰ μῆνας,* sic ut Dio l. 58. p. 639. B. Philo in Flac. p. 665, 666. SPANH.

"Imperavit Tiberius secundum Dionem, Zonaram, Xiphil. annos 22, menses 7, dies 7; secundum Tertull. cont. Jud. annos 22, menses 7, dies 20; secundum Suetonium tertio et vigesimo decessit imperii anno. Philo. legat. ad Caium p. 783. *τρία πρὸς τοῖς εἴκοσιν ἔτη γῆς καὶ θαλάττης ἀναψάμενος τὸ κράτος.* Quinctilianus c. 17. de Caussis cor. Eloq. 23 annos computant etiam Euseb. Chron. et Epiph. Ancor. c. 60. et de Pond. et Mens. c. 12." Hæc e notis Fab. ad Dio. l. 58. c. 28.

22 *ἀνίησι*] Agrippam Herodis nepotem vinculis quæ ei a Tiberio fuerant indita, C. Caligulam liberavisse, et avi principatum ei reddidisse memorat Dio, lix. p. 645. D. prætoriis ornamentis

a Romano senatu honoratum, regno et tertia avitæ ditionis parte, quam Philippus patruus possederat, a Caio donatum, Philo in Flaccum p. 665. 666. ALDR.

25 *εἰς Ἱσπανίαν*] Lugdunum Galliæ ejectum tradit Antt. xviii. 7. 2. Aut ideo dicendum Josephum errorem suum postea emendasse, aut (cum Scaligero in Animad. Euseb.) primum in Galliam relegatum fuisse, deinde, ut longius a patria abesset, in Hispaniam. HUDS. Zonaras p. 276. D. locum exsilii omittit; propter eam, ut videtur, diversitatem de eodem in his Josephi operibus. SPANH.

CAP. X.

1 *Γάϊος δὲ Καῖσαρ*] Hæc narrantur diligentius Antt. xviii. 8. et adhuc accuratius apud Philonem *περὶ πρεσβ.* p. 702. et seqq. Non recte Tacitus in Hist. v. 9. Sub Tiberio (inquit) quies: dein jussi a C. Cæsare effigiem ejus in templo locare, *arma potius sumpsere*, quem motum Cæsaris mors diremit. ALDR.

Conf. Philo. de Virt. vol. ii. p. 556. Dio. lix. 4. Suet. Cal. 22.

7 *Βήλεος*] Verum Stephanus in *Ἄκη*, nec non Plinius Tacitusque Belum vocant. Plin. v. 19. Rivus Pigada sive Belus vitri fertiles arenas parvo litori miscens. Ipse e palude Cendevia, a radicibus Carmeli profluit. Juxta colonia Claudii Cæsaris Ptolemais, quæ quondam Ace. Arenæ hujus vitriariæ meminit, etsi Belum non nominet, Strabo in lib. 16. p. 758. A. De ea copiose Plinius, xxxvi. 26. ALDR.

Μέμνονος μνημεῖόν ἐστιν] Quod olim variis in locis ostendebatur. Præsertim tumulus juxta Ilium celebris conflictu avium, quas idcirco Memnonidas vocant. Eum Strabo collocat *ὑπὲρ τῆς ἐκβολῆς Αἰσήπου*. lib. 13. p. 587. B. Idem in libro xv. p. 728. A. autore Simonide sepultum Memnonem narrat *περὶ Πάλτον τῆς Συρίας παρὰ Βαδᾶν ποταμόν*. quanquam aliter Diodorus Siculus II. p. 79. Scio Paltum esse Syriæ civitatem; sed flumen Badam vix alias nominari puto; et si Josephum sequimur, pro Palto et Bada Ptolemaidem et Belum reponemus. ALDR.

8 *ἀναδίδωσι*] Tacitus in Hist. v. 7. Belus amnis Judaico mari illabitur, circa cujus os collectæ arenæ admixto nitro in vitrum excoquuntur; modicum id litus, sed egerentibus inexhaustum. Plinius in N. H. xxxvi. 26. Quingentorum est passuum non

amplius litoris spatium, idque tantum per multa secula gignendo fuit vitro. ALDR.

17 περὶ μὲν Καίσαρος] "Consuetudo ista victimas et preces pro Principibus Ethnicis offerendi jamdudum apud Judæos inoleverat. 2 Esd. vi. 10. Baruch. i. 10. Eleaz. Epist. ad Ptol. ap. Euseb. Præp. Evang. viii. 5. Huc vero etiam affer 1 Maccab. vii. 53. Jos. Antt. vii. 17. et cont. Ap. ii. 5. Item Œcum. ad Act. Apost. v. Non novum ergo D. Pauli præceptum ad Tim. 1 Ep. ii. 2. "Hæc adnotat ad Phil. de Virt. vol. ii. p. 580. Mang. ad verba τὸ ἡμέτερον ἱερὸν ἐδέξατο τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Γαΐου θυσίας. Conf. eundem ad vol. ii. p. 592. Jos. inf. ii. 17. (9.)

20 Ταῖς δὲ ἑξῆς] Judicat Lardner (vol. i. p. 97.) sicut etiam alii, hoc tempore incepisse pacem istam quam per totam Judæam et Galilæam et Samariam habuisse Christianos narrat Lucas ad Act. ix. 30. Judæi enim, inquit, de se et templo suo solliciti, ab aliis insectandis ultro abstinuerunt.

21 πεντήκοντα] Cautius τεσσαράκοντα dicit Josephus ad Antt. xviii. 8. 3.

24 οὐ σφόδρα μετρίως] Simil. in Antt. xviii. 8. 8. Sed e contrario Philo de Virt. vol. ii. p. 584. ἐπαινῶν αὐτὸν, ὅσα τῷ δοκεῖν, εἰς τὸ προμηθές; qui postea etiam, de Agrippa loquens, multum a Josephi narratione abscedit.

CAP. XI.

1 μῆνας ὀκτὼ] Imperii tempus ita numerat Dio (lix. 30.) ἐν ἔτεσι τρισὶ, καὶ μησὶν ἐννέα, ἡμέραις τε ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, ad quem locum hæc habes a Fabr. adnotata. "Caius imperio potitus A. U. C. 790. (Christi 37) die 26 mensis Martii: interfectus 24 Januarii A. U. C. 794 (Christi 41): Josephus Antt. xix. 2. τέταρτον ἐνιαυτὸν ἡγεμονεύσας Ῥωμαίων, λείποντα τεσσάρων μηνῶν. Pro τεσσάρων rectius dixisset δύο μηνῶν. Sed idem alibi (hic loci) ἔτη τρία καὶ μῆνας ὀκτώ: quod non erat sollicitandum ab erud. Pagio ad A. C. 41. n. 2. Euseb. Chron. annos 3, menses 10. Suetonius c. 59. "vixit annos 29 (non integros, sed annos 28, menses 4 et dies 24), imperavit triennio et decem mensibus diebusque octo." Confer Casaub. et Baumgart. ad Suet. Calig. c. 59.

12 Μεταξὺ δὲ] Notandum hic μεταξὺ accipi pro μετὰ aut μετέ-

πειτα. quo modo Act. c. 13. v. 42. *εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον in sequens sabbatum*, vel, *in sequenti sabbato*. et alibi apud Josephum, *τῶν μεταξὺ τούτων βασιλέων aliorum qui istos sequuti sunt regum*. Vide L. Capellum in Spicileg. ad Act. c. 13. v. 43. p. 77. HUDS.

Exempla addamus alia. B. J. v. 4. 2. *Δαβίδου τε καὶ Σολομῶνος, ἔτι δὲ τῶν* ΜΕΤΑΞΥ *τούτων βασιλέων, φιλοτιμηθέντων περὶ τὸ ἔργον.* Contra Apion. i. 21. *ὧν* ΜΕΤΑΞΥ *ἐβασίλευε Βαλάτορος.* In quibus locis *τὸ μεταξὺ* est *post*. Hæc adnotat Krebsius ad Act. xiii. 42. Sed similia etiam habet ad Decret. Rom. p. 223.

18 *καὶ τὸν Ἀγρίππαν*] Vide Dionem in lib. lx. p. 670. B. Confer etiam Antt. xix. c. 5. §. 1. et c. 8. §. 2. et memineris quod Agrippæ regnum confirmavit Claudius auxitque. Donaverat illi Caius Philippi et Herodis Tetrarchias; adjecit Claudius Archelai ethnarchiam et Abilen. Ad Philippi Tetrarchiam sed non ad Judææ regnum spectabant Trachonitis et Auranitis; quas Herodes M. obtinuerat, non ut regni Judaici partes, sed Augusti beneficio adjectas. ALDR. Hicce Agrippa non modo Caio fuerat *τυραννοδιδάσκαλος* (Dio p. 658. E.) sed etiam Claudio hortator, ut contra Senatus sententiam imperium capesseret, teste Josepho in Antt. xix. 4. Huic itaque Principatum magni Herodis avi (a Caio restitutum) Claudius confirmavit; pluraque etiam addidit; de quo idem Josephus 19. 5. ubi testatur eundem auctum *τιμαῖς λαμπροτέραις*, quibus ornamenta comsularia, de quibus Dio, ab eo intelliguntur. Non consularia sed prætoria Agrippæ data memorat Philo in Flaccum p. 751, ubi eum vocat *βασιλέα καὶ φίλον Καίσαρος, καὶ ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς τετιμημένον στρατηγικαῖς τιμαῖς.* Sed videtur prætoria primum, deinde post illum librum a Philone editum etiam consularia ornamenta Agrippa accepisse. FABR.

An honores reapse Herodi donatos Agrippæ fratri ejus negligenter adsignavit Philo? Narrat enim Dio, habita Agrippæ mentione, et honorum consularium ei tributorum, *τῷ τε ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἡρώδῃ τό τε στρατηγικὸν ἀξίωμα, καὶ δυναστείαν τινὰ ἔδωκε.* Dio lx. 8. Agrippam hunc Herodis etiam nomine adpellatum esse, notissimum est. Vide Act. Ap. xii. 1.

21 *εἰς μικρὰ*] Ita lego ex Rufino, et Coislin. et Lugd. Bat. qui

vertit, *pecunia non ille in rebus exiguis abutebatur*. antea erat εἰς μακράν. HUDS.

τὴν ἐν Ῥωμαίοις. Melius foret cum Cod. P. quem etiam sequi videtur Ruf. legere ἀνήνυτον Ῥωμαίοις ἐποίησε τὴν πολιορκίαν.

22 ἀλλ' ἔφθη] Hoc quidem verum; sed illud opus alia de causa interruptum est: nam admonitus a Marso Claudius ad Agrippam scripsit ne procederet. Antt. xix. 7. §. β'. ALDR.

τελευτήσας] Quam rem vide a Luca in Act. xii. 21. narratam et in Antt. xix. 8. 2.

ἔτη τρία] Hoc est, 3+ nam annum regni tertium compleverat, antequam iret Cæsaream, in qua decessit. ALDR.

τρισὶν] Iterum 3+, seu potius ex Antt. lib. 19. c. 8. §. 2. τεττάροις, vel τέτταρσι, sive 4—, quod sane malim quia τετραρχιῶν dicit. Nam Agrippa imperante Caio tribus annis Philippi Tetrarchiæ præfuit, quarto Herodis; sed non toto: quoniam nec ipse Caius quadriennium integrum imperavit. ALDR.

24 παντάπασιν ὄντος νηπίου] Nempe annos 17 nato. Antt. lib. 19. c. 9. §. 1. Notatu dignum est quod ibid. dicitur κομιδῇ νέος, μηδὲ τοὺς παιδὸς ἐκβεβηκὼς χρόνους, quod sane probat κομιδῇ νέος de pubescentibus dici; minime vero de grandioribus non dici. Hinc itaque nihil conficitur contra ea quæ diximus ad Belli i. 10. 4. quin colligitur potius hanc phrasin in tanta latitudine usurpari, ut ad dirimendam de Herodis ætate controversiam nullo modo sit idonea. ALDR.

ἐπαρχίαν ποιήσας] Vide Tacitum in Hist. v. 9. et Annal. xii. 23. ALDR.

26 τελευτᾷ] Anno Claudii octavo, Antt. l. xx. c. 5. §. 2. ALDR. Vide Valesii notas ad Euseb. l. ii. c. 19. HUDS.

28 ἐβασίλευσε] Adde: et Aristobuli nepos in Minore. Antt. xx. 8. 4. Belli ii. 13. 2. ALDR.

CAP. XII.

4 προσαπέστρεψε] Aliam viam instituit Josephus in Antt. (xx. 5. 3.) in hoc facinore enarrando, quæ, quum recentior sit, accuratam Josephi notionem exprimit. Sed veri similior est descriptio hæc nostra, et e verbis istis Horatianis (Sat. i. 9. 70.) quæ morem quendam et consuetudinem innuere videntur, confirmari potest.

9 ὑπὲρ τοὺς μυρίους] Δύο μυριάδας Antt. lib. 20. c. 5. §. 3. quem numerum veriorem esse existimat Valesius, propterea quod Antiquitatum libri posterius scripti fuerint. ὑπὲρ τρισμυρίους in quibusdam Rufini exemplaribus, τρεῖς μυριάδας in Euseb. tam in Chronico quam in Hist. Eccl. HUDS.

"Super triginta millia" habet vetus Rufini versio; Gelenius autem "super decem millia." Codd. Gr. omnes quos vidi (præter solum P.) cum Edd. Bas. Gen. aliis ὑπὲρ τοὺς μυρίους.

10 κατὰ γὰρ] Via scilicet regia qua itum est Hierosolymis ad Cæsaream. HUDS.

Vide infra cap. 19. §. 1.

Βαιθωρὼ] Centum circiter stadia ab Hierosolymis, ut licet colligere ex lib. 20. c. 4. §. 4. Videsis Cellarium in Antt. l. iii. c. 13. p. 324. et Relandum in Palæstina. S. p. 633. HUDS.

12 κατέβαλεν] Combustio codicis legis est inter gravissima quæ perpeti queunt. In Talmude Hieros. Mœd. Katon 83. 2. decem res numerantur, quando vestem lacerare fas est, ita ut in luctu gravissimo, et inter illas est, *quum lex Dei combusta esse auditur*. REL.

15 Γημὰν] Ὠβὰν Big. Βὰν Voss. (Βοῦν Coislin. et Lugd. Bat.) Ναὶν in plerisque Josephi exemplaribus, Antt. lib. 20. c. 6. §. 1. Verum Originum locus in quo Ναὶν legitur (siquid judicat Grotius ad Luc. c. vii. v. 11.) non est integer. Post Eusebium quoque et Hieronymum plerique Nain faciunt Galilææ vicum. Malo itaque Γιναίαν scribere. Ginæa sive Ginaim vicus est, a quo incipit Samaritis Galilææ et Judææ media, ut constat ex Belli lib. 3. non longe ab initio. ALDR.

Quam lectionem comprobavit Aldrichius, eam in Antt. impressit Hudsonus.

20 τοῖς ὁμόροις] Intelligit vicos quosdam Samaritidis, quæ in Acrabatenam desinit Toparchiam. Vide Antt. 12. 8. 1. et 20. 5. 1. item infra c. 22. §. 2. et locum supra memoratum ALDR.

21 Σεβαστηνῶν] Errat Josephus et hic et in Antt. xx. 6. 1. Augustanos adpellans equites, qui nondum hoc nomine insigniti fuerant. Anno enim U. C. 813. (Christi 60.) et imperante Nerone, "primum, inquit Tacitus, (Ann. 14. 15.) conscripti

sunt Equites Romani, cognomento Augustanorum." Confer Suet. ad Ner. c. 25. et Dio. 61. 20. Temporum rationem simili modo neglectam reperies sup. i. 28. (22.)

21 *πολλοὺς μὲν συνέλαβε*] Hujus plane contrarium legitur in Antt. xx. 6. 1. hisce verbis *πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε, πλείους δὲ ζῶντας ἔλαβεν*. HUDS.

27 *διερευνήσειν*] Ad explendam historiam adde quæ habet Tacitus in Ann. xii. 54. ALDR.

28 *εἰς Καισάρειαν*] *Σαμάρειαν* Antt. lib. 20. c. 6. §. 2. quod ita explicat Usserius, ut Samariam primo, inde Cæsaream, postremo Lyddam venerit. HUDS.

διήκουσε] Et didicit e quodam Samarita, Dortum Judæorum Primatem cum quatuor sociis Judæos ad defectionem sollicitasse, quos ille supplicio affecit. Antt. xx. 6. 2. ALDR.

34 *Φήλικα τὸν Πάλλαντος*] Quem a Cæsare Jonathas Pontifex impetraverat, Antt. lib. 20. c. 7. §. 5. Jus ille regium servili ingenio exercuit, cuncta malefacta sibi impune ratus tanta potentia subnixo; Tacit. in Hist. v. 9. Annal. xii. 54. Ejus meminit Suetonius in Claud. cap. 28. ALDR.

Conf. Noris. Cenot. Pis. p. 333.

καὶ Περαίας] Peræas nullam mentionem faciunt neque Codd. L.P. neque Rufini versiones.

μεταντίθησι] Postquam ipse Claudius duodecim annos imperasset, Agrippa per quadriennium Chalcidi præfuisset. Antt. xx. 6. ALDR.

35 *καὶ τὴν Οὐάρου γενομένην*] *τετραρχίαν* habent Codd. Adjuncta etiam [Abila] Lysaniæ tetrarchia, quam Varus rexerat, Usserius, et quidem rectissime, ut pronunciat Aldrichius. Vide Belli i. 20. 4. Antt. xv. 10. *Καὶ δὲ καὶ τὴν ὑπὸ Οὐάρου γενομένην ἐπαρχίαν* rescribendum censet Petavius in lib. xi. de Doctrina Temporum, c. 10. sub finem. HUDS.

36 *αὐτὸς δὲ διοικήσας τὴν*] Obiit Claudius, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. III. Id. Octobr. Seneca in lud. de morte Claudii. Suet. cap. 45. Dio lib. lx. p. 688. B. Cum imperasset annos 13. menses 8. dies 20. Dio, ibid. Josephus hic et Antt. 20. §. 7. ALDR.

37 *υἱὸν ἔχων γνήσιον*] Confer Antt. 20. 8. quæque ibi leguntur hodie corruptissima ex Suetonii Claudio cc. 26 et 27. emenda. ALDR.

CAP. XIII.

7 *ἐσθῆσεσιν*] Vide Luc. xxiv. 4. et Thom. Mag. ad voc. *ἐσθής*.

9 *ἀποσφάζεται*] Immissis a Dora quodam Hierosolymitano pontificis amico, quem corruperat Felix, Antt. xx. 8. §. 5. ALDR.

12 *εἰς τὴν ἐρημίαν*] Id quod haud obscure prædictum fuerat Matt. xxiv. 25. *ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ*.

ὁ Αἰγύπτιος ψευδοπροφήτης] Non dubitandum est quin Ægyptius de quo hic agitur sit ille de quo Josephus in Antt. xx. c. 8. §. 6. HUDS. Vide apud Eusebium Hist. Eccles. lib. 2. cap. 21. SPANH.

14 *Τρισμυρίους μὲν*] Ita intelligendum est, ut numerus quidem promiscuæ multitudinis ad triginta usque millia hominum pervenerit; ex illis vero quatuor tantum millia fuerint sicariorum. Atque ita Josephus conciliabitur cum Luca in Act. c. 21. v. 38. qui numerat tantum *Τετρακισχιλίους*. Vales. *Τετρακισχίλιοι* nebulonis illius initia fuere. at postea multitudo illi ad triginta millia creverit. Grotius. Horum maximam partem cæsos captosque statim narrat: capti autem sunt ducenti, duplo plures occisi. Antt. xx. cap. 7. §. 5. At quomodo triginta, vel etiam quatuor mille fuere, quorum pars maxima sexcenti? Negabis fortasse *πλείστους* tam stricte esse sumendum; posse enim indefinite, *multos* significare. Hoc quidem facilius devorabimus, si ad quatuor millia comparentur; verum nec isto modo Josephum penitus expedies. Quare superest ut in illo quoque *sexcentorum* numero errorem latere fateamur; qui collatis codicibus fortasse deprehendi poterit. Suspicamur interim pro *διακοσίους* scriptum olim *δισχιλίους*: permutatis λ et δ vel etiam Λ et Δ ex *τετρακισχιλίους* factum esse *τρισμυρίους* ne dubitamus quidem. ALDR.

Sed confer Valesium et Heinich. ad Euseb. H. E. ii. 21. et Lardner vol. i. p. 414.

20 *Σύρους στασιασάντων*] Et hos vocat *Ἕλληνας*. iidem enim Syri et Hellenes, ut constat ex v. 37. Vide Lightfootum in Centuria Chorograph. c. 57. HUDS.

22 *ἐγκαθιδρύσαι*] Verum (Antt. 20. 8. 7.) alia assignatur ratio; quod quæ erat Cæsarea, antea dicta fuerit Stratonis turris: quo tempore nemo ibi Judæus habitabat. ALDR.

25 τὸ γὰρ πλέον] Id quod non Syria tantum, sed ubicunque legiones Romanæ diutius tenebantur, moris erat.

CAP. XIV.

12 πατρίων ἐθῶν] Malebat amicus quidam ἐθνῶν, verum Vetus quoque "sedes" habet. HAV.

Sin autem mutandum est, ἠθῶν præ ἐθνῶν ferrem, vocabulum hoc sensu apud Ionicos scriptores frequentissimum, et ab Atticis etiam usurpatum, etsi aliter judicaverit Heind. ad Plat. Phæd. §. 70. p. 81. quocum vero conferendus est Astius ad Plat. Legg. i. p. 636. Vide Hom. Il. vi. 511. Odys. xiv. 411. Hesiod. Op. 166. Æsch. Supp. 66. Herod. i. 157, &c. Sicut inf. vi. 2. 2. ἀλλοφύλοις ἤθεσιν. Conf. Suid. et Hesych. ad voc. cum Alberti nota, et Kœn. ad Gregor. de Dial. p. 236. Ceterum creberrime mutata sunt inter se ista vocabula. Vide Tayl. ad Demosth. vol. ix. p. 514. Ed. Reiske. Mang. ad Phil. de Monarch. vol. ii. p. 229. Ast. ad loc. Plat. Legg. et Lennep. ad Phal. Epist. 129.

17 καθ' ἡμέραν ἐπέτεινεν] "Duravit tamen patientia Judæis usque ad Gessium Florum, Procuratorem. Sub eo bellum ortum, et comprimere cœptantem Cestium Gallum, Syriæ Legatum," &c. Tac. Hist. v. 10.

προσελάμβανε—ἡγεμονίας] Initium Belli Judaici ἀρχ. lib. 20. c. 10. §. 1. ubi desinit Ἀρχαιολογία. SPANH.

ἑπτακαιδεκάτῳ] Itaque regnum ejus inchoat Josephus anno Claudii octavo, de quo vide supra cap. xi. 6. xii. 1. Quot annos vixerit incertum est; sed excidio Hierosolymorum superfuisse nemo dubitat: annum quoque ejus XXII. in nummis notatum invenimus. Verum quod ex Justo Tiberiensi narrat Photius in Cod. λγ'. durasse scilicet Agrippam ad annum usque tertium Trajani, id opinor falsum est; et pro Τραϊανοῦ scribendum ibi Δομετιανοῦ. nam Josephus in Vita sua §. 65. disertissimis verbis affirmat, Agrippam ante obiisse quam historiam suam Justus ederet. At Josephus, qui Justo respondet, Archæologiam una cum Vita sua illi subnexa edidit anno Domitiani tertio: Antt. xx. 10. ALDR.

23 γάστραν καταστρέψας] Hac re lepra Judæis exprobratur per mactationem avis supra vas fictile; quod in leprosorum mundatione ex lege Dei (Levit. c. xiv.) fieri debuit. notatumque

est Gentiles vituperasse Judæos uti leprosos, et eam ob rem Ægypto pulsos credidisse. Hoc me monuit Cl. Relandus, de literis Hebraicis præclare meritus et porro meriturus. HUDS.

30 εἰς τὰς Καίσαρος χρείας] Eo enim tempore, prætextu incendii Romæ facti, magnam pecuniam, partim vi partim a volentibus, exegit Nero. De his collationibus exactionibusque et templis etiam in urbe et per Asiam atque Achaiam spoliatis vide Suet. Ner. cc. 32 et 38. cum notis Baumg. Tac. Ann. xv. 45. cum notis Lipsii. Dio. lxii. 18. et lxiii. 11. cum Valesii nota. Quo splendore Nero urbem et domum suam exstruxerit, nescit nemo.

32 ἀκλήρῳ] "Qui in exilium ejectus est, et bonis multatus." Vide Polyb. i. 7. 4. cum nota Schweigh. Diod. Sic. vol. i. p. 182. et vol. ii. p. 610. cum notis Wessel. Laxiorem adhibent sensum Bekk. Anec. et Suid. ad voc. Vide Odys. xi. 489.

33 οὐκ ἐνετράπη] Codd. L. et P. οὐκ ἀνετράπη, sed perperam. Notissimus enim est, si quis reverentia et verecundia aliquem prosequatur, τοῦ ἐντρέπομαι usus. (Matt. xxi. 37. cum not. Wetst.) Nihil aliud hic loci agitur, nisi ut aliorum reverentia non tamen a sua avaritia averteretur Florus. Ad Polyb. xxii. 14. 5. ubi Edd. veteres ἀνετράπη, non autem ἐνετράπη, habuerunt, bene Reiskius monuit "Multum differunt ἐντρέπεσθαι resipiscere, mutare animum reverentia et pudore et recordatione melioris sententiæ," quod hic locus postulat et Casaubonus expressit, et ἀνατρέπεσθαι "everti gradu."

40 ἀπολαύσειν] "Fructus propugnationis percepturos esse." Similiter ap. Plutarch. Theramenes (Decem Orat. vol. ix. p. 328.) εἴ τις τῶν φίλων ἀπολαύσει τῆς συμφορᾶς. Vide inf. c. 16. §. 18. et Conf. Plat. Legg. x. p. 910. cum nota Astii.

42 ἀγαθόν] Mallem cum Cod. R. et utraque Ruf. versione ἀγαθῶν.

44 τῶν μετρίων] Suspicor excidisse voculam οὐ, quam in Codice suo invenisse videtur Epiphan. vertens "multis nobilium;" et id postulant sequentia in fine Capitis. HAV.

Verum, me quidem judice, neque vocabula τῶν οὐ μετρίων "nobilium" significant, neque, si eam significationem patiantur, postulant ea, quæ sequuntur. Οἱ μετρίοι sanæ mentis et frugi sunt homines, quos nullius criminis reos non solum bonis spoliavit Florus, verum etiam gravissimis suppliciis affecit.

Vide supra c. 14. §. 1. τοῖς δορυφοροῦσι πρὸς ἁρπαγὰς τῶν μετρίων κατεχρῆτο. quales vero aliis vocibus describit (inf. c. 16. §. 2.) ὄντες ἔκκριτοι, καὶ διὰ τὰς αὐτῶν κτήσεις ἐπιθυμοῦντες εἰρήνης. Quemadmodum etiam τὸν μέτριον πολίτην describit Isæus (Or. Gr. vol. viii. p. 187.) et ἔργα μέτρια laudat Hesiodus (Op. 304.) et μετρίως λέγειν dicit Plato (Cratyl. p. 401.) ad quem locum consulendus est Heind.

46 ἱππικοῦ τάγματος] Ne mirum fuisse reputetur, quod inter Equites Romanos Judæi nonnunquam cooptati erant. Liquet enim ex Cicerone (in Verr. iii. 62. Pro leg. Man. ad init. &c. id quod pecuniis eorum æstimatis judicares, vectigalia ab Equitibus Romanis administrata esse; et notissimum est Publicanorum muneribus aliquando functos esse Judæos. Conf. Noris Ep. Syro-Mac. p. 171. et Lardner vol. i. p. 220.

CAP. XV.

1 Ἀλεξάνδρῳ] Tiberius Alexander Ægypti Præfectus, patre natus Judæo (inf. v. 5. 3.) ipse a Judaica religione descivit (Antt. xx. 5. 2.) Hoc autem tempore quum Agrippa Alexandriam profectus fuit, paternam fidem adhuc profiteri Alexandrum veri simile est, quamvis post ejus reditum Judæos pene omnes, seditione orta, deleverit (vide inf. c. 18. §. 8.) Ceterum multo celebrior paucis post annis factus est, quum primus in verba Vespasiani legiones suas adegerit. Vide Suet. Vesp. c. 6. Tac. Hist. ii. 74 et 79. Ejusdem meminit Josephus inf. c. 18. §. 7. iv. 10. 6. v. 1. 6. &c.

6 εὐχὴν ἐκτελοῦσα] Non videtur votum hoc fuisse Nazareatus votum (uti plerique existimant) sed votum conceptum ob liberationem vel a morbo vel ab aliquo periculo seu necessitate. L. Cappellus, ad Act. c. 21. v. 23. Vide Grotium ad Act. c. 18. v. 18. et Spencerum de Legibus Hebræorum ritualibus, lib. 3. Diss. 1. c. 6. HUDS.

Ita judicat Cappellus; neque vero iis desunt argumenta, qui hoc Bernices votum Nazareatus fuisse statuunt. Vide Num. vi. 13. Act. Apost. xviii. 18. cum nota Wetst.

7 πρὸ τριάκοντα ἡμερῶν] Videtur legendum πρὸ τριῶν ἡμερῶν, non vero τριάκοντα. nam longum est tempus illud, neque commodum erat omnibus voventibus tam diu Hierosolymis hærere, usque dum sacrificia pro iis peragerentur. L. CAPPELL.

Atqui neque tempus aliquod ad Nazareatus votum perficiendum videtur idem omnibus præscriptum fuisse, neque re ipsa omnes idem tempus absolverunt. Paulus enim, et quatuor isti quibuscum votum perficiebat, (Act. xxi. 27.) septem dies numeraverunt; alii, ut ex Talmudicis patet, triginta. (Wetst. ad Act. xviii. 18.) Veri simillimum est, Josephum hoc loco id narravisse, quod vel moris plerisque fuerit, vel a more haud alienum fuerit, et ab ipsa Bernice observatum. Conf. Lardner vol. i. p. 209. Nil igitur mutandum.

8 *γυμνόπους*] Vide 2 Sam. xv. 30. Antt. viii. 13. 8. Sed res est notissima.

17 *γυμνοὺς*] Vide Grotium et Krebs. ad Matt. xxvi. 65.

21 *ἐκείνους συγγνωμονεῖν*] Mira in hoc loco Codd. varietas; neque difficultatem minuit Rufinus. Vertendum est, "quoniam fas est licetque ipsis, qui tanta sint hominum multitudo, potestate sua illos compescere, illisque æquo animo in unam sententiam decurrere." Improbant verbum Thom. Mag. et Phrynicus. Ceterum locus est Plutarchi (Conj. Præc. vol. vi. p. 537.) *ἂν δ' ἄρα φύσει τις αὐστηρὰ καὶ ἄκρατος γένηται, καὶ ἀνήδυντος, εὐγνωμονεῖν δεῖ τὸν ἄνδρα.* ubi Edd. vett. *ἀγνωμονεῖν* habuerunt, Xylander vero *εὐγνωμονεῖν* restituit; e quo loco, si quis velit *εὐγνωμόνειν* in Josephi usum vindicare, per me licet. Similis est vocabulorum confusio ad Stobæi Tit. 118. (vol. iii. p. 454. Ed. Gaisf.) ubi pro *εὐδαίμονες* Codd. optimi *εὐγνώμονες* legunt. Confer Antt. xvii. 9. 6. *εὐγνωμονεῖν προαιρουμένων.* et Heinich. ad Eus. H. E. vol. i. p. 8. et in Ind.

26 *ἠφανίζοντο*] "perdebant." Polyb. i. 81. 6. *ἀφανίσαι: οὐ τὸ μολῦναι καὶ χρᾶναι μόνον δηλοῖ, ἀλλὰ ὅλως τὸ ἀνελεῖν καὶ ἀφανὲς ποιῆσαι, ὅπερ ἐκάλουν ἀϊστῶσαι.* Bekk. Anec. vol. i. p. 468. Confer Suid. et Etym. M. ab voc. et Krebs. ad Matt. vi. 16.

27 Βεζεθὰ] Non dubito quin Bezetha collis fuerit, ædificiis scilicet occupatus, et pars urbis. HUDS.

Vide infra c. 19. §. 4. et v. 4. 2. et Reland. de Pal. p. 855.

CAP. XVI.

5 Νεαπολιτανὸν] Ita in libris omnibus tam Latinis tam Græcis. Nescio unde suum Politianum habuerit Gelenius. HUDS.

13 *ὅσον ἐξῆν*] Codd. L.P. *ὅθεν ἐξῆν* habent, quibuscum consentire videtur Rufinus.

27 διατροπὴ] De hujus vocis interpretatione hæc habet Wessel. ad Diod. Sic. vol. ii. p. 191. "Noster Excerp. Ursin. Eclog. 27. διατροπὴ μεγάλη τὸ συνέδριον ἐπέσχε. quod quidem Suidas exscribens idem ait esse ac συμπάθειαν, οἶκτον. Ego perturbationem animi ac consternationem cum Interprete præfero. Polyb. iii. 85. τηλικαύτην συνέβη γενέσθαι τὴν διατροπὴν, ὥστε. et v. 60."

35 διὰ γῆς πλεύσαντα] Isocratem in animo habuit Josephus Pan. §. 25. quem citat etiam Aristot. Rhet. iii. 9. 7. Conf. Lys. Epit. p. 94. Plat. Legg. iii. p. 699. cum nota Astii. et p. 698. cum nota Boeckhii. Ceterum alios tum Oratores tum Historicos hac oratione hic illic in memoriam revocatos habebit, quicunque modico quidem usu Græcas litteras contigerit.

36 ἡγεμονίδα] Augustum præ aliis respicere videtur Josephus, qui Atheniensibus Æginam et Eretriam ademit, edicto præterea ne quem civem accepta pecunia facerent. Dio. l. liv. c. 7. Plut. Apoph. vol. vi. p. 781.

37 παρασπείρουσαν] "Lego παρασπείροντα ex conjectura, favente nonnihil Rufino, qui vertit "promittentem." Hæc Hudsonus, sed perperam. Licet enim audacior sit metaphora, ab animalibus vitam exspirantibus ducta et ad orbis terrarum dominationem adlata, non tamen is est Josephi stylus, qui ab illa abhorreret. Quinetiam eandem reperimus a Plutarcho, et quod notandum est, de ipsorum Macedonum imperio usurpatam (vol. vii. p. 336.) οὕτως ἀφεῖσα τὸν Ἀλέξανδρον ἡ δύναμις ἤσπαιρεν ἐπάλλετο, κ. τ. λ. An ex eo figuram istam Josephus mente concepit, quod non ipsius solum Alexandri, sed et avi Amyntæ et patris Philippi capita in numismatibus leonis spoliis ornabantur, impresso in postica parte Herculis cum Leone Nemeo certamine?

43 πλουσιώτεροι] Unde Gallis divitiæ? Non enim Cisalpinam Galliam solummodo spectant hæc verba, ob ubertatem soli et rerum ad victum necessariarum abundantiam omnibus temporibus conclamatam. Morem, ni fallor, prædandi et bellum agendi attingit Josephus, quo usi, magnam vim pecuniæ coegerunt Galli, et tributum gentibus imposuerunt, et auri continuo a Romanis habiti sunt avidissimi. Vide Polyb. iv. 46. 4. Liv. xxi. 20. Plut. vol. ii. p. 779.

45 *πεντακόσιαι*] Sic Philost. de vita Soph. l. 2. p. 547. *ὡς δεινὸν πεντακοσίων πόλεων φόρον ἐς μιᾶς πόλεως δαπανᾶσθαι κρήνην.* SPANH.

46 *'Ηνιόχους τε καὶ*] Confer Pompeii verba apud Lucanum l. 2. v. 590.

Me dominus cognovit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi. HAV.

49 *ἀποτεμνομένην*] Legit Hudsonus *ἐκτεινομένην ἐν δὲ Ἴστρῳ*, neque aliter, inquit, legisse videtur Rufinus, qui vertit "Post hos Illyrii usque ad Dalmatiam et Istro tenus incolentes." Sed perperam. Bene enim congruit Rufini versio vel cum lectione nostra, vel cum alia minus a vulgata distante *μέχρι Δαλματίας ἀποτεμνομένην ἔν τε Ἴστρῳ*.

50 *ἀναχαιτίσαντες*] "Proprie qui sessorem excutit equus, *ἐπὶ τοῖς ὀπισθίοις ἀνιστάμενος ποσὶ*, dicitur *ἀναχαιτίσας*." Hæc habet ad Eur. Hipp. 1233. Valcken. Suidas et Hesych. exponunt *ἀνέτρεψεν*. Confer infra v. 9. 4. (43.) Demosth. Olyn. p. 20. 27. cum Reiskii Indice. Philost. p. 706. 14. Euseb. Vit. Const. ii. 72.

πρὸς τὸ μόνον ἀεὶ] "*πρὸς τοῦτο μόνον ἀεὶ* legit Cl. Ibbetsonus, certissima conjectura. Antea erat, *καὶ πρὸς τὸ μόνον ἀεὶ χειρωθέντες τότε* (quod *τότε* abest in Lugduno Batavo) etiam in libris omnibus præter Big. qui habet *μᾶλλον* pro *μόνον*. Quomodo legerit Rufinus, aliis conjiciendum relinquo ex ista versione, *Dalmatæ tum multa pro libertate conati, sæpiusque capti rursum cum majoribus opibus rebellarunt.*"

Hæc Hudsonus, mutato ad conjecturam quam laudat, Josephi textu. Sed inquirendum est, annon vulgata Codd. lectio, si modo alium accipiat verborum ordinem, verum Josephi sensum rectius exprimit, *καὶ ἀεὶ χειρωθέντες πρὸς τὸ μόνον τότε πάλιν ἀποστῆναι συλλεξάμενοι τὴν ἰσχύν.*

52 *πέντε δὲ καὶ*] Confer Lipsii et Ernesti observationes ad Tac. Ann. iii. 44.

55 *ἀρειμάνια*] Vide inf. vi. 1. 5. (43.) Notant vocem Suid. Etym. alii.

60 *τὸ Βρεττανῶν τεῖχος*] Citat Haverc. Lucretii locum ii. 537. ubi de India ejusque elephantis loquens hac metaphora usus est Poeta:

Millibus e multis vallo munitur eburno.

Accommodatius vero ad rem fuisset, et ad Agrippæ versatam in Vett. Scripturis mentem, Prophetam Nahum (c. iii. v. 8.) citavisse, sec. Intt. lxx. *ὕδωρ κύκλῳ αὐτῆς, ἧς ἡ ἀρχὴ θάλασσα, καὶ ὕδωρ τὰ τείχη αὐτῆς.* Conf. infr. vi. 6. 2. (19.)

τέσσαρα δὲ τάγματα] E Tacito patet aliisque Historicis quatuor legiones imperante Claudio in Britanniam transiisse, secundam scilicet (Hist. iii. 44.) nonam (Ann. xiv. 38.) decimam quartam (Ann. xiv. 34.) et vicesimam (Ann. xiv. 34.) Quod autem notandum est, imperante Nerone, sed postquam a Roma in regnum suum redierat Agrippa, revocata est e Britannia Quarta decima. (Tac. Hist. ii. 66.) Post hoc tempus videntur tres legiones plerumque Britanniam occupavisse. Confer Horsleii Britan. Rom. p. 83. Ceterum de Legionum numero disserit Lipsius Anal. ad Milit. l. ii. dial. v. p. 7.

63 *τὸ Λακώνων γένος*] De Cyrenes origine et Batto conditore multa habent Pind. Schol. ad Pyth. iv. 88. seqq. Herod. iv. 155. Strabo xvii. alii. Legitur etiam Dissertatio in Actis Acad. Reg. Gallorum, tom. iv. p. 545.

Μαρμαρίδαι] Strab. l. xvii. p. 798. *ἡ δ' ἑξῆς ἐστὶ Κυρηναία καὶ οἱ περιοικοῦντες βάρβαροι Μαρμαρίδαι.*

Νασαμῶνες] Herod. ii. 32. et iv. 172. Strab. l. 17. p. 836.

64 *τῆς οἰκουμένης*] Hic orbem terrarum significat; paullo infra, (ubi *τῆς ἀοικήτου* oppositum habet,) regiones orbis habitabiles; et paullo supra (*τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης*] solam Judæam. Confer Krebsii Observ. p. 101. Wolfii Cur. Philol. vol. iii. p. 618. et Wetst. ad Matt. xxiv. 14.

65 *τῶν ἐτησίων καρπῶν*] Vide quæ viri docti ad Plinii Panegyr. cc. 30. et 31. et Aurel. Vict. cap. de Augusto, ubi testatur ex Ægypto urbi Romæ illata annua modium ducenties centena millia. De Ægypti opibus plura Herodotus, Diodorus et Strabo, qui l. xvii. p. 798. ex Cicerone reditus annuos Ptolemæi Auletæ computat talentis 12500. FABR.

Confer inf. iv. 10. 5. Dio. li. 17. et Tac. Ann. ii. 59. Ceterum quodcunque ex Africa congeri solebat vel mercium vel frumenti in Romanorum usum, videtur omne hoc tempore e Portu Alexandrino Romam transvectum fuisse, classe Alexandrina in hanc rem ab Augusto instituta. (Vide Strabo. l. xvii. p. 798.) Non enim ante Commodi tempora adjecta fuit classis Africana, quæ subsidio esset, si forte Alexandrina frumenta cessassent. (Lam-

prid. c. 17.) Hinc ideo ab omnibus hujus temporis historicis de Ægypti proventibus satis et abundanter agitur, de Africanis vero parce et infrequenter.

καίπερ ἑνὸς τάγματος] Tacitus autem (Ann. iv. 5.) "Mauros, inquit, Juba rex acceperat donum Populi Romani. Cetera Africæ per duas legiones." Atque iterum (Hist. i. 11.) "Africa ac legiones in ea." Idem vero e contrario (Hist. iv. 48.) "Legio in Africa, auxiliaque tutandis Imperii finibus" atque iterum (Hist. ii. 97.) "in Africa legio cohortesque." Communibus igitur temporibus una fuit legio in Africa; nonnunquam autem duæ, minantibus hinc inde bellis. Confer Lipsii et Ernesti notas ad locos Taciti citatos.

68 μῆκος μέν γε] Quod ad longitudinem attinet, Josepho accedit Strabo lib. xvii. latitudinem vero duobus stadiis minorem facit. Confer Diodorum Siculum in Biblioth. lib. xvii. p. 529. atque adi Jac. Capellum in Miscellaneis, p. 152. HUDS.

69 δύο δ' ἐγκαθήμενα] Similiter inf. c. 18. §. 8. et Tacitus Ann. iv. 5. et Hist. ii. 6. Quinetiam propterea hoc notatu dignius est, quoniam non longum tempus fuit ex quo aliter se res habuerat. Nam C. Cæsar, devicta Ægypto, tres in ea legiones reliquit; eundem etiam numerum Augustus; et deinceps, quo tempore opus suum scribebat Strabo, Tiberius. Vide Suet. Jul. 76. et Strabo. l. xvii. p. 797. cum Lipsii ad Tac. Hist. ii. 6. adnotatione. Vide etiam inf. iv. 10. 5. (22.)

ἅμα τῇ Μακεδόνων] De origine sua ab Alexandro et Græcia deducta gloriabantur Alexandrini; sed Polybii etiam tempore creverat convenarum turba et in pejus ruerant Græcorum et mores et numerus. Polyb. xxxiv. 14. Strab. xvii. p. 798. Confer infra c. 18. §. 7. et Krebs. ad Act. Ap. vi. 9.

71 πρόνοια γὰρ αὐτῷ] Devicti ab Augusto Parthi et ex Armenia expulsi, Armeniam continuo adfectabant, et bellum in ea imperantibus et Claudio et Nerone movebant, ea tamen ratione, ut Romanis ingruentibus abscederent, bellum semper differentes. Tac. Ann. xii. 44. et xiii. 7.

72 τέτακται] E re militari petita vox. Sed vide Act. Apost. xiii. 48. cum Krebsii nota.

75 Πομπηΐῳ] Vide supra i. 7. 3. et Agatharchidis testimonium in lib. i. cont. Apion. c. 22.

79 ἀπολουμένους] ἀπὸ λιμένος habent Codd. M.R. cum Edd.

Bas. Gen. Huds. Hav. Silet Rufinus. Attamen frequens est apud Josephum istud participium, (inf. ii. 22. 1. et v. 11. 2.) et in Antt. xvii. 9. 2. *τοῦ ἀπολουμένου* ipsam mortem significat; quem locum frustra tentat Casaub. Confer Ernesti observat. in locum et Lobeck. ad Phryn.

83 *πολεμησάντων ὑμῶν*] Cum his vocibus conjunctum *ἕνεκα* habent Codd. M.R. et Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. sed adversantibus Codd. L.N.P.T. et Ruf. An in causa fuerit librariorum negligentia, cur perierit ista vox, an eorundem curiositas, cur exstiterit? Judicent alii.

85 *καὶ τὸν ναόν*] Codd. M.N.R. *καὶ τὸν νόμον* habent, cum Edd. Bas. Gen. Sed hic loci templum et ædificia et res ante oculos positas respicit Josephus. Vide inf. vi. 2. 4.

ἠχαρίστηνται] Polyb. xxiii. 11. 8. *ὃ καὶ μάλιστα τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς ὀργὴν ἦγε, τῷ δοκεῖν, μεγάλης οὔσης καὶ προσφάτου τῆς εἰς τοὺς φυγάδας εὐεργεσίας, ἐξαυτῆς ἐπὶ τοσοῦτον ἀχαριστεῖσθαι.*

86 *τοὺς ἱεροὺς ἀγγέλους*] Hæc habet Krebsius in Observ. p. 356. "Judæis haud inusitatum fuisse obtestari Angelos, intelligitur ex illa obtestatione, qua utitur Agrippa. Jo. Bapt. Ottius suspicatur hanc obtestationem Josephum ab Apostolo (1 Tim. v. 21.) hausisse, sed id minus verosimile mihi videtur." Hactenus Krebsius. Angelos hominibus ministrare, et sacris eorum et precibus interesse, providentes, ne quid absonum evaderet, id e lege sua deduxerunt Judæi, et in varios usus adhibuerunt. Vide Psalm. ciii. 20. Tob. xii. 12. Phil. de Human. vol. ii. p. 387. sup. ii. 8. (36.)

CAP. XVII.

9 *τὴν γὰρ ὑπὲρ τούτων*] Judæos pro externis regibus preces olim suscepisse testatur Josephus variis locis quæ congessit Jo. Bapt. Ottius in Spic. ad N. T. p. 432. Confer sup. ii. 10. (17.) et 1 Epist. ad Tim. ii. 1. cum notis Grotii et Pricæi. De sacrificiis ab exteris oblatis vide Num. xv. 14.

12 *χαλκῆς πύλης*] *Χαλκῆ* est Nicanoris porta. Forte *ὡραία* ex "ærea" vel vide an non אור ex Nicanor, vel, quod "ad lucem solis." REL.

Confer infra v. 5. 3. (20.) Act. Apost. iii. 2. cum nota Wetst. Wolfii Cur. Philol. vol. i. p. 1051. et Lightf. de Templo p. 102.

πολέμου μεταβολὴν] Codd. L.P. *καταβολὴν*, quam lectionem primus impressit Hudsonus. Vulgatam retinuimus. Idem fusius habet Josephus Antt. viii. 6. 1. *πρὸς πολέμους καὶ τὰς τῶν καιρῶν μεταβολάς*. An Thucydidem suum memoria tenuit (ii. 53.) *ἀγχίστροφον μεταβολὴν ὁρῶν*, quem locum vide male ab Ernest. tractatum in Observat. ad Jos. Antt. p. 87. Si plura quæras, et varios utriusque vocabuli sensus, confer Polyb. i. 36. 8. et i. 47. 7. et Schweigh. et ibi et in Emendat. Suid. p. 173. de hac re disserentem.

21 *Κοστόβαρος*] De Costobaro eo, qui primus in Herodis familiam receptus est, vide sup. i. 24. 6. et plenius Antt. xv. 7. 9.

22 *τοῦτο δεινὸν*] Respexit Rufinus veterem tantum hujus vocis *δεινὸν* significationem, et spreto vero articuli usu, ita locum reddidit: "Floro quidem malum istud quasi bonus nuntius fuit." Quam interpretationem amplexus is qui Cod. M. exscripsit, textum ita reformavit *Φλώρῳ μὲν οὖν τὸ δεινόν*. Verum nomen illud *δεινὸς* de re aliqua usurpatum, quamvis apud veteres "terribilis" significet, et ad malam partem trahat animum, (nisi quidem comice nonnunquam et derisus modo adhibeatur) idem tamen apud recentiores "magnum" "insigne" et "quidquid in suo genere excedit," in utraque parte significat. Vertas igitur "mirum et insigne visum est lætum illud nuntium."

29 *τῶν ξυλοφορίων*] Quod olim mancipiis et servis negotium fuerat, (vide Deut. xxix. 11. Josh. ix. 23.) id postea, facultatibus lapsi, sortito factitabant ipsi Judæi, Levitæ pariter et universi. (Vide Nehem. x. 34. et xiii. 31.) Festum postea in illam rem habitum est quo melius et certius templi commodis subveniretur; et designatæ sunt denique novem Judæorum familiæ, quæ, sicut docent Talmudici, novem anni temporibus munere isto fungerentur. Lightf. de Templi ritibus p. 199. Conf. Noris Ep. Syro-Mac. p. 43. Alia etiam festa celebrare solebant Judæi; præter ea quæ lege veteri sancita erant. Vide 1 Macc. vii. 49. et iv. 59. Joan. x. 22. cum not. Wetst.

ἄσβεστον] Vide Lev. vi. 13. et Marc. ix. 49. cum Grotii nota.

ἀρχεῖα] Suid. *ἔνθα οἱ δημόσιοι χάρται ἀπόκεινται*. Eadem habent Bekk. Anecd. p. 449. Xenophontis (Hist. v. 4. 58. Cyr. Disc. viii. 5. 17.) et Demosthenis (Phil. iv. p. 145.) tem-

poribus cognitum fuit vocabulum, sed "tribunal" vel "curiam" significavit. Postea invaluit vox *γραμματοφυλακεῖον* sup. ii. 17. 6. Euseb. H. E. i. 13. Conf. Lightf. Cent. Chor. p. 49.

32 *τὰ συμβόλαια*] Syngraphæ, quæ *ὑπὸ τῶν δανειζομένων* conscriptæ, *τῶν δεδανεικότων* in manus traditæ erant. Arctissima fuit, et quod notandum est, recentissima hæc vocis significatio. Apud veteres denotavit, vel "contractum, quo de pecunia cautum est" vel "ipsam pecuniam," vel "pactum de quæcunque re cum alio conceptum;" quemadmodum exponit Plato, adhibita voce *κοινωνήματα*. Rep. i. p. 333. Confer Schweigh. ad Polyb. xxiv. 1. 11. Reisk. in Ind. Græc. Demosth. Duck. ad Thuc. i. 77. Wessel. ad Diod. Sic. vol. ii. p. 145. et Salm. de modo Usur. p. 425. cum Hesych. et Suid. ad voc.

36 *πεντεκαιδεκάτῃ δὲ ἦν*] Sc. xv. Augusti, ut dicit Usserius in Antt. Vet. Test. ad A. M. 4069. Verum *δεκάτῃ* pro *πεντεκαιδεκάτῃ* rescribendum esse contendit S. Petitus in Var. Lect. lib. 4. p. 196. HUDS.

40 *σοφιστὴς δεινότατος*] Demosthenem respicit Josephus, cujus verba sunt (De Cor. p. 318.) *δεινὸν καὶ γόητα καὶ σοφιστὴν, καὶ τὰ τοιαῦτ' ὀνομάζων*. Eurip. enim locus (Hipp. 921.) qui æque in memoriam revocari potest, in laudem *τὸν σοφιστὴν* vocat, neque cum Josephi sententia consentaneus est. Herodotus etiam Sophistas vocavit Solonem et Pythagoram. Haud diu fuit ante Demosthenis tempora quum hoc vocabulum, licet ab Aristophane aliisque nonnihil prius inquinatum esset (Nub. 1309.) omnino in malas partes transiit. Confer Valcken. ad locum Eurip. laudatum. Suid. et Thom. Mag. in voc. cum nota Olearii. Schol. et Eustath. in Hom. Il. xv. 412. Supra c. 8. §. 1. adpellatus erat Judas *σοφιστὴς ἰδίας αἱρέσεως, οὐδὲν τοῖς ἄλλοις προσεοικώς*. Conf. sup. 1. 33. (3.)

ἐπὶ Κυρηνίου] Vide supra c. 8. §. 1. cum adnotatione.

42 *ἀνακρημνᾶσιν*] Forte *ἀνακριμῶσιν* inquit Cocceius, non male, si MSS. auctoritas accederet; nunc dicere videtur Auctor, ita pensilem fuisse factam istam turrim, ut tanquam præcipitium proemineret, casura mox subductis lignis vel (ut factum fuit) exustis. HAV.

46 *πύργους*] Quas turres describit Josephus inf. v. 4. 3.

48 *εὔριπον*] Cic. de Legg. ii. 1. "ductus aquarum, quos isti Nilos et Euripos vocant." Suet. vit. Jul. c. 39. "spatio Circi

ab utraque parte producto, et in gyrum Euripo addito." Quod nomen Julii et Ciceronis ævo primum Romæ innotuit, Pliniorum temporibus frequens fuit, et in communi usu positum. Confer Dionys. Hal. iii. 68. (p. 200. Ed. Sylb.) qui tamen eadem voce utitur de Tarquinii ævo loquens; Plin. N. H. xxxvi. 15. et Baumgart. ad Suet. locum adnotantem.

53 *ἐπὶ τὰς ὀργάς*] *ἐπὶ τὰς ὁρμὰς* lego pro *ἐπὶ τὰς ὀργὰς*, quod præ se ferunt libri omnes præter Big. qui cum Rufino voces istas non agnoscit. HUDS.

Vel ita legendum est, vel quod potius esse videtur, delendum.

56 *'Οφλᾶν*] Conf. infra v. 4. 2. De cæde hujus Manahemi in Vita §. 5. SPANH.

66 *τῶν ὁσίων*] Interpres Rufinus male *a sanctis quoque operibus agunt quietem*, sanctis operibus enim non abstinent, sed *διὰ τὴν θρησκείαν* abstinent ab aliis operibus. REL.

Notissimus est voc. *ὁσίων* usus. Confer Thuc. ii. 52. Aristoph. Lys. 743. Plat. Legg. ix. p. 857. Æschin. cont. Tim. p. 48. cum nota Taylori. Dio. lxvi. 8. Harpoc. ad voc. cum nota Vales. Tim. Lex. cum nota Ruhnk. Dorvill. ad Charit. p. 112. Ammon. p. 104. cum animadv. Valcken. p. 184. et Suid. et Bekk. Anecd. ad voc.

CAP. XVIII.

3 *Σεβωνίτιν*] Ita rescripsi ex Big. et Voss. *Γεβωνίτην* in Editis. *Γεβωνῖτιν* Bod. in Rufini versione *Gebdeoniten* et *Gebonitin*. Verum rectius forsan *'Εσσεβωνῖτιν*, prout in Antt. lib. xii. c. 4. §. 10. HUDS.

4 *Τυρίων*] *Καὶ Τύρον* Bod. et Rost. *τῶν Τυρίων* Lugd. Bat. Rectius sane *τὴν Τυρίων*. quippe in Tyriorum potestate aliquando fuit: Antt. lib. xiii. c. 5. §. 6. *μεταξὺ δ' ἐστι Κέδασα τῆς τε Τυρίων γῆς καὶ τῆς Γαλιλαίας*. HUDS.

8 *Δεινὴ δὲ ὅλην*] Inde Euseb. H. Eccl. ii. 26. p. 68. et Niceph. Call. in H. E. iii. 3. HUDS.

12 *τὴν ἐπαρχίαν*] *Τὴν ἐπάρχιον* in Eusebii Codd. contra quam apud Josephum et Nicephorum. Per provinciam hoc loco (inquit Valesius) intelligimus Judæam, quæ post obitum majoris Agrippæ in provinciæ formam redacta fuerat, et a procuratoribus Cæsaris regebatur. HUDS.

μετάστασιν] *'Ανάστασιν* Big. in cæteris Josephi libris *μετά-*

στασιν. quod (inquit Valesius) sensu caret. quo factum ut Gelenius divinaret, quum Rufini verba ista, *major his autem metus audendorum malorum, ipsis quæ acta erant facinoribus imminebant,* mutarit in sequentia, *majorum autem metus quam quæ peracta erant facinorum imminebat.* Ἀναστάτωσιν Niceph. tam in Editis quam MSS. et Langus vertit, *ea vero quæ fuerant ab unoquoque perpetrata scelera superabat ea quæ per minas denunciata fuerat eversio.* Verum in Eusebio ἀνάστασιν habet Stephani editio. meliores codices ἀνάτασιν, quam scripturam præfert Valesius, et ad hunc modum interpretatur. *Sed tamen iis quæ ubique perpetrabantur malis, longe gravior erat formido eorum, quæ intentabantur.* utpote quod Josephus alibi dicat, *καὶ τῶν συμφορῶν τὸν φόβον εἶναι χαλεπώτερον,* simili plane sensu; pro *φόβον* scilicet posito *ἀνάτασιν,* eadem gaudente significatione. HUDS.

Optima videtur esse vulgata lectio.

14 *οἱ γοῦν Σκυθοπ.*] De hac clade Judæorum a Scythop. vide de Vita §. 6. SPANH.

16 *δελεάζοντες*] Vertit Hudsonus "dissimulantes ipsorum fidem," quam versionem e Suidæ Edd. hausit, hunc Josephi locum laudantis, et hoc modo exponentis *δελεάζοντες, ἐπικρύπτοντες.* Miror autem neque virum doctum neque Suidæ Editores pravam lectionem esse *ἐπικρύπτοντες* statuisse et *ἐπιθρύπτοντες* loco receptam: id quod paucis verborum exemplis manifestius fiet. Demosth. De Cor. p. 241. *τῇ καθ' ἡμέραν ῥαστώνῃ καὶ σχολῇ δελεαζομένων*: quem imitatus est Cicero apud Senatum orans (Dio. xlv. 38.) *ὑπὸ τῆς ἐν τῷ παρόντι ῥαστώνης δελεαζώμεθα.* In eadem oratione Dio alterum verbum de mollitie loquens adhibuit (xlv. 43.) *οὔτε θρύπτειν αὐτούς.* (Confer Plut. Lac. Apoph. vol. 6. p. 790.) Alterum etiam Teles de eadem mollitie (ad Stobæum tit. xciii. p. 509.) *θρύπτει δ' ὁ πλοῦτος καὶ μαλάττει.* Sed non de luxuria et desidia solum usurpatum est utrumque verbum, verum etiam (id quod ad Suidam præsertim refert) de laudatione et fallacia. Polyb. xxxii. 22. 2. *τὰ μὲν διὰ τὸν φόβον, τὰ δὲ καὶ δελεαζόμενοι.* Plut. de vit. pud. vol. viii. p. 119. *ἐπαινούμενοι γὰρ παντάπασι θρύπτονται καὶ χαλῶνται.* Idem de lib. educ. vol. vi. p. 29. *χαυνοῦνται γὰρ ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ἐπαίνων καὶ θρύπτονται.* Vertas igitur "fidem eorum verbis et spe inani pascentes." Confer

inf. iii. 2. 3. &c. Silet Rufinus. Bekk. Anecd. p. 240. δελεαζόμενοι, ἐξαπατώμενοι. Sed de verbo θρύπτειν conf. Dorvill. ad Charit. p. 447. Wetst. ad Jac. Epist. i. 14. Hemsterh. ad Luc. Diall. Mortt. p. 359. Creuz. ad Plot. iv. 4. 44.

18 μόνος ἦν ῥοπὴ] Vide supra c. 3. (20.)

20 τοιγαροῦν οἷς] "Nos, inquam, quibus extera gens digne est infida, etenim nostrum genus tanta impietate affectum est." nisi quis cum sequentibus mallet hanc clausulam conjungere, dispositis ad hunc modum Josephi verbis: Τοιγαροῦν οἷς ἄπιστον μὲν εὐλόγως εὕρηται τὸ ἀλλόφυλον, ἠσέβηται δὲ εἰς ἔσχατα τὸ οἰκεῖον, θνήσκομεν ὡς ἐναγεῖς χερσὶν ἰδίαις. Favet Cod. L.

30 Νόαρον] Juxta Rufinum legendum Οὔαρον et mox Οὔαρος. Verum ab eo dissentiunt Codd. Græci. HUDS.

Σοέμῳ] De Sohemo mox §. 9. Tacit. Annal. xii. 23. et xiii. 7. ejus Pater Ithuræorum Arabum Rex. Dio lib. lix. c. 12. vid. infr. lib. 3. c. 4. §. 2. HUDS. De regno Arabico Ituræo et de familia Sohemi adeundus Reineccius tom. iii. Historiæ Juliæ p. 305. FABR.

34 Κύπρος] Conf. supra i. 21. 4. et Antt. xvi. 5. 2. HUDS.

37 γέρας τῆς συμμαχίας] Vide quæ in Antt. xiv. 7. 2. e Strabone exscripsit Josephus, cum Spanh. nota.

53 τὸ μὲν δωδέκατον] Hæc Legio, Fulminatrix aliquando adpellata, Melitene etiam dicta fuit, quoniam in ea Cappadociæ parte commorari solebat et castra ibi metari. Augusto etiam imperante hanc legionem in Cappadocia collocatam esse reperimus. Dio lv. 23. Neque ideo spernenda est Josephi auctoritas, sive hunc locum respicias, sive alium inf. v. 1. 6. Paucis enim post annis, Vespasianum omnibus imperatorem salutantibus, Cappadocia nulla legione videtur custodita fuisse, sed continuis barbarorum incursibus patuisse. "Inermes, ait Tacitus, legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus." Hist. ii. 81. Confer inf. vii. 1. 3. Tac. Ann. xv. 10 et 26. Suet. Vesp. c. 8. Reim. ad Dio. lxv. 23. et lxxi. 9. Vales. ad Euseb. H. E. v. 5. et Lardner vol. vii. p. 440.

54 Ἀντιόχου] Iisdem regibus, Antiocho et Agrippæ, quos perversas imperitandi artes Caio tradidisse Dio testatur (lix. 24.) jusserat Nero expedire copias, queis Parthorum fines ultro intrarent. Tac. Ann. xiii. 7. De Antiocho confer Hist. ii. 81. &c. Suet. Cal. 16. cum nota Baumgart. Dio. lix. 8. cum nota

Fabr. Noris. de Ep. Syro-Mac. p. 108. Clinton. Fast. Att. vol. iii. App. p. 344. Rasche tom. i. par. i. p. 855. vide etiam inf. v. 11. 3. (17.) et Antt. xix. 8. 1.

58 Βηρυτῷ] Unde Beryto ista laus, ut cum Tyro et Sidone ob ædificiorum luxum æquaretur? Nodum solvit Strabo, qui Augusto imperante a Romanis instauratam urbem narrat, duobus legionibus ibi ab Agrippa collocatis. Strab. l. xvi. p. 1096. Conf. sup. i. 21. 11. et Noris Cen. Pis. p. 23.

65 Κεσέννιον Γάλλον] Codd. M.N.R.T. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. Κέστιον Γάλλον habent, errore manifesto. Cod. L. Κεσσένιον, P. Κεσσαίνιον, Ruf. Cæsenium, Gel. Cæsennium; quorum auctoritatem secutus sum, multos e Gallis oriundos in gentes Romanas cooptatos esse sciens, sed quisnam fuerit hic vir, ignorans. Sunt fortasse, qui Alienum sive Aulum Cæcinam intelligi vellent, quem reperies postmodum Legionis legatum fuisse et inter Romanos duces insignem. Vide inf. iv. 9. 9. et iv. 11. 2. Tac. Hist. i. 52. &c. Suet. Tit. vi. Dio lxv. 10. &c.

CAP. XIX.

1 Κέστιος δὲ] Res a Cestio gestas ordine et temporibus dispositas reperies a Noris. Ep. Syro-Mac. p. 51.

2 'Αφαικοῦ] Ita Codd. M.N.T. cum Edd. Bas. Gen. Ruf. Apheci. Gel. Aphæci. Hudsonus in 'Αφεκοῦ mutavit.

4 Γαβαὼ] Confer locum in Antiqq. lib. 6. c. 14. §. 6. et Cellarium in Geogr. Ant. lib. 3. c. 13. p. 339. et Relandum in Palæstina S. p. 446. HUDS. Conf. infr. §. 7. SPANH.

5 ἑβδομάδος] Septimæ diei. Ita vox ἑβδομας supr. (sc. lib. ii. c. 8. §. 9.) et alibi etiam accipitur, ut et in Maccab. lib. 2. c. 15. v. 4. et hunc sensum confirmat vox σάββατον, v. 24. Vide Grotium in Maccab. lib. 2. c. 12. v. 38. HUDS.

Sin autem distincte vocabula capias, ἡ ἑβδομὰς numerus est septenarius, ἡ ἑβδόμη dies festus. Vide Phil. de Septenar. ad init.

τὸ μάλιστα παρ' αὐτοῖς] De hoc Festo, ἡ μεγίστη ἑορτὴ Plutarcho in Apophthegm. (vol. vi. p. 701.) Judæis autem κατ' ἐξοχὴν חג dicto, copiose et erudite disputavit Fr. Bernhard Dachs in Commentar. ad Codicem Succa, s. de tabernaculorum Festo, et Bernardus ad Josephi Antt. iii. 10. 4. De ritibus, quos Judæi a Græcis petierunt, et huic Festo, præter institutionem

divinam, immiscuerunt, dignus omnino est, qui legatur, Lakemacherus in Observatt. Philolog. P. i. p. 17. sqq. Ex Gentilibus hoc festum descripsit Plutarchus in Symposiac. lib. iv. quamquam, ut ignarus rerum Judaicarum, multos in hac re errores commisit. KREBS. Vide Grotium ad Luc. c. 6. v. 1. HUDS.

9 Μονοβάζου] De Monobazo Adiabeno ejusque sorore simul et uxore Helena, filioque Izate, vide Rein. Reineccium Hist. Jul. tom. iii. p. 286. Josephum Antt. xx. 2. 1. Dio. lxii. 20. cum nota Reim. et Eus. H. E. ii. 12. cum notis Val. et Heinich.

17 Σκοποὺ] Vide infra v. 2. 3. Zophim propterea dictus est locus, quod inde undique, præsertim vero in urbem, prospectum est. Lightf. Cent. Chor. p. 83.

20 καὶ τὴν Καινόπολιν] Si sana sit scriptura, ex ea liquet non eosdem prorsus fuisse limites τῇ Βεζεθὰ προσαγορευομένῃ καὶ τῇ Καινοπόλει. Sin autem rem ex alio loco (inf. v. 4. 2.) æstimares duo tantum nomina eandem vero esse regionem judicares. Quod quidem veri videtur similius esse, et vocabula καὶ τὴν Καινόπολιν, ut glossam, e textu rejicienda. Conf. Lightf. Cent. Chor. p. 50.

30 καὶ τὰ ἅγια] "Propter sceleratos istos etiam sacra sua aversatus." Vide autem quomodo religione sua ductus interpretatus est Rufinus. "Infestus Deus pessimis ejusque sancta illo die finem bello dare prohibuerunt." Iisdem verbis usus est Gelenius. Plut. Amat. vol. ix. p. 89. οὐδὲ μᾶλλον ἑτέραν εἰκὸς ἦν καὶ θεοὺς καὶ δαίμονας ὄψιν ἀποστραφῆναι.

44 ἀναβάντας] Legunt Codd. L.M. προστάξας ἀναβοᾶν τὰ σημεῖα τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις φυλάκων, ὅπως. quibuscum consentiunt Rufinus et Gelenius his verbis locum vertentes, "Hisque præcepit vigilum qui in castris excubant (excubarent Gel.) signa clamare." Placet sane ista lectio; sed defendi etiam potest vulgata. Liv. xliv. 33. "Vigiles scuto præ se erecto stare galeatos: deinde ubi fessi sint, innisos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare: ut fulgentibus armis procul conspici ab hoste possint, ipsi nihil provideant." Altera vero lectio in memoriam revocat Hasdrubalem, in re multum diversa, utrum semel bisne in castris Romani signum canerent, inquirentem. Liv. xxv. 47.

CAP. XX.

1 πολλοὶ] Inter quos forte Christiani. Videsis Euseb. in Eccl. Hist. iii. 5. HUDS.

Confer etiam Epiph. H. xxix. 7. Credunt nonnulli, inter quos Grotius et Lampe, hoc tempore Joannem Evangel. e Palæstina in Asiam migrasse, una cum peregrinis illis quorum caussam in Epist. sua tertia, v. 7. tam impense egit, quique Judæi fuisse perhibentur in Christi fidem cooptati. Vide Grot. in Epist. dicta. Lamp. Proleg. i. 7. num. 16. Lardner vol. vii. p. 602.

3 εἰς Ἀχαΐαν] Transiisse Neronem in Achaiam sub finem A. U.C. 819. liquet e Dione lxiii. 8 et 11. et Suet. ad Ner. c. 22.

5 ἁπάσας] Id quod Antiochiæ etiam Pisid. videtur evenisse Act. Ap. xiii. 50. Primæ enim et præcipuæ ad religionem converti solent feminæ. Quam rem his verbis exprimit Strabo l. vii. p. 456. *τὸ δὲ δὴ καὶ θεοσεβεῖς νομίζειν καὶ καπνοβάτας τοὺς ἐρήμους γυναικῶν σφόδρα ἐναντιοῦται ταῖς κοιναῖς ὑπολήψεσιν· ἅπαντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας. αὗται δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας προκαλοῦνται κ. τ. λ.* Confer Lardner vol. i. p. 118. et Taciti Ann. xiii. 32. cum nota Lipsii.

8 Ἰώσηπος υἱὸς Γωρίωνος] Ἰώσηπός τε υἱὸς Γ. Big. Hinc commentus est nescio quis Verporum titulum stulti operis, Historia Josephi ben Gorion. Misere compilavit iste, quicunque fuerit, Josephi nostri de Bello libros. BERN. Josephus, filius Gorionis, dux. Fuit hic a nostro Josepho distinctus, qui Matthiæ erat filius, de quo mox. Ergo male Judæi hunc Josephum ben Gorion nuncupant. REL.

9 Σίμωνος υἱὸν Ἐλεάζαρον] De hoc Eleazaro, Simonis filio infr. lib. 4. c. 4. §. 1. SPANH.

11 Ἀνανίου] Ita lego cum quibusdam Rufini codd. In aliis *Eleazarum pontificis filium*, et apud Pseudo-Hegesippum habemus *Eleazarum sacerdotis filium*. Νέον in Editis aliisque. νέον Bod. Vide p. 1091. v. 2. (sup. ii. 17. 2.) HUDS.

Γαλιλαίαν] De Josepho Galilææ Præfecto in ejus Vita §. 7. *πέμπουσιν ἐμὲ καὶ δύο ἄλλους τῶν ἱερέων*, &c. et mox: *πέπομφεν ἡμᾶς, πείσοντας ὑμᾶς*, &c. et post: *περὶ τριακοστὸν γοῦν ἔτος ὑπάρχων*, &c. unde liquet æquam fuisse iisdem cum Josepho in Galilæa potestatem. SPANH.

16 *τῶν εὐτελεστέρων*] Quamquam in sacris literis numerus judicum in hoc consilio minori non diserte definitus legitur, tamen, auctore Josepho (Antt. iv. 8. 14.) sine ullo errandi periculo contendere possumus, eum septem viros, adjunctis præterea duobus scribis, comprehendisse; cum dubitatio sit nulla, quin Josephus, harum rerum curiosissimus, ex monumentorum luculentissimorum fide et auctoritate id tradiderit. Hæc autem duorum judiciorum genera, non dubium est, quin conveniant partim *Consilio illi magno Hierosolymitano LXX virorum*, quod c. 5. v. 22. Matthæus per *συνέδριον* innuit, partim *minoribus illis judiciis* in unaquaque civitate constitutis, de quibus est Deuteron. 16. 18. quod Matthæus *κρίσιν* vocat, h. e. *judicium VII virorum*, in quo minorum litium causæ disceptabantur. Quod autem quidam Viri docti, et inter eos Leusdenius in Philol. Hebræo Dissert. ix. p. 105. et in Philol. Hebræomixto Dissert. xlvi. contendunt, hæc minora judicia xxiii. viros comprehendisse, id merum figmentum est Judæorum recentiorum, ut docet præstantissimus Wesselingius in Diatribe de Archontt. Judæorum p. 100. seqq. Neque ignoro, Bernardum, diffusissimæ et exquisitissimæ doctrinæ virum, ad Josephum lib. iv. Antiquitatt. c. viii. §. 14. utramque sententiam conciliare studere, cum dicat, fuisse quidem non nisi VII viros in judiciis minoribus, eos autem in causis capitis adscivisse sibi bis septem Adsessores, adeo ut, adnumeratis duobus scribis, XXIII viri fuerint. Sed cum hanc sententiam non satis luculentis auctoritatibus confirmarit, ei subscribere non possum. KREBS.

Confer Matt. v. 22. cum notis Grotii et Wetstenii, et Lightfoot de Templo p. 135.

26 *συμπαθεῖν*] Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. *συναμύνειν*, unde ductum nescio. Codd. enim L.M.N.P.R.T. præter alios ab Hudsono notatos, omnes *συμπαθεῖν* habent. Rufinus quoque idem verbum in suo Cod. videtur legisse, hac versione usus, "et cum defatigatis partiri pericula." Quinetiam *τὸ συναμύνειν* glossa potius est, vel e manu male emendatrici profecta. Sed verbum ipsum *συμπαθεῖν* verum Josephi sensum exprimere posse, patet ex Epist. ad Heb. iv. 15. et x. 34. quibus in locis de ope periclitantibus ferenda plane agitur.

CAP. XXI.

1 *υἱὸς*] Conf. de hoc Joanne lib. 4. c. 2. §. 1. 3. et 13. vid. supra c. 20. §. 6. paulo aliter de Vita §. 27. *Ἰωάννης ὁ τοῦ Ληουὶ τῶν πολιτῶν τινας ὁρῶν*, &c. SPANH.

4 *μονότροπος*] Vertit Rufinus "sui moris et solitarius." Hudsonus "singularis et solitarius." Rectius fuisset "sui juris et solitarius." Hoc enim loco oppositum sibi trahit vocabulum *συνοδίαν*, et siquando ab aliis scriptoribus usurpatur, solitarium quiddam et innuptum significat. Vide Plut. vol. ii. p. 332. Ed. R. et vol. vi. p. 512. Sin autem Suidam audias, aliam accipit significationem: *μονοτρόπους· τοὺς ἕνα σκοπὸν ἔχοντας κ. τ. λ.* Sed hæc, sicut monuit Ernestus, e Theodoreto ad Psalm lxvii. 7. excerpta esse, et plane, si Psalmum excutias, a vero ejus sensu aberrare statues. Adverbium *μονοτρόπως* habet Joseph. inf. v. 10. 4. et Antt. vii. 13. 3. sed servata utrobique solitudinis et arrogantiæ notione. Vide Psalm. istum cum notis Vatabli, et Bochart Hier. P. 1. l. 2. c. 45.

5 *ἐκ τῆς Τυρίων χώρας*] Prædones et multos et præcipuos ex hac regione sibi socios adscivisse Joannem, nemo mirabitur, qui mores et habitus reputet urbis commerciis deditissimæ. Quinetiam eo præsertim tempore obruebatur Tyrus malis suis ac vitiis, quum Nero Tyrii coloris usum interdixisset, et negociatorum merces remque familiarem in fiscum suum redegisset. Suet. Ner. 32. Tyri enim omnis nobilitas conchylio atque purpura constitit. Plin. H. N. 5. 19. Strabo l. 16. p. 1098.

μετεώρους] Bis locum citat Suidas; ad vocc. scilicet, *μετέωρος* et *ἐσπάρασσεν*.

7 *σκηνὴν*] "commentum." Rarissima est hujus vocab. notio et ex usu, fortasse, Latinæ vocis "scenæ" deducta. Vide Cæl. ad Cic. Fam. 8. ep. 11. Tac. Ann. xiv. 7. Suet. Cal. c. 15. Sensu eodem Herodianus (iii. 12. 7.) *συσκευήν τινα καὶ σκηνὴν τὸ πρᾶγμα ὑπώπτευεν*. Porphyr. vit. Plotin. §. 18. *πάσης σοφιστικῆς σκηνῆς*. Philost. vit. Apoll. ii. 37. et alii recentiores. Dio vero de re simili loquens Græca potius locutione usus est: *ἐπεί τοι καὶ ἕτερον σκηνοποιΐᾳ τινὶ ἐοικὸς ἐγένετο*. Sin autem displiceat ea ratio, et *σκευὴν* legendum judices, adeo ut *συντιθέναι σκευὴν* idem quod *συσκευάζειν* haberetur (vid. Vit. c. 22.) per me licet, quemadmodum Photium emendavit Piersonus ad Mœr. p. 22. etsi in adversum videatur ire Thom. Mag. ad

voc. *σκευαρία*. Sed confer Ruhnk. ad Tim. Lex. p. 159. Oudend. notam ad Thomæ locum, et Mœr. Att. ad voc. idem. Hæc autem videtur vocabuli fuisse progressio. Ad theatri adparatum imprimis pertinens, et postea ad omnes res scenicas admota, speciem deinceps quamlibet denotavit, qua res sive decorari posset, sive augeri, sive simulari. Vide Creutz. ad Porphyr. vit. loc. cit.

ἐλαίῳ χρῆσθαι] Confer Vitam Josephi §. 13. et Antt. xii. 3. 1. SPANH.

10 *κατάλυσιν*] Confer varium hujus voc. usum ad Vit. §. 16. et 17. cum Hudsoni nota.

12 *Δαβαρίττων κώμης*] Videtur idem esse ac *Δαραβίττα*. in Græcis plerisque *Δαβαριττῶν*, vel *Δαμαριττῶν*, unde Damaritarum vicus in libris Rufini, ex similitudine literarum *β*. et *μ*. in Codd. Græcis. HUDS.

ἑξακόσιοι] Confer Vit. §. 26. ubi *χρυσοὶ πεντακόσιοι*.

16 *καὶ καταλεύειν*] Antea erat *καὶ καταλεύειν*. Verum cum *οἱ δὲ* mox sequatur, *οἱ μὲν* hic loci reposui, atque *καταλεύειν* mutavi cum Cod. Busb. in *καταλύειν*, utrisque favente Rufino, qui vertit, *partim deponi partim concremari vociferans proditorem*. HUDS.

καταλύειν habent Codd. N.P. cum Rufino; sed neque veram esse lectionem judicamus; neque rationem habuisse Hudsonum, unde veterem lectionem mutaverit. Lapidibus enim obruere et flammis cremare supplicia fuerunt ultima apud Judæos, et qualia irata multitudo, nihil vel lene vel moderatum sonans, primo impetu indixerit. Et ita statuerunt, qui de Joanne Baptista metuerunt dicere " Baptismum ejus esse de hominibus ;" quum id ipsis persuasum fuerit *πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς*. Luc. Evang. xx. 6. De suppliciis Judæorum conf. Lightf. de Templo p. 137. et de Temp. rit. p. 6.

Ἰησοῦς τις υἱὸς] Confer Vitam §. 12. SPANH.

18 *περιρρηξάμενος*] Vit. §. 28. *μετενδὺς μελαίναν ἐσθῆτα*.

καταπασάμενος] *καταμησάμενος* Big. et Suidas in voce. antea erat *καταπασάμενος*. Sed locus Josephi supr. c. 15. §. 4. *καταμησάμενος* legendum esse suadet. HUDS.

Vulgatam nihilo minus lectionem *καταπασάμενος* retinui. Neque enim a Josepho inusitatum est verbum, (vide Antt. iii. 11. 6.) et nihili est, quicquid a Suidæ descriptione petatur ar-

gumenti. Vulgatæ favent Codd. M.N.P.T. cum Edd. Bas. Gen. Confer Wessel. ad Diod. Sic. l. i. p. 83. et Kust. et Bos. ad Suidæ locum.

τῷ τένοντι] Vita §. 28. ἐκ τοῦ αὐχένος. Et sic Suidas et Etym. Mag. ad voc. Homerus autem omnes nervos, quos duos præsertim esse a cervice ad talos descendentes reputat, hoc vocabulo designat.

22 ἠγησαίμην] Ita secundum Cod. L. et Ruf. Ceteri omnes, et Codd. et Edd. quos inspexi, ἡγησάμην habent.

23 Ταριχαιάται] Conf. Vitam §. 32. SPANH.

34 ὑπάρχοις] Mutavit in ἐπάρχοις Hudsonus, Codicem, ut videtur, unicum auctorem habens. Vera autem lectio ὑπάρχοις. Confer Suid. ad voc. Soph. Aj. 1105. a Suida laudatum, Polyb. v. 70. 10. et Vales. ad Euseb. Vit. Con. p. 566.

35 Σίλας] Gratiam Silæ huic conservationis suæ habet quoque in Vita sua §. 17. SPANH.

38 παρορμοῦντος] Vulgo παρορμῶντος. Facilis est depravatio. Sed confer Thom. Mag. ad voc. ὁρμίζω, et Schweigh. ad Polyb. iv. 50. 6.

43 συνεφεστῶτας] Codd. L.P. cum Edd. Huds. Hav. συναφεστῶτας. Cui lectioni favet Rufinus. Vulgatum vero retinui. Ex eo enim, quam ex altero, expeditius colligi potest scripturæ mutatio.

53 συνετέτακτο προθεσμίαν] προθεσμία est *quævis dies definita, quodvis tempus constitutum*. Nam GUSSETIUS apud WOLFIUM ad h. l. nimis argutatur, cum contendit, προθεσμίαν esse *diem, lege quasi positam, proindeque ab eo, qui legis ponendæ habeat auctoritatem, sive a Magistratu, ut circa dies festos, sive a testamentum condente, determinatam*. Urget præterea Præpositionem πρὸ in Voce προθεσμία, *quæ notet dispositionem de tempore tutelæ finiendæ factam aliquamdiu ante exemtionem, ut testamentum præcedit executionem ipsius*. Nihil accurati in his omnibus. Itaque recte WOLFIUS eum hic non audiendum putavit. Est enim προθεσμία *quævis dies constituta*. Locis ab ELSNERO in hanc rem adductis addamus hunc unum Josephi xii. 4. 7. τῆς ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ἐνισταμένης, καθ' ἣν ἔδει τῷ βασιλεῖ τοὺς φόρους ἀπαριθμεῖν. ad quem locum vid. Illust. SPANHEMIUS.

Hæc Krebsius in Epist. ad Gal. iv. 2. quocum, si plura

velis, confer Wetsten. ad loc. D'Orville ad Chariton. p. 348. Wessel. ad Diod. xxxvi. 1. Ast. ad Plat. Legg. xii. p. 954. Suid. Etym. M. et Thom. Mag. ad voc. et Jos. inf. v. 9. 1. Proprie vocem usurpant Oratores Græci Demosthenes, Lysias, alii, de die præscripto sive termino a lege constituto; a recentioribus ad res naturales transfertur. Vide Creutz. ad Plotin. iv. 3. p. 709.

64 *ἀπερείδεσθαι*] Vide sup. i. 24. 7. (41.)

CAP. XXII.

3 *Θειασμοί*] Vide sup. ii. 13. 4. Apud Thucyd. (quem vide ad vii. 49. cum Duck. adnotat.) aliud sonat vox, discrimine vero, quod e variantibus utriusque gentis moribus facile colligeres. Confer Plut. de Herod. Mal. vol. ix. p. 395. *ὥσπερ εἰ θειασμῷ προσκείμενον ἄγαν ἐξὸν εἰπεῖν τὸν Νικίαν, ὁ δὲ θεόληπτον προσείποι.* Josephi locum citat Suidas ad voc.

LIBER III.

CAP. I.

4 *μόνον εὑρίσκει*] Confer Tac. Hist. i. 10. et v. 10. Suet. Vesp. c. 4.

πάλαι Ῥωμαίοις] "Claudio Principe, Narcissi gratia Legatus Legionis in Germaniam missus est." Suet. Vesp. c. 4. Ceterum ambitiose de Vespasiano locutus est Josephus, qui devictam ab eo Germaniam dixerit, quo tempore uni tantum legioni præerat. Imperante enim Claudio, Galba, qui postea Imperator factus est, ornamenta triumphalia ob res in Germania gestas accepit (Suet. Galb. c. 8.) et Gabinio, Chaucis gente Germanica superatis, Chaucius cognomen usurpare concessum est. (Suet. Cl. c. 24.) Vel hoc vel altero duce militavit, ni fallor, inter Germanos Vespasianus. Confer Dio. lx. 8. cum nota Fabr. et Baumg. ad loc. Suet. Poetæ licentia usus, Sil. Ital. (v. 599.) hæc habet de Vespasiano "compescet ripis Rhenum."

5 *Βρεττανίαν*] Confer Suet. Vesp. c. 4. Dio. lx. 20. Tac. Agr. 13 et 14. Hist. iii. 44.

6 *προκληδονιζόμενος*] Citat locum bis Suidas ad vocc. *προσκληδονιζόμενος* et *σταθερὸν*, sed more suo negligentius.

τοῦ θεοῦ] Vide inf. vi. 5. 4. Confer Tac. Hist. i. 10. et v. 13.

8 *ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας*] Vespasianus, acceptis ob res in Britannia gestas ornamentis triumphalibus, consulatum per duos menses egit A.U. 804, et post breve temporis spatium, mortuo Claudio et grassante in imperium Agrippina, in otio secessuque vixit. Sortitus tandem Africam A. U. 816. inclaruit denuo, etsi de moderatione ejus atque integritate in ea provincia administranda res multum discrepantes retulerint Historici. (Suet. Vesp. c. 4. Dio lxv. 8. Tac. Hist. ii. 97.) Inter Neronis postea comites Achaiam peregrinanti, et morum ejus pertæso, præter spem oblata est Syria provincia cum exercitu. Suet. Vesp. c. 4.

τό τε πέμπτον] "Additis ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter Legatos majore filio assumpto." Suet. Vesp. c. 4. Confer Tac. Hist. i. 10. Nisi credas legendum esse hoc loco sicut inf. iii. 9. (4.) *τὸ πεντεκαιδέκατον*, et unam tantum ex Ægypto adlatam esse a Tito legionem; id quod e cap. 4. §. 2. veri videtur similius, et e Taciti Ann. xv. 6. e quo loco quintam et decimam legiones in Syria jamdudum occupatas fuisse reperies. Quinetiam narrat ipse Josephus quintam e Mysia adductam esse (vii. 5. 3.) et ab Euphrate decimam (vii. 1. 3.)

CAP. II.

3 *ἀπέχουσα*] Conf. Rel. Palæst. l. ii. p. 443.

5 *Ἀντώνιος*] Non hic insignis ille Antonius Primus, de quo hoc tempore nihil habent Historici. Falsi enim jam antea damnatus, et Senatu motus, non ordinem suum prius recuperavit, quam a Galba septimæ legioni præpositus est. Tac. Ann. xiv. 40. Hist. ii. 86. Dio lxv. 9. Confer inf. iv. 11. 2. et Reim. ad locum Dionis. Potest autem idem esse, quem postea (iii. 10. 3.) Josephus Antonium Silona adpellat, Pupedii Silonis fortasse filium, quem supra (i. 15. 3.) cum M. Antonio communicantem habes. Vide Dio. xlviii. 41. cum Fabr. nota.

11 *ὀλίγοι τῷ πολέμῳ*] Notat Hudsonus alia ratione verti posse locum, si *τῷ πολέμῳ* cum sequentibus conjungas. Atqui non

ea fuit Josephi sententia, qui Thucydidis elegantias plurimum adfectavit. Vide Thuc. i. 50. *μὴ αἱ σφέτεραι δέκα νῆες ὀλίγαι ἀμύνειν ὦσι.* Herod. vi. 109. Matt. Gr. Gram. §. 448.

22 *τρίτον ἀδηρίτως*] Quænam fuerint urbes Romani orbis præcipuæ, discas e Strabone l. xvi. p. 1089. *μητρόπολίς ἐστιν αὕτη τῆς Συρίας καὶ τὸ βασίλειον ἐνταῦθα ἵδρυται τοῖς ἄρχουσι τῆς χώρας· οὐ πολύ τε λείπεται καὶ δυνάμει καὶ μεγέθει Σελευκείας τῆς ἐπὶ τῷ Τίγρει καὶ Ἀλεξανδρείας τῆς πρὸς Αἰγύπτῳ.* Confer, si plura velis, Morellii notam ad loc. et Spanhem. de U. N. T. I. p. 584.

CAP. III.

1 Πτολεμαῒς] Ptolemais. Hic videtur extra Galilæam collocari, uti et lib. III. c. 5. Ubi Vespasianus volens invadere Galilæam, ex Ptolemaide profectus dicitur. Appellatur tamen nostro alibi Civitas Galilææ, ab ortu habens montes Galilææ, ab austro Carmelum montem, a septentrione cincta altissimo monte, Scala Tyriorum dicto. vid. lib. II. c. 9. de bello. Et revera Acco (ita enim olim hæc urbs dicta fuit) ad tribum Aser pertinuit, adeoque ad Galilæam. Sed postea quam maximam partem a gentibus inhabitaretur, videtur earum urbibus accensita. Huc facit quod Noster in Antiq. xii. 1. narrat Galilæos conquestos fuisse se a Ptolemaide, Tyro et Sidone infestari. et de Carmelo monte mox idem tradit olim Galilæorum fuisse, postea Tyriorum. REL.

2 Γαβὰ] Conf. supr. lib. 2. c. 18. §. 1. SPANH. Ita lego cum Rufino. nec longe abest Pseudo-Hegesippus, apud quem, *Gabaa civitas, quæ Judæis quondam causa gravis exitii fuit.* Γάμαλα in editis aliisque. Γάβαλα Big. Γάβλα Lips. Γαβλαὰ Vat. et Voss. Videsis in Vita §. 24. HUDS. Gaba legendum est non Gamala, quæ Carmelo non fuit vicina. Gaba erat in confiniis Ptolemaidis, uti scribit in Vita. REL.

3 Ἱππηνή τε] Conf. supr. lib. 2. c. 18. §. 5. SPANH. Hippene et Gadaris. Duas urbes Hippos et Gadara trans Jordanem erant sitæ non longe a se invicem. Gadara quidem a Tiberiade distabat stadiis 60. Hippos 30. uti Josephus scribit in Vita. et erant *πόλεις Ἑλληνίδες*, uti ait Ant. xvii. 13. REL.

τῆς Ἀγρίππα] Quum duo fuerint Agrippæ, alter Aristobuli filius, alter nepos, quorum utrique partes terræ Israeliticæ paruerunt, observandum est hic agi de posteriore, cui Claudius

Tetrarchiam Philippi, Nero partem Galilææ dedit, sc. Tiberiada, Taricheam, Juliada et propinquos ei 14. vicos. vid. Ant. xx. 5. Nam alter Agrippa possedit præter Galilæam, Trachonitin, Ituræam, Peræamque, ipsam Judæam et Samariam. REL.

4 Ζαβουλὼν] Gelen. Zabulon. em. Chabulonem ἀρχ. lib. 8. c. 5. §. 3. et supr. lib. 2. c. 18. §. 9. SPANH. Ita lego, partim ex pag. 925. et Bocharto in lib. 2. de Phœnicum coloniis, c. 4. et partim ex Relando in Palæstina S. p. 129. antea lectum erat et distinctum, *μέχρι Χαβουλώνης, ἐν τοῖς παραλίοις, Πτολεμαῒς γείτων τὸ μ.* Pro Χαβουλὼν autem Ζαβουλὼν facit Rufinus, ut et Big. Lugd. Bat. et Bod. eosque sequitur L. Cappellus in Hist. Jud. Comp. p. 140. et nuperrime Relandus. in Palæst. p. 701. et 1062. Χαβουλὼν post Bochartum malit Cellarius in Geogr. Antiq. l. 3. c. 13. p. 309. Forsan cum Cod. Big. legendum, *ἐν τοῖς παραλίοις Πτολεμαΐτων, μ.* &c. HUDS. Zabulon. Hæc est civitas Galilææ, de qua noster lib. 11. 22. videtur enim Ζαβουλών hic legendum, quippe Χαβουλώνη, ut pro regione כבול accipiatur, huc non pertinet, quæ in finibus Tyriorum sita fuit, et Χαβαλὼν γῆ a Josepho nuncupatur; licet l. 1. contra Apionem etiam appelletur Ζαβουλῶν. Sed Græcus textus omnino mendosus hic est, nec aptum sensum fundit. Videtur Χαβουλώνης in duo dividi debere, et ἧς referendum ad sequentia, hoc modo, *μέχρι Ζαβουλὼν, ἧς ἐν τοῖς παραλίοις Πτολεμαῒς γείτων usque ad Zabulon, cui in tractu maritimo vicina est Ptolemaïs.* REL.

5 ἐν τῷ Μεγάλῳ πεδίῳ] Magno Campo. Μέγα πεδίον est circa Scythopolin; quæ jacet *κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ.* Vid. Antiq. l. xii. 12. Et accuratius describitur lib. v. c. 4. de bello. quod inter duos montes medium sit, quorum unus a Scythopoli versus Hierichuntem et porro usque ad terminos lacus Asphaltitis, alter trans Jordanem a Juliade usque ad Somorra non longe a Petra Arabiæ protenditur. Dividitur autem hic campus medius Jordane, et longus est stadia 1200, latus 120. Adde Palæstinam nostram pag. 440. et 453. REL.

Ξαλὼθ] Conf. de Vita §. 44. SPANH.

Βηρσάβης] Βηρσαβεὲ supr. lib. 2. c. (20. §. 6.) Βηρσόβη de eadem de Vita §. 37. SPANH. Non est locus in S. Literis

notissimus באר שבע dictus, in confiniis Judææ versus Ægyptum, sed alius ab isto remotissimus. L. Cappell.

6 μηρὼθ] Μηρὼ supr. lib. 2. c. (20. §. 6.) de eodem loco. SPANH.

7 ἔθνεσιν ἀλλοφύλοις] Strab. l. xvi. p. 1103. ὑπὸ φύλων οἰκούμενα μικτῶν, ἔκ τε Αἰγυπτίων ἐθνῶν καὶ Ἀραβίων καὶ Φοινίκων. Conf. Matt. iv. 15. 1 Macc. v. 15. et Lightfoot. Hor. Heb. et Tal. p. 919.

8 προκαλέσασθαι] Mallet forsan aliquis προσκαλέσασθαι cum Codd. L.M.R, et Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. Sed cum Codd. N.P.T. Ruf. et Gel. "provocent" vertentibus προκαλέσασθαι scripsi. Confer Lex. Polyb. ad verb.

9 τὴν εὐθηνίαν] Miras Criticorum lites excitavit Thom. Mag. his verbis, εὐθενεῖν κάλλιον ἢ εὐθηνεῖν. εὐθενία δὲ οὐ λέγουσιν οὐδ' εὐθηνία, ἀλλ' εὐετηρία: ad quem locum vide Abresch. Oudend. alios adnotantes, et si plura velis, confer Wessel. ad Diod. Sic. vol. i. p. 323. Mang. ad Phil. De Virt. vol. ii. p. 558. Toup. et Gaisf. ad Suid. et Lobeck ad Phryn. p. 466.

13 Πέλλῃ] Πέλλη illa huc non pertinet: nam hæ xi. κληρουχίαι erant cis Jordanem in Judæa, at Pella trans. Lege Βεθλέπτεφα. Confer. Plinium Hist. v. 14. REL.

Σιλβωνίτιδι] Σιλβωνίτιδι, bene MS. Lips. forte leg. Σερβωνίτιδι de qua Basil. Homil. IV. in Hexaëm. p. 49. c. 2. t. 1. ἡ Σερβονῖτις ἡ μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, τὴν Ἀραβικὴν ἔρημον παρατείνουσα. Adde de eodem loco Σερβωνίτιδος Ambrosium in Genes. Tiberiadi quoque in Palæstina, et ei lacui, qui inter Palæstinam et Ægyptum Arabiæ deserta prætendit. SPANH.

Φιλαδελφήνῃ καὶ] Conf. sup. lib. 1. c. 4. §. 8. SPANH.

Γεράσοις] Eo modo MSS. plerique ut et L. B. et Rufinus. Γεράροις in Editis. Pro Γεράροις substitui Γεράσοις: ita Rufinus legit, et codex manuscriptus Academiæ Lipsiensis: et tum loci situs id suadet, tum verba Josephi, lib. 11. de bello, cap. 19. ubi eadem loca junguntur Φιλάδελφια, Γεβωνῖτις, Γέρασα et Πέλλα. Verum Γεβωνῖτις illic est quod Σιλβωνῖτις hic, uti Rufinus legit et codex MStus Academiæ Lipsiensis. Regio dicta erat ab oppido Selbon Selbonitis, uti Ἐσσεβωνῖτις apud Josephum Antiq. xii. 5. ab Ἐσσεβὼν sive Cheschbon. Phila-

delphia porro ubi sita fuerit aliquo modo colligitur ex eo, quod Eusebius scribat in Onomastico Jazer abesse 10. milliaria a Philadelphia et 15. a Cheschbone. Cheschbon autem ipsa 20. milliaria aberat a Jordane. Ergo latitudo Peraeæ ab ortu versus occasum major non fuit quam 45. milliaria Romana. REL.

CAP. IV.

9 *καὶ τὸ δέκατον*] Decumanos in honore habuit Julius et per ignem, si ita necessitas postularet, ituros pronunciavit. Dio xxxviii. 46. Cæs. Bel. Gal. i. 40. Frontin. Strateg. iv. 5. Eosdem tumultuantes postea, Quirites, non milites, adpellavit, et eo vocabulo ita illos pudore et tristitia affecit, ut sibi devinctissimos tenuerit. Dio xlii. 53. Suet. Jul. c. 70. Eadem Legio cum ignominia ab Augusto dimissa inclaruit denuo, et Neronis tempore in tuenda Syria Corbulone duce occupabatur. Suet. Oct. c. 24. Tac. Ann. 15. 6. Imperante Vespasiano duæ exstiterunt legiones decimæ. Quo enim tempore militabat una in Judæa, aliam ejusdem nominis narrat Tacitus in Hispania versari. Hist. iii. 44.

10 *Τούτοις εἵποντο*] Varius fuit, non solum diverso tempore sed et eodem subinde tempore diversis in locis, tum Romanorum tum sociorum in Legione numerus. Hoc autem ex antiquis temporibus usu receptum erat, ut socii duplicem numerum equitum darent, pedites æquarent. Liv. xxii. 36. Quinetiam in hac re non semper idem observabatur. Interdum alterum tantum sociorum erat, interdum duæ partes sociorum, tertia civium. Liv. iii. 22. Interdum pedites pares erant, equites duplicabantur: interdum peditum multitudo tertia parte major, equitum dupla erat. Veget. ii. 1. cum nota Schweb. Lips. de Mil. Rom. ii. 7. Apud Polybium Sociorum numerus legioni Romanæ adtributorum peditum par, equitum plerumque triplex fuisse videtur. Tiberio imperante gerebatur (ait Suetonius) Illyricum bellum per quindecim legiones, paremque auxiliorum copiam. Dioni Cassio non constitit, qui tunc temporis exstaret, certus auxiliorum numerus. Confer Liv. xxxviii. 35. et xl. 36. cum Drakenb. et Duk. notis. Lips. de Mil. Rom. ii. 5. Polyb. iii. 107. 12. Dio. lv. 24. Suet. vit. Tib. c. 16. De variante Legionum numero confer Fabr. et Reim. ad Dio. lv. 24. Casaub. ad Polyb. i. 16. 2. et Stewech. ad Veget. ii. 2.

11 *τρισκαίδεκα*] *δεκατρεῖς* habent Codd. L.P. et Edd. Huds. Hav. *τρισκαίδεκα* vero Codd. M.N.R.T. cum Edd. Bas. Gen. Cur eam lectionem mutaverit Hudsonus, et vocabulum receperit quod minus probum est, et ex signis numeralibus *ιγ'* imperite expressum, nescio. Confer Schweig. ad Polyb. i. 42. 5. et inf. c. 7. §. 5. ad fin.

14 *παμπληθεῖς*] Quos paucissimos habuit vetus Romanorum militia, eos Vespasiani et sequentibus temporibus ipsum militum numerum superavisse refert Tac. Hist. ii. 87. de exercitu Vitelliano. Turbam semper fuisse corrumpendæ disciplinæ statuit Lipsius Mil. Rom. v. 11.

CAP. V.

4 *ἐκεχειρίαν*] Citat locum Suidas. Vide Veget. i. 20. Ceterum cum Josephi verbis conferri possunt, quæ de Hebræis prædicat Philo de Mose, vol. ii. p. 130. *οὐκ ἀπὸ πολέμου καὶ παρατάξεως ἀφικνεῖσθαι μᾶλλον, ἢ τῶν ἐν ταῖς ὁπλοσκοπίαις ἐπιδείξεων.* Rem uberrime illustrat Lips. Mil. Rom. v. 14.

6 *δαπανᾷ πόνος*] *Δαπανᾷν*, quod alias fere sensu bono usurpatur, hic sumendum pro *male absumere, perdere.* Sic apud Josephum A. iv. 8. 2. *βωμοὺς καὶ ἄλση καὶ νεὼς, ὁπόσους ἂν ἔχοιεν, καταρρίπτειν παραινῶ, καὶ* ΔΑΠΑΝΑιΝ *πυρὶ τὸ γένος αὐτῶν καὶ τὴν μνήμην·* A. viii. 11. 4. *Συνέβη, κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ προφητείαν, τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἱεροβοάμου συγγενῶν ἀποθνήσκοντας ὑπὸ κυνῶν σπαραχθῆναι καὶ* ΔΑΠΑΝΗΘΗΝΑΙ. xi. 6. 12. *Εἰδέναι μέντοιγε βούλομαι καὶ πόλιν καὶ πᾶν ἔθνος, κἂν τῶν γεγραμμένων τινὸς παρακούσῃ, ὅτι καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ* ΔΑΠΑΝΗΘΗΣΕΤΑΙ. Vide etiam inf. iii. 7. 33. *μάχαις δεδαπανημένοι.* KREBS.

Quo sensu verbum adhibet Josephus, eodem fere Thuc. iv. 3. *τὴν πόλιν δαπανᾶν*: et viii. 45. *δαπανῶντες τὰ σώματα*: et præsertim Antiph. vol. vii. p. 719. Ed. R. quo loco de tormentis loquitur corporis vires absumentibus. Conf. inf. c. 7. §. 31. Suid. ad voc. 2 Ep. ad Cor. xii. 15. cum Wetst. nota. et Lysiæ locum vol. v. p. 914. Ed. R. *τὰ τῶν Ἑλλήνων σώματα τῶν δαπανᾶσθαι δυναμένων*, quem male, ni fallor, interpretatus est Marklandus.

7 *οὐχ ὁμοίων βέβαιον*] Mallet Hudsonus *οὐχ ὁμοίως βεβαίων*, quam lectionem videtur ob oculos habuisse Ruf. his verbis in-

terpretatus: "quos non itidem confirmatos invenerint." Sed vulgatum tuentur omnes Codd. Gr. et habita styli ejus ratione, nihil in eo invenies, nisi quod sua sponte potuerit scribere Josephus.

τὰς μὲν μελέτας] Citat locum Suidas. Confer Thuc. i. 70. ad fin.

9 *παρεμβολὴ τετράγωνος*] Qua figura exstructa sunt plurima Romanorum castella, (sicut etiam docuit Polybius vi. 27. 2. et Polyb. secutus Lipsius Mil. Rom. v. 1.) sed non omnia: monuit enim vel natura loci vel alia quæcunque necessitas, ut figuram aliquando incurvam caperent. Indicavit Montefalconius (tom. iv. part. 1. lib. 5. cap. 2.) exstare in Columna Trajani cælata in circulum castra; quam etiam figuram in castris metandis usurpatam fuisse refert Vegetius, cujus hæc verba sunt (iii. 8.) "pro necessitate loci vel quadrata vel rotunda vel trigona vel oblonga castra constitues;" et confitetur Josephus, qui infra his vocibus usus est *ἔξωθεν δὲ ὁ κύκλος*, quum Polybius (vi. 32. 2.) prudentius loquens *τὴν ὅλην περίμετρον* scripserit. Quinetiam tum in Britannia tum in aliis regionibus relliquiæ sunt murorum e quibus Romanorum çastella nunc hac nunc illa figura exstructa fuisse conspicias. Confer Veget. i. 23 et 24. Horsleii Britannia Rom. p. 101. et Lips. de Mil. Rom. v. 5. De ipsa voce *παρεμβολὴ*, a pluribus Atticistarum notata, monet Lobeck ad Phryn. p. 377. omnia quæ dici possent occupata esse. v. Sturz. Dial. Mac. p. 30. Conf. Wetst. ad Act. Ap. xxi. 34. et Apocal. xxi. 16.

10 *ἐξ ἴσου διαστήματος*] Siquis murorum exstruendorum rationes, et quapropter variata sunt nonnunquam inter turres intervalla, indagare velit, Severi murum adeat ab Horsleio in Brit. Rom. (p. 117, &c.) descriptum. Ceterum in omni hac de castris et militibus narratione confer. sunt Vegetius et Lipsius.

13 *Ῥυμοτομοῦσι*] Confer Wessel. ad Diod. Sic. vol. ii. p. 200.

15 *θᾶσσον ἐπινοίας*] Vide inf. c. 7. §. 20. et iv. 6. 1. SPANH.

τετράπηχυς] Cubitus forsan major accipiendus et duorum pedum: etsi nec modus fossæ nimis amplus. Nec abs re fortasse in Josepho legi *δεκάπηχυς*. Lips. de Mil. Rom. l. v. dial. 5. Videsis Schelium in Hyginum p. 120. HUDS.

Verum haud admittenda est conjectura *δεκάπηχυς*, quoniam tumultuariæ fossæ fere septem pedes altæ factæ sunt, et in mu-

nitionibus summæ artis et in longum tempus duraturis rarissime novem pedibus sive sex cubitis altiores fuisse videntur fossæ. Id quod ad Hadriani vallum Britannicum conspici adhuc potest, explorato loco quodam ubi cavata est rupes. Vide Horsleii Brit. Rom. pp. 122. et 141. Huic opinioni testimonio est Vegetius, qui tredecim pedes altam fuisse fossam docens, duodecim latam, inde eam altitudinem nactam esse dixerit, quod terra de fossa egesta in altum quatuor pedes creverat. De Re Mil. i. 24. et idem luculentius iii. 8.

20 *ἅμα νεύματι*] Mavult Lipsius *πνεύματι* (Vide Mil. Rom. v. 12.). Verum eo consilio utens *τῷ πνεύματι* scripsisse debuit Josephus, adjecto articulo; sed voc. *νεύματι* aliud signum indicare voluit, quod post tubæ cantum exspectabant milites. Conf. Veget. iii. 9. "ad tubarum monita, ad signorum indicia, ad præcepta vel nutum suum diligenter obtemperent."

21 *ὕσπληγος*] Citat locum Suidas. Confer Piers. Mœr. ad voc.

27 *ἱμάντα καὶ δρέπανον*] Illius opus erat, quo colligarentur captivorum manus, hujus autem ne ipse miles laqueis implicaretur, in iis præsertim regionibus, ubi hostem loris tantum et laqueis armatum offendere posset. Herod. vii. 85, *βάλλουσι τὰς σειρὰς ἐπ' ἄκρῳ βρόχους ἐχούσας· ὅτευ δ' ἂν τύχῃ, ἤν τε ἵππου, ἤν τε ἀνθρώπου ἐπ' ἑωϋτὸν ἕλκει.* Similiter Paus. i. 21. Videat autem lector, annon male statuit Oudendorpius, qui voc. "laqueis" in hoc Vegetii loco (iii. 23. inter notas) metaphorice capiendum esse dixerit "propter impedimentum et pondus armorum capi faciles, ac laqueis frequenter obnoxii." Conf. Lips. Mil. Rom. v. 11. et Anal. ad Milit. l. iii. dial. 2. p. 23. et Suid. ad voc. *σειραῖς*.

ἡμερῶν τε τριῶν] Veget. i. 19. "Pondus quoque bajulare usque ad sexaginta libras, et iter facere gradu militari, frequentissime cogendi sunt juniores, quibus in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter et arma portandi.— Quam rem antiquos milites factitavisse Virgilio ipso teste cognoscitur, qui ait

Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Injusto sub fasce viam cum carpit, et hosti
Ante exspectatum positis stat in agmine castris."

Conf. Lips. Mil. Rom. v. 11.

28 *κοντὸς*] Qui contus Romano equiti ita erat necessarius, ut "contatus" epitheto vulgo adpellaretur (Veget. iii. 16.) quippe quem imprimis oportuerit "equitare fortissime" et secundo "scienter conto uti." ii. 14. Nihil autem de eo Polyb. vi. 25. Vide Lips. iii. 7.

31 *σφάλλονται*] Et hic et aliis in locis lectori in mentem revocabuntur Thucydidis et stylus et materies. Vide Bel. Pel. i. 70. *ἦν δ' ἄρα που καὶ πείρᾳ σφαλῶσιν, ἀντελπίσαντες ἄλλα ἐπλήρωσαν τὴν χρείαν*: e quibus verbis repudianda est Krebsii interpretatio (Obs. e Jos. p. 286.) qui *ἀναλαμβάνειν* nihil aliud esse quam *προσλαμβάνειν* accipiat. Vult enim verbum "jacturam rependere." Conf. Thuc. ii. 16. Demosth. clvii. 26. Diod. Sic. i. p. 712. Dio. i. p. 304. et Jos. ipsum inf. c. 7. §. 18. *τὸ κεκμηκὸς ἑαυτῶν ἀναλαμβάνοντες*.

36 *ἀφελεῖς*] Hanc vocem interpretatur Suidas *ὑγιὴς καὶ ὁλόκληρος*. *ἀσφαλεῖς* habent Codd. P. et T. quæ sæpe apud alios evenit vocabulorum corruptio. *συναφεῖς* habent L.M.E. quæ proculdubio glossa est, etsi aliter judicare videatur Creuzerus ad Plotin. iv. 5. 3. ubi adjectivum apud alios scriptores insolitum a suo tamen Plotino haud raro usurpatum esse monet.

CAP. VI.

1 *διατρίβων τέως*] Hiemem anni post Chr. nat. 66ti Ptolemaide egit Vespasianus, et copiis suis post Titi adventum collectis anno 67mo primo vere Galilæam invasit.

8 *Ῥωμαίοις ἔθος*] Conf. Polyb. vi. 40.

10 *τὰ μέτρα*] Forsan vallos indicat quos portabant milites usque ad septenos singuli, ut dicit Livius. HUDS.

Instrumenta potius castrimetationis indicat Josephus, inter quæ præcipuæ erant normæ quædam et mensuræ; sicut et "versum" dicebant Romani centum pedes quoquo versus quadratum. Varro R. R. i. 10. Conf. Lips. Mil. Rom. v. 2. et v. 12. In hoc enim negotio per pedaturas dividi militibus opera (Veget. iii. 75.) et mensurari solebant omnia. (Veget. ii. 7. Polyb. vi. 27. et 41.) Vallos autem portare consueverunt milites legionarii. Veget. i. 24. "Ad quod opus ligones rutra qualos aliaque utensilium genera habere convenit semper in promptu." Conf. inf. v. 2. 1. ubi qui hoc negotium susceperunt *μετρηταὶ στρατοπέδων* appellantur, sicut a Vegetio (ii. 7.)

"metatores," et "mensores;" conf. etiam Apocal. xxi. 15. quo loco inter varr. lectt. hæc habes *μέτρον, κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν.*

13 *ἴδιον τοῦ τάγματος*] Vide Schelium ad Hygin. p. 90. et p. 297. HUDS.

Conf. Liv. v. 505. Polyb. vi. 20. 9. Veget. ii. 14. Lips. Mil. Rom. ii. 6.

15 *παντὸς ἄρχει*] Vide Fab. ad Dio. xl. 18. et Lips. Exc. ad Tac. Ann. ii. 17. Sicut Aquilæ totius legionis, ita Dracones inter singularium cohortium signa fuerunt: id quod refert Vegetius (i. 23.) sed arbitrati sunt Lipsius et Schwebelius non prius ad Romanos pervenisse Dracones eos, quam a Trajano devicti fuerant Daci. Conf. Dio. lxix. 16. cum nota Reim. Lips. de Mil. Rom. ii. 8. et iv. 5. quo loco rem exposuit vir doctissimus. Dixit autem jam antea Josephus *σημαίας* istas circum aquilam collocatas esse imagines imperatoris. Sup. ii. 9. 2. inf. vi. 6. 1.

18 *οὐραγοὶ*] Vide Lips. de Mil. Rom. ii. 8.

CAP. VII.

2 *καὶ μνήμῃ*] Sup. ii. 19. 4. et seqq. SPANH.

14 *Πλάκιδον*] Vide Jos. Vit. c. 74. inf. iv. 1. 8. &c.

Ἐβούτιον] Vide Jos. Vit. c. 24. inf. iv. 1. 5. &c.

29 *πλαγίῳ προσέκτισται*] Moris erat apud veteres unicam viam ex obliquo ita munire ut si quis eam conscenderet, latus suum dextrum munitioni semper converteret; quo certius, scuto læva gestato, nudum se et inermem defensoribus præberet. De industria id factum esse testantur multæ per Græciam et Siciliam munitionum relliquiæ, et præsertim notissima illa via quæ per Propylæa ad Acropolin Atheniensium duxit. Vitruv. i. 5. "Curandum maxime videtur ut non facilis sit aditus ad oppugnandum murum, sed ita circumdandum ad loca præcipitia et excogitandum, uti portarum itinera non sint directa sed scæva: namque cum ita factum fuerit, tunc dextrum latus accedentibus, quod scuto non erit tectum, proximum erit muro." Sed rem ipsam ob oculos habuit Josephus muris Hierosolymorum conspectis, qui, narrante Tacito, per artem obliqui fuerunt aut introrsus sinuati, ut latera oppugnantium ad ictus patescerent. Tac. Hist. v. 11. Conf. Veget. iv. 2.

36 ταλαντιαῖοι] Videntur fuisse ballistæ quædam quæ ταλαντιαῖοι adpellabantur, sicut a Latinis "centenariæ," ita ut facile transiret nomen a pondere lapidum ad magnitudinem eorum denotandam. (Conf. Apocal. xvi. 21.) Id quod hoc loco contigit, et apud alios, ni fallor, scriptores ubicunque res est de belli machinis. Confer Polyb. ix. 41. 8. et Lipsii Polior. l. iii. dial. 3. locum a Schweigh. quoque indicatum. Nonnullis etiam videtur nomen certam deinde spatii mensuram significavisse, et frustra laboravisse Boeckhius, qui in inscriptione quadam veteri pro ταλαντιαίους παλαστιαίους suffecerit. Vide Corp. Inscrip. vol. i. p. 134. Me autem judice bonam operam navavit vir doctissimus. Sin autem grammaticas rationes quæras de vocc. in αιος terminantibus conf. Fischer. ad Vell. Gr. Gr. vol. ii. p. 166. et Lobeck. ad Phryn. p. 544. e quibus etiam materiem forte capias, unde confirmari queat Boeckhii emendatio.

49 ἀπαυθαδισαμένους] Vide inf. v. 3. 4. De ipso verbo confer Thom. Mag. et Lobeck ad Phryn. p. 66.

59 εἰς περιουσίαν] Vertit Hudsonus "in sui incolumitatem." Melior est Rufini interpretatio "quo sibi copia pararetur." Quod enim notissima illa locutio ἐκ περιουσίας denotat, de copia jam adquisita sumpta, idem significat εἰς περιουσίαν habita rerum futurarum ratione. Confer Duck. ad Thuc. viii. 46. Casaub. ad Strab. vol. i. p. 238. et Wessel. ad Diod. Sic. vol. ii. p. 450.

61 νάκεσιν] Locum citat Suidas, exposito hac ratione vocabulo. ἔντριχον δέρμα, ἤτοι δορὰ προβάτου. κυρίως δὲ τὸ τῆς αἰγὸς δέρμα. κῶας δὲ τὸ τοῦ προβάτου.

65 ὑποστελλόμενος] Vertit Hudsonus "cavens ne ipsum saluti suæ prospicere cogitarent;" quæ versio cum occasione potius quam cum ipsis Josephi vocibus consentanea est. Verius interpretatur Rufinus "quod sibi caveret occultans." Confer Vit. §. 54. et Bell. Jud. i. 20. 1. et i. 23. 3. et Act. Apost. xx. 20. cum notis Wetstenii et Krebsii. et Viger. de Idiot. p. 256. Plenius expressit Demosth. Ol. i. p. 14. Ed. R. τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν σκοποῦνθ' ὑποστεῖλασθαι.

71 καλόν τε] Addidi τε ex Ruf. versione sumptum. Omittunt Codd. Gr. quapropter Edd. Bas. et Gen. καλὸν in καλὴν mutaverunt, et cum sequenti εὔκλειαν conjunxerunt. An verba

sua e Dramatico aliquo deprompsit Josephus, an casu evenit, quod in senarios facili mutatione decurrunt?

καιρὸς ἄρχεσθαι μάχης,
σωτηρίας δτ' ἐλπὶς οὐκ ἔσται καλή.

Poeticum quiddam sapit tota Josephi oratiuncula.

ἀντικαταλλαξάμενον] Annon in memoria habuit Josephus notissimam illam Inscriptionem, quæ in Ceramico Atheniensium Anno A. C. 431. posita, ejusdem ac funebris illa Periclis Oratio temporis est et causæ? Versus enim ita ordinat Thierschius

ψυχὰς δ' ἀντίρροπα θέντες,
ἤλλάξαντ' ἀρετὴν, καὶ πατρίδ' εὐκλέϊσαν.

Vide Thiersch. Dissert. in Act. Philol. Monac. tom. ii. p. 399. Rose Inscrip. Gr. p. 114. Boeck. Corp. Inscr. vol. i. p. 300. Sententiam haud multo dissimilem habet Lycurg. cont. Leoc. Or. Gr. vol. iv. p. 196.

74 θανατῶσιν] "in exitium ægro animi impetu ruentibus." Verbum habent Plato Phæd. p. 64. Dio lxvi. 12. alii, et exponit Suidas, citato Josephi loco. Verba in ᾶν et ιᾶν derivata proprie in animi corporisve affectionibus usurpantur; Atticis plerumque in ᾶν, vulgaribus in ιᾶν terminantibus. Conf. Valcken. Adnot. Crit. in N. T. p. 344. et Lobeck. ad Phryn. p. 80.

78 'Ο δέ ἐστιν] Totam hanc arietis descriptionem citat Suidas sub voc. κριὸς, et eandem sub voc. προτομή.

82 διηνεκέσι] Propert. iv. 11. 33.

Dumque aries cornu murum pulsabat aheno
Vineaque inductum longa tegebat opus.

Veget. l. 4. c. 15. SPANH.

84 παίοντας τόπον] Ita lego et distinguo, Rufinum sequutus, qui vertit, *Josephus autem eundem locum sæpe feriri, neque multo post murum disturbatum iri prospiciens.* παίοντα habent Vat. Busb. Rhed. et Gall. et mox καταριφθησόμενον aut καταιρρφθησόμενον. In editis aliisque παίοντας τόπον, ὁ 'Ιώσηπος ὁρῶν ὅσον οὔπω καταριφησόμενον τὸ τεῖχος. Legi potest εἰς τὸν αὐτὸν παίοντες τόπον, ὁ 'Ιώσηπος ὁρῶν ὅσον οὔπω &c. ita ut *nominativus* absolutus more Attico pro *genitivo* adhibeatur. HUDS.

92 ἰλυσπώμενος] Plat. Tim. p. 92. ἄποδα αὐτὰ καὶ ἰλυσπώμενα ἐπὶ γῆς. Proprie de serpentibus et vermibus poni tradunt Hesychius, Etym. Eustath. ad Odys. A. p. 50. l. 49. Sed

confer Suid. Thom. Mag. et Mœr. Att. cum notis Oudend. Piers. et aliorum.

94 *τοῦ τε πέμπτου*] Legendum *τοῦ πεντεκαιδεκάτου*. Vide sup. c. 1. (8.) et inf. c. 9. (4.)

95 *ἐπιπολαίως*] Suet. Vesp. 4. "lapidis ictum genu exceperit."

102 *ἀπέθρυπτε*] Annon rectius *ἀπέδρυπτε*. Quoniam vero alterum verbum exhibent Codd. nihil muto.

118 *λαμπομένην ὅπλοις*] Id quod aliis verbis expressit Eur. Phœn. 110. *κατάχαλκον ἅπαν Πεδίον ἀστράπτει*, quem locum pluribus illustravit Valcken.

τοῖς τοξόταις] Codd. M.N.R. cum Edd. Bas. Gen. *τοὺς τοξότας* habent. Vertit Rufinus "atque Arabum quendam sagittariis tela suggerere." Mallem equidem *τά τε βέλη τοὺς τοξότας ἐπανέχοντας τ. A.*

131 *τῆλιν ἑφθὴν*] Hæc Suidæ verba sunt, *εἶδος ὀσπρίου, ἥτις ἑφθὴ ἐπιχεομένη ὄλισθον ἐμποιεῖ τοῖς ποσὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπισφαλῆ. ὅπερ Ἰώσηπος πρὸς τὴν πολιορκίαν ἐμηχανήσατο.* Confer Plin. H. N. xviii. 16. §. 39. Col. ii. 10. 10. "Mihi quidem" (ait Lipsius Polior. v. 3.) "hoc novum, et alibi non lectum."

139 *Ἰαφὰ*] Confer de Vita, §. 45. SPANH.

Τραϊανὸν] Confer inf. c. 9. §. 8. SPANH.

Imperatoris hic Trajani pater, qui in bello Judaico triumphalia ornamenta obtinuit, proconsulatum Asiæ administravit, et imperante Domitiano mortuus est. Memor eximii parentis Trajanus, ut inter Divos a senatu collocaretur, postulavit. Vide Rasche vol. ii. P. i. p. 378. Plin. Paneg. c. 89. Spanh. de usu Num. Diss. xi. p. 328.

144 *βύζην*] *ἀθρόως* exponunt Suid. Hesych. et Schol. ad Thucyd. iv. 8.

150 *τοῖς ὑπαίθροις*] Codd. N.R.T. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. *τοῖς ὑπαιθρίοις* habent. Alteram vero vocem reperies supra i. 22. 1. Antt. i. 1. 4. et vi. 11. 8, &c.; frequentat etiam Polybius, quem vide ad i. 12. 4. locum a Casaub. illustratum.

152 *Γαριζὶν*] Confer Antt. xi. 8. 2 et 6. Rel. de Pal. p. 503.

153 *ὠρρωδοῦν*] *τιθέμενος* aut quid hujusmodi ante *ὠρρωδοῦν* excidisse suspicatur Lowthius.

155 *Κερεάλιον*] Confer inf. iv. 9. 9. SPANH.

Duo sunt Duces hoc nomine a Josepho memorati, Sextus videlicet, postero tempore (infr. vii. 6. 1.) Vitellianus etiam

cognominatus, quem ex alio loco (infr. vi. 4. 3.) Quintæ Legionis Præfectum fuisse discimus, et secundo qui multum inter Flavianos valuit, Quintus Petilius Cerealis. De Sexto omittemus dicere, ut qui parcius ab Historicis traditus sit memoriæ. Nerone autem imperante A. U. 815, Petilius Legionis Nonæ Legatus fuit, et in Britannia variante fortuna militabat. Quoniam vero ei cum Vespasiano propinqua fuit adfinitas (Tac. Hist. iii. 59.) Consul postea declaratus est, et quum inde ad Britanniam administrandam missus erat, Germanos interea rebellantes adflixit. Confer Tac. Ann. xiv. 32. Hist. iv. 71. Vit. Agr. 8. et 17. Dio. lxv. 18. et lxvi. 3. cum nota Reim. Suet. Dom. c. 10. et Josephum inf. vii. 4. 2. Videtur Nona Legio a Claudii usque ad Hadriani tempora in Britannia semper collocata esse, et deinde cum Sexta victrice coaluisse. Ejusdem non meminit Dio, ubi de Legionibus disserit. Confer Dio. lv. 23. Philos. Transac. N°. 305. Horsleii Brit. Rom. p. 80.

166 *ἑνὶ τῶν χιλιάρχων*] Domitii Sabini imperante Galba meminit Tac. Hist. i. 31. et primipilarem eum vocat. Vide inf. v. 8. 1.

πέμπτου καὶ] Potius *πεντεκαιδεκάτου*.

171 *κατ' ἄκρας*] Idem quod *κατὰ κράτος*, sive, ut exponit Casaub. Sallustii verbis utens "vi pugnandoque." Ceterum de hac voce disseruerunt Eustath. fol. 1098. l. 42. ad Hom. Il. π. 549. Suidas. Hesych. Etym. Casaub. ad Theoph. Char. c. 8. Valck. ad Phœn. 1183. alii. Confer Thuc. iv. 112. *κατ' ἄκρας καὶ βεβαίως*.

172 *τό γε πεσεῖν*] Edidit Hav. *τό γε μὴ πεσεῖν*, sed perperam. Vide inf. iii. 9. 3. *κουφοτέρῳ τὴν θάλασσαν ἔφθανον τῷ σιδήρῳ σφᾶς αὐτοὺς ἀναιροῦντες*. Idem habet aliis verbis Dio l. 47. c. 44. *τὸ γὰρ ἀλγῆσον ὁ θάνατος προελάμβανεν*. Confer Wessel. ad Diod. Sic. vol. ii. p. 154.

173 *παρῆκαν τὰς δεξιὰς*] Verbum frequentius in passivo sumptum. vide inf. c. 8. §. 6. Antt. vi. 3. 3. Plut. Cons. ad Apol. ad init. (vol. vi. p. 386.) Confer Schweigh. emendationem ad Polyb. xvi. 8. 6. et Krebs. et Wetst. in Epist. ad Heb. xii. 12. Alia exempla habes inf. v. 2. 4. et v. 9. 4. (40.)

CAP. VIII.

6 *Παυλῖνον*] Non hic Suetonius ille Paullinus, de quo multa

narrant Historici. Ille enim jam antea Britanniæ Præfectus fuerat, et tempore, de quo nunc agitur, Consul Romæ creatus esse videtur. Dio lxiii. 1. Valerium potius esse Paullinum judicares, qui paucis post annis Galliæ Narbonensis Procurator, in Vespasiani verba, cujus ante fortunam amicus fuerat, civitates circumjectas adegit. Inf. vii. 10. 4. et Tac. Hist. iii. 42. Ceterum quantum e provinciis duxerint et virorum et virtutis exercitus Romani, ex eo colligeres, quod horum tribunorum uterque e Gallia oriundus fuit; inde enim originem traxisse Gallicanum ex ipso nomine accipere licet; et Paullino patriam fuisse Forum Julii diserte dixit Tacitus. Hist. iii. 43. In Gallia natus etiam est, ne alios memorem, Antonius Primus, Vespasiani partium dux insignissimus. Suet. Vit. c. 18.

16 ὄκλασαι] κόλασαι habent Codd. L.P. quibus vero adversatur Ruf. hac versione usus, "Judæorum labefactari rem." Frequens est et apud veteres et apud recentiores metaphora: Æsch. Pers. 930. Herod. vi. 27. quem ad locum satis eam illustraverunt Wessel. et Valcken.

17 Ἦ μεγάλα γε] More Homerico. Il. i. 255. Vide inf. v. 3. 4.
καὶ κατηφῆσαι] Ita Codd. M.N.R.T. cum Edd. Bas. Gen. οὓς κατεψήφισε habent Codd. L.P. et Edd. Huds. Hav. quibuscum, ex parte tantum et obscure consentit Ruf. his verbis locum interpretatus "Ubi sunt quæ Judæis Deus annuit?" Ceterum licet durior sit metaphora κατηφῆσαι de Deo usurpata, multa tamen consimilia reperies in Vet. Testam. scriptis (vide Psalm. xxix. 7. Esai. i. 15.) et locutionem multo duriorem habes in verbis ἦ μεγάλα κ. τ. λ. Multa κατηφείας exempla congessit Heinich. ad Eus. x. 9. p. 285.

18 δοῦλον] Codd. L.R. δοῦλος habent; quam scripturam secuti sunt Huds. Hav. Ceteri Codd. Gr. cum Interp. Rufino δοῦλον. Confer Hom. Il. vi. 463. Eur. Hec. 56. And. 99. Iph. Aul. 439.

32 παρακαταθήκην] Confer 2 Tim. i. 12. cum notis Wetst. et Krebs. Valcken. ad Herod. p. 471. et Lobeck. ad Phryn. p. 313.

35 ἁγνοῖς πάλιν] Immortalem vim esse animis et sub terra pœnas esse et præmia iis, qui virtuti aut vitio in vita addicti fuissent, et his æternum carcerem propositum esse, illis vero facilem ad vitam reditum: hæc ipsa verba Josephi de spe futuræ vitæ apud Pharisæos sunt (Antt. xviii. 1. 3.). Quæ licet plana

videri queant et aperta, in diversas tamen opiniones distraxere viros doctos. Quidam enim μετεμψύχωσιν illis innui putarunt, alio Josephi loco nixi, quo Pharisæorum hoc dogma ponit (B. J. ii. 8. 14.). Alii vero plus vidisse viros doctos, quam verba Josephi dicant, contendunt, putantque nihil aliud velle historicum, nisi animas bonorum redire in vitam et corpus aliud, gloriosum nempe atque melius, ingredi, adeoque resurrectionem tantum beatorum innui. Id quod ex ipsius Christi atque Pauli testimoniis confirmant, quorum uterque suam de resurrectione filiorum regni sententiam a Pharisaica non distinguat (Matt. xxii. 23. Act. xxiii. 8.) Difficile est certam quam tuto sequaris definire sententiam, eo quod utramque explicationem admittant Josephi verba. Fatemur tamen priorem nobis suo modo videri probabiliorem. Nam primo bonos diserte opponit malis Josephus, et illis solis facilem ad vitam reditum esse, his vero æternum carcerem destinatum pronunciat. Hoc vero de resurrectione mortuorum intellexisse Josephus non videtur, nec ita censuisse Pharisæi credi possunt, eo quod ex Danielis prophetia malorum pariter atque bonorum esse resurrectionem didicerant, hancque veritatem confirmatam fuisse a Malachia noverant. Nec opponi his potest, esse inter Judæos, qui solis piis resurrectionem expectandam esse docuerint. Hoc enim quamvis forte de particulari quadam Judæorum opinione concedi queat, toti tamen Pharisæorum sectæ placere non potuit, quæ contra Sadducæos non virtutis modo post hanc vitam præmia sed peccati quoque pœnas asseruit; id quod negata malorum resurrectione tueri non potuisset. Accedit his secundo quod ex Judæorum scriptis est notissimum, transmigrationis animarum dogma inter Judæos fuisse receptum valdeque deamatum. Rabbanitæ autem, quum Pharisæorum genuini discipuli sint et asseclæ, omnino credibile est, hanc eos quoque μετεμψύχωσιν a Pharisæis majoribus suis accepisse. Quibus, aliisque rationibus (vide Hist. Phil. vol. ii. p. 754.) uno fasce collectis verisimilior eorum videtur opinio, qui transmigrationem Pharisæis tribuunt. BRUCK. Nobis post novam locorum Josephi et N.T. considerationem, quæstio ambigua adhuc visa est, non displicuit tamen Moshemiana observatio, "statuisse Pharisæos improborum animos perpetuis sub terra suppliciis excruciatum iri, piorum autem ad casta et munda

corpora iri post longas periodos demissum: fallere autem nos vafrum Judæum, quod toti Pharisæorum gregi persuasum hoc fuisse tradat; Novi enim Fœderis locos aliquot ostendere magnam hujus generis partem melius sensisse: sectæ autem principes nemini restitisse ne de corporum instauratione pro arbitrio suo decerneret, multosque idcirco longo a veritate intervallo semotos fuisse, plurimos inficiatos esse, fore, ut improborum corpora in lucem et vitam reducantur: sed dubio hoc quoque vacare, fuisse inter Pharisæos, qui animos de corpore in corpus devolvi, et pluribus idcirco corporibus ex ordine sociari, somniarent." BRUCK.

Confer etiam Philon. SS. legum Alleg. vol. i. p. 49. quo loco hæc notat Mangeius. "Animas ab initio exstitisse et variis temporibus in corpora descendisse et Philonis et Judæorum vulgata fuit sententia. Vide etiam Sap. Solom. viii. 19 et 20. Hanc quoque sententiam percrebuisse Domino nostro in terris agente liquet ex quæstione Discipulorum ei facta Joan. ix. 2. τίς ἥμαρτεν οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη. Judæi vero hoc dogma non e sacris scriptis sed e Platonica philosophia hauserunt." Confer Plat. Phæd. cum notis Wyttenb. et Gottl. et Plotin. Enn. iv. lib. 7. cum notis Creuz. Ceterum hic locus Josephi in mentem lectoribus revocare potest verborum imagines quas in 2 Cor. v. 1. adhibet D. Paulus.

36 τοὺς τῶν πατέρων] Ex hoc loco patet, non de peccato solo, quod circa falsa numina admittitur, reputavisse Judæos, quum iniquitatem patrum in filios visitare Deum crediderint. Id quod Grotio aliisque Exod. xx. 5. interpretantibus visum est.

37 νομοθέτῃ] Si de Mose hic locutus est Josephus, pro more suo audax dicendi fuit. Supplicium enim alicui, qui mortem ipse sibi consciverit, denuntiatum nullum, ni fallar, in Mosis scriptis reperies. Quinetiam a Philone aliisque Judæis laudatur, siquis vitam haud vitalem ultro deposuerit. Conf. Phil. de Virt. vol. ii. p. 581. Quisq. virt. stud. p. 464. et 2 Macc. xiv. 42. Aliis autem in locis videtur Josephus de Mosis legibus scribens erravisse, et ut nonnulli judicant, in gratiam aliarum gentium et præcipue Romanorum mentitus esse. Exemplum habes insigne in Antt. iv. 8. 10. et in l. ii. cont. Apion. ubi Mosen refert expresso interdicto irrisionem a Diis exteris prohibuisse. Conf. Huds. et Brinck. ad loc. Antt.

ἀτάφους] Quæ inter Hebræos de sontium sepultura sancita sunt, breviter et adhibitis Grotii verbis enarrabo. Vide de Jur. Bel. l. ii. c. 19. "Lex divina Hebræis data, ut omnis virtutis ita et humanitatis magistra illos ipsos qui suspensi patibulo erant eodem die sepeliri jubet. (Num. xxv. 4. Deut. xxi. 23. 2 Sam. xxi. 26.) Hinc Josephus tantum Judæis ait esse curam sepulturæ, ut eos etiam quorum corpora ad publicum supplicium damnata sunt, ante solis occasum tollant et humo mandent: et alii Hebræorum interpretes addunt exhibitam hanc reverentiam divinæ imagini, ad quam homo sit conditus. Unum tamen notatu non indignum, de sepeliendis mortuis regulam apud ipsos Hebræos habuisse exceptionem eorum qui ipsi sibi mortem consciverant: quod Josephus nos docet. Ideo Hebræi mori vocabant *ἀναλύεσθαι* ut videre est non tantum Luc. ii. 29. sed et in Græca versione Gen. xv. 2. et Num. xx. in fine."

38 *παρ' ἑτέροις*] Æsch. cont. Ctes. vol. iii. p. 636. *ἐάν τις αὑτὸν διαχρήσηται, τὴν χεῖρα τὴν τοῦτο πράξασαν χωρὶς τοῦ σώματος θάπτομεν.* Confer de pœnis quæ mortem sibi inferentibus statutæ erant apud Romanos Quint. Decl. 4. et 337. Dio. lviii. 15. cum nota Fabr. et lxix. 8. cum nota Reim. Confer etiam August. Civ. Dei, i. 26. et quæ ex Libanio atque Æschine Meursius adtulit in Them. Att. i. 19. Thes. Gronov. vol. v. p. 1964. Non autem ob hanc solummodo causam moris erat apud veteres manus truncare. Vide Strab. vol. ii. p. 1044. Diod. Sic. vol. ii. p. 567, &c. et meminerint omnes Ciceroni mortuo amputatam esse dextram et in rostris positam. Dio xlvii. 8. Juv. x. 120.

47 *παραβάλλεται*] In Antt. ii. 6. 8. (quem locum citat etiam sub voc. Suidas,) hæc habet Josephus: *ὑπὲρ τῆς τἀδελφοῦ σωτηρίας ἔκρινε παραβαλέσθαι*, verbo absolute sumpto; alia sunt exempla ad Bell. Jud. v. 13. 5. et vi. 1. 5. sicut etiam mos erat Polybio et aliis scriptoribus. Sed in hoc Belli loco mallem *τὴν σωτηρίαν* verbo subjunctum referre, Thucydidis memor, quem mente tenuit semper Josephus, et sibi exemplum dicendi proposuit. Vide Bell. Pelop. v. 113. *τύχῃ καὶ ἐλπίσι πλεῖστον δὴ παραβεβλημένοι καὶ πιστεύσαντες.* Confer Diod. Sic. vol. i. p. 202. cum nota Wessel.

50 *εἴτε ὑπὸ τύχης*] Sunt qui rem a vafro Judæo, ut saluti suæ inserviret, compositam fuisse credunt; sunt autem qui Dei

providentia ordinatam, ut ne deesset religioni nostræ Josephi de Bello Judaico testimonium. Vide Tillotson. vol. iii. p. 531. Serm. 186.

55 ὀξεῖα μὲν πολέμου] Sic inf. iv. 6. 2. εἶναι μέντοι τὴν ῥοπὴν ὀξεῖαν. Conf. etiam v. 2. 5. (43.)

58 ᾔδειν] Codd. M.T. et in marg. L. cum Edd. Bas. Gen. οὐκ ᾔδειν habent. Loci vero sensus est "Ni a Deo missus essem, legem Judæorum cognovissem;" id quod aliis verbis expressit Gelenius "Nuntius venio præmissus a Deo; alioquin Judæorum legem sciebam." Ceterum de morte voluntaria gloriosus est et fallax Josephus. Neque enim videtur ipse mortem manu sua oppetiturus, neque inest aliquid in Mosis legibus, unde mortem voluntariam ab eo imperatam judicares. Fuerunt autem inter Judæos, qui bene operam navasse statuerint et Sampsonem et Saulum sua sponte morientes, et verisimile est, id lege latum fuisse prædicasse Josephum quod ex historia tantum compertum vel comprobatum esse noverit. Vide sup. (37.) Grot. de Jur. Bell. ii. 19. Locum hunc citat Suidas ad voc. Ἰώσηπος.

59 Σὺ Καῖσαρ] Vide Suet. Vesp. c. 5. Dio. lxvi. 1. ad quem locum hæc adnotat Reimarus: "Ipse Josephus sibi mirus vates et interpres somniorum et oraculorum ambiguorum videtur. B. J. iii. 8. 3. et vi. 5. 4. collato Tacito, Hist. v. 13. sed Vespasianus τὸν Ἰώσηπον ὑπελάμβανε ταῦτα περὶ σωτηρίας πανουργεῖν. iii. 8. 9. Et sane callidum hoc Josephi commentum crediderim cum Gottfr. Oleario singulari Diss. Lips. 1699. quod nocere Josepho non posset, prodesse facile posset. Virtus et fama Vespasiani facile eliciebat vaticinia ejusmodi temporibus tam turbidis, et vaticinia forte vicissim nonnihil ad audendum quod prædicebatur fiduciæ addebant." Hæc Reimarus. Ceterum celeberrimo huic Josephi vaticinio multum lucis ex historia temporum adferri potest. Liquet enim plurima fuisse, imperante adhuc Nerone, Romæ præsagia, et præ ceteris effulsisse anno post Christum 61mo. "sidus cometen, de quo vulgi opinio est, tanquam mutationem regnis portendat. Igitur quasi jam depulso Nerone, quisnam deligeretur, anquirebant." (Tac. Ann. xiv. 21. Suet. Ner. 36. Sen. N. Q. vii. 17. et 21. Dio lxi. 18.) Hoc præsertim tempore, anno nempe post Chr. 62do, ipse annum agens vitæ 27^{mum} Romam venit Josephus.

(Vit. c. 2.) Crescentibus autem continuo inter homines metu et odio Neronis, post elapsos jam quatuor annos, crebriora vulgata sunt prodigia, imminentium malorum nuncia. (Tac. Ann. xv. 47. Suet. Vesp. 5.) Josephus igitur in Judæam reversus, et notissimas illas de Messia prædictiones reputans, quid mirum, si Vespasianum Judææ pacatorem fore conjiceret, et orbis terrarum imperatorem auguraretur. (Tac. Hist. v. 13. Suet. Vesp. 4.) Quod enim cogitatione veri esse simile pronuntiare potuit, idem instantibus jam periculis utile sibi fore et salutare laudando speravit. Facta igitur coram Vespasiano virtutum ejus laudatione, et conversis deinde in imperii necessitates auditorum animis, brevi tantum, sicut refert Dio (lxi. 1.), oratione habita, rem amplificavit postea, et prædictionis specie donavit, quo tempore veritatem ex eventu nactus, historiam suam conscribebat. Hoc certo scimus, imperante adhuc Nerone, et nutante in Judæa bello, magnas tamen spes concepisse Titum. Romam enim ad Galbam gratulandum missus, et inde re infecta in Judæam revertens, oraculum quoddam adiit, quo de imperio, an sibi fatis deberetur, certior fieret. Cujus responsa quum fausta fuerint, Titus, aucto animo, ait Tacitus (Hist. ii. 4.) ad patrem pervectus, suspensis provinciarum et exercituum mentibus, ingens rerum fiducia accessit.

59 *Δεσπότης*] Vide supra l. ii. c. 2. (24.)

60 *κατασχεδιάζω*] Locum citans, verbum *κατασχεδιάσω* scribit Suidas et ad hunc modum exponit *καταφλυαρήσω, ψεύσομαι.*

61 *δι' ἑτέρων σημείων*] Multa narrant portenta Tacitus (Hist. ii. 78.) Suetonius (Vesp. 5.) et Dio (lxvi. 1.) ad Vespasianum spectantia, quæ fere omnia post Neronis mortem evenisse patet, neque cum tempore a Josepho indicato congruere. Portentum enim illud insigne, statuam scilicet Divi Julii ad Orientem sponte conversam, quod certo tempore accidisse memorat Suetonius, alio vero tempore Taçitus et Plutarchus (Suet. Vesp. 5. Tac. Hist. i. 86. Plut. Oth. 4.) omnes tamen post Neronis obitum evenisse consentiunt. Narrat etiam diserte Tacitus, haud prius portendi sibi imperium credidisse Vespasianum, quam triumphalia et Consulatus et Judaicæ victoriæ decus adeptus erat. (Hist. ii. 78.) Sed prædictionum plena fuit non solum lubrica publicarum rerum conditio, verum etiam ipsa in qua militabat regio. Hoc enim tempore, opinor, quo

Ptolemaide commorabatur Vespasianus, etsi aliter e Taciti narratione (Hist. ii. 78.) judicare queas, ad Carmelum montem sacrificavit, et inspectis ibidem extis, et expositis Sacerdotis ambagibus, crebris deinde et sermonibus et auguriis non tantum inter suos verum inter omnes usurpari solitus est. Confer Suet. Vesp. 5. cum nota Baumgart.

CAP. IX.

1 *Καισαρείαν*] Confer Antt. xv. 9. 6. et Act. Apost. viii. 40. cum nota Wetst.

4 *τὸ δέκατον δὲ καὶ*] Scribendum *τὸ δὲ πεντεκαιδέκατον* (sicut sup. c. 4. §. 2. et infra v. 6. 4.) quum unam tantum legionem (scilicet decimam quintam) hic indicet Josephus, reliquis duabus (quinta scilicet et decima) Scythopoli collocatis. Tres enim tantum legiones numeravit Vespasianus. Postero tempore decima legione Scythopolin ducta, cum reliquis duabus ipse Cæsaream regressus est. Vide inf. iv. 2. 1.

6 *ἐρημωθεῖσαν*] Vide supra ii. 18. 10.

11 *Ἀνδρομέδας*] Strab. l. xvi. p. 1100. Plin. H. N. v. 13.

12 *μελαμβόρειον*] Strab. l. iv. p. 276. *μελαμβόριον καταιγίζει πνεῦμα βίαιον καὶ φρικῶδες.* Sicut enim Auster uno vocabulo *λευκονοτὸς* adpellari solebat, (conf. Hor. Carm. i. 7. 15. Auson. Idyl. 12. p. 481.) ita ventus Typhonicus sive Borealis niger haberi, et nigris placari victimis. Schol. Arist. Ran. 847. *εἰκότως μέλαιναν ἄρνα, καὶ οὐ λευκὴν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Τυφὼς μέλας.* Virg. Æn. 121. Sed consulendi sunt Wetst. ad Act. Apost. xxvii. 15. Wessel. ad Diod. Sic. xvii. 42. et præ omnibus Casaub. ad Strab. loc. cit.

18 *οἱ πειραταὶ*] De voce *πειρατὴς* his verbis disseruit Valcken. Animad. ad Ammon. iii. 8. "Vetustiores et cultiores piratas (quam vocem Latini post Varronem frequentarunt) generaliori nomine *λῃστὰς* appellare solent, vel etiam *τοὺς ἐν τῇ θαλάσσῃ κακουργοῦντας*. Neminem forsan habemus, qui *πειρατὴς* eo sensu adhibuerit, antiquiorem Græco Jobi interprete xxv. 3. Unius Nicarchi locum ex Anthol. ii. c. 6. ep. 5. in v. *πειρατὴς* adduxit Stephanus Thes. tom. iii. p. 159. Occurrit etiam in Polybii fragm. apud Suidam in *καταβολῇ*, apud Achillem autem Tatium et Xenoph. Ephes. usu longe frequentissimo. Quibus adde, si lubet, grammaticos, Hesychium in *καρῖται* et in *μερμε-*

ρικοὶ, Etym. et Suid. in voc. Schol. Soph. ad init. Ajac. Schol. Oppian. 1 Hal. 649."

συναλισθεῖεν] Lectio Vossiana videtur fuisse *συναυλισθεῖεν*, quam etiam vocem alterius loco probavit Wetst. ad Act. Apost. i. 4. Sed verbum *συναλίζειν* frequentat Josephus. Antt. viii. 4. 1. et xix. 7. 4, &c. Confer, si plura velis, Kuster. et Toup. ad Suid. sub voc. *συναλίσας*. Schneid. ad Xen. Hist. i. 1. 30. et Krebs. ad Act. Apost. loc. supra dictum. Recte *συναλίζεται* conjecit Reiskius ad Plut. de Plac. Phil. vol. ix. p. 573. etsi non ausus sit vulgatum *συναυλίζεται* e textu movere.

19 *προνομεύωσι*] "ut vastarent" interpretatur Spanhem. Hesychium et ipsum Josephum (inf. iv. 9. 3.) testimonio esse pronuntians. Et alius profecto Josephi locus est (Antt. xiii. 13. 3.) ex quo solam vastandi notionem verbo tributam fuisse suspicari licet. Quam opinionem confirmant Suidas, et Græci Vet. Test. Interpretes, a quibus ita acceptum fuisse ubique reperies. Verum in aliis Historicis præponenda est "pabulandi" notio, quam etiam jure unicam sibi vindicat verbum. Confer Polyb. ii. 27. 2, &c. Dio. lxv. 11, &c. Diod. Sic. vol. i. p. 631. cum nota Wessel.

24 *θρήνων ἐξῆρχον*] Confer Hom. Il. xxiv. 721. et observationes Porsoni et Toupii ad Suid. voc. *θρήνους*, quæ inde excitatæ sunt. Vestigia hujus ritus, ait Schleusner. apud Judæos, qui ex Gentilium imitatione ad eos derivatus esse vulgo creditur, deprehenduntur tum in Talmude tum in Maimonide. Vide Buxtorf. Lex. Talm. p. 1524. Kirchman. de Fun. Rom. ii. 5. et omnino consulendi sunt ad Matt. ix. 23. Wetsten. et Grotius.

30 *καθ' ἱστορίαν*] *ἱστορεῖν, τὸ διέρχεσθαι τόπους παρὰ τοῖς κοινοῖς.* Soph. El. 319. vide infra iv. 8. 4. SPANH.

44 *τὴν ἀκρώρειαν*] "Arcem" vertit Rufinus; quæ vox quum ambigua sit, "montium juga" in ejus locum ponamus. Vide Polyb. iii. 47. 4. et Suid. ad voc.

47 *ἐγγυωμένου*] Sic Codd. quos vidi omnes: quæ lectio tolerari potest, etsi expeditius fuisset *ἐγγυώμενον*.

CAP. X.

1 *Ταριχαιῶν*] Conf. Suet. v. Tit. c. 4.

2 Γεννησὰρ] Sic sup. ii. 20. 6. et inf. iii. 10. 7. Confer Wetst. ad Matt. xiv. 34. et Relandi Palæst. ii. p. 422.

8 τοῖς ἐπὶ γῆς] Codd. M.N. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. τοῖς ἐπὶ γῆς τῆς habent; quæ lectio, etsi in superiore loco (5.) haud comprobari debuerit, hic tamen salva fuisset, ni major Codd. auctoritas in alteram partem inclinasset. Accedit etiam, quod notissimum Thucydidis locum respicere videtur Josephus, cujus hæc verba sunt. (iv. 12.) ὥστε Ἀθηναίους μὲν ἐκ γῆς τε καὶ ταύτης Λακωνικῆς ἀμύνεσθαι ἐκείνους ἐπιπλέοντας κ. τ. λ.

17 διηνεκοῦς στρατίας] Sic Codd. M.N.P.R.T. cum Edd. Bas. Gen. Hudsonus in στρατείας mutavit. Sed hic loci res est de exercitu in perpetuum conscripto, non autem de expeditionibus indefessis; et consimili usu vocab. διηνεκὴς adhibet Plato, de lege loquens perpetuo conservata. Legg. l. viii. p. 839. A. Ceterum si quis horum vocabb. distinctiones indagare petat, Ammonium adeat de Adf. vocc. diff. Brunck. ad Lysist. Aristoph. 592. Ruhnken. ad Timæum p. 171. Schweigh. ad Polyb. i. 9. 3. aliosque doctos ab illis indicatos.

23 λειφθεὶς] "victus." Vide sup. i. 6. 2. ἐν τῇ πρώτῃ συμβολῇ λειφθεὶς εἰς Ἱεροσόλυμα συνελαύνεται· καὶ ἂν ἔφθη κατὰ κράτος ληφθεὶς, quo loco certo inter se distinguuntur duo vocc. a librariis multum permixta. Confer Casaub. ad Polyb. i. 61. 6. et ad Dio. Chrys. p. 45. Reisk. ad Polyb. v. 12. 3. Wessel. ad Diod. Sic. vol. i. p. 139. Dorvill. Char. p. 563.

30 συνηλόα] Verbum varie exhibent Codd. sicut Aristophanis Codd. ad Ran. 149. idem verbum ἠλόησεν. Exponunt Suid. Lex. Seg. Hesych. Piers. ad Mœr. p. 18. Brunck. ad Arist. loc. Casaub. ad Athen. p. 836. et præ omnibus Valcken. ad Ammon. i. 4. Simillimus est locus Xenoph. ad Cyr. Disc. vii. 1. 31. τοὺς μὲν ὀρθοὺς τῇ ῥύμῃ τῇ τῶν ἵππων παίοντες ἀνετρέποντο, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλόων καὶ αὐτοὺς καὶ ὅπλα καὶ ἵπποις καὶ τρόχοις.

34 οὗτος ἦν] Notat Haverc. ἦν eleganter pro ἐστὶ poni. Sed verbo isto revera dixit Josephus "Hoc est de quo dixi tempus," adhibita nulla loquendi elegantia. Eadem ratione in Evang. Joan. i. 15. οὗτος ἦν ὃν εἶπον.

40 φόνου] Ita lego. πόνου in libris. HUDS.

44 τὸ μῆκος] Longitudo erant 140 stadiorum. Ita et Hegesip-

pus et Auctor Græcus *ἀποσπασμ.* ab Hudsono nostro editus. Interpres Latinus habet 100, sed errat. REL.

46 *οὐκ ἀποδεῖ*] Aqua frigore nihil quicquam nivi cedit, postquam habita est sub dio; quod per æstatem indigenæ solent nocte facere. Casaub. Exercit. Baron. p. 299. SPANH.

Confer inf. iv. 8. 3. Rem vero plenius descripsit Athenæus iii. 98. Protagoridis cujusdam verbis usus: *τὴν ἡμέραν ἀνηλιάζοντες αὐτὸ, τῆς νυκτὸς ἀπηθοῦντες τὸ παχύτατον, τὸ λοιπὸν ἐξαιθριάζουσιν ἐν ὑδρείαις κεραμείαις ἐπὶ τῶν μετεωροτάτων μερῶν τῆς οἰκήσεως κ. τ. λ.* Quod factitabant veteres, idem factitant hodierni.

ἐξαιθριασθὲν] Exponit Suidas *λαμπρυνθὲν*, hunc Josephi locum vel alterum (inf. iv. 8. 3.) ait Kusterus, ob oculos habens. Quod si ita sit, nivis candorem, non autem frigus ejus, respexisse videtur Suidas.

47 *Πάνιον*] Vide sup. i. 21. 3.

50 *κεκοσμημένον*] Habet Cod. T. ex correc. *κεκομισμένον*, quam equidem lectionem vulgatæ prætulerim. Plutarch. Amat. vol. ix. p. 2. *τὴν μητέρα νεωστὶ κεκοσμημένος*, ubi optime conjecit Reiskius *κεκομισμένος*, probante etiam Wyttenb.

51 *Σεμεχωνίτιδος*] *Ἐμεχωνῖται* habet Suidas, Josephum laudans auctorem. Sed corrigendum pronuntiat Kusterus.

56 *Καφαρναοὺμ αὐτὴν*] Ita in plerisque MSS. *Καπαρναοὺμ* in editis aliisque. Suspicatur Baronius ab hoc fonte dictum oppidum Capernaum. Ego vero (inquit Casaub. in Exercitt. p. 299. edit. Lond.) hac de re valde dubito. Observo enim Capharnaum oppidum Galilææ et Capharnaum fontem in agro Gennesaritico, longiore intervallo fuisse invicem dissita, quam ut fiat verisimile quod sine teste affirmat Baronius. HUDS.

57 *κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων λίμνην*] De Coracino pisce Nilotico Athenæus l. iii. p. 121. C. *ὁ δὲ ποτάμιος κορακῖνος, ὃν πέλτην τινὲς καλοῦσιν, ὁ ἀπὸ τοῦ Νείλου, ὃν οἱ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἰδίως ἡμίνηρον ὀνομάζουσιν·* Vid. eund. l. viii. p. 356. A. *κορακῖνος ὁ ἐκ τοῦ Νείλου.* SPANH.

Conf. Schol. ad Arist. Eq. 1053.

58 *ἀνταρκέσειν*] Cod. N. suadente, hanc lectionem vulgatæ *αὐταρκέσειν* loco imprimendam curavi. Confer Isoc. 127. D. Plut. i. 819. B. Plat. Epist. 317. C.

68 *ἐπὶ βήματος*] Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. cum nonnullis

Codd. ἐπὶ τοῦ βήματος habent sicut sup. i. 9. 2. πρὸ τοῦ βήματος. Non autem locum quendam spectat Josephus Tarichæis in foro juri dicundo concionibusque habendis dicatum, (id quod Romanorum mores et Romanos incolas indicavisset,) sed Vespasianum dicit pro tribunali sedentem, sicut prætoribus mos est, &c. Dio lv. 33. ἐπὶ βήματος αὐτῷ καθημένῳ. Simil. lv. 27, &c. Confer Krebs. Observat. Flav. p. 216. et Joann. Ev. xix. 13. cum variis Griesb. lectionibus.

72 μηδὲν κατὰ] Nihil in Judæos non licere professi sunt, quum et Judæos et Christianos sub eodem nomine complexi, a Nerone summis cruciatibus recenter adfectos fuisse noverint. Testimonio igitur sunt hæc verba, non solum Romæ verum etiam in provinciis, si quem in Christianos vel ira vel lucri cupido incitaret, summis eos suppliciis insectari solitos esse. Confer Lips. et Baumg. ad locos notissimos Tac. Ann. xv. 44. et Suet. Claud. c. 25.

73 μετὰ φανερῶν] τὰ φανερὰ χρήματα, sicut a Demosthene et ejus temporis oratoribus accipiebatur locutio, de fundis speciatim et bonis immobilibus intelligenda est. Sed ista Græcorum distinctio Judæis ignota fuit, ut qui verba sua juridica a Romanis accepissent; ab iis igitur si quando de bonis usurparentur, vocabula φανερὰ et ἀφανῆ simplicem suum usum sensumque retinuerunt.

74 εἰς τὸν Ἰσθμὸν] Eo enim tempore ad Isthmum Corinthi perfodiendum aggressus erat Nero; quod consilium multi ante eum inierant. "Perfodere navigabili alveo, ait Plinius (H. N. iv. 5.) angustias eas tentavere Demetrius Rex, Dictator Cæsar, Caius Princeps, Domitius Nero, infausto, ut omnium patuit exitu, incepto." Rem etiam tetigit Pausanias, vestigia exstare dicens operis incepti. (l. ii. c. 1. p. 112.) quæ nostris usque temporibus conspici possunt. Hoc autem Neronis institutum diserte memorant Suetonius cc. 19. et 37. Lucian. περὶ τῆς ὀρυχῆς tom. iii. p. 636. alii, et præ ceteris Dio lxiii. 16. qui narrat etiam ad id opus perficiendum magnam hominum multitudinem e gentibus exteris arcessitam esse. Confer Froelich in 4 Tent. p. 86. Harduin. ad loc. Plin. cit. et Reim. ad loc. Dion.

LIBER IV.

CAP. I.

4 Δάφνης χωρίον] Quia deliciosus copia fontium, inde forsan nomen habet ex similitudine Daphnes Antiochenæ. Cellarius in Geogr. Antiq. l. 3. c. 13. p. 294. Vide annon debeat legi Δάνης pro Δάφνης. nam ad regionem urbis Dan se hic lacus extendit, et regio urbis Dan fontem habet, a quo primum conspicuus labi incipit. Certe de Daphne Antiochena, longe hinc remota, ne cogitari quidem hic oportet. Relandus in Palæst. S. p. 263. HUDS.

ὑπὸ τὸν τῆς] Antt. viii. 8. 4. δύο ποιήσας δαμάλεις χρυσᾶς, καὶ οἰκοδομήσας ναΐσκους τοσούτους, ἕνα μὲν ἐν Βεθήλῃ πόλει, τὸν ἕτερον δὲ ἐν Δάνῃ, ἡ δέ ἐστι πρὸς ταῖς πηγαῖς τοῦ μίκρου Ἰορδάνου κ. τ. λ.

14 τὸ πέμπτον καὶ δέκατον] Rectius τὸ πεντεκαιδέκατον. Vide sup. iii. 9. 1.

25 στέγουσαι] Ita Codd. M.N.P.T. cum Edd. Bas. Gen. Primus Hudsonus φέρουσαι edidit; quæ vox magis quam altera glossam sapit. Confer Wessel. ad Diod. Sic. vol. i. p. 429.

31 πρὸς Μουκιανὸν] Marcus hic Licinius Crassus Mucianus, de quo multa dicit Tacitus. Hist. i. 10. et ii. 5. Neque difficile est intellectu, quapropter ad Mucianum tunc temporis missus sit Titus. Sparsis enim vulgo ambiguis de Imperio vocibus, et ingenti a seipso spe concepta, Vespasianus summa qua potuit observantia Muciani voluntatem sibi conciliare statuit, et ad suos usus convertere. Quas enim quatuor legiones obtinuerat Mucianus, si forte cum suis conjungeret Vespasianus, nihil ultra impedire potuit, quo minus vicinas provincias arbitrio suo regeret, et ad summum imperium progrederetur. Id quod mutua amborum ope et consilio peractum fuisse Tacito narrante crederes, e Josephi vero verbis, qui difficili hoc tempore in Syriam missum fuisse dicit Titum, Vespasiani potius ambitione et prudentia provisum judicares. "Vicinis provinciarum administrationibus, invidia discordes, exitu demum Neronis positis odiis in medium consuluere: primum per amicos: dein præcipua concordiæ fides Titus prava certamina communi uti-

litate aboleverat: natura atque arte compositus adliciendis etiam Muciani moribus." (Hist. ii. 5.) Confer Suet. Vesp. c. 6. Tac. Hist. ii. 76. Dio. lxv. 8. Plin. H. N. xii. 1.

34 *ὑπὸ πόδα*] Male Havercamp. uno, (inquit,) Cod. fretus, *ἐπὶ πόδα* edidit; quum *ὑπὸ πόδα* habent omnes quot vidi Codd. et Edd. aliæ. Et vere. Si quis enim in planitie pedem referat, ibi *ἐπὶ πόδα* dicitur se recipere; sin autem in locum inferiorem, sicut apud nostrum Romani, *ὑπὸ πόδα* potius: et sic inf. v. 2. 5. (50.) Confer Polyb. ii. 68. 9. cum Schweigh. nota.

'Εβούτιος] Vide sup. iii. 7. 3.

35 *κατέδυ*] "abdidit se." Polyb. xv. 30. 3. *οἱ δὲ κατεδύοντο διαδιδράσκοντες εἰς ἀνυπονοήτους οἰκίας καὶ τόπους.*

38 *παλίμπους τύχῃ*] E Poeta aliquo deducta videtur fuisse hæc locutio. An Virgilium imitatur (Æn. xi. 413.)

habet fortuna regressum.
Multa dies variusque labor mutabilis ævi
Rettulit in melius, multos alterna revisens,
Lusit et in solido rursus fortuna locavit.

His enim Virgilii verbis usum esse Vespasianum milites suos adhortantem, haud immerito concesseris. Confer Suet. Vesp. 23.

39 *συμβολὴν*] Plut. Sep. Sap. Conv. vol. vi. p. 605. *ταύτας τῇ γαστρὶ συμβολὰς εἰσφέρομεν.* Thuc. ii. 43. *κάλλιστον ἔρανον αὐτῇ προϊέμενοι.*

51 *'Ιταβύριον*] De hujus montis altitudine aliter locutus est Polybius (v. 70. 6.) *ἐπὶ 'Αταβύριον, ὃ κεῖται μὲν ἐπὶ λόφου μαστοειδοῦς, τὴν δὲ πρόσβασιν ἔχει πλεῖον ἢ πεντεκαίδεκα σταδίων.* ad quem locum de vocabulo disserens hæc adnotat Schweigh. "Thabor mons et castellum *'Ιταβύριον* vocatur in Vers. Græc. Hoseæ v. 1. et apud Joseph. de B. J. iv. 1. 8. et sæpe alias. Adi Cellarium p. 500. sq. Ex Polybio, puto, *'Αταβύριον Φοινίκης πόλιν* habet Steph. Byz. Quod præfixa litera A ex Hebræorum articulo ortum ducat (quod ait Reiskius) id quidem in dubium vocare licebit. Quod si enim ita esset, multo magis et Græcus Hoseæ Interpres et Josephus, natione Hebræi, *'Αταβύριον* non *'Ιταβύριον* erant dicturi. Cum Atabyrium montem, et Atabyrium Jovem Rhodi et Agrigenti nosset Polybius (vid. ix. 27. 7.) inde proclive erat, ut idem nomen in simillimi nominis montem Cœle-syriæ transferret." *'Αταβύριον* Polybio; qui dicit ascensum habere stadiorum amplius xv. Sed fieri

potest, ut de diversis partibus montis senserint Josephus et Polybius. Quin et testimonio Gemini, (in Elementis Astronomiæ) cognoscimus hunc montem *ad perpendicularem* esse stadiorum fere XIV. ut non sit mirum quod Josephus ait de stadiis XXX, si accipiatur de viis et flexibus circa montem, per quos ascenditur. Casaub. in Exerc. XV. contra Baronium. §. xviii. Videsis Cellarium in Geogr. Antiq. l. 3. c. 13. p. 305. et Relandum in Palest. S. l. 1. c. 51. p. 331. HUDS.

53 *ἐπὶ τούτου*] Vel sic legendum cum Cod. T. vel *ἐπὶ τοῦτο* cum Cod. P. Conf. Wessel. ad Diod. Sic. vol. i. p. 506. et Reisk. ad Polyb. iii. 19. 4.

58 *πέμπτου καὶ δεκ.*] Legendum cum Cod. L. *πεντεκαιδεκάτου*.

67 *τοῦ πλήθους κατέγεμε*] Habita variarum omnium lectionum ratione, et loci ipsius consensus, vera videtur esse Josephi sententia, *καὶ πανταχόθεν τοῦ βάθους περιειλημμένη κρημνοῖς*. Vetus Rufini versio est "et undique circum hostium multitudine præceps;" quam reformavit Gelenius, voce "rupium" loco "hostium" adhibita.

68 *τοῖς τε ἄλλοις*] Lego *τούς τε ἄλλους*, nulla licet auctoritate fretus aut editorum aut MSS. HUDS.

Sed nihil mutandum. Etsi enim Ruf. ed. vet. "alios telis et præterea saxis" habeat, sensum Josephi verius exprimit Gelenius "partim telis, partim saxis devolutis." Vera enim Josephi mens est "Adeuntes ad ipsos ensibus secabant Judæi, et aliis telis saxisque devolutis affligebant."

72 Male Hudsonus *ἑαυτούς τε* edidit unici Cod. auctoritate nixus. Hæc enim Josephi sententia est; "plurimi liberos et uxores amplexu tenentes ipsi se in vallem præcipites dabant."

CAP. II.

2 *παρεισφθαρμένου*] Bene vertit Hudsonus "non exigua latronum manus in eos perniciose irrepserat." Confer sup. i. 26. 1. *εἰς τὴν βασιλείαν προσφθαρείς*. cum Tayl. nota ad Lyc. p. 168. Ed. R.

3 *ἀγαπᾶν*] Mallem *ἀγαπῶν*, sed nulla Codd. auctoritate nihil muto.

13 *παιζόμενον*] Ita Cod. T. et prim. ma. L. Codd. M.N.P.R. cum Edd. Bas. Gen. *πιεζόμενον*. Ruf. "ludum fore machinis." Primus et pene solus Hudsonus *παιδιὰν ἐσόμενον*. *παιζόμενον*,

etsi durior sit lectio, propterea imprimendum curavi, quod veritatis ejus Rufinus testimonio est, quod eadem voce utitur infra Josephus (c. 3. §. 8. et iv. 9. 10. &c.) sensu haud multum dissimili, et quod in memoria tenere potuit Titus Livium Historicum de bellicis, quæ prima Romanis innotuerint, tormentis loquentem (xxiv. 34.) "Archimedes . . . inventor ac machinator bellicorum tormentorum operumque, quibus ea quæ hostes ingenti mole agerent, ipse perlevi momento ludificaretur." Argumento etiam est, quod facilius e nostra lectione, quam versa vice, alteram errore deductam fuisse, habita rerum omnium ratione, crederes.

19 *πατρίων ἐθῶν*] Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. *πατρίων νόμων* habent. Codd. autem, quos vidi omnes *ἐθῶν*. Sicut infra iv. 3. 10. *μηδὲ παραβῆναί τι τῶν ἱερῶν ἐθῶν*. Philoni usitatissimum est. Vide De Virt. vol. ii. p. 585. et in Sac. Scrip. frequens. Act. Apost. xxi. 21. et xxviii. 17.

31 *ἀνήγαγον*] Ita cum Codd. rescripsi. Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. *ἐπανῆγον* habent. Ceterum significaret vox *ἐπανῆγον* "ad urbem reducebant;" *ἀνήγαγον* autem "captivos ad castra abducebant;" id quod cum Titi consilio magis consentaneum foret. Polyb. i. 29. 7. *σώματα δὲ πλείω τῶν δισμυρίων ἐπὶ τὰς ναῦς ἀνήγαγον*. et ii. 8. 2. &c. Confer Lex. Polyb. ad voc.

33 *ἀπειλαῖς μᾶλλον*] Siquidem moris fuerat nonnullis victoribus, urbe aliqua vi capta, non solum muros divellere verum etiam omnes obvios, qui ætate militari forent, obtruncare. Polyb. ii. 86. 11.

πολλοὺς γὰρ ἂν] Citat locum Suidas ad voc. *ἐνδείξασθαι*, sed omisso *ἄν*.

34 *τοῖς παραναλωθεῖσι*] "sine causa morientium" sicut infra iv. 5. 2. et v. 1. 3. *παρανάλωμα* est "cædes supervacanea." Sed conf. omnino Wessel. ad Diod. Sic. vol. i. p. 642.

CAP. III.

3 *παραβόλως*] "præter omnem spem." Conf. inf. vii. 6. 5. (51.) et Antt. vi. 10. 2, &c. unde etiam Raphelio aliisque fides adstrui potest, qui locum celebrem Ep. ad Heb. xi. 19. *αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο* "præter spem et exspectationem," sumptis adverbialiter *ἐν παραβολῇ* vocibus, interpretati sunt. Conf. Krebs. ad loc. sit.

6 *οὐδ' ἂν πτερὰ λαβόντες*] Curtius lib. 7. cap. 11. *Arimazes, loco fretus, superbe multa respondit. ad ultimum: an Alexander volare possit? interrogat.* Cui minatur ibidem mox Alexander: *se proxima nocte effecturum, ut crederet, Macedonas etiam volare.* HAV.

26 *τῶν ἀρχιερέων*] Digna est quæ hic loci adhibeatur Krebsii nota ad Matt. ii. 4. "Cum unus tantum fuerit Ἀρχιερεὺς, merito quis quærat, unde hi ἀρχιερεῖς multitudinis numero? cui dubitationi tollendæ tres afferri possunt rationes; prima hæc est, ut dicamus ἀρχιερεῖς hic simpliciter sumi pro ἱερεῦσι. Constat enim, Principes XXIV. Classium Sacerdotalium dictos esse Ἀρχιερεῖς. Ita diserte Josephus lib. xx. Antiquitatt. c. viii. §. 8. Ἐξάπτεται δὲ καὶ τοῖς ἈΡΧΙΕΡΕΥΣΙ *στάσις πρὸς τοὺς ἱερεῖς, καὶ τοὺς πρώτους τοῦ πλήθους τῶν* Ἱεροσολυμιτῶν, ubi Ἀρχιερεῖς sunt Principes XXIV. Classium Sacerdotalium, de quibus Chronic. c. xxiv. 5. 16. Vid. ad hunc Josephi locum Havercampus. Eodem sensu Ἀρχιερεῖς apud Josephum occurrunt lib. iv. de B. J. cap. iii. §. 6. Cf. Relandus ad Josephum lib. iv. de B. J. cap. v. §. 2. Altera hæc est, ut Ἀρχιερεῖς h. l. intelligantur, qui summo sacerdotio olim perfuncti, illum titulum, honoris causa, retinebant. Hac notione ea vox occurrit apud Josephum lib. xx. Antiquitatt. c. ix. §. 2. Οἵτε ἈΡΧΙΕΡΕΙΣ *ὅμοια τοῖς ἐκείνου δούλοις ἔπρασσον, μηδενὸς κωλύειν δυναμένου· καὶ τῶν* ἹΕΡΕΩΝ *τοὺς πάλαι ταῖς δεκάταις τρεφόμενους, τότε συνέβαινε θνήσκειν τροφῆς ἀπορίᾳ.* Neque alio sensu eodem loco Ananias Nebæi filius dicitur Ἀρχιερεύς. Nam hic Ananias jamdudum Pontificis M. dignitate exutus erat, et tunc temporis Pont. M. munere fungebatur Jesus filius Damnæi: Ananias igitur honorificum illud nomen in memoriam Pontificatus M. quondam gesti retinuit. Tertia denique hæc est, ut dicamus tempore Salvatoris nostri, republica Judæorum fere collapsa, plures largitionibus aliisque malis artibus ad summi sacerdotii dignitatem esse evectos, eamque eodem tempore simul obtinuisse: quæ sententia etsi multis testimoniis Josephi confirmari possit, tamen uno et item altero erimus contenti. Antt. xv. 3. 1. Ὁ *δὲ βασιλεὺς* Ἡρώδης *εὐθὺς μὲν ἀφαιρεῖται τὴν ἀρχιερωσύνην* Ἀνάνηλον *κ. τ. λ.* Confer in eandem rem Antt. xviii. 2. 2. et xix. 6. 4. et xx. 9. 10. Trium harum rationum prima præ ceteris duabus sese mihi commendat." Hucusque

Krebsius. Vide etiam Wetst. ad loc. Matt. et si plura velis Casaub. in Baron. Exerc. xiii. num. 5. Selden de Success. in Pont. i. 12.

27 τὰ γένη] Vide Antt. vii. 15. 7. et Wetst. ad Luc. i. 5.

29 Ἄνανος] Conf. de Vita, c. 38. SPANH.

32 πάλαι κληρωτὴν] Sicut mos est periclitantibus, res lubricas temeritate atque audacia tractaverunt. Ex eo autem, opinor, verisimilitudinis aliquantulum duxerunt, quod, quum varia essent sacerdotum in templo munera, conveniebat inter eos ut sors jaceretur, et quisque eo fungeretur quod ipsi obtigisset. Conf. Wetst. ad Luc. i. 9. et Lightf. de Templi ritibus p. 102. Accedit, quod apud antiquos multæ et dignitatis et opum distributiones sortito factæ erant (Lev. xvi. 8. Num. xxxii. 19. &c.) et ambigua vocis κλῆρος significatio sortitiones alias antiquitus habitas fuisse indicare potuit. Paucis post annis adeo inter Christianos conjuncta est cum Clericorum ordine sortitionis notio, ut ordinem eum vox κλῆρος rite significaret, in hanc rem primum, ait Augustinus, conversa, quo tempore Matthiæ sorte contigerit in numerum Apostolorum cooptari. Conf. Vales. ad Euseb. Hist. Ec. vi. p. 274.

33 Ἐνιαχεὶμ καλεῖται] Ita juxta Rufini et Pseudo-Hegesippi codices meliores. Ἐνιαχεὶν Big. Ἐνιακὶν et Ἐνιακὴν Par. Ἐνιαχεὶμ in editis aliisque. Verum Cl. Lowthius (cum Basnagio in Hist. Jud. l. 1. c. 5.) malit ἢ Ἰακὶμ vel Ἰακείμ. Confer 1 Chron. c. 24. v. 12. et 17. et vide Seldenum de Success. Pontif. l. 1. c. ii. HUDS. Lege Ἐλιακεὶμ id est Jakem. 1 Chron. 24. ubi Codd. quidam Ἐλιακεὶμ habent. REL.

36 Ὁ Γαμαλιήλου Συμεὼν] Simeon ben Gamaliel hic præses erat Synedrii et in excidio urbis periit, testibus Judæis. REL.

38 Γαμαλᾶ μὲν] Jesus filius Gamalæ. Judæi inter Pontifices recensent Josuam ben Gamlæ, יהושע בן גמלא, sed eum ante excidium diu faciunt Pontificem. An tam diu hic vixit? vel an ætatem ejus ἀχρονολόγως constituerunt Hebræi? REL. Confer de Vita §. 38. et infra c. 9. §. 11. et lib. 6. c. 2. §. 2. SPANH.

τοῖς ζηλωταῖς] Vide inf. vii. 8. 1. Wetst. ad Matt. x. 4. Bruck. H.C.P. vol. ii. p. 767. inter notas. Suid. ad voc. Σικάριοι.

50 *ὡς ἄκρα*] Ita Tacitus Hist. v. 12. "Ipsæ porticus quibus templum ambiebatur, egregium propugnaculum." REL.

52 *ἐπὶ τῶν θηρίων*] Quæ cæca est fortitudinis species et e corporis natura ducta. An Aristotelem in animo habuit Josephus ad Eth. Nic. iii. 8. 10. *οἱ διὰ θυμὸν, ὥσπερ τὰ θηρία ἐπὶ τοὺς τρώσαντας φερόμενα, κ. τ. λ.*

57 *ἀνενέγκαι*] Conf. Polyb. x. 5. 8. *εἰς θεοὺς καὶ τύχας ἀναφέρουσι τὰς αἰτίας·* et ix. 8. 13. *τῆς τύχης ἥττω γεγονέναι.*

79 *μὴ προηγνευκὼς*] Conf. Antt. viii. 3. 9. et Lightfoot. Hor. Heb. et Tal. p. 1078, &c.

83 *μεθ' ἡμέραν*] Non autem cum Codd. P.T. et Edd. Huds. et Hav. *καθ' ἡμέραν.* Notissima est vocc. *νύκτωρ* et *μεθ'. ἡμέραν* oppositio. Conf. Polyb. i. 42. 13. et vi. 35. 5. cum Schweigh. nota.

94 *τοὺς δὲ θαλπομένους*] Locum citat, sed pro more suo variat Suid. ad voc. *θαλπόμενοι.*

CAP. IV.

1 *Τοιαῦτα μὲν*] Citat locum Suidas, male *ἄθρους* scribens.

6 *Τυροποιῶν*] Hebræum quiddam sapit, quasi e voce Teraphim (vide Jud. xvii. 5. &c.) conflatum esset, vel prava translatione mutatum. Quum vero nihil de ea nominis origine dixerit Lightfoot, sed "Casеariorum vallem" adpellaverit (Cent. Chor. p. 51.) acta est quæstio.

9 *ἅτε θορυβῶδες*] Conf. infra 7. 8. 1. SPANH.

Quomodo inter Judæos relati sunt Idumæi, et cum illis communicare solebant, vide a Josepho narratum Antt. xiii. 9. 1. B. J. ii. 3. 1. &c. Videntur autem ritus Judaicos magis adfectavisse Idumæi, ex quo tempore rex factus est Herodes.

14 *'Ιησοῦς*] Conf. de Vita §. 38. SPANH.

17 *τὰ γὰρ ἀθύρματα*] "Ita Rhed. Paris. Busbq. et Ruf. antea erat *θύματα.* pro quo *λύματα* legendum esse conjicit Cl. Lowthius." Hæc Hudsonus; ad cujus lectionem confirmandam adjici potest, quod Josephus de scurra quodam loquens *ὃς ἦν τοῦ βασιλέως ἄθυρμα* dicit. Antt. xii. 4. 9. Quemadmodum etiam auctor ignotus apud Suidam (ad voc. *λάσθη*) *οἱ δὲ Μεσσήνιοι σὺν λάσθῃ καὶ γέλωτι, ὥσπερ ἄθυρμα τῶν Σπαρτιατῶν.* Confer 1 Ep. ad Cor. vi. 13. et Thom. Mag. ad voc. cum notis

Abresch. et aliorum. Multa αἰσχρότητος et μωρολογίας exempla congesserunt Wetst. ad Ephes. Ep. v. 4. et Elsner. Obs. sac. vol. ii. p. 221. Puriorem vocab. sensum illustravit Ruhnk. ad Hymn. in Cer. v. 16.

23 ποθουμένης] Codd. N.P. quibuscum consentit Ruf. versio, πορθουμένης habent. Sed frequens est apud recentiores vocab. ποθούμενος adjectivi loco sumptum, quo sensu optime cum ceteris Josephi verbis cohæret. Plut. de Adul. vol. vi. p. 181. τὸ καλὸν καὶ τὸ σεμνὸν τῆς φιλίας ἡδὺ καὶ ποθούμενόν ἐστι. παρὰ δ' αὐτῇ

-χάριτές τε καὶ ἵμερος οἰκί' ἔθεντο.

31 ψηφισαμένους] Cum unico Cod. L. sic rescripsi; postulant enim loci sententia, et Rufini versio his verbis rem exponentis "quum certa nobis esset de transactione sententia." ψηφισομένους habent Codd. M.N.P.T. Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. quo modo, ait Lobeck, sæpius in eodem Josepho erratum est. ad Phryn. p. 13.

41 ἐπεμβαίνειν] Ita Codd. M.T. quæ lectio, magis quam vulgata ἐπιβαίνειν, cum rebus subjectis et ardenti oratoris animo consentit. "insultare calamitati alicujus, calamitate alicujus abuti ad addendam adflicto adflictionem." Conf. Polyb. xxx. 9. 21. Demosth. c. Meid. 579. 22. Eurip. Hipp. 668.

43 τὰ κλεῖθρα] Rectius scripsisset Josephus, si Thucydidis memor vestigiis ejus pressius institisset. Thuc. iv. 85. θαυμάζω τῇ τε ἀποκλείσει μου τῶν πυλῶν.

48 ἐπὶ σφαγὰς] Ita Codd. L.N.P.T. cum Edd. Bas. Gen. Edidit Hudsonus ἐπὶ σφᾶς, Cod. unius et Rufini auctoritate fretus. Pluris autem ad vulg. lectionem tuendam valet, quod præpositio ἐπὶ, siquando cum duabus vocibus conjuncta sit, eodem utrobique sensu usurpari postulat.

52 τὰ καιριώτατα] Si e corporis membris ad sanitatem tuendam præcisis deducta sit metaphora, (id quod e voc. προαπέκοψαν mentem fuisse Josephi statueres) minime cum re consentaneus est vocis καιριώτατα usus, quum partes corporis conservandas denotet, non autem præcidendas. Si vero, mutata metaphora et e rebus militaribus sumpta, τὰ κυριώτατα fas esset legere, bene inter se cohærerent omnia. Polyb. iii. 33. 5. et iv. 56. 5. Eadem quidem ratione sed in alteram partem ductus, Plutarcho vocem καίρια restituendam velim, ubi nunc κύρια

vulgo legitur. vol. vi. p. 312. *εἰς τὰ μὴ κύρια μέρη τοῦ σώματος*: idem enim alio loco eadem locutione usus est vol. vi. p. 834. *ἀπὸ τῶν σφυρῶν ἕως ἐπὶ τοὺς καιρίους τόπους.*

60 *συσπειραθέντες*] "In spiras conversi, conglobati." Plut. vol. vi. p. 289. *ἔν τινι γωνίᾳ τῆς ἀγορᾶς συνεσπειραμένος ὡς καθευδήσων.* Dio xlix. 30. *τὰς πλατείας ἀσπίδας ἔχοντες ἔν τε τῷ μέσῳ συσπείροντας.*

67 *προκοπτούσης*] De hoc verbo disserit Krebsius in Epist. ad Rom xiii. 12. quem vide.

CAP. V.

4 *ἀργοτέραν*] Glossa est *γεραιτέραν*, quæ vox male ab Hudsono in textum recepta est. Plut. vol. ii. p. 633. *Ἄρατος μὲν γὰρ ἀργότερος εἶναι δοκῶν πρὸς τοὺς πολεμίκους ἀγῶνας.* Vide inf. iv. 7. 5.

10 *κατελάμβανεν*] Polyb. ix. 18. 3. *οὐ δυνάμενος καταταχεῖν, ἀλλὰ τῆς ἡμέρας καταλαμβανούσης.* Conf. 1 Thess. v. 4.

12 *ἀρχιερεῖς*] Sc. Ananum et Jesum. Alias vero summorum sacerdotum nomine sæpiuscule intelligi puto non eos qui pontificatu maximo aut fungebantur aut functi erant, eorumque vicarios, sed alios quoque principes xxiv. sacerdotalium familiarum. Quo modo usurpatur vox in Antiqq. l. 20. c. 7. §. 8. ubi seditio orta narratur inter *ἀρχιερέας* et *ἱερέας.* ut et l. iv. Belli Jud. c. 3. §. 6. ubi a seditiosis dicit sorte lectos *ἀρχιερέας* ex quaque familia, cum is honos nascendi ordine deferri soleret. HUDS.

14 *τῆς ἰδίας σωτηρίας*] Sic Heb. ii. 10. Christus *ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν* dicitur. REL.

Conf. Krebs. ad loc. eundem.

19 *πυρὶ βουλόμενος*] Conf. Esai. i. 25. et iv. 4. Zach. xiii. 9. Jud. viii. 27. et 1 Ep. ad Cor. iii. 13.

20 *τῆς κοσμικῆς*] Non propterea *κοσμικὸς* erat Judæorum cultus, quod universos homines cultores esse expetebat, sed quod mystica interpretatione usus, rerum omnium naturam exemplum sibi et quasi normam proposuerat. Philo de V. Mosis iii. p. 155. *τοῦτον τὸν τρόπον ὁ ἀρχιερεὺς διακοσμηθεὶς στέλλεται πρὸς τὰς ἱερουργίας, ἵν' ὅταν εἰσίῃ τὰς πατρίους εὐχὰς θυσίας τε ποιησόμενος, συνεισέρχηται πᾶς ὁ κόσμος αὐτῷ.* De Monarch. p. 222. *τὸ μὲν ἀνωτάτω καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἱερὸν Θεοῦ νομίζειν τὸν*

σύμπαντα χρὴ κόσμον εἶναι. Vocab. *κοσμικὸς* reperies ap. Plut. vol. vi. p. 455. *κατὰ τὴν τῶν ὅλων πρόνοιαν καὶ τὴν κοσμικὴν διάταξιν,* et in Ep. ad Heb. ix. 1. quem locum vide cum not. Wetst.

27 *κόνιν αἴροντες*] Conf. Soph. Ant. 256.

28 *Ζαχαρίαν*] Eundem esse hunc Zachariam cum illo cujus meminit Servator apud Matth. c. 23. v. 35. statuit L'Empereur in Cod. Talm. Middoth, p. 80. verba autem Servatoris intelligenda esse per anticipationem; et *aoristum* positum esse pro *futuro, ὃν ἐφονεύσατε, quem occideritis.* [atque hujusmodi usus aoristi familiaris est Josepho, itidemque Polybio Historico, ut ad eum notavit Isaacus Casaubonus.] Grotius (ad Matth. 23, 34.) videri ait illic Christum alludere ad veterem historiam (in 2 Paralipomenon 24, 22.) ut simul insit ejus verbis futuri præsagium. Confer Cocceium in Consideratt. Responsionum et Quæst. ad Judæos, cap. 42. Lud. Capell. in Spicilegio ad Matth. 23, 33. Grotium ad Matth. 22, 35. et Schotanum in tom. 2. Bibliothecæ S. p. 935. HUDS.

Conf. etiam Wetst. et Krebs. ad Matt. loc. et Lardner. vol. I. p. 398. Qui respexisse Christum dicunt Zachariam Jehoiadæ filium, multum subsidii ex eo ducendum putant, quod Talmudici propter illius cædem pœnas luisse maximas Judæos testati sunt. vide Lightf. de Templo p. 217. Haud multum vero facit ad Christi mentem exponendam Talmudicorum in hac re sententia.

3 *τέλους παῖξαι*] Codd. L.P. *πῆξαι,* quam lectionem impressit Hudsonus, adhibito teste Rufino, qui vertit "speciem cavillationemque judicii sui usque ad finem permanere cupientes." Sed nobis neque testimonio esse videtur Rufinus, neque sensum pati vox *πῆξαι,* quem ei adtribuit Hudsonus. Cum Codd. igitur M.N.T. et Edd. Bas. Gen. *παῖξαι* restituimus. Vide sup. iv. 3. 8.

34 *τὴν ἐπιγραφὴν*] Videtur hic vocabuli usus ex eo ortus esse, quod moris erat Imperatoribus scuta ceteramque prædam, quam hostibus detraxissent, titulis inscribere, et in templis Deorum dedicare. Docet Suidas ad voc. *Ἰφικράτης* primum Iphicratem in spoliorum inscriptione Imperatoris mentionem fecisse, quum antea solius civitatis nomen inscribi consuevisset. Confer Polyb. ii. 2. 9. cum notis Reisk. et Schweigh. Quem vero

vocabuli usum e suis duxerant Græci, multum is propterea inter Romanos confirmabatur, quod numorum inscriptionibus funebribus laudibus et imaginum titulis Romani præ ceterarum gentium exemplo famam rerum gestarum sibi quisque addicere solebant. Cic. Brut. c. 16. Liv. viii. 40. Pausaniæ arrogantiam in tripode, quem Delphis dedicavit, inscribendo narratam reperies a Thucyd. i. 132. Diod. Sic. xi. 33. et Demosth. si tamen is Auctor sit Or. con. Neær. p. 1378. Confer etiam Athen. Deipn. xii. 50.

38 *προσίστατο*] Codd. L.P. *προΐστατο*. Sed *προσίστατο*, etsi rarior verbi sit usus, " tædio et oneri erat" significat. Xylandrum ideo mireris ad Plut. de Curios. (vol. viii. p. 64. Reisk.) *προσπαίη* pro *προσταίη* legendum statuentem, quum ipse alio Plutarchi loco (vol. viii. p. 490.) verbum *προσίστανται* pro *προΐστανται* in textum reducendum esse recte monuerit. Vide hunc Plut. locum cum nota Reisk. Demosth. p. 1393. Dionys. Hal. x. 29.

CAP. VI.

1 *Τούτοις πεισθέντες*] Inserit *δὲ* Haverc. Codd. nonnullis fretus. Sed omittunt Codd. M.P. et Edd. Bas. Gen. Huds. Vide sup. iv. 4. 5. et iv. 5. 1. ad init.

6 *Νίγερ*] Nempe e Peræa trans Jordanem oriundus, de quo supra ii. 20. 4. seqq. SPANH.

9 *ἐπικαίρους*] Sic uno voc. edidimus, Codd. L.M. secuti; supra enim iv. 3. 8. duobus vocc. eandem notionem significans *ἐπὶ καιροῦ* scripsit Josephus. Conf. inf. iv. 8. 1. Xen. Cyr. Disc. iii. 3. 12. et vii. 4. 4. Soph. Tyr. 875. Aj. 1406. et Auc. Anon. ap. Suid. ad voc.: *ἐν τοῖς ἐπικαίροις τῶν χωρίων τόποις*, quem locum e Demosth. Or. pro Cor. (p. 234. Ed. R.) negligenter descriptum esse pene dixeris.

10 *θάνατος*] Conf. Thuc. iii. 45 et 82.

15 *ἀκονιτὶ*] Hudsonus in *ἀπονητὶ* mutavit, Codd. aliquot et Rufini versione fretus. Sed supervacanea fuit mutatio. Neque enim Rufini versio " sine labore" Hudsoni lectionem magis quam alteramtuetur, et vocab. *ἀπονητὶ*, si cum vulgato conferatur, inferioris notæ est, et glossam magis sapit. Conf. Wolf. Palm. et Tayl. ad Dem. pro Cor. 295. 7. Diod. Sic. xv. 51. ad fin. cum Suid. et voc. Schweigh. in Lex. Polyb. et Lobeck. ad Phryn. p. 5.

16 ἐωλοτέραν] Dem. 551. 13. ἕωλα καὶ ψυχρὰ τὰ τούτων ἀδικήματα. Idem autem in Orat. pro Cor. voc. ἐωλοκρασίαν adhibet, quod nonnulli ab ipso conflatum judicant, et illustrant Schol. ad loc. Suid. Etym. M. alii; recenset etiam Hermog. in numero τῶν αὐθαδῶν καὶ τολμηρῶν διανοημάτων. Conf. Tayl. ad Dem. loc.

19 Variat locum Suidas ad voc. τραχηλίζων.

27 ὡς ἔλεος] Id quod prædixerat Christus. Matt. xxiv. 12.

31 Ἦν γὰρ δή τις] Oraculum de futuro urbis et Templi excidio. Vid. infr. lib. 6. c. 2. §. 1. HUDS.

παλαιὸς λόγος] Videtur esse explicatio et πατροπαράδοτος quædam expositio vaticinii Danielis, c. ix. (quo prædicitur fore ut *urbem* et *sanctuarium destruat populus princeps venturus*) maxime autem horum verborum (c. ix. v. ult.) *per alam abominabilem vastatricem*, ita ut per *eam* intelligeretur exoritura quædam factiosorum hominum *seditio*, a quibus Dei templum horrendum in modum pollueretur et profanaretur, quod factum est a Zelotis et eventus rem comprobavit. Fuit ergo *ala* seu *turma* illa factiosorum Zelotarum templum occupantium, illudque innumeris cædibus et omni flagitiosorum genere polluentium βδέλυγμα ἐρημώσεως *abominabile* hominum concilium, quorum obstinata pertinacia factum est ut et tota Hierosolyma et Templum ipsum eversa sint, quæ Titus summopere cupiebat conservata. L. Capellus in Spicilegio ad Matt. c. 24. v. 15. Pro certo haberi debet multa apud Judæos vatum veterum oracula conservata fuisse non *scripto* sed *memoria*. Grotius ad Matt. c. 27. v. 9. HUDS.

CAP. VII.

1 ἀφηνίαζε] Vide sup. iv. 3. 2. Verbum illustrat. Plut. de frat. am. vol. vii. p. 899. οἱ νεώτεροι πάλιν ἀφηνιάζοντες καὶ θρασυνόμενοι, καταφρονεῖν καὶ ὀλιγωρεῖν ἀσκοῦσιν.

11 σωτήρια] Pessime Hudsonus edidit σωτηρίᾳ. Dio lxi. 18. τοσαῦτα σωτήρια, ὡς δὴ ἔλεγεν, ἑώρτασε. Plut. v. Rom. vol. i. p. 126. τροφεῖα καὶ σωτήρια Ῥωμύλου τελοῦσιν. Sim. Plut. vol. x. p. 604. Theocles ap. Athen. xi. 97. et ipse Jos. inf. iv. x. 6.

Ἐγγαδδὶ] Conf. sup. iii. 3. 5. Antt. vi. 13. 4. et ix. i. 2. Rel. de Pal. p. 763.

CAP. VIII.

1 τὴν Γαλατίαν] "Motus hic Vindicis contigit initio Anni U.C. 821. circa mensem Martium. Lucianus quidem et Philostratus Neroni hos motus jam in Græcia nunciatos tradunt; sed præter Dionem (lxiii. 26.) Suetonius etiam Neapoli primum de ea re inaudivisse Neronem auctor est c. 40. 'die ipso quo matrem occiderat;' hoc est, mense Martio post Quinquatrus. unde etiam confecimus Neronem circa vernum tempus ejusdem anni ex Græcia rediisse." Hæc adnotat Reim. ad Dio. lxiii. 22. Conf. Tac. Hist. i. 6 et 54. Plut. Galb. c. 5.

3 ἐπεῖχεν] "Obstante hieme" vertit Ruf. "quamdiu hiems prævalebat" Hudsonus; mallem "obtinebat, locum habebat." Conf. Polyb. v. 5. 6. quo loco τῶν ἐτησίων ἐχόντων idem significare videas, quod supra v. 5. 3. vocabula στάσιν ἐχόντων. Sim. Polyb. v. 41. 5. ἐπεῖχε, quod Casaub. vertit "omnia observabat," rectius interpreteris, "locum suum tenebat." Consentit ad loca præd. Schweigh.

9 Νεάπολιν] Digna hoc loco illustratione est propterea Neapolis, quod Anno U.C. 823. cognomine Flavia insignita est, ob beneficium quoddam a Vespasiano vel Tito ei conlatum; id quod pluribus argumentis probavit Noris (de Ep. Syr. p. 448.) qui et æram ab anno eodem dinumeratam esse putat. Conf. Rasche ad Neap. et Rel. de Pal. p. 1004.

Μαβορθὰ] Plin. H. N. v. 14. "Neapolis quod antea Mamortha." Veterem Sichem fuisse testatur Hieron. ad Ose. c. vi. eandem cum veteri Samaria errans putavit Steph. de Urb. Σαμάρεια πόλις Ἰουδαίας ἡ μετονομασθεῖσα Νεαπόλις. Sed conf. omnino Noris de Ep. Syr. p. 447.

14 τὸ Σιδηροῦν] Palæstinæ Metallorum haud raro meminerunt SS. Scriptores. Deut. viii. 9. et xxxiii. 25. Num. xxxiv. 4. Conf. inf. vi. 9. (10.) et Lightf. Cent. Chor. p. 175.

τὸ μέγα πεδίον] Vide sup. iii. 3. 1.

20 Ἐλισσαίου] Vide 2 Reg. ii. 19.

26 ὀποβάλσαμον] Sup. i. 6. 6. Antt. ii. 6. 5. viii. 6. 6. et ix. 1. 2. Strab. l. xvi. p. 1095. Paus. ix. 28. Plin. xii. 25. Tac. Hist. v. 6. Justin. xxxvi. 3. Plut. v. Ant. c. 36. De unguentis disseruerunt Athen. xv. 38. seqq. Plin. ll. xii. et xiii. Diosc. i. 18. alii. Confer Wetst. ad Matt. ii. 11. et Marc. xiv. 3.

29 ἐξαιθριασθὲν] Sup. iii. 10. 7.

31 Ἀπέχει δὲ] Conf. Rel. Palæst. ii. 9.

39 μέχρι Ζοάρων] Conf. Antt. i. 11. 4. et xiv. 1. 4. SPANH.

40 ἔστι γοῦν ἔτι] De istis aliisque ad lacum Asphaltitin spectantibus videsis Chr. Cellarium in Dissert. de excidio Sodomæ, et Had. Reland. in Palæst. l. 1. c. 38. HUDS.

CAP. IX.

1 ἐν Ἀδίδαις] Conf. Antt. xiii. 6. 4. SPANH.

6 ἀγγέλλεται Νέρων] Colligit Reim. (ad Dio. lxiii. 29.) mortem Neronis incidere in diem nonum Junii anno U. C. 821. ita et Scaliger; quanquam undecimo Junii vult Tillemontius vol. i. pp. 539. 542.

ἡμέρας ὀκτὼ] Dionis verba sunt ἦρξεν ἔτη δεκατρία καὶ μῆνας ὀκτώ. (l. lxiii. ad fin.) ad quem locum hæc adnotat Reim. "Sic et Zonaras et Nicephorus Patriarcha in Chronog. Addit Zonaras δυοῖν ἡμέραιν δέοντας et ita forte Dio, cum quo conspirat Chronic. Pasch. annos 13. menses 7. dies 28. ponens. Atque hinc corrigendus forte Josephus de B. J. iv. 9. 2. καὶ ἡμέρας ὀκτώ. leg. καὶ μῆνας ὀκτώ. Quanquam et Hegesippus iv. 20. "tertio decimo exacto imperii sui anno, cum jam de anno sequenti octavum diem degeret." unde veterem errorem esse colligitur. Suet. 40. "paullo minus 14 annos." Et sic fere Eutropius vii. 9. 11. "imperii quarto decimo."

8 ἐν τοῖς προαστείοις] Conf. Dio. lxiii. 27. Suet. Ner. 48. Eutrop. 7. 9. 9. Quatuor illi comites tribuunt Suet. et Aur. Vict. At Dio tres solummodo.

15 πλεόντων] Codd. nonnulli περιπλεόντων, e quo veram esse lectionem παραπλεόντων auguratus est Hudsonus, oram Peloponnesi prætervectos esse putans. Quum vero hiemis tempus esse diserte dixerit Josephus, et διὰ τῆς Ἀχαΐας navibus iri, verisimile est Isthmum Corinthiacum prætergressos esse, adhibito, quem Nero nuper effodiebat, alveo, et tramite lignario, in hunc usum conficto. Cui etiam interpretationi testimonio est Tacitus, his verbis usus (Hist. ii. 1.) "Corinthi Achaiæ urbe, certos nuncios accepit de interitu Galbæ." Confer Phil. de itinere a Flacco facto vol. ii. p. 539. et Dio. li. 5. quo loco de navibus per Isthmum hiemis tempore translatis narratum est. Confer etiam Strab. l. viii. p. 516. Plut. Ant. c. 70. Dio.

l. 12. cum nota Fabr. et Sheffer. de re navali iii. 3. p. 193.

μῆνας ἑπτὰ] "'Menses 9 dies 13 regnasse' scribunt cum Dione Zonaras et Cedrenus. Sed Tac. Hist. i. 37. 'septem menses.' Suet. c. 23. 'mense septimo' obiisse. et sic Eutrop. atque Euseb. Accuratius Clem. Strom. vol. i. p. 339. vel potius Josephus B. J. iv. 9. 2. *μῆνας ἑπτὰ καὶ ἴσας ἡμέρας.* Et sane a die 9. Junii anno U. C. 821. quo Nero extinctus est, usque ad 15 Jan. A. U. C. 822, quo Galba, sunt menses 7 dies 7. Verum a die 3 Aprilis quo Imperator renunciatus est a militibus (Dio lxiii. 23.) sunt 9 menses 13 dies." Hæc habet ad Dio. lxiv. 7. Reim. Conf. autem Greswell Dissert. vol. i. p. 581.

18 *υἱὸς ἦν Γιώρα*] Sup. ii. 22. 2. Conf. Tac. Hist. v. 12. et emendatam ab Ernest. aliisque Codd. lectionem, quæ Joannem, non autem Simonem, Bargioram vocatum fuisse tradit.

24 *ἐφθείροντο*] Simplex *φθείρεσθαι* passim apud Aristophanem pro "ire, abire, venire cum pernicie." Videsis Lamb. Bosii Anim. ad Scrip. Gr. p. 96. HUDS.

Rem optime tractavit Taylorus ad Dem. con. Meid. p. 560. et ad Lyc. p. 166. Conf. sup. i. 26. 1. Plut. v. Sert. c. 25. et Theodori locum (ap. Stob. vol. i. p. 333. Ed. Gaisf.) *οἱ τοὺς πλουτοῦντας ὥσπερ τι κρεῖττον θαυμάζοντες, φθείρεσθαι πρὸς τὰς τούτων θύρας εἰώθασιν.*

25 Persuasum habeo legendum esse *Ἀΐν* ex Eusebio de locis Hebr. ubi eam esse dicit *ἀπὸ β σημείων τῆς Τερεβίνθου, Χεβρὼν δὲ ἀπὸ τεσσάρων.* in melioribus Ruf. Codd. habemus Aiam aut Aim. Conf. sup. ii. 12. 3. SPANH.

30 *τοὺς δὲ πολλοὺς*] Ita Codd. quos equidem vidi omnes. Edd. autem Bas. Gen. Huds. Hav. *λοιποὺς* habent. Vertit Gelen. "pluribus qui sua servarent domi relictis:" e quibus verbis colligimus *πολλοὺς* non *λοιποὺς* in Cod. suo legisse Gelenium, neque vero vocabuli sensum attigisse. Nam distinguuntur hoc loco *οἱ πολλοὶ*, populus, a militibus, distinctione sponte manifesta, et a Polyb. aliisque Historicis frequentata. Vide Polyb. i. 33. 4. &c.

42 *ἀρχαιοτέραν*] Antt. i. 8. 3. Num. xiii. 22.

44 *Τερέβινθος μεγίστη*] Mirum est, cum quercus ibidem fuerit, sub qua Abraham tabernaculum posuerat, ut legitur in cap. 18. Geneseos, cur locus ipse a Terebintho potius quam a Quercu

nomen acceperit. Vide H. Valesium in Annott. ad Eusebium de Vita Constantini, c. 53. et confer Cellarium in Geogr. Ant. l. 3. c. 13. p. 346. et Relandum in Palæst. S. p. 709. &c. Vid. Theophr. H. Pl. lib. iii. c. xv. p. 63. circa Damascum Syriæ magna copiosa et decora Terebinthus, monsque ibi Terebinthis refertus. SPANH.

Suidas ad voc. *τερέβινθος*, *εἶδος δένδρου ἢ δρῦς* exponit; ad quem locum hæc notat Kusterus: "Mirum forsan lectori videbitur Suidam *τερέβινθος* per *δρῦς* hic exponere. Sed respexit ad quercum Abrahami, Mambre dictam, cujus mentio fit Genes. xviii. Eam enim stetisse in loco quodam cui a Terebintho arbore illic enata nomen inditum erat Terebinthus, veteres testantur. Sozom. Hist. Eccl. ii. 4. *ἀναγκαῖον δὲ ἐξελθεῖν καὶ τὰ περὶ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆ καλουμένην βεβουλευμένα Κωνσταντίνῳ τῷ βασιλεῖ· τόπος δὲ οὗτος ὃν νῦν Τερέβινθον προσαγορεύουσιν.* Heronym. de loc. Hebr. ubi de Arboch agit 'Quercus Abraham, quæ et Mambre, usque ad Constantini regis tempora ibidem monstrabatur, et mausoleum ejus impræsentiarum cernitur. Cumque a nobis jam ibidem Ecclesia ædificata sit, a cunctis in circuitu gentibus Terebinthus superstitiose colitur, eo quod sub ea Angelos Abraham quondam hospitio susceperit.' Hæc Suidam illustrant. Conf. Vales. ad Euseb. l. iii. de Vit. Constant. c. 53." Hæc Kusterus; e quibus comperimus veteres nonnullos, et præstantissimum illum Hieronymum, voc. *τερέβινθον* nonnunquam de "quercu" accepisse. Ceterum patet e multis Vet. Test. locis (Gen. xxxv. 4. Jos. xxiv. 26. &c.) idem voc. Hebraicum, quod alibi *βάλανον* sive quercum interpretati sunt, ab Interpp. LXX. de "terebintho" expositum esse. Multum autem re vera differt e quercu Terebinthus, sicut ostendit locus Gen. xliii. 11. ubi *καὶ τερέβινθον καὶ κάρυα* legimus, et agnoscit ipse Josephus ad Antt. ii. 6. 5. eam inter unguenta numerans. Conf. Ursin. Arb. Bibl. c. 13. p. 207. Theoph. Hist. Plant. iv. 5.

τῆς κτίσεως] Sic Josephus; sed Alexandrini *γένεσιν* dicunt: unde nomen libro Geneseos in versione Alexandrina. REL.

Gen. ii. 4. scribunt Alexandrini *αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο*, sed nunquam, quod equidem scio, "creationem" denotant hac voce per se sumpta. Frequentant recentiores. Vide Suid. ad voc. Ceterum adeo sibi fami-

liarem habuit Josephus vocem κτίσιν de "creatione" usurpatam, ut quæ verba ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς κ. τ. λ. scripserant Intt. LXX, ipse sua locutione usus ἐν ἀρχῇ ἔκτισεν ὁ Θεὸς ediderit. Antt. ad init. Conf. Ep. ad Rom. i. 20. Marc. Ev. ix. 7. et xvi. 15. &c.

57 τοῦτον γὰρ ᾕρητο] Vitellius Nonas Jan. anno U. C. 822. primum a militibus renunciatus est. Dio lxiv. 4. Tac. Hist. i. 56. &c. Suet. Galb. 16. et Vitel. 8. et Plut. Galb. 22. Conf. Noris. de Ep. Syr. p. 48.

Βηδρίακον τῆς Γαλατίας] Ita scribendum censui auctoritate optimorum geographorum. Φρηγδιακὸν in editis aliisque. Φηγδιακὸν Big. in Rufini versione Bebriacum. HUDS. Vid. Sueton. in Otho. c. ix. Bebraicum al. Betriacum. Plutarch. Βητριακὸν, Vicus inter Veronam et Cremonam. SPANH.

Conf. Tac. Hist. ii. 23. cum nota Lips. Suet. Oth. c. 9. Plut. Oth. c. 8. Dio. lxiv. 10. cum nota Reim.

58 ἡμέρας δύο καὶ] Plutarchus τρεῖς μῆνας (Oth. c. 18.) Dio (lxiv. 15.) ἡμέρας ἐνενήκοντα. Suetonius et Eutrop. "nonagesimo et quinto imperii die." "Sed Josephi" (verba sunt Reim. ad Dio. locum), "calculum esse accuratiorem ceteris, diemque extremum Othonis esse 16 Aprilis demonstravit Emin. Henr. Noris. de Ep. Syr. p. 56. cum alii diem 19 Aprilis ponant, ut Ryckius ad Tac. Hist. ii. 55." Conf. Greswell Dissert. vol. i. p. 581.

68 ἐπίνοια κακῶν] Sanationis hic opus est. Legit aliquis ἐπινοίᾳ κακῶν καὶ τολμῇ . . . . διέφερε, quæ lectio haud improbanda est. Sed proprius ad Codd. fidem accedes, quum in omnibus eadem sit scriptura διέφθειρε, si legas ἐπινοίᾳ κακῶν καὶ τολμῇ ——— διεφθείρετο. Proxime enim insequitur voc. τόν.

70 ὑπογράφοντες] Eo consilio palpebras stibio infuscabant veteres, ut ampliores esse viderentur eorum oculi, id scilicet pulchritudinis loco ponentes. Mos erat inter Orientis populos notissimus. Et fuscum esse colorem, non autem purpurissum eum quem ἀνδρείκελον dictum reperies, et in Xenoph. Œcon. x. 5. apud Suid. a Ruhnk. ad Tim. p. 25. aliisque memoratum, demonstrat inter alia locus Athenæi de Sardanapallo disserentis, et nigrum colorem cum albo conferentis. xii. 38. Sed de hoc more multa scripserunt multi. Confer Xenoph. de Cyr. Inst. i. 3. 2. et Grotium ad 2 Reg. ix. 30.

87 *παστοφορίων*] Vid. LXX. Jerem. xxxv. 4. SPANH. Vox *παστοφόριον* aliquoties occurrit apud LXXII. Intt. ubi *cella* et *exhedra* redditur. in 1 Macc. c. 4. v. 38. habemus *pastophoria diruta*. quæ Grotius interpretatur, *Conclavia illa ad templi latera, in quibus servabantur vestes sacerdotales, instrumenta templi, copia aromatum* &c. Videsis Cuperi Harpocraten, p. 124. &c. HUDS.

88 *ἔνθα τῶν ἱερέων εἷς*] Hoc videtur esse tectum illud quod stante Templo I. et forte etiam II. dictum fuit מוסך שבת Tectum Sabbathi. 1 Reg. REL.

ἑβδομάδα εἰσιοῦσαν] Dicit hic *ἑβδομάδα*, quam alibi *ἑβδόμην*. Vide Grotium ad 2 Macc. c. 12. v. 31. HUDS.

προεσήμαινε σάλπιγγι δείλης] Tres *σημασίας* ex Hebræorum Magistris affert S. Petitus (in Animadv. *ἀνεκδότοις* tom. 2. p. 572. &c.) deque ultima, ad occasum scilicet Solis, hanc præcipue intelligendam esse dicit. HUDS.

CAP. X.

2 *τοῖς ἀποδεδειγμένοις*] Primus Sejanus, imperante Tiberio, castra Romæ constituit, quibus cohortes, per urbem et circa finitima oppida prius dispersæ, collocarentur. Suet. Aug. 49. et Tib. 37. Tac. Ann. iv. 2. Dio lvii. 19. cum not. Reim. De castris hisce Prætoriis adeundus Alexander Donatus de Urbe Roma i. 15. Thes. Græv. vol. iii. p. 510.

6 *προσευσχολεῖν*] Mallem *προσασχολεῖν*: et ita supra Josephus iii. 7. 29. *πρὸς τὰς βολὰς ἠσχόλουν*. Dio lxxv. 9. *ἀσχολουμένου γὰρ αὐτοῦ ἐς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους*. Diod. vol. ii. p. 233. &c. Conf. Thom. Mag. ad voc. *σχολὴν ἄγω* cum notis Varr.

12 *ἄπαιδα δὲ*] Non quasi orbus aut prole destitutus esset Vitellius, sed quod liberos non haberet qui rerum gubernaculis admoveri possent. Verum *παῖδα* exhibent sex libri MSS. HUDS. Aut sine liberis prælaturos principem Patri liberorum. Cur autem de Vitellio hoc dicatur, qui liberos habuit, dixi olim Diss. de Num. p. 649. 650. SPANH.

Paucis e Suet. et Tac. res narrari potest. E Petronia filium habuit Vitellius Petronium, quem vero ipse interemit. Duxit etiam Galeriam, e qua liberos utriusque sexus tulit, sed marem (verba sunt Suetonii) titubantia oris prope mutum et elinguem. Hunc igitur nihili æstimaverunt Vespasiani milites; eundem

vero Mucianus, perempto Vitellio, interfici jussit, mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. Suet. Vit. 6 et 18. Tac. Hist. iv. 2. Dio lxv. 22. Vitellii filiam Vespasianus splendidissime maritavit dotavitque. Suet. Vesp. 14. παῖδα habent Codd. L.M.N.P.T. ἄπαιδα vero Edd. Bas. Gen. Huds. Hav.

15 ἄδελφον] Fratrem, natu majorem, Sabinum habuit Vespasianus, quem, Præfecturam Urbis sub Nerone imprimis adeptum et ab ea Imperante Galba motum, eidem curæ denuo præfecerant, sicut narrat Tacitus, Othonis milites, vel sicut Plutarchus, ipse Otho. Tac. Hist. i. 46. Plut. Oth. c. 5. Suet. Vesp. c. 1. Conf. etiam Tac. Hist. ii. 63. Dio. lxv. 17.

17 ἀναγορεύουσι] Hæc ad Dio. lxv. 8. Reim. "Primum Mæsiaci exercitus duo millia Vespasiani nomen vexillis suis inscripserunt; tum Tiberius Alexander Præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kal. Jul. anno U. C. 822, qui Principatus dies in posterum observatus est. Judaicus deinde exercitus 5to. Id. Jul. secundum Suetonium, rectius 5to Non. Jul. ex Tacito, apud ipsum juravit. Tac. Hist. ii. 6. 79. 85. Suet. Vesp. c. 6. Ante Idus Julias Syria omnis in eodem sacramento fuit. Tac. ii. 81." Conf. Pag. Crit. Baron. ad A. C. 79.

21 τὴν τοῦ σίτου] Vide sup. ii. 16. 4. (65.)

παρέλκοι] Vertit Ruf. "vi quoque si perstaret Vitellium dejiciendum," Hudsonus autem "Vitellium imperio, si illud ad se vi traheret, deturbaturum esse." Quum vero displiceat utraque verborum versio, legendum arbitror εἰ παρείκοι. Nota omnibus est locutio. Conf. Suid. ad. voc. et locum hunc, inter alios, ab ipso laudatum ὁ δὲ Τραϊανὸς ἔγνω μάλιστα, εἰ παρείκοι, ἐξελεῖν τὸ ἔθνος· εἰ δὲ μὴ κ. τ. λ. Sin autem vulgata lectio servanda est, vertas vellem, "si rem vi etiam protraheret Vitellius." Vide Polyb. v. 29. 3.

οὐ γὰρ ἀνέξεσθαι] Tac. Ann. ii. 59. "Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut Equitibus Rom. illustribus, seposuit Ægyptum; ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam claustraque terræ ac maris, quamvis levi præsidio, adversum ingentes exercitus insedisset." Conf. Tac. Hist. i. 11: et iii. 48. Suet. Oct. 18. Tib. 52. &c.

22 τὰ δύο] Unde duas hoc tempore legiones habuit Alexandria? Neque enim plures ante Titi adventum ibi collocatæ sunt, et decimam quintam inde secum Titus in Judæam abduxit. Vide sup. ii. 16. 4. (69.) ii. 18. 8. ad init. iii. 1. 3. et iii. 4. 2. Veri simile est aliam in Ægyptum legionem missam esse decimæ quintæ locum expleturam, ne quid detrimenti caperet Romanorum annona. Ceterum alio loco e duabus præterea legionibus narrat Josephus Alexandria in Syriam transmotos esse milites, sicut etiam Tacitus (Hist. v. 1.) duoetvicesimanos et tertianos nominans. (Conf. inf. vi. 4. 3. (19.)) Abunde igitur patet, huc illuc transvehi solitas esse legiones, quocunque postularet rerum necessitas.

23 κατὰ μὲν ἑσπέραν] Vide sup. ii. 16. 4.

24 ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν] Primus Hudsonus, favente Rufino, in ἔτι τὴν ἐρυθρὰν mutavit, et postea Codd. nonnullis nixus ἀναχεομένην subjunxit. Sed prohibent multa, ne lectionem ejus retineamus. In nullis enim Codd. Gr. quantum equidem scio, reperiri potest ἔτι; et ἀναχεομένην, quam vocem in Codd. L. M. P. legimus, exhibent sine finali littera ν Codd. N. T. et Edd. Bas. Gen. Hucusque igitur de hac voce scribenda in ambiguo stat Codd. auctoritas. Sin autem e mutandi libidine argumentum quæras, unde scilicet ducti esse potuerint librarii hanc vel illam vocem in alteram mutare, facile inclinat animus, ut ἀναχεομένη veram esse lectionem arbitremur. Aptior enim videtur esse, quæ cum θαλάσσῃ quam cum Αἰγύπτῳ conjungeretur. Sed manum de tabula. Vertas vellem "planitie diffusa ad mare rubrum" sicut apud Aristid. ii. 361. κεχυμένον πεδίον, et apud Plin. Ep. v. 6. "Lata et diffusa planities." Metaphora fuit apud Romanos tunc temporis frequentissima, et propterea Josepho acceptior.

μέχρι Κοπτοῦ] "Quum Coptus urbs maritima non fuerit, est qui suspicatur locum esse mendosum." Hæc notat Hudsonus. Quum vero memoria tenuerit Josephus Coptum via publica cum mari rubro conjunctum esse, et emporium exstitisse omnium mercium quæ Arabico sinu in Ægyptum vehi solebant, facile potuit errare ipse, si tamen is error est, urbem illam, Ægypti in ea parte extremam, cum maris rubri mentione consocians. Conf. Strab. l. xvii. p. 1169.

25 ἀνάπλους] Conf. Herod. ii. 6. Diod. i. 31. Strab. l. ii. p. 174. et l. xvii. p. 1135. cum nota Casaub.

26 στενός τε γὰρ] Strab. l. xvii. p. 1141. ἀλιμένου γὰρ οὔσης καὶ ταπεινῆς τῆς ἑκατέρωθεν παραλίας, ἐχούσης δὲ καὶ χοιράδας καὶ βράχη τινὰ, ἔδει σημείου τινὸς ὑψηλοῦ κ. τ. λ. Conf. Hom. Odyss. iv. 354. Herod. ii. 17. Diod. i. 31. cum nota Wessel. Plut. v. Alex. vol. iv. p. 63. Cæs. B. C. iii. ad fin. Plin. H. N. ii. 85. et v. 31. Suid. ad voc.

30 Τιβερίῳ] Vide sup. ii. 15. 1.

31 παραναγνοὺς] προσαναγνοὺς habent Codd. M.N.T. προαναγνοὺς Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. παραναγνοὺς autem L. P. quæ lectio ceteris præponenda est, quum e sequentibus colligi possit, litteras Vespasiani coram concione recitatas esse; id quod verbo παραναγινώσκειν significari solet. Conf. Diod. vol. i. p. 82. Tayl. ad Dem. pro Cor. vol. ix. p. 188. et Reisk. et Schweigh. ad Polyb. ii. 12. 4. Apud antiquiores, sicut ap. Plat. Theæt. p. 172. dicitur παραναγινώσκειν "exemplaria scripta recognoscere et inter se conferre." Quem sensum vide illustratum a Lobeck. ad Phryn. p. 218.

33 κατὰ Μυσίαν] "Mœsiaci milites Othoni subsidio missi, quum Aquileiam venissent, accepto de morte Othonis nuncio, primi nomen Vespasiani vexillis inscripserant; id quod Vespasiani cœpta acceleravit. Tac. Hist. ii. 85. Nunc ergo et Pannonicæ legiones invitatæ a Mœsiacis, impellente Antonio Primo, itemque Dalmaticæ accesserant. Tac. l. c. et 86." Hæc ad Dio. lxv. 9. Reim. Conf. inf. vii. 5. 3.

37 τὰς τοῦ Ἰωσήπου] Vide sup. iii. 8. 9. (59).

CAP. XI.

3 Ὁ δὲ διὰ] Mucianus per Cappadocas et Phrygas exercitum duxit; deinde Dacos rebellantes oppressit. Conf. Tac. Hist. ii. 82. et iii. 46.

4 ἔτυχε δὲ] "Si Josephum audimus, itemque Hegesippum iv. 29. Antonius tum præfuit Mœsiæ et tertiæ in ea legioni. Sed major fides Tacito, qui Aponium Saturninum Mœsiæ, T. Ampium Flavianum Pannoniæ, Poppæum Sylvanum Dalmatiæ præfuisse dicit Hist. ii. 85 et 86. ut adeo Primus tantum legatus esset septimæ legionis Galbianæ, quæ cum 13tia legione

in Pannonia erat: in Mœsia autem legiones tertia octava et septima Claudiana. Id. c. 85. Quanquam Primo postea uni vis et potestas in utrumque exercitum fuit. Id. iii. 11." Hæc Dio. lxv. 9. Reim.

Καικίνναν] Codd. Gr. quos vidi omnes Κικίλιον habent. Edd. Bas. Gen. Huds. aliæ Καικίνναν. "Qui Alienus Dioni" (verba sunt Reim. ad Dio. lxv. 10.) "is Tacito fere semper Cæcina vocatur, itemque Josepho B. J. iv. 11. 2. Κεκίνας Plutarcho in Othone p. 1068. E. &c. Igitur plenius dicetur Alienus Cæcina, sicut apud Tacitum Hist. i. 52. ubi vide Lipsium et Ryckium. Fallitur ergo Pighius Ann. tom. iii. p. 608. quando apud Xiphil. mendose Alienus, pro Aulus Licinius, legi existimat. Nam si vera est lectio apud Suet. in Tit. 6. "Aulum Cæcinam .... confodi jussit," qui sane est noster Alienus, ut patet ex Xiphil. p. 752. C. totum nomen fuerit A. Alienus Cæcina; quanquam et Allienum Cæcinam legi posse apud Suetonium, Ryckio visum est."

6 καὶ τὴν εὐταξίαν] Plenius expressit Dio lxv. 10. Cæcinæ milites propter delicias urbis Romæ dissolutos, nimioque otio molles esse factos narrans. Sed addit Tacitus Hist. ii. 92. et alias proditionis caussas. Conf. Reim. ad Dio. l. d.

17 τῶν νυκτοφυλάκων] "Cum milite urbano et vigilibus." Tac. Hist. iii. 69. Urbani autem militis nullam mentionem facit Josephus, quum togis induti essent, et ad bellum minus valerent (Tac. Hist. i. 38. cum Lipsii not.) alioqui præ ceteris cum Sabino eos consociari oportuit, ut qui Urbis Præfecto, quem locum eo tempore obtinuerat Sabinus, proprii essent. Conf. Tac. iii. 64. et Reim. ad Dio. lxv. 17. De iisdem loquens Tacitus Hist. iii. 69. hæc habet "arcem Capitolii insedit milite et quibusdam Senatorum" ubi quod nonnulli Codd. "mixto milite" legunt, improbat Ernestus. Sed id injuria. Non enim ad rem sunt voc. "mixtus" exempla a Duck. ad Liv. xliii. 9. notata, et ab Ernesto in suos usus adlata; nam gentes hominum propterea respiciunt, quod cum vocabulis ejusmodi diserte conjuncta sunt; et Tacitus e contrario mixti militis jure optimo meminisse videtur, quum re vera promiscua multitudo fuerit, et ipse eo modo descripserit. Conf. Hist. iii. 73. "Pauci militarium virorum" &c. Locutioni testimonium addit Liv. xxx. 34. his verbis (sec. Drakenb.) usus, "ne pavido

fuga vulneribusque milite sinceram et integram aciem miscerent."

21 *τὸν ναὸν*] Rem multis verbis illustravit Tac. Hist. iii. 71. et seq. Conf. Reim. ad Dio. lxv. 17. Exustum est Capitolium die 19no Dec. anno U.C. 822.

22 *καὶ τριχῇ*] "Tripartito agmine, pars, ut adstiterat, Flaminia via, pars juxta ripam Tiberis incessit; tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat." Tac. Hist. iii. 82.

24 *μῆνας ὀκτὼ*] Dio lxv. 22. *ἄρξαντα ἐνιαυτὸν ἡμερῶν δέκα ἀποδέοντα.* cujus rationem si cum Josepho conciliare quæras, adi Reim. ad loc. Tillemont. p. 1052. ab eo citatum, et Greswell vol. i. p. 582.

ἐπιλιπεῖν ἂν] Nulla Codd. auctoritate, sensus vero necessitate ducti, voc. *ἂν* in textum recepimus.

28 De rebus Alexandriæ gestis et præsertim de miraculis quibusdam, quibus cælestis favor et quædam in Vespasianum inclinatio numinum ostendi putaretur, vide Tac. Hist. iv. 81. Suet. Vesp. 7. Dio. lxvi. 8. Lardner. vol. vii. p. 73.

31 *τὸν Μενδήσιον*] Conf. Strab. l. xvii. p. 1154. et de Monte Casio l. i. p. 101. l. xvi. p. 1102. &c.

LIBER V.

CAP. I.

11 *ἐπίκλητον*] Variat locum Suid. ad voc. De ipsius vocis significatione nihil incertum est. Exstat vero apud Plutarchum locus, qui ejus causa multum interpretes torsit. (De Isid. et Osir. vol. vii. p. 462.) *τῆς ψυχῆς τὸ παθητικὸν καὶ τιτανικὸν καὶ ἄλογον καὶ ἔμπληκτον· τοῦ δὲ σωματικοῦ τὸ ἐπίκλητον καὶ νοσῶδες.* Vertit Xylander "adscititium," Reiskius "quod expositum est reprehensioni." Annon vera est Plutarchi scriptura *ἐπίληπτον*? Conf. alium ejusdem locum vol. ix. p. 39. *μανία γὰρ ἡ μὲν ἀπὸ σώματος κ. τ. λ.* Frequens est ea vocabulorum mutatio. Conf. Hesych. ad voc. *ἀκέραιον.*

12 *προσιὼν αὐτοῖς*] Codd. L.M.N.P.T. cum Edd. Bas. Gen. *αὐτὸς* habent. Ruf. "subjectus autem illorum manibus erat." Ex qua versione, et linguæ genii memor, Hudsonus in *αὐτοῖς*

mutavit. Durior profecto est lectio *αὐτὸς*, ea vero, ni fallar, quæ a Josepho, in Græcis literis haud omnium elegantissimo, adhibita fuisse possit.

15 *παρανάλωμα*] Conf. sup. iv. 2. 5. (34.)

17 *διώνυμον*] Plut. Timol. vol. ii. p. 225. *τὴν Τιμολεόντος εὐτυχίαν συνέβη γενέσθαι διώνυμον.* Conf. Suid. et Hesych. ad voc.

19 *περικαθαροῦντες*] "Circumquaque purgaturi, lustraturi:" potest autem Josephus aliam verbi notionem in mente habuisse, quum "reseco, circumcido" significet. Eam enim notionem, vocab. *περιτομὴ* expressam, ad alias res, quam quas imprimis denotat, a Judæis translatam esse, patet ex Deut. x. 16. et Jerem. iv. 4. Conf. Deut. xviii. 10. et Jos. v. 4. Exponit Suidas *ἀναλύων τὸν πεφαρμακευμένον, ἢ τὸν γεγοητευμένον*, morem respiciens ritibus quibusdam et lustrationibus eos circumeundi, quicunque magicis artibus irretiti tenerentur. Vide Theoph. Char. 16. cum not. Casaub. Plut. Quæst. Rom. vol. vii. p. 131. &c.

πολυάνδριον] Conf. inf. vi. 2. 3. SPANH.

25 *μεταίχμιον*] Codd. N.T. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. *μεσαίχμιον* habent; sicut etiam inf. vi. 1. 7. (73.) Codd. omnes. Sed non e *μέσον* et *αἰχμὴ* coaluisse vocabulum, vel saltem Euripidis tempore litera *τ* scriptum fuisse, ex eo constat, quod ad Phœn. 1370. *εἰς μέσον μεταίχμιον* reperimus. Conf. Herod. viii. 140. Dio. xl. 26. Dionys. Hal. l. 3. p. 154. Suid. et Phot. ad voc. Piers. ad Mœr. p. 256. et Lobeck. ad Phryn. p. 195.

38 *ἐξέδρας*] Exponit Pollux *ἵνα συγκάθηνται* "ubi consident ad colloquendum." Antt. viii. 5. 2. *ἐξέδρα ἐν ᾗ καθεζόμενος ὁ βασιλεὺς ἔκρινεν.* Conf. Ezech. xlii. 4. &c. Plut. Brut. vol. v. p. 371. Suid. ad voc. Valcken. ad Herod. vii. 44. et præcipue Vales. et Heinich. ad Euseb. de Vit. Const. iii. 50. Citat Suidas *ὁ δὲ κατῆρχε χωμάτων, τὸ μὲν κατὰ τὴν βόρειον ἐξέδραν, ἡ μεταξὺ τῶν δύο πυλῶν ἦν*, quod fragmentum Valesius ad Polybium refert. In ea muri parte ad occasum spectante nulla exstitit porta; quod propterea provisum fuisse existimat Lightfootus (De Templo p. 162.) quia a templi ministeriis longissime distabat, vel sicut nos suspicamur, quia postulavit natura loci. In ea vero octo videntur fuisse cameræ in varios templi usus adsignatæ (De Temp. p. 54.); quarum quæ summum locum occupavit, a Josepho indicatur.

41 δωδέκατον] Vide sup. ii. 18. 9. (53.)

43 ἀνεπληρώθη] Verisimile est geminas factas esse dehinc legiones et quintam et quintamdecimam; quum Josephus postmodo eas memoret Hierosol. obsidione occupatas, easdem vero Tacitus in Italia contra Vitellianos militantes. Hist. iii. 22. Conf. Hist. iii. 44. et iv. 68. Magnitudine etiam eximiam fuisse refert Tacitus quintædecimæ legionis balistam; id quod de decima legione eodem tempore notandum fuisse narrat Josephus, et infra c. 6. (§. 35.) de quintadecima; utraque enim legio in oppidis Syriæ oppugnandis assidue versata erat. Hist. iii. 23. Conf. Tac. Hist. v. 1.

CAP. II.

3 αἱ σημαῖαι] Vide sup. ii. 9. 2. et iii. 6. (15.) et inf. vi. 6. (2.)

4 οἱ οὐραγοὶ] Conf. sup. ii. 19. 2. SPANH.

10 τὸν Ψήφινον] Vide inf. c. 3. §. 5. c. 4. §. 3. &c. SPANH.

11 Ἑλένης] Vide sup. ii. 19. 2. inf. c. 4. §. 2. (14.) et Antt. xx. 2. 1. Paus. viii. 16. Euseb. H. E. ii. 12. cum nota Vales.

12 τοίχοις] Codd. pene omnes cum Edd. κήποις habent; quo etiam referri debent Ruf. et Gelen. Sed Cod. P. et alius cujusdam a Vossio collati lectionem prætulimus. An satis ea excusatione defendi potest, quod, adhibita jam voce κηπείας, ad eandem repetendam facili lapsu librarii digressi sunt? Vide inf. c. 3. §. 2. (11.)

13 τοῦ βασιλέως] Nota de Tito dici nondum Imperatore, sed jam Cæsare. SPANH.

Nunquam vivo patre sensu augustiori nomen Imperatorem tulisse, contra Pagium (Crit. Baron. ad an. Chr. 71.) disputat Reim. ad Dio. lxvi. 1. Neque hujus opinioni adversatur, quod postero tempore Pausanias de Tito loquens βασιλέα eum adpellavit, quo tempore Hierosolyma evertit. (Paus. l. viii. c. 16. p. 633.) Pausaniæ enim ævo memoriæ traditus erat Imperatoris titulo. Ceterum in numis consignatur Titus an. post Chr. 69. Cæsar Imp. nunquam vero ante an. 79. Augustus. Sed non sine caussa hoc loco titulum eum Tito adscripsisse Josephum veri simile est. Plurimum enim natura sua atque arte ad imperium capessendum patri adjuverat (vide sup. iv. 1. 5 (31.) plurimum omnibus, quaqua iret, se commendabat; milites præsertim tanto favore eum prosequebantur, ut post capta Hierosolyma nata sit suspicio, quasi desciscere a patre Orientis-

que regnum sibi vindicare tentasset. (Suet. Tit. 5. Jos. B. J. inf. vi. 6. 1. &c.) Unde orta est ea suspicio, ni titulis augustioribus a militibus suis insignitus esset, et quasi Imperii particeps cum patre habitus? Vide inf. (43.) *ὄντα καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς οἰκουμένης δεσπότην.* et vi. 6. 2. *προσφυγούσης ἡμῖν τῆς ἡγεμονίας.* Titi vero ipsius moderationem in his rebus et pietatem laudant multi Historici, et præsertim, ne notiores memorem, quem a Suida citatum reperies, scriptor Anon.

19 *ἀτονωτέρων*] Codd. M.N.P. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. *τῶν ἀποτέρων* habent; Cod. T. *τῶν ἀπωτέρω.* Ruf. "duo ex minus pertinacibus;" cujus versionem a Cod. L. Græce expressam et loci proprietate quadam commendatam, nos etiam secuti sumus. Conf. sup. i. 10. 4 (12.)

21 *τὸν Σκοπὸν*] Conf. sup. ii. 19. 4. SPANH.

23 *τὸ δὲ πέμπτον*] Corrigit Hudsonus, nulla neque Codd. neque Edd. auctoritate nixus, *τῷ δὲ πέμπτῳ*; quem secutus est Hav. sed adhibito Cod. Rost. testimonio. Nos nihil mutamus.

25 *Κεδρὼν*] Conf. Antt. vii. i. 5. Joan. xviii. 1. cum nota Wetst. et Lightf. Cent. Chor. p. 76.

27 *ταῖς ἀναπνοαῖς*] Interpretatur Ruf. "contra vitam suam." Mallem equidem accuratiorem vocis vim adhibere, quasi locum illum Job. ix. 18. respexisset Josephus *οὐκ ἐᾷ με ἀναπνεῦσαι, ἐνέπλησε δέ με πικρίας.* Conf. inf. vi. 1. 5. (42.) Pind. Nem. i. 1. cum Schol. Ceterum locum negligenter pro more suo citat Suidas ad vocc. *ἄδεια* et *πολεμίζει.*

40 *κατασείσαντος*] Plut. v. Pomp. vol. iii. p. 856. *ἔφρασε κατιδὼν, ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσσεται, καὶ κατασείουσι τινὲς ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια κ.τ.λ.* Conf. Antt. viii. 11. 2. Act. Ap. xiii. 16. et Polyb. i. 78. 3.

43 *ῥοπὴν*] Codd. M.N.T. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. et Ruf. *τροπὴν* habent. Sed nostram lectionem tuetur frequens voc. *ὀξεῖα* cum *ῥοπῇ* conjunctio (vide sup. iii. 8. 8 et 46. 2.), et optime cum metaphora congruit quod proxime insequitur verbum *σαλεύει*, et testimonio sunt Codd. L.P. et postulat, ni fallar, ipsa sententiæ necessitas.

48 *πανικῷ*] Vide inf. v. 7. 1. Conf. Valck. ad Herod. iv. 203. Plut. vol. vii. p. 405. et Suid. ad voc. Adhibet vocem Cicero in Epistt. suis, sed Græcis litteris conscriptam; et adeo demum familiaris facta est notio, ut sine substantivo *πανικὸν* nomen semper a Polybio et aliis usurpatum sit.

49 κλίναντες] Ita Codd. omnes cum Edd. Bas. Gen. Hudsonus autem silenter in κλίναντας mutavit, ut verbum neutrali notione donaret.

CAP. III.

1 τῶν ἀζύμων ἐνστάσης] Conf. supr. lib. 2. c. 1. §. 3. SPANH. Die 14. Nasan instabat dies azymorum, non erat dies primus: alias scripsisset ἡμέρας τεσσαρεσκαιδεκάτης, et die 14. non erant liberati ab Ægyptiis sed die 15. præterea non dicit fuisse 14. Nisan sed 14. ξανθικοῦ REL. Mense Xanthico aut Nisan qui et primus in anno sacro Hebræorum, sole jam arietem obtinente, visæque Lunæ die 14to, ad vesperam mactatur agnus Paschalis. Postridie incipit festum Azymorum. Tum die 16to Nisan altari boni Dei injicitur frumentum primum, pugillus farris hordiacei de Assarone toto exemptus. Vide Exod. c. 12. et 23 et 34. Lev. 23. &c. Matt. 26. et alibi. Hæc et alii ad Antt. 3. 10. 5. BERN.

Confer etiam Noris. Ep. Syro-Mac. p. 39. et Greswell, vol. i. p. 258.

3 ἄναγνοι] Quinam immundi fuerint e v. 5. 6. et vi. 9. 3. discas, et e Lightf. de Templi ritibus p. 5.

4 Οἱ δὲ ὡς ἔνδον] "Joannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum, manumque ejus obtruncarent, templo potitur." Tac. Hist. v. 12.

5 τοὺς ὑπονόμους] Num opera naturæ excavationes istæ an humanæ manus et industriæ? Determinat rem Josephus, historiam referens de condito ab Hyrcano in Peræa castello. Antt. xii. 5. Excisæ ergo erant hæ speluncæ in usus bellicos, ut refugia forent et munimenta; cujusmodi multas memorant SS. Scriptores Jos. x. 16. Judic. vi. 2. 1 Sam. xxii. 1. &c. Lightf. Cent. Chor. p. 176.

12 κολυμβήθρᾳ] Vertit Rufinus (sec. Gelen.) "serpentium stagnum continentia, quod olim Bethara vocabatur." Unde hæc vocabula "olim Bethara" traxit ista versio? An ex eo orta sunt, quod Rufinus nomen Hebraicum ipse composuit, an audita voce κολυμβήθρᾳ, Latine ad litteram "olim Bethara" exscripsit? Existimavit Hudsonus exstitisse aliquid præterea in Codd. Gr. a Rufino adhibitis. Nullus equidem dubito, quin modo rudiore solvenda sit quæstio. Rufinus enim in versione sua "Colibethara" Latine scripsit, sicut in vett. ejus Editt. oculis intueri licet; quam vocem respuens Gelenius, et e typo-

thetæ vitio natam esse arbitratus, in ejus loco "quod olim Bethara" imprudens posuit. Ceterum plures Hierosolymis fuerunt piscinæ. Vide inf. c. 4. §. 2. c. 11. §. 4. Joan. v. 1. et ix. 7. Conf. Wetst. ad Joan. v. 1. Rel. Palæst. l. 3. p. 856. Lightf. Cent. Chor. p. 70.

22 τούτοις] Deest vox Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. Agnoscunt eam Codd. Gr. quos vidi omnes, cum Rufino, qui vertit "hujusmodi oratione."

25 Ἡ μεγάλα] Vid. sup. iii. 8. 4.

CAP. IV.

8 μεταξὺ] Vide sup. ii. 11. 4. (12.)

10 Βηθσὼ] Hunc locum inf. vi. 3. 4. Βηθεζὼβ adpellari monet Spanhemius.

11 συνῆπτε] Codd. T. cum Edd. Bas. Huds. Hav. συνῆπται habet; nostram vero lectionem Codd. L.M.N.P. cum Ed. Gen. Et eadem verbi forma utitur Josephus infra (14 et 16.) et Polyb. iii. 67. 9. &c.

14 μήτηρ] Codd. Gr. omnes cum Ruf. et Edd. Bas. Gen. θυγάτηρ habent. Gelenius "mater" scripsit; cujus auctoritatem secutus est Hudsonus, rerum etiam memor, quas ad Antt. xx. 2. de Helena et filio ejus Izate narravit Josephus. Et recte secutus est. Quamvis enim alius possit exstitisse Izates, Helenæ et Monobazi pater, Josepho tamen unice notus fuerat eorundem filius Izates, quum Judaicam religionem ultro subiisset, et una cum matre prope Hierosolymorum muros sepultus esset. Conf. sup. ii. 19. 2. (9.) et v. 2. 2. (11.)

25 τεσσαρεσκαίδεκα] Codd. L.M.P. quos secutus est Hudsonus, τεσσαρασκαίδεκα. Sin in unam vocem coaluerint, rectior est altera forma. inf. c. 5. §. 2. (13.) τεσσαρεσκαίδεκα βαθμοῖς. et alibi. Polyb vi. 19. τεσσαρεσκαίδεκα χιλιάρχους etsi aliter scribendum judicant et Reisk. et Schweigh. Dion. Hal. vii. 12. τεσσαρεσκαιδέκατος. Act. Ap. xxvii. 27, &c. Sed conf. omnino Lobeck. ad Phryn. p. 409.

26 τριάκοντα τριῶν] Confer quod narrat Josephus infra v. 12. 2. (17.) de muris a Tito exstructis, et Relandi observationes in lib. de Palæst. iii. p. 836.

29 τοῖς ἡδίστοις] Vide sup. ii. 17. 8. et inf. vii. 1. 1. SPANH.

40 ἀναπεφυκυῖαν] Similiter Procop. (de B. G. l. 1.) de stratis

Romanorum viis loquens, *οὐκ εἰσὶν ἡρμοσμένοι, ἀλλ' ἐμπεφυκᾶσιν ἀλλήλοις.*

42 *ἑκατοντακλίνους*] Mutavit Hudsonus in *ἑκατοντατρικλίνους*, unico Cod. fretus. Sed id perperam. Athen. ii. 29. *ὅτι τρίκλινοι οἶκοι καὶ τετράκλινοι καὶ ἑπτάκλινοι καὶ ἐννεάκλινοι καὶ κατὰ τοὺς ἑξῆς ἀριθμοὺς, ἦσαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς.* Xen. Symp. c. 2. §. 18.

CAP. V.

1 *ἐπὶ λόφου*] Vide Lightfooti Dissert. de Templo, p. 3.

2 *στόα*] Vide Antt. xx. 8. 7. Joan. x. 23. cum nota Wetst. Act. Ap. iii. 11. et v. 12.

3 *ηὐρύνετο*] Rem fusius exponit Lightf. de Templo p. 5. Conf. Ezek. xlii. 20.

4 *θησαυροὶ*] Conf. Antt. xiv. 7. 2. SPANH.

Lightf. de Templo p. 22.

12 *τὸν τῆς ἁγνείας*] *ἁγνείας* vocat lib. 1. de bell. in prologo quibus cavetur, ne puri et impuri in quibusdam gradibus ultra *terminum* constitutum in locis sacris tendant. REL.

αἱ μὲν Ἑλληνικοῖς] Conf. inf. vi. 2. 4. Antt. xiv. 10. 3. et xiv. 12. 5. Rosenm. in Luc. xxiii. 38. Act. Ap. ii. 7, &c. et Lightf. de Templo p. 97.

ἐντὸς τοῦ ἁγίου παριέναι] Sc. in *interius septum*. Pariterque in interiori septo alia fuit isti similis lorica, qua populus a templi ingressu et atrio sacerdotum discludebatur. HUDS.

ἅγιον ἐκαλεῖτο] Erit ergo illud quod Atrio magno, sc. Atrio Israelitarum et Sacerdotum continetur: et omne quod intra portam Nicanoris est, קדש *Sanctum* dicetur opposite ad atrium mulierum, חיל et montem Templi, quæ omnia חול *profani* nomine nuncupantur a Judæis. Nam nomen מקדש voce *ἅγιον* a Josepho indicari non potest, quia מקדש latius patet quam *τὸ ἔνδον ἱερόν*. REL.

20 *Κορινθίου*] Vide Plin. H.N. xxxiv. 2. Strab. l. viii. p. 585. Paus. ii. 3. Athen. iv. 2. Operis Corinthiaci per *πρόληψιν* meminit Josephus in Solomonis regiæ descriptione Antt. viii. 5. 2. Ceterum an hæc eadem sit atque porta Nicanoris dicta, id exquisitum est a Lightf. de Templo p. 102. Conf. Hom. Il. ii. 570. cum Eustath. Pind. Ol. xiii. 4, &c.

21 *ὑψηλαὶ*] Forte *ὑψηλάς*. COCC.

23 *ἀνάτασιν*] Codd. pene omnes *ἀνάστασιν* habent, sed perpe-

ram. vide inf. vi. 9. 1. et Polyb. v. 44. 3, &c. Alio plane sensu ἡ τῶν τειχῶν ἀνάστασις ap. Demosth. ad Lept. vol. i. p. 478.

24 Tiberius enim Alexander patre natus est Judæo. Vide sup. ii. 15. 1.

29 ἀμπέλους] Quæ vites, arborum ritu, crevisse perhibentur, adjectis indies a cultoribus foliis et racemis. Conf. Lightf. de Templo, p. 73.

31 καταπέτασμα] Perhibent Talmudici tredecim fuisse velamenta in foribus templi appensæ, quorum vero hoc præcipuum. Lightf. de Templo p. 79. Vide Antt. viii. 3. 3. Phil. de v. Mos. vol. ii. p. 148. cum nota Mang. Exod. xxvi. 31. Matt. xxvii. 51. cum nota Wetst. Lightf. de Templo pp. 78. et 88.

Βαβυλώνιος] Vide inf. vii. 5. (38.)

35 λυχνίαν] Requirebantur, quæ templum luce complerent, multæ lucernæ. Insignis erat ea, quam ex auro factam dono dederat Helena Adiabenorum Regina. Lightf. de Templo p. 74. sed præ omnibus enituit sacra ea, quam hic loci memorat Josephus. Vide Antt. iii. 6. 7. Phil. Quis rer. div. vol. i. p. 504. et Vit. Mos. vol. ii. p. 150. Exod. xxv. 31. Zech. iv. 2. Ep. ad Heb. ix. 2. cum nota Wetst. Light. p. 83.

τράπεζαν] Antt. iii. 6. 6. Exod. xxv. 23. Num. iv. 7. Ep. ad Heb. ix. 2. Lightf. p. 84.

θυμιατήριον] Ant. iii. 6. 8. Phil. de V. Mos. vol. ii. p. 149. cum nota Mang. Exod. xl. 5. Luc. i. 11. Ep. ad Heb. ix. 4. cum nott. Grot. et Wetst. Lightf. p. 85.

38 ἁγίου δὲ ἅγιον] Antt. iii. 6. 4. Exod. xxvi. 33. Ep. ad Heb. ix. 3. Lightf. de Templo p. 89.

42 μολύνοιτο] Variis modis a Talmudicis descriptum reperies quomodo cautum est, ne templum ab avibus inquinaretur. Lightf. de Templo p. 51.

44 ἄνευ σιδήρου] De eadem ara e lapidibus non sectis in lib. adv. Apion. i. §. 22. SPANH.

Totam de ara doctrinam e Talmudicis exquisivit Lightf. de Templo p. 196.

46 ἡγνευκότες] Conf. Joan. xi. 55. cum nota Wetst. Lightfoot. Hor. Heb. p. 1078. Lev. xxii. 3. 2 Paral. xxix. 5. et Bel. Jud. Pro. §. 10.

ταύταις οὐδὲ καθαραῖς] Vide inf. vi. 9. (7.)

47 *διὰ πήρωσιν*] "Cæcitatem" vertunt Ruf. et Gel. cui versioni favent Josephus inf. c. 13. §. 7. (49.) Job. xvii. 7. Plut. de prim. fri. vol. ix. p. 729. Eusebius, Philo, Marc. Anton. a Suid. ad voc. *δαίμων* citatus, et ne alios memorem ipse Suidas. Sed notissimum est, vitium omne vel mutilationem corporis impedimento fuisse ne quis sacerdotii munera exerceret. Lev. xxi. 17. Conf. Rel. ad Antt. iii. 12. 2.

48 *νήφοντες*] De sacerdotum Hebr. abstinentia a vino Philo de Monarch. p. 825. Conf. Antt. iii. 12. 2. SPANH.

50 *'Ελειτούργει*] De vestibus Pontificis, conf. Exod. xxviii. xxix. et xxxix. Antt. iii. 7. 1. cum notis Huds. et Bern. Phil. de Mos. vol. ii. p. 151. Braun. de vest. Sac. Heb. ii. et Lightf. de Templo p. 237. et de Templi ritibus p. 18.

54 *σάρδιον*] Conf. Apocal. xxi. 20. cum notis Wetst. et Antt. iii. 7. 5. cum nota Bern.

55 *τιάρα*] Conf. Antt. iii. 7. 7. cum nota Bern. Phil. de Mos. vol. ii. p. 155.

56 *λιτοτέραν*] Conf. 1 Sam. ii. 18. Lewis Heb. Rep. i. p. 109.

ἅπαξ] Vide Heb. ix. 7.

58 *'Η δὲ 'Αντωνία*] Ant. xiii. 11. 2. Sup. i. 3. 3. Lightf. de Templo p. 28.

62 *ὡς καθορᾶν*] Vide quid narrat Josephus de ædificio ab Agrippa exstructo; unde quicquid in templo ageretur decumbens spectare potuit. Antt. xx. 8. 11. Conf. Lardner vol. i. p. 183.

63 *ἐπ' αὐτῆς*] In Porticu Occidentali extra templum sita Romani festis diebus excubias agere solebant. Antt. xx. 8. 11. Conf. Hammond. ad Luc. xxii. 4. et Krebs. Dec. pro Hyrc. p. 333.

ἐν ταῖς ἑορταῖς] Conf. sup. i. 4. 3.

64 *οἱ τῶν τριῶν*] Quia templi tantum et Antoniæ facta est mentio, addit quæ tertia arx fuerit, Regia Herodis. REL.

65 *ἐπεσκότει*] "Visum impediebat." Codd. L.N.M. alteri lectioni *ἐπεσκόπει* favent. Vulgatam vero tuentur Codd. P.T. Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. et Ruf. qui hoc animo "obstabat" verterit. Conf. Polyb. xxxiv. 12. 2. Bentl. emend. in Men. p. 75. Piers. emend. ad Mœr. p. 162. Antt. viii. 4. 2. Suid. ad voc. et Lightf. de Templo pp. 25. et 28.

CAP. VI.

6 Μονοβάζου] Conf. sup. c. 4 (14). et Antt. xx. 2. 3. quo loco plura de Monobazo se dicturum esse profitetur Josephus.

βασιλείων] Conf. inf. vi. 6. 3. SPANH.

14 ἄγνωστος] Vertit Ruf. "dicendi enim peritus erat" unde Josephi scripturam fuisse duxeris ἄγλωσσος. Conf. Soph. Trach. 1063. cum Schol. εὔγλωττος et εὐγλωττία habent Aristoph. Nub. 445. Eq. 837. Scrip. Anon. ap. Suid. ad voc. ἐντήξας. et Suid. ipse his verbis de Tito loquens εὐγλωττότατός τε γὰρ κ. τ. λ.

25 ὁ υἱὸς] Rescripsi ὁ ἰὸς, quod proxime accedat ad vulgatam editionem υἱὸς ἔρχεται, quam nobis exhibent libri impressi et Græci et Latini. nisi quod in uno (imo plurib. Paris.) habeamus οὗτος ἔρχεται. si quis malit λίθος ἔρχεται aut ἰοὺ ἔρχεται, per me licet. Videsis Cl. Caveum in Hist. Literaria, part. 2. p. 18. HUDS. Puto illos clamasse בא אבן *Venit lapis*, et ambiguitate vocis deceptos alios credidisse, illos clamasse בא הבן *Venit filius*. Quorsum enim clamassent, *Venit filius?* Multi mysterium hic quærent, quasi nunc filius Dei veniret ut vindictam sumeret de peccatis eorum. REL.

E Cavei verbis ad Hist. Litt. vol. i. p. 34. discas lectionem ὁ ἰὸς ab ipso dubitanter commendatam esse, aliam vero instituisse viam Wagnerum, qui ex Hebræis fontibus causam παρερμηνείας arcessendam esse duxerit, et postremo credidisse Galeum, comparatis inter se utriusque vocis litteris, veram lectionem esse ὁ λίθος. Horum autem omnium argumenta nullam nobis fidem faciunt. Codd. omnes (nisi quod unus et alter una voce οὗτος exhibeant) ὁ υἱὸς habent; Rufinus etiam et Gelenius "filius" interpretantur. Magnus sane est, et qui vix evitari possit, testimoniorum de hac re consensus; neque nos aliam patere viam quamcunque judicaremus, si modo e Codd. scriptura justa aliqua interpretatio erui potuerit. Quid autem, petimus, in re tam anxia, et momento temporis agenda, a custodibus istis clamandum foret? Quid in re consimili clamarent omnes? Meminerint lectores, qui opus illud lignarium, quo melius in montibus Helvetiorum deducerentur arbores, fabricatum audiverint, quid in re consimili clamari solitum est. (Vide Gilbert's Annalen Anno 1819. Brewster's Journal vol. ii.)

Quo certius enim caverent omnes, et jam instare materiem desuper ruentem noscerent, uno verbo "Il vient" clamatum est. Nihil veri similius, quam ut custodes Hebræorum verbo ὁδ' ἔρχεται, suo tamen sermone usi, venientem lapidem nunciarent; et quum ὁδὲ et οὗτος nullo discrimine a Josepho et ejusdem temporis Scriptoribus adhiberi videantur (vide sup. i. 23. (24.) i. 28. (11.) Luc. xiv. 30. xv. 2, &c. et Fisch. ad Vell. Gr. Gr. vol. ii. p. 216.) nihil veri similius quam ut hoc loco ipse οὗτος ἔρχεται scripserit. Num a Codd. ουιος scribentibus vestigium abscedimus? Sin autem litteris loco tantum mutatis, aliquis ἰοὺ δς vel ἰοὺ δδ' Josephi lectionem fuisse suscipiat, non equidem negabimus. Hoc solum pro certo habemus, Hudsoni emendationem ὁ ἰὸς e textu movendam esse.

41 Καὶ δώδεκα] "Novissima Hierosolymorum oppugnatione duodecim Propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus." Suet. Tit. c. 5.

CAP. VII.

8 τῷ Νίκωνι] Sicut etiam a Pyrrho elephanti nomen est inditum ᾧ Νίκων ὄνομα ἦν. Plut. v. Pyrr. vol. ii. p. 798.

11 τοῦ πρώτου] Vide has res breviter a Dione narratas ad lxvi. 4. et 5.

12 Ἀσσυρίων] Conf. inf. c. 12. §. 2. SPANH.

Unde nomen duxerit iste locus, colligere licet e 4 Reg. xix. 35. et Isai. xxxvii. 36. Vide Paraph. in Jer. xxxi. 40. et Lightf. de Templo p. 11.

13 Ἀλεξάνδρου] Quinam fuerit, et unde eximium nactus sit monumentum, vide a Josepho narratum in Antt. xiii. 15. 5. seq.

21 πρὸ δὲ πάντων] "Ipse ut super fortunam crederetur, decorum se promptumque in armis ostendebat, comitate et adloquiis officia provocans; ac plerumque in opere in agmine gregario militi mixtus, incorrupto Ducis honore." Tac. Hist. v. 1.

28 Κάστωρ] Ad Libros Cont. Apion. provocat Spanhem. de Castore quodam locutos, quasi eundem esse duxerit, quem hoc loco memorat Josephus. In illis vero libris (l. i. §. 22. l. ii. §. 7.) plane alius est Castor, Chronologus, Rhodius, a Strabone Suida aliisque multis laudatus, et contra quem existimant nonnulli orationem suam pro Deiotaro habuisse Ciceronem. Sed conf. G. J. Voss. de Hist. Græc. l. i. p. 158.

CAP. VIII.

11 *Δομίτιος*] Vide sup. iii. 7. 34.

12 *παρελθόντες*] "Nisi pro genitivo absoluto nominativus more Attico adhibeatur, *παρελθόντων* sane scribendum." Hæc habet Hudsonus. Sed neque hoc loco tolerari potest nominativus more Attico absolute adhibitus, neque id voluit Josephus, cui hæc, ni fallor, sententia fuerit, "neque vinci se posse, si ad prælium processissent." quo etiam modo interpretatur Rufinus.

15 *ὥσπερ βάρβαρον*] Integra Voss. seu Lugd. Bat. lectio hæc est, *τοῦ δ' ἐναντίου πλήθους ὥσπερ ὑπερβάλλοντος βάρους ἥδοντο δαπανωμένων*, quam lectionem multum præfero Hudsonianæ, *τὸ δ' ἐναντίον πλῆθος ὥσπερ ὑπὸ βαρβάρων βαρβάρους ἥδοντο δαπανώμενον*. Verterat: *Contrariam vero multitudinem, ut barbaram a barbaris consumi gaudebant.* Nam (et in reliquis vulg. illam sequentes lectionem) *βάρος* tamen pro *βαρβάρους* retinent Rost. et tres Paris. quin et ex iisdem Paris. præterea duo optimi id suadent; quorum alter in litura vocem illam supprimit, alter plane præterit. sed præcipue sensus postulat. In præcedentibus enim non agit de Judæis a Romanis interfectis, sed fame consumtis; hi itaque (tanquam in navi tempestate agitata) ut inutile pondus et deprimens ejiciuntur non amplius fruges consumturi. Imo Lugd. Bat. lectionem ad verbum suo tempore jam invenit Rufinus, vertens: *Contrariam vero multitudinem, velut onus quoddam, consumi gratulabantur.* Neque suspicetur aliquis *δαπανωμένου* legi in ultima voce debere, quum *δαπανωμένων* antiquiss. Paris. etiam exhibeat. HAV.

Codd. L.M.P. *ὥσπερ βάρβαρον* habent; N. et pri. ma. T. *ὥσπερ ὑπὸ βαρβάρων βάρος*. unde derivata potest esse Edd. Bas. et Gen. lectio *ὥσπερ ὑπὸ βαρβάρων βαρβάρους*. Ipsa vero, quam impressimus, lectio potest ex alia *ὥσπερ βάρος ὂν* mutata esse; id quod e Rufini versione supra citata arbitreris.

CAP. IX.

2 *τῆς προθεσμίας*] Vide sup. ii. 20. 8. (53.)

τροφὰς] Hac voce intelligenda sunt, non alimenta ex urbibus et finitimis regionibus in usu exercitus conquisita, sed præmia illa quocunque nomine adpellata sint, quæ ex instituto debe-

bantur, vel ex usu legitima facta erant. E quibus donativum videtur fuisse quotannis accepti imperii die militibus distributum (Dio lx. 12.) quodque nunc, ni fallor, persolvendum erat, redeunte quo tempore milites in verba Vespasiani adacti erant; "is enim," ait Tacitus (Hist. ii. 79.) "primus principatus dies in posterum celebratus est." Conf. Dio. liv. 25. Suet. Cl. c. 10. Vesp. c. 8. Tac. Ann. i. 17. Polyb. vi. 39. Gibbon. Hist. c. 5. note 6. De præmiis militaribus confer Lips. Mil. Rom. v. 17.

13 *ἑαυτῷ*] Interpretatur Rufinus "sibi salvam fore fortunam sciens, et perituram esse civitatem;" Hudsonus autem "sibi et servari civitatem sciens et perditum iri." Imperite conjicit Spanhemius deesse aliquid. Sed omnia recta sunt, Thucydidis more et modo compressis Josephi verbis: "in discrimine eo, an salva foret civitas an periret, suas res agi sciens." Haud multum dissimile est, quod in Thuc. ii. 49. reperies. *ἐν τῷ ὁμοίῳ καθειστήκει τό τε πλεῖον καὶ ἔλασσον ποτόν.*

20 *ἐμπεριάγοντα*] Vide Herod. i. 207. *κύκλος τῶν ἀνθρωπηΐων κ. τ. λ.*

νόμον γε μήν] Et hic et in aliis hujus orationis locis in memoriam legentibus revocatur Thucydides. Conf. Bel. Pel. v. 89.

30 *Ὦ δείλαιοι*] Cod. P. *ἄδειλοι* habet, sumpta ipsa Homeri locutione (Il. xi. 815.) quam habuit quidem in memoria Josephus, sed voce ævo suo usitatiore descripsit. Conf. Os. vii. 13. Bar. iv. 32. Suid. ad voc. et Valcken. ad Eur. Phœn. 1011. Inserunt deinceps *βοῶν* Codd. L.M.P. cum quibus consentit Ruf. interpres.

33 *Βασιλεὺς*] Vide Gen. xii. 10. Antt. i. 8. 1.

35 *ἢ αὐτοὺς μὲν*] Cod. L. *ἢ αὐτὸς μὲν ἠρεμήσειν ἡγήσατο*, quam lectionem ob oculos habuisse videtur Rufinus, his vocibus locum interpretatus "An ipse quidem quiescere maluit, absente Deo." Sed vera est lectio vulgata, metaphoram adhibens Josephi sententiæ aptissimam, et Scriptoribus Vet. Test. usitatissimam. Conf. Jerem. ii. 31. &c.

37 *τετρακοσίοις*] Exod. xii. 40. *ἔτη τετρακόσια τριάκοντα* sicut etiam Jos. Antt. ii. 15. 2. Summatim hoc loco et ad Antt. ii. 9. 1. loquitur Josephus, sicut etiam ad Act. Apost. vii. 6. Stephanus, ad quem locum conf. Krebs. et Wetst. et Grot. ad Gen. xv. 13.

38 *νεωκόρους*] Conf. Act. Ap. xix. 35. cum nota Wetst. Thom.

Mag. ad voc. *ζάκορος* cum notis varr. Suid. ad voc. et Rasche Lex. Num. tom. iii. par. i. p. 1198.

39 *'Ασσυρίων*] Nota *'Ασσυρίων* qui Palæstini erant. Antt. v. 11. 2. et vi. 1. 1. SPANH. Syros et Assyrios pro iisdem habet, uti multi ex Veteribus. Virg. Georg. ii. 465.

Alba neque Assyrio fucatur lana veneno. REL.

Conf. etiam Rel. ad Palæst. p. 1012.

ἐστέναξε] 1 Sam. cc. v. et vi. Antt. vi. 1. 1.

41 *Σεναχήριβος*] 2 Reg. cc. xviii. et xix. Isai. cc. xxxvi. et xxxvii. Antt. x. 1. 1.

43 *ἀνεχαίτισεν*] Sup. ii. 16. 4. (50.)

45 *Σεδεκίας*] 2 Reg. cc. xxiv. et xxv. Jer. cc. xxxix. et lii. Antt. x. 8. 1.

49 *'Αντιόχου*] 1 Macc. i. Antt. xii. 5. 4. et B. J. i. 1. 1.

65 *πηγαὶ πλουσιώτεραι*] "Hæc aut comparate intelligenda sunt, aut a pacis auctore Judæis jactata. Probabilius Dio aquæ inopia Romanos dicit laborasse. Nam fontes tota Palæstina rari, circa Hierosolymam rarissimi; plurima aqua ex cisternis; et imbribus cessantibus majus sitis quam famis periculum; ut testatur Hieron. ad Amos c. iv. tom. iii. edit. Martianæi p. 1401. conf. 2 Chron. xxxiii. 3. Joel. i. 20. Strab. xvi. p. 761. Accedebat bello sæviente multorum fontium et cisternarum obturatio." Hæc notat ad Dio. lxvi. 4. Reimarus. Conf. Tac. Hist. v. 12. Narrant Talmudici aquam e locis superioribus per canales ad templum ductam fuisse, Aristeas vero per tubos e plumbo factos. Vide Lightf. de Templo p. 144. et sup. ii. 9. (14.)

68 *πεφευγέναι*] Gentilium etiam opinio, Deos capta urbe excedere. Æsch. S. T. 223. *θεοὺς τοὺς τῆς ἁλούσης πόλεος ἐκλείπειν λόγος.* SPANH.

CAP. X.

10 *αἰδῶ*] Ita lego cum Cod. Vossii, Euseb. et Niceph. antea erat *αἰδώς.* quo servato, *ὡς* ante *αἰδῶς* tollendum censet vir Ill. Ez. Spanhemius in notis ad Callimachum, p. 78. Videsis L. Bosium in Animadvers. ad Josephum, p. 100. HUDS.

13 *τῶν ψωμῶν*] Conf. Job. xxii. 7. et Joan. xiii. 26. cum nota Wetst.

22 *μονοτρόπως*] Vide sup. ii. 21. 1. (4.)

CAP. XI.

17 *ὁ Ἐπιφανὴς*] Antiochus hic quartus, cui restituit imprimis Caligula avi patrisque regnum. Narrat etiam Tacitus (Hist. ii. 81.) Vespasiano contra Vitellium auxilio fuisse, et Tito (Hist. v. 1.) in oppugnandis Hierosolymis socium. Conf. Suet. Cal. 16. cum nota Baumg. et Dio. lix. 8. cum nota Fabr. et sup. ii. 18. 9. (54.)

στίφος Μακεδόνων] Annon hanc Alexandri et Macedonum admirationem adsumpsit Antiochus ex imitatione Neronis patroni sui? Nero enim sicut narrat Suetonius (c. 19.) conscripsit ex Italicis senum pedum tironibus novam legionem, quam Magni Alexandri phalangem adpellavit. Idem postea fecerunt Caracalla, et Alexander Severus. Vide Dio. lxxvii. 7. et Lamprid. c. 50.

τὸν Μακεδονικὸν] Quem modum his verbis descripsit Dio (lxxvii. 7.) *Ἀλεξάνδρου ἐπονομάσαι, καὶ τοῖς ὅπλοις οἷς ποτε ἐπ' ἐκείνου ἐκέχρητο, ὁπλίσαι· ταῦτα δ' ἦν, κράνος ὠμοβόειον, θώραξ λινοῦς τρίμιτος, ἀσπὶς χαλκῆ, δόρυ μακρὸν, αἰχμὴ βραχεῖα, κρηπῖδες, ξίφος.* Similia habet Herodian. iv. 13.

18 *Εὐδαιμονῆσαι*] "Antiochus vetustis opibus ingens, et inservientium Regum ditissimus." Tac. Hist. ii. 81.

19 *ὡς οὐδένα*] Notissima est sententia. Conf. Herod. i. 32. Plut. in Sol. c. 28. Aristot. Eth. Nic. i. 10. et Eud. ii. 1. Soph. Tyr. ad fin. et Trach. ad init. Eur. Troad. 509. &c.

πηχῶν] Hac forma, non autem *πηχέων*, vocab. constanter scripsimus; quod si quis aliter factum esse vellet, Thomæ et Mœridis ductum secutus, Lobeckium adeat ad Phryn. p. 246. de hac re disserentem.

32 *Χαγείρας, ὅπερ σημαίνει χωλὸς*] Ita lego ex Hebraico חגיר vel חגירא. cui Græcam terminationem apposuit Josephus. antea erat *καὶ Ἀγείρας* in editis aliisque, et *καὶ Ἀγήρας* in Cod. Big. HUDS. חגירא Claudus. Hinc Suidas. *Ἀγείρας, χωλός.* Quod male sollicitarunt interpretes Suidæ, ac si pro *χωλὸς* legi deberet *ὀχλαγωγὸς* aut simile quid. REL.

39 *Τάξις*] Conf. Tac. Ann. xi. 18. et xiii. 35. Lips. Mil. Rom. iv. 4. Citat locum Suidas ad voc. *φρουροί.*

CAP. XII.

16 *Ἐρεβίνθων οἶκος*] "Vicus prope Hierosolymas. Rufinus

legit junctim 'Ερεβινθώνικος. Eusebius meminit vici 'Ερεμίνθα ἐν τῷ Δαρωμᾶ tractu Judææ Australi. Videtur esse Βιθθερέβιν, cujus mentio apud Sozomenum Histor. ix. 17. Fuit autem hic vicus regionis Eleutheropolitanæ, aut certe non longe inde. Et Βιθθερέβιν quid est aliud quam 'Ερεβίνθων οἶκος. Nomen certe videtur esse idem, sed situs differt." Hæc habet Reland. de Palæst. l. iii. p. 766.

17 τεσσαράκοντα] Confer quod de Hierosolymorum ambitu narrat supra v. 4. 3. (26.) Josephus, et Reland. de Palæst. l. iii. p. 836.

28 μυδώντων] Verbum optime illustrant Kœnius ad Gregor. de Dial. p. 264. et Ruhnk. ad Lex. Timæi.

34 ὡς ἀλλοτρίοις] Hoc loco, velut multis aliis, Thucydidem nobis in memoriam revocat Josephus, i. 7. τοῖς μὲν σώμασιν ἀλλοτριωτάτοις ὑπὲρ τῆς πόλεως χρῶνται.

ἡμέρου] Ita Cod. P. cui etiam favet Rufinus. Ceteri, quot vidi, omnes cum Edd. Bas. Gen. Huds. ἥμερον τῆς ψυχῆς legunt. Verbi exempla dant, ne dicam Platonem Isocratem alios, multi sequioris ævi scriptores.

CAP. XIII.

1 ἐκ τῶν ἀρχιερέων] Conf. de Vita §. 38. et sup. l. iv. c. 2. §. 8. c. 4. §. 3. c. 9. §. 11. et inf. l. vi. c. 2. §. 2. SPANH.

7 ὁ γραμματεὺς] "Notarius," quo sensu ab Intt. 70. usurpatur, alio autem sensu a Nov. Test. scriptoribus. Vide 2 Reg. ix. 16, &c. Wetst. ad Matt. ii. 4. et Lightfoot ad eund. loc. in Hor. Hebr. et Talm.

38 κρατῆράς] In quibus simila oleo subacta deferebatur. Vid. Antiq. III. 2. ne quis de vasis vinariis hic cogitet. REL.

πίνακας] In quibus simila macerata ad altare deferebatur. Vid. Ibidem. REL.

τραπέζας] Erant mensæ 13. in templo ad varios usus, 1. in sancto, 2. in pronao, 2. in atrio ad occasum clivi altaris, 8. in atrio ad usum mactatorum. REL.

Vide sup. c. 5. §. 5. (35.) et Wetst. ad Mar. 7. 8.

39 ἀκρατοφόρων] Meraria, in Glossis vett. quamvis vocem *acratophora*, uti apud Latinos, usu receptam Cicero ipse memoret. REL.

Vide De Fin. iii. 4. et Varr. R. R. i. 85.

βασιλεῖς] Nota ita jam illo dictos tempore Imperatores sed Græco sermone: nam Latine eos reges tunc vocare non fuisset tutum. Postea id passi sunt. REL.

Solet Philo, quemadmodum etiam Josephus, de honoribus, templo et religioni Judæorum ab Augusto ceterisque Imperatoribus oblatis, gloriari. (Phil. de Virt. vol. ii. p. 591. Adv. Flac. p. 524.) Sed non omnes Romæ Imperatores honorarunt templum Hierosolymitanum. Ipse enim Augustus, testante Suetonio, contemptui id habuit, et Caium nepotem, quod Judæam prætervehens apud Hierosolymam non supplicasset, collaudavit. (Suet. v. Oct. c. 93. Noris. Cen. Pis. p. 239.) Quinetiam notissimum est, quod de effigie sua colenda aggressus est Caligula. sup. ii. 10. 1.

40 *τοὺς τῷ ναῷ*. Conf. 1 Cor. ix. 13. Deut. xviii. 1. &c.

41 *ἱερὸν οἶνον*] Erat enim e sacerdotibus præfectus libaminum: et conclave in templo 11. in quo oleum et vinum sacrum servabatur, in latere atrii mulierum. REL.

τοῖς ὁλοκαυτώμασιν] Nam ad sacrificia piacularia vinum non adhibebatur nec oleum. REL.

Conf. Lightf. de Templi ritibus p. 96.

πλέον τοῦ ἵν ἠλείφοντο] Plusquam mensura ungebantur. Sic *ἵνας* infra de mensura quadam. lib. 6. c. 3. §. 3. *τὰς γὰρ ἵνας ἔνιοι συλλέγοντες·* ubi *ἵνας Chrysost.* et *Euseb.* SPANH.

42 *οὐκ ἂν*] Apud Eus. H. Eccl. lib. III. c. VI. p. 78. C. SPANH.

τῆς Σοδομηνῆς] Hanc regionem non fuisse undis mersam credidit Josephus, et recte quidem, nam *κατακλυσθῆναι* ipsi debuisset tribuisse. REL.

44 *ἄχρι Πανέμου*. Conf. inf. 6. 1. 3. SPANH.

ἀπόρων] Mutavit Hudsonus in *ἄπειρον*, auctore Rufino, qui "immensa est multitudo" verterit. Sed cum vulgata lectione stat aliud omne, quantum scio, argumentum. Passim vero hæc vocabb. inter se mutantur. Vide Boeckh. et Ast. ad Plat. Legg. iii. p. 698.

LIBER VI.

CAP. I.

6 τὰ γὰρ πάλαι] Solum natura saxosum arte et industria excultum fuerat. Conf. Strab. l. xvi. p. 1104. cum nota Casaub. et Reland. de Pal. l. i. p. 391.

20 τοῦ προσω] Codd. M.N.T. cum Edd. Bas. Gen. τοῦ μὴ προσ. legunt. Primus μὴ delevit Hudsonus, ex conjectura; cujus lectionem, faventibus ei Codd. L.P. secutus sum. Sed judicent lectores, annon Thucydideum eum scribendi morem, (ii. 62. et iii. 36. μᾶλλον ἢ οὐ κήπιον. μᾶλλον ἢ οὐ τοὺς αἰτίους) imitatus est Josephus, sumptis hoc ordine vocibus, μαλακωτέρους τοῦ μὴ πρόσω χωρεῖν. Moris ejusdem exempla præbet Dion. Hal. vi. 81. x. 28. xi. 34. Conf. Duck. ad Thuc. iii. 36. et Matt. Gr. Gram. §. 455.

44 ψυχὰς] Ita et Ammianus de Alanis lib. 31. *Judicatur ibi beatus qui in prælio profuderit animam.* Vide et Valer. Max. 11. 6. *Cimbri et Celtiberi in acie exultabant tanquam gloriose et feliciter vita excessuri.* REL.

τὸ καθαρώτατον] Plat. Meno. p. 81. οἷσι γὰρ ἂν Φερσεφόνα ποινὰν παλαιοῦ πένθεος δέξεται εἰς τὸν ὕπερθεν ἅλιον κείνων ἐνάτῳ ἔτει ἀναδιδοῖ ψυχὰν πάλιν· ἐκ τᾶν βασιλῆες ἀγαυοὶ καὶ σθένει κραιπνοὶ σοφίᾳ τε μέγιστοι ἄνδρες αὔξονται κ. τ. λ. Id. Rep. l. x. p. 621. Conf. Virg. Æn. vi. 745. cum Heynii dissert. Bruck. Hist. Crit. Phil. vol. i. p. 716. et Jos. sup. iii. 8. (35.)

68 ὑπὸ τὰ χώματα] Ita Cod. P. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. Mallem cum Codd. L.M.N.T. et Ruf. ἐπὶ τὰ χώματα.

71 βρίσειε ῥέων] "Lego ῥέπων cum Lamb. Bos. in Animad. ad Script. quosdam Græc. p. 103. antea erat ῥέων, quod et agnovit Rufinus." Hæc Hudsonus, posthabita Codd. omnium et Edd. fide et auctoritate. Nos veterem lectionem revocavimus. Licet enim bene cum sententia cohæreat vox ῥέπων, quæ sæpissime a Josepho et aliis scriptoribus cum rebus bellicis conjuncta sit, iisdem tamen rebus sæpissime se immiscent voces βρίθω et ῥέων. Conf. Hom. Il. xvii. 233, &c. Plut. Ages. c. 31. τοσοῦτον, ὥς φησι Θεόπομπος, ῥεῦμα καὶ κλύδωνα πολέμου.

79 λιθοστρώτου] De pavimentis conferenda sunt quæ disseruerunt Casaub. et Ernest. ad Suet. Jul. c. 46. Salmas. ad Solin. vol. i. p. 854. et Grot. Wetst. et Krebs. ad Joan. xix. 13.

83 *ἐναρέτου*] Rarior est vox, quam vero ab Euseb. (H. E. v. 28.) usurpatam reperies, a Suida (ad voc. *Θέογνις*) et in libris et Inscripp. recentioribus. Conf. Lobeck. ad Phryn. p. 329. et Creutz. ad Plotin. i. 3. 3. qui a Stoicis invectam frequentatamque esse vocem monet.

CAP. II.

2 *ἐνδελεχισμὸν καλούμενον*] Conf. supr. lib. 1. c. 1. §. 1. SPANH. Ita vocat sacrificium juge, sive quotidianum, תמיד Talmudicis, ex agno constans uno, qui mane, altero qui vesperi offerebatur. REL.

ἀνδρῶν ἀπορίᾳ] *ἀμνῶν* alii legunt pro *ἀνδρῶν*. Sed omnino *ἀνδρῶν* defectum fuisse liquet ex sequentibus, quod Titus ipse Judæos (sacerdotes nempe) quos eligeret obtulerit ut sacra iterum fierent. REL.

11 *Ἰεχωνίας*] Vide 4 Reg. xxiv. 12. 2 Paral. xxxvi. 10. Jer. xxiv. 1.

17 *τῶν παλαιῶν*] Vide sup. iv. 6. 3. (31.)

23 *Ματθίου*] Conf. de Matthiæ hujus cæde sup. v. 13. 1. SPANH.

32 *πολυανδρίῳ*] Similiter sup. v. 1. 3.

36 *στήλας*] Conf. sup. v. 5. 2. (12.)

56 Potior videtur esse lectio, quam a Cod. L. et a Rufino confirmatam reperies *ὁ θόρυβος ἦν, θαρρεῖν καὶ κρατοῦσι τοῖς σφετέροις ἐπιβοώντων, καὶ μένειν τρεπομένοις*.

66 *τῶν ἱππέων*. Annon rectius *τῶν ἵππων*? quæ Rufini videtur fuisse lectio.

73 *ἐκτρέχοντος*] Forsan *ἐκ τρέχοντος*. Confer Suidam in vocc. *Τῖτος* et *ῥόθιον*. HUDS.

CAP. III.

2 *τῆς ὑπ' αὐταῖς*] "Rescripsi *τῆς ὑπ' αὐτῆς* e Cod. Big. Antea erat *ὑπ' αὐταῖς* in Editis; in nonnullis MSS. *ἀπ' αὐτῆς* et in L. B. *ἐπ' αὐτῆς*." Hæc Hudsonus, sed perperam. Edd. Bas. et Gen. *τῆς ὑπ' αὐταῖς* habent; et *ὀροφὴ* laquearium est. Plat. Rep. l. vii. p. 529. *εἴ τις ἐν ὀροφῇ ποικίλματα θεώμενος*. Paus. i. 19. *τὸν ὄροφον ἀνέρριψεν ἐς ὑψηλότερον ἢ τῷ ναῷ τὴν στέγην ἐποιοῦντο*. Conf. Antt. viii. 3. 9. Aristoph. Vesp. 1215. Athen. v. 41. et Poll. Onom. i. 8. ad fin. Quod inter *ὀροφὴ* et *τέγος*

discrimen notat Ammonius, aliam rem respicit, et ex Hom. Odyss. i. 333. illustrari potest. Ceterum quomodo in materie tectorum conficienda cautum est ne penetrarent pluviæ, vide expositum a Lightf. de Templo p. 48.

11 *ἀσθενοῦντες*] Rescripsit Hudsonus e Cod. Big. *θέλοντες*, non dissentiente, ut videtur, Rufino. Sed unde exorta est ea lectio? Cod. enim L. qui eam servavit, idem in margine eadem manu scriptam vocem *ἀσθενοῦντες* supposuit. An librario alicui vel interpreti tribuenda est, qui Judaicam fidem odio habuit et contemptui?

16 *ἐπὶ διεφθαρμένοις*] Una voce *ἐπιδιεφθαρμένοις* legunt Codd. L.M.N.P. et Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. Rescripsi divisim, qua etiam ratione Plutarchum emendavit Reiskius (de Herod. malign. vol. ix. p. 452.) *ἐπ' ἐξειργασμένοις* pro *ἐπεξειργασμένος* scribens. Conf. Herod. iv. 164. cum nota Wessel. Eur. Bac. 1037. Soph. Aj. 375. Æsch. Ag. 1379. et Dobr. Advers. vol. i. 467.

18 *Τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ*] Refertur hæc sect. et sequ. a Chrysost. tom. vi. p. 166. ex Edit. Sav. et ab Euseb. Hist. Eccl. iii. 4. SPANH.

23 *ἱστόρηται*] Ex eo tempore nonnulla exstiterunt hujusce rei exempla. *Olympiodorus* apud *Photium* meminit mulieris Vandalicæ quæ quatuor liberos suos devoravit. *Procopius* (de *bello Gothico* l. 2. c. 20.) narrat duas feminas aliquot viros comedisse. Quin et nuper (anno sc. MDCCX.) mulier in Lithuania fame urgente duos liberos suos comedit. HUDS.

26 *βηθεζώβ*] Ita rescripsi ex Hebraïco בית־אזוב quod *οἶκος ὑσσώπου* significat. Si quis malit *Βηθεζῶβα*, *Βηθεζουβὰ*, aut *Βαθεζὼβ*, per me licet. antea erat *Βαθεχὼρ* aut *Βαθεζὼρ* in *Græcis Josephi*. in *Latinis* ex versione *Rufini*, aut *Vetezobra*, aut *Bethezob*. quo modo apud *Joannem Saresburiensem* in *Policratico* lib. 2. c. 6. *Βηθεζὼ* *Chrysostomo*, *Βαθεζὼρ* *Euseb*. *Βαθεχζὼρ* *Niceph*. HUDS.

Vide sup. v. 4. 2. (10.) et Reland. Pal. l. iii. p. 640.

29 *μυελῶν*] Conf. Epist. ad Heb. iv. 12. cum nota Wetst. et Eurip. Hipp. 255. cum nota Valcken.

33 *κατεσθίει*] Prædixerat hoc Moyses in Deut. xxviii. 53. ut et Hieremias xix. 9. Vide Theod. Metoch. in Hist. Rom. p. 84. HUDS.

κατακαλύψασα] Hinc lectoribus in memoriam revocabitur Æschyli ille locus, qui criticos multum torsit; Ag. 1584.

> τὰ μὲν ποδήρη καὶ χερῶν ἄκρους κτένας
> ἔθρυπτ' ἄνωθεν

Confer Blomf. notam et Herodoti locum (i. 119.) ab eo citatum.

CAP. IV.

14 αὐτόθι] Legunt αὖοι Cod. P. et Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. Nos αὐτόθι Codd. plurimos secuti prætulimus; neque vero e memoria excidit, quod supra ad i. 19. 5. (33.) adnotavimus. Vertit Rufinus "Stantes vero aspiciebant." Laudat Hudsonus Lamb. Bos. in Anim. ad Gr. Scrip. p. 145.

19 δύο ταγμάτων] Sed non videtur Titus alias duas legiones præter decimam quintam ex Ægypto in Syriam movisse, neque id diserte narrat Tacitus (Hist. v. 1.) duoetvicesimanos et tertianos nominans; potius vero milites e diversis legionibus deducti in unum corpus videntur coaluisse, et idem accepisse nomen. Postea enim Josephus (vi. 8. 1. et vii. 1. 3.) quatuor tantum legionibus oppugnatam esse urbem Hierosolymorum describit.

30 κατεψήφιστο] An excelsam illam Daniel. (vii. 11.) prædictionem respicit Josephus, quæ de Messia et de ejus regno præclare loquitur?

31 Λώου μηνός] Conf. 4 Reg. xxv. 8. 2 Paral. xxxvi. 19. Jerem. lii. 12. Petav. Doct. Temp. ii. 17. Scal. Emend. Temp. l. v. p. 577. et Noris. Ep. Syro-Mac. p. 43. Die 10mo mensis Ab Judæorum, Augusti vero Romanorum die 5to A. U. C. 823.

32 τοῦ ἔνδοθεν] Rescripsit Hudsonus τοῦ ἔξωθεν, Rufinum, inquit, et Zonaram secutus. Sed contra eum stant omnes Gr. Codd. et ipse etiam Rufinus, qui secundum Edd. veteres "interioris" verterit.

50 τὴν εἱμαρμένην] Conf. Antt. viii. 15. 6. SPANH.

53 τῆς ὕστερον] Conf. 1 Esdr. vi. 15. Antt. xi. 4. 7. Petav. Doct. Temp. l. i. p. 74. Greswell vol. i. p. 585. Lardner vol. vii. p. 207.

Ἀγγαῖος] Vide Grotium ad Aggæum c. 1. v. 1. HUDS.

CAP. V.

10 ὀβελοὺς] Verubus habet interpres: sed putem, quia additur illa ἀπὸ τοῦ ναοῦ esse avulsa, hoc voluisse Josephum, eos avulsisse obelos ferreos, qui in tecto ædis sacræ erant positi, ne illic aves considerent, et ἕδρας obelorum, id est, loculos plumbeos, quibus affixi erant tecto obeli, ut starent erecti. REL.

Conf. sup. v. 5. (42.) et Lightf. de Templo p. 15.

22 ἄστρον ἔστη] Vide Tac. Hist. v. 13. Lardner vol. vii. p. 89. Basnage Hist. Jud. i. 8. 3. Similia habent prodigia Liv. xxix. 14. Virg. Æn. ii. 694, &c. Dio l. 8.

23 ὀγδόη δ' ἦν] Conf. sup. v. 3. 1.

24 ἱερογραμματεῦσι] "Sacrorum peritos" vertit Rufinus, non male. De istorum officio videsis Valesium ad Euseb. Judicium ferebant de signis cœlestibus. REL.

Conf. Diod. Sic. i. 16. cum nott. H. Steph. et P. Wessel. Locus Euseb. est ad Hist. Ec. l. iii. p. 89.

25 ὑπό του] Legit Hudsonus ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως; ex Eusebii Codd. ducta voce ἀρχιερέως; quocum etiam consentit Relandus. Quidni autem hoc sacrificium potuit ἰδιώτης τις præstare, quum victimam holocausto destinatam liceret Israelitæ privato jugulare, et, hoc demum facto, postularet manum Sacerdotis ea, quæ consequeretur, sparsio sanguinis. Confer Lev. i. 3. Antt. iii. 9. 1. et Reland. ibi adnotantem, et Lightf. de Templi ritibus pp. 67 et 69. Omittunt ἀρχιερέως omnes Josephi Codd. Gr. cum Ruf. et omnes ante Huds. Edd. Multa hujusmodi prodigia referebant Historici inter Romanos, quibus videtur Josephus auctoribus usus esse. Conf. Liv. xxii. 31. et alibi. Cic. de Divin. i. 34.

ἐνδοτέρου] Conf. Wetst. ad Matt. xxvii. 51. et Grotium, qui ἐξωτέρου scripturam Josephi fuisse suspicatur, quum portæ interiores auratæ essent, exterior ex ære Corinthio. Aliam vero viam instituit Lightf. (de Templo p. 102.) conciliari posse cum Talmudicis Josephum arbitratus. Ceterum hoc de porta prodigium referunt Talmudici, et accidisse id dicunt anno ante urbis excidium quadragesimo. Light. de Templo p. 125. An ex aliis miraculis quæ tunc temporis certo evenerunt, aliquatenus illustrari potest?

26 ἀνδρῶν εἴκοσι] Conf. adv. Apion. ii. 9. Lewis Heb. Rep. vol. i. p. 434.

33 *μεταβαίνομεν*] Miratur Hudsonus hanc lectionem Valesio non displicere ad Euseb. Hist. Ecc. iii. 8. ipse Rufinum secutus, et Codd. Gr. nonnullos, qui *μεταβαίνωμεν* habent. Cum Hudsono stant Edd. Bas. et Gen. et Casaub. cod. Bar. Exer. 16. n. 91.; nobiscum Codd. Gr. plures et præstantiores. Conf. Tac. Hist. v. 13. Chrys. in Joan. Hom. 64. tom. viii. p. 390. Hieron. in Matt. xxvii. 51. et Ezek. xlvii. Lardner vol. vii. p. 91. Ad rem apte laudat Readingus (ad locum Euseb.) Liv. v. 32. 50. Juv. Sat. xi. 111. Cic. de Div. i. p. 272. ed. Lamb. et Val. Max. i. 75.

38 *'Αλβίνου*] Albinus Procurator Judææ sub Nerone sup. ii. 14. 1. Antt. xx. 9. 1. SPANH.

45 *τετράγωνον*] Ita Danielis prophetiam explicuerunt de *πτερυγίῳ τοῦ* &c. REL.

Dan. ix. 27.

46 *ἦν χρησμὸς*] De hoc loco vid. Euseb. H. Eccl. l. iii. c. viii. p. 84. A. B. *δικαιότερον δ' ἂν ἐπὶ τὸν χριστὸν ἀναχθείη* &c. SPANH.

κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον] Ergo circa id tempus venturum Messiam regem exspectabant. Tacitus etiam meminit hujus rei. Quod haud parum pro Christianis facit. REL.

Nota omnibus Taciti (Hist. v. 13.) et Suetonii (Vesp. 4.) de hac fama testimonia, qui pariter ac Josephus Vespasiani imperium prospexisse eam dicunt.

CAP. VI.

2 *ἔθυσαν*] Moris enim erat imagines Deorum et præsertim Imperatoris inter signa militaria gestare, et testatur Suetonius Vespasiani nomen vexillis militum jam antea inscriptum fuisse. (Vesp. c. 5.) Imperante Tiberio concessus est is honor etiam Sejano, cujus colebantur per theatra et fora effigies, interque principia legionum, præstitis nonnunquam sacrificiis. Conf. sup. ii. 9. 2. et v. 2. 1. Antt. xv. 8. 1. ad fin. Tac. Ann. iii. 72. et iv. 2. cum Lipsii nota, et Ann. ii. 17. cum not. Oberl. Suet. Tib. c. 48. Cal. c. 14. Dio. lvii. 21. Senec. Cons. ad Marc. c. 22. Veget. de Re Mil. ii. 35. et Lips. de Mil. Rom. iv. 5.

ἀπέφηναν] Conf. sup. v. 2. 2. (13.) Dio. lxvi. 7. Suet. Tit. c. 5.

3 ἥμισυ τῆς πάλαι] Omnibus fere in bellis contingit id loco et regione quibus capta est præda; et hæc aliis præstitit occasio, quum immensæ fuerint templi Hierosol. opulentiæ. (Tac. Hist. v. 8.) Nonnunquam vero, sicut post direptas templi Delphici opes, post victas Magnæ Græciæ urbes, post captum Constantinopolin, mutatæ sunt in posterum pecuniarum rationes.

19 ὠκεανοῦ τείχους] Vide sup. ii. 16. 4. (60.)

22 δασμολογεῖν] Tributa et donaria pro Deo seu Templo colligere Judæis a Romanis concessum. De ea re vide Philon. de Monarch. p. 822. D. SPANH.

Conf. Exod. xxxviii. 26. Antt. iii. 8. 2. et xviii. 9. 1. Cic. pro L. Flac. c. 28. Tac. Hist. v. 5. Phil. de Virt. vol. ii. pp. 578. 592. &c. Dio. lxvi. 7. cum nota Reim. Suet. Dom. 12. cum nota Baumg. et Matt. xvii. 24. cum nota Wetst.

ἀναθήματα] Conf. 2 Macc. v. 16. Antt. xv. 11. 3. et xiv. 7. 2. Philo. de Virt. vol. ii. p. 591. Luc. xxi. 5. cum nota Wetst. Lightf. de Templo p. 233.

24 τῆς Νέρωνος] Conf. sup. ii. 19. 7. seqq.

ῥήγματα ἢ σπάσματα] Demosth. locum notissimum Olyn. 2. p. 24. Ed. R. ante oculos habuit Josephus; ἐπὰν δὲ ἀρρώστημά τι συμβῇ, πάντα κινεῖται, κἂν ῥῆγμα κἂν στρέμμα κ. τ. λ. id, quod indicavit etiam ad Long. §. 18. Toupius. Conf. sup. ii. 13. 6.

44 Ἰζάτου] Vide sup. ii. 19. 2. (9.) et v. 4. 2. (14.)

CAP. VII.

13 καὶ πεπλήρωτο] Glossam abunde sapiunt hæc et quæ sequuntur verba.

16 ἀνέδην] ἀναίδην habent Cod. L. et Edd. Huds. Hav. quæ vero vox (verba sunt Buttmanni ad Plat. Gorg. p. 495.) etiam ubi commodam significationem habere videtur, tamen ubique est proscribenda. Conf. sup. i. 22. (20.)

CAP. VIII.

1 χωμάτων] Aggeres reddunt. Non repugno. Antea etiam χωμάτων meminit, et χάρακος quo urbem Titus cinxit. Videtur vallum fuisse ex stipitibus ligneis structum: ὕλη enim erat, qua spoliabatur omnis regio circa Hierosolymas. Christus id prædixit Luc. 19. 43. fore ut χάρακα circa Hierosolymas struerent, easque circumvallarent. Adeoque licet id in animo ante

non habuerit Titus, ut dicto Christi veritas constaret, fieri debuit: qui etiam prædixit fore ut urbs a Romanis caperetur, etiamsi virtute humana id fieri nequaquam posse videretur, uti ipse Titus agnovit, mox cap. 16. *σὺν θεῷ ἐπολεμήσαμεν*, et manus humanæ nil efficere possunt adversus has turres. REL.

2 *τεσσάρων*] Conf. sup. iv. 10. 5. (22.) et vi. 4. 3. (19.)

10 *ἐλαχίστης*] Id quod prædixerat Moses Deut. xxviii. 68. Conf. Luc. xxi. 24.

15 *τὰ ἐνδύματα*] Conf. sup. v. 5. 7.

17 *κιννάμωνον*] Hinc discimus plura aromata quam quatuor quorum Moses meminit, in pulvere suffitus fuisse, quod et Talmudici testantur, cinnamomum et casiam diserte memorantes. REL.

Ceterum memoratis (Exod. xxx. 34.) quatuor aromatibus quæ ad sacrum suffitus usum destinata sunt, memorat etiam Moses (Exod. xxx. 23.) cinnamomum et casiam, inter sacra unguenta numerans. Conf. Antt. iii. 8. 3. Wetst. ad Luc. i. 11. Lightf. de Templo pp. 151. 240.

26 *πλάζοντος*] Locum citat Suidas, non adjecto, neque a Comment. adnotato, e Josepho esse depromptum.

29 *οἱ τρεῖς*] Sup. ii. 17. 8.

31 *ὑπ' ἀλλήλων*] Rectius *ἀπ' ἀλλήλων*.

37 *ἡμέρα*] "Hoc est die 8vo mensis Elul Judæorum, seu die 2do Septembris. Vide Norisii Ep. Syro-Mac. i. 3. p. 52. et conf. Suet. Tit. c. 5. Frontin. Stratag. ii. 1. 17. Notandus autem est error Dionis et aliorum, qui Hierosolyma fere semper Sabbatho capta tradiderunt, aut hodiernum sibi persuadent. Em. Norisius diem hujus expugnationis indicatum non incidere in Sabbathum, quocunque demum modo duxeris calculos, demonstravit: nec Josephus ea die captam urbem adnotavit, non omissurus, credo, si ita fuisset. Capta quidem Sabbatho Hierosolyma memorat Plutarchus de Superst. p. 169. (vol. vi. p. 646.) memorat sub Pompeio Dio p. 36. sq. itemque sub Antonio vel Sosio p. 405. D. At ex Matathiæ instituto defensionem ea die non omittendam censuerunt. 1 Macc. ii. 39. Joseph. Antt. xii. 6. 2. et xiii. 1. 3. et xviii. 9. 2. Bell. Jud. ii. 16. 4. licet oppugnationem omitterent: Id. Antt. xiv. 4. 2. quod sentiens Pompeius non aggressus est Judæos Sabbatho, sed tantum opera sua secure perfecit. Id. l. c. et Bell. Jud. i.

7. 3. Cepit vero urbem, perinde ut Sosius, non Sabbatho, sed die Jejunii, quod scriptores exteri de Sabbatho interpretati sunt." Hæc adnotat Reim. ad Dio. lxvi. 7.

CAP. IX.

4 *πολλὰ τοιαῦτα*] Conf. Lardner vol. vii. p. 96.

5 *καὶ τὰ τείχη*] Conf. inf. vii. 1. 1. Dio. lxvi. 7.

7 *τῷ τῶν γυναικῶν*] Indicatur hic locus in SS. Script. sed omisso vel mutato nomine. Vide 2 Paralip. xx. 5. Ezek. xlvi. 21. Joan. viii. 20. Act. Ap. xxi. 26. "Mulierum" nomen vulgo adeptus est, quum non liceret illis ulterius in templum progredi. Vide sup. v. 5. 6. Lightf. de Templo p. 99. et Cent. Chor. p. 60.

10 *τὰ κατ' Αἴγυπτον*] Nempe ad agros ibi colendos. SPANH. Multum nimirum valuit ad urbem Romam pacandam agrorum Ægypti cultura, eo præsertim tempore quo fere ob civiles motus neglecti jacuerant. Vide quid de tributis Alexandriæ exactis, et pecuniis Romæ eodem tempore impensis narrant Dio lxvi. 8. et 10. et Suet. v. Vesp. c. 19. cum quibus conferendus est etiam Casaub. ad Strab. l. xvii. p. 1146. Sed accipiendus est, opinor, hic Josephi locus de metallis et præsertim de Aurifodinis quibusdam in quas damnatos plurimos hominum ob maleficia, vel bello captos ex antiquo more Ægypti reges coegerant, et Romani eandem consuetudinem secuti tunc temporis cogebant. Vide Diod. Sic. iii. 12. locum insignem cum Wessel. Comment. et Aristid. vol. iii. p. 587. Eodem consilio quatuor millia Judæorum in insulam Sardiniam imperante Tiberio vecta sunt, coercendis illic latrociniis, ait Tacitus, et si ob gravitatem cœli interissent, vile damnum. Antt. xviii. 3. 5. Tac. Ann. ii. 85. Suet. Tib. 36. Quinetiam in Palæstina metalla fuerunt, e quibus adcrevit Judæis lucrum, et postero tempore Christianis non raro servitus et miseria. Eus. de Martyr. Pal. c. 5. Jos. sup. 4. 8. (14.) et Lightf. Cent. Chor. p. 175.

ἐν τοῖς θεάτροις] "Satis auctoribus veteribus constat, qui suppliciis castigandi essent, eos sæpe fuisse, gravioris ignominiæ causa, per theatrum deductos ibique pœnas luisse. In quam quidem rem non piget insignem Philonis locum (con. Flac. p. 977.) etsi paullo longiorem, huc adferre. *καὶ ταῦτ' εἰργάζετο μετὰ τὸ πληγαῖς αἰκίσασθαι ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ, καὶ πυρὶ καὶ σι-*

δήρῳ βασανίσαι, καὶ ἡ θέα διενενέμητο· τὰ μὲν γὰρ πρῶτα τῶν θεαμάτων ἄχρι τρίτης ὥρας ἢ τετάρτης ἐξ ἑωθινοῦ ταῦτα ἦν, Ἰουδαῖοι μαστιγούμενοι, κρεμάμενοι, τροχιζόμενοι, καταδικαζόμενοι, διὰ μέσης τῆς ὀρχήστρας ἀπαγόμενοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ. Simillimus huic locus apud Charitonem est lib. iii. iv. ad quem dignus est, qui consulatur D'Orville, recte castigans Mangei pruritum hunc Philonis locum emendandi. Pertinent quoque huc illa Suetonii (in August. c. 45.) "Augustus Stephanionem per trina theatra virgis cæsum relegavit." Unde θεατρίζειν apud Græcos "ignominia supplicioque afficere, omniumque ludibrio, tanquam in theatro aliquo, exponere." Ex quo lux D. Paullo (ad Heb. x. 33.) ὀνειδίσμοις καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι. Raphelii a Wolfio ibi laudati exempla ex Polybio sunt ἀπροσδιόνυσα. Quia autem in theatris homines non solum ignominiæ ludibriique causa exhibebantur, sed supplicio etiam afficiebantur, inde esse derivandum puto eum significatum, quo θεάτρον non solum pro ignominia et pœna ipsa, sed homine etiam, omne ignominiæ suppliciique genus perpesso, interdum occurrit: quo quidem significatu hæc vox in Paulli Epist. 1 ad Cor. iv. 9. ὅτι θεάτρον ἐγενήθημεν sumenda mihi quidem videtur. Viri docti qui eum locum illustrandum putant ex eo more, quo homines, morte plectendi, in theatrum cum leone aut ursa depugnaturi ducebantur, humanitus, ut levissime dicam, errant, quanquam non ignoro, interdum homines ad theatrum cum bestiis decertaturos fuisse condemnatos, in quam rem illustris Josephi locus est de Bell. Jud. vi. 9. 2." His verbis in Comment. de Decret. Athen. p. 422. disserit Krebsius; quibuscum conferenda sunt quæ notat idem in Observ. Flav. p. 289. Quod autem proponit Krebsius, quo minus ad pugnas cum feris initas spectare putaretur Paulli locus (quantum equidem sciam, inquit, illud θηριομαχεῖν locum tantum in Circo, non autem in theatro habuit), nihil id argumenti habet. Vocabulum enim θεάτρον non solum de re scenica, verum etiam de Amphitheatro, et de ipso Circo usurpari solitum est. Conf. Plut. v. Sull. c. 18. ut et alibi θεάτρον ἱππικὸν, Dio. lxi. 9. cum nota Reim. et Phil. de Virt. vol. ii. p. 599. Quinetiam ipse Josephus in Antt. xv. 8. 1. de Theatro ab Herode Hierosolymis exstructo loquens, hæc adjecit παρασκευὴ δὲ καὶ θηρίων ἐγένετο λεόντων τε πλείστων αὐτῷ συναχθέντων, καὶ τῶν ἄλλων.....

τούτων αὐτῶν τε πρὸς ἄλληλα συμπλοκαὶ, καὶ μάχαι πρὸς αὐτὰ τῶν κατεγνωσμένων ἀνθρώπων ἐπετηδεύοντο. Ne multa, *θέατρον* locum publicum sonat, ubi aut ad spectaculum aliquod videndum confluebat populus, aut agebantur res civitatis graviores. Vide inf. vii. 8. 7. (120.) Antt. xix. 7. 5. Wetst. ad Act. Apost. xix. 29. et Eichhorn De re Scenica Judæorum p. 6.

11 *'Εφθάρησαν*] Nihil hic Josephus de Judæis quos crucibus affixerunt Romani; sed e Vita ejus (c. 75.) colligi potest multos eo supplicio tunc temporis periisse. Vide Lardner vol. vii. p. 97.

12 *τῶν δ' ἀπολομένων*] Conf. Tac. v. 13. cum nott. Lips. et Ernest. et Lardner vol. vii. p. 259.

13 *συνεληλυθότες*] Colluviem vocat Tacitus (Hist. v. 12.) ceterarum urbium clade auctam; plurimos narrat Dio (lxvi. 4.) etiam e sitis trans Euphratem locis ad auxilium ductos. Rationem igitur tantæ multitudinis (ait Reimarus) partim ab auxiliandi studio cum Dione, partim a perfugio expulsorum ex ceteris locis expugnatis cum Tacito, partim a Paschatos festo cum Josepho repetimus.

14 *εἴπως δυνατὸν*] Judæi enim putabant illicitum esse se, i. e. populum Israeliticum per capita numerari, quod essent futuri sicut arena maris, cujus numerus iniri nequit, Hos. 1. 10. et quia Davidi tam male cesserat, quod populum numerasset. REL.

ἐξαριθμήσασθαι] In Echa Rabbati fol. 62. 1. dicitur Rex Agrippa ex numero renum agnorum Paschalium deprehendisse numerum Judæorum. Erat id jam antiquissimis temporibus in usu ut hoc modo populus numeraretur, si illis credimus qui putant 2 Sam. 3. 12. significare agnos paschales, uti Targumista, qui illic habet *et numeravit eos per agnos paschales*. REL.

καθ' ἣν θύουσι μὲν] Conf. Antt. lib. 16. c. 6. §. 2. SPANH.

15 *ἀπὸ ἐννάτης*] Conf. Antt. xiv. 4. 3. Act. Apost. iii. 1. et xiv. 8. Destinatum vero est hoc temporis spatium, ut secundum legis mandatum (Ex. xii. 6.) inter geminas vesperas sacrificaretur. Factum igitur est initium, quo tempore medius fuit dies inter declinationem Solis et occasum ejus. Conf. Lightf. de Temp. rit. p. 134.

17 *μεμιασμένοις*] Vide sup. v. 3. 1.

19 τὸ πλῆθος] Numerum eorum qui per septennium interierunt nobis ex Justo Lipsio exhibet Usserius sub finem Annalium. HUDS.

CAP. X.

2 Ἀσωχαῖος] In sacris literis 1 Regum 14. 25. Σουσακὶμ dicitur. HUDS. Is Ptolemæus Lagus Antt. 12. 1. COCC.

4 Ὁ δὲ πρῶτος] Tot σφάλματα quot verba in hac perioche, inquit Bochartus l. 2. de Phœn. Coloniis c. 4. Quam vere, aliorum esto judicium. HUDS.

βασιλεὺς δίκαιος] Nempe Melchisedecus. Conf. Antt. 1. 10. 2. SPANH.

Gen. xiv. 18. Ep. ad Heb. vii. 2.

Ἱεροσόλυμα τὴν πόλιν] Vide Masium in Josuam, cap. 10. p. 178. Bochartum (supra citatum) et Beveregium in Annott. ad Canones, p. 60. et Is. Vossium in Epistola ad Colvium, p. 395, 396. Conf. lib. vii. c. 3. §. 2. Antiq. Jud. SPANH. Lib. 1. c. 11. Antiq. dicit non Melchisedecum sed posterioris temporis homines urbem Hierosolymam appellasse. Adeoque hæc τὸ ἱερὸν δειμάμενος ad Davidem aut Solomonem referenda videntur; nisi dicere velimus Josephum sibi aperte contradixisse. REL.

8 ὁ βαθὺς πλοῦτος] Vide sup. vi. 6. (22.) et inf. vii. 5. 5. Cunæum Rep. Heb. ii. 23.

διαπεφοιτηκὸς] Act. Apost. ii. 5. Judæos omnes terræ regiones peragrasse refert Philo De Virt. vol. ii. p. 587, quod et Stobæus a Josepho citatus Antt. xiv. 7. 2. Conf. Mosh. de reb. Christ. c. 2. §. 20. Lardner vol. i. p. 108.

ἡ μεγάλη δόξα] Vide Dio. xxxvii. 17. Strab. l. xvi. p. 1104. Tac. Hist. v. 5. Juv. xiv. 97. Lucan. ii. 592, &c. Der Jüdische Krieg von D. F. Münter p. 10.

ἀπώλειαν αὐτῇ] S. Petitus (tom. 3. p. 341. Animadv. ἀνεκδότων in Josephum) post hæc verba excidisse suspicatur quæ Josepho adscribit Euseb. in Hist. Eccl. l. 2. c. 23. et ex eo D. Hieronymus in Catalogo Scriptorum &c. Ταῦτα δὲ συμβέβηκεν Ἰουδαίοις, κατ' ἐκδίκησιν Ἰακώβου τοῦ δικαίου. ὃς ἦν ἀδελφὸς Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ· ἐπειδήπερ δικαιότατον αὐτὸν ὄντα οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέκτειναν. HUDS.

Hæc autem verba, quæ tanquam a Josepho in Antt. libris conscripta adfert Origenes (l. 1. con. Cels. p. 33. et in Comm. ad

Matt. p. 233.) et ex eo, ut videtur, Eusebius (H. E. ii. c. 23.) aliique, referenda existimat Hudsonus (ad Antt. xx. 9. 1.) *μνημονικῷ ἁμαρτήματι* Origenis. Certe nullibi locum habere potuerunt in Antt. ut quæ non agant de Hierosolymorum excidio; neque in Bel. Jud. inseri ea fas est (etsi opportunus quodammodo sit hic locus) adversantibus omnibus Gr. Codicibus. Conf. quæ de simili Jacobi mentione a Josepho in Antt. (xx. 9. 1,) facta disputaverunt docti; et præsertim Huds. ad loc. Vales. et Heinich. ad Eus. H. E. ii. 23. not. 25. Cleric. H. E. an. 62. n. 2. p. 415. et Lardner vol. vii. p. 130.

LIBER VII.

CAP. I.

4 *ἐξωμάλισαν*] Inf. vii. 8. 7. (123.) Mic. iii. 12. Matt. xxiv. 2. cum notis Wetst. et Whitb. Luc. xix. 44. Pausan. viii. 16. Lardner vol. vii. p. 99. Eusebius (Dem. Ev. vi. 18.) hæc habet de urbis excidio *τότε μὲν οὖν εἰκὸς τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἀπολωλέναι τῇ πολιορκίᾳ ὥς φησιν ἡ προφητεία*: quæ vero verba occisorum hominum numerum potius quam urbis partem aliquam excisam denotare debent, quum testem adhibeant Zachariam xiv. 2.

24 *τὴν Μελιτηνὴν*] Conf. sup. ii. 18. 9. (53.)

CAP. II.

2 *ὅθεν ἤδη κατὰ γῆν*] Vide Dio lxvi. 9. ad quem locum hæc adnotat Reimarus. " Si fundamentis Capitolii XI. Cal. Jul. jactis nondum interfuit Vespasianus, ut ex Tac. iv. 53. ostendi potest, nempe cura interim restituendi templi in L. Vestinum collata, et Helvidio Prisco Prætore aream lustrante; sique idem durante obsidione Hierosolymorum (a 14 April. ad August. A. 823.) ascensa navi (Tac. Hist. iv. 81.) Rhodum prius omnesque quas præternavigavit, civitates invisit, in Græciam transiit, et ex Corcyra Iapygiam delatus, terrestri deinde itinere Romam venit, ab omnibus civitatibus cum honore exceptus, conficitur, exeunte demum æstate A. U. C. 823. Vespasia-

num Romam venisse. Adde quod Titus post celebrata demum Beryti patris natalitia (Nov. 17.) de ejusdem in Italia adventu accepit nuncium. Joseph. B. J. vii. 3. 1. Conf. Zonar. p. 577. A."

11 Τερέντιος] Hic est qui Talmudicis Turnus Rufus audit, qui Sionem ut agrum arasse dicitur. REL.

Conf. Lightf. in Horis ad Matt. xxiv. 2. et Schoetgen. Hor. Heb. vol. ii. p. 953. A Talmudicis Turranus Rufus nominatus est, ab Hieronymo autem Titus Annius Rufus. Ceterum notat Valesius ad Euseb. H. E. iv. 6. Hierosolyma prorsus eversa fuisse a Tito, ita ut aratrum etiam ejus solo fuerit impressum; adjecto insuper, id e Josepho constare. Verum enimvero neque id, quantum equidem scio, adfirmavit Josephus, neque certo comperiri potest factum id esse unquam Titi jussu captis ab eo Hierosolymis. E contrario absonum esse videtur, et Romanis legibus impeditum, eam urbem denuo instaurare, (quemadmodum Hierosolyma paucis post annis restituit Hadrianus) quæ nuper impresso in ea aratro vastitati perpetuæ destinata fuerat. Aliquando id evenisse, testimonio sunt Talmudici et Hieronymus (Gemara Taanich. c. 4. Hieron. Com. in Zach. c. 8.) quoniam vero confitentur omnes templum aratro delevisse Hadrianum, eum victorem, sicut suspicantur aliqui, prospexit Propheta Jeremias (xxvi. 18.) et cum Tito male commiscuerunt Talmudici et Hieronymus. Conf. Zorn. Hist. Fisci Judaici p. 321. et Der Jüdische Krieg von D. F. Münter pp. 42. 71.

CAP. III.

1 τοῦ ἀδελφοῦ] Natus est Domitianus Octob. die 24to. A. U. C. 804. Suet. Dom. 1. Dio lxvii. 1. cum nota Reim.

γενέθλιον] Vide quomodo de hoc vocab. disseruit Lobeck. ad Phryn. p. 104. qui a Fischero temere et audacter id in Antt. xii. 4. 7. pro γενέσιον repositum esse statuit.

2 καταπιμπραμένων] Cremabantur homines a Romanis in media Amphitheatri arena, ut spectaculum fierent. inf. vii. 8. 7. (119.) Suet. Cal. 27. Plin. Pan. xxxiii. 3. Juv. i. 155. Euseb. H. E. iv. 15, &c.

4 τοῦ πατρὸς] Natus est Vespasianus Novem. die 17. A. U. C. 762. Suet. Vesp. 2. Dio lxvi. 17. cum nota Reim.

5 ἦν πολὺ] Quum magna fuerit Antiochiæ Judæorum multi-

tudo, multum exstitit causæ, cur, orto inter ipsos dissidio, ibi distinguerentur, et primum ibidem proprio nomine noscerentur Christiani. Conf. Wetst. ad Act. Apost. xi. 26.

11 *τὸ ἱερὸν ἐξελάμπρυναν*] Manifestum quidem est *ἱερὸν templum* hic dici, quod ante vocaverat *συναγωγὴν*, ob magnificentiam nimirum et splendorem ædificii ad templi formam et similitudinem exstructi. HUDS.

13 *ἀρχῶν τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας*] Judæis Antiochiam (ut et Alexandriam) habitantibus inductum erat a regibus Græcis, et postmodum ab imperatoribus Romanis, ut delectum haberent ex sua gente præsidem, cui parerent, exempti jurisdictione et potestate præsidis regii ac imperatorii. Hic magistratus nonnunquam *ἄρχων* dicitur, alias *ἐθνάρχης*, et *ἀλαβάρχης*. Vide Fullerum in Miscell. SS. l. 4. c. 16. HUDS.

Conf. Antt. xiv. 7. 2. et xviii. 8. 1. sup. ii. 18. 7. Vales. ad Euseb. H. E. ii. 5. et Nor. Ep. Syro-Mac. p. 219.

17 *τὸ ἐπιθύειν*] Notissimum est id quod de Christianis hoc experimento deprehensis dicit Plinius Epist. x. 97.

25 *Καισέννιον Παῖτον*] Nomen variant Codices; sed vide Dio. lxii. 20. Tac. Ann. xv. 6. cum nott. Lips. et Ober. et Noris Ep. Syro-Mac. p. 212.

27 *ἀπεσάλευον*] Codd. P.T. cum Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. *ἐπεσάλευον* habent. Sed nostrum tuentur Codd. L.M. et usurpant pari habita occasione Thucydides, Demosthenes, Diodorus, et exponunt Suidas Hesychius Etym. Phavorinus. Conf. ad Thuc. i. 137. Wass. et Schol.

CAP. IV.

9 *ἰδίαν*] Mutavit in *ἡδεῖαν* Hudsonus, nihil indicii habens, nisi quod "jucundam" in versione sua protulerit Rufinus. Non displicet profecto, quod cum voc. *αἴσθησιν* copiose *ἰδίαν* conjunxit Josephus. Sin aliter quis statuerit, videat, annon ipse Josephus *αἴσθησιν* solummodo scripserit (vide inf. vii. 10. 1. (2.) et librarius aliquis voc. *ἰδέαν*, quasi magis cum Josephi more consentaneum, adjecerit; unde modica mutatione orta esse possit vulgata lectio. Sunt fortasse, qui *ἰδέαν* a Josepho scriptum fuisse putent, et prave commentationis loco invectum fuisse *αἴσθησιν*, quum ab antiquis temporibus, vox *ἰδέα* mentis

notionem denotaverit. vide Wyttenb. ad Plat. Phæd. p. 102.

12 *θυμιαμάτων*] Soph. Tyr. 4.

πόλις δ' ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει. SPANH.

Confer etiam Plut. v. Anton. c. 24. et Philo. De Virtut. vol. ii. p. 547.

τοῖς ἔνδον θεοῖς] *οἱ ἔνδον θεοὶ* Dii Penates; iidem *θεοὶ μύχιοι* Dion. Halic. Antt. l. 1. p. 54. HUDS.

Conf. Æsch. Cho. 790. Ag. 860.

19 *κραδαίνεσθαι*] Eadem metaphora utitur Plut. vol. vii. p. 931. *διαλγῆς καὶ κραδαινομένη τοῖς πόνοις.*

20 *Κλασσικός τις*] Julius Classicus Treverorum alæ præfectus. Tac. Hist. ii. 14. Motus hos jam A. U. C. 822. ortos tanti duxit Tacitus, ut magnam iis partem Historiæ suæ tribueret iv. 12. seqq. Conf. Reim. ad Dio. lxvi. 3.

Οὐϊτέλλιος] Hoc nomine donavisse eum videtur Josephus, quem Claudium Civilem ad Hist. iv. 13. vocat Tacitus, sed ad Hist. i. 59. Julium. Integrum forte nomen Cl. Jul. Civilis. Annon eundem respicit Plutarchus vol. ix. p. 86. his verbis usus; *Ἰούλιος γὰρ ὁ τὴν ἐν Γαλατίᾳ κινήσας ἀπόστασιν, ἄλλους τε πόλλους, ὡς εἰκὸς, ἔσχε κοινωνοὺς, καὶ Σαβῖνον,* ad quem locum notat Reiskius erravisse Plutarchum, quum Julius et Sabinus homo idem sit. Conf. Frontin. Strat. iv. 3. 14. Ernest. ad Tac. iv. 13. Lips. ad Tac. iv. 67. Reim. ad Dio. lxvi. 3. In Gelen. versione "Civilis" nomen est, in veteri autem Rufini "Bailis."

22 *οὐκ ἂν δίχα*] Ambigi potest, annon hoc loco Homericum illud *ἄνδιχα* scripserit Josephus, uno vocabulo. Conf. Hesiod. Op. i. 13. et Suid. ad voc.

Πετιλίῳ] Vide sup. iii. 7. (155.) Tac. Hist. iv. 71. seqq. et v. 14. seqq. Dio. lxvi. 3. et Lips. cum Tac. iv. 68. Josephi verba conferentem.

25 *εὐθὺς ἤλαυνεν*] De hac Domitiani expeditione, et de spe ab eo concepta aliter statuerunt alii. Habita ipsius Domitiani morum ratione, in Tacito potius fidem ponimus, qui spe ac juventa properum profectum esse imprimis narrat, Lugdunum deinde venisse, et ibi nuncios accepisse de prospero rerum in Treveris gestarum eventu. Inde autem, ait Tacitus, creditur Domitianus occultis ad Cerialem nunciis fidem ejus tentavisse, an præsenti sibi exercitum imperiumque traditurus foret: qua

cogitatione bellum adversus patrem agitaverit, an opes viresque adversus fratrem, in incerto fuit. Conf. Tac. Hist. iv. 68. et 86. Suet. Dom. 2. Dio. lxvi. 3. Reim. ad Dio. lxvii. 4. Nor. Ep. Syro-Mac. p. 269.

30 *Φοντήϊον*. Conf. Tac. Hist. iii. 46. Exitum ejus vitæ e Josepho discimus.

31 *Ῥούβριον*] Nonnihil de eo narrant Tac. Hist. ii. 51. et 99. Dio lxiii. 27. ad quem locum vidend. Reim.

CAP. V.

2 Πολὺς γὰρ ὢν] Ita in MSS. tam Græcis quam Latinis Rufini. nec dubitat Casaubonus (in Exerc. c. Baronium, p. 444. Edit. Lond.) quin locus corruptus sit, quod et Rabbini Josepho adversentur, qui septimo die flumen quiescere contendunt, et contra eum faciat Plinius in Nat. Hist. lib. 31. c. 11. quare locum in hunc modum restituit: *πολὺς γὰρ ὢν ὅτε ῥεῖ καὶ κατὰ τὴν φορὰν οὐ σχολαῖος ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων κατὰ τὴν ἑβδόμην ἐνδίδωσι καὶ ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾷν τὸν τόπον. εἶθ' ὥσπερ μηδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς, μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι.* Verum Cuperus (in notis ad Lactantium) paulo aliter, *οὐ σχολαῖος ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων, ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾷν τὸν τόπον· εἶθ' ὥσπερ οὐδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς, ὅμοιος μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι.* Quin et sic legi potest, *οὐ σχολαῖος ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων κατὰ τὴν ἑβδόμην ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾷν τὸν τόπον. εἶθ' ὥσπερ οὐδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς ὅμοιος μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι.* Vel hoc modo, *ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων μετὰ ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾷν τὸν τόπον· εἶθ' ὥσπερ οὐδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς ὅμοιος μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι.* Vide Fullerum in Miscell. Sacr. l. 1. c. ix. Cunæum in lib. ii. de Rep. Hebr. c. xxii. et Colomesium in Opusculis, c. xxv. cum quo confer Gaulminum in notis ad Mich. Psellum de Operationibus Dæmonum, pag. 114. HUDS.

Conf. Rel. de Pal. l. 1. p. 290. Lightf. Dec. Chor. p. 52.

8 *Βολογέσου*] Qui Vespasiano auxilia obtulerat. Tac. iv. 51. Suet. Vesp. 6. Conf. Dio. lxvi. 11. &c.

18 *διανύσας*] Hæc locutio, ait Krebsius, verbis Matthæi *τὰς πό-*

λεις τελεῖν (viii. 23.) ita similis est, ut non ovum ovo similius.

21 *ὁμοίως μὲν*] Paullo aliter Suetonius, qui Titi reditum his verbis descripserit, " Festinans in Italiam, quum Rhegium, dein Puteolos oneraria nave appulisset, Romam inde contendit expeditissimus; inopinantique patri, velut arguens rumorum de se temeritatem Veni, inquit, pater, veni." Tit. c. 5.

23 *καίπερ ἑκατέρῳ*] Actus est triumphus A. U. C. 824. et decrevisse senatum utrique proprium triumphum (etsi res neque a Suetonio neque a Dione diserte declarata sit) indicio est, quod, teste Dione, decreti sunt duo arcus triumphales. An duo etiam exstructi sint, dici nequit; sed id senatui in votis fuisse, indicat qui hodie superest, soli Tito dicatus. Conf. Reim. ad Dio. lxvi. 7.

27 *ἐκεῖ γὰρ*] " Eo enim templo." Mirum autem videri potest Romanos in hanc rem templo usos esse, quod ægre passi sunt etiam extra pomærium ædificari, quodque, ut ipse narrat Josephus (Antt. xviii. 3. 4.), ob sacerdotum scelus a Tiberio eversum erat et excisum. Sed multum Romæ postea invaluerant exteræ religiones, et Vespasianus Alexandriæ degens ipse ædem Serapidis intraverat, ut Numen ejus propitiaret. Conf. Dio. xl. 47. cum nota Fabr. Tac. Hist. iv. 83. Suet. Vesp. 7. et Tib. 36. Mosh. de Reb. Christ. cap. 1. §. 8. Warburton Div. Leg. vol. i. p. 307.

οἱ αὐτοκράτορες] Vide sup. v. 2. 2. (13.) et Reim. ad Dio. lxvi. 1. siquidem de Vespasiano et Tito, non autem de Imperatoribus quibuslibet in genere descriptis, sumendum sit vocabulum.

28 *ἐνταῦθα γὰρ*] Ibi enim Marcelli theatrum erat una cum Octaviæ Porticu ab Augusto exstructum, ibidem Jovis et Junonis templa, locus nimirum ob ædificiorum amplitudinem et sanctitatem ad hos usus accommodatus. Conflagrarunt autem ædificia cum Bibliotheca imperante Tito A. U. C. 833. Vide Dio. xlix. 43. et lxvi. 24. Suet. Oct. 29. Plut. Marc. 30. Liv. Epit. cxxxi. 54. Donat. de Urbe Rom. iii. 7. Burton Ant. Rom. p. 163.

30 *ἐν ἐσθήτεσι*] Omittunt *ἐν* Codd. L.P.T. cum Edd. Bas. Gen Huds. Hav. servat Cod. M. Locutio est et Græcorum et Lati-

norum. Antt. xviii. 6. 7, &c. 1 Reg. xvii. 45. Matt. vii. 15. ubi videndus Krebsius.

38 *τῇ Βαβυλωνίων*] Vide sup. v. 4. (31.) Plut. vol. ii. p. 553. Lucr. iv. 1023. Conf. Eur. Hec. 474. Virg. Georg. iii. 25.

43 *πηγμάτων*] Machinæ erant theatrales artificiose constructæ Conf. Serv. ad Virg. Georg. iii. 24. Phæd. v. 7. 7. Plin. H. N. xxiii. 3. Juv. iv. 122. Suet. Cl. 34. Lips. de Amphith. c. 22.

44 *ἀπιστήσαντα*] Mutavit in *ἀπαντήσαντα* Hudsonus, duobus Codd. et Rufini versione fretus. Quum vero minus apte inter se cohæreant sententiæ verba, nos errorem esse existimamus, ex eo quoque ductum, quod nonnulli Codd. *ἅπαν ἀπιστήσαντα* legerunt: unde autem legerunt, augurari facile possunt, quicunque Codices exscribere soliti sint. Edd. Bas. et Gen. *ἅπαν ἀπιστήσαντα* habent.

τριώροφα] An mente habuit Josephus Arcæ Noachanæ descriptionem, etsi accuratius locum Genes. vi. secutus *διώροφα καὶ τριώροφα* dixisset? Errore enim eodem Philo de Mose vol. ii. p. 143. *τριώροφα καὶ τετρώροφα* scripsit, et ipse Josephus ad Antt. i. 3. 2. *τετράστεγον* arcam adpellavit. Ceterum simile fuit ædificium, quod in ornandis Septimii Severi exsequiis adparatum fuisse narrat Herodianus (iv. 3.) *ἔξωθεν δὲ χρυσοϋφέσι στρωμναῖς, ἐλεφαντίνοις τε ἀγάλμασι, γραφαῖς τε ποικίλαις κεκόσμηται.*

48 *οὐκ ἐπὶ γῆν*] An propterea has voces et quæ sequuntur intexuit Josephus, quod Homericam clypei descriptionem in mente habuit? Il. xviii. 576. Poeticum quiddam certe sapiunt.

51 *τράπεζα*] Exod. xxv. 23. Antt. iii. 6. 6. Rel. de Spol. Templ. Hieros. in Arc. Tit. Burton Ant. Rom. p. 203. Vide sup. v. iv. (35.)

53 *ὅ τε νόμος*] Hoc de Legis volumine interpretantur, quicunque cum Relando (De Spol. Templi p. 76.) quiddam in Arcu Titi insculptum conspiciant, quod librum suo cylindro convolutum referre videatur. Indicare vero potest Josephus laminam sive auream sive ex alio metallo factam et legis parte aliqua inscriptam, cujus multa erant exempla in Templo reposita, unum vero hoc ceteris præstantius, quod decem illa mandata insculpta obtulit. Ejusmodi etiam tabulam ex auro factam testan-

tur Talmudici ab Helena Adiabenorum Regina dicatam esse. Convenit saltem magis hæc opinio cum observantia ea quam a Romanis triumphantibus nacta est Lex Judaica. Conf. Lightf. de Templo p. 236.

54 ἤλαυνε πρῶτος] Paullo aliter descripsit Zonaras p. 577. τὰ ἐπινίκια αὐτός τε καὶ ὁ πατὴρ ἐφ' ἅρματος ἔπεμψαν· συνέπεμπε δὲ σφίσιν αὐτὰ καὶ ὁ Δομετιανὸς ὑπατεύων ἐπὶ κέλητος.

60 τέμενος Εἰρήνης] Suet. Vesp. 9. Dio lxvi. 15. ad quem locum locupletissimus est in historia hujus templi enarranda Reimarus.

61 γραφῆς τε] Nempe γραφῆς ἔργοις: edidit Hudsonus ex conjectura καὶ πλαστικῆς, Haverc. γραφῇ τε.

63 'Ανέθηκε δὲ] Exustum est Templum imperante Commodo, sed non una consumpta fuisse videntur Judæorum spolia. Memoriæ enim traditum est, capta post Maximi fugam Roma, in Africam transvecta esse, et deinde a Belisario recuperata et Constantinopolin adlata; Hierosolyma inde missa esse. Rel. de Spol. Temp. Hieros. c. 13. et Burton Ant. Rom. p. 206.

CAP. VI.

1 Λουκίλλιος] Qui Vespasiani partes imprimis adauxerat, (Tac. Hist. iii. 12.) et recenti tempore post interfectum Vitellium ad res Campaniæ componendas designatus erat. (Hist. iv. 3.)

Κερεαλίου] Vide sup. iii. 7. 34. (155.)

3 πετρώδης ὄχθος] Conf. Rel. de Pal. p. 880.

8 πρῶτος ἐπ' αὐτοῦ] De Machærunte munita ab Alexandro sup. 1. 8. 2. a Gabinio deleta Antt. 14. 5. 4. SPANH.

15 φύει ῥίζαν] Conf. Antt. 8. 2. 5. et Rel. Pal. p. 881.

21 ταῦτα δὲ] Hanc de Dæmonibus opinionem profitentur alii, (inter quos præcipuus est Just. Mart. Apol. i. 2. p. 65.) quos omnes videsis laudatos a Lardner vol. i. p. 450. de rebus Dæmoniacis fusius disputante. Ceterum moris erat inter Philosophos, quorum præcipui erant Platonici, Dæmonis nomen tam bonis quam malis tribuere. Hoc abunde liquet e Plat. Apol. p. 27. et Timæo p. 40. Plotini Enn. 3. l. 4. cum Creuz. præfat. ne dicam celebratum illud Socratis δαιμόνιον. Quam rem notat etiam Philo (de Gigant. vol. i. p. 264.) his verbis ἀγαθοὺς δαίμονας καὶ κακοὺς λέγουσιν οἱ πολλοί. Josephi autem tempore malum sensum vox Δαίμων, de Genio sumpta, videtur

fere accepisse (sup. i. 30. 7. et i. 32. 2.) et postea a Christianis ita semper adhibita esse. Conf. sup. i. 26. (18.) Mang. ad Phil. loc. cit. Ruhnk. ad Lex. Tim. sub voc. ἐπαγωγαί. Heinich. ad Eus. de vit. Const. iii. 48.

51 ἐκ τοῦ παραβόλως] Codd. L.M.N. ἐκ παραβόλου P. ἐκ παραλόγου T. ἐκ τοῦ παραβόλου Edd. Bas. Gen. ἐκπαραβόλως. Ex his omnibus facile est id colligere, quod in textum recepimus. Longius a Cod. abscedit Hudsonus, compositis ad hanc formam vocibus ὡς ἐκπαραβόλως ἀγωνισάμενοι τάχα ἂν καὶ διαφύγοιεν. De τοῦ παραβόλως usu conf. sup. iv. 3. 1. (3.) et Ep. ad Heb. xi. 19. cum nota Krebsii.

55 περὶ οὗ πρότερον] Vide sup. vi. 8. 4.

57 ἀπέχει δὲ] Rel. de Pal. p. 427. Wetst. ad Luc. xxiv. 13.

58 Φόρον δὲ] Dio lxvi. 7. καὶ ἀπ' ἐκείνου δίδραχμον ἐτάχθη τοὺς τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθη περιστέλλοντας τῷ Καπιτωλίῳ Διὶ κατ' ἔτος ἀποφέρειν. Conf. Reim. ad loc. Baumg. ad Suet. Dom. 12. Wetst. ad Matt. xvii. 24. Rasche tom. ii. par. 1. p. 1054. Eckh. tom. vi. p. 405. et Der Jüdische Krieg von D. F. Münter, p. 5.

CAP. VII.

2 Παῖτος] Pæti inconstantiam, et male ab eo gestas res Nerone imperante, describunt Tac. Ann. xv. 10. et seqq. Dio lxii. 22. Vide sup. vii. 3. 4. (25.)

πρὸς 'Αντίοχον] Conf. sup. ii. 18. 9. (54.) et v. 11. 3. (17.)

5 Σαμόσατα] Conf. sup. i. 16. 7. (26.)

8 Χαλκιδικῆς] Res Chalcidis tetigit Josephus sup. ii. 11. 6. et ii. 12. 1. etc. sed totam Regulorum seriem tractavit Noris. Ep. Syro-Mac. p. 272. Conf. Rasche tom. i. P. ii. col. 505.

'Εμέσης] De Emesenorum Regulis vide sup. i. 9. 3. (8.) Fabr. ad Dio. l. 13. Noris. Ep. Syro-Mac. p. 80. et Cen. Pis. p. 231. Conf. Tac. Hist. ii. 81. et v. 1. Rasche tom. ii. P. i. col. 608.

26 καθ' ἁρπαγὴν] Conf. quid de Scythis incursiones in Hyrcaniam et Parthorum campestria facientibus narrat Strabo l. xi. p. 779.

ὁ βασιλεὺς] Omnia enim, quæcunque in illis regionibus mire facta accepissent, de Alexandro dicta referebant Historici. οὐδὲ

τοῖς περὶ Ἀλεξάνδρου συγγράψασι ῥᾴδιον πιστεύειν τοῖς πολλοῖς. Strab. l. xi. p. 774.

28 Πάκορος] Antt. xx. 3. 3.

30 Βρόχον γὰρ] Vide sup. 3. 4. (27.) et Lips. Anal. ad Milit. l. iii. dial. 2. p. 23.

CAP. VIII.

1 Σίλβας] Qui postea Consul fuisse videtur anno quo mortuus est Titus, A. U. C. 834. Conf. Reim. ad Dio. lxvi. 26.

2 Μασάδα] Conf. Rel. de Pal. p. 890.

ὅτε Κυρήνιος] Conf. sup. ii. 8. 1.

10 Ἰωάννης] Joannes a Gischalis. Conf. sup. 2. 21. 1. et 4. 2. 1. SPANH.

12 *ἀσεβείας*] Habent Codd. L.M. *εὐσεβείας*. Sed confer quo sensu verbo utitur Josephus *καταμαίνομαι* sup. iv. 10. 2. *καταμανέντα τῆς ἡγεμονίας*: et quid sibi voluit Suid. ad voc. *καταμαίνομαί σου*. Alio usu alii, sicut Philo. adv. Flac. vol. ii. p. 542. *κατεμάνην τῶν Ἰουδαίων*.

13 Σίμων] Sup. iv. 9. 3.

15 *τῶν Ἰδουμαίων*] Sup. iv. 4. 1. et seqq.

17 *τῶν ζηλωτῶν*] Sup. iv. 3. 9. Wetst. ad Matt. x. 4.

30 Ἔστι δὲ πρόδηλος] Post *ἔστι δὲ* habet Cod. M. *καὶ τῷ παρολισθάνειν*, quam lectionem secutæ sunt Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. et in versione sua Gelenius. Omittunt vero ceteri Codd. et vetus Rufinus. In memoriam nobis revocatur locus Æsch. Supp. 795. *πέτρα βαθὺ πτῶμα μαρτυροῦσά μοι.*

43 *διαμονὴν*] Legit Cod. P. *διανομὴν*, quam lectionem præ altera ponant forsan nonnulli. Sed vocem *διαμονὴν* tuentur ceteri Codd. et Rufinus et quæ sequuntur Josephi verba; et id etiam testimonio est, quod conservatio vini et cibi apud alios Scriptores eadem voce significari solet. Plut. Symp. l. v. vol. viii. p. 689. *πρὸς σωτηρίαν οἴνου καὶ διαμονήν.*

48 *ἀνελεῖν ἀξιοῦσα*] Id quod diserte narrat Josephus sup. i. 18. 4. Antt. xv. 4. 1.

54 *εἰς ἐπιβάθραν*] Aditus videtur fuisse, vel ponticulus, e turribus in muros obsessæ urbis vel e navi in terram demissus, ut pugnaturis accessum daret. Conf. inf. vii. 9. 2. Diod. Sic. xiv. 51. cum nota Wessel. et Lips. Polior. ii. 4. Sensu paullulum translato Polyb. xvi. 29. 2. *ἵνα, ἐὰν προθῆται διαβαίνειν*

αὖθις εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπιβάθραν ἔχοι τὴν Ἄβυδον. Longius autem a primo vocab. usu discedunt recentiores. Vide Plotin. i. 6. p. 98. cum nota Wyttenb.

59 *Δοκοὺς μεγάλας*] Conf. sup. iii. 7. 20.

67 *ὀφθαλμοὺς αὐτῷ*] In *αὐτῶν* mutavit Hudsonus non sine Codd. auctoritate, sed spreto, ut videtur, narrationis consilio. Quo melius enim animum firmaret, quasi ante oculos sibi proposuit Eleazarus injurias a Romanis inferendas; quemadmodum etiam præcepit Thucydides (iii. 40.) *γενόμενοι ὅτι ἐγγύτατα τῇ γνώμῃ τοῦ πάσχειν.*

75 *μετασχόντες*] Cum hac voce conjunctum edidit Hudsonus *ἁμαρτίας*, ex conjectura. Sed cautius fuisset, et satis cum Græcæ linguæ genio consentaneum, ita locutionem *μηδεμιᾶς μετάσχοντες* accepisse, quasi ipsa vox *ἁμαρτίας* ex antedicto *ἀναμάρτητοι* firme animo concepta esset, quam propterea in verbis supersedere liceret. Notandum est alia habita occasione inf. vii. 10. 1. (7.) diserte scripsisse Josephum *μηδενὸς τῶν ἁμαρτημάτων μετασχόντας.*

79 *μετριώτεραι*] Conf. 2 Reg. xxiv. 14.

80 *ἐντάφιον*] "Linteum sepulchrale." Plut. vol. vi. p. 614. *λαβεῖν ἐντάφιον αὐτῷ τὸν ἐναγώνιον ἔτι ζῶν κόσμον.* Simon. ap. Diod. Sic. xi. 11. quo loco rem multis exemplis illustravit Wessel.

86 *τοῖς δακρύουσιν*] Habent *τοῖς δάκρυσιν* Codd. L.M.P. et Edd. Bas. Gen. Huds. Hav. Cum nobis stant Codd. N.T. et Rufinus, et loci proprietas.

90 *τεθνήκασι*] Soph. Ant. 1165.

τὰς γὰρ ἡδονὰς
ὅταν προδῶσιν ἄνδρες, οὐ τίθημ' ἐγὼ
ζῆν τοῦτον, ἀλλ' ἔμψυχον ἡγοῦμαι νεκρόν.

Doctrinam istam de anima et corpore et mutuo eorum inter se nexu contemplando exquisiverat prius Plato (Gorg. p. 524. Phæd. pp. 64. 92.) et Philo copiosius descripsit, Platonem pro more suo secutus. Conf. Phil. SS. Legum Alleg. vol. i. pp. 65. 101. &c. Mosh. de reb. Christ. cap. i. §. 29. 30. et Routh. et Heind. ad loca Platonis.

98 *εἰς Ἰνδοὺς*] Cic. Tusc. Quæst. v. 27. "Quæ Barbaria India vastior, aut agrestior? in ea tamen gente primum ii, qui sapi-

entes habentur, nudi ætatem agunt, et Caucasi nives, hiemalemque vim perferunt sine dolore; cumque ad flammam se applicaverunt, sine gemitu aduruntur. Mulieres vero, cum est earum vir mortuus, in certamen judiciumque veniunt, quam plurimum ille dilexerit. Quæ est victrix, ea læta, prosequentibus suis, una cum viro in rogum imponitur: illa victa mœsta discedit." Conf. Strab. l. xv. p. 1024. Diod. Sic. xix. 34. Bruck. H. C. Phil. vol. i. p. 199.

108 *οἱ Καισάρειαν*] Conf. sup. ii. 18. 1.

110 *ἐν Σκυθοπόλει*] Conf. sup. ii. 18. 3.

114 *Δαμασκηνοὶ*] Conf. sup. ii. 18. 5.

115 *ἐν Αἰγύπτῳ*] Conf. sup. ii. 18. 8. Phil. de Virt. vol. ii. p. 565. adv. Flac. vol. ii. p. 542.

116 *δυναμένοις*] Mutavit Hudsonus in *δυνάμεων* et post *ὑπῆρξε* notam interrogationis posuit, hanc scilicet interpretationem aucupans; "etiam omnibus, unde firmæ victoriæ spem haberent, nonne vires aderant?" Sed perperam ista. Si vulgata retineas, hoc modo vertenda sunt. "dignisque omnibus, qui spem victoriæ firmam præbere possent, non licuit, nulla data est occasio." Vide inf. vii. 11. 4. *Κατύλλῳ δὲ τότε μὲν ὑπῆρξε.* Sin autem malesanum esse locum statuas, facile est, adjuvante nonnihil lectionis varietate, ad hunc modum emendare; *ἀραμένοις ἅπασι τῶν τὴν ἐλπίδα νίκης ἐχυρᾶς παρασχεῖν δυναμένων ὑπῆρξε.*

127 *ἐβουκόλησεν*] Æsch. Ag. 669.

ἐβουκολοῦμεν φροντίσιν νέον πάθος.

CAP. IX.

1 *ὑπετέμνοντο*] Interpretatur Suidas *ὑποτεμόμενος, προλαβὼν,* adducto Arriani loco. Eadem significatione Polyb. xxxvi. 1. 1. *τῶν Ἰωκαίων ὑποτεμομένων τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν.*

CAP. X.

11 *οὐδεὶς ἐνέδωκεν*] In re consimili hæc refert de Judæis Philo De Virt. vol. ii. p. 562. *ἐν δὲ μόνον ἔθνος ἐξαίρετον τὸ τῶν Ἰουδαίων .... εἰωθὸς ἑκουσίους ἀναδέχεσθαι θανάτους ὥσπερ ἀθανασίαν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν πατρίων περιϊδεῖν ἀναιρούμενον.*

Καίσαρα δεσπότην] Qua ratione Deum Domini nomine moris erat colere; sicut paullo superius, *θεὸν δὲ μόνον ἡγεῖσθαι δεσ-*

πότην. Id enim inter indicia erat, quibus ab Ethnicis distingui possent vel Judæi vel Christiani. Confer Plin. Ep. ad Traj. x. 97. et sup. vi. 6. 1. (2.) Primum narrant Historici Diocletianum inter Imperatores jussisse se ut Deum adorari. Moris autem semper fuerat Imperatoris effigiem inter signa militaria vectam cum Deorum statuis æquare, et docent ex hoc loco Josephus, et ex Epistolis suis Plinius, passos fuisse et Vespasianum et Trajanum se summa religione coli. Quinetiam notissimum est Dei nomen et honores sibi vindicavisse Caligulam. sup. ii. 10. 1. Phil. de Virt. vol. ii. pp. 556. et 562. Conf. Lardner vol. vii. p. 305.

14 τὸν ἐν τῇ 'Ονίου] Vide sup. i. 1. 1. Antt. xiii. 3. 3. et xiv. 8. 1.

καλούμενον] Legit Hudsonus καλουμένῃ, monentibus T. Fabro ad Ep. vi. p. 24. et Seldeno in lib. De Pontif. Hebr. l. i. c. 8. p. 168. et Hieronymo ad Daniel. c. 11. p. 1125. urbem ab Onia nominatam esse. Id quod facile concedi potest; inde enim veri similius est, quod Codd. nostri in hoc loco omnes testantur, templum etiam loci nomine adpellatum esse. Testimonio est quod sequitur ὁ δὲ τὴν ἐπίκλησιν ἔλαβεν.

15 Σίμωνος] Rectius forsan 'Ονίου υἱὸς ut Antt. xiii. 3. 1. atque ita in Euseb. Chron. ubi dicitur ὁ τοῦ 'Ονίου. T. Faber in Epistola jam laudata Σίμωνος Josephi ἁμάρτημα μνημονικὸν esse pronunciat. HUDS.

Conf. Antt. xii. 9. 7.

25 'Ησαΐας] Esaias (xix. 18.) spirituale Christi regnum describens dixerat in Ægyptum usque propagatum iri. Cetera videsis ap. Jac. Cappellum in Hist. Sacr. et Exot. p. 616. &c. Conf. Josephum ipsum Antt. 13. 3. 1. HUDS.

27 Παυλῖνος] Conf. sup. iii. 8. 1. (6.)

28 τριακόσια] Vero propius Rufinus ait stetisse annos 333. Legendum 233. Clausum est enim Vespasiani jussu paullo post Hierosolymitanum, circa ann. U. C. 824. Cappellus. Conf. Selden. de Pontif. Hebr. l. i. c. 8. HUDS.

Conf. Greswell Dissert. vol. i. p. 589.

CAP. XI.

τῶν περὶ Κυρήνην] Conf. de Vita c. 76. SPANH.

Conf. etiam P. Wessel. Diatr. de Jud. Archont. ad Inscript.

Berenicens. p. 24. Der Jüdische Krieg von D. F. Münter, p. 11.

9 τὰς τοῦ Καίσαρος] Notum et pervulgatum hoc artificium. Licinius enim quidam qui Augusto imperante Galliæ procurator factus multas pecunias sibi et suis confecerat, eodem modo Augusti gratiam conciliavit, hac excusatione usus: ἀμέλει καὶ ἐτήρησά σοι πάντα αὐτὰ καὶ δίδωμι. Dio liv. 21.